Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/compendiumtheolo0001fpad

COMPENDIUM

THEOLOGIÆ ASCETICÆ.

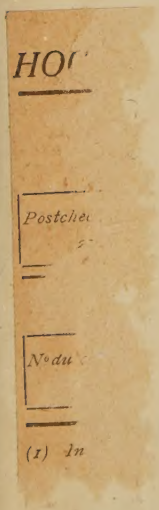

COMPENDIUM
THEOLOGIÆ ASCETICÆ

AD

Vitam sacerdotalem et religiosam rite instituendam.

Tironum Franciscalium usui

scripsit

F. P. Adolphus a Denderwindeke
Magister novitiorum emeritus
Ordinis Minorum Capuccinorum
Provinciæ Belgicæ.

TOMUS I

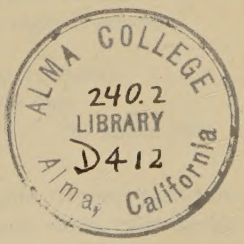

Hong-Kong.—Typis Nazareth.

1921.

3507

CENSURA ORDINIS.

Opus cui titulus "Compendium Theologiæ Asceticæ ad vitam sacerdotalem et religiosam rite instituendam..." quod usui præsertim tironum Franciscanorum conscripsit A. R. P. Adolphus a Denderwindeke, magister Noviciorum emeritus FF. Min. Capucinorum Provinciæ Belgicæ, examinavi: in quo non tantum nihil censura dignum, sed multa perutilia ac fuse et lucide pertractata inveni. Quapropter, ad majorem Dei gloriam animarumque in via perfectionis progredi cupientium maximam utilitatem, operi præfato optima peropto.

Fr. Donatus a Melle
Mag. Nov. Cap. l. i.
19 Martii 1920.

Opus cui titulus "Compendium Theologiæ Asceticæ ad vitam sacerdotalem et religiosam rite instituendam Tironum Franciscanorum usui" ab A. R. Patre Adolpho a Denderwindeke conscriptum, accurate examinavi, doctrinamque in eo contentam, cum ea a probatis auctoribus tradita, ex omni parte concordem inveni.

Clero tam regulari quam sæculari, præsertim vero franciscano, in via perfectionis utilissimum erit, maximeque aptum ad sanam doctrinam diffundendam zelumque stimulandum.

Cum in opere præfato nihil quod fidei, moribus vel legibus ecclesiasticis dissonet, inveni, quod typis mandetur dignum existimo.

Fr. Bavo a Staden.
Lector Cap.
20 Martii 1920.

Prædictum opus ab A. R. Patre Evaristo a Sto Genesio prædecessore meo ut typis mandaretur jam examinatum atque valde probatum, et a censoribus designatis recognitum, ut nunc publici juris fiat perlibenter annuo.

P. Chrysostomus a Calmpthout
F. M. Cap, Min. Prov.
Antverpiæ 15 Aprilis 1920.

APPROBATIO REVERENDISSIMI PATRIS GENERALIS O. M. CAP.

Nos, Fr. Venantius a Lisle-en-Rigault, Totius Ordinis Fr. Minorum Capucinorum Minister Generalis.

Præsentium vigore annuimus, ut opus cui titulus "Compendium Theologiæ Asceticæ ad vitam sacerdotalem et religiosam rite instituendam, Tironum Franciscalium usui" ab A. R. Patre Adolpho a Denderwindeke, Prov. Belgicæ alumno, concinnatum, ac a duobus Ordinis Theologis revisum et probatum, servatis cæterum servandis, typis mandari et publici juris fieri possit.

Datum Romæ, in Curia nostra Generali, die 24 Aprilis 1920.

F. VENANTIUS A LISLE-EN-RIGAULT *q. s.*

L. S.

IMPRIMATUR.

✠ D. POZZONI, EPISC. TITUL. TAVIENSIS

necnon Vicarius Apost. Hongkonensis

Hongkong, die 15 Augusti 1921.

PRÆFATIO

Ad tirones Ordinis Seraphici.

Non sine legitimo quodam timore ad vos accedo, juniores plantæ seraphicæ, futura spes nostra, vobis oblaturus hoc de vitâ spirituali opus exigui meriti. Plures sane inter meos confratres aliquid multo perfectius exarare potuissent in quo, una cum explanationibus doctrinæ solidioris et styli emendatioris, melius vobis occurrisset scientia potissimum ex ipso spirituali fonte, experientiâ nempe acquisita, id est ex ipsâ exercitatione perfectâ virtutum christianarum et religiosarum. Proinde, nisi me compulisset obedientia, numquam mecum cogitassem has edere paginas, easque publici juris facere. Si quid ergo boni et utilis in hoc libro inveneritis, glorificate Dominum, qui sæpe infirmis et abjectissimis instrumentis utitur ad gloriam suam promovendam; sin e contra in eo vobis occurrerint quædam imperfecta et rudia, deprecemini Deum ut ea gratiâ suâ suppleat, et ipsi in eo defectus vobis numquam impedimento sint quin in spiritualibus longe et ultra procedatis.

Utinam Virgo Immaculata, Sedes Sapientiæ, ac Seraphicus Pater Sanctus Franciscus pro nobis ad Patrem cœlestem intercedant, ut nobis Spiritum suum mittat ad cognoscendum Filium ejus unicum, qui est unica via quâ perveniamus ad finem vocationis nostræ. Hanc autem gratiam pro vobis expostulo, dilectissimi filii Ordinis Seraphici, quorum formationi et institutioni totam vitam meam impendi et consumpsi. Vos etiam eamdem pro me, inter vestros confratres minimo, implorate et flagitate, ut nobis mutuum auxilium ita præstantes in arduo labore viæ, in unum coadunati in cœlesti patriâ, utrinque obviam in æternum occurramus.

Fr. Adolphus, *qui supra.*

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC PRIMO VOLUMINE CONTINENTUR.

PRÆFATIO.

PROŒMIUM. 1

I. — De titulo hujus operis, ac de aliquibus notionibus generalibus scientiam asceticam spectantibus. . . 1

1. — De rationibus quæ hujusce operis titulum explicant. 1

2. — De notione theologiæ asceticæ. . . . 5

3. — De fontibus theologiæ asceticæ. . . . 9

4. — De incremento doctrinæ asceticæ. . . . 16

a) Ab apostolico ævo ad sæculum quartum. 16

b) A quarto ad sextum sæculum. . . 17

c) A sæculo VII usque ad XII. . . . 19

d) Sæculo XII. 19

e) Sæculo XIII. 19

f) Sæculo XIV. 20

g) Sæculo XV. 21

h) Sæculo XVI. 21

i) Sæculo XVII. 22

j) Sæculo XVIII. 23

5. — De fontibus ex quibus hujusce compendii hausta est doctrina. 23

6. — De utilitate ac necessitate institutionis asceticæ. 24

7. — De nostro modo procedendi. 26

II. — De statu in quo versatur homo juxta divinæ Providentiæ dispositionem. 28

1. — De notione naturæ, naturalis et supernaturalis. 29

2. — De statu originalis justitiæ et sanctitatis. . 31

3. — De gratuitate status Adami. 32

4. — De lapsu et peccato Adami. 34

5. — De effectibus peccati originalis. . . . 36

6. — De statu naturæ reparatæ. 37

III. — Principia universalia quibus homo ad finem suum dirigitur. 40
1. — Homo venit a Deo. 40
2. — Homo vadit ad Deum. 41
3. — Homo habet media ad finem assequendum. . 43
Recapitulatio. 47

PARS PRIMA

De reformatione deformatorum per vitiorum expugnationem.

LIBER PRIMUS

Reformatio animæ per pœnitentiam.

CAPUT I. — De peccato ejusque causis. 53

Art. I. — De natura peccati. 53
Art. II. — De peccati causis. 54
§ 1. — De causa interna. 54
§ 2. — De causis externis. 56

CAPUT II. — De reformatione animæ per peccatum mortale sauciatæ. 58

Art. I. — De contritione. 59
§ 1. — Differentia inter contritionem et attritionem 60
§ 2. — Necessitas cognoscendi et agnoscendi lapsum suum, id est: animæ suæ mortem. . 62
§ 3. — Natura et necessitas doloris . . . 66
§ 4. — Dotes doloris requisitæ. 67
§ 5. — Firmum propositum non peccandi de cetero. 71

Art. II. — De confessione. 73
§ 1. — Examen conscientiæ. 74
§ 2. — Dotes bonæ confessionis. 78
§ 3. — Effectus bonæ confessionis. 80
§ 4. — Ratio non procrastinandi confessionem. . 82

Art. III. — De satisfactione. 83
§ 1. — Satisfactio sacramentalis. 84
§ 2. — Satisfactio supererogatoria. . . . 85
§ 3. — Satisfactio per indulgentias. . . . 87
§ 4. — Necessitas et utilitas satisfactionis. . . 88
Conclusio. 88

CAPUT III. — De reformatione animæ per peccatum veniale debilitatæ. 89

Art. I. — De natura et speciebus peccati venialis. . . 89
§ 1. — Per petulantiam. 90
§ 2. — Per consuetudinem. 92
§ 3. — Per concupiscentiæ impetum. . . . 92

Art. II. — De effectibus peccati venialis. . . . 95
Art. III. — De momento fugiendi venialia. . . . 96
Art. IV. — De imperfectionibus. 98
§ 1. — Actio minus perfecta. 98
§ 2. — Omissiones bonorum operum. . . . 99
§ 3. — Malæ inclinationes. 100

LIBER SECUNDUS

Reformatio sensuum externorum et linguæ per accuratam custodiam.

CAPUT I. — De custodia sensuum externorum. 104

Art I. — De sensibus externis in genere. 104
Art. II. — De sensibus externis in specie. . . . 105
§ 1. — Custodia sensus visus. 105
§ 2. — Custodia sensus auditus. 110
§ 3. — Custodia sensus odoratus seu olfactus. . 113
§ 4. — Custodia sensus gustus. 115
§ 5. — Custodia sensus tactus. 119

CAPUT II. — De custodia linguæ. 122

Art. I. — De custodia linguæ in genere. 122
Art. II. — De custodia linguæ in specie. 123
§ 1. — De detractione. 123
§ 2. — De mendacio. 126
§ 3. — De secreti revelatione. 128
§ 4. — De otiositate. 130
§ 5. — De scurrilitate. 131
§ 6. — De contentione, ... 133
§ 7. — De murmuratione. 134
§ 8. — De adulatione. 137
§ 9. — De jactantia. 140
Conclusio. 141

LIBER TERTIUS

Reformatio membrorum corporis per disciplinam religiosam.

CAPUT I. — De disciplina religiosa in genere. 143
CAPUT II. — De regulis disciplinæ religiosæ. 146
Art. I. — De regulis generalibus. 146
Art. II. — De regulis specialibus. 147
§ 1. — Regulæ observandæ in omni actione. . . 147
§ 2. — Regulæ in variis locis, præsertim in refectorio observandæ. 153
§ 3. — Regulæ observandæ in omni tempore. . 157
§ 4. — Regulæ erga omnem personam observandæ. 157
Conclusio. 162

LIBER QUARTUS

Reformatio veteris hominis interioris per custodiam internam.

Sectio I. — De custodia sensuum internorum sensitivorum.
CAPUT I. — De sensibus cognoscitivis inferioris hominis. . . 164
Art. I. — Causæ pravæ aut noxiæ phantasiæ. . . 165
Art. II. — Pericula pravi aut noxii phantasmatis. . . 166
Art. III. — Pravæ et noxiæ phantasiæ mortificatio. . 167
§ 1. — Media generalia. 167
§ 2. — Media specialia. 169
CAPUT II. — De sensibus appetitivis inferioris hominis. . . 171
Art. I. — De passionibus in genere. 171
§ 1. — Quot sint passiones. 171
§ 2. — Moralitas passionum. 172
Art. II. — De passionibus in specie. 173
A) Passiones appetitus concupiscibilis. . . . 173
§ 1. — Amor. 173
§ 2. — Odium. 176
§ 3. — Desiderium. 178
§ 4. — Fuga seu abominatio. 181
§ 5. — Delectatio et gaudium. 182
§ 6. — Dolor et tristitia. 184

B) Passiones appetitus irascibilis. 188
§ 1. — Spes. 188
§ 2. — Desperatio. 189
§ 3. — Timor. 192
§ 4. — Audacia. 195
§ 5. — Ira. 196

Sectio II. — De custodia sensuum internorum spiritualium.

CAPUT I. — De custodia intellectus. 200
Art. I. — De natura intellectus in genere. . . . 200
Art. II. — De moderatione intellectus speculativi. . . 204
Art. III. — De moderatione intellectus practici seu judicii. 206

CAPUT II. — De custodia voluntatis. 210
Art. I. — De natura voluntatis in genere. . . . 210
Art. II. — De amore proprio. 213
§ 1. — Amor proprius in genere. 213
§ 2. — Moderatio amoris proprii. 216
Conclusio totius tractatus de reformatione veteris hominis. 219

PARS SECUNDA

De reformatorum confirmatione et conformatione ad Christum per virtutum exercitationem.

LIBER PRIMUS

Prima confirmatio et conformatio novi hominis ad Christum per instrumenta spiritualia.

CAPUT I. — De instrumentis ad intellectus instructionem. . . 226
Art. I. — De exhortatione spirituali. 227
§ 1. — Ejus necessitas. 227
§ 2. — Quibus Deus verbi prædicationem mandat. 228
§ 3. — Exhortationis materia. 229
§ 4. — Effectus exhortationis. 230
§ 5. — Quomodo exhortatio accipienda est. . . 231
Art. II. — De lectione spirituali. 233
§ 1. — Lectionis spiritualis excellentia et necessitas. 233
§ 2. — Quinam libri legendi sunt. 238
§ 3. — Conditiones requisitæ ad fructuosam lectionem instituendam. 240

Art. III. — De examine conscientiæ. 244
§ 1. — Examen generale. 245
§ 2. — Examen particulare. 249
Figura pro extirpatione alicujus vitii. . . 254

Art. IV. — De oratione mentali. 255
§ 1. — De his quæ ante orationem facienda sunt. . 259
§ 2. — De his quæ infra orationis exercitium facienda sunt. 263
§ 3. — De his quæ post orationem mentalem facienda sunt. 289
§ 4. — Variæ circumstantiæ in oratione mentali occurrentes. 291
Schema meditationis juxta methodum Franciscanam. 303
Schema meditationis juxta methodum S. Ignatii. 304

Art. V. — De directore spirituali. 306
§ 1. — De necessitate habendi directorem spiritualem. 306
§ 2. — De obligationibus discipuli erga patrem spiritualem. 309
§ 3. — Quisnam pro directione eligendus est. . . 313

Caput II. — De instrumentis ad conformationem voluntatis humanæ cum divina procurandam. . . . 315

Art. I. — De præsentiæ Dei exercitio. 316
§ 1. — De veritate divinæ præsentiæ. 316
§ 2. — De fructibus quos affert ejus consideratio. 318
§ 3. — Quomodo practice in Dei præsentia ambulamus. 321

Art. II. — De officio divino. 323
§ 1. — Divini officii excellentia. 324
§ 2. — Modus divinum officium persolvendi. . . 327

Art. III. — De oratione. 334
§ 1. — Orationis necessitas. 335
§ 2. — Variæ orationes eliciendæ. 338
§ 3. — Cautelæ adhibendæ quoad animæ instabilitatem ut orationi debito modo vacare possit. . 343
I. — De consolationibus. 345
II. — De desolatione seu ariditate. . . 351

§ 4. — De requisitis ad spiritum orationis acquirendum et conservandum. 362
I. — De silentio. 363
II. — De custodia cellæ. 364

* Art. IV. — De devotionibus franciscalibus. . . . 366
§ 1. — De cultu Jesu Redemptoris. 367
I. — De sacratissimo Jesu Nomine. . . 368
II. — De mysteriis vitæ Domini. . . . 372
1° De Nativitate Domini. . . . 372
2° De Passione et Cruce Domini. . 373
III. — De devotione erga Cor Jesu Sacratissimum. 379
§ 2. — De cultu B. M. Virginis. 385
1° De cultu B. M. V. in genere. . . 385
2° De devotione franciscana erga B. M. V. 389
A. — De Immaculata Conceptione B. M. Virginis. . . . 390
B. — De devotione erga Virginem dolorosissimam. . . . 391
C. — De devotione erga divini Pastoris Matrem. 391
3° De praxi devotionis Marianæ in Ordine Seraphico. 393
§ 3. — De devotione erga S. Angelos et Sanctos cum Christo regnantes. 396
1° De SS. Angelis. 396
2° De devotione erga Sanctos cum Christo regnantes. 398
1° De devotione erga S. Joseph. . 399
2° De devotione erga S. P. N. Franciscum. 400

Art. V. — De cultu et usu SS Eucharistæ Sacramenti. 404
§ I. — De Christi ineffabili præsentia in SS. Altaris Sacramento, et de obligatione Eum visitandi. 405
§ II. — De sancta communione. 412
§ III. — De Sacrificio Missæ. 433

Art. VI. — De instrumentis ex intervallo adhibendis. . 445
* § I. — Capitulum culparum. 445
§ II. — De recollectione spirituali. 450

CAPUT III.— De instrumentis ad subjectionem sensuum et passionum obtinendam. 479

Art. I.— De mortificationis momento. 482
§ I.— De vera Christi discipulatus notione. . . 483
§ II.— De mortificationis ratione. 486

* Art. II.— De Franciscano vestitu. 487
§ I.— Franciscani vestitus quantitas. . . . 488
§ II.— Franciscani vestitus qualitas. . . . 488
§ III.— Franciscani vestitus significatio. . . 489
§ IV.— Obligatio vivendi secundum vestium significatum. 490

Art. III.— De disciplina seu corporis maceratione. . 492
§ I.— Necessitas corporalis macerationis . . 493
§ II.— Fructus. 494
§ III.— Discretio corporalis macerationis. . . 495

Art. IV.— De Vigiliis nocturnis. 496
§ I.— Vigiliarum auctoritas et antiquitas. . . 496
§ II.— Vigiliarum utilitas. 497

* Art. V.— De Jejunio in ordine Franciscano. . . . 498
§ I.— Jejunii necessitas et utilitas. . . . 499
§ II.— Jejunia Ordinis Seraphici. 500

* Art. VI.— De corporis infirmitate. 501
§ I.— De medico et medicinis adhibendis. . . 502
§ II.— De nimia cura sanitatis. 503
§ III.— De non judicandis infirmis. . . . 504
§ IV.— De non judicanda materna sollicitudine superiorum. 504
§ V.— De infirmis sublevandis. 506
§ VI.— De divino implorando auxilio. . . . 507
§ VII.— De patientia in infirmitate exercenda. . 508

CAPUT IV.—De instrumentis ad rectam actionum ordinationem. 511

Art. I.— De recta intentione. 512
§ I.— Intentionis natura. 512
§ II.— Bonæ intentionis momentum. . . . 516
§ III.— Praxis puræ intentionis. 520

Art. II.— De variis actionibus sæpe occurrentibus. . 526
§ I.— De surrectione a somno. 527
§ II.— De comestione. 529
§ III.— De labore. 531
§ IV.— De recreatione. 548

§ V.— De conversatione externa. 553
§ VI.— De dormitione ac nocturna quiete. . . 565

LIBER SECUNDUS

Secunda confirmatio status gratiæ, et conformatio ad Christum per praxim virtutum.

TRACTATUS I

De gratia habituali.

Art. I.— De natura gratiæ. 571
Art. II.— De gratiæ habituatis excellentia. . . . 574
§ I.— De prærogativis gratiæ habitualis in genere. 574
§ II.— De effectibus formalibus. 575
§ III.—De effectibus gratiæ habitualis secundariis. 588

TRACTATUS II

De virtutibus infusis.

Divisio I.— De virtutibus theologicis. 597
Sectio I.— De Fide. 597
Art. I.— De natura fidei. 598
§ I.— De notione fidei. 598
§ II.— De differentia inter fidem et rationem. . 599
§ III.— De conditionibus ad actum fidei requisitis. 600
Art. II.— De excellentia fidei. 601
§ I.— De initio salutis per fidem. 601
§ II.— De illuminatione intellectus per fidem. . 603
§ III.— De fortitudine voluntatis per fidem. . . 604
§ IV.— De solatio animæ per fidem. . . . 605
§ V.— De actionum meritis per fidem. . . . 607
Art. III.— De causis peccatorum contra fidem. . . 608
§ I.— De causis externis. 608
§ II.— De causis internis. 609
Art. IV.— De mediis in fidem proficiendi eamque exercendi. 610
§ I.— De oratione ad fidem augendam. . . . 610
§ II.— De lectione ad fidem fovendam. . . . 611
§ III.— De praxi virtutum ad fidem conservandam et augendam. 612

Sectio II.— De Spe. 615

CAPUT I.— De natura spei. 615

Art. I.— De objecto materiali spei. 616
§ I.— Objectum primarium. 616
§ II.— Objectum secundarium. 618

Art. II.— De objecto formali, seu motivo spei. . . 618
§ I.— Diversa motiva formalia spei. . . . 619
§ II.— Objectum formale seu motivum spei adæquatum. 620

Art. III.— De proprietatibus spei. 623
§ I.— Certitudo et firmitas spei. 624
§ II.— Incertitudo et timor spei. 624

CAPUT II.— De honestate spei et de ejus necessitate in statu perfectionis. 626
Art. I.— De honestate amoris concupiscentiæ. . . 626
Art. II.— De necessitate spei in statu perfectorum. . 628
§ I.— Error quietistarum et neo-quietistarum. . 629
§ II.— Necessitas spei in statu perfectorum. . 630

CAPUT III.— De peccatis contra spem. De defectu spei theologicæ. 632
§ I.— Desperatio. 632
§ II.— Præsumptio. 636

CAPUT IV.— De mediis in spe proficiendi. 638
§ I.— Quatuor spei radices. 638
§ II.— Auxilium a Domino exspectandum. . . 639

Sectio III.— De Caritate. 643

Notiones præviæ.— De amore. 644

CAPUT I.— De caritate erga Deum. 646
Art. I.— De natura caritatis. 646
§ I.— Amor benevolentiæ. 648
§ II.— Amor amicitiæ. 653

Art. II.— De caritatis erga Deum excellentia. . . 657
§ I.— Caritas est radix et firmum fundamentum omnium virtutum. 658
§ II.— Caritas est finis omnium virtutum. . . 661
§ III.— Caritas est recta ordinatio omnium virtutum. 662

Art. III.— De caritatis perfectione ac de ejus perfectionis gradibus. 664
§ I.— De perfectione. 664
§ II.— Varii caritatis gradus. 668

Art. IV.— De mediis in amore Dei proficiendi. . . 678
§ I.— Quid attributum divinum. 679
§ II.— Quot attributa divina. 680
§ III.— Quomodo divinarum perfectionum meditatio caritatem auget. 680

Art. V.— De peccatis contra caritatem Dei. . . . 683
§ I.— Odium. 684
§ II.— Acedia. 684

CAPUT II.— De caritate erga seipsum. 686
Art. I.— De notione amoris erga seipsum. . . . 687
Art. II.— De præcepto caritatis erga seipsum. . . 689
§ I.— De præcepto. 690
§ II.— De vi obligatoria hujus præcepti. . . 690

Art. III.— De peccatis contra caritatem sui. . . . 693
§ I.— De egoismo. 693
§ II.— De odio sui. 693

CAPUT III.— De caritate proximi. 694
Art. I.— Præceptum caritatis proximi et modus illud adimplendi. 695
§ I.— De vi præcepti caritatis erga proximum. . 696
§ II.— De ratione diligendi proximum. . . . 698
§ III.— De modo diligendi proximum. . . . 699

Art. II.— De perfectione et gradibus dilectionis proximi. 701
§ I.— Gradus caritatis secundum dilectionis extensionem. 701
§ II.— Gradus caritatis secundum dilectionis intensionem. 703
§ III.— Gradus caritatis considerati ex dilectionis effectu. 704

Art. III.— De actibus caritatis fraternæ. . . . 706
Art. IV.— De ordine caritatis. 707
§ I.— Ordo servandus inter seipsum et proximum. . 707
§ II.— Ordo caritatis inter ipsos proximos. . . 710

Art. V.— De Discretione in dilectione observanda. . 712

Art. VI.— De inimicitia. 713
§ I.— Motiva dilectionis inimicorum. . . . 713
§ II.— Officia erga inimicum vi præcepti observanda. 715
§ III.— Officia erga inimicum ex consilio observanda. 716
Art. VII.— De amicitia. 717
§ I.— Amicitia in genere. 718
§ II.— Amicitia communis in Ordine franciscano fovenda. 720
§ III.— Amicitia particularis in Ordine vitanda. . 722
Art. VIII.— De peccatis contra caritatem proximi: . 724
§ I.— Odium. 725
§ II.— Scandalum. 727

Divisio II.— De virtutibus moralibus. 731
CAPUT I.— De virtutibus moralibus in genere. 731
Art. I.— De natura virtutum moralium. 732
§ I.— Necessitas, definitio et objectum virtutum moralium in ordine naturali: . . . 732
§ II.— Acquisitio, augmentum, diminutio et amissio virtutum naturalium. 734
§ III.— Varii perfectionis gradus qui in virtutibus naturalibus inveniri possunt. . . . 738
§ IV.— Connexio virtutum moralium in ordine naturali: 740
Art. II.— De natura virtutum supernaturalium. . . 740
§ I.— Necessitas, definitio et objectum virtutum moralium in ordine supernaturali. . . 741
§ II.— Acquisitio, augmentum, imminutio et amissio virtutum moralium supernaturalium infusarum. 742
§ III.— Perfectio et gradus virtutum infusarum. . 746
§ IV.— Connexio virtutum moralium infusarum. . 747
Art. III.— De differentia inter virtutes morales naturales et supernaturales, et de eorumdem mutuo adjumento. 747
§ I.— Differentia. 747
§ II.— Mutuum adjumentum quod virtutes morales et supernaturales sibi invicem præstant. 749
Art. IV.— De medio in virtutibus observando. . . 750

CAPUT II.— De virtutibus moralibus in specie. 752
Art. I.— De virtutibus cardinalibus in genere. . . 753
Art. II.— De virtutibus cardinalibus in specie, et de earumdem annexis. 756
§ I.— De prudentia, et de virtutibus prudentiæ annexis. 756
§ II.— De justitia, et de virtutibus justitiæ annexis. 763
§ III.— De fortitudine et de ejus annexis. . . 782
§ IV.— De temperantia. 789

Divisio III.— De donis Spiritus Sancti: 796
Art. I.— De donis Spiritus Sancti in genere. . . . 797
Art. II.— De notione donorum Spiritus Sancti: . . 797
§ I.— De donis Dei: 798
§ II.— De ratione cur omnia dona Spiritui Sancto approprientur. 800
§ III.— De donis Spiritus Sancti proprie dictis. . 802
Art. II.— De natura donorum Spiritus Sancti: . . 802
§ I.— Existentia septem donorum. . . . 803
§ II.— Differentia inter dona et virtutes. . . 804
§ III.— Necessitas donorum Spiritus Sancti: . 807
Art. III.— De proprietatibus donorum Spiritus Sancti. . 811
§ I.— Connexio donorum Spiritus Sancti: . . 812
§ II.— Dignitas donorum Spiritus Sancti: . . 812
§ III.— Permanentia donorum Spiritus Sancti: . 814

CAPUT II.— De donis Spiritus Sancti in specie. . . . 815
Art. I.— De donis intellectualibus. 815
§ I.— Donum intellectus. 816
§ II.— Donum scientiæ. 823
§ III.— Donum sapientiæ. 829
§ IV.— Donum consilii: 839
Art. II.— De donis moralibus. 844
§ I.— Donum pietatis. 845
§ II.— Donum fortitudinis. 850
§ III.— Donum timoris. 855

CAPUT III.— De beatitudinibus evangelicis. 862
Art. I.— De beatitudinibus evangelicis in genere. . . 862
Art. II.— De beatitudinibus in specie. 864
§ I.— Prima beatitudo. 864
§ II.— Secunda beatitudo. 868
§ III.— Tertia beatitudo. 869

PROŒMIUM

1. — Priusquam materiam aggredimur, placebit nobis, Frater, tibi tradere proœmium tripartitum, in quo agemus

I. — *de titulo hujus operis ac de aliquibus notionibus generalibus scientiam asceticam spectantibus.*

II. — *de statu in quo homo juxta divinæ Providentiæ ordinationem versatur.*

III. — *de principiis universalibus quibus ad finem creationis suæ dirigitur.*

I. — De titulo hujus operis ac de aliquibus notionibus generalibus scientiam asceticam spectantibus.

Exponendæ sunt: 1° rationes propter quas hoc opus sequenti titulo decoravimus: *Compendium theologiæ asceticæ ad vitam sacerdotalem et religiosam rite instituendam Tironum Franciscalium usui;* — 2° *notio theologiæ asceticæ;* — 3° *fontes ex quibus theologia ascetica suam haurit doctrinam;* — 4° *incrementum hujusce doctrinæ;* — 5° *fontes ex quibus nosmetipsi eam hausimus;* — 6° *utilitas et necessitas huic studio incumbendi;* — 7° *modus procedendi a nobis servatus.*

1. — *De rationibus quæ hujusce operis titulum explicant.*

2. — A) Opus hoc est **compendium,** id est summarium. Frustra proinde ordinarie in eo quæsieris prolixas explicationes. Enixi sumus propalare principia clara, solida ac practica, quæ te possint incitare ad instandum perfectioni religiosæ et seraphicæ. Desideranti tibi occurrent explicationes ex aliis libris spiritualibus, præcipue ex operibus S. Bonaventuræ.

3. — B) Compendium **theologiæ asceticæ.** Quum ea quam exposuimus doctrina ad theologiam spectet, opus titulo decoravimus: Compendium theologiæ asceticæ. Mox amplius explicabimus quid per theologiam asceticam intelligendum sit.

4. — C) **Ad vitam sacerdotalem et religiosam rite instituendam.** Omnes, nullo excepto, fideles ad perfectionem vocantur; perfectio enim essentialiter et principaliter in amore Dei consistit. Atqui Jesus Christus dicens: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima et ex totis viribus*, nullam exceptionem intendit. Igitur in Ecclesia Christi non est alia perfectio quæ spectet animas in sæculo degentes, alia vero quæ animabus vel ad sacerdotium, vel ad vitam religiosam vocatis destinetur: una prorsus est perfectio, quæ in Deo ex tota anima diligendo consistit.

Hæc tamen perfectio varios gradus admittit: sacerdotes enim, propter sublimem dignitatem et ministerium quod eis incumbit, perfectiores esse debent quam simplices fideles et etiam religiosi laici. Sane perfectio est essentialiter una: variæ tamen sunt viæ quæ ducunt ad illam: via nempe mandatorum, et via consiliorum. Religiosi viâ consiliorum se processuros esse Deo vovent. Sacerdos vero sæcularis hanc obligationem viæ perfectionis non assumit, in quo tamen consistat cognoscere debet; nam lux mundi et sal terræ a Deo constituitur: multæ animæ religiosæ in S. Pœnitentiæ tribunali ad eum recurrunt lumenque ab illo requirunt ut in perfectione progrediantur; imo, sæpe fit ut directio religiosarum communitatum illi credatur. Jamvero quod non didicit, nemo docere potest. Sæcularis ergo sacerdos quidquid ad vias perfectionis pertineat cognoscere tenetur. Sed quid de sacerdote religioso qui ad perfectionem viâ consiliorum assequendam voto solemni se obligavit! Quare compendium hoc "ad vitam sacerdotalem et religiosam rite instituendam" destinari dicimus.

*5. — D) Tironum **Franciscalium** usui. Omnes religiosi qua

tales ab Ecclesia approbati, tendunt aut saltem tendere debent ad altissimam amoris divini perfectionem, per observantiam publicam trium consiliorum evangelicorum, ad quorum adimpletionem perpetuam coram visibili Ecclesiâ Christi voto se obligant. Ast si religiosus status differentiam in essentialibus non admittit, idem tamen dicendum non est de ejusdem formis accidentalibus. In Ecclesia enim diversi inveniuntur debitâ approbatione muniti ordines regulares, qui alii ab aliis discrepant ex fine suo peculiari, principali, sed accessorio. Aliis, finis ille constituitur in opere pio in Deum; aliis in opere caritatis erga proximum. Ad obtinendum autem hunc finem quilibet Ordo mediis utitur quibus ad eum pervenire possit. Unde alii contemplativam ducunt vitam, alii vero activam, alii tandem mixtam; ac se adstringunt alii ad severiorem, alii ad mitiorem regulam.

Igitur S. Franciscus Pater noster Seraphicus ipse, dum suum instituebat Ordinem, sibi proposuit præter generalem finem religiosi statûs, finem peculiarem, scilicet vitam mixtam Domini nostri Jesu Christi imitandam. Ut ad hunc finem pertingat, Regulâ nos donat, in qua media apta notata sunt quæ ei Altissimus ipse revelavit [1]. Ex hoc fine et ex hisce mediis Ordo S. Francisci ab omnibus aliis discernitur, et qui ejusdem Regulam fideliter observant, ab alio quocumque Ordine religioso mente et spiritu ipso facto discrepare debent. Si res ita se habet, necesse est ut media quæ ad perfectionem attingendam adhibentur, eadem non sint ac illa quæ talem vel talem Ordinem decent, ita ut quæ in aliquo Ordine laudabilia sunt, alii non congruant. Quamobrem hoc præcipue præ oculis habentes, Frater, ad hæc conati sumus ut perfectionem excoleres secundum media a S. Francisco proposita: et hanc ob causam huic libro titulum inscripsimus: Tironum *Franciscalium* usui.

---

(1) *Testam. Seraph. Patris.* — Vide HILARIUS AB ANTVERPIA. *Regula et Testamentum Seraph. P. N. S. Francisci.* Tornaci, 1876.

Laudibus efferunt alii ordines regulares alia media, aliasque methodos, quæ *recte et merito pro suis membris* magnificare possunt; sed eis jus non competit ea aliis Ordinibus regularibus injungendi. Quapropter cave semper a quocumque auctore qui tibi media injungere velit quæ fini Ordinis Seraphici non quadrent, nostra autem præcipua media sanctificationis fuêre a Deo inspirata et ab Ecclesia probata, et demonstrarunt efficaciâ suâ, nempe multitudine sanctorum quos genuerunt, omne quod continent bonum et aptum esse ut ad finem nobilem nostrum pervenire valeamus.

6. — E) **Tironum** usui. Hoc opus directe in novitiorum et juniorum Ordinis seraphici gratiam compositum fuit. Et licet tempore novitiatûs aliis partibus studendum sit, aliis post professionem simplicem, totum compendium tamen nonnisi durante cursu theologico comprehenditur. Modus autem quo hoc manuali utendum est sapienter temperabitur secundum arbitrium magistrorum qui junioribus præsunt, et ad quos pertinet dilucidare et enodare nonnulla capita et partes incipientibus intellectu difficiliora. Hoc compendium, inquam, principaliter sed non exclusive ad religiosos tirones destinatur: omnes enim indistincti religiosi omnesque sæculares sacerdotes illo uti magno cum commodo poterunt. Duæ enim primæ partes doctrinam continent, quæ omnes animas perfectionem cupientes spectat. Franciscanæ devotiones ipsæ, ut Ordinis Seraphici gloriam collaudemus, ab Ecclesia rite sunt approbatæ et ab omni populo christiano observatæ. Pars vero tertia ad omnes religiosos ordinata, pauca, omnibus perpensis, exclusive religiosos Franciscanos spectantia continet, quæ in textu ipso et tabulâ huic operi annexa asterico notabuntur.

ADNOTATIO. — Hic forsitan objiciat aliquis multo melius fuisse si opus in duas partes divisum esset, quarum una pro novitiis, et altera pro professis:

En autem rationes quæ nos ad hunc agendi modum in-

duxerunt: inter novitios nonnulli occurrere possunt, qui non mediocri scientia imbuti sunt, et quidem interdum ad sacerdotalem dignitatem jam evecti. Nihil ergo eis tempore novitiatûs utilius quam studio vitæ spiritualis optimo modo incumbere. Sed ad res ita proponendas tunc potissimum permoti sumus recogitando commoda et emolumenta quæ comparantur si ab ingressu in Religionem summatim addiscatur perfectio religiosa. Si enim hæc vitæ regula oculis novitiorum tota non prælucet, fieri potest ut media quæ priori anno sunt studio comparata, ab illis quæ postea practice servabuntur, forsitan esse diversa æstimentur.

Neminem latere debet media illa, quibus reformatur homo lapsus et dejectus, semper ad basim pertinere spiritualis ædificii, ac si quando basis moveatur, timendum est ne forte ædificium convellatur.

Manifestato titulo hujus operis, superest nunc ut indicemus notionem theologiæ asceticæ.

2. — *De notione theologiæ asceticæ.*

7. — **Theologia** quæ est scientia de Deo et de eis quæ ad Deum referuntur, diverso nomine perhibetur juxta ea de quibus disserit, vel juxta methodos quibus suam exponit doctrinam [1].

Theoreticæ lectiones quæ Deum pro objecto habent vocantur *theologia naturalis* (theodicea), quando solo lumine rationis illustrantur, ac *theologia revelata* seu *supernaturalis*, quando lumine revelationis divinæ enucleantur. Theologia supernaturalis nominatur *dogmatica*, quando simpliciter exponit principia revelata; — *apologetica*, quando adversus fidei inimicos conatur hæc principia vindicare; — *moralis*, quando juxta ea principia et legis christianæ vetita, mores dirigit et componit; — *scholastica*, quando ratiocinando ex

(1) Cfr. SCHRAM, O. S. B., *Theologia mystica.* Parisiis, 1849. T. I, p. 1 et seq. Dissertatio proœmialis.

veritatibus revelatis deducit omnes implicitas veritates; — *symbolica*, quando sacra interpretatur symbola et explicat, et mysteria patefacit quæ sub hisce figuris obumbratis continentur; — *ascetica*, quando media perhibet quibus vita ad normam evangelicorum præceptorum et consiliorum dirigatur; — *mystica*, juxta recentiorem loquendi modum intellecta, quando studiosa mente penetrare intendit vias extraordinarias quibus animæ Deo uniuntur, et phenomena quæ sæpius hanc unionem comitantur.

Studium quod suscipimus, Frater, ad theologiam asceticam attinet.

Notio nominis. — Verbo "ascesis" a græco vocabulo *askêsis* significatur exercitium, luctatio. Probabiliter originem suam duxit ex Sacra Scriptura. Etenim sanctus Paulus Apostolus [1] christianum comparat athletæ pro corona æterna luctanti. Jesus Christus [2] autem dicendo ad omnes : *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie et sequatur me*, peculiari modo in hoc institit ut nobis debeamus sacrificia injungere. Illud autem certum est quod posterioribus temporibus sæpissime hoc nomen assumptum est apud christianos ad scientiam designandam quæ de perfectione christiana disserit [3].

8. — Natura theologiæ asceticæ. — Ante omnia ergo nitemur naturam intelligere theologiæ asceticæ, quoniam magni refert cautâ mente ejus specificas notas apprehendere.

A) **Definitio.** — Ascetica est scientia theologica disserens de christianâ perfectione, quæ auxilio gratiæ ordinarie absolvitur.

Vera scientia est, tum quia non minus evidenti discursu procedit et ad peculiares conclusiones tendit quam reliquæ humanæ scientiæ; tum quia in materiâ suâ non minus, imo

(1) 1 Cor. ix, 24-25. — (2) Luc. ix, 23; cfr. Matth. xvi, 24. — (3) E. Dublanchy, *Ascétique* (Diction. de théolog. cath. Vacant-Mangenot, t. I, col. 2037).

magis certo procedit, utpote innixa principiis quæ manifesta facta sunt per revelationem et Sanctorum lumina [1].

B) **Discrepantia inter theologiam asceticam et dogmaticam.**— Discrepantia asceticam inter et dogmaticam theologiam in eo consistit quod hæc est speculativa, illa autem practica; indicat enim theologia ascetica quæ obstacula sunt vitanda, quæ media sunt adhibenda ut ad supremum scopum perfectionis perveniamus.

C) **Discrepantia inter theologiam asceticam et moralem.**— Theologia moralis tantummodo disserit de regendis actibus nostris juxta officia stricte debita sub reatu peccati vel mortalis, vel venialis, directe vel indirecte injuncta omnibus fidelibus generatim, vel determinatis quibusdam separatim. Ascetica autem, quæ jam pro certo supponit actus nostros ad finem nostrum esse dirigendos, regulas investigat perfectionis ut animam ducat usque ad unionem perfectæ caritatis cum Deo [2].

D) **Disparitas inter theologiam asceticam et mysticam.**—Disparitas asceticam inter et moralem et dogmaticam theologiam facile intelligitur, Frater, sed majores inde exoriuntur difficultates, quando distinguendum est utrum necne discrimen notari debeat inter asceticam et mysticam: quare hæc subtiliter et intime exponemus [3].

Mysticus, uti vox mysterium, ortum trahit a vocabulo græco "*muein*" quod significat "os claudere, voce carere". Inde ergo aliquid indicatur secretum absconditum, quod soli initiati intelligere valent. Non ergo mirandum est significationem adjectivi "mysticus" fluctuationibus valde obnoxiam esse, et illum proximum fore errori, qui soli etymologiæ hæreret.

Usitate loquendo vox "mysticus" diversas sibi assumit

(1) SCHRAM, o. c. l. c. — (2) Cfr. E. DUBLANCHY l. c., col. 2037 et sq. —(3) Cfr. J. PACHEU. *Introduction à la psychologie des mystiques.* Paris. Oudin. 1901, p. 26 et sq.

significationes, et omnes vagas valde. Interdum adhibetur ad sententiam exprimendam hominum solitariorum et melancholicorum.

Inter rationalistas, protestantes, theosophos, et alios auctores quum catholicos tum acatholicos, vox "mysticus" interdum adhibetur sensu favorabili ad intimam unionem exprimendam animæ cum Deo; interdum et sensu contrario et averso ad abusum quemdam notandum vel immoderationem; aliis verbis: devotionem falsam.

Sensu favorabili: apud auctores catholicos hæc vox intelligi potest sensu lato et sensu stricto.

a) Sensu lato, theologia mystica ab ascetica non differt. "Mystica, ait S. Franciscus Salesius [1], est unio cum Deo per amorem." P. Weiss [2] eodem sensu loquitur: "Quid est, inquit, mystica nisi vita christiana, scilicet vita hominis digna, usque ad perfectionem logice perducta." Et alibi [3]: "Conceptus et actio mystica, scilicet hæc agendi celeritas humana quæ nos ad Deum finem nostrum perducit, en mysticam naturalem." Et addit: "Mystica christiana nihil aliud est quam quod sacerdos baptismate inchoavit, et quod homo tunc temporis promisit," scilicet se malo renuntiaturum sequemetipsum cum Deo connexurum. Medii ævi mystica theologia itidem summatim duobus vocabulis condensat omnes vias perfectionis: discessum et reditum; discessum ab omnibus quæ naturam nostram corrumpunt et alligant, et reditum ad Deum in interiori parte nostrâ, ut natura nostra, postquam liberata fuerit ab impedimentis quæ ipsam obstringunt, sese cum Deo conjungat. Usus autem hujusce vocis lato sensu novitatem non sapit, cum a sæculo V ortum habeat. Pseudo-Aeropagita hanc significationem ei jam tribuit. Imo omnes fere veteres auctores nullo discrimine separabant mysticam et asceticam theologiam: sub vocabulo mysticæ theologiæ, de omnibus disserebant quæ ad perfec-

(1) *Amour de Dieu.* L. VII, c. 1. — (2) *Apologie du Christianisme.* Paris t. IX. 1re conf. n. 4 p. 38.—(3) l. c. p. 71 et t. X, 19e conf. p. 309.

tionis vias ordinarias et extraordinarias spectabant, quamvis apprime agnoscerent has duas vias ab invicem discrepare.

b) Stricto sensu. Attamen omnes auctores, et præsertim recentiores, theologiam mysticam sensu lato non intelligunt. Dici etiam potest eorum pluribus [1], licet non omnibus [2], discrimen inter theologiam mysticam et asceticam dijudicatum videri. Quo melius discrimen declaretur inter perfectionis christianæ vias ordinarias et extraordinarias, quasi ex pacto et convento, "ascetica" nuncupata est scientia quæ de viâ ordinariâ disserit, nomenque "mystica" studio viarum extraordinariarum servatum fuit.

Studium quod aggredimur studium est theologico-asceticum.

3.— *De fontibus theologiæ asceticæ.*

9. — Quoniam ascetica est scientia theologica, ex iisdem fontibus hauriri debet ac dogmatica et moralis, scilicet ex S. Scripturâ et traditione. Ascetica insuper tributaria est erga dogmaticam et moralem; attamen suis utitur principiis propriis, sed eodem modo ac duæ scientiæ ex quibus pendet, ipsi tamen adhuc præsto sunt subsidiarii fontes ex theologiâ et scientiis naturalibus.

a) **Scriptura præcipuus fons theologiæ asceticæ.** — Principia potissima quibus scientia ascetica nititur, continentur Evangelio et Apostolorum scriptis, in primis S. Pauli. Unde mirandum non est priores SS. Patres, qui asceticam doctrinam nobis reliquerunt, auctoritate Sacræ Scripturæ semper inniti. Semper enim primi monachi studium et operam impendebant interpretandis et perscrutandis divini Magistri sermonibus vel doctrinis Apostolorum, ut ex eis media extraherent quibus quam optimo modo ad perfectionem pervenirent. Attende, Frater, et perpende aliquem magni

(1) Cfr PAULAIN. *Grâces d'oraison.* 1 Part. ch. 1.— (2) Cfr. Ill. E. WAFFELAERT. *Collat. Brug.* t. 16 p. 321 et sq., 377 et sq.

momenti librum, v. g. *Imitationis Christi* Thomæ a Kempis, et ibi supra numerum invenies sententias ex libris sacris depromptas.

b) **Secundo loco venit traditio.** — Non ignoramus solam Ecclesiam Catholicam organum esse quo Deus cum hominibus verba facit. Ad hanc ergo asceta, haud secus ac omnis theologus, recurrere debet ut cognoscat quid Deus de homine doceat. Quapropter "supremum vale" licet dicere asceticæ quæ non innititur doctrinâ infallibili Ecclesiæ, neque doctrinâ continuo et unanimiter a theologis traditâ.

c) **Ascetica theologia tributaria est dogmaticæ.** — Dicimus asceticam tributariam esse dogmaticæ. Hæc enim, ut suam exponat doctrinam, manifesta facere debet quæ in homine naturalia et supernaturalia sunt. Sed ad hæc certo modo enucleanda auxilium a sola revelatione petendum est. *Supernaturale*, uti postea videbimus, *absolute* prætergreditur ingenii humani vires: unde necessario sequitur quod sola ratio nos recte moderari non potest. Ratio enim tantummodo est auxiliatrix. Auxiliatrix est, ut dicimus, Frater, sed necessaria quidem, quæ nos conducit usque ad supernaturalis limina, quæ tamen pro suo jure prætergredi non potest.

d) **Ascetica theologia tributaria morali.** — Theologia ascetica inniti etiam debet principiis theologiæ moralis. Etenim ut rite hominem edoceat de mediis quibus finem suum quam perfectissime attingat, ipsi clara pernotaque esse debent quæ revelatio profitetur de ultimo fine hominis juxta ordinationem quâ a divinâ Providentiâ regitur, et ea quæ requiruntur media quibus ad eum efficaciter tendat. Porro hæc ad theologiam moralem spectant.

e) **Fontes proprii theologiæ asceticæ.** — Attamen, Frater, sepositis hisce principiis theologiæ dogmaticæ et moralis, ascetica, ut sua stabiliat principia propria et distincta, confugit ad fontes peculiares, scilicet ad ea quæ Sancti de perfectione christiana docuerunt.

Principia theologiæ asceticæ stabilita per experientiam

Sanctorum. — Omnis cognitio humana perfectiore modo experientiâ acquiritur. Cujuscumque artis et scientiæ practicæ est prudenter regulis theoreticis peruti ut omnis devitetur error. Nec ipsum aliorum testimonium sufficit, nam, ait Cassianus [1], explicare dulcedinem mellis ei qui numquam quidquid dulce gustaverit non valet homo. Ideo si cum sæcularibus verba habeas de felicitate quam tibi afferunt persolutæ in Ordine Franciscano pœnitentiæ, forte tibi fidem habebunt, sed eam justo non æstimabunt nisi eam prius gustaverint.

Et hanc ob rationem, Gerson [2] docet mysticam theologiam occultandam esse " multis qui clerici vel litterati, aut sapientes vel philosophi, aut theologi nominantur. Qui tumentes jam philosophiâ maleque videntes conculcant pedibus suis sordidis quidquid non sapiunt, quidquid etiam non intelligunt canino dente lacerant," juxta illud Pauli [3]: *Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt*; *qui vero secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritûs sentiunt.*

Porro Sancti experti sunt doctrinam Christi de perfectione, ad quam exercendam quam aptissima quæsierunt adjumenta et dulcissimos eorum experti sunt effectus. Quapropter Sanctorum cognitio usu comparata, eorumque doctrina de mediis quibus ad perfectionem tendatur, theologiæ asceticæ fundamentum constituunt omnino firmum.

Scientia experimentalis scientiæ theologicæ subjicienda. — Hæc tamen experientia Sanctorum, ut sit justa, debet in præcipuis partibus subjici scientiæ theologicæ, nam a doctrinali theologiâ separata, ascetica facile ruit in errorem. Pone sanctum supremos gradus perfectionis ascendisse, nisi adsint accuratæ notiones de vitæ spiritualis theoria, impotens erit apte alios dirigere. Modo improbabit optimas exercitationes, quia eas ignorat; modo e contrario suadebit erroneas exercitationes, quarum dolosa facies eum in erro-

(1) *Coll.* XII. Cap. XIII. P. L. t. 49, col. 894. — (2) *Opera omnia*, Parisiis, 1606, *Mystic. Theol.* Consid. 31. — (3) ROM. VIII, 5.

rem induxit. Ut enim Gerson citatus monet, non sunt illico contemnendi vel rejiciendi, qui viâ spiritûs extraordinariâ ducuntur; nec tamen ipsis ex levi credendum est, sed ad normam traditionis Ecclesiæ accurate examinandi sunt, ut pretiosum a vili separetur [1]. In hisce quæ ad doctrinam spectant, major danda est fides viro docto qui virtute emineat quam Sancto indocto. Nihilominus magnam nobis fidem parit auctor cui una adsunt scientia et sanctitas.

Inde videre est, Frater, quantam utilitatem percipere possimus ex spiritualibus auctoribus, præcipue quando una simul sancti et docti sunt, uti S. Bonaventura, S. Joannes a Cruce, S. Franciscus Salesius et tam multi alii. Quatenus sancti nonnulli multo altiora intellexerunt, ad quæ homo etiam per orbem doctissimus attingere non potest.

f) **Theologiæ asceticæ philosophia et scientiæ naturales auxilium præstant.** — Præter principia supra enumerata, theologia ascetica, licet per omnia supernaturalis, auxiliatricem utilem sibi ex sana ratione comparat. Deus enim dum nos redimebat et ad vitam conducebat supernaturalem, nobis tamen non abstulit vitam naturalem: officia quæ nobis, quatenus homines sumus, injunxit, non evanescunt quia nobis, quatenus christiani sumus, officia injunxit.

Notitia metaphysicæ et psychologiæ magnæ utilitatis est vitæ spirituali ad practice addiscendam doctrinam asceticam. — Theologia enim ascetica est scientia, quoniam exordium trahit ex revelatis principiis, ex quibus logice conclusiones deducat. Cujuscumque ergo scientiæ fortunam habebit. Igitur si veritates dogmaticæ, quibus innititur, mutationes naturâ suâ nesciunt, vivaces tamen sunt et earum interpretatio, et potissimum earum accommodatio, variare possunt juxta ea, quibus vivitur, tempora, juxta personas quibuscum habetur sermo, et juxta magistros qui easdem exponunt. Videmus in rebus spiritualibus non omnia eodem modo ordinari, cum plures adsint diversæ scholæ, quarum unam

(1) SCHRAM, o. c. l. c.

vituperare longe absit a nobis. Diversæ viæ quas docent, ad eumdem ultimum finem conducere possunt, scilicet ad unionem cum Deo. Attamen licet hæ variæ methodi in se utiles et probæ esse possint, non accommodantur tamen omnibus hominibus individue sumptis. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas* [1]. Procul dubio omnes homines ad salutem destinantur, sed omnes non eâdem indole præditi inveniuntur, imo sæpe varietati mentis obnoxii sunt, quæ nunc stimulant et nunc fastidium afferunt, quæ hodie nobis placent et crastina die repugnant. Sed hæc omnia sæpius nimiæ oblivioni dantur, nec juste æstimantur. Non pauci bonæ voluntatis homines vitæ spirituali valedixerunt, qui, si juxta naturales propensiones suas ducti fuissent, ad veram sanctitatem pervenissent.

ALIÆ UTILITATES. — Philosophia poterit insuper adversus indoctos demonstrare momentum doctrinæ asceticæ, et ad ea respondere quæ a ratione objicientur. Demonstrare poterit quæ concordia subsistat inter theologiam asceticam et sanam rationem. Poterit adhuc clara methodo doctrinam spiritualem exponere. Quamvis laudanda sit voluntas dicentis, si doctrina recte et lucide non fuerit exposita, non pauca exsurgent a veritate aliena. Tandem vita spiritualis aliquid extraordinarii sibi habere potest: quo in casu necesse est ut non tantum disertus sit theologus et magister spiritualis, sed et peritus physicus. Ut theologus, judicare debet juxta principia revelata et, ut physicus, juxta facta externe observata: ita spiritualis moderator et magister ex editis fructibus.

Concordia inter theologiam asceticam et philosophiam. — Uti vides, Frater, studia philosophica, nedum asceticæ scientiæ noceant, tibi potius auxilio erunt ad eam altius perscrutandam et intelligendam. Unde magis perspicies quam vana et stupida sint quæ objiciuntur adversus cognationes inter philosophiam et asceticam scientiam: expertus doceberis numquam fore ut sibi mutuo bellum indicant sana ascetica

(1) 2 COR. III, 17. Cfr. JOANN. IV. 24.

et sana philosophia, pacemque summam et candidam concordiam necessario inter has duas scientias exstare. Si tibi occurrant difficultates, eorum causa tribuenda est vel falsæ doctrinæ asceticæ, vel falsæ philosophiæ [1].

Plurima principia ascetica videntur philosophiæ contraria [2]. Procul dubio interdum in pluribus punctis ascetica scientia quædam proponere potest, quæ illico contraria videntur sanæ doctrinæ philosophicæ. Et ita evenire potest ut excessum æstimes si eam docere audias obcæcandos esse oculos, immolandam esse intelligentiam et voluntatem, nosque quasi in naturam cadaveris, uti ait S. Franciscus, esse mutandos, in merum instrumentum alienæ voluntatis. Attamen, si hisce locutionibus verum quem exigunt sensum tribuas, perspicies hæc omnia medium constituere quo nostra vitia et defectus refrenemus et pravas voluntatis inclinationes: quod certe rationi consentaneum est. Superior qui mandata imperat, Dei ipsius locum ante oculos fidei occupat et obtinet, eique jus et officium competit subditos ad finem suæ vocationis conducendi. Ejus tamen potestas terminis circumscribitur, siquidem ab ejus mero arbitrio non pendent ea quibus utitur media; ubi enim terminatur finis, seu ubi imperium in gratiam perfectionis subditorum jam non est utile, ibi et ejusdem cessare debet potestas; et si sua excedat jura, de hisce coram Deo judicabitur. Hæc non ignorat homo perfectionis avidus, fidem præstat superioribus suis, si quod ab eis mandatum accipit, illud fideliter exsequitur, quoniam rite intelligit hoc mandatum ipsam Dei constituere voluntatem expressam.

Ideo, uti vides, Frater, eximio modo sancta et fructuosa sunt consilia quæ nobis præbent auctores ascetici de annihilatione propriæ voluntatis coram superioribus. Amor sui, adeo periculosus, ibidem mortificationi suæ amplam mate-

(1) Cfr. MARCELLINO GUTIEREZ, *El misticismo ortodoxo.* Valladolid, 1886.—(2) Cfr. J. V. BAINVEL. *Nature et surnaturel,* Paris, 1903. chap. V, p. 162 et sq.

riam invenit. Homo enim tunc tantum vere est homo quando suas valet cupiditates refrenare, et tunc tantum eas refrenat quando sibi sacrificia injungit. Quapropter si christianam religionem et sanctitatem colis, interea et eris philosophus; ac merito dicitur sanctum, ratione suâ sapientissimo modo utentem, valde et propius ad similitudinem sapientis accedere.

Scientia igitur ascetica numquam te incitabit ad ea quæ rationi non sint consentanea. Et si forte, dum ejus præceptis obtemperare volueris, natura inde patiatur, et si forte, dum ad humilitatem pervenire conatus fueris, nimium te sub modio abscondas, tunc scito hunc defectum non ex scientiâ asceticâ ortum trahere, sed sive ex spirituali directione impari seu incallidâ, sive ex solertiæ propriæ defectu.

Casus extraordinarii.— Certe quidem excipiuntur casus in quibus institutiones spirituales adversari videntur justis inclinationibus naturalibus. Sic quando vitam plurium Sanctorum perlegis, exemplis suis videntur tibi vere immoderata docere. Inter eos invenies, vel qui famæ suæ valedixerunt, vel qui tantis pœnis corpus suum afflixerunt, ut ex eis confringi posset valetudo robustissima, vel qui, uti Seraphicus Pater, nullam curam habuerunt de futuro. Nonne ergo videntur sibi invicem contradicere doctrina ascetica et philosophica? Ast hic, Frater, necessario distinguendum est inter ordinariam et extraordinariam viam. *Ordinaria,* quæ omnibus christianis et respective religiosis proponitur, hæc omnia sibi generatim non exigit, quinimo iis penitus adversatur, quoniam rationalem circumspectionem exigit in exercendis virtutibus. Via autem *extraordinaria,* ea scilicet in quâ Deus *peculiari vocatione* quasdam animas incitat, ut has exercitationes sequantur, quæ ineptæ et insulsæ videntur. ad statum seu ordinem superiorem pertinet [1].

Ut hæc rite intelligantur, oculi nostri dirigendi sunt ad

(1) Cfr. Joly (M. H.) *Psychologie des saints.* In 12, Lecoffre. Paris. 1897.

Jesum Christum. Modus redemptionis quem sibi elegit, introduxit in viam spiritualem elementa ordinis peculiaris. Philosophiæ jus non competit dijudicandi actus Sanctorum, sed præsentiscere potest potiores suis adesse rationes, quas uti insanas habere non possit. Rationi enim consentaneum est confiteri et agnoscere superiorem humanâ sapientiam et prudentiam, cujus ipse Deus enuntiavit leges.

4. — *De incremento doctrinæ asceticæ.*

10.—Videamus quomodo, præcedentibus principiis innixa, theologia ascetica sibi majora incrementa assumpserit.

Principium Sanctorum doctrinæ, quo perfectissimo modo ad finem nostrum perveniamus, includitur verbis Magistri [1] ad juvenem: *sequere me.* Jesus Christus enim verbis suis ac exemplis viam indicaverat quâ perveniremus ad perfectionem amoris divini, Apostoli vero solummodo fidelibus memoriam refricant eorum aureorum verborum quæ in ipsorum corde deposuerat Jesus.

a) Ab apostolico ævo usque ad sæculum quartum. — Doctrina Sanctorum de perfectione tradita tam sæculari quam monacho, simpliciter practica permanet, nec evolvitur modo systematico, sed occasione datâ, in epistolis, homiliis, commentariis aut particularibus tractatibus, compendiose exponitur. Sic in scriptis priorum Patrum frequenter adsunt adhortationes de exercendis operibus misericordiæ, de virginitate et aliis perfectionis operibus. Sententias ex Scripturis hauriebant quas docentes tradebant ad discipulos stimulandos, ut adversus dissolutas cupiditates decertarent et proinde cœlestia melius contemplare possent.

Tunc temporis floruit in Ecclesiâ græcâ CLEMENS ALEXANDRINUS (floruit anno 192) eruditione clarus, qui regulas vitæ christianæ in suo *Pædagogo*, et in libris *Stromatum*

(1) MATTH. XIX, 21.

eleganter exposuit. Multa de vitâ christianâ atque perfectâ tradidit ORIGENES (fl. an. 230) in homiliis, commentariis variisque tractatibus, sed non nisi obiter et sine ordine, et postea in errorem cecidit. — In Ecclesiâ latinâ præcipui auctores hujus temporis sunt TERTULLIANUS et CYPRIANUS.

TERTULLIANUS (fl. 199) docte disserit de christianorum doctrinâ ac sanctâ disciplinâ. Plures libros ad docendos fideles composuit ad rem asceticam spectantes, puta de pœnitentiâ, de patientiâ, de virginibus etc. Sed a catholicâ fide deflexit.

S. CYPRIANUS (fl. 248) multa egregie scripsit de oratione Dominicâ, de bono patientiæ, de habitu virginum.

b) A quarto ad sextum sæculum. — Quæ merito aurea Patrum ætas vocatur, pro scientia ascetica fuit etiam ætas omnino fecunda.

Ab initio ævi christiani, non pauci, vitam perfectam Christi Salvatoris et Apostolorum imitari cupientes, divitiis ac mundi illecebris valedixerunt ad vitam ducendam asceticam atque solitariam. At, sæculo IV et sequenti, famâ sanctitatis alliciente et divino Numine disponente, christiani innumeri sæculum relinquunt ac solitudinem petunt ut, aliquo sancto monacho duce, sanctimoniam addiscant ac ascesim exerceant.

Circa annum 305, multi ad S. ANTONIUM in eremo Ægypti degentem accurrerunt qui illis vitam solitariam persuasit, effecitque ut in deserto loco et etiam in montibus erigerentur monasteria. Quod S. Antonius in Ægypto, id S. HILARION circiter 307 in Palestina effecit. Hoc idem S. PACHOMIUS, paucis annis retro, in insula Tabenna, et S. AMMON in deserto Scetico operatus est.

Ex progressu vitæ monasticæ oritur perfectior expositio theologiæ asceticæ et mysticæ. Celeberrimi enim Ecclesiæ doctores, non minus sanctitate quam eruditione florentes, vitam monasticam, tamquam perfectionis christianæ apicem summis laudibus celebrabant, alios ad eam suscipiendam

hortabantur, et ipsi vel in eremo, vel ad episcopatum evecti, in civitatibus vitam admodum austeram, monasticæ similem vivebant.

In eorum operibus omnes quæstiones ad theologiam asceticam et vitam perfectiorem spectantes expenduntur non solum in epistolis, in homiliis, sermonibus ac Sacræ Scripturæ commentariis, sed etiam in variis tractatibus de præcipuis virtutibus vel de ipso statu monachali.

Inter Græcos floruerunt præsertim S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS (fl. an. 347); S. BASILIUS MAGNUS (fl. an. 365) qui multa de re ascetica scripsit, et fuit etiam eximiæ vitæ monasticæ legislator; S. GREGORIUS NAZIANZENUS (fl. an. 375), S. GREGORIUS NYSSENUS (fl. an. 371), S. EPHREM Syrus (fl. an. 362), S. JOANNES CHRYSOSTOMUS (fl. an. 398), S. NILUS ac S. JOANNES CLIMACUS (fl. an. 590). Hic ultimus auctor egregie perfectionem monachorum descripsit in suo opere: *Scala Paradisi.*

Eodem tempore in Ecclesia Latina invenimus multos non minoris nominis doctores de perfectione tractantes. S. AMBROSIUS († 397) vitæ sanctitate ac eruditione spectatissimus, frequenter de re ascetica disserit. S. HIERONYMUS (fl. a. 385) in suis de Scriptura commentariis, ac præsertim in Epistolis multa tradit de contemptu mundi et christiana perfectione. —S. AUGUSTINUS (fl. a. 429) inter Patres latinos præcipuus, fere totam doctrinam asceticam illustravit. — CASSIANUS (fl. a. 416) in *Institutionibus Cœnobiorum* et *Collationibus* collegit medullam doctrinæ spiritualis quæ a monachis Ægypti tradita fuerat. Auctor in semipelagianismum incidit. S. CÆSARIUS ARELATENSIS († 543) in suis sermonibus et epistolis, ac S. GREGORIUS MAGNUS († 604) præsertim in suo opere *Moralia in Job*, multa præclare de perfectione docuerunt.

Hoc sæculo V reponenda sunt etiam opera sub nomine DIONYSII AREOPAGITÆ evulgata, sed quæ non a discipulo

Pauli, sed ab aliquo ignoto monacho *pseudo-Dionysio* conscripta sunt.

c) A sæculo VII usque ad XII. — A S. Gregorio ad S. Bernardum, multum imminuta est scientia ascetica, et pauca tantum nomina notatu digna occurrunt. Inter Græcos eminet S. JOANNES DAMASCENUS (fl. an. 740). Inter Latinos, S. ISIDORUS HISPALENSIS (fl. an. 601), VENERABILIS BEDA (fl. a. 691), ALCUINUS (fl. a. 755), RABANUS MAURUS (fl. a. 847), S. PETRUS DAMIANUS (fl. a. 1057) præsertim in suis epistolis; denique S. BERNARDUS (fl. a. 1120) "ultimus inter Patres, primis certe non impar" ait Mabillon, qui de re ascetica et mystica ita scripsit, ut Doctor *mellifluus* appellari meruerit.

d) A sæculo XII scientia theologica modo systematico, didactico et philosophico exponitur. Doctores in suis tractatibus non tantum indicant quæ credenda ac facienda sunt ad salvandum hominem, sed etiam quid agendum ut ad perfectionem vitæ christianæ pertingere possimus; more scientifico quæstiones asceticas tractant, eas ordinarie a theologia non disjungendo, ac firma solidaque principia hujus scientiæ ponunt.

Jam abhinc plures scholæ fundantur ad docendam theologiam, quæ non parvam studio perfectionis afferunt utilitatem.

Ita schola *Beccensis* a LANFRANCO fundata et a S. ANSELMO († 1109) illustrata, e principiis revelatis conclusiones deducendo methodum *scholasticam* feliciter inaugurat. Schola *S. Victoris* (Parisiis) pro scientia ascetica et mystica adhuc majoris est momenti. Inter doctores hujus scholæ eminent HUGO et RICHARDUS a S. VICTORE. Celeberrimus doctor hujus temporis fuit PETRUS LOMBARDUS, qui in *quatuor libris Sententiarum, Summam* theologiæ ex Patribus collegit et methodo scholastica digessit.

e) Sæculo XIII. — Vita evangelica miro modo innovata est creatione *Ordinum mendicantium*, qui tam intense ideali

Salvatoris Christi perfectioni studuerunt, et novo impetu ascesim primorum sæculorum coluerunt. Cum hac vitali renovatione æquis passibus progrediebatur scientia ascetica, quæ docentibus præclaris magistris ALEXANDRO ALENSI († 1254), B. ALBERTO MAGNO († 1280), S. Thoma et præcipue divo Bonaventura usque ad summam perfectionem ascendit.

S. THOMAS († 1274), doctor *angelicus*, qui admirabilem syntesim totius theologiæ exhibet, etiam miro modo quæstiones ad asceticam spectantes illustrat.—S. BONAVENTURA (1221-1274), doctor *seraphicus*, qui vere est vivida imago Patrum et antiquæ traditionis Ecclesiæ, "inter principes theologiæ mysticæ numeratur, ne dicamus absolute principem [1]."

" Post Hugonem et Richardum a S. Victore, ait Sanseverino [2] in mysticismi historia, S. Bonaventura primum locum jure optimo sibi vindicat, siquidem etsi Albertus Magnus, S. Thomas aliique potiora fundamenta mysticismi huc illuc explicuissent, tamen nemo eorum hoc in opere ex industria versatus est. "

Neque prætermitti possunt alii auctores Franciscani magni nominis nempe: *David ab Augusta* († 1271), *Bartholomæus a Pisa* (1380), *Bernardus a Bessa*, *Joannes Peckam* († 1292), *Conradus a Saxonia* († 1279), quorum scripta haud parum momenti habuerunt in vitam spiritualem Ordinis et in doctrinam asceticam.

f) Sæculo XIV. — Dum scientia ascetica in aliis regionibus languescebat, novum incrementum accepit in Belgio ubi JOANNES RUSBROCHIUS (1380), *vir admirabilis* dictus, tunc temporis floruit. Ab eo processit numerosa mysticorum schola, et multi scriptores insignes doctrinam mysticam ab eo mutuati sunt, ut JOANNES TAULERUS O. P. († 1301), GERARDUS MAGNUS († 1384), institutor Fratrum vitæ communis,

(1) Illustr. WAFFELAERT, *Coll. Brug.* t. 18 p. 128 nota.—(2) *Dynam.* V, III, apud Coll. Brug. t. 18 p. 128 nota.

Gerardus Zutphaniensis, et postea S. Ignatius de Loyola [1]. Præcipuis auctoribus hujus ævi adnumerandi sunt: *Magister Eckart* (1327), qui inscius in errorem lapsus est; *B. Henricus Suso*, quorum opera mystica sunt valde pia ac jucunda; *Angelus a Clareno* († 1327) et *Nicolaus de Lyra* O. M. († 1346).

g) ***Sæculo XV.***— Doctrina ascetica uti sæculo præcedenti parum progressa est. Attamen aliqua nomina notatu digna occurrunt, nempe *Gerson* († 1429), Dionysius Carthusianus († 1471), S. Laurentius Justinianus († 1453), *Joannes Mauburnus, Savonarole* (Hieron.) (1452-1498), et inter omnes Thomas a Kempis († 1460) propter opusculum suum aureum "*De imitatione Christi.*"— S. Vincentius Ferrerius. Inter Franciscanos memorandi sunt *S. Bernardinus Senensis* († 1444), *S. Joannes a Capistrano* et *Harphius* († 1477).

h) ***Sæculo XVI.*** — Scientia ascetica quæ sæculo XIV et XV aliquantulum dormitaverat, novas vires suscepit et per duo fere sequentia sæcula multum profecit. Hujus profectûs causæ præcipuæ fuerunt: *vera renovatio* vitæ christianæ ac religiosæ *per Concilium Tridentinum* absoluta; institutio vel reformatio variorum Ordinum, speciatim *Capuccinorum* (1525) incipiente Mattheo a Bassi; *Societatis Jesu* (1534) a S. Ignatio; et *Carmelitarum* (1562) a Sanctâ Teresiâ; artis *typographicæ* inventio, cujus ope antiqua Patrum, theologorum ac piorum scriptorum opera multa facilius omnibus præsto evaserunt.

Liber exercitiorum S. Ignatii inter ascetica, et *opera Sanctæ Teresiæ* inter mystica præcipuum monumentum obtinent. De undique eximio libello *Exercitiorum* testatur Leo XIII: "Ignatianæ Commentationes quantum in æternam animarum utilitatem possint, trium jam sæculorum experimento probatum est omniumque virorum testimonio qui asceseos

(1) Cfr. P. Watrigant S. J. *Genèse des Exercices.* Idem; *Méditation fondamentale,* Collection Bibliothèque des Exercices, n. 9, 1907. P. Debuchy, *Introduction à l'étude des Exercices.* C. B. E. n. 6, 1907.

disciplinâ, vel sanctitate morum, maxime per id tempus floruerunt [1]."

Inter auctores asceticos adhuc citandi sunt BLOSIUS († 1563), S. JOANNES A CRUCE († 1591), LANSPERGIUS († 1539), ac inter Franciscanos: *Marcus Vigerius* (episc. Naudensis † 1576), *Antonius de Monelia, Matthæus Silvaggius, Anthonius de Matelica,* S. PETRUS DE ALCANTARA, *Alphonsus de Madrid, Joannes de Bonilla, Joannes Baptista de Vinones, Franciscus Ortiz, Joannes de Angelis, Franciscus de Heira, Alphonsus de Ilha, Didacus Stella, Magister Ivo, Joannes de Fano* († 1539) *Franciscus Titelman* († 1537).

i) Sæculo XVII. — Jam ubique prodeunt opera de Theologiâ asceticâ vel mysticâ de vitâque spirituali tractantia, nam doctrina ascetica, quæ antea a theologis in suis disputationibus fuse tractabatur, mox vel omnino ab eis prætermittitur, aut nonnisi obiter tangitur. Cum vitæ christianæ principia et media ad virtutes colendas ad theologiam asceticam spectent, uti dicunt, hæc doctrina ascetica quasi scientia independens deinceps procedit.

Inter auctores hujus sæculi primum locum obtinet S. FRANCISCUS SALESIUS († 1622) inter auctores asceticos facile princeps, vir cœlesti sapientia et apostolico spiritu plenus, qui viam perfectionis, etiam in sæculo degentibus planam et amœnam monstravit. LUDOVICUS GRANATENSIS, ALVAREZ DE PAZ († 1620), LUDOVICUS DE PONTE († 1624), RODRIGUEZ († 1616), CARD. BONA († 1674), JOANNES A JESU-MARIA († 1614), THOMAS A JESU (Fl. 1609). Inter Franciscanos *Card. de Laurea* († 1693), *Alexis de Salo* († 1619), *Constantinus de Barbanson* († 1649), *Josephus a Tremblay* († 1638), *Matthias Bellintani de Salo, Sanctes Sala de Palermo, Phillipus Jesualdus de Castrovillari, Joannes Verri de Curianova, Benedictus de Canfeld, Joannes Evangelista, Bartholomæus de*

(1) Lettre de Sa Sainteté Léon XIII au T. R. P. Martin, Général de la Compagnie de Jésus, 8 février 1900.

Salutio, Santoro de Messina, Clemens Pelandi, Bernardinus Parisiensis, Franciscus Soyer, Yvo Parisiensis.

Theologos hujus ac præcedentis sæculi prætermittimus, aliqui tamen de scientia ascetica bene meriti sunt, e. g. Suarez, Benedictus XIV, etc.

k) Sæculo XVIII et XIX.— Doctrina ascetica iterum defecit. Nec mirum, nam principia vitæ spiritualis, tum naturali ratione, tum auctoritate Scripturarum et Patrum solide probanda sunt ut ex eis regulæ practicæ deducantur ad perfectam vitæ ordinationem. At his temporibus, forma scientifica fere omnino deerat scriptis asceticis, imo hæc scientia quasi spernebatur a theologis et scientificis, qui minime curabant de motivis et mediis proponendis ad vitia exstirpanda, virtutes colendas, idealemque perfectionem, quam Christus ipse verbis et exemplis exhibuit, exsequendam.

Attamen aliquot auctores notatu digni occurrunt, quorum præcipui sunt S. Alphonsus de Liguorio (1696-1787), S. Leonardus a Portu-Mauritio (1676 1731), *Ambrosius de Lombez, Casimirus de Marsala. Casimir Liborio Tempesti, Cajetanus a Bergamo, Felix Alamin, Didacus a Matre Dei, Juvenalis a Nousberg, Martinus de Cochem, Ubaldus Stroiber, Bonifacius Maes.*

5.— *De fontibus ex quibus hujusce compendii hausta est doctrina.*

11.— Doctrina S. Scripturæ, traditionis et Sanctorum de perfectione christianâ et religiosâ, quam hîc exponimus, usurpata est ex eximiis et probatissimis auctoribus, et potissimum, uti commendant Constitutiones nostræ, ex Seraphico Doctore S. Bonaventurâ et Angelico Doctore S. Thomâ. In iis quæ ad res theologicas et philosophicas spectant, consiliis eorum usi sumus qui majori dignandi erant æstimatione in hisce doctrinis, et quoad theologiam asceticam proprie talem innixi sumus doctrinis et disciplinis puris et auctoritate commendatis.

Noli ergo, Frater, aliud novum perfectionis systema suspicari. Nostrum autem nobis Franciscanis, prout jam diximus, systema, ipsum est S. Francisci, in quo exponendo has paginas juxta ejusdem mentem et spiritum conscripsimus. Superfluum hîc arbitrati sumus seriem texere eorum quos consuluimus auctores, qui cæteroquin in hoc opere non semel obvii erunt.

Omne quod audaciam sapit, ut iterum dicamus, ab hoc seclusum est, nec quidpiam affirmavimus quin antea accurate probatissimos pervolverimus scriptores, quibus omnimoda dari potest fides. Sæpe ipsis eorum verbis utimur; aliquando sententias eorum reddimus breviori formâ et simplicibus verbis, eum in finem laudabilem ut omnia intellectu faciliora evadant. Impossibile nobis esset ad memoriam revocare unde singulas adnotationes desumpserimus, eo magis quod nobis nullo modo proposueramus hoc opus edere et in lucem proferre. Attamen quantum potuimus, accurate conati sumus notare auctores.

6. — *De utilitate ac necessitate institutionis asceticæ.*

12. — Scientia ascetica est scientia præstantissima. — Ex antedictis manifeste patet scientiam asceticam suâ ipsius naturâ omnibus fidelibus filiis Ecclesiæ catholicæ, ac præcipue religiosis commendari.

Et revera ejus institutio seu doctrina naturam humanam illustrat: gratia enim naturam supponit, erigit et perficit. Unde jure merito affirmare possumus scientiam asceticam reginam et dominam esse omnium scientiarum, eamque spectare non solum ad aliquos peculiares religiosos, sed et ad omnes homines qui vocati sunt ad salutem, eique rite, uti a SS. Patribus datur, tribui posse nomen et pulchrum titulum "Vera Philosophia" seu "Philosophia Jesu Christi." Nam si ab aliis scientiis variis modis nutriatur, hanc tamen sibi gloriam obtinet ut sit ultimus terminus ad quem omnis tendere debet scientia et naturalis et supernaturalis.

"Oleum et operam perdit et vanis commentis illuditur et fallitur qui sibi vult fucum facere et alios decipere, prætendens se ad quamlibet mentis virtutem aspirare posse, dum omnino suis indulget cupiditatibus et voluptatibus neque eis obsistit. Et hæc vera causa est et ratio cur tot homines infideles sint officii sui muneribus, quæ illis quatenus homines injuncta sunt, et illis proinde quæ christianum decent [1]."

Status noster christianus nos ad illam discendam adstringit. —Die illâ quâ regenerati sumus, mundo abrenuntiavimus et Jesu Christo jusjurandum emisimus. Per baptismum enim christianus efficitur alter Christus: proinde ad Jesu Christi similitudinem propius accedere debemus. Ipsum induere, ut jam non nos vivamus, sed ipse Jesus vivat in nobis. En S. Evangelii doctrina!

Si hæc tibi probata videtur, logice mente et animo concipere debes utilitatem et necessitatem institutionis asceticæ, cum hæc nobis demonstret medium quo ad hunc prænobilem finem quam perfectissimo modo perveniamus.

Deus ipse nos ad perfectionem hortatur. — Dominus enim dicit : *Estote perfecti sicut et Pater vester cœlestis perfectus est.* [2] Quæ verba directe quadrant ad præceptum diligendi inimicos, et ad convicia æquo animo toleranda. Ex quibus facile perspicere est omnes nos vere allectari ad perfectionem exercendam. Admonitionem eamdem includit præceptum nobis a Salvatore indictum diligendi Deum ex toto corde nostro, ex totâ animâ nostrâ, et ex omnibus viribus nostris [3]. Quapropter adest lex generalis exercendi perfectionem, nihilominus contra mandatum non committis peccatum, si illud perfecte non adimpleveris, sed si illud neglexeris et contempseris.

***Status noster Franciscanus nos ad eam specialiter adstringit.** —At nos, religiosi, S. Francisci filii, die sanctâ nostræ professionis ea solemni pacto spopondimus, ad ipsam perfectio-

(1) Weiss, o. c. t. II, p. 251-252.—(2) Matth. v, 48.—(3) Luc. x, 27.

nem amoris divini tendere, S. Evangelica consilia et Seraphici Ordinis Regulam observando. Et iterum nos, qui insuper advocati sumus et addicti ut postea in vineâ Domini laboremus, exstimulantes non tantum generatim fideles, sed et selectissimas animas, multo magis directâ obligatione tenemur incumbendi studio hujusce divinæ scientiæ.

Sæpius dicebat S. Teresia perdifficile esse invenire rectorem qui animas valeat ad perfectionem conducere, seque rem expertam habuisse. Nos autem forte advocati non sumus ad animas dirigendas tantâ sanctitate eximias, nihilominus apti et idonei esse debemus ad nos et alios ad perfectionem christianam et religiosam conducendos. Disce ergo, dilectissime Frater, theologiam asceticam, disce cognoscere Deum, finem tuum, et aptissima media ad eum quam perfectissime attingendum, ut temetipsum ad meliorem fructum recipias et efficiaris homo justus. Adsunt animæ defectiones et lapsus quæ vitæ spiritualis notio absolute avertit. Veritas aliqua ascetica rite proposita animam attollit ad regiones quas numquam suspicata fuerat, eique demonstrat perfectum exemplum boni et pulchri. Perfecta cognitio rerum supernaturalium, temperamentum est delirationis falsæque doctrinæ mysticæ. Si cognitiones asceticæ amplæ necessario non important unionem animæ cum Deo, non inde probatur ejus scientiam perfectioni obstare. Nam ut quævis doctrina sit perfecta, debet fructus afferre, cognosci debet veritas juxta quam vita dirigatur. *Super senes intellexi*, ait Psalmista [1], *quia mandata tua quæsivi* [2].

7. — *De nostro modo procedendi.*

13.—Hujusce compendii is est finis, Frater, ut media adhibenda docearis, quibus quam optimâ viâ pervenias ad perfectionem religiosam in Ordine Seraphico, in quo, ex peculiari

(1) Ps. CXVIII, 100. — (2) Cfr. *Abbesse de Sainte Cécile.* La vie spirituelle et l'oraison. Chap. 1.

Providentiæ gratiâ, vitam inter felicitates ducis. Nunc autem quid requiritur ut hic finis obtineatur?

Innixus Dei gratiâ, homo religionem ingrediens reformare debet quidquid in ipso peccatum deformavit.

Hoc peracto, saltem in essentialibus, debet hanc reformationem confirmare accommodando Christo vitam suam.

Tandem eniti debet ut perveniat ad virtutis cumulum, id est, ad perfectam S. Evangelii observationem [1].

En ergo opus adimpletum, et hâc intentione ducti, hoc compendium in tres patres divisimus:

In primâ parte: de reformatione hominis peccatoris, de emundatione ab omnibus quæ per peccatum deformata fuerunt.

In secundâ parte: de confirmatione animæ reformatæ et de ejusdem conformatione cum Christo.

In tertiâ parte: de perfectione aut de perfectâ S. Evangelio obtemperatione. Prout videre est, hæ tres partes, licet omnino dissimiles, consentaneo ordine uniuntur.

Supervacaneum nobis videtur singulas divisiones particulatim recensere: initio enim cujusque partis et capitis indicandam curavimus seriem et logicum contextum quo omnes materiæ enucleabuntur.

Dum ea persolves percurrens, mente apprehendere poteris unitatem quæ in hisce diversis perfectionis mediis florescit, ac videre omnia huc tendere ut attingatur franciscanus nobilis finis ac scopus.

Hisce dictis, nihil obstaret quominus statim nunc doctrinam asceticam exponeremus. Attamen opportunum judicavimus dissertationem præviam præponere, qua palam demonstremus statum verum hominis, et principia universalia quibus tota spiritualis doctrina innititur. Et recte quidem, nam ex defectu hujusce cognitionis de vero statu hominis ortum suum traxerunt fere omnes errores de doctrinâ asceticâ. Necesse est ut finem nobilem hominis cognoscamus,

(1) Cfr. S. THOMAS 2. 2, q. 24, a. 9.

ut ab initio, saltem generali modo, media non ignoremus quibus paratis utamur ad attingendum finem, scilicet ut rite doctrinam asceticam intelligamus.

II. — De statu in quo versatur homo juxta divinæ Providentiæ dispositionem.

14.—Cum in hoc compendio agendum sit de doctrinâ vitæ spiritualis et perfectionis christianæ et religiosæ, seu de theologiâ asceticâ, quæ est scientia supernaturalis, animam ad summam dirigens perfectionem cujus in hac vitâ est capax, videre oportet, Frater, vocationem tuam, et attente considerare scopum quem Deus sibi in tuâ admirabili vocatione præstituit, qui post suæ gloriæ manifestationem non fuit alius, nisi ut supra universas res creatas te animo efferas, sanctitatem et animi puritatem assequaris, vitamque cœlestem et angelicis spiritibus cognatam jam in terris instituas. Uno verbo ut sis perfectus sicut Pater tuus perfectus est.

Ut te ad hanc perfectionem melius adducamus, nobis opportunum, imo necessarium videtur, uti diximus, primum exponere statum hominis.

1° **Quid est status?** — Status ex ipsâ ratione nominis, Frater, significat firmam ac permanentem rei positionem in aliquo sibi convenienti situ.

Cum sermo sit de statu hominis seu de statu naturæ rationalis, status hic significat conditionem seu modum se habendi ad Deum tamquam ad finem ultimum juxta divinæ Providentiæ ordinationem [1].

2° **Varii status.** — Conditio autem se habendi naturæ ra-

(1) Cfr. HURTER. *Medulla theologiæ dogmaticæ.* Parisiis 1880 n. 605. Doctrina quæ hic exponitur, desumitur a modo citato opere P. Hurter, cujus explicationem sæpe ad verbum referimus Consulatur: BAINVEL: *Nature et Surnaturel,* Paris, 1905.

tionalis alia atque alia esse potuit, quare varios humanæ naturæ status distinguunt theologi.

Enumerantur præcipue sequentes.

a) Status naturæ puræ, ille nempe in quo natura habet quidquid ei debetur, nec quidquam habet superadditum seu indebitum.

b) Status naturæ integræ, in quo natura consideratur sana et integra absque defectibus, qui naturam sponte suâ consequuntur, proinde absque concupiscentiæ rebellione et morte aliisque naturæ morbis, quin tamen adsit destinatio ad finem supernaturalem.

c) Status supernaturalis, in quo homo ad finem destinatur supernaturalem qui omnem naturæ creatæ superat exigentiam, mediisque ad hunc finem consequendum opportunis instruitur.

d) Status originalis justitiæ et sanctitatis ille est, in quo ante lapsum constitutus fuit Adam.

e) Status naturæ lapsæ seu ille qui lapsum Adami immediate subsecutus est; qui tamen non duravit, cum mox promiserit Deus Redemptorem, ac proinde inceperit

f) Status naturæ reparatæ in quo modo sumus [1].

Licet theologos spectet ex professo horum statuum accuratam notionem tradere, tamen ad vitam spiritualem melius intelligendam necesse est ut breviter exponamus: 1. notionem naturæ, naturalis et supernaturalis; — 2. statum originalis justitiæ et sanctitatis; — 3. gratuitatem hujus statûs; — 4. lapsum et peccatum Adami; — 5. effectus peccati originalis; — 6. ipsum statum naturæ reparatæ.

I. — *De notione naturæ, naturalis et supernaturalis.*

15. — *a) Natura.* — Natura a nascendo sumitur et etymologice significat nativitatem. *Sensu stricto* designat sum-

(1) Cfr. HURTER l. c.

mam qualitatum per quas rei substantia se prodit, nobis innotescit et ab aliis distinguitur.

b) Naturale. — Sensu stricto naturale diciter quidquid vel naturam sive rei essentiam *constituit*, vel ex naturâ constitutâ *dimanat*, ad eam pertinet, vel quod natura suis viribus *attingere*, assequi aut efficere potest, vel quod eidem *debetur* ut proprium assequatur finem.

Sic, Frater, in homine aliquid naturale sunt *corpus* et *anima*, quia ipsam essentiam hominis constituunt, *intellectus* et *voluntas* aliæque facultates, quia dimanant ab essentiâ hominis; *opera humana*, quia homo hæc omnia suis viribus efficere potest; *ratio* et alia dona, quia humana conditio hæc necessario requirit.

c) Supernaturale. — In genere, supernaturale est id quod est supra naturam. Supernaturale igitur nullo modo ad naturam pertinet, sed ad naturam jam constitutam accedit, eamque accessu suo perficit, perficiendo elevat, atque elevando ad altiorem transfert ordinem [1]. Porro aliquid variis modis supra naturam esse potest, et sic supernaturale dividitur:

1° *In supernaturale relativum et absolutum.* Aliquid potest esse ultra exigentiam naturæ alicujus entis quin tamen exigentiam alterius naturæ prætergrediatur. Sic volare supernaturale est hominibus, naturale quidem avibus. Hoc supernaturale vocatur *relativum* (præternaturale). — Sed aliquid potest totius naturæ vires exigentiasque superare, et sic esse simpliciter et absolute supra omnem naturam creatam et creabilem. Hoc supernaturale vocatur *absolutum* seu *stricte dictum.* Sic visio beatifica est aliquid supernaturale stricte dictum. Nullum enim ens est capax propriis viribus videre Deum facie ad faciem. Unde supernaturale absolutum in suâ entitate superat essentiam, exigentias et vires totius naturæ creatæ et creabilis, et participat speciale

(1) HURTER o. c. n. 601 et sq.

bonum unius Dei proprium et naturale; aliis verbis, hoc supernaturale non potest esse nisi ordinis divini, quia superat omnem naturam creatam vel possibilem et omne quod non est divinum potest naturaliter convenire alicui creaturæ perfectissimæ.

2. — *In supernaturale quoad effectum et quoad modum.* Videre Deum facie ad faciem, prioris est generis; suscitare mortuum, alterius. Enimvero, quum nulla creatura possit per seipsam ad Dei visionem attingere, hic effectus a creaturâ obtentus supernaturalis est. — In secundo casu, attenditur potius ad modum quo hic effectus producitur. Sic vita Lazari post suam resurrectionem fuit naturalis, sed modus quo ei vita fuit reddita, nempe post mortem et per virtutem verborum Christi, supernaturalis fuit.

3. — *In substantias et accidentia supernaturalia.* Denique distinguendæ sunt *substantiæ* et *accidentia* supernaturalia. Supernaturales *substantiæ* sunt v. g. angeli relate ad homines (supernaturale relativum), vel ipse Deus, substantia supernaturalis ad omnia entia creata vel possibilia (supernaturale absolutum).

Accidentia supernaturalia diversi sunt generis. Distingui possunt accidentia supernaturalia quæ sunt in nobis ut gratia sanctificans, virtutes infusæ, dona Spiritûs Sancti, et accidentia quæ sunt extra nos, ut miracula et prophetiæ.

Hisce de notione naturæ, naturalis et supernaturalis dictis, status originalis justitiæ et sanctitatis, seu status protoparentum exponendus, accedit.

2. — *De statu originalis justitiæ et sanctitatis.*

Status Adam fuit: A) *Status supernaturalis.* — Noluit Deus hominem in naturâ purâ consistere, ut præter finem naturalem nihil aliud intenderet, sed destinavit naturam humanam ad finem omnino supernaturalem, ideoque a primo instante suæ creationis, Adam super naturæ statum et conditionem

elevavit per gratiam. Primus enim parens præditus erat gratiâ sanctificante, quo dono, speciali modo, Deo fuit gratus, justus, filius Dei adoptivus, heres gloriæ cœlestis et aptus ad hanc gloriam promerendam.

B) ***Status naturæ integræ.*** — Præter dona absolute supernaturalia ex ordinatione Dei, alia dona præternaturalia protoparentibus collata fuerunt.

a) Donum integritatis seu immunitas a concupiscentiâ. Donum integritatis consistit in perfecto rationis dominio, vi cujus Adam ita obnoxiam sibi habebat partem inferiorem ut hujus motus numquam præverterent turbarentque suo impetu rationis deliberationem, sed penderent a rationis nutu, adeo ut ab ea pro libitu potuerint excitari, excitatique etiam comprimi. Cum autem vi hujus doni perfecta regnaret harmonia et concordia in homine inter partem inferiorem et superiorem, exsularetque illud dissidium quod excitat concupiscentia, aptissime dictum est donum integritatis [1].

Dein *b) Immortalitas corporis; c) absentia doloris; d) immunitas ab ignorantiâ.*

3. — *De gratuitate status Adami.*

17. — Dona Adamo ante peccatum collata, Frater, non fuerant debita naturæ humanæ quamvis innocenti, fuerunt non naturalia, sed supernaturalia et præternaturalia. Et sane:

A) **Gratia sanctificans fuit supernaturalis.** — Hoc facile colligitur ex ejusdem effectibus. Etenim per gratiam sanctificantem Adam constitutus fuit filius Dei adoptivus. At adoptio bonum est nulli creaturæ debitum. Supernaturalis proinde dicenda est gratia illa sanctificans, qua homo supra suam conditionem adeo elevabatur, ut filius Dei esset per adoptionem fieretque idoneus ad felicitatem illam consequendam,

(1) HURTER, op. cit. n. 609

quæ, cum in Dei cognitione intuitivâ consistat, omnem hominis facultatem naturalem transcendit.

B) **Dona naturæ integræ fuerunt præternaturalia.** — Et quidem:

1° *Immunitas a concupiscentiâ non est naturæ debita.* — Concupiscentia enim de quâ hîc agitur est propensio illa, quâ appetitus fertur in bona sensibilia contra rationis ordinem. "Ita intellecta continetur: *a)* prosecutionibus aversionibusque bonorum malorumque sensibilium, quæ *b)* sponte suâ consequuntur apprehensiones sensibiles, prævertunt vero *c)* rationis deliberationem *d)* suoque illicio nituntur voluntatem ad consensum pellicere, quâ *e)* non consentiente pugna oritur inter partem hominis superiorem seu rationalem et inferiorem seu animalem; ejusmodi vero *f)* appetitiones partis inferioris junctæ sunt immutationibus in corpore quæ illis respondent, et quibus corpus paratum redditur ad id assequendum vel aversandum quod concupiscentiâ appetit vel aversatur, quos motus *g)* ratio pro arbitrio compescere nequit [1]."

At, Frater, hæc concupiscentia naturaliter defluit ex hominis constitutione; appetitus enim sensibilis naturaliter tendit ad bonum sensibile, dum appetitus spiritualis seu voluntas naturaliter tendit ad bonum spirituale. Ex his contrariis propensionibus pugna necessarie oritur, quæ proprie concupiscentiam constituit. In hac tamen pugna, homo libero arbitrio præditus, partem inferiorem superiori subjicere potest et sic debitum servare ordinem.

2° *Immortalitas corporis, immunitas a doloribus et erroribus naturæ non sunt debitæ.*—Homo ex corpore constat et ex animâ rationali. Per corpus naturaliter subjectus esse debet conditioni omnis entis viventis: id est nativitati, evolutioni, passibilitati et dissolutioni seu morti. Natura enim humana utpote sensitiva, obnoxia est jucundis et injucundis sensationibus quæ per agentia naturalia causantur. Mors corporis sequela est

(1) HURTER, op. cit. n. 608.

ipsius originis; evenire potest per causam extrinsecam, v. g.: per ignem, vel per causam intrinsecam, nempe per naturalem corruptionem corporis. At Deus non tenetur harum causarum impedire effectus.

Si vero neque immunitas a doloribus, neque immortalitas corporis naturales sunt, neque absentia doloris dicenda est naturalis, siquidem intime cum illis annexa est.

Conclusio. — *Status naturæ puræ est possibilis.* Si igitur, Frater, dona naturæ humanæ indebita Adamo ante peccatum collata fuerunt, potuisset homo etiam absque illis creari, id est absque gratiâ sanctificante et donis supernaturalibus infusis et absque donis præternaturalibus.

Aliis verbis, possibilis erat status naturæ puræ. Ad rem docet S. Thomas: [1] "Poterat Deus a principio quando hominem condidit, etiam alium hominem ex limo terræ formare, quem in conditione naturæ suæ relinqueret, ut scilicet mortalis et passibilis esset et pugnam concupiscentiæ ad rationem sentiens: in quo nihil humanæ naturæ derogaretur, quia hoc ex principiis naturæ consequitur; *non tamen iste defectus in eo rationem culpæ et pœnæ habuisset, quia non per voluntatem iste defectus causatus esset.*"

Notandum tamen est, Frater, non recte judicari de statu naturæ puræ ex defectibus qui modo in statu naturæ lapsæ et reparatæ reperiuntur; multi enim ejusdem defectus pendent quam plurimum ex causis particularibus, v. g. ex ipsis parentibus, educatione, occasionibus in quibus aliquis versatur. Dein in statu naturæ puræ habuisset homo providentiam naturalem et ea omnia quæ necessaria sunt ut non solum vitam physicam gerere potuisset, sed etiam vitam moralem.

4. — *De lapsu et peccato Adami.*

18. — "Primus homo Adam, ait Concilium Tridentinum [2], cum mandatum Dei in paradiso transgressus fuisset, statim

(1) *In 2 Sent.* d. 31, q. 1. a. 2. — (2) Sess. V, Decret. *de peccat. orig.*

sanctitatem et justitiam in quâ constitutus fuerat, amisit, incurritque per offensam prævaricationis indignationem Dei, atque ideo mortem et cum morte captivitatem sub ejus potestate qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totusque Adam, per illam prævaricationis offensam, secundum corpus et animam in deterius commutatus est."

Indicandum igitur est, Frater, quid per peccatum originale seu peccatum Adami intelligatur, et quomodo hoc peccatum voluntarium sit toti generi humano.

1° **Quid per peccatum originale intelligitur.** — " Peccatum originale est originalis justitiæ privatio dependens a voluntario actu protoparentis, non in quantum fuit hæc persona singularis, sed in quantum erat fons et principium naturæ, aut cum supernaturali sanctitatis rectitudine propagandæ, si fidelis permansisset, aut cum illius privatione si secus [1]."

Status justitiæ seu status quo Adam et genus humanum recte se habuit ad finem suum ultimum, id est Deum, ex ordinatione divinâ fuit sanctitas supernaturalis. Deus enim universo generi humano, prout unam cum Adamo familiam constituit, gratiam destinavit; ita nempe ut Deus Adamo qua principio humanæ naturæ propagandæ formaliter gratiam contulerit, eâ consequenter lege, ut Adam, nisi ipse amisisset gratiam, eam posteris simul cum humanâ naturâ transmissurus fuisset. Mandatum Dei voluntarie transgrediendo Adam privatus fuit ab ordine ad Deum finem suum ultimum, et non solum Adam voluntarie seipsum hoc debito ordine orbavit, sed et totum genus humanum [2].

Adverte igitur, Frater, peccatum originale non esse peccatum actuale sed habituale, neque peccatum personale sed potius naturæ.

a) Non est peccatum actuale seu actus humanus malus; infantes enim utpote rationis usu incapaces, nequeunt actum

(1) *Collationes Brug.* IX, p. 372. — (2) *Coll. Brug.* l. c.

moraliter malum elicere, sed est peccatum *habituale* seu permanens actûs peccaminosi reatus [1].

b) Non est peccatum personale sed potius peccatum naturæ. Natura in Adamo veluti recapitulata existens, Dei incurrit offensam. Hujus naturæ reddimur participes generatione, et excrescimus ex protoparente radice fecundâ sed infectâ.

2° **Quomodo peccatum originale voluntarium est toti generi humano.** — Adam igitur peccavit, et posteri omnes in Adamo. Quomodo autem fieri potest ut actus voluntatis Adami sit nobis etiam voluntarius? Quia Adami voluntas fuit aliquâ ratione et *nostra* voluntas. Sed quomodo Adami voluntas fuit et nostra voluntas? Certe non quia Adam erat aliquis homo, sed quia Adam, uti vidimus, erat *principium propagandæ humanæ naturæ*: tunc in ipso, naturæ principio voluntarie sese avertente a Deo, integra humana familia privata fuit debitâ conversione ad Deum (nempe per privationem gratiæ sanctificantis), et sic habet privatio rationem *voluntarii* in omnibus qui et quatenus hanc naturam participant [2].

Sciendum tamen est latere in hoc dogmate de peccato originali difficultates et mysterium quod numquam clare explicabitur.

Adverte etiam, ut S. Thomas [3] docet, peccatum originale *gravissimum* quidem esse in ratione *damni*, privamur enim bonis maximis, indebitis tamen; *minimum* vero in ratione *peccati*, eo quod minimum habet de *voluntario;* non enim voluntarium est voluntate *propriâ*, sed voluntate Adami, principii humani generis.

5. — *De effectibus peccati originalis.*

19.— Ex dictis de naturâ peccati originalis jam ejusdem effectus dignoscere vales, Frater; sunt enim sequentes:

(1) *Coll. Brug.* l. c. p. 373. — (2) De Baets. *De ratione et naturâ peccati originalis;* Coll. Brug. l. c. p. 435. — (3) *De Malo*, q. 4, a. 1.

1. — *Privatio gratiæ sanctificantis,* quæ pro Adamo et ejus posteris rationem habet culpæ. Siquidem unice provenit ex peccato liberrime commisso, quod causa fuit hujus privationis.

2. — *Amissio omnium donorum supernaturalium.* Amissâ gratiâ sanctificante, omnes quoque ejusdem effectus formales amisit homo, ut filiationem divinam, etc.

3. — *Amissio donorum præternaturalium.* Amisit Adam omnia dona præternaturalia, et obnoxius factus est homo concupiscentiæ, mortalitati, dolori et ignorantiæ.

4. — *Captivitas sub potestate diaboli.* Dein incurrit dæmonis captivitatem.

5. — *Alia mala.* Centro autem perturbato, nil mirum. Frater, si et ordo cosmicus sit turbatus, rerumque visibilium universitas vanitati fuerit subjecta [1].

Merito proinde Concilium Tridentinum [2] definivit Adamum per prævaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius fuisse commutatum, non utique secundum suam naturam philosophice spectatam, sed comparate ad illum statum in quo, auctus tot donis *indebitis,* fuit ante peccatum. Merito etiam definire potuit [3] liberum arbitrium fuisse *attenuatum* et *inclinatum,* scilicet propter gratiæ et virtutum infusarum amissionem, propter privationem gratiarum actualium, propter amissum integritatis donum et succrescentem membrorum rebellionem [4].

6. — *De statu naturæ reparatæ.*

20. — Homo lapsus, Frater, nullo modo per seipsum ex infelici suo statu surgere poterat, et idcirco in miserâ pereundi necessitate jacebat [5]. Sed 1° Deus per Christum hoc damnum reparavit; 2° hæc reparatio fit per regenerationem spiritualem in Christo; 3° per baptismum, quo regene-

(1) Rom. VIII, 20. — (2) Sess. V, Decret. *de Pecc. orig.* n. 1. — (3) Sess. VI, *de Justif.* cap. I. — (4) Hurter, op. cit. n. 641. — (5) Trident. Sess. VI, Decret, *de Justif,* cap. I.

rato redduntur 4° dona supernaturalia, 5° minime vero præternaturalia.

1° **Natura lapsa per Christum reparata.**— At Deus Pater misericordiâ motus Filium suum misit ad salvandum humanum genus. Jesus Christus per assumptionem naturæ nostræ, quâ seipsum exinanivit, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus est ut homo, sollicite nostrî gessit curam, vulnera sanavit, bona ablata restituit, atque ita Adami reparavit ruinam. Hæc igitur reparatio non fuit *particularis* ac *personalis* unius Adami, sed *universæ* ac *totius naturæ*[1].

2° **Generatio spiritualis in Christo.**— "Verum etsi Ille (nempe Jesus) pro omnibus mortuus est, non omnes tamèn mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur; nam sicut revera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti, ita nisi in Christo renascerentur, numquam justificarentur"[2].

3° **Generatio in Christo fit per baptismum.**—Hæc justificatio a Concilio Tridentino[3] vocatur "translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum, Salvatorem nostrum. Quæ quidem translatio post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non potest, sicut scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ et Spirito Sancto, non potest introire in regnum Dei*[4].

4° **Regenerato redduntur dona supernaturalia.**—"Per Jesu Christi Domini Nostri gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatus originalis peccati remittitur et tollitur totum id quod veram et propriam peccati rationem habet. In renatis nihil Deus odit, quia nihil est damnationis iis qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem; qui non

(1) Cfr. Concil. Trid. loc. cit. cap. II.— (2) Ibid. cap. III. — (3) Ibid. cap. IV. — (4) JOANN. III. 5.

secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes et novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, et hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur[1]."

5° **Regenerato non redduntur dona præternaturalia.** — Cum gratiâ sanctificante et donis supernaturalibus non redduntur tamen per regenerationem dona præternaturalia. Manet in baptizatis concupiscentia, et ipsi subjecti remanent doloribus, ignorantiæ et morti.

Hæ imperfectiones cum in se non sunt peccaminosæ, optime inservire possunt ad gloriam Dei promovendam nostramque assequendam salutem. Memento, Frater, permissionis quâ Deus sanctissimos viros, filios suos carissimos, imo vel immaculatam Filii sui unigeniti Matrem, gravissimis permisit esse obnoxios miseriis ipsique morti, et intelliges absentiam præternaturalium minime repugnare divinæ sapientiæ et bonitati. Vita enim præsens, vita lapsa est et reparata, non est stadium quietis et felicitatis, sed stadium veri agonis, verique certaminis, in quo nonnisi strenue pugnantes præmium assequuntur æternum. Concupiscentia igitur, dolores, ærumnæ, occasiones esse possunt multiplicis boni, meriti, virtutumque exercitii.

Conclusio.— Status in quo modo versamur, Frater, est igitur status naturæ lapsæ et reparatæ. Homo remanet ad finem supernaturalem destinatus, juxta divinam ordinationem. Licet incapax sit per se hunc finem attingendi, quum nascatur originali peccato infectus, per Christum tamen recuperare potest gratiam et media omnia ad suæ destinationis finem assequendum. Quænam vero sint principia universalia quibus homo in statu naturæ lapsæ et reparatæ ad finem suum dirigatur, nunc breviter explanandum est.

(1) Trid. Sess. V. Decret. *de orig. peccat.* n. 5.

III.— Principia universalia quibus homo ad finem suum dirigitur.

21.— Cum nullum ædificium sine fundamento subsistere possit, quâ ratione ædificium scientiæ vitæ spiritualis sine fundamento staret? Fundamentum autem hujus scientiæ vitæ spiritualis sunt principia universalia ex quibus tota ejus doctrina deducitur, quæque ad tria sequentia reduci possunt.

1° *Homo venit a Deo: Deus auctor ejus est,*
2° *Homo vadit ad Deum: Deus finis ejus est.*
3° *Homo habet media ad talem finem assequendum.*

1. — *Homo venit a Deo: Deus auctor ejus est.*

22.— Homo creatus est a Deo: Ipse fecit nos et non parentes nostri; quia quod natum est ex carne, caro est, anima autem spiritus est. Nam Deus Ipse quamvis parentes homines ad carnem gignendam, ut infimos administros ad domum fabricandam, adhibeat, tamen Ipse architectus, Ipse auctor, Ipse vere pater est non solum animæ, sed etiam corporis, atque adeo totius hominis patrem esse et dici voluit. Vere igitur Spiritus Domini per Moysen loquitur: *Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit, et fecit et creavit te?* [1] et per Job: *Pelle et carnibus vestisti me, ossibus et nervis compegisti me*; [2] et per sapientissimam feminam septem Machabæorum matrem: *Nescio enim qualiter in utero meo apparuistis; neque ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi, sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem quique omnium invenit originem.* [3] Hinc Sapientia Dei, Christus Dominus dicebat: *Patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim Pater vester qui in cœlis est.* [4] Age nunc, si Deus auctor corporis et animæ est, quidquid habes,

(1) Deuter. xxxii. 6.— (2) Job. x. 11.—(3) II. Machab. vii, 22, 23. — (4) Matth. xxiii, 9.

quidquid speras, ab illo speras. O homo, de tanto Parente non gloriaris? Cur illum non toto corde diligis? Cur propter illum non omnia terrena contemnis? Leva oculos tuos ad Eum, noli timere quid faciat tibi hostis tuus super terram, cum Patrem habeas omnipotentem in cœlis. Quantâ, putas, fiduciâ et quanto affectu dicebat David: *Tuus sum ego, salvum me fac.* [1]

2. — *Homo vadit ad Deum: Deus finis ejus est.*

23. — 1° **Quis est finis hominis?** — Homo destinatus est ad participandam in æternitate vitam divinam, cognitionem scilicet et amorem, quibus Deus ipse se cognoscit et diligit.

a) VISIO BEATIFICA. — De visione beatificâ loquitur Joannes [2] dicens: *Carissimi, nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit quid erimus, scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Divus Paulus: *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est... Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.* [3]

b) AMOR BEATIFICUS. — Ex visione beatificâ, naturali necessitate oritur in voluntate amor summi boni immediate cogniti. Hanc caritatem beatificam significat Apostolus dicens: *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc; major autem horum est caritas,* [4] quia etiam in æternitate mansura est.

2° **Quid finis hominis importat?** — *In cognitione et amore Dei* ad quem homo destinatus est, hinc quidem *a) gloria Dei*, inde vero *b) beatitudo hominis* consistit.

a) GLORIA DEI. — Creando Deus utique sapientissime egit: et igitur propter aliquem finem egit. Non poterat autem

(1) Ps. CXVIII, 94. — (2) I JOANN. III, 2. — (3) I COR. XIII, 9, 12. — (4) L. c. 13.

commodum aut gaudium proprium intendere qui erat in seipso felicissimus: solam gloriam externam voluit, eamque ab hominibus formalem voluit.

Gloria externa formalis est clara cum laude notitia excellentiæ Dei.

Homo ergo a Deo creatus est ut Creatorem suum agnoscat, laudet, veneretur tamquam Dominum vere optimum et maximum. Hoc quidem et potest et debet jam in terrâ constitutus, id tandem cumulate et perfecte præstiturus cum demum visionem cum amore consequente fuerit consecutus.

Itaque merito Spiritus Sanctus jubet ac dicit: *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.* [1] Quid enim facilius, suavius, dulcius quam diligere bonitatem et pulchritudinem et amorem, te scilicet Dominum Deum meum? Recte judicavit servus tuus David, qui mandata tua censuit *desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum.* [2] Certe qui ad hanc tantam finis nostri altitudinem cogitatione speque contenderit, erubescet omnino de terræ possessione litigare, vel ob quamcumque jacturam temporalium rerum affligi, vel de lucris temporalibus gaudere; erubescet, inquam, inhiare voluptatibus, quibus inhiant pecora, qui factus est comes angelorum, et particeps amicitiæ Dei et inæstimabilium bonorum ejus, quoniam amicorum omnia sunt communia.

In cognitione et amore Dei ad quem homo destinatus est, non tantum gloria Dei sed etiam hominis beatitudo consistit.

b) Beatitudo hominis.—Perfecta hominis beatitudo vere in illis actibus consistit quibus ipse summum bonum possidet eoque perfecte fruitur. Porro visione Dei intuitivâ atque amore, qui exinde necessario consequitur, homo perfectissimo modo possidet summum bonum eoque fruitur.

Tu, Domine, suavis et multæ misericordiæ [3]. Quis toto corde tibi non serviat, præsertim quod præmium amplissimum polliceris, dicente Apostolo Jacobo: *Accipiet coronam vitæ,*

(1) Matth. vi, 10.—(2) Ps. xviii, 11.—(3) Ps. lxxxv, 4.

quam repromisit Deus diligentibus se? [1] Et quid est corona vitæ? nempe majus bonum, quam vel cogitare, vel desiderare possimus. Sic enim loquitur S. Paulus: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.* [2] Homo ergo ad æternam beatitudinem et ad Deum in æternum glorificandum destinatus est. Gloria Dei est hominis *finis ultimus primarius,* æterna beatitudo est ejus finis secundarius; ad hunc finem si perveneris, Frater, beatus eris; si ab illo excesseris, miser eris. Proinde illud tibi vere bonum existimes, quod ad finem tuum perducit; illud vere malum, quod a fine te facit excidere. Prospera et adversa, opes, inopia, sanitas et ægrotatio, honores et ignominiæ, vita et mors apud sapientem, nec per se expetenda, nec per se fugienda sunt. Sed si conferunt ad gloriam Dei et sempiternam felicitatem tuam, bona sunt et expetenda; si eamdem impediunt, mala sunt et fugienda.

3.— *Homo habet media ad finem assequendum.*

24. — Cum autem homo ad visionem beatificam a Deo destinatus sit, jam in hac destinatione manifeste continentur media fini ultimo proportionata.

Hîc non considerantur media externa, quæ Christus Dominus in hunc finem constituit, sed solum media interna, quibus anima instruitur ut ad finem ultimum tendere possit. Ad hæc media pertinent: *a)* gratia sanctificans, *b)* virtutes theologicæ, *c)* virtutes morales, *d)* dona Spiritûs Sancti, *e)* gratia actualis.

a) **Gratia sanctificans.**— Est quædam qualitas pulcherrima et splendidissima animæ inhærens, velut albedo inhæret corpori, per quam homo redditur justus et Deo acceptus, amicus ac filius ejus adoptivus, naturæque divinæ particeps.

Hæc gratia optime comparatur oleo, quia animæ præstat Dei gratia quod corpori præstat oleum. Est enim gratia

(1) Jac. I, 12. – (2) I Cor. II, 9 (ex Isaia LXIV, 4).

sanctificans oleum salutis, quo sanantur interna vulnera; oleum fortitudinis, quo debilitas ejus roboratur, et ad luctandum contra diabolum tamquam fortis athleta ungitur. Est oleum pacis, quo partâ victoriâ anima reconciliatur Deo. Oleum luminis, quo tenebræ peccati et ignorantiæ pelluntur, et fidei veritas elucescit. Oleum splendoris, quo facies ejus pulchra et candida coram Deo apparet. Oleum lætitiæ, quo vultus interior exhilaratur. Oleum nutritionis, quo in devotione impinguatur spiritus. Et tandem sicut oleum omnibus supernatat liquoribus, ita gratia sanctificans omnibus supereminet Dei donis, quæ viatoribus conceduntur.

Requiruntur virtutes infusæ. Attamen gratia sanctificans non omnia hæc per se solam præstat; nam, sicut unguentum perficitur multis aromaticis liquoribus oleo mixtis, ita gratia sanctificans, unguentum hoc spirituale, completur iis quæ secum trahit, supernaturalibus virtutibus, septem S. Spiritûs donis; gratia enim instar olei etiam usque ad intima ossa intrat et penetrat, confortans omnes animæ vires et unguens eas in prosecutione finis ultimi.

Et primo loco quidem gratia sanctificans requirit virtutes theologicas.

b) **Virtutes theologicæ.**— Virtutes theologicæ sunt habitus a Deo infusi, quibus homo actus supernaturales exercere possit, et quorum motivum seu objectum formale est Deus vel aliqua perfectio divina absoluta.

Tres numerantur: *Fides, spes, caritas.* De his loquitur D. Paulus ad Corinthios scribens: *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc; major autem horum est caritas*[1].

Virtutes theologicæ ordinant hominem ad felicitatem æternam; *fides* respicit Deum ut summam et ineffabilem veritatem; *spes* respicit Eum ut omnipotentem et in promissis fidelem; *caritas* vero ut summum bonum. Quapropter oportet ut in fide, spe et caritate perfectorum corda perseverent. Tres sunt potentiæ quibus vitam filiis Dei dignam

(1) I Cor. XIII, 13.

agimus, tria sunt arma, quibus protegimur et pugnamus: nempe scutum fidei, galea spei et gladius caritatis. Qui timet supplicia, fide fugit vitia, spe tendit ad merita, et caritate currit ad præmia.

c) **Virtutes morales.**— Per virtutes theologicas homo rite conversus est in finem ultimum, sed hoc nondum sufficit; oportet etiam ut rite dispositus sit et instructus circa media ad finem, quod quidem fit per virtutes morales, quæ sunt habitus a Deo infusi, quorum objectum formale seu motivum est actionum honestas. Inter virtutes morales quatuor *cardinales* vocantur: *prudentia, justitia, fortitudo* et *temperantia*; ad has quatuor omnes aliæ virtutes tamquam partes annexæ reducuntur.

Post peccatum quidem Adæ mansit natura, in deterius lapsa, tamquam sacculus pertusus et cisterna dissipata, tot habens foramina, quot sensus sunt et appetitus seu concupiscentiæ, vel passiones. Propter quod, nec cœlestes retinet divitias, nec bonorum operum merita servat, aut aquas divinæ gratiæ custodit, sed cito omnia per illa foramina dilabuntur: ad obstruenda hæc foramina, et ad redintegrandum sacculum et cisternam istam, deserviunt omnes virtutes morales; quarum munus est sensuum januas claudere, infrenare appetitus et concupiscentias, naturamque dissipatam modo quam optimo sanare et redintegrare, ita ut actus omnium facultatum: intellectûs scilicet, voluntatis, appetitûs cum irascibilis, tum concupiscibilis, ita regantur ut ad finem ultimum assequendum conducant. *Temperantia* cohibet appetitum concupiscibilem, irascibilem vero *fortitudo, justitia* informat voluntatem et *prudentia* rationem et ipsum intellectum practicum.

d) **Dona Spiritûs Sancti.**— Gratia sanctificans et virtutes theologicæ, in quantum elevant et uniunt animam cum Spiritu Sancto, postulant ut homini infundantur *dona Spiritûs Sancti*, id est, quædam qualitates quibus homo connaturaliter et prompte obediat motioni inhabitantis Spiritûs Sancti.

Septem sunt hæc dona quibus anima disponitur ut ab illustrationibus et instinctis Spiritûs Sancti se agi sinat; quorum tria, nempe: *Sapientia*, *intellectus* et *scientia* illustrant oculum fidei, ut revelata perspicacius videat et penetret; *Consilium* autem ut quæ agenda sunt prævideat; *Pietas* vero, *fortitudo* et *timor* ut juvetur ad ea omnia assequenda.

Quam sublimia autem sint quæ mens, a Spiritu Sancto acta, intus percipiat, quam ardentes sæpe affectus habeat, quam fortes ad heroica virtutis opera impulsus experiatur, verbis explicari nequit.

Latet Spiritus Sanctus oculos acuens fidelium, et dirigens ad videndum. Latet unio eorum cum ipso Spiritu sancto, cui se subjiciunt, ut illos quos vehit ad altiorem elevet, et ducat ad perfectionem.

e) **Gratia actualis.**—Perinde ac ad opera naturalia requiritur Dei auxilium naturale, quo facultates nostræ ut in actum prosiliant juventur, ita pariter ad actus supernaturales eliciendos requiritur absolute auxilium quoddam supernaturale, quod *gratia actualis* appellatur. Per hanc gratiam Deus ad singulas hominis actiones supernaturaliter concurrit, eo quod eas auxilio suo prævenit, comitatur et perficit. Quo sensu a S. Paulo dicitur: *non quod sufficientes simus cogitare* (salutariter) *aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* [1]. —Ad Philippenses scribens ait: *Deus enim qui operatur in vobis et velle et perficere.* [2] Quare D. Augustinus rectissime dicit: "Sicut oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus non potest cernere; sic et homo etiam perfectissime justificatus nisi æternâ luce justitiæ divinitus adjuvetur, recte non potest vivere." [3]

Sed noli timere, adest in itinere ad salutem auxiliator, qui in Ægypto non defuit liberator. Dic ergo cum Psalmistâ: Auxilium meum non ex divitiis, neque ex potentiâ, ac

(1) II Cor. II, 5. —(2) Philipp. II, 13.—(3) *De naturâ et gratiâ*, cap. 26 in fine. P. L. t. 44, col. 261.

roborc meo, neque ex hominibus, sed *auxilium meum a Domino.* [1]

RECAPITULATIO.— Hæc sunt ergo, Frater, principia universalia quibus homo tendit ad finem vocationis suæ assequendum.

Homo creatus est *a Deo.* Si sum *a Deo,* non sum a memet-ipso, non a societate, non ab alio quocumque. Ergo necessarium est obedire Deo. Frustra jactatur necessitas alia. Æquum, honestum, jucundum, laudabile est bono suo, aut bono communi invigilare; sed id necesse non est, si salvâ obedientiâ Deo debitâ fieri non potest.

Homo creatus est *propter Deum.* Si sum *propter Deum,* frustra speratur felicitas aliunde. A Deo habeo quod sum, a Deo spero quod esse cupio, non a divitiis, non a meâ voluntate independente a Deo, non a voluptatibus corporis. Ergo servire Deo utile est.

Contemplare media omnia a Domino tibi largita: gratiam sanctificantem, virtutes infusas, dona Spiritûs Sancti et dona naturalia. Natura enim et gratia intra et extra te offerunt tibi thesauros suos, ut inexcusabilis sis ab obligatione serviendi Domino.

Sed non sufficit tibi Deo simpliciter servire, nam in statu perfectionis Ipse te collocavit. Amare Deum super omnia quæ præcipit jam tibi non sufficiens est. Ad perfectionem caritatis tendere debes, Frater, et si caritatem in gradu perfectissimo non possides, tamen ratione statûs tui ad eum tendere teneris.

His ergo principiis generalibus innixus, faciliore modo viam invenies, quâ itur ad æternam patriam, ad cœlestia regna.

Hæc via nunc brevi sed tutissimâ methodo tibi explananda est.

---

(1) Ps. CXX, 2.

Divisio.

25. — Ad perfectionem debito ordine ascendere debes, Frater, nam etsi caritas, in quâ perfectio christiana consistit, semper desiderio et æmulatione tendit ad summum, actu tamen et exercitio non nisi gradatim eo pervenit. Temerarium et periculosum tibi foret statim opera perfectorum exercere et non prius exercitia tironum addiscere. Qui enim ab unâ ripâ fluminis ad alteram longe distantem uno saltu temere transire intentat, priorem locum amittit et alterum non acquirit, sed in medio corruit, peritque.

Vita autem *religiosa*, juxta doctrinam S. Pauli, in tribus sequentibus consistit:

I. — *In deformatorum reformatione per expugnationem vitiorum.*

II. — *In reformatorum confirmatione et conformatione ad Christum per exercitationem virtutum.*

III. — *In consummatione confirmatorum per perfectam observationem Sancti Evangelii.*

1° *Deformatorum reformatio fit per expugnationem vitiorum:* scribit enim Apostolus: *Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renovamini autem spiritu mentis vestræ.* [1]

2° *Reformatorum vero confirmatio et conformatio ad Christum perficitur per virtutum exercitationem;* pergit enim: *Induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in justitiâ et sanctitate veritatis.*

3° *Reformatorum consummatio denique operatur per perfectam Sancti Evangelii observantiam*; concludit enim Apostolus: *Estote ergo imitatores Dei, sicut filii carissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos et tradidit*

(1) Eph. iv, 22-26; v, 1-2.

semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis [1].

Invitatus ergo, Frater, ad spiritualem cœnam, recumbe in novissimo loco donec ipse Dominus, qui te invitavit, dicat tibi : *Amice, ascende superius* [2]. Faxit Deus ut die professionis tuæ et per totius vitæ decursum *spectaculum* sis *mundo, angelis et hominibus.* Quamobrem monita a magistro tibi tradita ad unguem semper observa, nam " qui disciplinam in novæ conversationis initio negligit, ad eam postmodum difficile applicatur, et formam quam primo quis recipit vix deponit. *Adolescens* namque [3] *juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab eâ* [4]."

(1) Eph. v, 1. — (2) Luc. xiv, 10. — (3) Prov. xxii, 6. — (4) *Spec. discip.* Prolog. 1. S. Bonaventura, opera omnia. Editio ad Claras Aquas, 1890. Appendix tom. VIII. Certum est hoc opusculum non esse scriptum a S. Bonaventurâ, sed valde verisimile est, auctorem ejusdem esse Fr. Bernardum a Bessa, socium sive a secretis S. Doctoris. (Adnotatio Editorum).

PARS PRIMA.

De reformatione deformatorum per vitiorum expugnationem.

26. — **Divisio.** — *Deformatio hominis* necessario facta est per deviationem protoparentis nostri a fine ad quem a Deo constitutus erat, id est per peccatum originale. Amissâ enim sanctitate atque justitiâ originali, in tot mala incidit natura supernaturalibus et præternaturalibus bonis privata, ut eorum multitudo omnem superet eloquentiam.

Hinc cæca concupiscentia, quæ animam deprimit et per sensus omnes eam humi affigit. Hinc aversio a Deo et amor rerum pereuntium, ex quo passiones indomitæ. Hinc horrenda illa profunditas ignorantiæ quæ mentem nostram tenebrosâ quâdam caligine involvit. Hinc demum impia rebellio voluntatis contra voluntatem divinam. Paucis verbis, homo post peccatum, amoris sui pondere ad seipsum convertitur, finem suum ultimum obliviscitur, sibi soli incubans, in se tamquam in centro requiescit [1].

Hic homo peccati, seu vetus homo, reformandus est in omnibus quæ per peccata deformata sunt: scilicet ipsa anima cum omnibus ejus sensibus tam externis quam internis et corporis membris. Hinc

I. — *Reformatio animæ veteris hominis per pœnitentiam.*

II. — *Reformatio veteris hominis exterioris, seu reformatio sensuum externorum et linguæ per accuratam custodiam.*

III. — *Reformatio membrorum corporis per disciplinam religiosam.*

IV. — *Reformatio veteris hominis interioris seu reformatio sensuum et facultatum internorum per custodiam internam.*

Unde quatuor libri.

(1) Cfr. Card. Bona, *Principia vitæ christianæ.* Pars I, § III, Bruxellis, 1674.

LIBER PRIMUS.

Reformatio animæ per pœnitentiam.

27. — **Divisio.** — Cum anima per peccatum deformata sit inquirendum venit :

I. *Quid et quotuplex sit peccatum et quænam sint ejus causæ ?* —II. *quomodo peccatum mortale?* et—III. *peccatum veniale deleantur ut anima reformari possit ?*

CAPUT I.

DE PECCATO EJUSQUE CAUSIS.

ART. I. — De naturâ peccati.

28. — **Quid est peccatum?**—Homo tenetur, dirigente conscientiâ, ad finem ultimum tendere per actus humanos, legi conformes. Sed propter humanam infirmitatem, imo malitiam, aliquando per peccatum seu legis transgressionem a recto tramite deviat ; quando grave est peccatum, homo ab ultimo fine avertitur ; si vero leve est, solummodo a consecutione finis retardatur.

Differentia inter peccatum mortale et veniale. — Ratio hujus differentiæ inter mortale et veniale peccatum hæc est, ait S. Bonaventura [1] : " Peccatum actuale est actualis inordinatio voluntatis. Inordinatio autem ista aut est tanta, quod

(1) *Breviloq.* Pars III, cap. VIII, Editio ad Aquas Claras, T. V.

ordinem justitiæ *exterminat*; et hoc modo dicitur *mortale* peccatum, quia notum est auferre vitam, separando ipsam a Deo, per quem vivificatur anima justa: aut tam modica est, quod ordinem illum non *perimit*, sed in aliquo perturbat, et tunc dicitur *veniale* peccatum; quia de ipso cito adipisci possumus veniam, pro eo quod per ipsum gratia non tollitur, nec incurritur inimicitia divina."

Art. II. — De peccati causis.

29. — *Causa efficiens* peccati est ipsa voluntas hominis libera. Voluntas vero ad peccatum trahitur variis causis 1. *sive intrinsecis*, 2. *sive extrinsecis*.

§ I. — *De causâ internâ.*

30. — Causa interna peccati est *concupiscentia*.

Quid est concupiscentia? — Concupiscentia significat pravam inclinationem appetitûs (inferioris et superioris) ex peccato originali ortam, quâ homo fertur in ea quæ rectæ rationi adversantur. Nam licet natura caro et spiritus sint fratres, tamen post lapsum Adæ facti sunt sibi hostes. Sicut enim Rebecca gestabat duos filios qui inter se luctabantur, sic quilibet nostrum intra seipsum hos duos gerit appetitus carnis et spiritûs, inter seipsos acriter pugnantes: ex lege autem et ordinatione Dei, major natu serviet minori, id est, caro quæ prius tempore formatur quam anima creatur, serviat spiritui, illique subjecta sit oportet. At ipsa ita se habet, ut potius contra spiritum insurgat, eo quod contrarias foveat propensiones, sicut Esau et Jacob. Homo noster interior et carnalis, sicut Esau, deditus est venationi, ut per quinque sensus venetur, et capiat sibi bona delectabilia ac utilia hujus mundi, illa sollicite excolens: spiritus vero, sicut Jacob, ex se simplex est et quietus, pacis amator et

rerum supernarum contemplationi deditus, nisi turbaret eum caro, et homo exterior [1].

Concupiscentia causa est peccati. — Hanc esse peccati causam docet nos S. Jacobus. *Unusquisque vero tentatur a concupiscentiâ suâ, abstractus et illectus, deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.* [2] Concupiscentia igitur non est in se peccatum, sed præcipuus peccati fomes, seu incitamentum perenne ad peccandum.

Materia concupiscentiæ. — Materiam circa quam concupiscentia versatur, S. Joannes triplicem statuit: *Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitæ.* [3] Quandocumque ergo peccatur, per affectionem ad delicias, divitias vel honores peccatur. Non quod peccatum sit per se in deliciis, divitiis vel honoribus remanere, sed quia affectare hujusmodi ingens periculum affert; frenum igitur appetitui injiciendum est, et si quid jam deformatum fuit, est reformandum.

Bellum contra concupiscentiam quam durissimum. — De hoc bello loquitur Apostolus dicens: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* [4] "Istud autem bellum intestinum, ait Thomas a Kempis [5], durissimum est et molestissimum omnibus nobis, in carne corruptibili et peccatrice generatis et natis. Quid namque durius et molestius unicuique pacem desideranti, quam quotidie bellare contra seipsum, niti contra naturam, restringere fomitem, vincere concupiscentiam intus prurientem?... Grave omnino onus et intricatum bellum, carnem fovere, hostem nutrire, vestire, calefacere, lavare, tergere, blandire ne murmuret; castigare ne recalcitret; consolari, ne desperet; increpare, ne pigres-

(1) Lud. de Ponte. *Expositio moralis in Canticum Canticorum.* T. I. Lib. II. Exhort. 27, § 1. — (2) I, 14, 15.— (3) I Joann. II, 16. — (4) Rom. VII, 23. — (5) Ven. Viri Thomæ Malleoli a Kempis, canonici regularis ordinis D. Augustini opera omnia: Antverpia, 1615. *Serm. ad Novit.* Serm. XIX, n. 8 et 9.

cat; subjugare, ne intumescat; diligere naturam ut sociam; odire vero lasciviam, ut mortis foveam. — In hoc bello nullus vincitur nisi malâ voluntate corruptus et a Deo sponte aversus. Cavete ergo pericula in quotidiano carnis conflictu, quia quamdiu vivimus in hoc mundo, edendo, bibendo, varie tentamur."

§ II. — *De causis externis.*

31. — Duæ sunt præsertim causæ externæ ad peccandum sollicitantes: *mundus* et *diabolus.*

I. — **De mundo.** — *Quid est mundus?* — Mundus de quo agitur, non est complexus hominum qui in mundo vivunt, sed pravus ille spiritus qui inter multos homines viget.

In hoc mundo multa sunt pericula. — Hic mundus plenus est retibus, refertus laqueis. Unde David [1] dicebat: *In viâ hac quâ ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.* Et Ecclesiasticus [2] monet inter laqueos nos ambulare. Quot vitia, tot sunt retia; quot peccata, tot impactiones in laqueum. Retia sunt tentationes, pericula, occasiones labendi; laquei sunt inimicorum salutis insidiæ, fraudes et doli. " Omnia, inquit S. Leo [3], plena periculis, plena sunt laqueis. Incitant cupiditates, insidiantur illecebræ, blandiuntur lucra, damna deterrent," insidiæ sunt in divitiarum amplitudine, insidiæ in paupertatis angustiis: laqueus est in severitate, laqueus in timore. Quis picem tangit et non inquinatur ab eâ?

Pericula tamen non directe a rebus creatis, sed ab ipsâ concupiscentiâ provcniunt. — Attamen res externæ non militant adversus nos, nisi excitando concupiscentiam, quæ bellum urget, uti testatur Divus Jacobus [4] dicens: *Unde bella et lites in vobis?* Non quidem ex divitiis, sed *ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris?* Unde sanctus Joannes hos-

(1) Ps. CXLI, 4. — (2) IX, 20. — (3) Serm. 5 de Quadrages. P. L. t. 54, col. 282. — (4) IV, 1.

tes qui in mundo maligno sunt, nuncupat concupiscentiam carnis et oculorum: nam per oculos et aures intrant imagines rerum sensibilium, quæ concupiscentiam excitant, ipsa sic per oculum deprædatur animam, et quidem adeo cæca est ut ultro aperiat sensuum fenestras, per quas ingrediatur mors.

II. — **De diabolo.** — *Diabolus nos impugnat.* De hâc pugnâ loquitur S. Petrus dum dicit: *Fratres, sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* [1] Et S. Paulus scribens ad Ephesios: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes.., adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* [2]

Hoc bellum incepit in Paradiso, primo homine formato, inter diabolum et hominem et "tamdiu durabit, quamdiu humanum genus versabitur in terrâ... Non solum autem simplices decipit, sed etiam doctos et magistros nominatos atque claustrales, varias eis ingerens vanitates. Tentat quasi quotidie per quinque corporis sensus; nunc per carnem alliciendo, nunc per spiritum elevando, nunc per iram indignando.

"Sicut frequenter experitur, numquam a malitiâ nocendi diabolus cessat, nec alios quiescere sinit; sed ubi ipse non venit, suos comites ad vexandum oviculas Christi mittit. Quod si rapere nequeat, et occidere prohibetur, ad minus eas lædere per terrores conatur. Et si aliquem vagantem viderit, et a bono opere, vel studio, aut oratione torpentem, ad hunc tentandum liberius accedit, quia arma resistentia hosti incaute deposuit [3]."

Videndum nunc quomodo anima per concupiscentiam, mundum vel diabolum decepta et deformata, reformari possit.

(1) I Petri v, 8.—(2) iv, 11, 12.—(3) Thomas a Kempis. l. c. n. 6, 7.

CAPUT II.

DE REFORMATIONE ANIMÆ PER PECCATUM MORTALE SAUCIATÆ.

32. — 1. — **Anima etiam religiosorum per peccatum mortale deformari potest.** Quamvis fideles renovati in Baptismo, roborati in Confirmatione et nutriti per Eucharistiam, vitam suam spiritualem non solum conservare sed et perficere possint et debeant; nihilominus quia libero pollent arbitrio, ac mundi scandalis, dæmonis insidiis, et concupiscentiæ illecebris exponuntur, nisi quovis tempore vigilaverint et oraverint, facile intrabunt in tentationem et non solum in venialia, sed etiam in peccata mortalia prolabentur. Hoc probe sciens S. Pater Franciscus, in septimo suæ Regulæ capite loquitur *De pœnitentiâ Fratribus peccantibus imponendâ.* Et in hoc loco non agitur de Fratribus occulte sed *manifeste* mortaliter peccantibus; dicit enim: *teneantur prædicti Fratres ad eos* (Ministros) *recurrere, quam citius poterunt, sine morâ.* "Hoc, ait S. Bonaventura, de notoriis tantum peccatis intelligitur, quia quæ secreta sunt, non sunt publicanda. [1]" Rationem quidem addit S. Pater; dicit enim: *instigante inimico,* nam, ut inquit Seraphicus Doctor: "Quanto aliquis majus habet studium perfectum, tanto perfectioribus contra eum machinatur insidiis. [2]"

2. — **Pœnitentia sacramentalis necessaria est.** — A Deo infinito homines, suis viribus relicti, commissorum peccatorum veniam promereri non possunt. Ast, Filius Dei pro offensis ab hominibus Deo illatis abunde satisfecit et ad sua merita nobis applicanda Sacramentum Pœnitentiæ instituit. Unde sequitur, Frater, Sacramentum hoc saltem *in voto, necessitate medii* necessarium esse ad salutem omnibus, qui post baptismum in peccatum mortale prolapsi sunt: remissio enim peccati mortalis post baptismum commissi ad salutem

(1) *Expos. super Reg.* cap. VII, 2. T. VIII. — (2) L. c.

simpliciter est necessaria, medium autem a Christo ad eam obtinendam institutum est; ut diximus, Sacramentum Pœnitentiæ, si fieri potest, in re; si autem fieri nequit, saltem in voto susceptum.

Licet contritio caritate perfectâ, Frater, ante Sacramenti susceptionem Deo reconciliet, ipsa tamen reconciliatio a contritione non producitur sine Sacramenti voto, quod in illâ concluditur : in novo enim Testamento non est remissio peccatorum mortalium independenter a potestate clavium. Igitur per merita Christi nobis applicata præscripto modo, remissionem peccatorum accipere valemus; nam *unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* [1]. *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum* [2].—

Conditiones ad Sacramentum Pœnitentiæ requisitæ. Juxta S. Bonaventuram, [3] reformatio pœnitentis fit "per doloris pœnitentiam 1° conceptam in corde per compunctionem (id est : contritionem); 2° expressam in ore per confessionem; 3° consummatam in opere per satisfactionem."

Unde tres articuli.

Art. I. — De contritione.

33. — Contritio, generatim sumpta, est animi dolor et detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero; aliis verbis, est actus quo peccator avertitur a malo et convertitur ad bonum, id est Deum. Duplex autem distinguitur contritio : altera perfecta, quæ simpliciter *contritio* nuncupatur; altera imperfecta, quæ proprio nomine *attritio* vocatur.

Ut hanc animæ conversionem ad Deum per contritionem melius intelligas, agendum est :

1.— *De differentiâ inter contritionem et attritionem.*

2.— *De necessitate cognoscendi et agnoscendi lapsum suum, id est animæ suæ mortem.*

(1) I Tim. II, 5. — (2) Col. I, 14. — (3) *Brevil.* Pars II, cap. X.

3.— *De naturâ et necessitate doloris.*
4.— *De doloris dotibus requisitis*, ac demum.
5.— *De firmo proposito non peccandi de cetero.*

§ I.— *De differentiâ inter contritionem et attritionem.*

34.— Contritio et attritio ab invicem differunt tum motivo, tum effectu. Illa enim concipitur ex motivo caritatis, et peccatorem justificat etiam extra Sacramentum ; hæc concipitur ex alio motivo inferiore et peccatorem non justificat nisi cum Sacramento Baptismi vel Pœnitentiæ.

Ut hoc melius intelligas, Frater, sedulo attendendum est 1° ad differentiam inter detestationem ex caritate provenientem et inter detestationem ex alio motivo ; et dein 2° ad contritionis et attritionis effectum.

I.— De contritionis et attritionis motivo.

35.— **Motivum contritionis** enim, seu *ratio doloris* et detestationis peccati, in hoc consistit quod peccatum offendit Deum super omnia dilectum. Deus autem diligitur tum propter ejus bonitatem infinitam, seu propter complexum omnium ejus perfectionum infinitarum, tum propter singulas ejus perfectiones, ut propter ejus potentiam, bonitatem, misericordiam, etc. Si ergo, Frater, peccatum detestaris quia est contra infinitam Dei bonitatem super omnia amandam, aut propter aliam divinam perfectionem, contritionis perfectæ actum elicis.

Motivum vero attritionis jam non est motivum caritatis, sed aliud motivum inferius, attamen relationem habens ad Deum, quæ motiva a Concilio Tridentino[1] ad tria revocantur :

1.— *Ad turpitudinem peccati.* Peccatum enim in se multiplicem continet turpitudinem seu malitiam : inobedientiam,

(1) Sess. 14, cap. 4.

ingratitudinem, contemptum, etc; insuper peccatum mortale semper in peccatore funestissimos producit effectus: animam gratiâ sanctificante privat, coram Deo deturpat, mancipium satanæ et Deo exosam constituit.

2.— *Ad metum gehennæ*, seu metum pœnarum supernaturalium et æternarum quæ a Deo propter peccatum infliguntur, scilicet amissio meritorum, privatio beatitudinis, pœna inferni.

3.— *Ad metum pœnarum*, seu metum pœnarum temporalium sive hujus sive alterius vitæ, non prout hæ naturaliter ex peccato sequuntur, sed prout a Deo per peccatum offenso et justo peccatorum vindice infliguntur.

II. — De contritionis et attritionis effectibus.

36.— Quænam sit virtus detestationis peccati ex motivo caritatis et quænam sit virtus detestationis ex alio motivo inferiore, *a priori* determinari non potest. Ex revelatione tamen, Frater, conditiones cognoscere possumus a Deo offenso statutas, sub quibus injurias condonare velit. At ex revelatione unum tantum constat, nempe quod ubicumque viget caritas perfecta, simul etiam est amicitia Dei. Amicitia et inimicitia sunt incompatibilia in eodem subjecto. Ergo ubi adest caritas, expellitur peccatum. *Si quis diligit me*, ait Dominus, *sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus.* [1]

Per contritionem perfectam peccator Deum diligit, et sic apponit ultimam dispositionem a Deo requisitam ut ei infundatur gratia sanctificans.

Scito tamen, Frater, in novâ lege, hanc contritionem non justificare *absque voto Sacramenti*, quia post institutum Sacramentum Pœnitentiæ, ex voluntate divinâ peccatum non deletur nisi in ordine ad claves Ecclesiæ. Ergo manet pro

(1) Joann. xiv, 23.

peccatore obligatio peccatum, si fieri potest, subjiciendi clavibus per confessionem sacramentalem.

Per attritionem vero peccator ad Deum redit non ex motivo caritatis, sed ex alio motivo inferiore. At cum privilegia maxime supernaturalia non supponenda sint sed probanda, et caritas perfecta sua probet, eadem privilegia attritioni non sunt adscribenda, et attritionem extra Sacramentum justificare peccatorem dicere non licet.

Attamen cum detestationes peccati per attritionem plus minusve ad caritatem accedant, veræ sunt detestationes et peccatorem ad justificationem in Sacramento recuperandam sufficienter disponunt, ut clare constat ex Concilio Tridentino [1].

Peccator enim etiam per attritionem Deum diligere incipit. Amor tamen iste initialis non est motivum doloris, sed est actus dolorem concomitans, qui in debitâ dispositione ad justificationem semper continetur, sive in spe veniæ, sive in proposito, sive in ipso dolore.

§ II. — *De necessitate cognoscendi et agnoscendi lapsum suum, id est animæ suæ mortem.*

37. — Ut peccator ad Deum redeat, necesse est ut cognoscat et agnoscat animæ suæ mortem. Dicat ergo cum Ezechia: *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ* [2]; ut dein cum David confiteri possit: *Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper* [3]. "Vos vero, Fratres dilectissimi, ait S. Cyprianus, [4] pœnitentes ac dolentes, peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen veniam vindicantes."

Malitia peccatoris. — Malitia quidem peccatoris ex eo appa-

(1) Sess. 14, cap. 4.—(2) Isaias, xxxviii 15.— (3) Ps. l, 5.— (4) *De lapsis*, xxxv, P. L. t. 4, col. 507.

ret horribilis quod dona tam ingentia in Baptismo ei gratis collata, pro vilissimâ creaturâ cito dilapidatus est, injuriam pene infinitam irrogans Largitori. *Obstupescite, cœli... et portæ ejus, desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus : me dereliquerunt fontem aquæ vivæ et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas* [1].

Quis enim cœlorum civis non stupeat aut, si daretur ei, quæ cœlestis potestas non desoletur et mœrore conficiatur intuens peccatorem gratis relinquentem Deum fontem aquæ vivæ? Quid enim est peccatum nisi, uti vidimus, aversio ab incommutabili bono et recessus a Deo, omnium bonorum fonte? Et propter quid avertitur ab illo? Nisi quia convertitur ad bona commutabilia et caduca, quasi qui fodit sibi cisternas perforatas et dissipatas, quæ nec ex se habent aquam ad exstinguendum sitim, nec illam firmiter retinere valent.

Miserrimus peccatoris status. — Suum ergo miserrimum statum considerare et quidem attente debet peccator, qui instar filii prodigi accepit a patre suo portionem substantiæ, recessit a domo paternâ et profectus est in regionem longinquam, ubi bona sua luxuriose vivendo dissipavit, inhærens uni civium illius regionis cujus imperio pavit porcos, et fame pressus desideravit implere ventrem suum de siliquis porcorum quas nemo ei dabat. Nam cum *abyssus abyssum* invocet [2], a minoribus inchoans, in pejora peccator prolapsus est, juxta dictum Divi Pauli : *Mali autem homines et seductores proficient in pejus,* [3] et quasi per septem nequitiæ gradus in profundam miseriarum abyssum demersus est. Et sane :

1. — *Surgit contra Patrem.* — Primo enim voluit esse sui juris, suoque judicio regi, non autem sub regimine et tutelâ patris. *A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti : Non serviam.* [4].

2. — *Recedit a domo paternâ.* — Alterum adjecit malum *recedens* a Deo, non gressibus corporis sed mentis, seque a

(1) Jer. II, 12, 13.—(2) Cfr. Ps. XLI, 8.—(3) 2 Tim. III, 13.—(4) Jer. II, 20.

domo paternâ, a consortio fratrum et domesticorum, ac Sanctorum quorum exemplis et increpationibus cohibetur a malo removens.

3. — *Ingreditur regionem longinquam.*—Inde gradum facit peregre proficiscendo in regionem *longinquam*, quæ cum longe distet a Deo, justitiæ sole, necesse est ut sit regio frigida, tenebrosa, et horribilis, tamquam umbra mortis. Longinqua etiam est, quia longe distat a justis, et in eâ dumtaxat degunt peccatores, quibus libenter sociatur, quorum mores sequitur.

4.—*Dilapidat divitias.*—Peccatoribus libenter parens, miser hic adolescens consumpsit omnem substantiam suam. Qui dissipavit gratiam ac caritatem, ac Spiritûs Sancti dona, vivendo luxuriose, obtemperando propriis concupiscentiis, et tribuendo sensibus quidquid desiderabant... insumebat omnes vires, et divitias suas, dicendo: hæc est pars mea, hæc sors, hæc felicitas vitæ meæ.

5. — *Adhæsit diabolo.* — Adhæsit uni civi regionis illius; adhæsit scilicet diabolo iniens fœdus cum morte, et pangens societatem cum inferno. Captus est enim: hæret uni ex vitiis in materiâ pejore. Quilibet enim peccator tenacius adhæret uni vitio prædominanti: quasi rex aut potius tyrannus, ei tamquam vili mancipio imperat, et quasi vi ex pravâ consuetudine proveniente impellit ut ei obediat et serviat per omnia. Propter quod dicitur: *et misit eum in villam suam, ut pasceret porcos*, cujus imperio protinus obedivit.

6. — *Pascit porcos.* — Hoc est sextum, horrendumque illius malum, nimirum pascere porcos, non tantum proprios, sed alienos, id est, non solum proprios sensus et appetitus, qui in porcorum spurcitiam degeneraverunt, sed etiam aliorum iniquorum, quorum efficitur pastor, dux et magister. Hoc præcepit unus ille insignis civis, cui adhæsit, nempe superbia, quæ omnium vitiorum dux est et caput: *Errantes et in errorem mittentes* [1].

(1) II Tim. III, 13.

7. — *Perit fame.* — Tunc autem pervenit ad pessimum peccandi gradum, cum tam insatiabilis insit ei peccandi cupido ut repleri nequeat : *cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant ; et nemo illi dabat.* Terrena bona siliquæ vocantur, quia sunt intus inania, foris mollia, quibus non reficitur homo, sed impletur, ut magis sint oneri quam usui.

Sed dices : Si pastor porcorum erat, quis demum prohibebat illum siliquas accipere ? Hoc profecto indicat multoties peccatorem in eam incidere miseriam, ut plus cupiat peccare, quam possit opere perficere ; et dum alios videt comessationibus, ebrietatibus, et impudicitiis deditos per fas et nefas inhiantes, livore tabescit et angitur corde, vellet hujusmodi siliquis ventrem implere. Sed sæpius vires et opportunitas desunt, id Domino misericorditer disponente : ut his scilicet ærumnis oppressus ad priorem herum, a quo discesserat, revertatur.

Effectus hujus cognitionis. — Conscius miserrimi sui statûs, peccator se erigit ad egrediendum e barathro in quod cecidit et prodigum errantem secutus, pœnitentem sequi desiderat. In se reversus dicit cum prodigo : *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hîc fame pereo !*

O homo peccator ! redi ergo ad cor tuum, et considera duo mala quæ fecisti, innumerasque miserias, in quas propter illa præcipitatus es : et saltem vel horrore malorum, quæ pateris, concipe propositum redeundi in domum paternam, in quâ non solum filii, sed etiam mercenarii abundant panibus. Perfectos enim et imperfectos reficit et consolatur Dominus. Carpe viam et statue in corde tuo : Dicam Patri meo : *Pater, peccavi in cœlum et coram te.* non peto panem filiorum, sed laborare constitui in domo tuâ, sicut mercenarius et in sudore vultûs mei vesci pane meo [1].

(1) Cfr. Lud. de Ponte, o. c. L. 1. Exh. 12, § 1.

§ III. — *De naturâ et necessitate doloris.*

38. — I. De naturâ doloris. — Dolor de peccato debet esse dolor animi, qui in voluntate et non in sensu positus est, et quamquam sensibilis dolor aliquando ex animi contritione excitetur et laudabilis sit, non tamen necessarius est, cum in potestate hominis non sit sensibilem hunc dolorem in se excitare. In hoc dolore continetur propositum non peccandi de cetero, alias falsa et ficta est contritio, de quâ merito Deus per Jeremiam dicit: *Non est reversa ad me prævaricatrix... in toto corde suo, sed in mendacio* [1]. Unde Isaias dicit: *Lavamini, mundi estote; auferte malum cogitationum vestrarum...; quiescite agere perverse, discite benefacere.* [2] Et S. Gregorius Magnus ait: "Pœnitentia est perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare." [3].

II. — De necessitate doloris. — Hæc contritio, hic dolor omnino requiritur ut peccator avertatur a malo et revertatur ad bonum, ut Scriptura Sacra aperte docet: *Cum quæsieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum; si tamen toto corde quæsieris, et totâ tribulatione animæ tuæ* [4]. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et in fletu, et in planctu, scindite corda vestra, et non vestimenta vestra* [5]. Et Sapientia Dei, Dominus et Magister noster Jesus dixit: *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* [6] Quam veritatem Apostolus Judæos docuit, dicens: *Pœnitemini et convertimini ut deleantur peccata vestra.* [7].

Hoc quidem maximi momenti est, et SS. Patres nil peccatori magis necessarium reputarunt quam contritionem: "Nec quemquam, ait S. Augustinus [8], ab errore ad veritatem, vel a quocumque seu magno seu parvo peccato ad correctionem sine pœnitentiâ posse transire."

---

(1) III, 10. — (2) I, 16, 17. — (3) Homil. XXXIV in Evang. n. 15. P. L. t. 76, col. 1256. — (4) DEUT. IV, 29. — (5) JOEL, II, 12, 13. — (6) LUC. XIII, 3. — (7) ACT. AP. cap. III, 19. — (8) Epist. 93, n. 53, P. L. t. 33, col. 347.

§ IV.— *De dotibus doloris requisitis.*

39.—Ut dolor seu contritio, sive perfecta, sive imperfecta, ad Sacramentum valide suscipiendum sufficiat, debet esse : A. *interna*, B. *supernaturalis*, C. *summa* et D. *universalis.*

A) **De dolore interno.**— Necesse est ut dolor sit verus, sincerus et interior, non in solâ mentis aut imaginationis superficie, non in verborum inani strepitu vel fictis lacrimis, sed in intimâ voluntate fundatus. Hanc sinceritatem nihil plenius, melius ac certius, nihil evidentius ostendit quam fuga peccati necnon exercitium bonorum operum. *Dominus enim intuetur cor*[1].

B) **De dolore supernaturali.**— Dolor præterea debet esse *supernaturalis*, tum *a) ratione principii* seu gratiæ divinæ, tum *b) ratione motivi.*

a) De dolore supernaturali ratione principii.— Nemo enim potest salubriter conteri sine gratiæ adjutorio et Spiritûs Sancti influxu. Ratio est, quia medium debet esse fini proportionatum, ac proinde ejusdem ordinis. Cum contritio sit a Deo instituta ut medium justificationis nostræ et gratiæ sanctificantis obtinendæ, debet esse supernaturalis ordinis, sicut est ipsa justificatio et gratia sanctificans.

1° ***Necessitas hujus gratiæ.***— Hoc serio meditandum venit : egere nos continuo gratiâ Dei, non tantum in statu gratiæ, sed etiam in statu peccati mortalis, ut possimus ad Deum reverti, prout edocti sumus a Magistro nostro Jesu, dicente: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.— Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo*[2]. Nihil potest peccator suis viribus relictus: est veluti serra humi jacens, quæ inde se erigere nequit, nec scindere, nec quidpiam operis facere, nisi ab artifice erigitur et movetur. Si ergo peccator ad Deum per contritionem redierit, non gloriabitur contra Dominum ; nec sibi, sed illi conversionem suam

(1) 1 Reg. xvi. 7. — (2) Joan. vi, 44 et 66.

tribuet, quæ non perficeretur, nisi Ipse traheret et adjuvaret. Hanc agnoscens propriam inopiam et indigentiam, tamquam mendicus oret, et petat a Deo quod sibi deest, dicens : *Trahe me.* Nam misericordia Dei prævenit nos, ut oremus et velimus, quidquid ei placet agamus, quia juxta sententiam Divi Pauli [1], non sumus sufficientes ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et nemo potest dicere : Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto, scilicet inspirante et movente, ut ille invocet, vel confiteatur, vel quidpiam nomine ipsius petat.

2° ***Varii modi quibus Deus ad conversionem vocat.***— Variis sed tribus præsertim modis Dei gratia peccatorem ad conversionem excitat.

Primus modus fit per superabundantem et extraordinariam illustrationem mentis et impulsum vehementem voluntatis, quæ ita cor peccatoris immutant, ut ille quâdam vi cœlesti ac divinâ repellat omnem vim carnalem, terrenam et mundanam, quam a vitiis, passionibus, et possessione rerum temporalium patiebatur, incipiatque alacriter post Christum currere per contritionem et conversionem perfectam. Hâc mirâ vi traxit Dominus ad se tres insignes peccatores, scilicet Magdalenam, Matthæum et Saulum.

Secundus modus quo Deus trahit suâ gratiâ peccatores fit per multiplicata beneficia et dona, ut fecit Davidi regi post patratum adulterium ; sic enim Nathan Propheta eum allocutus est : *Hæc dicit Dominus : Ego unxi te in regem super Israël, et ego erui te de manu Saul... si parva sunt ista, adjiciam tibi multa majora. Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo?* [2] Ordinavit in illum aciem beneficiorum ut his constrictus David, et intus a Deo tractus ac compulsus, diceret : *Peccavi Domino.* Unde mox dissolvit funiculos iniquitatis et perfecte est ad Deum conversus.

Sic convertit Deus aliquos peccatores, beneficiis alliciens,

(1) II Cor. III 5 ; 1 Cor. XII, 3 ; Philip. II, 13. — (2) II Reg. XII. 7, 9.

trahens eos in vinculis caritatis, ostendens illis innumera beneficia, tum naturæ, tum gratiæ. tum generalia, tum specialia quæ illis contulit.

Tertius et quasi ordinarius modus est consideratio supplíciorum, qua Deus timorem incutit peccatoribus, vel jactura bonorum temporalium; nam, ait S. Gregorius [1], tanto celerius vocem Dei aliqui audiunt, quanto in hoc mundo non habent unde delectentur. Propter quod David pro peccatoribus deprecabatur: *Imple facies eorum ignominiâ, et quærent nomen tuum, Domine* [2].

b) De dolore supernaturali ratione motivi. — Verum ut peccator extra Sacramentum reconcilietur, non sufficit ut Deus eum gratiâ suâ vocet, ipse peccator ad Deum se convertat oportet ex motivo supernaturali, proportionato scilicet justificationi et gratiæ sanctificanti ad quam contritio ordinata est.

Nulla igitur aut saltem ad salutem plane insufficiens est contritio quæ motivo plane naturali nititur. Talis fuit contritio Antiochi peccatum deflentis, non quod esset offensa Dei, sed propter gravissimum, quo cruciabatur, morbum; talis eorum omnium qui, vel metu vel spe boni alicujus mere temporalis, a peccatis exterius se retrahunt.

Motivum igitur etiam contritionis imperfectæ ex amore Dei saltem initiali et inchoato nasci debet, qui, ut supra vidimus, in spe veniæ, in timore pœnæ æternæ et amittendæ felicitatis cœlestis. in turpitudine peccati quatenus est offensa Dei, et aliis hujusmodi ad ordinem supernaturalem pertinentibus continetur. Attamen motiva naturalia non sunt prorsus spernenda, quia iis non raro animus vehementius commovetur, cupiditatum ardor restinguitur, atque puriorib us motivis locus paratur, ut superius vidimus.

C) **De dolore summo.** — Dolor debet esse summus *non intensive* sed *appreciative.*

(1) Hom. 36 in Evang. n. 7. P. L. t. 76, col. 1270. — (2) Ps. LXXXII, 17.

Quid intensive? — Intensive summus est dolor, quando majorem dolorem de peccato commisso in corde *sentimus*, quam de quâcumque aliâ temporali jacturâ; qui dolor exoptandus quidem, non tamen necessarius est, quia intensio doloris, utpote in sensuali animæ parte, non est in hominis potestate et ideo inter ejus officia referri nequit. Sic David longe vehementioris doloris dedit signa propter filii mortem quam propter peccatum commissum; et tamen sincera et sufficiens erat pœnitentia ejus, qui ex ore prophetæ audire meruit: *Dominus transtulit peccatum tuum* [1]. Necesse autem omnino est ut contritio sit *appreciative summa.*

Quid appreciative? — Appreciative summus dolor habetur quando mens nostra peccatum summum malum esse judicat, atque tamquam summum malum voluntas illud aversatur et fugit, ita ut malimus rerum omnium dispendium pati, quam peccatum iterum committere aut Deum offendere.

Necessitas talis contritionis. — Necessitas talis contritionis patet ex naturâ peccati, quod cum sit offensivum Dei et privativum summi boni, est summum malum ac proinde super quodvis aliud malum odio habendum et fugiendum; unde Christus ait: *Qui amat patrem plus quam me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus* [2].

D) **De dolore universali.** — Denique contritio debet esse universalis, ita ut ad omnia et singula peccata commissa, saltem mortalia, se extendat. Hanc diserte postulat S. Scriptura dicens: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis... vitâ vivet* [3]. — "Quid prodest, ait S. Gregorius Magnus [4], si peccata quis luxuriæ defleat, et tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelet? Aut quid prodest, si iræ culpas jam lugeat, et tamen adhuc invidiæ facibus tabescat?" Ratio est, quia contritio dolor est de peccato, quatenus est

(1) II Reg. xii, 13. — (2) Matth. x, 37. — (3) Ezech. xviii, 21. — (4) Hom. 34 in Evang. n. 15. P. L. t. 76, col. 1256.

offensa Dei; si vera est et sincera, debet peccata omnia detestari, siquidem nullum est quo Deus non offendatur. Non vere dolet de offensâ Dei qui vel uni peccato adhærere pergit.

Hanc contritionis proprietatem necessariam esse, S. Bonaventura [1] optime docet: "Quia omnia peccata mortalia, ait, ab uno Deo avertunt et uni gratiæ opponuntur et unam principalem hominis rectitudinem pervertunt; hinc est, quod ad hoc, quod pœnitentiæ medicamentum sit sufficienter ex suis partibus integratum, necesse est, quod pœnitentia habeatur de omnibus peccatis et quantum *ad præteritum* per displicentiam de perpetratis, et quantum *ad præsens* per cessationem de perpetrandis, et quantum *ad futurum* per propositum nunquam recidivandi."

§ V. — *De firmo proposito non peccandi de cetero.*

40. — Propositum est voluntas non peccandi de cetero. Hoc propositum ad veram conversionem necessarium esse, nemo est, Frater, qui non videat. Reverâ peccator non potest sincere detestari peccatum commissum simulque idem peccatum velle protinus committere: nam utrumque æqualiter est offensa Dei, utrumque ultimi finis obtentioni opponitur.

Videbimus: I quænam sint propositi dotes, et dein II quænam sit obligatio pœnitentis in bonis propositis perseverandi.

I. **De dotibus propositi.**— Bonum autem propositum quoad peccata mortalia debet esse A) *firmum*, B) *universale*, C) *efficax*.

A) De proposito firmo. — Ut propositum sit firmum, Frater, ita nempe dispositus esse debet pœnitens ut reapse velit facere quæ proponit, et potius quodvis malum pati,

(1) *Breviloq.* Pars VI, cap. x.

aut quodvis bonum amittere, quam Deum graviter offendere.

Huic firmitati non obstat *existimatio* vel timor ne quis de facto in peccatum relabatur; hæc enim dispositio est potius actus *intellectûs*, quo relapsus prævidetur ob humanæ voluntatis mutabilitatem, ideoque simul existere potest cum actu *voluntatis* quo sincere quis relabi non vult.

B) De proposito universali. — Propositum universale illud est, Frater, quod scilicet se extendit ad omnia peccata mortalia in posterum vitanda. Hoc enim intercedit discrimen inter dolorem et propositum, quod dolor est universalis, qui se extendit ad omnia peccata commissa et nondum remissa; e contra propositum non est universale, nisi se extendit simpliciter ad omnia peccata mortalia. Hinc propositum semper ex motivo universali procedere debet. Sufficit tamen, Frater, propositum omnia mortalia in genere vitandi quin singula explicite percurrantur.

C) De proposito efficaci. — Ad propositum efficax habendum, requiritur ut voluntatem reipsa moveat ad adhibenda media, quæ ad vitanda in posterum peccata necessaria sunt, præsertim ad fugiendas occasiones proximas, ad reparanda damna illata, ad condonandas injurias, etc.; qui enim absolute vult finem, moveri etiam debet ad media necessaria; hinc signum est affectûs ad peccatum, si quis nolit occasionem deserere, ablata restituere, offensam remittere.

II. **De necessitate in bono proposito perseverandi.**— Firmum propositum, uti vides, Frater, pœnitentis perseverantiæ obligationem denotat. Audi quomodo sanctissimus vir, Paulus a S. Magdalenâ, Ordinis Seraphici, Londini anno 1643 martyrio coronatus [1], hanc necessitatem exponat: "Non sufficit tibi, ait, quod per confessionem conscientiæ

(1) P. F. Paulus a S. Magdalenâ, *Soliloquia seu documenta christianæ perfectionis*; p. 128. Edit. tertia, ad Claras Aquas, 1892.

tuæ vulnera aperias et ad gratiam Christi per cordis compunctionem admittaris, sed recordare, te jam rediisse ad Christum, tamquam ad verum Dominum tuum, te etiam tamquam servum fidelem ei debere in posterum in omni vitæ integritate famulari ac conversationem tuam, quantum potes, ipsius conversationi conformare.

"Firmiter ergo de cetero proponas novam vitam, novos mores, nova exercitia, nova etiam consortia eligere, quibus Deo in finem placere possis... Sicut enim summa animæ nobilitas est a vilitate vitæ carnalis recedere; ita summa abjectio hominis est, dum peccati desiderio subjicitur.

"Non sufficit parvus dolor nec modica devotio ad veterem hominem spoliandum et novum hominem perfecte induendum, sed quando diuturniore consuetudine te veteri homini indulsisti, tanto acrius et diuturnius certamen contra ipsum assumendum est..

"Surge ergo alacriter, age confidenter, proficias simpliciter, cogitans quod magnum iter, conflictus durus adhuc te maneat, antequam possis plenum triumphum de te ipso accipere.

"Non te detineat dejectio vel vana socordia; professus es in reconciliatione tuâ, quod posthac eris hostis peccati, servus Christi, miles pœnitentiæ, adversarius inferni, viator cœli, sponsa Redemptoris tui, templum consecratum Spiritui Sancto; accepisti gratiam, restitutus es in libertatem, confessus es iniquitatem; quomodo ergo iterum ad vomitum redibis sine gravi contristatione æterni Patris tui?

"Audi Dominum ac judicem tuum instanter te monentem: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat* [1]."

Art. II. — De Confessione.

41. — Quid confessio importat? — A malo avertitur ergo peccator per contritionem, sed hæc conversio perficitur

(1) Joan. v, 14.

valde per confessionem suorum peccatorum, quæ, et diligenti examine præmisso ad tollendum velum ignorantiæ, et cum magnâ cordis contritione ad auferendum velamen malitiæ, et cum virili fortitudine ad rumpendum velum erubescentiæ, cuncta peccata propalat. Quâ de causâ dicemus: 1° *de examine conscientiæ* 2° *de dotibus* et 3° *de effectibus bonæ confessionis*, demum 4° *de ratione non procrastinandi confessionem.*

§ I. — *De conscientiæ examine.*

42. — EXAMEN TOTIUS VITÆ. — Cum hic sermo fit de conversione novitiorum ad vitam perfectionis et juxta Decretum Clementis VIII " *De Reformatione Regularium* ": " Novitii statim ac recepti ad habitum fuerint, per generalem omnium peccatorum confessionem totius anteactæ vitæ conscientiam expurgent," ut, aiunt Constitutiones nostræ [1], novum hominem induant, examen conscientiæ generale totius vitæ est instituendum.

Agemus igitur: 1. de utilitate confessionis generalis et 2. de modo eam instituendi.

I. — **De utilitate confessionis generalis.** — Utilitates confessionis generalis succincte enumerat S. Ignatius in libello: " Exercitiorum Spiritualium ":

1° Multo plus commodi ac meriti accedit ob dolorem de peccatis vehementiorem; 2° longe manifestius natura et malitia peccatorum perpenditur et inspicitur; 3° multo melior fit dispositio ad SS. Eucharistiæ sumptionem, atque sic ad fugam peccati et ad gratiæ receptæ conservationem et augmentum.

Alia confessionis generalis utilitas est ut pœnitens deinceps nunquam, etiam in articulo mortis, de vitâ in mundo actâ teneatur confiteri.

(1) Constit. n. 24.

II. — **De modo confessionem generalem instituendi.** — Vita moralis, Frater, in eo consistit ut homo sese voluntati Dei conformet, observando ejus præcepta. Præcepta enim proxime et directe determinant quibus actibus quisque ex voluntate Dei in finem suum ultimum tendere debet. Præcepta autem triplicis sunt generis : A) *Præcepta virtutum theologicarum ;* B) *Præcepta decalogi* ; C) *Præcepta Ecclesiæ.*

Quo melius igitur examen conscientiæ generale perficiatur, necesse est ut quilibet pœnitens secundum hunc præceptorum ordinem vitam suam examinet, et perpendat quænam peccata commiserit ; in mentem revocando singula tempora, maxime extraordinarios dies, etc. ; — ut cogitet quid ante et post primam communionem in variis circumstantiis cogitatione, interiore affectu, verbo, opere, vel omissione deliquerit ; quomodo domi, in templo, in scholis, in conversatione cum proximo se habuerit.

Attamen priusquam examen generale totius vitæ instituatur, pœnitens videat utrum confessio generalis necessaria sit ob peccata mortalia voluntarie non confessa, vel non. Si necessaria est, omnes confessiones sacrilegæ sunt ei repetendæ et tenetur, in quantum potest, declarare peccatorum numerum, item illorum species et circumstantias quæ mutant speciem.

Quoad venialia autem, cum pœnitens non teneatur ea confiteri, illorum numerum et circumstantias potest quidem omittere, licet Patres Spirituales unanimiter suadeant ut de illis venialibus se saltem accuset, quæ sunt commissa cum malitiâ, additis etiam illorum numero et circumstantiis non mere aggravantibus in eâdem specie.

Methodus confessionis generalis. [1]

43. — I. *An nulla confessio sacrilega ?* — An aliquando quidpiam non audebas dicere ? quoties ? An in tali statu

(1) Ex Gury—Ballerini S. J. Theol. mor. *Tract. de Sacram. Pœnit.* t. 2, n. 520.

SS. Communionem suscepisti, an in tempore Paschali? quoties? An culpabiliter non implevisti pœnitentiam?

II. *Circa virtutes theologicas:* An interdum elicuisti actum Fidei, Spei et Caritatis? An scis mysteria principalia scitu necessaria, scilicet Deum esse, et remuneratorem esse boni et mali; mysteria SS. Trinitatis, Incarnationis et mortis Jesu Christi? An forte negasti fidem? An dubitasti de aliquâ veritate Religionis? vel eam negasti? An contra Religionem locutus es? An libros prohibitos legisti? vendidisti? commodasti?

An forte desperasti? Cur? An præsumpsisti?

An ex respectu humano Dei et Ecclesiæ præcepta neglexisti?

An proximo tuo dedisti scandalum, prava consilia aut exempla?

An occasiones peccandi quæsivisti?

III. *Circa præcepta Dei:* 1um. Superstitio? divinatio? vana observantia? magia? idololatria? habitus nunquam vel vix orandi?

2um. Juramentum? votum? blasphemia?

3um. Laborare die Dominicâ vel festo? Omissio sacri vel mala auditio?

4um. In parentes, herum, Pastorem inobedientia? murmurationes? contumeliæ? ictus? mortis apprecatio?

In filios, servos, aliosve subditos: educatio? instructio? cura salutis, occasiones peccati proximæ? vigilantia circa officia religionis? scandalum? ira?

5um. Damna proximo illata in corpore aut animâ? odium? desideria vindictæ? imprecatio? rixæ? verbera? homicidium? duellum? abortus?

6um et 9um. Cogitationes? delectatio morosa? desideria? quæ? cum qualibus personis?—Verba? an verba inhonesta, jocos, cantilenas protulisti, libenter audivisti? libros obscœnos legisti? — Opera? tecum? tactibus? pollutionibus? visu? cum aliis? cum solutis? cum conjugatis? cum cogna-

tis? voto obstrictis? ejusdem sexus? An hic et nunc adhuc in occasione proximâ?

7um et 10um. Damnum? furtum? fraus? stipendium operariis debitum retentum, vel defraudatum? vel diminutum? Restitutio? furta minuta?

8um. Mendacia perniciosa? judicia temeraria? detractio? calumnia? (reparatio famæ et ulterioris damni forte illati).

IV. — *Circa præcepta Ecclesiæ:* — Jejunium? abstinentia a carne diebus vetitis? — Confessio? Communio paschalis?

V. — *Circa peccata capitalia:* Ebrietas? superbia? acedia? invidia? ira? avaritia?

Oportet ut hæc omnia diligenti scrutinio investiges, ita ut nulla res maneat inscrutata quando venerit Judex qui ait: *Scrutabor Jerusalem in lucernis,* [1] id est: omnes ejus vicos et plateas perlustrans, ut quidquid sordis in eis invenero, non inultum maneat, ego enim *ut lutum platearum delebo eos* [2].

Examine facto cogitare debes, num aliud aliquid habeas, quod conscientiam mordeat. Fortasse ultima confessio erit.

Cave, frater carissime, ne diabolus tuæ salutis hostis tibi suis fraudibus imponat. Cum non ignoret, quod sacra confessio sit fons gratiarum Dei, ex quo peccatores salutem consequuntur, omnem conatum impendit, quo nobis hunc salutarem fontem in mortis fontem vertat, præsertim inducendo nos ad tacenda ex damnabili timore pudenda quædam et graviora peccata, quæ forte admisimus. O quot millia superborum adolescentium nunc in infernalibus flammis cruciantur, quia tali perniciosissimæ tentationi misere succubuerunt! Si quando te adverteris illâ impugnatum, mox ad preces recurre Refugii peccatorum, B. V. Mariæ, tuorumque patronorum opem ardenter implora.

Ecce incipis nunc vitam monasticam. O quanta gaudia spiritualia, quam copiosa gratiarum ubertas, quam læti in virtutibus progressus te exspectant, si semel omnibus peccatis tuis sincerissimâ confessione coram cœlo deletis, puro jam

(1) Soph. I, 12. — (2) Ps. xvii, 43.

corde, vitam ex nunc incipias vere seraphicam! Quam facilis tibi erit vita monastica, quam jucunda, si eam inceperis et persecutus eris conscientiâ purâ et quietâ! — Audi Jesum Dominum dicentem: "Veni, intrepide, in confessarii personâ ad me tuum Redemptorem Patremque tuæ salutis amantissimum et cupidissimum. En, cerne mea brachia in cruce expansa, queis te pœnitentem potenter tueor. Vel, si mavis, in cor meum audacter penetra, tibi totum est paratum. Veni, o fili mi! Euge, veni ocius! [1]"

§ II. — *De dotibus bonæ confessionis.*

44. — Absolutio sacerdotis, post debitam accusationem pœnitentis contriti, est velut gladius acutissimus qui secat et separat ab animâ peccata quantumvis enormia, per confessionem rite propalata. Ut autem rite propalentur, variæ requiruntur in confessione dotes: scilicet, oportet ut confessio sit: 1° humilis, 2° simplex, 3° integra, 4° ut instituatur cum dolore et mœrore, denique ut sit 5° fidelis, 6° verecunda.

PRIMA conditio est ut confessio sit **humilis**, id est, ut homo se vere peccatorem agnoscat et fateatur: "Hæc sunt, ait S. Gregorius [2], humilitatis testimonia, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire."

Antiquus confitendi modus in ordine nostro vigens, huic conditioni speciali modo attendit; præscribens ut, depositis mantello et sandaliis, manibus junctis, oculis demissis, pœnitentes ad latus confessarii genuflectant, et profunde inclinato capite, humiliter petant benedictionem, dicentes: "Benedic mihi, Pater, quia peccavi" et terram osculentur.

SECUNDA conditio confessionis est ut sit **simplex**, quam tractat S. Bernardus [3]: "Oportet autem esse et simplicem.

(1) Cfr. GUGGENBICHLER GAUDENTIUS, *Introductio ad vitam Seraphicam*, Pars I, Tract. IV, p. 338 et sq.— (2) *In Evang.* L. II, Homil. XXXVI, n. 6. P. L. t. 76, col. 1269. — (3) *In Cant.* Serm. XVI. n. 11, P. L. t. 183, col. 853.

Non intentionem excusare delectet, si sit rea; nec levigare culpam, quæ gravis est; nec alieno adumbrare suasu, cum invitum nemo coegerit. Primum illud non confessio est, sed defensio, nec placat, sed provocat. Sequens monstrat ingratitudinem; et quo minor reputatur culpa, eo minuitur et gloria indultoris... Veniam proinde sibi abjudicat, qui munus largitoris attenuat... quod quidem omnis qui reatum suum allevare conatur, facit... Genus excusationis est, cum argueris tu, alium incusabo. Porro excusare te velle quando corripieris, quam sit non modo minime fructuosum, sed et perniciosum, sanctum David interroga: *verba* nempe *malitiæ, excusationes in peccatis* appellat,[1] ne in eâ declinet cor suum rogans et supplicans."

TERTIA conditio est ut confessio sit **integra**, quâ omnia et singula peccata letalia pandantur, ut enim æger sanari non potest, qui non omnia et singula letalia vulnera corpori inflicta patefecerit medico, sic nec peccator, qui non omnia letalia vulnera animæ inflicta aperuerit sacerdoti.

QUARTA conditio est ut **instituatur cum dolore ac mœrore** animi. Unde S. Ambrosius[2]: "Judas ad remedium pervenire non potuit, cum diceret: *Peccavi, tradens sanguinem justum*[3]; quia alienum ignem volvebat in pectore suo, qui eum inflammavit ad laqueum. Indignus enim remedio fuit, quia non in intimo mentis conversus ingemuit, nec sedulo gessit pœnitentiam; tantæ enim pietatis est Dominus Jesus, ut et ipsi donaret veniam, si Christi exspectasset misericordiam."

QUINTA conditio est ut sit **fidelis**, idque trifariam:

Primo ut *sit aliena ab omni mendacio*, et certa ut certa, et dubia ut dubia pœnitens enuntiet. Ecclesiasticus enim dicit: *Pro animâ ne confundaris dicere verum*[4].

Secundo ut *sit aliena ab omni dolo*. "Hanc culpam sacerdotes non auferunt, neque peccatum ejus, qui in dolo se offert: et adhuc in studio delinquendi est[5]."

---

(1) PS. CXL, 4.— (2) *Ad Simplician.* Epist. LXVII, n. 10, P. L. t. 16, col. 1283.— (3) MATTH. XXVII, 4.— (4) IV, 24.—(5) S. AMBR. l. c. n. 11.

Tertio ut *non diffidat de indulgentiâ.* De hâc conditione loquitur S. Bernardus[1]: "Sit autem et fidelis confessio, ut confitearis in spe, de indulgentiâ penitus non diffidens, ne tuo te ore non tam justifices, quam condemnes. Judas certe proditor Domini, et Caïn fratricida confessi sunt et diffisi sunt; alter: *Peccavi,* inquit, *tradens sanguinem justum*; alter: *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear;* et verax licet, nil eis profuit infidelis confessio."

Sexta conditio est ut sit **verecunda.**— Verum, teste Sapiente duplex est verecundia, vel confusio: *Est enim confusio,* inquit, *adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam.*[2] De hac ultimâ loquitur S. Ambrosius[3]: "Erubescere enim debemus, et condemnare peccatum, non defendere; et quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulatur. Ab ipso Domino alibi[4] dictum legimus: Dic iniquitates tuas, ut justificeris. Quanta pudoris gratia, ut justitiam teneat verecundia, quam culpæ reatum abstulerit."

De malâ verecundiâ agetur ubi de procrastinatione confessionis.

§ III.— *De effectibus bonæ confessionis.*

45.— Primus effectus: **Remissio peccatorum.**— Sacerdos pœnitenti post confessionem rite factam impartitur absolutionem, id est remissionem omnium peccatorum. Admiremini, cœli, intuentes immensam Dei misericordiam erga peccatorem, infinitâ repletum miseriâ!

Secundus effectus: **Dulcedo.**— Quid enim dulcius quam eloquium istud: *Ego te absolvo a peccatis tuis.*

a) Pro Deo.— Vox dulcis auribus Dei, cui nihil dulcius quam audire voces et gemitus pœnitentis, ut illi indulgeat: *Hic filius meus mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est*[5].

(1) *In Cant.* Serm. XVI. n. 12, P. L. t. 183, col. 854.—(2) Eccles. IV, 25.— (3) l. c. n. 5, col. 1282.— (4) Isai. XLIII, 6.—(5) Luc. XV, 24.

b) Pro sacerdote.— Vox dulcis auribus sacerdotis, nam suaviter, Christi veri Patris et Pastoris exemplo, pœnitentem eo modo recipit quo a piissimo patre filius prodigus susceptus fuit ; simulque cum Christo ovem perditionis suis humeris ad evangelicum ovile cum gaudio reportat [1].

c) Pro pœnitente.— Sed vox dulcissima auribus pœnitentis, nam dat gaudium et lætitiam et per ipsam exsultant ossa humiliata, revirescitque anima ejus cum auditu percipit eloquium istud.

TERTIUS EFFECTUS : **Dona a Deo largita.**— *a) Unio cum Deo.*— Et quid mirum! Nam licet Deus utatur ministerio sacerdotis ad justificandum per sacramentum pœnitentiæ peccatorem; tamen ipse currit ad illum per gratiam, ei intime conjungitur, dum eum osculatur per absolutionem, insimul confert ei stolam primam gratiæ sanctificantis, et induit vestem nuptialem caritatis, quæ operit multitudinem peccatorum, non tegendo sicut vestis pretiosa tegit corpus leprosum, sed mundando omnem lepram et intus ornando animam.

b) Infusio virtutum et donorum.— Ipse ponit in manu annulum vivæ fidei, quia animam assumit in sponsam, quam cupit esse sibi fidelem. Et quia vires præstat ad operandum ea quæ decent Dei filium et amicum, ipse item præbet calceamenta virtutum infusarum, quibus affectionum pedes dirigantur in Deum, ut in viâ mandatorum ejus sine læsione progrediatur.

c) Applicatio meritorum Christi.— Ipse adducit et occidit vitulum saginatum, quia applicat illi copiosos fructus passionis Christi pro peccatoribus occisi et in arâ crucis oblati, Ex purissimâ carne et pretiosissimo sanguine hujus divinæ victimæ ei convivium facit, ingentemque ostendit animo lætitiam [2].

---

(1) Cfr. Const. FF. MM. Capuc. n, 121.—(2) LUD. DE PONTE, l. c. l. I, exhort. XII, § 2.

§ IV. — *De ratione non procrastinandi confessionem.*

46. — Cur confessio procrastinatur ? — Mirum est, Frater, peccatorem, cujus conscientia est gravissimis onerata peccatis, de die in diem confessionem differre. Hoc plerumque provenit ex duplici causâ. Quotidiana enim nos docet experientia, quod ideo major pars hominum procrastinat conversionem, ut voluptatibus mundi diutius frui, suosque appetitus exsatiare possit. Altera causa est mala verecundia, de quâ S. Bernardus [1] : " Dicatur illi quem pudor afficit: cur te pudet peccatum tuum dicere, quem non puduit facere. Aut cur erubescis Deo confiteri, cujus oculis non potes abscondi ? Quod si forte pudor est tibi uni homini et peccatori tuum exponere, quid facturus es in die judicii, ubi omnibus exposita tua conscientia patebit ? Hæc itaque tria proponenda sunt contra pudorem, scilicet consideratio rationis, reverentia intuentis Dei, comparatio majoris confusionis "

Periculum confessionem procrastinandi. — Quare ergo, peccator, confessionem tuam differs de die in diem ? Nunc apertas habet Deus aures, ut vocem tuæ confessionis audiat, et veniam præbeat; vide ne forte claudat illas, et te audire nolit; nam qui promisit veniam confitenti, non promisit procrastinanti, nam licet veniam aliquando obtineat, tamen forte in hâc suâ dilatione aliquando peribit, propter quod dixit Ecclesiasticus : *Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem; subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te* [2]. Spiritus Sanctus, qui Ecclesiastici calamum direxit, inter alia salutaria monita, quibus liber ejus refertus est, hoc maximi momenti, summæque utilitatis de non procrastinandâ pœnitentiâ pronuntiavit effatum.

(1) Sermo 104 de diversis, n. 2. P. L. t. 183, col. 731. — (2) V, 8, 9.

Hodie vox pœnitentis erit Deo dulcis, quia illam nunc audire desiderat; cras forte respondebit illi sicut virginibus fatuis : *Nescio vos* [1]. " Confitemini, Fratres mei, inquit D. Augustinus [2], nolite differre ; ad sacram messem confessionis accedere festinate. Hæc est enim salus animarum, dissipatrix vitiorum, restauratrix virtutum, oppugnatrix dæmonum, pavor inferni, obstaculum diaboli, Angelorum tunica, ecclesiarum fiducia, dux, baculus, lumen et spes omnium fidelium. O sancta et admirabilis confessio, tu obstruis os inferni et aperis paradisi januam. Sine te peccator mortuus reputabitur " et per te gloriam consequetur.

Art. III. — De satisfactione.

47.— Necessitas satisfactionis.— Per contritionem, confessionem et absolutionem, pœnitenti Deus veluti pater filii prodigi, offensam sibi irrogatam dimisit, sed tamquam sapiens legislator pœnam temporalem imponit, ut in futurum leges suæ melius serventur, et ut a malo deterreamur, utque tum misericordiæ, tum justitiæ jura salventur [3].

Triplex satisfactio.— Triplex vero invenitur genus satisfactionis pro peccatis commissis: sacramentalis, quæ pœnitenti a sacerdote in tribunali confessionis imponitur ; supererogationis, quâ homo sciens nos non posse salvari, nisi crucem tollamus, cum Christo patiamur et in carne nostrâ adimpleamus ea quæ desint passionum Christi, liberâ voluntate, gratiâ Dei adjutus, varios actus mortificationis ut jejunii, etc. producit ; — demum illa satisfactio, quæ nobis ex thesauro Sanctorum ab Ecclesiâ impertitur ; nam sicuti Christus Ecclesiæ potestatem tribuit pœnitentibus satisfactiones pro peccatis commissis imponendi, ita ex infinitis meritorum suorum thesauris, etiam facultatem concessit *indulgentias* largiendi,

(1) Matth. xxv, 12.— (2) Serm. xxx ad Fratres in Eremo. P. L. t. 40, col. 1289.— (3) Conc. Trid. Sess. xiv, c. 8.

quibus pœnæ temporales remanentes, post valide receptum Pœnitentiæ sacramentum, redimi valent.

Unde de satisfactione 1. *sacramentali*, 2. *supererogationis* et 3. *de satisfactione per indulgentias.*

§ I. — *De satisfactione sacramentali.*

48. — 1° **Quid est?** — Satisfactio sacramentalis est voluntaria toleratio pœnæ a confessario impositæ, ad compensandam injuriam Deo illatam, redimendamque pœnam temporalem, quæ etiam post remissam culpam et pœnam æternam, ordinarie debetur. Nam pœna peccato debita non semper tota remittitur a Deo, sed, sublatâ per absolutionem culpâ pœnâque æternâ, plerumque luenda manet pœna temporalis [1].

2° **Officium sacerdotis.** — *a) Offert Deo per pœnitentem sacrificium justitiæ.* — Sacerdos ergo est, per quem offertur Deo sacrificium non solum Eucharistiæ, sed justitiæ, quod a pœnitentibus Deo etiam tribuitur; atque per illum salus nobis a Deo descendit. Non quidem sacerdos ex spiritu vindictæ sed commiserationis, tamquam pius medicus, ad confortandum cor et sananda vulnera, munus suum perficit. Nam hæ satisfactoriæ pœnæ nos a peccato revocant, et quasi freno quodam coercent, cautioresque et vigilantiores nos in futurum efficiunt [2].

b) Cum misericordia agit. — S. Pater in Regulâ de Ministris provincialibus et sacerdotibus loquens dicit [3]: "Cum misericordiâ injungant (ministri) illis (peccatoribus) pœnitentiam... Et cavere debent ne irascantur et conturbentur propter peccatum alicujus, quia ira et conturbatio in se et in aliis impediunt caritatem.,,"—"Ideo, aiunt Constitutiones nostræ, juxta Regulam, ei (pœnitenti) misericorditer pœnitentiam imponant, in eâque imponendâ advertant quod, si Deus rigidâ justitiâ nos judicare vellet, pauci vel nullus salvus

(1) Conc. Trid. l. c. — (2) Conc. Trid. l. c. — (3) Cap. VII.

fieret : attendant ergo ad salvandas, non vero ad miserorum Fratrum animas perdendas [1]."

3° **Obligatio pœnitentis et consilium valde proficuum.** — Attendant vero pœnitentes ut satisfactionem cum diligentiâ et devotione adimpleant, et non tantum satisfactionem stricte sacramentalem, sed et alia omnia opera ipsis a confessario seu directore tamquam media præventiva imposita ; nam hæc magis ad salutem conducunt, quæ morbo et vulneri curando aptiora judicavit. Nec tam sunt æstimanda quia ex se magna, quam quia a Deo præscripta ; nec despicienda sunt quia forte ex se parva, nam virtus sanandi ex obedientiâ erga Deum maxime procedit. Sic Naaman mundatus est a leprâ, non quia in Jordane se lavit ; multi enim leprosi ibi loti sunt et non mundati; sed quia jussu Elisæi, eique obediens se lavit [2].

§ II. — *De satisfactione supererogatoriâ.*

49. — 1° **Opportunitas.** — Vere pœnitens non per opera satisfactoria tantum ipsi a confessario imposita, sed etiam per alia supererogationis opera justitiam et sanctitatem divinam compensare desiderat, sciens enim quod, ut nos docet S. Gregorius [3] : Quisquis illicita nulla commisit, huic jure conceditur ut licitis utatur ; at si quis in gravem culpam lapsus est, tanto a se licita debet abscindere, quanto se meminit et illicita perpetrasse. Æquum igitur est, ut multa delectabilia alias licita, deserat in cibo, potu, somno, divitiis, et aliis hujusmodi, ut Deo plenius satisfaciat.

2° **Exempla sanctorum.** — Hæc omnia optime noscit peccator conversus ut Maria Magdalena, quæ quia diligebat multum, lacrimis rigabat pedes Domini, ut multa illi peccata dimitterentur, et S. Petrus qui ob trinam negationem flevit amare, quia Magistrum quem negavit vehementer amabat ; sic ille movetur ad laborandum et patiendum pro Christo

(1) Const. VII, n. 121. — (2) IV REG. V, 14. — (3) Homil. XXXIV, n. 16. in Evang. P. L. t. 76, col. 1256. et seq.

per verum affectum compunctionis, qui ex igne amoris procedit, et lacrimas tam affluentes emittit, ut peccatorum maculas eluat.

3° **Triplex compunctionis opus.**—Compunctionis vero opera optime intelligi possunt tria, quæ communiter dicuntur: *jejunium*, *oratio* et *eleemosyna*, ad quæ multa alia reducuntur; hisce tres tolluntur peccati radices, quas S. Joannes vocat concupiscentiam carnis et oculorum et superbiam vitæ [1].

a) Jejunium.— Prima tollitur per jejunium et carnis mortificationem; secunda per eleemosynam; tertia per orationem; easque conjunxit Angelus Tobiæ dicens: *Bona est oratio cum jejunio, eleemosyna magis quam thesauros auri recondere* [2]. Nomine jejunii omnis actus includitur quo caro extenuatur et maceratur.

b) Oratio.—Sub oratione autem non tantum petitio intelligitur, sed vehemens cordis affectus qui ad Deum dirigitur et quo in satisfactionem pro peccatis suis offert Deo merita, dolores, opera et vulnera Christi. Nam hæc indubitanter valent ad plene satisfaciendum pro omnibus peccatis.

c) Eleemosyna. — Nomine eleemosynæ intelligitur misericordiæ et virtutis opus, ad vitæ spectans reformationem, quod tamen mortificationem et orationem semper comitatur: qui enim digne orat et se abnegat, mox omnibus bonis operibus abundat.

4° **Alia satisfactoria opera.** — His pœnis, sponte susceptis, addi debent ulterius pœnæ a Deo inflictæ et patienter toleratæ: sæpe enim Deus permittit nos variis vexari adversitatibus, animi vel corporis doloribus, quibus patienter toleratis, præsertim si Christo conjungimur patienti ac morienti, amplam satisfaciendi opportunitatem habemus, quod patientiæ genus eo efficacius est, quo majori alacritate et amore illud amplectimur.

(1) 1 Joan. II, 16.— (2) Tob. XII, 8,

§ III. — *De satisfactione per indulgentias.*

50. — Aliud medium efficacissimum satisfaciendi pro peccatis constituunt indulgentiæ.

1° **Quid sunt?** — Indulgentia est remissio pœnæ temporalis, peccato debitæ, coram Deo valida, per applicationem thesauri Ecclesiæ, a superiore legitimo extra sacramentum facta.

2° **Ex quibus constat et quis est ejus dispensator?** — Adest in Ecclesiâ spiritualis thesaurus, ex superabundantibus Christi, B. M. Virginis, Sanctorumque satisfactionibus conflatus, cujus supremus dispensator est summus Pontifex, et ex quo justâ de causâ solvi possunt fidelium debita. Sic qui indulgentiam concedit, non simpliciter relaxat pœnam temporalem, sed pœnitenti aliquid præbet quo solvat, ipsi applicando Christi superabundantes satisfactiones.

3° **Variæ species indulgentiarum.** — Dividuntur indulgentiæ ratione effectûs in *plenarias* et *partiales*. Prioribus remittitur forte tota pœna quæ luenda manet; — posterioribus pars quædam ejusdem pœnæ, eo sensu quod tantum debitæ pœnæ condonatur quantum remissum fuisset, verbi gratiâ, per quadraginta vel centum dies pœnitentitæ canonicæ, qualis primis Ecclesiæ sæculis vigebat.

*4° **Thesaurus iudulgentiarum in Ordine Seraphico.** — Cum hic thesaurus ex meritis Christi et Sanctorum coalescens nobis ab Ecclesiâ aperiatur, accurramus ad eum cum fiduciâ et amore. Utamur præsertim beneficiis quæ a Romanis Pontificibus Ordini Seraphico tam abunde concessa sunt ut "*Mari magno*" comparentur; et sic debitum pœnæ quo impeditur et retardatur ingressus patriæ cœlestis respuamus et non cogamur post mortem diutius in Purgatorio pœnas dare [1].

(1) Summarium Indulgentiarum, Privilegiorum et Indultorum a Sede Apostolicâ Ordini F. F. Min. Cap. in perpetuum concessorum. Romæ, 1895.

§ IV.— *De necessitate et utilitate satisfactionis.*

51.— 1° **Necessitas.**— Semel per Baptismum a peccati et dæmonis servitute liberati, et accepto Spiritûs Sancti dono, scienter templum Dei rursum violavimus. Ideo divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ullâ satisfactione peccata dimittantur.

2° **Praxis in primitivâ Ecclesiâ.**— Olim cum multo melius christiani intelligerent necessitatem pœnitentiæ quam nos, cumque secum cogitarent ac perpenderent quanto facilius his in terris quam in Purgatorio satisfieri possit pro peccatis, pœnitentias longissimas atque asperrimas septem, viginti annorum, interdum totius vitæ libentissime admittebant et explebant, et toto illo tempore jejunabant frequenter, orabant frequentius, abstinebant a ludis: denique tota vita eorum nihil erat nisi luctus, humilitas et pœnitentia.

3° **Praxis hodierna.**— At vero hodie, nihil est frequentius quam peccare et nihil rarius quam vere et perfecte pœnitere; et cum Jeremiâ dicere possumus: *Attendi et auscultavi: nemo quod bonum est loquitur*; *nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci*[1]?

4° **Pœnitere quam gloriosum est!**— Et tamen quam gloriosum est flere super peccatum commissum! Job pœnitentia et confessio valde mirabilis fuit, atque in sui admirationem rapiebat S. Gregorium, qui ait[2]: "Videatur vir iste cuilibet magnus in virtutibus suis, mihi certe sublimis apparet etiam in peccatis suis. Mirentur in eo continentiam, mirentur integritatem justitiæ, mirentur viscera pietatis, ego in eo non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quam tot sublimia gesta virtutum."

CONCLUSIO.— Ecce, anima religiosa, ecce pœnitentia quâ homo peccator avertitur a malo et convertitur ad bonum.

(1) JEREM. VIII, 6. — (2) *Morales*, l. XX, Cap. XV. P. L. t. 76. col. 273.

Ecce lex quam homo sequatur oportet ut animam deformatam reformet et ad finem suum ultimum pervenire possit. *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*, dicit Dominus, *et convertimini ad me in toto corde vestro* [1].

CAPUT III.

DE REFORMATIONE ANIMÆ PER PECCATUM VENIALE DEBILITATÆ.

52.— 1° *Justi melius percipiunt deformationem animæ per peccata venialia.*— Quanto dies fit clarior et altius ascendit, ait S. Franciscus Salesius [2], tanto clarius in speculo vultûs nostri maculas et nævos conspicimus: sic, quo internum Spiritûs Sancti lumen conscientias nostras magis illustrat et illuminat, eo distinctius et clarius peccata, inclinationes et imperfectiones nostram perfectionem impedientia perspicimus. Et idem lumen, quo maculas et nævos videmus, simul in nobis desiderium eadem tollendi, nosque ab iis expurgandi excitat.

2° *Requisita ut homo animam per venialia debilitatam reformare possit.*— Ut rite hanc reformationem instituere possit homo, oportet 1° ut cognoscat naturam et species peccati venialis, 2° ejus effectus, 3° momentum illud fugiendi ac demum, 4° notionem imperfectionis.

ART. I.— De natura et speciebus peccati venialis.

53.— **Quid est?**— Peccatum veniale, uti jam vidimus, est actus qui ordinem moralem et legem divinam non exterminat, sed leviter tantum violat, et quo non tollitur habitualis

(1) LUC. III, 8; JOEL, II, 12.—(2) *Introduction à la vie dévote*, Pars I, cap. XXII.

nostra conversio ad Deum. Sed cum violet ejus legem, est et dici debet vera Dei offensio; ac proinde ei displicet, eique justam indignationis causam præbet.

Variæ species.— Peccata venialia alia sunt levia ex objecto, quia lex quam transgreditur homo non sub gravi obligat, parvitas transgressionis non notabiliter ordini morali adversatur; alia quidem e principio subjectivo levia sunt, quia cum subito oriantur, non plene deliberate a voluntate procedunt; sed si crescant, dispositive ad letalia ducunt et magnam stragem inferunt.

Varii modi venialiter peccandi.— Hæc peccata ab hominibus committuntur variis modis, qui sedulo attendendi sunt, scilicet:

1° *per petulantiam*, 2° *per consuetudinem*, et 3° *per concupiscentiæ impetum*.

§ I.— *Per petulantiam.*

Anima per petulantiam peccat quando sciens et volens spernit quod Deus præcipit.

54.— Contemptus formalis.— Voluntatem Dei etiam circa res minimas parvipendens, homo letaliter peccare potest, si nempe legem violat ex *formali contemptu*, scilicet quando legem transgreditur ex motivo resistendi ordinationi Dei, nam hic agendi modus graviter pugnat contra reverentiam divinæ Majestati aliquid imperanti debitam. "Venialia non criminalia reputantur, ait S. Bernardus,[1] excepto cum per contemptum vertuntur in usum, et tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur." Hæc S. Bernardus ad religiosos dirigit, in quibus hujusmodi contemptus minimorum vergit contra propriam professionem, quâ tenentur ad perfectionem tendere, per media in Regulâ assignata, quæ sub gravi peccato contemnere non possunt.

(1) *Lib. de Præcep.* cap. XI, P. L. t. 182, col. 876.

Anxietas animæ.— Quamquam anima non ordinarie ex contemptu formali legem divinam transgreditur, tamen si scienter et voluntarie mandato Dei resistit, sæpe in dubio erit num transgressiones factæ sint letales vel leves, nempe quando nonnisi per parvitatem materiæ inter se differunt, nam si facile est peccata venialia et letalia definire, difficillimum aliquando est inter se ea distinguere.

Dispositio ad mortale.— Ceterum cum certitudine affirmare possumus: generatim omnia peccata, si contemnantur, animam occidere, eo quod ita cor disponant ut facile labatur in mortalia. Sicut infirmitas corporalis disponit ad mortem, sic etiam peccatum veniale disponit animam ad mortale. Crescente enim dispositione rebus creatis inhærendi, ita augeri potest libido peccandi, ut voluntas, etiam in rebus majoris momenti, creaturæ inhæreat contra voluntatem Dei. Ita qui primum leviter iracundiæ consentit, facile iræ motus graves admittit. Quare nulla parva affectio ut parva æstimanda est; nam diabolus astutissimus ex eâ ansam arripit, ut animam demoliatur; nam quantumvis aquila liberum habet caput, alas et corpus, si ab aucupe uno ungue capta tenetur, facile, inquit S. Dorotheus [1], tota exterminatur.

" Quantumlibet urbs sublimitate murorum et clausarum portarum firmitate muniatur, posterulæ unius, quamvis parvissimæ, proditione vastabitur, ait Cassianus [2].

" Quid enim differt utrum per excelsa mœnia, et ampla portarum spatia, an per angusti cuniculi latibula perniciosus hostis penetralibus civitatis irrepat."

Cum diabolus magis insidietur sublimioribus, quanto quis est sanctitate sublimior, tanto magis invigilare debet ne umquam scienter et voluntarie levi peccato consentiat.

---

(1) *Doctrina*, XI, n. X. P. G. t. 88, col. 1747.—(2) Lib. V, cap. 11. P. L. t. 49, col. 226.

§ II. — *Per consuetudinem.*

55. — Quid sunt? — Peccata venialia per consuetudinem ea præsertim intelligimus, quæ ex incuriâ, ex levitate animæ committuntur.

Periculum labendi in mortalia. — *a) Hostes animæ fortiores fiunt.* — Anima enim multis obnoxia manet hostibus qui gratiam sanctificantem auferre conantur: hostes sunt pravæ animæ propensiones ac vitia quæ virtutibus insidiantur; hostes sunt angeli apostatæ qui venialibus utuntur ad immittendas pravas cogitationes quæ sensim animam demoliantur.

b) Horror peccati mortalis minuitur.—Sed ecce homo assuetus contemnere minima, ad hoc veniet ut non perhorrescat graviora, et tanto in majoribus contemnit pertimescere, quanto in minimis didicit non timendo peccare. Unde scriptum est: *Qui spernit modica, paulatim decidet.*[1] Non ait Scriptura, qui committit modica, nam ex surreptione, etiam perfecti delinquunt, quia *in multis offendimus omnes*[2]; sed qui, spernens parva, ea perpetrat, paulatim decidet in graviora. Cujus periculum Sancti Patres variis explicant similitudinibus: De minimis guttis implentur flumina; gutta cavat lapidem, non minus quam ferrea cavat lima.

c) Anima debilior fit. — Insuper qui frequenter et ex affectu venialiter peccat, eo ipso gratiâ abutitur, inspirationibus Spiritûs Sancti resistens, sicque abundantioribus auxiliis privatur et quando gravis exsurgit tentatio, ad eam superandam debilior invenitur.

§ III. — *Per concupiscentiæ impetum.*

56. — Quid sunt? — Peccata per impetum ea sunt quæ a concupiscentiâ et passione consensum surripiente procedunt

(1) Eccli. xix, 1. — (2) Jac. iii, 2.

et a quibus tamen homo cito se lavat : quia teste Salomone: *Septies* in die *cadet justus, et resurget.* [1]

Impossibilitas omnia hæc per totam vitam vitandi.— Nullus est justus qui sine gratiæ singulari privilegio, venialiter non peccet, nam ad hoc necesse est omnes tentationes superare; omnes etiam repentinos concupiscentiæ motus reprimere, nullam negligentiam in precibus aliisque officiis admittere; at homo etiam sanctus hoc facere nequit, nisi facultates ejus specialiter adjuvantur per gratiam omnino specialem, [2] nam voluntas in statu præsenti talis fortitudinis et constantiæ est incapax.

In his venialibus pusillanimitas fugienda est. — Attamen propter illos defectus quos indeliberate ferme admittet, justus animo non cadat, sed eos divinæ clementiæ committens, seque Deo resignans, humilis, tranquillus, et longanimis permaneat, etiamsi centies vel millies quotidie ex humanâ fragilitate labatur, toties quoties labitur, cum sanctâ spe veniæ resurgat : nam ubi fervens ardet amor Christi, peccata hæc levia ad modum stipulæ consumuntur.

De se diffidendum et in Deo confidendum. — Proponat et conetur semper cautiorem et puriorem se exhibere : non tamen confidat sibi, propriis scilicet propositis vel conatibus, sed soli se committat bonitati Dei et auxilio gratiæ ejus, quæ facienti humiliter quod in se est numquam deerit. Sciendum enim est passiones ac leviora quædam vitia ex Dei permissione inexpugnata manere, ut mens nostra sollicite se in certamine semper exerceat, et eo victoria non superbiat, quo vivere in se hostes conspicit, a quibus adhuc vinci juste formidat.

Hisce venialibus ad propriam utilitatem utendum. — Ipsum vitium ergo quod subigere nondum possumus, ad usum nostræ utilitatis humiliter retorqueamus : vehemens enim passio appetitûs, quæ rationem præcipitat, cum per virtutem

(1) Sap. xxiv, 16. — (2) Conc. Trid. Sess. vi *de Justif.* can. 23.

domatur, tributaria fit, et rationi ad ardua opera aggredienda sæpius deservit.

Humiliter ergo Dominum deprecemur: "Ecce quem amas infirmatur; peccavi, Domine, non ex malitiâ sed ex æstu concupiscentiæ, cui resistere satago, sed quantum cupio non valeo; et ideo multoties pecco, sed mox resurgere curo, confitens adversus me injustitiam meam, et tu, Domine, statim remittas illam, quia *pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno* [1]." Tempus opportunum est, cum primum culpa cognoscitur, ne sanctitas et pulchritudo ab hoste domestico gravius inficiatur per affectum ad peccatum veniale.

Differentia inter peccatum veniale et ejus affectum.— Porro, ait S. Franciscus Salesius [2], inter peccata venialia et affectum ad ea magna est differentia, nam numquam ex toto a venialibus puri et mundi esse possumus, saltem ut diu in hac puritate vivamus et maneamus; possumus tamen nullam erga venialia propensionem habere. Aliud est enim mentiri semel aut iterum cum quâdam animi hilaritate ac levitate, in re parvi momenti; aliud, in mendacio sibi complacere et ad hoc peccati genus affici.

Hæc differentia a tironibus maxime attendenda est. — Hæc differentia maxime attendenda est, nam tirones et illi qui in claustris sunt reconditi, solius Dei contemplationi vacantes, scandalizari solent ex minoribus defectibus quos notant in prælatis vel aliis qui saluti proximorum incumbunt. Non inficio plus pulveris peccatorum venialium ex negotiatione seu actione circa proximos contrahi, quam ex contemplatione et vitâ solitariâ: sed hæc facilius dimittuntur, ut inquit S. Gregorius [3], quia ex fragilitate carnis procedunt, et igne amoris qui in corde quærentium aliorum salutem ardet, consumuntur, et ex magnitudine operum quæ faciunt recompensantur, ut interdum majora et præclariora coram Deo

(1) Ps. XXXI, 6. — (2) o. c. P. I. chap. XXII. – (3) *Mor.* Lib. X, cap. 5. P. L. t. 75, col. 921.

merita habeat, qui pluribus culpis venialibus ex fragilitate inquinatur, quam alius qui paucioribus. Nam melior est prælatus, concionator et evangelicus operarius, qui tamquam strenuus Christi miles certat contra diabolum et peccatores ut a peccatis eos eruat, etsi frequentius levia inde contrahat vulnera quam anima contemplativa. Hæc in sui custodiâ vigilat, bene facit; ille, quia juvat multos, et melius facit et virilius. Quod si aliquando contingat ut evangelicus operarius in grave aliquod peccatum ruat, ipsâ Dei providentiâ quæ ex occultâ causâ id permisit, protegetur ut mox resurgat et validior fiat.

Art. II. — De effectibus peccati venialis.

57. — Quinam sunt? — Etsi peccatum veniale gratiam sanctificantem non exstinguit, nec minuit, neque maculam peccati in privatione gratiæ sanctificantis consistentem in animam inducit, tamen perniciosos effectus producit, præsertim quum frequenter, deliberate et ex affectu committitur.

Fervor caritatis imminuitur. — Præter periculum labendi in mortalia, fervorem caritatis imminuit. Nam qui deliberate et ex affectu peccat venialiter, minime paratus est ad omnia propter Deum agenda, sed in multis sibi magis quam Deo placere deliberate eligit, sic devotionem corrumpit, habitibus usque adeo animæ potentias intricat, ut caritatem promptam in quâ vera perfectio consistit, amplius exercere non possit.

Reatus peccati venialis. — Peccatum veniale dein *inducit*, ut aiunt theologi *a) reatum culpæ* et *b) reatum pœnæ.*

a) Reatus culpæ. — Inducit reatum culpæ, id est: peccatum Deo displicet eumque contristat, etsi divinam amicitiam non solvit, ideoque refrigescit caritas Dei erga nos, sicut et nostra erga Deum.

Virgo quædam Deo devota, ut ferunt, ardenter desiderabat cognoscere statum animæ suæ ut eam perficeret; porro ostensa est illi in extasi sub effigie macræ infantulæ cujus

faciem muscæ operiebant : muscæ autem significabant parvulos defectus, et importunas cogitationes, quæ debilem animam comitantur, sed sedulo abigendæ et exterminandæ sunt ut pulchrior fiat et Deo placere possit.

b) Reatus pœnæ. — Inducit reatum pœnæ, id est peccatum veniale omne aliquâ pœnâ temporali delicto proportionatâ plectetur, sive in præsenti tempore, sive in Purgatorio, ut enim Christus Dominus docet : *Dico vobis, quod omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii* [1]. Sanctus Bernardus sic interpretatur verba Christi ad Petrum : *Si non lavero te, non habebis partem mecum :* [2] ne refugias, Petre, quod lavem pedes tuos, quodlibet peccatum, etsi parvum, non nisi sanguine meo valet expiari, et nisi prius in hâc vitâ, vel in Purgatorio consumitur, non erit aditus in regnum cœlorum, quia nihil inquinatum intrabit in illud.

Art. III. — De momento fugiendi venialia.

58. — Nullum præceptum putandum est minimum. — Scopus religiosorum est per observantiam Regulæ, Constitutionum, consiliorum superiorum ad unionem cum Deo perfectissimam tendere. Propter quod religiosos viros maxime oportet vigilare, ut parva quæque peccata fugiant et viriliter caveant ne decorem animæ virtutibus vernantem destruant ; ait enim *Speculum* [3] : " Nec minimum est contemnere minima, quæ non minimam moribus maculam eo turpius, neglectu habita, ingerunt, quo vitare facilius cognita valuerunt. " Et qui coram Deo magni esse appetunt, nullum præceptum debent reputare minimum ; nam qui solvit unum de mandatis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum.

Fuga venialium aptissimum medium mortalia vitandi. — Per peccata mortalia diabolus duo homini intulit mala, videlicet

(1) Mat. xii, 36. — (2) Sermo I *de Cœna Dom.* n. 4, P. L. t. 183, col. 273. — (3) In Prolog. Spec. Disciplinæ, 2.

gratiam sanctificantem, virtutes ac dona Spiritûs Sancti destruxit, et insuper vires et appetitus sibi subjecit; cum pessimo hoste nos regenerati summo luctari conatu desideramus, vitia exstinguendo, ut virtutes recuperemus et vires in pristinam libertatem, ut rationi subdantur, restituamus.

Principiis obsta. — Ad hunc autem scopum nihil melius confert ac parvulos motus inordinatos ad petram allidere, et hujusmodi vulpeculas, cum primum ex suis foveis erumpunt, statim capere et exterminare. Etenim si quando in domo parum stupæ accensum viderimus, illico conturbamur, non enim attendimus initium, sed ex initio finem considerantes, currimus ut totum caminum exstinguamus. Omni igne vehementius animam exedit vitium, ideoque velocius exstinguendum.

Continuo ergo vigilandum tibi est ut observes pravas cogitationes et affectiones, quæ ex antris partis cogitativæ et affectivæ prodeunt.

Si autem tentationi in corde nascenti festine non resistitur, hâc eâdem quâ nutritur morâ roboratur et existens foris in operibus ægre jam vincitur, quia ipsam intus captivam mentem retinet.

Expurgemus etiam animam a reatu pœnæ: veniales vero culpæ multis modis delentur: puta contritione, dominicæ orationis prolatione, gravamine aliquo propter Deum perlato, aquæ benedictæ aspersione, genuflexione, gemitu, percussione pectoris et similibus, si talia pie et religiose fiant. Utile tamen et Deo gratum est, ut homo accurate etiam leviores offensas coram sacerdote confiteatur atque exprimat.

Custodienda ergo anima a venialibus. — Qui igitur positi sumus a Deo custodes vineæ nostræ animæ, ne gementes dicamus, in articulo mortis, sicut olim sponsa: *Vineam meam non custodivi* [1], vigilemus continuo: nam peccata tamquam Deo adversa sunt perimenda, ipseque præbebit auxilium ut vincamus; vincentibus vero coronam impertietur.

(1) CANT. I, 5.

Conclusio. — Quia igitur in conscientiâ purâ tota consistit hominis salus, hanc puritatem, postpositis ceteris omnibus, toto conatu insequamur, huc omnes nostras referamus vires: puram et candidam semper habere conscientiam. *Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat* [1].

Art. IV. — De imperfectionibus.

59. — Agendum modo, Frater, de imperfectione quam sedulo a peccato veniali distinguas oportet. Et sane peccatum veniale semper est transgressio legis, ideoque de se malum morale. Econtra imperfectio est in deficientiâ alicujus boni convenientis quidem, a lege tamen divinâ non præscripti. Hæc deficientia habetur: aut 1° in actione, aut 2° in omissione, aut 3° in inclinatione.

§ I. — *De actione minus perfectâ.*

60. — **Actiones omnes juxta rationis præscriptum bonæ sunt.** — Omnes actiones quæ a rectâ ratione regulantur et quâ tales apprehenduntur et perficiuntur, moraliter bonæ sunt et dici possunt; nemo, quantumvis pius, se peccatum commisisse judicat, si moderate, juxta præscriptum rationis, utitur commodis et delectabilibus rebus naturæ. Qui ergo colloquitur, comedit, bibit, ludit, sese recreat, quia placent, nedum male, sed potius bene agit, nam his actionibus quæ ad conservandam et perficiendam naturam conferunt, auctor naturæ ideo commodum et delectabilitatem indidit ut homines ad eas exercendas allicerentur.

Hæ actiones tamen infimum tenent perfectionis gradum. — Sed si hæ actiones bonæ sunt, infimam tamen bonitatem habent, et relate ad actiones quæ explicite in finem ultimum ordinantur, imperfectiones dici possunt. Bonitas enim actio-

(1) Luc. ix, 25.

num eo magis crescit quo altior et nobilior est finis qui ab agente positive intenditur et quo magis hæc intentio est explicita et actualis.

Pro religiosis semper periculum afferunt.— Actiones delectabiles, quamvis in se minime malæ sint, tamen semper sunt periculosæ, et illis oblectari, præsertim pro viris religiosis, multo periculosius est. Licitum est sane vel ex Regulâ et constitutionibus, ludere, sese recreare, comedere; attamen nimium erga eadem propendere et affici, maxime devotioni contrarium est.

Recte ordinandæ sunt.— Ordinationibus vero superiorum hæ actiones recte ordinantur: damnosum siquidem est in terrâ religiosos tam imperfectos affectus serere, quia bonarum inspirationum locum occupant, et impediunt quominus animæ nostræ succus in bonas inclinationes impendatur. Non dico ergo his rebus periculosis nos uti non posse, sed iis recte uti nos debere, neque unquam erga easdem sine magno gratiæ dispendio posse affici [1].

Obstaculum sunt ad orandum et meditandum.— Cor hominis inutilibus, superfluis et periculosis affectibus sese onerans, haud dubie nec prompte, nec facile et expedite ad Deum in oratione et meditatione currere potest, qui tamen verus religiosorum scopus est.

Ridiculi sunt etiam viris sæcularibus, et bonis religiosis deplorandi, fratres jam in vitâ religiosâ formati et pleni ætate qui enixe et perdite in has res superfluas et periculosas propendent et eas extra præscriptos limites appetunt.

§ II.— *De omissionibus bonorum operum.*

61.— Hæ omissiones per se non sunt peccaminosæ.— Quod dicimus de actionibus minus perfectis valet etiam pro actionibus quibus consilia vel alia opera bona non præcepta omittuntur; nam si hæ omissiones fiunt ob motivum rationabile,

(1) S. Franciscus Salesius, o. c. P. I, cap. xxii.

bonæ sunt, quamquam relate ad bonum opus omissum, imperfectiones dici possunt.

Sæpe tamen in his invenitur culpa.— Cum omissiones bonorum operum ordinarie e sensualitate, ex acediâ vel e quovis alio vitio procedant, etsi *in se* non sunt peccaminosæ, tamen sæpe in eis aliqua culpa, etsi levis ratione causæ, adesse potest.

§ III.— *De malis inclinationibus.*

62.— Mala inclinatio per se non est peccaminosa.— Demum aliæ sunt actiones, quæ indeliberate a voluntate profluunt, ut distractiones involuntariæ in oratione, quæ certe non sunt peccaminosæ, sed tamen, relate ad regulas moralitatis, imperfectiones dicuntur.

Hæ inclinationes corrigendæ sunt.— Quidam homines, Frater, naturâ leves sunt, alii asperi, alii in suâ opinione pertinaces, alii ad indignationem propensi, paucissimos invenire est in quibus nullæ omnino imperfectiones notentur. Etsi vero hæ imperfectiones unicuique velut propriæ et naturales sunt, curâ tamen corrigi et moderari possunt.

Modus inclinationes malas corrigendi.— *a) Inveniendæ sunt.*— Ante omnia necesse est malas suas inclinationes perceptas habere, nam hostes sunt qui se tegunt ne agnoscantur, ita ut sæpe pusillanimitas putetur humilitas, ira zelus, pigritia mansuetudo, præcipitatio fervor, adeo homines decipientes, ut hi inde exspectent præmium unde vituperatione digni sunt. Quamobrem hæ imperfectiones difficilius curantur; nam cum vitium virtus existimetur, tanto tardius se ab eo purgant homines, quanto hoc quod perpetrant minus erubescunt; cum autem desunt erubescentia de malo, et timor pœnæ quæ mentem infrenant, effrenatius perpetrant quod justum putant, nec emendare cogitant, quod delusi approbant,

b) Lumen a Deo et superioribus petendum.— Quomodo ergo capiemus hostes, qui ita se occultant? Sed qui capere præ-

cipit, lumen quo agnoscantur petentibus non negabit. Et sane in Ecclesiâ constituit magistros et doctores qui, ab ipso edocti, agnoscunt hostes quamvis latentes. Quapropter et inclinationes malæ virtutis speciem imitantes, eos qui spiritum Dei habent fallere nequaquam poterunt.

c) Examen conscientiæ instituendum.— Est et alia via, videlicet examen conscientiæ, nam hi affectus interni semper turbationem vel inquietudinem comitem habent; et quamvis bonum præ se ferre videantur, nihilominus si attente observantur, in aliquem finem terrenum vel mundanum latenter tendunt et sic secerni possunt ab affectibus veræ pietatis quæ ex Deo est, cujus motus est dulcis, quietus, terrena despiciens, mundana et carnalia contemnens, solisque spiritualibus et cœlestibus intendens.

d) Affectiones ex apparentiâ tantum bonæ in veras virtutes commutandæ sunt.—Postquam autem cogniti sunt hujusmodi hostes, statim capiendi sunt. Affectiones illas comprehende et ex apparenti virtute in veram ac solidam, quæ Deo placeat, et Ecclesiam et Ordinem ædificet, commuta. Ablato enim et perempto quod pretiosum est, id quod in naturali propensione remanet virtuti subjice, ut pusillanimitas transeat in veram humilitatem, ira in verum zelum, et amor carnalis spiritualis evadat. Nam ut egregie docet S. Gregorius [2]: "Si forti nos studio contra vitiorum incentiva stringimus, ipsa etiam vitia ad usum virtutis immutamus. Nonnullos namque ira possidet: sed hanc, dum rationi subjiciunt, in sancti zeli ministerium vertunt. Nonnullos superbia erigit; sed dum divinæ formidini animum inclinant, hanc ad defensionem justitiæ in vocem liberæ auctoritatis immutant."

e) Virtus vitio opposita colenda.— Nulla enim adeo bona indoles et natura invenitur quæ per habitus vitiosos reddi nequeat mala; et vice versâ nulla tam est perversa, quæ

(2) *Morales*, Lib. III, cap. 37. P. L. t. 75. col. 632.

per gratiam Dei primum, deinde per Directorem spiritualem et per diligentiam propriam ad rectitudinem non valeat refingi.

Conclusio. — Unde, Frater, monita et exercitia quæ in Ordine Seraphico ad expurgandum veterem hominem ordinantur, sedulo attendas, strenue adhibeas; horum enim adminiculo et usu animam non solum a mortalibus, verum etiam ab affectibus periculosis et imperfectionibus expurgare, et conscientiam tuam magis magisque adversus omne peccatum obfirmare poteris,

Deus, per intercessionem Seraphici Patris, ad eadem rite usurpanda tibi gratiam uberem concedat.

LIBER SECUNDUS.

Secunda Reformatio
Reformatio sensuum externorum et linguæ per accuratam custodiam.

63.—*Devictis peccatis remanent sensus expurgandi.*—Devictis semel peccatis, aliud remanet et sane longius molestiusque prælium contra passiones animæ, contra pravas propensiones ac vitia, seu vitiosos habitus, qui ex præcedentibus actibus remanere solent. "Omnes quidem Israelitæ, ait S. Franciscus Salesius [1], reipsâ et de facto ex Ægypto egressi sunt, sed non omnes affectu et voluntate. Hinc cum in deserto agerent, plurimi eorum murmurabant et dolebant, quod cœpas et carnes Ægypti non una extulissent. Sic et plurimi sunt pœnitentes qui de facto quidem ex peccatis egrediuntur, affectum tamen erga eadem non exuunt; id est, proponunt quidem posthac non amplius peccare, attamen quamdam inter se amaritudinem et dolorem sentiunt, quod detestabilibus illis, quas peccatum involvit delectationibus carere et abstinere debeant. Vellent peccare posse et non damnari."

Requisita ad exteriorem hominem expurgandum.—Si reapse, Frater, vitam religiosam aggredi statuisti, non solum peccatum tibi deserendum, sed et omnino omnes affectiones a peccato dependentes e corde tuo evellendæ sunt. Primo quidem eæ quæ proveniunt ex usu *sensuum externorum* et *linguæ*, ad quod confert custodia externa.

Unde duo capita: — I. *De custodiâ sensuum externorum.* — II. *De custodiâ linguæ.*

(1) *Introd. à la vie dévote*, P. I., cap. VII.

CAPUT I.

DE CUSTODIÂ SENSUUM EXTERNORUM.

ART. I.—De sensibus externis in genere.

64.—Moralitas sensuum externorum. — Homini a Deo dati sunt sensus, ait S. Bonaventura: "quia primum Principium fecit mundum istum sensibilem ad declarandum seipsum, videlicet ad hoc, quod per illum tamquam per speculum et vestigium reduceretur homo in Deum artificem amandum et laudandum." [1] — "Qui igitur tantis rerum creaturarum splendoribus non illustratur, cæcus est; qui tantis clamoribus non evigilat, surdus est; qui ex omnibus his affectibus Deum non laudat, mutus est; qui ex tantis indiciis primum Principium non advertit, stultus est. Aperi igitur oculos, aures spirituales admove, labia tua solve et cor tuum appone, ut in omnibus creaturis Deum tuum videas, audias, laudes, diligas et colas, magnifices et honores, ne forte totus contra te orbis terrarum consurgat [2]."

Sensus externi custodiendi sunt. — Si igitur sensus externi hominis Dei inservire possunt ad Deum cognoscendum et laudandum, sciendum tamen est eos inde ab adolescentiâ in malum pronos et ad visibilia percipienda et appetenda propensos esse. Ad hæc, si custodiendi sunt, non tamen eos ita mortificare licet et ab omni actu suo cohibere, ut res hujus mundi numquam attingant. Et sane cum multis indigeamus rebus externis, non possumus dicere: occide sensus, sed dicimus: rege illos discrete et pastum salutiferum concede, noxium vero prohibe, nec permittas eos huc illucque pro libitu et indomite vagari.

Quot sunt sensus externi. — Examinandi nunc quinque sensus externi: Visus, auditus, odoratus (seu olfactus),

(1) S. BONAV. *Brevil.* Pars II, cap. XI. — (2) S. BONAV. *Itinerarium mentis in Deum*, cap. I, n. 15.

gustus et tactus, ut ea quæ in eis nocumento esse possunt per mortificationem reformemus.

Art. II. — De sensibus externis in specie.

§ I. — *De custodiâ sensûs visûs.*

65.—Visus est nobilissimus sensus. — Inter sensus, quibus Dominus humanum corpus dotavit, nobilissimus omnium est visus: imaginationi nostræ præ aliis subministrat rerum externarum species e quibus mens nostra ideas format, judicia deinde stabilit, sermones disponit, ac alios actus producere consuevit.

Aliis sensibus periculosior. — Unde haud dubie sensus hic periculosior, nam cum S. Augustino [1] dicere possumus: " Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei: et erigo ad te (Domine) invisibiles oculos, ut tu evellas de laqueo pedes meos. Tu non cessas evellere: quoniam non dormies neque dormitabis, qui custodis Israel; ego autem crebro hæreo in ubique sparsis insidiis. Quam innumerabilia, variis actibus et opificiis, in vestibus, calceamentis, vasis, et cujuscemodi fabricationibus, picturis etiam diversisque figmentis, atque his usum necessarium atque moderatum et piam significationem longe transgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum: foras sequentes quod faciunt, intus relinquentes a quo facti sunt, et exterminantes quod facti sunt."

Custodiendus est. — Si sensus hic tam magnis et variis periculis sit expositus, certe mortificandus seu custodiendus est.

In quo consistit ejus custodia. — Custodia autem hujus sensûs in eo est sita: 1° ut in nullam rem indecentem aut ad peccatum illicientem, malitiosum aut curiosum figas obtutum; hæc mortificatio est *obligatoria* et *necessaria*; — 2° ut

(1) S. August. *Confess.* Lib. X, cap. xxxiv. n. 52. P. L. t. 32, col. 801.

propter Deum, quoad fieri poterit, abstineas a curiosis, inutilibus et sæpe etiam indifferentibus rebus conspiciendis ; quæ mortificatio *Deo* est *grata ;*— 3° econtra ut oculos aliquando adigas ad ea videnda quæ tibi sunt contraria, in se tamen licita; et hæc mortificatio valde est *meritoria.*

Damna ex oculorum incustodiâ.— Hoc clare apparebit si damna consideraveris quæ ex oculorum incustodiâ proveniunt. Nam :

1° Omnes fere passiones spiritui bellum moventes ab oculo incustodito originem trahunt, major enim imaginationum pars, viâ oculorum importatur. — 2° Imaginationes autem passio impura vel saltem tentationes frequenter sequuntur; nam commota a visu phantasia, potentias animales inficit et immutat, sicque voluntatem sollicitat ut pravis tandem delectationibus assensum præbeat. Unde Apostolus Jacobus dicit : *Concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum* [1]. Item Jeremias: *Ascendit mors per fenestras* [2] :— 3° Demum in mente quasi innumeræ generantur distractiones quibus mire evagat animus, a debitâ devotione retrahitur, oratio impeditur vel exstinguitur. Quapropter David ardenter rogabat Deum : *Averte oculos meos, ne videant vanitatem* [3].

Modus oculos mortificandi.— Maximi ergo momenti est ut modum oculos custodiendi addiscas.

1° Inhonestas partes sive proprii sive alterius corporis, etiamsi teneræ et innocentis ætatis sunt, numquam aspicias. " Turpe est enim religiosis personis carnium nuditatem videre. Cavet honestus quilibet ne ejus unquam appareat caro nuda, nisi quando compulerit necessitas manifesta [4]. "

2° Cohibendi sunt oculi dum occurrunt in imagines, picturas, statuas, in libros anatomicos, aut in alias demum res id generis, nam Dominus dicit: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum* [5]. Et S. Gregorius: " Deprimendi sunt oculi quasi raptores ad culpam : quisquis vero per has corporis fenes-

(1) Jac. I, 15.— (2) Jerem. IX, 21.— (3) Ps. CXVIII, 37. (4) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. XXV, n. 6. (5) Matth. V, 29.

tras incaute exterius respicit, plerumque in delectationem peccati etiam nolens cadit; atque obligatus desideriis, incipit velle quod noluit[1]."

3° In faciem cujusvis etiam honestæ feminæ ne respicias vel saltem visum ne figas, nam qui vitium cavere desiderat, vitii occasionem præcaveat. Ni David oculos improvide in Bethsabeam conjecisset, anima ejus letaliter sauciata non fuisset: *Propter speciem mulieris multi perierunt*, dicit Scriptura[2]. Frater Rogerius a conscientiæ arbitro quondam interrogatus cur ipse, utpote a Deo singulari quodam puritatis dono exornatus, cito ab omni feminarum occursu caveret, respondit: "Pater! quando homo facit quod in se est, ut occasiones peccandi fugiat, Deus vicissim facit quod in se est, et hominem tuetur atque custodit. At quando homo se temere conjicit in discrimen, tunc etiam juste a Deo deseritur; et ita fit, quod facile ob naturæ corruptionem in peccatum aliquod grave dilabatur.[3]" Verba præclara, aureis sane litteris digna!

4° Mortificentur oculi dum publice incedendum est, tam propter bonum exemplum et ædificationem populi, quum "erecta cervix, truces oculi, et sermo terribilis nudam superbiam clamant[4]", quam ad evitandum labendi periculum; "quando domum egrederis, non multum circumspicias in plateis, ne forte videas unde tenteris postmodum, vel in oratione impediaris, vel phantasias eorum quæ incaute respexisti in nocte patiaris. Oculi tui sint in capite tuo, hoc est, cogitationes tuæ versentur circa Dominum Jesum Christum, qui est caput omnium membrorum Ecclesiæ; ut non consideres etiam quæ coram te foris sunt, nisi quantum necessitas viæ vel utilitas alia requirit[5]."

(1) S. Greg. *Moral.* L. XXI, c. II. P. L. t. 76, col. 189.— (2) Eccli. IX, 9.— (3) Analecta Franciscana. t. III, p. 384. Vita fr. Rogerii.— (4) S. Prosper, Lib. III, *De vitâ contemplativâ*, cap. VIII, n. 1. P. L. t. 59, col. 484. Non est S. Prosperi, sed Juliani Pomerii.— (5) Formula de compositione hominis exterioris ad Novitios, Cfr. Collationes Brugenses, Tom. XI, p. 227.

5° Oculos cohibeas in ecclesiâ vel choro, vel dum extra chorum et ecclesiam preces recitantur; item in refectorio, deambulacro et etiam in cellâ ne per fenestras, curiositatis causâ, prospicias. Audi quæ Bernardus a Bessa in Speculo Disciplinæ habet [1]: "Amatores honestatis oculos ab inordinatâ evagatione et exaltatione in mensâ et in choro præcipue diligenter custodiant, Scriptum est enim: *Oculi stultorum in finibus terræ;* et *exaltatio oculorum est dilatatio cordis* [2]. Levat quidem Propheta oculos, ut petat auxilium, Dominus ut impendat. Tu. quoque, si locum, tempus et causam considerans, tuâ vel Fratris necessitate oculos levas, non solum non culpo, sed etiam plurimum laudo; hoc enim excusat miseria, illud commendat misericordia. Sin alias, non Prophetæ, non Domini, sed Dinæ, aut Evæ imo ipsius satanæ te imitatorem dixerim."

6° Valde meritorie custodiuntur oculi a deliberato aspectu rerum mere curiosarum, quas scilicet videre nulla necessitas est, utilitas vel ratio nulla. Tali custodiâ eo magis consequeris meritum, quo acrius te urget inclinatio et desiderium talia videndi. Hoc consilium optimo modo traditur a R^mo Patre Gaudentio [3], ait enim: "Quamvis ex bono fine, ut, e. g., ad refocillandam aliqualiter naturam, studio, labore, etc. defatigatam, eamque aptam reddendam, vel conservandam pro debito Dei servitio obeundo, etc. liceat subinde ac conveniens sit, sicut alios sensus, ita etiam sensum visûs honestâ oblectatione recreare; attamen extra has circumstantias plurimæ aliæ dantur occasiones mortificandi sensum visûs, et quidem absque omni indiscretionis vitio et sanitatis jacturâ, idque nemine sciente et advertente, consequenter magnâ cum securitate, absque omni vanæ gloriæ periculo, indeque purissimâ cum intentione soli Deo placendi."

---

(1) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. XXIV, n. 1.— (2) PROV. XVII, 24. et XXI, 4.— (3) P. GAUDENTIUS, *Introductio ad vitam Seraphicam.* Edit. 1882. Pars I, tract. IV, cap. II; § 2.

7° Denique valde bona est ea mortificatio oculorum, quâ illos dirigimus ad videnda in se licita quidem et honesta, sed passionibus nostris et naturæ adversa, e. g. habes ab aliquo mentem ita aversam, ut illum nec aspicere quidem te posse putes, et tamen amore Dei, pacis et caritatis, benignis et festivis oculis illum aspicies: sic nonnumquam actum heroicum exercere poteris.

Conclusio practica. — Cum igitur vitiis per oculos via sternatur, eos omnino avertere oportet ab omni vel momentaneo aspectu cujuscumque rei, quæ ad peccandum allicere, vel a perfectione retrahere posset, eâ prorsus accuratione ac celeritate dico, quâ quis a loco pestilenti recedit. Christiano oculo religiosus res omnes intueatur, per hæc visibilia ad Deum invisibilem assurgens; Ipse est vera pulchritudo, a quo, veluti a fonte, omnes rivuli creatæ pulchritudinis dimanant. Imitare Seraphicum Patrem: "Sicut olim tres pueri, in camino ignis ardentis, ad laudandum et glorificandum Creatorem universitatis clementer omnia invitabant, sic et iste vir, spiritu Dei plenus, in omnibus elementis et creaturis Creatorem omnium ac Gubernatorem glorificare, laudare ac benedicere non cessabat. Cumque florum copiam inveniret, ita prædicabat eis et ad laudem eos dominicam invitabat ac si ratione vigerent. Sic et segetes et vineas, lapides et silvas, et omnia speciosa camporum, irrigua fontium et hortorum virentia quæque, terram et ignem, aërem et ventum sincerissimâ puritate ad divinum monebat amorem et libens obsequium hortabatur. Omnes denique creaturas fraterno nomine nuncupabat et modo præcellenti atque ceteris inexperto creaturarum occulta cordis acie discernebat, utpote qui jam evaserat in libertatem gloriæ filiorum Dei [1]."

Quandocumque exterioris oculi rectitudinem interioris puritas comitata fuerit, Dei vestigia ubique impressa reperies,

(1) Celano, editio P. Eduardi Alenconiensis O. M. C. Romæ, 1906. Leg. I, c. xxiv, n. 80-81.

et cum Deum in creaturis venerari didiceris, ex his suaviter attolles animam ad divinæ Majestatis contemplationem.

§ II. — *De custodiâ sensûs auditûs.*

66. — Moralitas auditûs. — " Auditus *sensus est disciplinæ*, per quem notio veritatis et sapientiæ, quasi per januam, mentem ingreditur, ait Cardinalis Bona. Sepi itaque aures providâ circumspectione, ne pro veritate mendacium, pro sapientiâ stultitia in penetralia cordis irrumpant. [1] "

Custodiendus auditûs sensus. — Uti visûs, ita auditûs et aliorum sensuum externorum custodia Deo valde grata, nobis utilis et meritoria, imo sæpe obligatoria est. Ratio ex supradictis de custodiâ oculorum clare apparet, quare hic et in posterum non eadem repetenda. Sciendum est in genere facilius esse omnem pravæ delectationis occasionem vitare, quam moderationem in eâ servare. Et quia fere cum lacte sensibus blandiri didicimus, licet postea agnoscamus quam fluxæ sint et vanæ eorum delectationes, et quam grave inferant animæ detrimentum, manent tamen de illis præconceptæ notiones et fixæ potentiis imagines, donec meditandi usu, actibusque contrariis paulatim evanescunt, et solida christianæ vitæ principia menti inseruntur [2]. Unde necessarium est videre:

In quo custodia auditûs consistit? — In eo scilicet quod aures cohibeamus ab audiendis illicitis, nocivis, inutilibus, et subinde etiam a licitis sed curiosis vel indifferentibus; et etiam in eo quod aures præbeamus ad audiendum licitum et rectum, nobis tamen auditu injucundum vel tædiosum. Quamvis variis in circumstantiis utiliter et meritorie auditus custodiri possit et debeat, practice in sequentibus id fieri oportet.

Quandonam et quomodo auditus custodiendus est? — 1° *Nullo modo aures tuas præbeas detrahentibus*, murmuran-

(1) Cfr. Card. Bona, *Manuductio ad Cœlum*, c. x, n. 3. — (2) Cfr. Bona, *Principia vitæ spiritualis*, Pars II, § vi. Bruxellis, 1674.

tibus et male loquentibus de proximo, præsertim tamen de sacerdotibus sæcularibus, de alterius Ordinis regularibus, de Fratribus tuis vel, quod Deus avertat, de Superioribus Ordinis; quia non tantum loquentes, sed etiam talia sine justâ causâ audientes contra caritatem peccant. Optimum facies in tali casu, coram hujusmodi detractoribus proximi dicta vel facta aut saltem intentionem excusare, in bonam partem interpretari vel demum, servatis modestiæ legibus, discursum alio deflectere.

2° *Hostes tibi sint sermones obscœni*, qui animam maculant, dum limacum instar, viscosa et lubrica post se vestigia relinquunt; auditores enim inescant, alliciunt, et seducunt ad similia proferenda; imo non raro, præsertim apud innocentes, vulnus animæ letiferum infligunt vitamque spiritualem eripiunt. "Stude, ait S. Bonaventura [1], omnia verba otiosa et inhonesta vitare, ut ea non audias, nec audias proferentes, quia, teste Paulo [2], *corrumpunt mores bonos colloquia mala.*" Quapropter Scriptura nos monet dicens: [3] *Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire.* "Quare, carissimi Tirones Religiosi, ait P. Gaudentius [4], si suo tempore cum et inter sæculares conversando, hujusmodi discursus moveri vobis contingat, vel omnino, si prudenter potestis, discedite, vel discursum piâ quâdam dexteritate interrumpentes alio divertite; vel si neutrum potestis, dimissis verecunde oculis sanctam displicentiam ostenditote." Quod etiam de discursibus obscœnis jocose et ingeniose et tecto modo propositis valet, quia a SS. Patribus vocatur talis sermo "venenum animæ."

3° *Non audias sæculi rumores*, novellas et quævis curiosa, quæ ordinarie varias distrahentes pariunt cogitationes. In exemplo nobis sit S. Pater de quo Celano [5] testatur: "Erat enim gloriosus Sanctus secum habitans, et deambulans in latitudine cordis sui in se dignum Deo habitaculum præpa-

(1) S. Bonav. *Regul. Novit.* c. x, n. 1.— (2) 1 Cor. xv, 33.— (3) Eccl. xxviii, 28.— (4) P. Gaudentius l. c. § 3.—(5) Celano, Leg. I; xvi, n. 45.

rabat, et ideo aures ejus non rapiebat clamor exterior, nec vox aliqua excutere poterat, seu interrumpere ingens negotium quod habebat in manibus."

4° *Audire adulantes et laudantes contemne.* — Imperfectus homo, cujus modica et tenera virtus, igne laudationis consumitur, et fumus illius in fumum vertitur vanitatis. At perfectus potius redditur humilior, dum nihil in se et ex se laude dignum invenit: et quidquid habet boni soli Deo attribuit, in quem omnem laudem refert. " Unde, ait S. Gregorius [1], plerumque fit, ut sicut injustus ex laude suâ polluitur, ita vir justus auditâ laude suâ purgatur. Nam trepidus ad conscientiam recurrit, et quidquid illic inest reprehensibile corrigit, vel si quid boni, soli Deo acceptum refert." — " Qui enim me laudant, flagellant me," ait S. Ignatius Antiochenus [2]. Cave ergo ne sis hominum hujus sæculi imitator, qui ad inanes laudationes respondere solent verbis valde humanis in signum gratitudinis, quo ostendunt eas sibi arridere. Quum vero adulatores sunt, oportet eos aspere reprehendere, si aliquam in eis habes potestatem. Quando vero quis rectam habet intentionem, repellendæ sunt laudes humilibus verisque rationibus, ut non in laudando pergat.

5° *Benigno, humili et obedienti animo audias Magistri vel Superiorum monita*, correctiones, jussa et instructiones, nam Dominus notas facit vias superioribus, per hosque subditis voluntates suas. Sunt qui, præsertim inter juniores, cum increpantur, se excusant, aut defendunt, vel in alios culpam dejiciunt, sicut primi Parentes fecerunt. Pejores sunt alii, qui dum increpantur, rubescunt, non quidem ex castâ verecundiâ, sed ex accensâ irâ, et contra increpantem furore inardescunt more phrenetici, qui manum chirurgi mordere satagit. Videri enim volunt virtutibus florescere, et ideo verbis contumeliosis increpantes lacerant, quia vitia eorum

(1) Lib. XXII *Moral.* cap. VII. P. L. t. 76, col. 222. — (2) S. IGNAT. ANTIOCHENUS, *Epist. ad Trallianos*, cap. IV. P. C. t. 5, col. 678.

detegunt, et quidem eo fine ut auferant; gemunt vero dum increpantur, non ob culpam sed ob minorationem famæ. Non sic tiro, perfectionis suæ zelator, qui etsi culpâ caret, reprehensione lætatur et sui humiliatione gaudet; ideoque increpatus tacet, et silentio ac rubore odium culpæ, et increpantis Superioris aut Fratris venerationem testatur.

6° Patienter et *tranquille aurem præbeas si laudantur* ii, qui sunt vel putantur æmuli vel *adversarii*. " Numquam eris felix, si te cruciat felicior. An putas bona, quæ invides, alteri erepta ad te posse transferri? Habet proximus tuus divitias, floret scientiâ, supereminet dignitate. Hæc omnia tua erunt, si ipsum amaveris. Plurimis abundat, qui amat aliena [1]."

CONCLUSIO PRACTICA. — " Devita, ait S. Bonaventura [2], otiosorum et ludentium conventicula, et adulatorum blandimenta deride et dona contemne. Colloquia susurrorum et murmuratorum, bilinguium et detractorum semper abhorre. Nam, teste Scripturâ [3], *murmuratores et detractores Deo odibiles sunt.* O quis igitur, more serpentium, non sapiat, atque ad hujusmodi incantationes aures obturet! Claude aures etiam nugis et rumoribus, claude otiosis narrationibus, ut conversatio tua in cœlis sit, nam [4] " Deum intus loquentem eo frequentius audies, quo rarius homines audieris."

§ III. — *De custodiâ sensûs odoratûs seu olfactûs.*

67. — Moralitas odoratûs. — Odoratus seu olfactus, qui a Deo datur ut discernere valeamus inter cibos et alias res quænam naturæ conveniant quænam non, est inter quinos sensus innocentior, minusque aliis peccato obnoxius, nam ipse S. Augustinus [5] dicit : " De illecebrâ odorum non sata-

(1) Card. BONA, *Manuductio ad cœlum*, c. VIII, n. 2, Bruxellis, 1670.— (2) S. BONAV. *Reg. Novit.* cap. X, n. 1. — (3) ROM. I, 30. — (4) *Manuductio*, cap. X, n. 3. — (5) S. AUG. *Confess.* Lib. X, cap. XXXII. P. L. t. 32, col. 799.

go nimis. Cum absunt, non requiro; cum adsunt, non respuo."

Odoratus custodiendus est. — His non obstantibus sensus olfactûs custodiendus est ne limites rectæ rationis, decentiæ et caritatis fraternæ transgrediatur. Videndum ergo quomodo falce mortificationis hic sensus cohibendus est.

Praxis exercenda circa odoratum: —1° Cave ne flores, aliave odorifera gestando nares oblectes, hoc "honestati non consonat, imo lasciviæ quodammodo prætendit [1]."

2° Multo minus curiositatis aut oblectationis gratiâ vestes tuæ aut cella aliquid suave redoleant, quod aperte esset signum religiosi sensualis et nimis effeminati, nam, ut ait S. Chrysostomus [2], "corporis enim et vestituum fragrantia arguit intus latere animum graveolentem et immundum."

3° Abstine et constanter a sumptione tabaci, nisi medicus expresse ordinat. Ille enim usus sæpe sæpius superfluus est et non raro paupertatem et munditiam lædit, aliaque multiplicia secum trahit incommoda. Et quoad tabacum fumificandum esto semper moderatus, nam nimis dolendum est inveniri Religiosos qui sensualitatis causâ eo abutuntur, et fumificandi in locis publicis et viâ ferreâ scandalum etiam sæcularibus præbent.

4° Pro salute animarum operisve pii necessitate, graveolentiam fortiter et heroïce feramus, nec ob ejus molestiam opera caritatis refugiamus. Audi quod nos docet Sanctus Pater [3]: "Amara ei leprosorum visio existebat ut, cum tempore vanitatis suæ per duo fere milliaria eminus ipsorum domus respiceret, nares suas propriis manibus obturaret." At, post conversionem, "totius humilitatis sanctus amator se transtulit ad leprosos, eratque cum eis, diligentissime serviens omnibus propter Deum, et lavans putredinem ab eis, ulcerum etiam saniem extergebat, sicut ipse in testamento suo loquitur dicens: quia cum essem in peccatis,

(1) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. XXIV, n. 3.— (2) S. CHRYSOST. *Homil. 4 de Lazaro.* P. C. t. 48, col. 1005. — (3) CELANO, Leg. I, c. VII, n. 17.

nimis amarum mihi videbatur videre leprosos, et Dominus conduxit me inter illos, et feci misericordiam cum illis [1]."

Conclusio practica. — "Ideo rejecto omni odore, fac ut bonis moribus suavissimam virtutum fragrantiam redoleas [2]," et, ut Seraphicus Pater, in omnibus elementis disce Deum glorificare, "quantam putas ejus menti exhilarationem florum speciositas importabat, cum eorum venustatis cerneret formam, et suavitatis olentiam præsentiret? Statim ad illius floris pulchritudinem considerationis oculum deflectebat, qui, lucide in vernali tempore de radice Jesse progrediens, ad odorem suum suscitavit innumera millia mortuorum [3]."

§ IV. — *De custodiâ sensûs gustûs.*

68. — **Moralitas sensûs gustûs.** — Officium gustûs sensui proprium in discernendo ciborum potuumque sapore occupatur: salutiferum cibum a pestifero ita discernit, ut insuavem et ingratum fugiat, salutarem gratumque appetat. "Appetitus victualium [4] datus est nobis pro corpore, ut sustentemus naturam et possimus durare in servitio Dei et multum mereri; et moderatus et parcus victus et uniformis diutius conservat naturam, dum non opprimit vires ejus, sed reficit." Videndum ergo in quo consistat ejus moderatio.

Custodia sensûs gustûs. — Est illa quâ hunc sensum cohibemus, non tantum ab inordinato et illicito, sed subinde etiam licito usu cibi et potûs, nam dicit Apostolus: *Non est regnum Dei esca et potus, sed justitia, et gaudium in Spiritu Sancto* [5].

Variis quidem modis gulæ vitium nos tentat, quos S. Gregorius [6] ad quinque redegit.

(1) *Ibidem.* — (2) *Manuductio*, cap. X, n. 3. — (3) Celano, Leg. I, c. XXIX, n. 81. p. 82.— (4) P. David ab Augusta: *De Exterioris et Interioris hominis compositione.* Lib. II, cap. XXIII; ad Claras Aquas, 1899.— (5) Rom. XIV, 17.— (6) S. Greg. *Moralium* Lib. XXX, cap. 18. P. L. t. 76, col. 556.

Variæ tentationes gulæ: — *a)* "Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit; *b)* aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit; *c)* aliquando quælibet quæ sumenda sint præparari accuratius expetit; *d)* aliquando autem et qualitati ciborum et tempori congruit, sed in ipsâ quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit; *e)* nonnunquam vero et abjectius est quod desiderat, et tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat."

Cum gula proprie consistat circa immoderatam delectationem quæ est in cibis et potibus, illa vitia inter filias gulæ computantur quæ ex immoderatâ delectatione cibi et potûs consequuntur.

Effectus gulæ. — Unde a S. Thoma [1] gulæ quinque filiæ assignantur nempe: inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium et hebetudo mentis circa intelligentiam. Necessarium ergo ut gustus debitâ mensurâ moderetur.

Gustûs moderatio: 1° "Cum Dominus dicat in Evangelio: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapulâ et ebrietate* [2], hujusmodi semper stude, ait S. Bonaventura [3], crapulam fugere et ebrietatem, et sobrietatem eligere. Cum fueris in comedendo, non sapor, sed fames provocet appetitum, ut dicit Bernardus [4], ut nunquam voluptate, sed necessitate pascaris, quia dicit Augustinus: Mens lassata nimietate ciborum perdit orationis vigorem." Unde:

2° Religiosus non convivia appetit, de illis non loquitur; scit enim ea meditari hominum esse qui terrena sapiunt, quorum Deus venter est [5].

3° Ferculis quæ omnibus apponuntur esto contentus, et "si tibi aliud apponatur, si indiges, accipias moderate, sicut decet servum Dei et paupertatis sanctissimæ sectatorem." [6] Cave

(1) S. Th. 2, 2. q. 148, a. 6. — (2) Luc. xxi, 34. — (3) S. Bonav. *Reg. Nov.* cap. vi, n. 1. — (4) S. Bern. *Epist. ad fratres de monte Dei.* L. I, cap. 11, n. 33. P. L. 184, col. 329. — (5) Cfr. Card. Bona, *Princip. vitæ christ.* Pars II, § vii. — (6) S. Bon. l. c. n. 2 et 3; et Reg. cap. V.

tamen ne statim ac semper peccati gulæ arguas, qui cibos lautos aut accurate præparatos manducant ; id enim quandoque exigit sanitatis vel festi ratio. Quare S. Pater dicit [1]: "Moneo et exhortor ne despiciant neque judicent homines, quos viderint.... uti cibis et potibus delicatis: sed magis unusquisque judicet et despiciat semetipsum." Extra refectorium numquam comedas, nisi necessitate vel infirmitate coactus.

4° Verus S. Francisci filius ad mensam eâ animi præparatione accedat, ac si solo pane vesci et aquam bibere deberet, ex quo fit, ut si illi suavissimum aliquid superadditum fuerit, ad majorem gustûs abnegationem viliora et insuaviora, quæ magis pauperem decent, eligat: "Id secum perpendens, ait B Joannes Rusbrochius [2], hominem, licet pauperem, cui Deus sufficiat, etiam modicis hâc in vitâ posse esse contentum."

5° Subinde vel certis diebus abstine a tali cibo, ad quem natura vel appetitus maxime propendet. Id autem facile quisque servabit, si Sanctorum jejunia ac fere incredibilem abstinentiam mente revolverit, et sibi Christum imitandum proposuerit, felle et aceto potatum [3].

6° Numquam conqueraris de qualitate ciborum aut eorum defectuosâ præparatione, sed ex virtute paupertatis patienter sustineas defectum. Memento Seraphici Patris de quo Celano testatur: [4] "Cocta cibaria vix aut rarissime admittebat, admissa vero sæpe conficiebat cinere, aut condimenti saporem aquâ frigidâ exstinguebat... De potu vini quid dicam, cum nec ipsam aquam, desiderio sitis æstuans, ad sufficientiam bibere pateretur?"

7° Amor Dei, exemplum S. Patris Francisci et studium virtutis unicuique facile varios alios gustum mortificandi modos suadebunt. Tamen moderate semper procedendum est.

(1) Regula, cap. II. — (2) B. JOANN. RUSBROCHIUS: *Commentaria in tabernaculum fœderis*, cap. LXXIX, p. 206. Opera omnia a Laur. Surio in latinum conversa. Coloniæ, 1609. — (3) Cfr. Card. BONA, l. c. — (4) CELANO, Leg. I, c. XIX, n. 33.

Mensura in gulæ refrenatione observanda. — Ut ait Ludovicus Blosius, [1] "inusitatam vitæ austeritatem temere non amplectetur novitius, licet plerosque Sanctos vitam multum rigidam duxisse cognoscat. Nam illi a Spiritu Sancto plenius illustrati, sciebant Deo placere ut ita viverent. Multi fervorem, quem in initio conversionis suæ sentiebant, secuti, naturam ultra modum in hâc parte gravarunt; et se ad vacandum Deo ineptos reddiderunt. Cilicium, duricies lecti, esus panis, potus aquæ, flagellatio corporis, ac similia pro Dei honore pure peracta, ipsi quidem Domino placent, et ad carnem edomandum juvenibus robustis non parum prosunt: verumtamen verus Dei amor hominem multo vicinius Deo conjungit." S. Pater Franciscus discretione christianâ plenus: "Peccatum simile asserit indiscrete corpori subtrahere debitum, sicut imperante gulâ ei exhibere superfluum." "Fratres mei, ait [2], ideo dico vobis, quod unusquisque consideret naturam suam, quia, licet aliquis ex nobis sustentari valeat pauciori cibo quam alius, volo tamen quod abundantiori cibo indigens illum in hoc imitari non nitatur, sed naturam suam considerans exhibeat corpori suo necessitatem suam. Sicut enim a superfluitate comestionis, quod obest corpori et animæ, tenemur nobis cavere, ita a nimiâ abstinentiâ; imo magis, quoniam Dominus misericordiam vult et non sacrificium."

Corpus ergo suum tiro nimiâ abstinentiâ ex propriâ voluntate susceptâ non opprimat, neque rursum illud nimis blande curet: sed sanctæ discretionis moderamen in omnibus servet, et superioris sanis consiliis acquiescat.

CONCLUSIO PRACTICA. — *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus* [3], nam quo quis paucioribus est contentus, eo perfectior et beatior est, dum tamen natura con-

(1) Cfr. LUD. BLOSIUS, *Institutio Spiritualis*, cap. II, § 2, Opera omnia, Antuerpiæ ex officinâ Plantinianâ, 1632. — (2) LEMMENS, *Documenta antiqua franciscana*, Pars II; Speculum perfectionis, n. 24. Ad Claras Aquas, 1901. — (3) 1 TIM. VI, 8.

servetur et ita offeratur corpus in hostiam vivam, quod rationabile sit obsequium nostrum.

Cibus noster sit esca spiritualis! Cum Apostoli Christum Dominum rogarent ut manducaret, respondit eis: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis... Cibus meus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus* [1]. Multo major est spiritualis cibi delectatio quam corporalis: *Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda; judicia Domini vera... et dulciora super mel et favum* [2]. In quo etiam notum est discrimen a S. Gregorio [3] assignatum, quod res corporales quanto magis comeduntur, tanto magis generant sui fastidium et satietatem; at res spirituales quo magis eduntur, magis excitant sui desiderium et appetitum. Unde carnalis delectatio cito transit sicut fœnum; spiritualis vero diu durat, imo in vitam æternam permanet.

§ V. — *De custodiâ sensûs tactûs.*

69. — Moralitas hujus sensûs. — Tactus præsertim ad conservationem speciei humanæ a Deo datus, non aliorum sensuum instar, in unâ corporis parte residet, sed per totum sese corpus extendit; et ideo ejus custodia summe necessaria est.

Necessitas tactum custodiendi. — Sensus hic vilis est et animalis, et venenatam ubique escam adjiciens voluntati, per membra omnia insidiatur. Maxime pestiferas et præ aliis mortiferas voluptates appetit, sensuales nempe et impuras, quæ animam vitâ exspoliant et ad æternum exsilium deducunt. En verba S. Basilii [4]: "Tactum ut sensuum omnium perniciosissimum et sævissime blandientem, sensusque reliquos ad voluptatis illecebras pellicientem, immaculatum

(1) JOAN. IV, 32, 34. — (2) PS. XVIII, 9 11. — (3) S. GREG. Homil. 36 in Evang. n. 1. P. L. t. 76, col. 1266. — (4) S. BASIL. *De verâ virgin.* P. C. t. 30, col. 679, n. 5, B.

et perturbationibus minime prævium, semper quam maximâ poterit curâ servabit anima casta."—Videndum ergo:

Qualiter in praxi tactûs custodia sit exercenda?—His paucis mortificatio tactûs comprehenditur:

1° Numquam nedum alterius cujuscumque sexûs, sed nec in proprio quidem corpore, sine verâ coram Deo subsistente necessitate, partes inhonestas, præsertim nudas, tangas. Unde omnibus, sed religiosis speciatim dico cum Isaiâ: *Recedite, recedite; exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus; mundamini, qui fertis vasa Domini*[1].

2° Ne quis aliam personam, etsi proprii sexûs, etiam in partibus honestis sine verâ et rationabili causâ vel necessitate tangat; in salutationibus autem more patriæ faciendis, sint illi in exemplar viri devoti et religiosi conversatione digniores, nam numquam magnus eris, Frater, si hæc minima spreveris. Magna a parvis initium sumunt.

3° "Mulierum tam propinquarum quam aliarum caute, prout poterunt, Fratres societatem declinent, ait Auctor *Speculi Disciplinæ*[2], earumque familiare nimis obsequium et tactum omnino refugiant. Nudam autem mulieris manum tangere, aut ad ejus caput vel corpus ubilibet absque necessariâ et evidenti causâ manum extendere, ab omni prorsus Religionis honestate quis dubitat alienum? Fugiant omnino feminea oscula milites Christi, cum osculum etiam viris offerri non deceat, nisi moris exactu sine scandalo vitari non potest."

Ante omnia hâc in re cavendum ne te nimia tui fiducia decipiat. Qui non timet, jam lapsus est. "Familiare hic est multas prætexere excusationes necessitatis, consuetudinis, puræ intentionis, ait Cardinalis Bona[3]. Sed latitant sub specie boni ingentia mala. Inde enim prosiliunt nocturæ libertates, incauta colloquia, gestus leviores, modestiæ neglectus

(1) Isa. lii, 11. – (2) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. xxx, n. 4. — (3) *Manuductio ad Cœlum*, Card. Bona, cap. v, n.4.

et quædam hilaritudines, quibus paulatim deponitur pudor, et tota demum exuitur verecundia."

4° Sub nullo etiam amicitiæ, devotionis, etc. prætextu manus præsertim alterius sexûs comprimas, vel permittas ut hoc tibi fiat. Sunt affectiunculæ quæ tametsi in se malæ non sunt, principia fiunt peccatis præludentia, quibus sensim sine sensu fascinata mens, nisi statim abruperit, adhærebit. Ergo cave a consuetudine manibus cum aliis etiam cum fratribus jocandi, et "illud autem nec castum dixerim nec honestatum, ait Bernardus a Bessa [1], qui mulierem aut tangere, aut tactum ejus admittere non abhorret. Quomodo tangere liceat quod intueri non licet?"

5° In vestibus et lecto mollitiem aut delicias non quæras, sed soli necessitati providere concupiscas.

CONCLUSIO PRACTICA PRO QUINQUE SENSUUM CUSTODIÂ.— Ex prædictis clare apparet sensus omnes esse custodiendos; et ut plenam hujus veritatis cognitionem assequaris, recole verba quibus Deus aggressus est creationem hominis dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* [2].

Voluit Deus hominem sigillo suæ imaginis obsignare, ut sciret non sui juris esse, sed Dei, seque tamquam quid Dei gereret, et mores divinos induceret, bestiales abhorreret. Sicut enim Christus Dominus, ostenso sibi numismate, interrogavit: *Cujus est imago et superscriptio?* et respondentibus esse *Cæsaris*, ait: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo* [3], ita tacite in memoriam revocat, quæ in nostrâ creatione gesta sint. Si enim ostenso homine quæris cujus hæc imago et similitudo? Citra dubium respondere debet: Dei. Merito ergo dicetur tibi: Redde ergo quæ sunt Dei, Deo. Nam ideo tibi est impressa hæc imago, ut scias te esse Dei, illique te totum dedas. Licet hujusmodi imago potissime impressa sit animæ, tamen tributum est illi corpus ut illud

(1) *Spec. Discipl.* l. c. n. 4. — (2) GEN. I, 26. — (3) MATTH. XXII; 20, 21.

ad cœlestia factum esse ostenderet. Statura corporis humani recta, et in cœlum erecta, cum cetera animalia in terram inclinata sint, ait S. Bernardus [1], animæ ad cœlestia et ad Deum ipsum qui in cœlis est, erectionem et propensionem significat.

Attende ergo tibi, sæcularia et mundana ne te teneant, terrestria non morentur. Quid tam pretiosum quam imago esse Dei? Vide ne illud donum amittas. Nam Dominus eum puniet qui ad similitudinem Dei factus, hoc quod accepit servare non potuit. Postquam enim peccasti, aliud esse cœpisti, et illud quod eras, esse desiisti. Hanc imaginem in corpore tuo impressam custodies si oculus fuerit pudicus, auris casta, odoratus modestus, gustus sobrius et tactus sanctus.

CAPUT II.

DE CUSTODIÂ LINGUÆ.

ART. I. — De custodiâ linguæ in genere.

70.— Moralitas linguæ.— Lingua mentis instrumentum est: Deo laudes et gratiarum actiones, fratribus veritatem et caritatem promat oportet. Stultum igitur tam nobile instrumentum verbis ad rem non pertinentibus inquinare.

Maximi momenti linguæ custodia.— "Tanti momenti est custodire linguam, ait Cardinalis Bona [2], ut majori curâ servanda sit quam pupilla oculi, quia *mors et vita in manu linguæ* [3]. Qui eam cohibere nequit, urbi patenti absque murorum ambitu comparatur." Vix tamen domari potest sine speciali Dei auxilio. "Homo domat feram, ait S. Augustinus [4], non domat linguam; domat leonem, et non refrenat sermonem;

(1) S. BERN. *Sermo 24 In Cantic.* P. L. t. 183, col. 894 et seq. — (2) Card. BONA, *Manuductio*, cap. XI, n. 1.— (3) PROV. XVIII, 21. — (4) S. AUG, Serm. LV, cap. I, n. 1. P. L. t. 38, col. 375.

domat ipse, et non domat seipsum; domat quod timebat, et ut se domet, non timet quod timere debebat." Innata est enim naturæ humanæ loquacitas, ut quod cupit et concipit statim proloqui gestiat.

Necessitas linguam custodiendi.— Nihil ergo spiritualis vir se fecisse putet, si, compressis sensibus exterioribus, linguam non cohibet, ut testatur Spiritus Sanctus: *Multi ceciderunt in ore gladii; sed non sic, quasi qui interierunt per linguam suam*[1]. Adeo ut cum S. Jacobo dicere possimus: *Si quis verbo non offendit, hic perfectus est vir; potest etiam freno circumducere totum corpus*[2]. En verbum fratris Ægidii[3] valde utile: "Provide verba, ut ante veniant ad limam quam ad linguam. Cave autem a multiloquio, quia, qui multis utitur verbis, offendit animam suam."

Quomodo linguâ delinquitur?— Duobus modis labiis delinquimus, juxta S. Gregorium[4]: "cum aut injusta dicimus, aut justa reticemus. Nam si aliquando et tacere culpa non esset, propheta non diceret: *Væ mihi quia tacui!*[5]" Sed cum hæc nimis generalia sint, ad particularia descendere necesse est.

Art. II.— De custodiâ linguæ in specie.

71.— *Varia linguæ mala.*— Mala in linguâ evitanda præsertim sunt sequentia: 1° detractio; 2° mendacium; 3° secreti revelatio; 4° otiositas; 5° scurrilitas; 6° contentio; 7° murmuratio; 8° adulatio; 9° jactantia. De quibus omnibus in sequentibus paragraphis.

§ I.— *De detractione.*

72.— Duplici modo fama alterius injuste violari potest, aut detractione aut calumniâ. *Detractio* est læsio injusta (et

(1) Eccli. xxviii, 22.— (2) Jac. iii, 2. — (3) Lemmens, *Documenta antiqua franc.* Pars I, p. 63.— (4) S. Greg. *Moral.* l. III c. x. P. L. t. 75, col. 608.—(5) Isa. vi, 5.

occulta) alienæ famæ, quæ fit revelatione criminis veri aut quod verum esse bonâ fide creditur; *calumnia* autem est læsio injusta (et occulta) alienæ famæ, quæ fit narratione criminis falsi.

Malitia detractionis.— Inter linguæ mala sæpissime detractionis vitium principatur; "quia, ait Thomas a Kempis [1], de absentibus loqui, nunc ista nunc illa, generalissimum inter homines congregatos invenitur. Et unusquisque libenter, quod sibi in aliis placet aut displicet, evomit; minus caute attendens, ne forte cuiquam deroget, quam graviter etiam et faciliter possit verbo delinquere. Sæpe dicitur, quod statim (ut dictum est) pœnitere incipit, et numquam (si posset illæsum revocari) diceretur. Et utinam semel cadendo, doceretur homo damno suo, ne iterum caderet."

Quam detractoris peccatum dolendum est.— Nam detractor uno linguæ suæ ictu tria multoties homicidia committit: etenim suam, et ejus qui audit animam homicidio enecat spirituali, famam vero aufert ei, cujus nomen letali maledicæ linguæ suæ morsu dilacerat atque proscindit. Et, ut S. Bernardus dicere solebat, tam is qui detrahit quam qui detrahentem audit, diabolum in se habent; is quidem in linguâ, at hic in auribus. Quare "separandi sunt ambo a reliquorum societate," ait S. Basilius [2]. Utinam a sancti altaris carbonibus unum habeam, ad hominum labia tangenda, ut illius adminiculo ipsorum iniquitatem auferam et peccatum emundem. Si quis detractorem e mundo tolleret, magnam peccatorum et iniquitatis illius partem auferret.

Peccatur etiam si detractio non nocet.— Neque a peccato immunis censendus est detractor, licet qui patitur id æquo ferat animo, et nocuerit detractor quantum potuit: quemadmodum graviter peccat qui sagittam in alium jaculatur, etiamsi reverâ eum non lædit, eo quod ferreo thorace indu-

(1) Th. a kempis. *De silentio;* 20.—(2) S. Basil. Reg. 26 ex Brevior. P. G. t. 31, col. 1102.

tus ictum prohibuit. Item, quia licet animam ejus non lædat, honorem tamen lædit.

Detractores ad reparationem tenentur. — Memor sit ergo detractor quod quisquis bonam proximi famam violat, præter peccatum quod admittit, ad illam reparandam tenetur, nullus enim cœlum cum alterius bono ingredi potest.

Detractores generis sunt horribilis. — "Detractores, super aliud vitiosorum genus horribiliter exsecrans, venenum in linguâ ferre dicebat (Seraphicus Pater), aliosque veneno inficere. Ideoque rumigerulos pulicesque mordaces, ait Thomas a Celano [1], si quando loquerentur vitabat, avertebatque aures ne tali polluerentur auditu."

Detractores puniendi sunt. — Et non solum abhorrebat detractionem, sed et detractorem puniri volebat: "Terribile hoc intulit verbum: Instant religioni discrimina, nisi detractoribus obvietur. Cito multorum suavissimus odor fœtebit, nisi fœtidorum ora claudantur." — Recte et optime prosequitur Frater Thomas [2]: "Quid enim detractor quidem, nisi fel hominum, nequitiæ fermentum, dedecus orbis?... Solos eos laudant quorum cupiunt auctoritate faveri, silentes a laudibus quas ad laudatum non existimant reportari. Jejunæ faciei pallorem perniciosis laudibus vendunt, ut spirituales videantur qui dijudicent omnia, et ipsi a nemine judicentur. Gaudeant sanctitatis opinione, non opere; angelico nomine, non virtute."

Conclusio practica.—En verba sæpe et serio meditanda! Cave ergo a detractione cujus parentes admodum iniqui: pater detractionis perversus quidem est appetitus; mater vero invidia.

Si alios traduci et accusari audis, accusationem, siquidem id juste facere potes, dubiam reddere conare; si facere nequeas, accusati intentionem excusa; si ne hoc quidem facere potes, compassionem erga eum aliquando ostende, aut ser-

(1) Thom. a Celano, Leg. II, cxxxviii, p. 305.— (2) Thom. a Celano, l. c. p. 306.

monem hujusmodi abrumpe, tibi necnon omnibus audientibus in memoriam reducens eos, qui in nullos defectus incidunt, Deo hanc laudem adscribere debere. Blando aliquo sermone fac ut detrahens ad se redeat; et, si quas ex opposito de eo, cui detrahitur, virtutes et bona noris, in medium profer.

§ II. — *De mendacio.*

73. — Mendacium est locutio contra mentem ad fallendum prolata. Nomine locutionis intelligitur quodvis signum externum, quo interiores mentis conceptus significantur, sive verbis, sive nutu aut facto id fit.

Malitia mendacii. — Lingua ergo peccat si mentitur et hoc etiam in levioribus. Nemo enim mendax adhærere Deo potest: alienum quippe omnino est a Deo omne mendacium. Scriptum namque est; *Cum loquitur* (scilicet diabolus) *ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus* [1]. Ecce mendacii patrem diabolum vocat Dominus, veritas autem Deus est. Ipse enim dicit: Ego sum via, *veritas* et vita [2]. Vide ergo a quo recedas, cuive adhæreas dum mentiris.

Faciliime committitur mendacium. Et tamen facillime labitur homo etiam religiosus. "Sermone autem quis mendax est, ait S. Dorotheus, cum, verbi gratiâ, torpescens aliquis ad nocturnas vigilias surgere, et sibi ipsi parcens, non ait postmodum: "Da mihi veniam, obsecro, pater, quia desidiâ et negligentiâ non assurrexi", sed: "Febrem, inquit, passus sum, et vertiginem, nec quivi ullo pacto surgere; deficiebam, debilis eram;" et decies mentitur, ne unicâ corporis inclinatione honorem deferat, atque humilietur." [3] Errant ergo suam murmurationem alicujus virtutis specie contegendo.

Turpe est mentiri. — Mendacium Seraphico Patri semper fuit odibile. Cum aliquando nobilis puer, flexis genibus eum rogaret, ut ab eo reciperetur: "Intuens in eum, vir Dei sta-

(1) JOAN. VIII, 44. — (2) JOAN. XIV, 6. — (3) DOROTHEUS, P. G. t. 88, col. 1719.

tim cognovit per Spiritum spiritu illum non agi. Dixitque illi: Miser atque carnalis, quare Spiritui Sancto et mihi mentiri posse confidis? Carnaliter plangis et cor tuum cum Deo non est [1]."

Nunquam mendacium faciendum.—Et noluit Sanctus Pater, ut ad aliam virtutem colendam mendacio religiosus utatur. Cuidam Fratri confratris sui delicta in viâ commissa excusanti ait: "Cave, Frater, ne sub humilitatis specie mentiaris [2]."

Hyperbolæ sunt vitandæ. — Et: "Non solum mendacia; hæc enim criminosa sunt; verum etiam locutiones hyperbolicas et aliquâ duplicitate notabiles penitus vitent (Fratres), ait Speculum Disciplinæ [3]. Loquentes de futuris aut dubiis nunquam absolute loquantur, sed in hujusmodi omnibus semper conditionem apponant."

Conclusio practica.—Cave etiam diligenter a duplicitate, nam in communi conversatione, cum licite interrogaris, verba ab assueto sensu ad alienam significationem intorquere duplicitas est. Tametsi interdum discrete et prudenter aliquo verborum artificio et colore veritatem palliare et tegere liceat, ait S. Franciscus Salesius [4], raro tamen id faciendum, et nonnisi in re magni momenti, quando nimirum gloria et obsequium Dei manifeste id exigit: hæc alioquin artificia periculosa sunt, nam uti in sacris litteris legimus, Sanctus Spiritus in spiritu et animo ficto ac duplici minime habitat. Prudentia mundana et artificia carnalia spectant ad filios hujus sæculi, at filii Dei recte sine ullis ambulant ambagibus, et cor eorum duplicatum non est: *Qui ambulat simpliciter*, ait Sapiens [5], *ambulat confidenter*. Mendacium, duplicitas, et simulatio imbecillem et vilem produnt animum. *Qui sophistice loquitur*, ait Ecclesiasticus [6], *odibilis est*.

Hæc et similia profecto levia sunt peccata, verum hominis

(1) Thom. a Celano, Leg. II, xi, p. 200. — (2) Ibidem. — (3) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. xx, n. 3. — (4) *Introd. à la vie dévote*, Pars III, cap. xx. — (5) Prov. x, 9. — (6) Eccli. xxxvii, 23.

suæ conscientiæ puritatem parum curantis indicia. Noli ergo, mi Frater, uti mendacio ullo, aut duplicitate ullâ, sed ante omnia opera quæ aggressus fueris, præcedat te verbum verax.

§ III.— *De secreti revelatione.*

74.— Secreti revelatio prohibita.— Periculum non est solum falsa dicere, sed quandoque etiam vera: tunc scilicet cum quis ea insinuat quæ non oportet. *Causam tuam tracta cum amico tuo, et secretum extraneo ne reveles; ne forte insultet tibi, cum audierit, et exprobrare non cesset* [1].

Quid autem pejus quam amicum simulare, et intus cor inimici gestare?

Causæ secreti revelationis.— Enumerat Sanctus Ambrosius causas unde procedat secreti proditio, dicens [2]: "Quod vitium quadripartitum est: vel adulationis, vel avaritiæ, vel jactantiæ, vel loquacitatis incautæ, qui dum adulari vult aliquis, ei cui loquitur effundit mysterium. Nonnulli etiam studio lucri mercedem proditionis sequuntur, ut tegenda silentio vendant loquendo. Alii, ut plura nosse videantur, et scientiam suam jactitent, aperiunt quod celare deberent. Plerique dum sine judicio loquuntur, verbum emittunt quod revocare non possunt."

Proprii secreti revelatio.— Non solum secretum alienum sed etiam proprium imprudentibus noli commendare.

"Cordis secreta, ait Frater Ægidius, Sancti Francisci socius, non publices, quia hoc stultum et stultorum est [3]." Et sua arcana cœlestia nulli revelavit, unde dicebat: "Beatus homo, qui scit custodire et conservare secreta Dei, quia nihil occultum, quod non reveletur, sicut Dominus voluerit et quando ei placuerit. Timeo enim, inquit, de me ipso, et ideo si sunt revelanda, magis volo quod revelentur per alium quam per me [4]." In quo Seraphicus Pater exemplum serio

(1) Prov. xxv, 9, 10.—(2) S. Ambr. in Ps. cxviii, Serm. 2, n. 26. P. L. t. 15; col. 1284.—(3) Lemmens, *Documenta antiqua*. Pars I, Scripta Fr. Leonis, p. 63.—(4) Ibidem, p. 44.

meditandum nobis reliquit : " Mos enim ipsius erat, ait Thomas a Celano, raro aut nulli præcipuum revelare secretum. Expertus namque fuerat magnum fore malum cuncta communicare cunctis, et spiritualem sciebat esse non posse, cujus secreta perfectiora et plura non sunt quam ea quæ in facie videntur, et ex apparentiâ possunt in unâquâque parte ab hominibus judicari [1]. "

Sed quid respondendum imprudentibus et temerariis interrogationibus ?— Spiritus ipse nos docet quid agendum : *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis*, id est, si enim curiose te interroget de secreto, aut de occulto proximi peccato, non debes ei illud manifestare, neque imo si interrogatio fit de rebus inanibus aut innoxiis ; sed prosequitur Scriptura : *Responde stulto juxta stultitiam suam, ne forte sibi sapiens esse videatur* [2], id est, responde juxta ipsius stultitiæ meritum, ne in eâ perseveret, dicendo illi : " occulta proximi peccata manifestare non licet, sicut non vellemus nostra ab aliis propalari. "

Casus in quo revelanda sunt secreta.— Attamen, quoniam superiores sunt velut patres quibus incumbit subditos tamquam filios corrigere, eorumque spiritualia damna reparare, ac ne in ea incidant prospicere, in hunc finem licet subditorum defectus etiam occultos manifestare ; nec ibi habetur murmuratio aut detractio, sed actus veræ caritatis. Sæpe tali officio tenemur, attamen ordinarie correctio fraterna præmittenda est.

Quandonam obligat proximi secreti revelatio?— Præsertim in tribus casibus : 1° Ne innocens ab alio decipiatur et corrumpatur ; 2° ne ulcus occultum putrescat, illoque laborantem occidat, nam minus malum est, subditum parvam aliquam honoris jacturam facere, quam persistere in periculo animam perdendi ; 3° ne hac occasione commune bonum, quod particulari pretiosius est, lædatur.

(1) THOM. a CELANO, Leg. I, III, n. 88, p. 99. et 100.— (2) PROV. XXVI, 4, 5.

Quare præmittenda est correctio fraterna et occulta.— Si secreta et occulta admonitio non præcedat, non est æquum alios defectus manifestare, juxta regulam a Christo præscriptam, dicente: *Corripe fratrem tuum intra te et ipsum solum*, nullis scilicet adhibitis testibus delicti illius ignaris. Aliâs, non esses correptor, sed proditor; nec ita curabitur, sed potius ruet in deterius; pudor enim pravus eum impellet ad culpam defendendam et proinde diutius in illâ hærebit.

Excipiendi casus in quibus correctio fraterna non est facienda.— In duobus tamen casibus licet superiori tamquam patri primum rem referre: quando scilicet aliquis delicti rumor spargitur, aut quando merito existimamus nostram correctionem parvi momenti futuram ob peccantis arrogantiam et parvam corrigentis auctoritatem.

§ IV.— *De otiositate.*

75.— Quid est otiositas?— Verbum otiosum illud est quod scilicet ob nullam utilitatem, nec spiritualem nec temporalem, prolatum est. Quod si aliquam honestatis rationem habet, ut puta animi benevoli ei qui offensionem suspicabitur ostensio, amicitiæ reconciliatio, ægroti recreatio, tametsi hoc verbum aliquantulum facetum sit, sane intra regulas modestiæ, ex ordinatione loquentis jam non otiosum, sed utile reputabitur.

Fratres otiosi S. Patri odibiles.— Odiosi semper fuerunt Sancto Patri Francisco otiositati vacantes; "Considerans homo Dei, ait Thomas a Celano [1], quod lucrum orationis per verba otiosa post orationem deflueret, contra lapsum otiosorum verborum hoc remedium ordinavit, dicens: Quicumque Frater otiosum vel inutile verbum protulerit, teneatur statim dicere suam culpam, et pro singulis otiosis semper dicere *Pater Noster*. Sic autem volo, ut si ipse se prius culpaverit

(1) THOMAS a CELANO. Legenda Secunda; c. XIX, p. 290.

de commisso, dicat *Pater Noster* pro animâ suâ ; si ab alio prius fuerit redargutus, animæ redarguentis attribuat." Et quidem merito, nam ex ore futuri Judicis hoc terribile accepimus oraculum : *Dico autem vobis, quod omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii* [1] ; et hoc præsertim quia a verbis otiosis facillimum est ad scurrilia et inhonesta dilabi.

Otiositas conscientiam turbat.— Quamvis verba otiosa non semper nequissimum effectum habeant, conscientiam tamen turbant et spiritum devotionis extenuant : "Nihil, ait S. Laurentius Justinianus [2], sic dissolvit mentem, compunctionem dissipat, confusionem adducit, denigrat honestatem, et interioris gustûs dulcedinem tepefacit, sicut inanis et præsumptuosa loquacitas."

Conclusio practica. — Ne igitur, juxta Seraphici Patris mentem et præceptum, spiritum devotionis exstinguamus, verba otiosa et vana fugiamus, et sicut Thomas a Kempis consulit : [3] "Otiari nullum patere apud te, sed fraterne admone eos ut transeant, quia tibi non vacat. Christus est, qui tibi loqui desiderat. Hoc modo te liberas a superfluis, et illos ad quietem suam cellæque custodiam inducis."

§ V. — *De scurrilitate.*

76. — Quid est scurrilitas?—Severitati religiosæ opponitur scurrilitas seu jocosa dicacitas quâ tecte. periphrastice, acute et subtiliter verbis risum provocantibus inhonesta proferuntur ; et quâ homo modo loquendi sese imprudentem et quasi scenam agentem ostendit.

Nociva est scurrilitas. — Hæc verba sunt nociva: quo enim telum acutius est, eo in corpora nostra facilius intrat, ita, quo verbum otiosum mordacius est, eo in animum nostrum

(1) Matth. xii, 36. — (2) S. Laur. Justin. L. *De Discipl. Monast.* cap. xv. — (3) Th. a Kempis. *De Fideli Dispensatore*, § 14.

profundius penetrat. Utque nos, id facientes, nullum malum cogitemus, diabolus tamen multum mali per talia verba intendit et semper occulte inhonestis hisce verbis, ad cor alicujus transadigendum, veluti telis utitur.

Scurrilitas semper periculum affert. — Insisto, Frater, licet verbum inhonestum ex malâ intentione non procedat, tamen audientes illud sinistre interpretari possunt; et coram imperfectis prolatum, corda eorum quantocius occupat, et sicut guttula olei ulterius serpens magnam panni partem defœdat, ita quoque mentem animumque eorum, maxime qui infirmi sunt, pedetentim corrumpit socii scurrilitas.

Audi S. Bernardum [1] religiosis dicentem: "Consecrasti os tuum Evangelio: jam talibus aperire illicitum, assuescere sacrilegium est." Et merito quidem, nam hæc faceta graves etiam sæculares aversantur. Rogo igitur te, ne nugis et joculationibus dicendis os tuum rebus divinis consecratum aperias. Et nemo mihi oggerat, se nullum intendere malum: cum Redemptor noster, qui corda hominum pervolvit, aperte dicat: *Ex abundantiâ cordis os loquitur*, [2] scurrilitas linguam profanat. Qui vero egregios et urbanos sese existimant dum hujusmodi verba in conversatione proferunt, ignorant profecto, ait S. Franciscus Salesius [3], quam ob causam institutæ sint conversationes: esse namque hæ debent sicut collectarum apum examina, ad suavis et sanctæ alicujus sermocinationis mel conficiendum, non vero sicut quædam vesparum et scarabæorum ad putridum aliquod cadaver eviscerandum corrodendumque colluvies.

Conclusio practica. — Itaque, Frater, si quis fatuus indecentia et inhonesta coram te profert verba, illorum te auditu offendi ostende, vel inde quantocius te subducendo, vel aliâ quâpiam opportunâ ratione, quam tua te prudentia docebit.

(1) S. Bern. *Lib. de Consid.* l. 2 c. 13. P. L. t. 182, col. 756. — (2) Matth. xii, 34. — (3) S. Franc. Sal. l. c. P. III, cap. xxvii.

§ VI. — *De contentione.*

77. — Malitia contentionis. — Contentio est inordinata verborum pugna, seu altercatio quâ veritas impugnatur aut nimiâ acrimoniâ propugnatur. Unde deficit pariter lingua, dum contentioni vacat. Quare Apostolus ad Timotheum: *Noli contendere verbis; ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* [1] Et Joannes Chrysostomus quærit [2]: "Quomodo rationi consentaneum sit, homines, qui fratres sunt, qui eamdem naturam sortiti, qui ejusdem sunt familiæ, qui tanquam peregrini et advenæ hic versantur, quos mansuetudinis, lenitatis et omnis philosophiæ doctores esse oportebat, inter se contendere et digladiari?" Ideo et dulcis Pater Franciscus contra hoc vitium fratres suos caritative monet, dum in ipsâ regulâ dicit [3]: "Neque contendant verbis, sed sint mites, pacifici, modesti, honeste loquentes omnibus, sicut decet."

Effectus contentionis. — Et merito quidem mala ex contentione exorta quam terribilia sunt: "Contentio est, inquit Laurentius Justinianus [4], ignita diaboli sagitta ad perdendos animos. O quanta jurgia, quanta odia ex contentiosis oriuntur sermonibus! Pessimum namque malum est contentioni vacare, per quam amicitiarum compago dissolvitur, et animorum dulce vinculum dissipatur."

Numquam cuipiam contradicendum absque probatâ ratione. — Audi, Frater, monitum S. Ludovici Regis a S. Francisco Salesio allatum, [5] quod ita se habet: "Numquam alicujus dictis aut verbis contraire, nisi ex eis, ob meum assensum, peccatum aliquod vel magnum damnum sequitur;" idque suadebat ut hâc ratione omnibus concertationibus, contentionibus litigiisque aditus occluderetur. Porro cum alicui contradi-

(1) II Tim. II, 14. — (2) S. Joan. Chrys. Homil. XXXIII, in Gen. P. G. t. 53, col. 308. — (3) Regula, cap. III. — (4) S. Laur. Justin. *Lib. de Discipl. et Perfect. Monast. Convers.* cap. XIII. — (5) S. Franc. Sal, l. c. XXX.

cendum erit, alteriusve opinioni nostra opponenda, magnâ id cum benignitate et dexteritate fiat oportet, ne scilicet alterius ingenium et animum ad nobis assentiendum cogere videamur; ceterum, nihil lucramur cum dure et aspere cum fratre procedimus.

CONCLUSIO PRACTICA. — Demum fragiles cum simus, sæpius etiam tentatione diabolicâ decipiamur, forte et tu aliquoties venenum contentionis effundes. Lapsus aliquando, quid facies? Imitare, Frater, exempla sociorum Sancti Patris: si quis eorum alteri verbum quandoque turbationis inferebat, protinus in terrâ prostratus agnoscebat suam culpam [1]. In talibus circumstantiis te humilians gaudium afferes Seraphico et dulcissimo Patri Francisco. Nam actus reconciliationis videns: "Exultabat in talibus, ait Thomas a Celano [2], cum suos filios audiebat ex seipsis exempla sanctitatis educere."

§ VII. — *De murmuratione.*

78. — Aberrat lingua murmuratione, id est querelæ contra superiores et alios vacans. Recogitet servus Dei in corde suo, quantum incurret malum murmuratione.

Murmurationis mala. — Si murmurationes sunt in claustro, ubi est taciturnitas regularis, ubi sanctitas Religionis, ubi silentium Ordinis, ubi vinculum caritatis? Murmuratio lites parit. Murmuratio pacem cordis exstinguit. Murmuratio rixas gignit [3].

Proh dolor! vel in Ordinibus religiosis inveniuntur homines qui cum magnâ animi sui oblectatione et voluptate murmurant. Nihil enim illis suavius quam aliena loqui, aliena curare; maxime si odio quempiam prosequantur. Unde investigandæ jam murmurationis causæ.

(1) Cfr. TH. a CELANO, Legenda II, CXV, p. 286. — (2) Idem, l. c. — (3) Cfr. BERN. *De modo bene vivendi*, XVII; non est a S. Bernardo, sed ab aliquo ignoto auctore. P. L. t. 184, col. 1229.

Murmurationis causæ. — Quatuor præcipue passiones linguam ad murmurationes laxant, ait Ludovicus de Ponte [1].

1° *Odium.* — Quosdam enim odii passio incitat ; hoc sane vitium Pharisæos impellebat ad murmurandum de Christo Domino et factis ejus.

2° *Invidia.* — Quosdam ad murmurandum incitat invidia, cum cernunt fratres seu alios in honore sibi præferri, sicut Dathan et Abiron murmurabant contra Moysen et Aaron [2].

3° *Impatientia.* — Alii, ob mala quæ patiuntur, cum irâ et impatientiâ convertunt linguam suam in proximos per quos talia illis proveniunt ; ita filii Israël murmurabant ob incommoda et labores quæ in deserto sustinebant, et ob defectum cibi et potûs.

4° *Cupiditas.* — Denique cujusvis rei nobis utilis et commodæ cupiditas efficit, ut murmuremus de quocumque nos ab ea obtinenda impediente, ut Judas coram Magdalenâ, eo quod non vendiderat unguentum trecentis denariis, quorum partem sibi retinere cogitabat.

Patet igitur *murmurationis occasionem* adesse quotiescumque desideria carnalia religionis freno sunt mortificanda, præsertim in usu rerum temporalium et in debitâ erga superiores subjectione.

In usu rerum temporalium. — Audi S. Bernardum dicentem [3] : Non contendas pro cibo, neque pro potu, neque pro vestimento ; quod a præpositis tuis tibi fuerit ministratum, sine murmuratione accipe. Si frater meliora acquirit, non sit tibi curæ. Non venisti enim ad divitias, sed ad paupertatem. Non venisti ad monasterium ut divitias terrenas habeas, sed ut virtutes spirituales acquiras. Non venisti ad sacram congregationem ut voluntatem tuam impleas, sed ut voluntati alienæ obedias, et pro Deo omnia terrena despicias. Alioquin melius tibi fuerat in domo patris tui re-

(1) L. de Ponte, *De christiani hominis perfectione*, T. II, Tr. III, c. x passim. — (2) Num. xvi. — (3) Bern. l. c. col. 1230.

manere quam inter servos Dei pro terrenis et transitoriis rebus movere scandalum, litigare aut murmurare.

IN SUBJECTIONE SUPERIORIBUS DEBITÂ.—1° *Munus judicandi superiores non inferioris est.* — Rationes, Frater, quibus superiores ad aliquid agendum, aut præcipiendum, aut prohibendum moventur non agnoscis; atque munus judicandi, munus Dei est, munus quoque superiorum quibus Dominus facultatem gubernandi commisit. Quomodo ergo audet inferior superiorem judicare, falcem in alienam messem mittere; et sua judicia confratribus aut aliis manifestare?

Recte vel male agit superior. — Demum vel imperfecte vel perfecte operantur superiores. Si *imperfecte*, recordare eos vices tenere ipsius Dei, qui dixit: *Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari,* [1] perinde ac si dicat: satis enim vobis esse debet, quod illi mei sunt, meumque locum tenent, ut nec eorum opera nec actiones tangere audeatis: sed ut eorum officium ac dignitatem veneremini.

Prælatus homo est, non angelus: non igitur miraculum conclames si unum aut alterum in eo defectum deprehendas. Superior pater tuus est, et si patris, qui te carnaliter genuit, culpas ac defectus celas, cur non potiori ratione patris spiritualis defectus abscondis? Audi potius Deum ipsum te monentem: *In opere et sermone et omni patientiâ honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio ab eo, et benedictio illius in novissimo maneat.* [2] Et rursus: *Ne glorieris in contumeliâ patris tui; non enim est tibi gloria ejus confusio; gloria enim hominis ex honore patris sui, et dedecus filii pater sine honore.* [3]

Si *perfecte vero*, et murmuratio propterea fieret, quia superiores recte atque exacte suo funguntur officio, hi cum Moyse [4] murmuratoribus respondere possunt: *Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.*

2° *Sustinentia prælatorum.* — Fieri sane potest ut prælatus

(1) Ps. CIV, 15. — (2) ECCLI. III, 9, 10. — (3) ibid. III, 12, 13. — (4) EXOD. XVI, 8.

immisericors, aut durus et insuavis subditorum infirmitatibus compati nesciat, non cor patris, sed severi judicis ostendat; hunc ergo prælatum tu, vir Dei, patienter sustine, et tuâ patientiâ ejus duritiem vince. Quibus potueris modis cor tuum ad amorem hujusmodi prælati urgeas; ne umquam de illo male loqui audeas, potius orare pro illo ex amore Dei constituas.

CONCLUSIO PRACTICA SEU MONITUM S. BERNARDI [1] DE MURMURATIONIBUS FUGIENDIS. — Linguas ergo nostras a murmuratione custodiamus, neque tentemus Christum, sicut quidam Israelitarum tentaverunt et a serpentibus perierunt. Christum tentat qui ob cibum, potum aut vestimentum murmurat, sicut scriptum est de eodem populo: Tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. In Christum peccat, qui in monasterio res terrenas et transitorias requirens, præpositos suos scandalizat.

§ VIII. — *De adulatione.*

79. — *Duo vitia hîc vitanda.* — Caritas fideles unit, facitque valde concordes dulcedine et suavitate verborum. Attamen duo vitia extrema devites, quorum scilicet prius in excessu, posterius in defectu se prodit.

a) In defectu: — **Taciturnitas.** — Errant qui proximi meritum reticent loco, tempore et occasione, in quibus illud manifestare oportebat; in errore, inquam, versantur, et hic ex rancore aut ex invidia plerumque oritur.

Quomodo laudes tribuendæ? — Justus non in se, Frater, sed in Christo vivit; ideo cum laudatur non in suis, sed in Christo laudetur; Illius enim gratiâ dona ipsius sunt id quod sunt. Quare vir probus præsens laudandus est, ut in memoriam ipsi revocetur omnis boni atque virtutis Auctor, ne ex tuâ laudatione damnum sentiat.

(1) Cfr. S. BERNARDUS, *De modo bene vivendi*, cap. XLVII passim, P. L. t. 184, col. 1268 et seq.

Hanc laudationem peculiares ob causas, servatis debitis cautelis, nonnumquam recte adhibebis, puta si quis valde est tristis et indiget aliquo solatio. Hoc modo S. Paulus sæpius in suis litteris virtutem laudat afflictorum.

Quandoque justorum laudatio ipsis absentibus fit. — Quandoque laudare fratrem, ad ejus malum et incommodum præcavendum, necessarium est, cum vides ejus honorem famamque in periculo versari; item cum ad bonum proximi refert ut is, in præsentiâ cujus laudes efferuntur, eas agnoscat, præcipue cum de iis interrogatus, et ad dicendum quid de eo sentias, rite provocatus fueris. Demum quandocumque expedit ut externi et confratres bonam opinionem de proximo concipiant. Et sic bonos prælatos laudare ac commendare oportet.

b) In excessu: — **Adulatio.** — Per excessum peccant, qui alios ultra modum laudant. Quod vitium adulatio vocatur.

Circumstantiæ adulationis. — Ex quadruplici vero *circumstantiâ adulatio redditur vitiosa.*

1ª *circumstantia* est, cum mala ab iis facta laudantur. Cave igitur, Frater, ne murmurationes aut vindictam quam alii de adversario sumpserunt, approbes; letale quippe peccatum erit, quotiescumque in materiâ gravi versamur; veniale vero, si levis tantum. Idque clare Scriptura Sacra testatur: *Qui justificat impium, et qui condemnat justum, abominabilis uterque est apud Deum* [1].

2ª *circumstantia* est cum quis ob solam externam speciem et apparentiam, absque aliâ ratione, laudatur aut ultra meritum extollitur. Legimus sane in Legendâ Celani [2]: "Frater quidam erat, quantum a foris videbatur, sanctitatis eximiæ. Omni tempore orationi vacans tantâ destrictione silentium observabat, quod consueverat non verbis, sed nutibus confiteri... Ter sanctus ab omnibus tenebatur. Accidit beatum Patrem venire ad locum. Com-

(1) Prov. xvii, 15. — (2) Th. a Celano, Legenda II, II, p. 190.

mendantibus autem omnibus et magnificantibus illum respondit Pater: Sinite, Fratres, nec mihi in eo diabolica figmenta laudate. Non post multos dies religionem libens egreditur, convertitur ad sæculum, revertitur ad vomitum." Quare Spiritus Sanctus Dei in Scripturâ dicit: *Non laudes virum in specie suâ* [1].

3ª *circumstantia* est cum verisimiliter times, ne laus tua virum ceteroquin probum ad inanem gloriam et superbiam exstimulet. Abhorrebat profecto S. Pater ipsum laudantes, et cum beatum dicerent eum, exclamavit [2]: "Nolite laudare nisi securum. Nemo laudandus, cujus incertus est exitus." Hoc insinuans Scriptura dicit: *Ante mortem ne laudes hominem quemquam,* [3] tanquam sanctum.

4ª *circumstantia* est cum laudes nostras eo præcipue dirigimus ut hominibus placeamus; sive ut illi nos laudent, sive ut emolumentum aliquod temporale ab illis obtineamus. Hic agendi modus longe fuit a Sanctis Dei, dicebant quippe duce S. Paulo: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* [4]

FUGIENDA ADULATIO. — Si vir Dei es, Frater, fuge adulationem. Audi S. Gregorium [5]: "Laus quippe sua justos cruciat, inquit, iniquos exaltat. Sed justos dum cruciat, purgat; iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. Isti enim suâ laude pascuntur, quia Auctoris sui gloriam non requirunt. Illi autem qui Auctoris gloriam quærunt, suâ laude cruciantur, ne non sit intus quod foris dicitur, ne, si est etiam quod dicitur, ante Dei oculos ipsis favoribus vacuetur: ne humana laus robur mentis emolliat, eamque in sui delectatione prosternat; et quæ adjumentum debet esse augendi operis, jam retributio sit laboris."

(1) ECCLI. XI, 2. — (2) THOM. A CELANO, l. c. XCVI, 270. — (3) ECCLES. XI, 30. — (4) GAL. I, 10. — (5) Lib. 26 *Mor.* cap. 34, P. L. t. 76, col. 386.

§ IX. — *De jactantiâ.*

Aliud linguæ vitium est jactantia.

80. – Quid jactantia? — Jactantia est majora quam revera sunt de se prædicare et promittere. Quod quidem duplici modo fieri potest.

Modi jactandi. — Primo quidem, cum quis seipsum et suos laudat, originem prædicat, dona naturalia sibi aut suis data magnificat.

Secundo, cum quis scientiam et virtutem suam, vel merita sua, vel demum labores pro Deo susceptos exaggerat.

Hujus vitii malum. — Per talem inanis gloriæ appetitum, quam a Domino merebaris perdis mercedem; quapropter Seraphicus Pater testatur [1] esse "damnosius abuti quam carere virtutibus." Pharisæus qui orare ad templum venerat, ideo bona perdidit, quod jactanter manifestavit.

CONCLUSIO PRACTICA. — In viro religioso, vix poterit aliquid vel imprudentius vel stultius inveniri, quam illum videre qui sæculum deseruit, ea laudantem et exaltantem quæ contempsit. "Cave jactantiam, ait S. Bernardus [2], fuge appetitum vanæ gloriæ. Contemne laudem hominum, non exquiras si quis te laudet, aut si quis te vituperet. Laus tua non te seducat, nec vituperatio frangat."

Imo, ait Speculum Disciplinæ [3], Fratres non se jactent de ipso Ordine: "Ordinem nostrum, inquit, nunquam ad particularia descendendo, sed si necesse fuerit, in generali solum, absque aliorum Ordinum collatione vel obtrectatione commendent. Pessimus laudandi modus, se ipsum cum aliorum injuriâ prædicare."

(1) THOM. A CELANO, II, c. I, p. 274. — (2) *De modo bene vivendi*, XXXVIII. P. L. t. 184, c. 1259. — (3) *Speculum Disciplinæ*, Pars I, cap. XXXI, 3.

Conclusio reformationis veteris hominis per linguæ custodiam. — Cum os aperis ad loquendum, cogita verba tua ab ipso Domino et judice futuro audiri. Timeque apud illam supremam majestatem ea sermone proferre, quæ coram prælato aut inculpatæ vitæ homine loqui erubesceres. Imitare in proferendis sermonibus spirituales viros: *Sis velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum* [1]. Sermonem tuum præcedat mentis deliberatio. Uno verbo: "Ego non reputo, ait Beatus Ægidius, minoris virtutis esse scire bene tacere quam scire bene loqui ; et videtur mihi, quod homo deberet habere collum ad instar gruis, ut quasi per multos modos transiret verbum, antequam egrederetur ex ore [2]."

(1) Jac. I, 19. — (2) *Dicta B. Ægidii,* cap. XVII. Quaracchi.

LIBER TERTIUS.

Tertia Reformatio.
Reformatio membrorum corporis per disciplinam religiosam.

81. — *Membra corporis expurganda sunt.*— Non solum sensus externi expurgandi sunt; sed etiam membra corporis, quibus utuntur homines ad mala perpetranda, ad frugem reducenda sunt. Hæc autem reductio fit per disciplinam religiosam.

Divisio. — Sciendum tibi est, Frater:

I. — *Quid per disciplinam religiosam intelligatur et quo ducat ejus observantia vel neglectus;* dein,

II. — *Quænam sint regulæ in praxi observandæ.*

CAPUT I.

DE DISCIPLINÂ RELIGIOSÂ IN GENERE.

82. — **Quid est disciplina religiosa.** — Disciplina, quam nonnulli civilitatem seu etiam modestiam vocant, juxta Hugonem a S. Victore est: [1] "Conversatio bona et honesta, cui parum est malum non agere, sed studet, etiam in iis quæ bene agit, percuncta irreprehensibilis apparere. Item disciplina est membrorum omnium motus ordinatus, et dispositio decens in omni habitu et actione."

(1) Hugo a S. Victore, *De Institut. Novit.* cap. x. P. L. t. 176, col. 935.

Utilitas et necessitas.— Audisti quid disciplina, nunc *quam utilis et necessaria sit* attende.

"Disciplina est malorum desideriorum carcer, frenum lasciviæ, elationis jugum, quæ domat intemperantiam, levitatem ligat, et omnes inordinatos motus mentis suffocat. Sicut enim de inconstantiâ mentis enascitur inordinata motio corporis, ita quoque dum corpus per disciplinam stringitur, animus ad constantiam solidatur. Et paulatim intrinsecus mens ad quietem componitur, cum per disciplinæ custodiam mali motus foras fluere non sinuntur [1]."

Observantia disciplinæ ædificat, inobservantia vero destruit. —Valde admirabilis est in oculis hominum exterior modestia: et religiosus homo qui oculos, vocem, gestus omnes modeste componit, tamquam angelus apparet inter homines, Libenter auditur et facile persuadet, de cœlo enim lapsus videtur et Dei nomine loquens. Sed etiam si tacet linguâ, exemplo prædicat, quod sæpe efficacius est; sic Patrem Franciscum prædicasse legimus. Quod si religiosus in externis motibus inordinatus fuerit et incompositus, non modo non persuadebit, sed et ridiculus evadet et jure reprehendetur. Neque enim concordat cum levitate gravitas ministerii, nec religiosa vestis cum inordinatis motibus [2].

Unde non immerito Salomon dicit [3]: *Homo apostata vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur*, aliis verbis, indisciplinate sese comportat.

Errant disciplinam religiosam spernentes.— Errant igitur, qui disciplinam externam inanibus verbis spernunt, nam "qui spiritu Dei aguntur moralibus documentis intendunt, ait Bernardus a Bessa [4], quæ tamen superbi et fatui contemnentes nunc *superstitiones*, nunc *cæremonias* vocant, aut certe calumniis fucatis impugnant, *non* enim *recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus* [5]."

(1) Hugo a S. Victore, *De Institut. Novit.* cap. x. P. L. t. 176, col. 935. — (2) Cfr. *De studio religiosæ perfectionis*, lib. II, cap. xiii. Bruxellis, 1852. — (3) Prov. vi, 12, 13. — (4) *Spec. Discipl.* Prolog. 2. — (5) Prov. xviii, 2.

Obligatio superiorum quoad hujus disciplinæ observantiam. —Merito etiam S. Bonaventura monet de religiosâ disciplinâ urgendâ: "Cavenda est, inquit, negligentia exterioris disciplinæ, quæ pro decore Religionis et habilitatione profectûs spiritualis statuta est, cujus desertio signum est neglectæ conscientiæ et interioris levitatis." [1]

Exemplum S. Patris et sociorum ejus.—Sanctus Pater Franciscus [2] eamdem disciplinam fratribus suis in Regulâ commendans, ait: "Consulo vero, moneo, et exhortor Fratres meos in Domino Jesu Christo, ut quando vadunt per mundum, non litigent, neque contendant verbis, nec alios judicent: sed sint mites, pacifici, mansueti et humiles, honeste loquentes omnibus, sicut decet." Non solum commendavit disciplinam, sed ipse et socii ejus eam quam diligentissime observabant. In eorum piâ societate, ait Thomas a Celano [3], erat "dulce colloquium, risus modestus, aspectus jucundus, oculus simplex, lingua placabilis, responsio mollis, idem propositum, promptum obsequium et indefessa manus."—"Actus eorum omnis disciplinatus, prosequitur idem Auctor, incessus omnis modestus, sensus omnes ita mortificati erant in eis, ut vix audire seu videre, nisi quod eorum intentionem exposceret, paterentur; defixis in terrâ oculis, mente cœlo hærebant. Nulla invidia, nulla malitia, nullus rancor, nulla oblocutio, nulla suspicio, nulla amaritudo in eis locum habebat, sed concordia multa, quies continua, gratiarum actio et vox laudis erat in eis. Hæc sunt documenta pii Patris, quibus non verbo tantum et linguâ, sed opere et veritate maxime, novos filios informabat."

Disciplina omnium virtutum ornamentum.— Disciplina ergo religiosa in quâ splendet humilitas et caritas magni est momenti et non tantum virtus reputatur, verum est omnium virtutum ornamentum, sine quâ ceteræ minus decentes apparent.

(1) S. Bonav. opera T. VIII, *De sex alis Seraph.* cap. III. —(2) Reg. cap. III.— (3) Thomas a Celano, Legenda Prima, cap. XV, p. 41 et 44.

Affectatio evitanda est.— Exigit tamen, Frater, disciplinæ rectitudo ut a nimio studio et ab omni affectatione in verbis et actibus tuis diligenter abstineas: nimia urbanitas, excessivæ cæremoniæ et gratulationes hominem reddunt odiosum: gratulationes ceterique urbanitatis actus cum eâ elegantiâ aut levitate facta, quibus homines mundani, imprimis juniores effeminati utuntur, nauseam etiam sæcularibus provocant. Necesse est ergo ut certas regulas in disciplinâ religiosâ requisitas observes.

CAPUT II.

DE REGULIS DISCIPLINÆ RELIGIOSÆ.

ART. I. — De regulis disciplinæ religiosæ generalibus.

83.— **Interna dispositio.**— Ut pia, sancta atque religiosa sit disciplina, oportet, Frater, ut ipsa in ardenti amore Dei et proximi fundetur, bonâ rectâque intentione dirigatur, internâ mentis recollectione nutriatur, piâ præsentis Dei memoriâ, affectuosisque precibus jaculatoriis continue conservetur. Nam si radix arescit, perit arbor: et modestia non durat quæ de corde non manat.

Externa compositio. — Dein, Frater, quatuor generales conditiones adhuc requiruntur ad externam compositionem absolvendam, scilicet:

1° *Modestia*, quæ dignitatem servat in motibus et exteriore compositione. Ad hanc magnopere conducit timor quidam et laudabilis pudor, qui te in officio contineat et ab omni impudentiâ, procacitate, effusione et libertate semper revocet.

2° *Suavitas, sive benignitas.*— Nihil enim tam facile humanis sensibus occurrit animosque conciliat quam verborum comitas et morum facilitas.

3° *Prudentia*, quæ lucebit in conversatione tuâ, Frater, si apta fuerit, si proportionata iis cum quibus versaris.

4° *Utilitas*, quâ animum non prorsus effundas [1]. Sed cum hæ conditiones nimis generales videri possunt, in particulari examinandæ veniunt quædam regulæ urbanitatis religiosæ non mundanæ, in Ordinibus religiosis vigentes, et in Ordine Seraphico speciatim stabilitæ per auctorem celeberrimi libri cui titulus: "Speculum Disciplinæ."

Art. II. — De regulis disciplinæ religiosæ specialibus.

84. — Necesse est ergo, Frater, ut unusquisque diligenter consideret et pro viribus per seipsum discernat quid liceat et quid non, quid deceat et quid non, 1° *in omni actione*, 2° *in omni loco*, 3° *in omni tempore*, et demum 4° *erga quamlibet personam*.

§ I. — *Regulæ observandæ in omni actione.*

85. — In omni actione sis parcus, proximo promptus et Deo devotus.

Ecce quædam regulæ brevissimæ, spectantes varia corporis membra, quas claritatis causâ in sequentibus punctis colligimus.

I. — **Circa caput.** — 1° Caput nec nimis erectum, nec nimis demissum, nec in alterutrum latus teneatur deflexum, sed ita sit erectum ut in anteriorem partem leviter inflectatur.

2° Huc illuc leviter ne moveatur, sed quietum ordinarie teneatur, vel si necessitas exigit, non veloci quodam motu sed cum gravitate fiat.

3° Capitis inclinationes a Cæremoniali et Rubricis præscriptæ, in spiritu humilitatis et fidei graviter et mature fiant.

(1) Cfr. Card. Bona, *Horologium asceticum*, cap. I, § V.

4° Numquam, aliis præsentibus, caput frices.

5° Dum aliquem alloqueris, caput semper sit detectum.

6° Quoties domi vel etiam extra domum fratri obviam fis vel coram sacrâ imagine transis, caput caputio coopertum leviter detegas, mediocri inclinatione transeuntem vel imaginem venerando.

7° Si cum aliquâ insigni personâ loquens advertis illam caput diutius apertum tenere, humiliter roges ut tegi velit; si autem persona sit æqualis vel minoris dignitatis, non tantum humiliter illud roges, sed et modeste urgeas.

II.— **Circa faciem.**— *Facies*— 1. Facies nec tristitiam aliumve affectum immoderatum præ se ferat, sed in eâ constans eluceat serenitas, animi sereni indicium.

2.— Frontem rugare aut genas inflare ut indecorum prorsus evites.

Oculi.— 1. Oculi demissi ut plurimum teneantur, nec immoderate eleventur, nec quovis divagare sinantur.

2.— In ecclesiâ, in choro, in refectorio, in deambulacro, quoties congregata est communitas, et quando publice per plateam est incedendum, diligenter oculi custodiantur. Scriptum est enim: *Oculi stultorum in finibus terræ* [1].

3.— Numquam oculos vagos vel immoderate elevatos, sed potius parum demissos habeas, et cum oportuerit, non torve sed benigne, non superbe sed humiliter, non inhoneste sed caste et pudice ad respiciendum leves, et inter loquendum cum aliis, non in vultus eorum, sed sub oculos, aut etiam sub mentum aspectum defige. Vide, inquit Speculum Disciplinæ [2], sine defixione oculorum.

4.— Dum quis tibi vicinus litteras vel quid aliud legit, corporis appulsu vel oculorum injectu ejus lectioni non immineas.

Cfr. supra dicta de custodià visûs.

Os.— 1 Os ad instar stupidi non teneas apertum.

(1) Prov. xvii, 24.— (2) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. xix, 2.

2.— Coram aliis ab oscitando semper in quantum potes abstineas ; si vero continere non possis, aversâ ab aliis facie et manu modeste objectâ, absque clamore oscites.

3.— Cum tussis, vel sternutas, magno et vibranti sono incondite numquam instrepas.

4.— Si exscreandum, vel exspuendum sit, id in strophiolo, ab aliis præsentibus facie aversâ facito.

Labia.— 1. Labia nec arctius comprimas, nec nimium deducas, nec dentibus mordeas.

2.— Indecorum valde est dentes in conspectu aliorum defricare, vel dentiscalpio aut digitis ciborum reliquias ex dentibus extrahere ; si tamen opus sit, facie ab aliis aversâ, vel strophiolo aut manu obducente, breviter et modeste fiat.

3.— " Vile prorsus est, ait Speculum Disciplinæ [1], religiosum virum ut puerum cachinnare. Non licet religiosum virum dissolutis labiis risum proferre, sed hilari vultu cordis hilaritatem prætendere. "

Nares.— 1. Nares non in aliorum aspectu, inquit idem Spec. [2], sed ad partem cum duorum tantum aut trium appositione digitorum, in strophiolo emungantur.

2.— Turpe est, cum nares emungantur, id quod elicueris in strophiolo respicere, aut digitis vel manicâ mucum detergere, vel digitis nasum penetrare, vel coram aliis converrere.

III.— **Circa manus et brachia.**— 1. Manus si non in aliquo necessario vel utili occupantur, quiete in manicis ordinarie teneas.

2.— Numquam eas in sinu, vel infra cingulum teneas.

3.— Animalia, puta canes aut feles demulcere, perfectæ honestati contrarium est.

4.— Indecorum est caput, faciem vel mentum manu coram aliis sustentare.

5.— Indecens est digitis tundere vel quatere aliquid more tympanizantium vel organistarum.

(1) L. c. cap. XXIV, 2.— (2) L. c.

6.— Inhonestum est barbam vellere.

7.— Modestiæ contrarium est manus sordidas habere.

8.— Dedecet etiam ungues non præcisos habere, vel eos in aliorum conspectu subsecare, aut maxime dentibus demordere.

9.— Turpissima est dissolutio, ait Spec. [1], alium quempiam præter necessitatem ad cingulum vel manum accipere, flores, fructus vel baculum in manu otiose gestare, cingulum inter digitos volvendo rotare.

10.— A notabilibus brachiorum aut manûs extensionibus, quæ non sine quâdam inhonestate fieri solent, omnino abstineas.

IV.— **Circa incessum et sessionem.**— 1. Incessus ne sit levis aut festinus, ut cursûs speciem habeat; nec nimis tardus ut passus numerari videantur; sed moderatus et gravis. " Est gressus probabilis, inquit S. Ambrosius [2], in quo sit species auctoritatis gravitatisque pondus, tranquillitatis vestigium; ita tamen si studium desit, desit atque affectatio, sed motus sit purus ac simplex; nihil enim fucatum placet. "

2.— Honestas requirit, ait Spec. [3], ut non impetuosis et fractis gressibus religiosi ambulent; nec erectâ cervice, non prominenti pectore, seu etiam inclinato super humerum capite, aut vagabunde pendentibus manibus, quæ omnia vel levitatem, vel superbiam, vel remissionem, vel hypocrisim sapiunt.

3.— Ubi necessitas est currendi, decoris et religiosæ gravitatis ratio habeatur.

4.— Rusticorum more ne incedas, ne pedum plantis terram totumque quasi ædificium concutiens; sed modeste, pacate et humiliter.

5.— Scalarum gradus ascendendo vel descendendo, numquam per plures simul saltes.

6.— Dum ambulas cum paribus, aut pene cum paribus,

(1) L. c. n. 3. — (2) *De offic.* l. I, cap. XVIII, P. L. t. 16, col. 49. — (3) In Spec. Discipl. l. c. cap. XXIII, n. 1.

locum commodiorem tibi ne eligas : invitatus tamen pugnaciter non resiste, sed utere illo modeste, simulque gratias age.

7.— Inter æquales, vel fere æquales par est, domi alii honorificentiorem locum offerre, quem oblatum primo modeste recusare, iteratâ autem petitione mox amico more gerere debes.

8.— Si cum uno ambulas, et comes tibi dignior est, dextrum illi semper relinque ; si cum duobus, dignior medium occupet.

9.— Ubi honoris causâ in congressu quis tibi sinistram præbet, sic te ad hanc converte, ut non tergum, sed faciem in convertendo ei exhibeas.

10.— Iter faciendo cum digniore, ei januas aperias.

11.— Si dignior persona occurrit, maxime ad januæ ingressum aut in locorum angustiâ, regrediendum est, dandusque ei locus usque dum prætereat.

12.— Inurbanum est, cum aliis loquendo, sedere dum stant, inambulare dum immoti manent.

13.— Dum sedes, pedem supra pedem numquam ponas ; nec crura transversim teneas. Humilem enim fratrem, inquit Speculum Disciplinæ [1], pedes cancellare non decet.

V.— **Circa linguam.**— Jam de vitiis linguæ instructus es, Frater, sed hic attenditur urbanitas in sermone observanda. Modus loquendi in tribus constat ; quo *gestu*, quo *sono*, quâ *significatione* quid dicatur.

Quo gestu sit loquendum ? Disciplina jubet ut loquentis sit gestus moderatus et humilis.

Moderatus. Modestiam debet habere gestus loquentis, ut nec inordinate, nec turbulenter inter loquendum membra moveat, neque oculorum nutibus, aut indecenti conformatione sive transmutatione, vultûs honestatem deformet. Convenit etiam ut sermo nullâ immoderatione risûs sit effusus, in

(1) *Spec. Discipl.* p. I, c. XIX.

quo elucet abscondita cordis insipientia, nam *vir sapiens vix tacite ridebit* [1].

Humilis.— Humilis debet esse gestus loquentis, ut apud auditores gratiam sermo ejus inveniat, ergo nullâ superbiâ, aut elationis vitiositate notatus. In omni porro conversatione candor, simplicitas, dulcedo, modestia semper laudem ferunt et commendantur. Sunt qui nullum gestum aut corporis motum formant, nisi admodum affectate et inepte, ut omnibus et tædio et nauseæ sint. In conversatione ergo nostrâ ordinarie moderata et humilis quædam hilaritas prædominari debet. *Gaudete cum gaudentibus* [2]; et iterum cum Apostolo dico tibi: *Semper gaudete*, sed *in Domino*, et *modestia tua* etiam in corporis membris *nota sit omnibus.* Ad hoc hortata est Anna, Samuelis mater, in suo cantico, dicens: *Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes* [3].

Quo sono sit loquendum? — Disciplina ulterius postulat ut sonus sit *demissus* et *suavis.*

Demissus. — Sonus loquentis demissus sit, ne strepitu et immoderatâ clamorositate auditores aut injuste terreat aut juste offendat; de Domino namque, quem volumus imitari, ait Scriptura: *Non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur vox ejus foris* [4].

Suavis. — Suavis sit sermo qui auditores tuos ad te in Domino diligendum alliciat, nam: *Verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos*, ait Ecclesiasticus [5], et *qui dulcis est eloquio*, dicit Scriptura [6], *majora percipiet.* Ergo cave ne prolationis asperitate tanto fiat sonus animis audientium onerosior, quanto ad aures durior venit et injucundior.

Quâ significatione sit loquendum? — Disciplina demum requirit ut loquentis significatio sit *verax* et *prudens.*

Verax. — Significatio, id est sententia sermonis, debet esse vera, quia fallax verbum, etiam si facunde aut composite

(1) Eccli. xxi. 23. — (2) Rom. xii, 15. — (3) 1 Reg. ii, 3. — (4) Isa. xlii, 2. — (5) Eccli. vi, 5. — (6) Prov. xvi, 21.

dicitur, nihilominus tamen ab auditore aut nocivum, aut noxium, aut otiosum (si intelligitur) reputatur.

Sermo sit ergo rationi consonus et verus, ut possis dicere [1]: *Justi sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid neque perversum; recti sunt intelligentibus, et æqui invenientibus sapientiam.* Id postulat societas et religiosa honestas. S. Paulus [2] enim dicit: *Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra.*

Prudens. — Ut prudens fiat, oportet ut sermo debitis circumstantiis sit ornatus. Audi S. Gregorium hoc perpulchre exponentem [3]: "In omni quod dicitur, necesse est ut *causa, tempus,* et *persona* pensetur, si verba sententiæ veritas roborat, si hanc tempus congruum postulat, si et veritatem sententiæ, et congruentiam temporis personæ qualitas non impugnat. Ille enim laudabiliter spicula emittit, qui prius hostem quem feriat conspicit. Male namque arcus validi cornua subigit, qui sagittam fortiter dirigens civem ferit."

§ II. — *De regulis in variis locis præsertim in refectorio observandis.*

PRO VARIIS LOCIS VARIÆ REGULÆ. — Non solum autem quid agat, sed etiam in quo loco, quid, quisque agere debeat, considerare necesse est.

86. — Semper et ubique servanda est sancta religiosaque disciplina, etiam dum soli sumus et tam in publico quam in solitario loco, præcipue tamen in publico et coram aliis. Dicitur:

1.— *Semper et ubique,* etiam dum soli sumus, quia certum est quod qui, cum solus est in claustro vel etiam in cellâ, negligenter et indisciplinate se habere solet, habitus contrahit minus convenientes, a quibus in societate aliorum diffi-

(1) PROV. VIII, 8, 9. — (2) EPH. IV. 25. — (3) *Moral.* Lib. VI, cap. 39. P. L. t. 75, col. 766.

culter abstinet. Porro semper stamus coram Domino, qui prope est, imo intra nos et universarum est nostrarum cogitationum et operationum inspector, quapropter nihil minus decens, minusve conveniens, aut agendum, aut dicendum, aut cogitandum est, quod tantam possit majestatem offendere.

2. — Præcipue *in publico et coram aliis;* sæpe sæpius enim modestia ibidem neglecta lædit caritatem, in Ordinis vergit detrimentum et generat scandalum. Recte ergo et merito novitios sic alloquitur Hugo a S. Victore [1]. " Alius est modus habendi in eo loco ubi Deus adoratur, alius in eo ubi corpus reficitur... Discernendum est igitur quæ sint illa quæ in custodiendâ disciplinâ nusquam intermitti possunt, et quæ rursum illa sint quæ pro loco et tempore nunc intermitti, nunc exerceri volunt. Sæpe tamen illa quæ in publico necessaria sunt, quemdam prius in secreto exercitationis usum exposcunt, quia si ea prorsus in occulto negligimus, uti postmodum eis dum opus est, in publico non valemus. Et tunc aut prorsus a disciplinâ deficientes intuentibus scandalum facimus, aut inepte id quod in nobis non est simulare conantes irrisionem excitamus."

Regulæ in refectorio observandæ. — Locus vero, ubi religiosa disciplina præsertim attendi debet, est refectorium. Facilitatis causâ hic adjicimus brevissimas regulas in mensâ observandas.

A) Regulæ in comedendo observandæ. — **Regulæ generales.** — 1. Ante omnia, materiale animaleque istud opus rectâ intentione bonoque proposito sanctifices.

2. — Submissis oculis, devote et attente recites preces ante et post mensam recitari solitas.

3. — Caput et pectus erectum inter comedendum teneas, cibos ita prope te colloces, ut erectus sedere valeas, capite non nisi valde modice demisso.

(1) *Instit. novit.* cap. III, P. L. t. 176, col. 927.

4. — Caveas ne de ferculis plus sumas quam prudenter comedere intendis.

5. — Pauperem religiosum et pœnitentem non decet lautiora quærere cibaria, appositis non esse contentum, de modo præparandi indagare, potum vel cibum in specie laudare, etc: si de his interrogaris, modeste ac prudenter responde.

6. — Ad modestiam quoque spectat, cibum numquam nisi sedendo sumere.

Regulæ particulares. — *Quoad panem.* — 1. In refectorio autem dum pane indiges, leviter cultro des signum vel frustrum panis assidenti monstres.

2. — Panem ne excortices.

Quoad salem. — 1. Numquam pro sale vel aliis necessariis, manum super mensam ante faciem simul discumbentium extendas, ne eorum cibum manicis et habitu tangas, sed modeste roga ut ab aliquo porrigantur.

2. — Videas ne cultro inuncto salem e salino haurias.

Quoad fructus. — 1. Mala, pira et similia, antequam vellantur, in quatuor partes dividantur, et postea unaquæque separatim vellatur et ita comedatur.

2. — Nuces aliosque duros cibos nec dentibus frangere, nec ictibus conterere, sed forcipe vel digitis confringere decet.

3. — Turpe est de fructibus, solanis tuberosis, etc. in scutellâ communi subministratis, meliores sibi deligere; sed indifferenter sibi propinquiores quisque sumat.

Quoad ossa. — 1. Ossa vel colloces in scutellâ vacuâ, vel seorsim ponas.

2. — Spinas piscium et similia digitis honeste, ita ut ab aliis videri nequeat, ex ore excipias.

3. — Ossa rodere, et dentibus carnem ossibus adhærentem avellere, quod cultro faciendum est, inurbanum reputa.

B) QUID IN COMEDENDO VITANDUM EST. — 1 Valde inde-

corum est labiis inter comedendum sonum edere, dum cibus masticatur; labia diducere, vel os ita aperire, ut ab aspiciente cibus in ore videri possit.

2.—Diligenter caveas, ne manducando cubitos supra mensam ponas, vel etiam anteriorem brachiorum partem nimis in mensam protendas, potius ita manus teneas, ut ultra primam juncturam mensæ non innitantur.

3. — Ne digitos macules, immittendo eos cibis liquidis.

4. — Inunctos digitos, vel cochlear, vel cultrum, aut fuscinulam extensâ linguâ ne lambas, nec etiam mappulâ abstergas, sed ore vel frustulo panis mox comedendo absterge.

5. — Potum vel cibum quemlibet ne suffles, sed potius jusculum nimis calidum cochleari sensim modeste commovendo temperes.

6. — Inhonestum est loqui, dum cibus adhuc in ore est.

7. — In mensâ, quantum fieri potest, a tussiendo, sternutando et exscreando abstineas, quod si necessitas cogat, faciem a mensâ, vel saltem a digniori aversam tenebis.

8. — Turpe est dentes digito, cultro vel dentiscalpio sub mensâ purgare; turpius id unguibus facere.

9. — Ne quidquam dentibus a carne, caseo vel etiam a fructibus discerpas.

C) Quid in bibendo vitandum est. — 1. Bibendo ne circumspicias.

2. — Nec bibendo sonum edas.

3. — Nec jusculum ex scutellâ, sed e cochleari sorbeas.

4. — Nec bibas ex scypho aut vitro ita pleno, ut sine diffluentiâ vix loco moveri possit.

5. — Nec loquaris dum scyphum vel poculum in manu tenes.

6. — Dum bibis, oculos non eleves, labia non immergas, nec rusticano modo nimium exporrigas.

7. — Turpe est pauperem religiosum mendicantem de vini qualitate loqui, præsertim sæcularibus præsentibus.

8.— Turpissima infamia religiosi pœnitentiæ professoris, si de nimiâ potatione notetur; maxima igitur apud sæculares præsertim temperantia in potu et circa potum exercenda.

§ III. — *Regulæ observandæ in omni tempore.*

87.—VARIA TEMPORA, VARIÆ REGULÆ.—Disciplina etiam attendenda est secundum varia tempora. Nam alius modus vivendi in nocte, alius in die. Nox tempus est silentii et quietis et orationis. Dies tempus laboris, motionis et operis. Sic et festi dies aliud studium et alium conversationis modum exigunt, alium ii in quibus operari licet. Quapropter accurata habenda est in loco et opere discretio temporum, quia sicut malum opus nullo tempore laudabile est, ita bonum opus quodammodo reprehensione dignum judicare, si tempore opportuno factum non est [1].

Tempus tacendi et tempus loquendi. Duo tamen tempora accuratius attendenda sunt, nempe tempus tacendi et tempus loquendi: *Ex ore fatui reprobabitur parabola*, ait Scriptura, *quia non dicit illam tempore suo.* [2]. Et *homo sapiens tacebit usque ad tempus*; *lascivus tamen et imprudens non servabunt tempus.* Tempus tacendi tempus loquendi præcedere debet, quia prius per silentium discitur quod postea per verbum tempore loquendi proferatur [3].

§ IV. — *De regulis erga omnem personam observandis.*

88. — **Discretio personarum attendenda est.** — " Discretio personarum quantum quidem pertinet ad dilectionem, secundum meritum; quantum vero ad venerationem, secundum ætatem et officium habenda est. Meliores diligere, superiores honorare debemus, quia par contumacia est sive in eo qui

(1) Cfr. HUGO a S. VICTORE, l. c. cap. IV. P. L. t. 176, col. 927.— (2) ECCLI. XX, 22 et XX, 7 — (3) HUGO A S. VICTORE, in Eccles. III, 7. Hom. XVI, P. L. t. 175, col. 234.

propter inferiorem gradum in homine virtutem despicit, sive in eo qui propter vitam inferiorem gradum superiorem contemnit [1]."

Quænam sint personæ circa quas disciplina religiosa colenda sit. Hæ personæ sunt 1° *vel nosmetipsi*, 2° *vel superiores*, 3° *vel æquales et inferiores.*

I. — De regulis erga propriam personam, præsertim circa habitum.

89. — Disciplina in habitu servanda est. — Ipsa nostra propria persona, Frater, debito modo, juxta urbanitatis et modestiæ religiosæ regulas ordinanda est, et non solum, uti jam vidimus, per rectam dispositionem internam et usum honestum membrorum corporis, sed etiam per dispositionem religiosam habitûs. Ad quod inserviunt sequentes regulæ.

Regulæ circa habitum observandæ. — 1. *Uniformitas.* Uniformitatem in habitu, rosario, cingulo, etc. semper serves, omnemque curiositatem, pretiositatem, singularitatem sedulo devites. — 2. *Diligentia.* "Ad exercitium operis, tam propter expeditionem quam propter custodiam munditiæ, honesta, prout res exigit, præparatio vestis requiritur, ut scilicet, quantum necesse fuerit, succingatur. Manicæ vero retrahantur, et prout expedierit, componantur, ne super manus, vel super rem ipsam quæ tractatur, recidant indecenter [2]." Hæc dispositio commendabilis est in privato tantum, nam *in publico*, maxime coram extraneis, non est decens, tunc ad dispositionem est habitus tam in manicis quam in aliis componendus. — 3. *Caputium.* "Non est caputium, sive coram fratribus, sive coram extraneis, nimis in capite sine rationabili causâ profundandum. [3]" — 4. *Lotio pedum.* "In lotione quoque pedum... non debet quis tibias nimis exponere, sed magis tunicâ circumcingere diligenter. Turpe est enim religiosis personis carnium nuditate oc-

(1) Hugo a S. Victore, *Inst. Nov.* l. c. cap. v. col. 928. — (2) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. xxv, 5. — (3) l. c.

currere [1]." — 5. *Mundities habitûs.* Habitus semper mundus sit et numquam cum habitu lacerato in publicum te prodeas, Frater. "Cavendum etiam ne habitus, dum sedetur aut genuflectitur, *aliquam inquinamenti maculam* contrahat; et si quam propter aliquam causam aliquando contraxerit, vel propter sudorem, mundificari citius debet, maxime si in loco fuerit apparenti. Fœda est religio, quæ innititur fœditati [2]."

6° **Nulla studiositas.** — Peccatur tamen, Frater, per nimium habitûs studium. Audi devotum Blosium [3] dicentem: "Quidquid monasticæ simplicitati contrarium est, id prorsus rejice, conspue et detestare. Neque vanissimos quosdam infelicissimosque fratres imitatus fueris, quos sui statûs pudet et suæ iniquitatis non pudet. Si quando egredi vel ad conspectum sæcularium venire debuerint, videas eos ad inepta curiosaque proruere: tales et tales vestes, sic et sic aptatas tunicas induere velle. Dumque non ut humiles monachi, sed ut delicati venustique aulici prodeunt, prodigioso spectaculo prudentes quidem homines ad mœrorem et indignationem, diabolum vero ad risum et cachinnos provocant, evidenter hâc absurditate declarantes quales intus sint, nempe superbi, molles et vanâ gloriâ pleni."

II. — De regulis observandis erga Superiores.

90. — I. ERGA PRÆLATOS. — *In eorum præsentiâ.* — Si superiores ipsi loquuntur, eos magno honore ac reverentiâ prosequaris; non interrumpens eorum sermonem, sed attente eum auscultans. Nam, ait Speculum Disciplinæ [4]: "Istis quanto major est reverentia exhibenda, tanto etiam majoris offensæ arguitur irreverentia circa ipsos."

Eorum admonitiones atque etiam reprehensiones nunquam recuses, Frater, nec tibi ipsi nimium patrocinari velis,

(1) l. c. n. 6. — (2) l. c. n. 7. — (3) BLOSIUS, *Spec. Monachorum.* Divisio VII. — (4) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. VI, n. 2.

nam "cum prælato contendere nefas est et exsecranda in subdito irreverentiæ turpitudo [1]."

Ubi superiores alloquendi sunt, id semper cum reverentiâ non tantum internâ sed etiam externâ fiat, illis consueta signa subjectionis exhibendo."

Cave ergo, Frater, ne coram prælato tuo aliquid frivolum aut levitatem sapiens dicas aut facias.

In eorum absentiâ. — Porro de superioribus non modo in eorum præsentiâ, sed etiam in eorum absentiâ maximâ cum reverentiâ loquendum est. Nunquam, Frater, male interpreteris eorum actiones, aut detegas eorum defectus, sed potius sustine et defende illos ob amorem Dei.

II. ERGA SENIORES. — *Cultus senioribus exhibendus.* — Quæ de superioribus diximus, intellige etiam, Frater, de senioribus. *Ubi sunt senes, non multum loquaris,* ait Sapiens [2]. Hoc præcipue intemperantiæ et præsumptionis est nota, si novus Frater in Ordine vel junior quisquam, seniore præsente, sine ipsius nutu, maxime coram extraneis, loqui aut respondere præsumit, nisi ex officio vel commisso licentiam prius loquendi obtinet. "Temperantiæ est, ait Prosper [3], quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium."

III. — De regulis observandis erga æquales et inferiores.

91. — Erga æquales aut etiam minores, suo modo reverentia tenenda est, Frater, tam in eorum præsentiâ quam absentiâ.

IN EORUM PRÆSENTIÂ. — *a) Honor referendus.* — Sedulo

(1) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. VI, n. 3. — (2) ECCLI. XXXII, 13. — (3) Lib. III *de vitâ contemplativâ.* cap. 19 n. 2, P. L. t. 59, col. 502. Hic liber *de vitâ contemplativâ* frequenter citatur a Sancto Bonaventurâ, et ab Auctore "Speculi Disciplinæ". S. Prospero ab eruditissimis viris per longum temporis lapsum fuit adscriptus. Jamdudum verum dignoscere auctorem licuit, nempe Julianum Pomerium: cfr. Migne P. L. t. 51, col. 722 et t. 59. col. 411 et seq.

cura ut unumquemque usitatis formulis honoris compelles: " Nullus frater est puro nomine appellandus, ait Speculum Disciplinæ [1], sed proprio nomini apponendum est semper religiosæ prænominationis insigne; sed nec solo cognomine, vel nomine patriæ, frater est aliquis nuncupandus. "

b) Regulæ urbanitatis ad unguem observandæ sunt.— Vocaturus aliquem accedas propius ad ipsum; numquam autem nutu manûs eum voces, nisi nimia distantia aut negotium urgens aliud exposcit. Colloquens cum altero, vultui illius non nimium appropinqua, sed paululum dista, et diligentissime cave ne halitûs aspiratione in faciem illius insuffles. " Superbi autem [2] non observant in obsequio reverentiam."

c) Nemo despiciendus est.— In locutionibus neminem unquam despicias, nemini te præferas. Ne sis in proprio sensu proprioque judicio obstinatus. Verba tua otiosa mordacitate, aculeisque immodestis et intempestivis careant, inquit devotus Blosius [3]. Contentiones fuge: cum pertinaciâ facile ne assevereris neque negaveris quidquam, nisi causa fidei aut salus animarum exigit. Dum veritatem placide pronuntias, si nihil proficis, deinceps unicuique relinque judicium, et, Deo omnia committens, teipsum in pace conserva: præstat magis, opportune cedendo, quieti propriæ conscientiæ consulere quam, importune disceptando et clamitando, interiora tua conturbare, et per inobservantiam disciplinæ aliis scandalum præbere.

d) Alios arguere nefas est.—Alios docere, regere, arguere, vel eis aliquid imponere, non te decet, Frater: hoc esset seniorum et præsertim superiorum officium usurpare.

In eorum absentiâ.— *a) Non licet facta aliena inquirere.*— In alieno facto, etiam inferiorum, curiose inquirendo, te nullatenus intromittas. Frater Leo [4] de beato Ægidio scribens

(1) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. VI, n. 4.— (2) Lib. III, *De vitâ contempl.* cap. VIII, n. 2, P. L. t. 59, col. 485.— (3) Blosius, *Paradisus animæ Canon. vit. spirit.* cap. XXXI.— (4) Lemmens. Documenta antiq. franc. Quaracchi, 1901, Pars. I, p. 49.

ait: "Si quando autem aliquis voluit beato Ægidio referre de alio quidpiam mali, dicebat sibi hoc verbum: "Nolo scire peccatum alterius"; et dicebat referenti: "Cave, Frater, ne videas aliquid contrarium, non ad utilitatem tuam."

b) De natalibus non loquendum est.— Cave etiam a natalibus tuis referendis, hoc enim imprudentiam denotat et religiosæ modestiæ directe opponitur.

Conclusio.— Hæc tibi, Frater, de disciplinâ religiosâ interim diximus, et clare vides hic inveniri medium ad veterem hominem reformandum. Nam, ut Hugo [1] dicit: "Liganda sunt foris per disciplinam membra corporis, ut intrinsecus solidetur status mentis, quatenus dum undique exterior custodia interiori mobilitati coercendæ opponitur, tandem mens ad pacem in semetipsâ colligatur, Omnium namque vitiorum motus disciplina coercet, et quantum mala desideria foris coercendo comprimit, tantum per eam bonum desiderium interius convalescit. Paulatimque eadem virtutis forma per consuetudinem menti imprimitur, quæ foris per disciplinam in habitu corporis conservatur."

(1) Hugo a S. Victore, *de Inst. Novit.* l. c. c. x. P. L. t. 176, col. 935.

LIBER QUARTUS.

Quarta Reformatio.

Reformatio veteris hominis interioris per custodiam internam.

92. — Reformationem veteris hominis exterioris, carnis oculis objecti, hactenus exposuimus. At quæcumque exterior virtutis exercitatio, si caret interiori spiritu et veritate, nihil aliud est quam hypocrisis et actio scenica. Multi ad christianæ perfectionis fastigium non pertingunt, eo quod opera sua in spiritu veritatis non perficiunt. Cum ergo inter homines falsis doctrinis imbutos vivamus, debet quisque in seipso crebrius inquirere, an et ipse forte sedulo agat quæ recta sint, an et ipse fungatur officio suo. Quamobrem sedulo sollicitus esse debet de suo homine interiore et de universis sensibus et facultatibus ejus.

Sensus autem interni duplicis sunt generis : sensitivi scilicet et spirituales, prout ad partem inferiorem vel superiorem hominis pertinent.

Divisio. — Unde duæ sectiones.

I. — Prima de sensibus sensitivis.

II. — Altera de sensibus spiritualibus.

SECTIO I.

De custodiâ sensuum internorum sensitivorum.

Sensus interni partis sensitivæ hominis sunt aut *cognoscitivi*, aut *appetitivi*.

CAPUT I.

DE SENSIBUS COGNOSCITIVIS INFERIORIS HOMINIS.

93.—In parte inferiore hominis sensus cognoscitivi uno nomine *cogitationis* (imaginationis seu phantasiæ) comprehendimus, nam, licet objecta sensuum externorum visa, odorata, audita, gustata et contacta, per diversos sensus *internos* percipiantur, varia tamen sensibilia, tum absentia, tum præsentia, quasi in unum colligimus [1].

Difficultas sensus internos custodiendi.—Homo, quamquam sit feliciter pugnans contra sensuum externorum incursionem, difficillime tamen eorum effectus in sensibus internis productos componere potest, et merito conquerebatur David de malis cogitationibus dicens: *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei; et cor meum dereliquit me.* [2] Et S. Gregorius: [3] "Mens nostra tabernaculum non incongrue vocatur, in quâ apud nosmetipsos abscondimur, cum foris in opere non videmur. Prius enim iniquitatem a manu subtrahi, et post a tabernaculo admonet injustitiam abscindi: quia quis quis jam prava a se opera exterius resecat, necesse profecto est ut, ad semetipsum rediens, solerter sese in mentis intentione discernat, ne culpa, quam in actione non habet, adhuc

(1) QUATUOR SUNT SENSUS INTERNI.— 1° *Sensus communis*, ad quem omnes sensus externi tanquam ad commune receptaculum omnes sensationes referunt. — 2° *Phantasia* seu *imaginatio*, quæ magis impressas retinet species. — 3° *Æstimativa*, quæ in homine dicitur *cogitativa*, quæque apprehendit insensata ex sensatis, seu ex phantasmatibus aliquas intentiones colligit, sicut in ove ex phantasmate lupi colligit intentionem inimicitiæ, et ex phantasmate canis, intentionem amicitiæ. — 4° *Memoria* ad hujusmodi conservandas intentiones." Card. VIVES, *Compend. Theol. asceto-mysticæ*. Ed. 3. Pustet, Ratisbonæ, 1908, p. 208. — (2) Ps. XXXIX, 13. — (3) S. GREGORIUS, *Moral.* l. X, cap. 15, P. L. t. 75, col. 935.

in cogitatione perduret. Unde bene etiam per Salomonem dicitur: *Præpara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam* [1]."

Indicabimus ergo 1° causas malorum aut noxiorum cogitationum, 2° earum pericula et 3° eas mortificandi apta media.

Art. I. — Causæ pravæ aut noxiæ phantasiæ.

94. — 1ª *Causa:* **Objecta a sensibus externis percepta.** — Pravæ aut noxiæ cogitationes seu phantasiæ ex occasione rerum auditarum, visarum, aut alio sensu perceptarum procedunt. Quoniam hæ res in mentibus nostris sui imagines relinquunt, et res appetitui convenientes fortiter nobis adhærent, vix ab eorum memoriâ nos extricare possumus. Dein

2ª *Causa:* **Appetitus sensitivus.** — "Vis nosse, inquit S. Laurentius Justinianus, ubi thesaurizas? [2] Attende quid amas. Vis nosse quid amas? Attende quid cogitas: ita fit quod thesaurum tuum ex tuo amore cognoscas: et amorem tuum ex indicio cogitationis intelligas. "Nam quæ concupiscimus, si non opere aut saltem cogitatione apprehendimus? *Pepigi*, inquit Job [3], *fœdus cum oculis, ut non cogitarem quidem de virgine*, "ut enim cogitationes cordis, ait S. Gregorius, caste servare potuisset, fœdus cum oculis pepigit, ne prius incaute aspiceret, quod postmodum invite amaret [4]."

3ª *Causa:* **Humani cordis instabilitas.** — Homo vigilans sine cogitatione esse non potest, quare nisi diligenter bona cogitat, illicita aut otiosa sibi quærit cogitanda. "Mens, ait Cassianus [5], per vitæ præsentis incursus, undique ingruentibus tentationum torrentibus circumacta, vacua quidem cogitationum æstibus esse non poterit, quales vero vel ad-

(1) Prov. xxiv, 27. — (2) S. Laur. Justin. *In ligno vitæ.* Tract. de caritate, cap. 4. — (3) Job. xxxi, 1. — (4) *Moral.* l, XXI cap. 2, P. L. t. 76, col. 190. — (5) Cassianus, Coll. I cap 18, P. L. t. 49, col. 508.

mittere vel parare sibi debeat, studii ac diligentiæ suæ providebit industria."

4ª *Causa*· **Astus diaboli.** — Diabolus quos non potest pravis et impudicis cogitationibus vulnerare, conatur tamen eos ferire saltem vanis et inutilibus phantasmatibus. Unde Job ait [1]: *Halitus ejus prunas ardere facit*, quia impulsus ejus cogitationes pravas excitat et ad impuras concupiscentias impellit.

Art. II. — Pericula pravi aut noxii phantasmatis.

95. — Triplex genus cogitationum. [2]. — Primum est *cogitationum immundarum*, sive ad vitia carnis, sive ad alia vitia pertinentium, quæ ut fœdissimum cœnum, animum primum commaculant et, nisi cito abjiciuntur, criminis mortem important. Alterum est *cogitationum otiosarum, curiosarum* et *inutilium*, quibus homo quasi vento pascitur. Tertium est *cogitationum rerum necessariarum* ut cibi et potûs et aliorum similium, sine quorum præsidio vitam istam ducere nequimus, quæ tamen sæpe superfluæ fiunt.

Pericula. — Satis non est ad vitæ puritatem amplectendam pravas phantasias fugere, sed necesse quoque est a stultis cogitationibus declinare: "Sicut furiosum ligamus, ne cui noceat: ita coercenda phantasia, ne falsis opinionibus obruat mentem", ait Cardinalis Bona [3]. Etenim 1° Cogitationes initia sunt verborum, desideriorum et operum. Qui ideo noxias phantasias nutrit, noxia desideria, inepta verba et mala opera facile admittet.

Noxia desideria. — Superflua cogitatio initium est mali aut

(1) Job, xli, 12. — (2) S. Bernardus, Serm. 31 de tripl. gen. cogit. P. L. t. 183, col. 623. — (3) Cardin. Bona. *Manuductio*, cap. xii, n. 1.

inanis desiderii, nam illud solum cupimus, quod prius cogitavimus.

Inepta verba.— Judæi enim apud Jeremiam [1] aiunt: *Venite et cogitemus contra eum cogitationes.* Et statim subinserunt: *Venite et percutiamus eum linguâ, et non attendamus ad universos sermones ejus.*

Mala opera.— De hoc nos Dominus ipse [2] docet: *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria,* velut ac si dicat, prius est homicidium cogitatum, postmodum homicidium perpetratum.

2.— Ex præcedentibus sequitur ineptas cogitationes opes hominis dissipare et vitam spiritualem inficere. Quid enim bonum perseverabit in nobis, si memoriam noxiæ cogitationes occupant. Divinæ laudes ac puræ orationes impediuntur. At oblivio cœlestium est cogitatio terrestrium. Unde clare apparet necessitas phantasiam aptis mediis mortificandi.

Art. III. — Pravæ et noxiæ phantasiæ mortificatio.

96.—Si perfectionem diligis, Frater, constanter laborare debes ut omnem noxiam cogitationem seu phantasiam mortificationis gladio reseces. Hæc media dantur tum generalia tum specialia.

§ I. — Media pravæ aut noxiæ phantasiæ mortificationis generalia.

Postula auxilium a Domino.— Deum in hoc bello adjutorem esse fatetur David [3]: *Protector meus,* inquit, *et in eo speravi: qui subdit populum meum sub me.* Nam " sanctis mentibus,

(1) Jer. xviii, 18.— (2) Matth, xv, 19.— (3) Ps. cxliii, 2.

ait S. Gregorius [1], populi subiguntur, cum ab eis per districtæ severitatis præsentiam cogitationes stultæ dissiliunt, ut non per abrupta phantasmatum rapiant, sed rationi subditæ a corde humiliter conquiescant. "

Principiis obsta.— " Ille, inquam, beatus est, ait S. Dorotheus [2], qui quæcumque genimina tua, id est, pravas et iniquas cogitationes non admiserit in se: neque his omnino in principio locum dederit, ut coalescere possent et augeri, ac tandem malum operari." Audi quid dicat B. Rogerius [3]: "Frater, quamdiu homo facit quod est in se, peccata et occasiones malas pro viribus fugiendo, Deus quod in se est, scilicet a malis præservare hominem, non omittit. Ex quo autem tu peccati periculo te exponis, maxime in tali materiâ, ad quam homo multum inclinatur ex corruptione naturæ vitiatæ, justum est ut Deus te relinquat propriis viribus, quibus tamen etiam per momentum non potes tentationibus resistere sine Deo. "

Aperi cor patri spirituali.— Hunc fuisse morem antiquorum Joannes Climacus manifeste [4] narrat, et Sanctorum fere omnium historia.

Deum cogita.— " Vide ne coram Deo ea volvas in mente, quæ coram honesto viro loqui erubesceres [5]. Sint cogitationes tuæ placidæ, simplices, puræ, omnisque malitiæ expertes. Tales sint ut subito interrogatus quid cogites, possis sine pudore palam facere quod intus latet in corde. Pudeat cogitare quod pudet loqui. " Et si coram homine inutilia cogitare erubesceres, quanto magis fugies ea quæ Deo displicent in ejus oculis meditari.

Mens bonis cogitationibus occupatur.— " Dum vacat tempus et hora ab externo labore, ait Thomas a Kempis [6], sit pro-

(1) S. Gregorius *Mor.* l. xxvi, cap. 46, n. 84, P. L. t. 76, col. 398. — (2) Doroth. *Doctr.* 11. P. G. t. 88, col. 1739. — (3) *Analect. Francisc.* Tom. III, Vita Beati Rogerii, p. 384. — (4) Joan. Climacus, *Grad.* 4. P. G. t. 88, col, 702.— (5) Card. Bona, *Manuductio,* cap. xii, 2. — (6) Thom. a Kempis, *Manual. parvulorum,* cap. vi.

tinus psalmus et laus Dei in corde et in ore. Cor non potest diu quiescere, nec lingua tacere, aut enim bona aut mala imaginatur, aut tristia pensat, aut læta revolvit, sicut molendinum quod a vento movetur. Ne ergo mala subito irruant et maculent, sacra verba tanquam munda grana cordi tuo insere, et ea diligenter revolvendo in cibum converte. O utinam tot verba bona dicas et ores quot otiosa dixisti; et tot bona cogites et rumines, quot mala et noxia cogitasti. Aperi cor tuum Christo, et claude diabolo, ut sit anima tua in cælo et non in sæculo. Loquitur tibi Christus in omni verbo Dei, et in omni libro scripto digito Spiritûs Sancti. Quæcumque enim in Scripturis Sanctis legis, scribis et intelligis, solatia sunt animæ fidelis in tribulatione et remedia contra diaboli venena, et revocant cor vagæ mentis ad Deum suum in cælum."

§ II. — Media pravæ aut noxiæ phantasiæ mortificationis specialia.

97. — *Contra cogitationes impuras*: **Professionis recordatio.** — Audi S. Bernardum [1] dicentem: "Ne ergo a memoriâ repellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quæ solent effluere, tanquam vilis plebecula in atrium; ponatur ad ejus portam janitor, cujus nomen est recordatio propriæ professionis, ut cum turpibus sese cogitationibus senserit animus ingravari, increpet se et dicat sibi: Tunc hæc debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Decet servum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari? Hæc dicendo excludet fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis." Aliud efficacissimum medium nobis ostendit Frater Juniperus [2] respondens Fratri Ægidio interroganti: "Quid facitis vos

(1) Sermo de Triplici Judicio. Serm. 32, n. 4. P. L. t. 183, col. 626. — (2) Analect. Francisc. Tom, III, Vita fr. Juniperi, p. 60.

cum tentationibus carnis?" Juniperus ait: "Quando ego tales diabolicas suggestiones quasi in burgo carnis audio perstrepentes, subito cordis ostia fortiter claudo, et sanctis meditationibus ac desideriis pro tutâ custodiâ totum reddo cordis fortalitium occupatum. Cum vero illæ suggestiones ostium cordis quasi pulsando percutiunt, ego respondeo quasi ab intus porta nullatenus reserata dicens: extra, extra, quia hospitium captum est, et ideo hic recipi non potestis; et sic nunquam intrare permitto. Illæ vero quasi victæ de tota contrata recedunt."

Contra varias et noxias cogitationes: — **Vade retro Satana!** — "O miles Christi, ait Thomas a Kempis [1], loquere hæc verba contra omnia mala phantasmata diaboli. Nam arma tua sunt sancta verba et opera Christi. Igitur contra *ignita carnis jacula*, pensa amare Christi vulnera. Contra *tædium cordis*, sit semper in ore dulcis Jesus. Contra omnes *malas suspiciones* et indignationes tuas de aliis, cogita omnes culpas tuas, quas fecisti ab initio nativitatis tuæ usque modo, et desiste indignari." Et contra *otiosas*, *curiosas* et *inutiles* cogitationes, intellige stultissimum esse spatia temporis ad Deum cognoscendum et amandum destinata, in merâ vanitate, sine ullo fructu et cum magno animæ tuæ detrimento conterere.

Contra cogitationes excessivas de rebus necessariis: — **Divinæ providentiæ recordatio.** — Si Deo cura est de te, non est cur te rerum necessariarum anxia cura sollicitet. *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis*, dicit Dominus [2]. Nam si virtutem colueris, quæ tibi necessaria sunt nullo modo defutura scias.

---

(1) Th. a Kempis, *Manuale parvulorum*, cap. vi. — (2) Matth. vi, 33.

CAPUT II.

DE SENSIBUS APPETITIVIS INFERIORIS HOMINIS.

98. — Omnis turba inclinationum animæ inferioris nomine *passionum* continetur, quæ examinandæ ergo sunt tam 1. in genere quam 2. in specie.

ART. I. — De passionibus in genere.

Videndum est 1. quot sint passiones et 2. quænam sit earum moralitas. Unde clare apparebit 3. eas mortificandi obligatio.

§ I. — *Quot sint passiones ?*

99. — Numerus passionum. — In homine, sicut in animalibus, duo sunt genera inclinationum quibus ad bonum sensibile movetur, prout illud est simpliciter *delectabile* aut *arduum*. *Appetitu concupiscibili* tendit in bonum, quatenus est *delectabile; amore* videlicet inclinatur in bonum, abstrahendo utrum sit præsens an absens ; *desiderio* prosequitur bonum quatenus *absens*, et *gaudio* in bono *præsenti delectatur ;* ex adverso autem, *odio* malum absolute aversatur ; *fugâ* malum *absens* refugit ; et *tristitiâ* de malo præsente dolet. Quando vero agitur de bono sensibili *arduo*, quod non sine strenuo conatu adipisci potest, *appetitu irascibili* illud prosequitur. Si bonum, quamvis arduum, est obtentu *possibile*, oritur *spes* ; si *impossibile* apparet, nascitur *desperatio ;* si agitur de malo futuro facile fugiendo, surgit *audacia ;* si vero repulsu difficile apparet, serpit *timor ;* tandem si premit *malum præsens vindicandum*, exardescit *ira* [1].

(1) Cfr. TANQUEREY, *Theol. Moral.* Tornaci, 1908. Ed. 3. Tom. II, p. 59. n. 100.

Tamen omnes passiones ex amore causantur: "Nam, ut S. Augustinus dicit [1], amor inhians habere quod amatur, cupiditas est; id autem habens eoque fruens, lætitia est; fugiens quod ei adversatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est."

§ II. — *Moralitas passionum.*

100. — Passiones in se bonæ sunt. — Hæ passiones in se omnes bonæ sunt si rectæ rationi subjiciuntur et sic ad finem ultimum ordinantur. "Satis præstiterit ratio, ait Cardinalis Bona [2], si eas compescat et moderetur. Iniqui fuere Stoïci, qui omnes affectus tanquam malos infamarunt. Mala non est, nec supervacua supellex naturæ. Tollit omnem virtutem, qui omnes tollit affectiones. Nullæ sunt victoriæ, ubi nullum certamen."

Periculosæ tamen sunt. — At cum post Adæ peccatum, homo ad malum sit pronus, iis sæpe utitur ad malum perpetrandum. Nam vehementer commotæ, instar nebulæ lumen rationis obscurant, et hinc sequitur ut nihil æque noxium sit animæ quam brutalis et sensitivus appetitus passione æstuans. Nam si assiduâ abnegatione et funibus gratiæ non ligantur, passiones hominem graviter vulnerant et eum sæpe, plagis delictorum impositis, semivivum relinquunt. Nonne tristitia vulnerat mentem si fervorem spiritûs contrahit? Et sic de ceteris passionibus. Unde:

§ III. — *Passiones mortificandi obligatio.*

101. — Sedulo passiones dirigendæ. — Ex supradictis sequitur passiones non esse conterendas, sed sedulo regendas; itaque cum prima signa immoderationis ostendunt, statim eas mortifica.

---

(1) *De Civit. Dei*, Lib. XIV, cap. VII. P. L. t. 41, col. 410. — (2) Card. BONA, *Manuductio*, cap. XII, 3.

Principiis obsta.—Virgultum etiam puer eradicabit, ac proceram arborem nec vir robustus exscindet: "Hujuscemodi sunt passiones nostræ, Fratres, ait S. Dorotheus [1]. Dum teneræ sunt et parvæ, facile illas possumus a nobis exstirpare. Quod si eas neglexerimus, obdurescent illico, quoque magis obduruerint, eo majore vi et labore opus erit." Sed hæc omnia in particulari examinanda sunt pro quâcumque passione in specie.

ART. II. — De passionibus in specie.

A.— PASSIONES APPETITÛS CONCUPISCIBILIS.

§ I. — *De amore.*

102.— Natura amoris.—Amor est complacentia appetitivæ virtutis in bono convenienti. Differt enim amor a dilectione et caritate.

Amor importat complacentiam ad rem amatam, et sic est communis nobis et brutis.

Dilectio supra amorem addit electionem, et potest convenire et bonis et malis.

Caritas autem addit supra dilectionem quamdam perfectionem seu divinam infusionem.

Amor est motus naturalis.—Appetitus naturaliter ad bonum inclinatur: mens humana sine amore esse non potest; aut seipsam, aut certe aliud aliquid a se diligat, necesse est. Unde sequitur amorem in se bonum esse.

Moralitas amoris.—"Nec quod amat, malum est, ait S. Augustinus [2], nec amor quo amat, malum est; sed quod male amat, malum est, et hoc omne malum est." Considera ergo, Frater, quid ames? "Duas civitates faciunt duo amores:

(1) S. DOROTHEUS, *Doctr.* L. c. 11. P. C. t. 88, col. 1738.—(2) S. AUG. *De substantia dilect.* cap. 2. P. L. t. 40, col. 845.

Jerusalem facit amor Dei, Babylonem facit amor sæculi. Interroget ergo se quisque, quid amet, et inveniet unde sit civis [1]."

Causæ amoris. — Variæ inveniuntur causæ amoris; sic præter bonitatem et pulchritudinem, impellunt ad amandum similitudo morum et animorum, modestia exterior, industria, doctrina, ingenii perspicacitas, et alia hujusmodi, quæ sunt corporis aut animæ ornamenta. Variæ dispositiones hominum sunt ad amorem provocantes, nam "quibus spiritus lucidiores sunt, cor calidius, subtilior sanguis, quique sunt facili aut miti naturâ, ad amorem sunt procliviores [2]."

Effectus amoris. — 1. Ante omnia amor est virtus unitiva amantis cum amato. Unde fit 2. ut semper de eo cogitet. Si ergo de mundo magis quam de Deo cogitas, mundum magis quam Deum amas. Dein 3. rei amatæ jura defendit, et noxia amovet, et 4. pro eâ maxime laborat. Non recusatur labor, si adest amor, nam, ut ait S. Augustinus [3]: "In eo quod amatur, aut non laboratur, aut et labor amatur."

O quam infeliciter amat, qui Deum non amat! dicit Cardinalis Bona [4], "qui Deum diligit in Deo est, et desinens vivere in se, in eo vivit, in quo omnia vivunt. Amor humanus violentus et amarus est; divinus semper humilis et tranquillus; illum cruciat zelotypia, in hoc nulla rivalitas est; ille timet ut alius amet, hic optat ut omnes ament." Unde diligenter apta media inquirere oportet ad amorem ad Deum dirigendum.

Media ad amoris moderationem. — 1^m *Remedium.* — Immoderati amoris primum remedium est ejus humanas causas, scilicet ingenium, similitudinem et hujusmodi ab oculis et cogitatione removere; illas quærere tantum quæ in pietate et sanctitate consistunt, nam bonitas et pulchritudo rerum

(1) S. AUGUST. supra Psalm. 64, n. 2, P. L. t. 36, col. 773.— (2) Card. BONA, *Manuductio.* cap. XIII, 2.— (3) S. AUG. *De bono viduitatis,* cap. 21. P. L. t. 40, col. 448.— (4) Card. BONA, l. c. n. 3.

humanarum affectum magis augent, et perversum ignem in præcordiis ardentem magis accendunt. " Castus profecto columbinusque amor est, qui in rebus humano usui concessis, nullâ libidine figitur, sed in transitoriis contemplatur æternum [1]. "

2[m] *Remedium.*— Aliis profuit mala physica disquirere quæ rem amatam undique sepiunt, nam in quâlibet creaturâ reperire est quæ ejus decorem aut amabilitatem imminuunt. Sic, verbi gratiâ, pulchritudo humani corporis per mortem destruenda.

3[m] *Remedium.* — Occupatio mentis aliis in rebus, quæ curas ingerant, et memoriam rei amatæ demoveant.

4[m] *Remedium.*— Fuga rei amatæ et, si persona est et fieri potest, ejus convictûs et conversationis evitatio, quia ineptam amicitiam sicut conversatio ligat, ita separatio oblivioque dissolvit. Unde monet S. Chrysostomus [2]: " Ne retineas amicos damni magistros, qui mensam magis curant quam amicitiam. Hi quippe omnes, si mensæ delicias solvas, amicitiam solvunt."

5[m] *Remedium.* — Examen eorum quæ ex immoderato amore procedunt: quot suspiciones, quot invidias, quot rixas et simultates, quot conscientiæ torsiones generat perversus amor! Sed præcipue, Frater, considera quomodo amor immoderatus Deum ad iram provocet, quomodo eum Deus verissimo odio prosequitur.

6[m] *Remedium.*— Remedium est bona et recta amoris directio, nam si vis perfecte purgari a vitiis pravi amoris, in quantum prævales, accende in te ignem divini amoris. Si dulcedinem divini amoris perfecte gustaveris, de temporali dulcedine non curabis.

---

(1) Richard. a S. Victore, *De Grad. Caritat.* cap. 3. P. L. t. 196, col. 1202.—(2) S. Chrysost. Homil. 49 super Matth. P. G. t. 58, col. 496.

§ II. — *De odio.*

103. — Natura odii. — Odium est displicentia de aliquâ re apprehensâ ut repugnanti et nocivâ. Sicut bonum est objectum amoris, sic malum est objectum odii.

Moralitas odii. — Quandocumque objecta odii rectæ rationi et animæ adversantur, ea odio prosequi bonum est, nam, ut ait S. Augustinus [1]: "Amor perversus ab odio, et odium rectum ab amore est." — "Sit hominis amor in animam suam ut pereat, odium ne pereat. Si bene oderis, tunc amasti. Felices, qui custodierunt odiendo, ne perdant amando [2]."

Causæ mali odii. — Causa odii est *malum*, seu potius bonum; causatur enim ex amore, nam quia amatur bonum, odio habetur res quæ impedit boni adeptionem. Oritur porro frequenter ex irâ, ex invidiâ et ex aliis passionibus.

Unde huic affectui facile subjacent ignavi, timidi et suspiciosi, qui undecumque damnum metuunt. "Si quis hujus notæ, ait Card. Bona [3], occurreret tibi, non odio illum, sed miseratione prosequere."

Effectus pravi odii: 1. *Divisio animarum.* — "Omnia colligavit natura amatoriâ quâdam catenâ, ait idem Auctor [4]. Hæc cogit et copulat stellarum choreas in cœlo, volucrum examina in aëre, armenta boum in pratis, greges pecudum in montibus, turmas ferarum in silvis. Sacer autem hic nexus a solo rumpitur odio; ut enim amor ad unionem, ita odium ad divisionem tendit."

2. — *Ipsius hominis infelicitas.* — Unde sequitur hominem qui odit non alii priusquam semetipsi nocere. "Quid enim ab odio mercedis accipit, nisi horribiles animæ tenebras, et confusæ mentis horrorem? Qui vultu semper animoque

(1) Serm. 368. P. L. t. 39, col. 1653. — (2) S. Augustin. *Tract.* 51 *super Evang. Joan.* cap. 12. P. L. t. 35, col. 1767. — (3) *Manuductio*, cap. xiii, 5. — (4) Ibidem.

mœrente, voto quo alteri vult nocere, reapse semetipsum cruciat," inquit S. Hieronymus [1].

3.— *Ira Dei.*— Dein iram Dei incurrit, nam: "Quamvis multum jejunes, ait Blosius [2], quamvis templum assidue ingrediaris, jugiterque ores; si fratrem odisti, non es ex numero filiorum Dei."

Remedia de perversi odii moderatione: 1^m *Remedium* — Odium moderatur amore, utpote contrario suo. *Odium suscitat rixas*, dicit Salomon [3], *et universa delicta operit caritas.* En remedium generale, sequentibus remediis magis determinandum.

2^m *Remedium* est exquirere bona, quæ rem odio habitam ornant, quarum causâ amore digna censeatur.

3^m *Remedium.*— Si ille quem odio habes, homo est, considerare oportet, te non modo non posse uti sanctissimis sacramentis, sed nec unicam dominicam orationem sine mendacio recitare, nam ibi jussit Christus nos diserte dicere: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Jure quidem, nam: *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est* [4], et: *Si quis dixerit quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est* [5]. Inimicus ille frater a Deo diligitur et ad æternam gloriam præordinatur.

4^m *Remedium.*— Nullus in te locus odio erit, si omnia in bonum interpretatus eris. Ergo cogendus est animus, ut bona de illo loquatur, ut verbis illum laudet coram aliis, et reverentiæ signis honoret. Hæc enim cor odientis leniunt, et inimicum quodammodo amore dignum ostendunt. Ad hoc considera exempla Sanctorum, qui in dilectione etiam inimicorum excelluerunt, ac proinde longissime ab odii noxâ abfuerunt.

(1) S. HIERON. Epist. I ad Demetr. P. L. t. 30. col. 19 (Epist. est Pelagii).—(2) BLOSIUS, *Canon vitæ spir.* cap XXXI.— (3) PROV. X, 12.— (4) 1 JOAN. III, 15.— (5) 1 JOAN. IV, 20.

5m *Remedium.*— Cave, Frater, ne etiam in minimis offensiunculis sumas simultatem, rancorem, amarulentiam a fratribus, sed illos semper ad benignum colloquium admitte, in quo non de his, quæ odium suscitent, sed de aliis rebus agatur, quæ mutuam amicitiam concilient. Interdum illo duplici medicamine utere, quod magnus medicus animarum Christus docuit: [1] *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.* Et postea: *Orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* Nam sublimis virtus est, odium vicisse beneficiis, et integræ dilectionis cumulus est, odium amore repensare.

6m *Remedium.*— Demum applicandum est odium ad ea, quæ vere illud merentur, nempe ad peccata. Porro " ut perfectum odium contra peccata in te excites ac consequaris, considera in omnibus articulis passionis Christi Domini tui, quasi ob nullam causam aliam omnia ista passus sit, quam ut per ea in te excitaret generaretque odium contra omnia peccata, inordinatosque motus et affectus tuos, ut exstirparentur [2]." Sciendum tamen est quod si culpa malorum est odienda, natura tamen est amanda.

§ III.— *De desiderio.*

104. — Natura. — Desiderium est appetitus boni futuri nondum adepti, seu rerum absentium concupiscentia.

Moralitas.— Desideria, ut patet, alia sunt bona, alia perversa. " Desiderio bono levamur ad Deum, et desiderio malo ad ima præcipitamur," ait S. Augustinus [3]. Unde, sicut vita christiana sanctum desiderium, ita vita perversa pravum desiderium est.

Causæ mali desiderii.— Tres maxime causæ sunt mali desiderii: nempe opes, voluptates, honores. De opibus pra-

(1) Matth, v, 44. — (2) Scupoli, *Pugna spirit.* cap. xxvii. — (3) S. Aug. super Psalm. 122. P. L. t. 37, col. 1629.

va, de voluptatibus turpia, de honoribus vana desideria procedunt. Quot desideria corda mortalium contorquent! Alius desiderat aurum, alius desiderat argentum, alius desiderat possessiones, alius honores, ardent omnes homines desiderio [1].

Effectus pravi desiderii.— Effectus pravi aut inutilis desiderii est: mens instabilis et inquieta, quæ, dum semper nititur apprehendere quod appetit, desideriis suis circumagitatur nec umquam quiescit: en magnam atque perennem miseriam.

Moderatio desideriorum.— Desiderii remedia eadem sunt, quæ pravo amori medentur.

1^m *Remedium.*— Considera, Frater, rem concupitam te satiare non posse et, post ejus adeptionem, mentem non minus quam antea vacuam et inquietam relinquere. Unde refrena viriliter multitudinem desideriorum.— Ciborum varietas, præsertim si magnâ copiâ sumuntur, stomachum semper gravat, ait S. Franciscus Salesius [2]; et si is debilis sit, opprimit. Multis ergo desideriis animam tuam adimplere noli, Frater; non mundanis, hæc namque et penitus corrumperent; non spiritualibus: hæc quippe te impedirent et anxium redderent. Cum anima nostra semel purgata est, tunc res divinas ac spirituales acri appetitu desiderare, et omnis generis pietatis, mortificationis, humilitatis exercitia subire cupit. Egregium profecto signum est, Frater, tantus appetitus; at, vide, num omnia quæ comedere cupis, digerere poteris. Itaque patris tui spiritualis consilio, tot inter desideria ea selige, quæ practicari et exsecutioni mandari possunt.

2^m *Remedium.*— Ne desideres quæ animæ periculosa sunt ut dignitates, munia, favores humanos; hisce enim in rebus multum periculi, vanitatis et fraudis latet. Etenim si adeptus

(1) S. Aug. super Psalm. 62, n. 5, P. L. t. 36, col. 750. — (2) *Introd.* P. III, c. xxxvii.

es quæ antea desiderasti, mox ea contemnis ; nam et molestiam tibi ingerunt et mille laboribus te obruunt ; ideo post modicum tempus desiderabis illud amittere et ad alia appetitu et actione transire. Eadem autem erit ratio ejus quod nunc cupis, quia par est hujus rei et alterius egestas. Melius est ergo rem vilem non desiderare et, quam post paucos dies aspernaturus es, a principio contemnere.

3^m *Remedium.*— Res, etiam licitas, debito modo desiderare addisce. Nulla senties incommoda, nec quidpiam opportunum tibi deerit, si intra naturalem modum te contines ; si vero modum excesseris, etiam in summis opibus pauper eris : " Cupiditati nihil est satis, naturæ pauca sufficiunt [1]. " Sic ne desideres quæ procul absunt et distant, id est, ea quæ nonnisi post multum temporis spatium eventura sunt : multi talia desiderando, suum nullâ cum utilitate cor defatigant, torquent et dissipant.

4^m *Remedium.*— Solerter tua desideria sunt probanda, Frater, ne forte sub devotionis specie deceptionis lateat coluber. Unde nullatenus consulere aut probare possum, ait S. Franciscus Salesius [2], illum qui officio alicui aut statui se jam de facto applicavit, aliud vitæ genus consectari impense desiderare, præter illud quod conditioni et genio suo convenit ; aut exercitia, quæ cum statu et munere quo jam fungitur, non quadrant. Si Carthusianorum desidero solitudinem, tempus meum inutiliter perdo ; si dum æger sum, valentium exercitia obire desidero, inutilia hujusmodi desideria, aliorum et meliorum quæ habere deberem, locum occupant, quibus nimirum desiderare deberem esse patiens, resignatus, mortificatus, obediens et in ærumnis et adversitatibus meis admodum placidus.

Ne desideres ergo cruces, nisi in quantum eas quas habuisti hactenus, patienter tulisti ; neque tentationes, nam esset temeritas. In imaginatione cum monstris decertamus, et de

(1) Card, Bona, *Manuductio*, c. xiv, 3.—(2) *Introd.* P. III, c, xxxvii.

facto nos a parvis serpentibus in viâ nostrâ occurrentibus præ defectu attentionis necari permittimus.

5^m *Remedium.*— Remedium efficacissimum est, Frater, te in omnibus submittere voluntati divinæ: Fili, sic dicas in omni re: Domine, si tibi placitum fuerit, fiat hoc ita. Domine, si fuerit honor tuus, fiat hoc in nomine tuo. Domine, si mihi videris expedire, et utile esse probaveris, tunc dona mihi hoc uti ad honorem tuum; sed si mihi nocivum fore cognoveris, aufer a me tale desiderium[1]." Nam nulla res externa desiderabilis est: præterit enim figura hujus mundi[2]. Quod si attente perpendas, mirum in modum inania desideria coercebis.

§ IV.— *De fugâ seu abominatione.*

105.— Natura fugæ.— Fuga est actus appetitûs, malum absens aversantis et ab eo resilientis. Quoad *moralitatem*, *causas* et *effectus* fugæ, recole quæ dixerimus de odio.

Moderatio fugæ.— Fuga habet sua remedia, cum ea, quæ non sunt fugienda aut abominanda declinat, multa enim fugimus et abominamur tamquam noxia et adversa, quæ nobis revera utilia sunt. Etenim:

1.— Hoc sit primum hujus excessûs medicamen, quod quæ tibi nocent, te docent. Mors, paupertas, ignominia, ægritudo et cetera ejusdem generis, quæ in tuâ potestate non sunt, nec mala sunt, sed in tuam utilitatem converti possunt. Quod si potum amarum accipimus, quia corporis salutem affert, cur amara menti salutem afferentia non tolleremus?

2.— Accedit quod rei amaræ patiens acceptio, usu ipso dulcescit. Aspera enim et corpori adversa in principio amara, postea per consuetudinem dulcia videntur, ut ipse Seraphicus Pater in suo Testamento testatur, dicens: "Cum essem in peccatis, nimium mihi videbatur amarum videre leprosos, et

(1) *Imitatio*, Lib. III, cap. XV.— (2) 1 Cor. VII, 31.

ipse Dominus conduxit me inter illos, et feci misericordiam cum illis. Et recedente me ab ipsis, id quod mihi videbatur amarum, conversum fuit mihi in dulcedinem animæ et corporis."

3.— Non possumus præcepta legis divinæ custodire, nisi aliquid molestum sentimus, nam aurum probat ignis, viri vero virtutem conflant vitæ adversa. Unde cum regio Prophetâ dicendum: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* [1].

4.— Non desunt magna præmia tolerantibus res adversas: *Hæredes enim sumus Dei, cohæredes autem Christi; si autem compatimur, ut et glorificemur* [2].

§ V. — *De delectatione et gaudio.*

106.— Natura.— Delectatio est quies animæ in possessione boni amati. Delectatio, stricte dicta, differt a gaudio: gaudium enim in concupiscentiâ rationali, delectatio in concupiscentiâ carnali. Sed communiter ad hanc distinctionem non attenditur.

Moralitas.— Ea est nostra natura, ut sine amore, delectatione et gaudio, et voluptate vivere non possimus. Delectationes ergo in se non sunt malæ, neque per se a fine ultimo nos avertunt. Sed magna tamen differentia invenitur inter spiritualem et corporalem lætitiam, ut inferius dicemus.

Causæ et effectus delectationis.— *Sensuales homines:* 1° delectantur in epulis, quæ si paulo largius sumuntur, caput et stomachum gravant, morbos incurabiles generant et tandem in lutum convertuntur;— 2° delectantur in pecuniis et vestibus, quæ præter curam, sollicitudinem, metum et anxietatem pariunt nihil, quæque tandem velis nolis tibi eripientur;— 3° sunt qui delectantur in aurâ quâdam, vel potius

(1) Ps. xvi, 4.— (2) Rom. viii, 17.

fumo populari et opinione hominum, in quâ nuda vanitas et merum mendacium !

Spirituales vero homines Domino delectantur. Is est cibus qui reficit sine satietate, qui satiat sine fastidio, cibus magnus, cibus sapidus, cibus dulcis : *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus.* [1] Non emitur argento, non generat morbos, non inflat ; sed contra mentem locupletat, ægritudines peccatorum curat, relevat gravatos, replet inanes.

Moderatio. — Delectatio de rebus noxiis aut vanis, puta, quæ peccatum sive grave, sive leve consequitur, quæ de rebus inanibus, ad Dei gloriam non spectantibus, generatur, magnâ curatione eget, cum maxime animum ab omni virtute deflectit.

1. — Concipe ergo, Frater, firmum propositum hujusmodi voluptates respuendi. Nam si Jesus Christus delicias et corporis voluptates aversatus, aspera quæque pro nobis passus est, quo pacto eamdem viam pro ejus amore tenere recuses ?

2. — Imo non propositum tantum concipe, sed et opere delectationes respue corporales. Profecto durum nimis tibi videtur relinquere quod vides, quod sentis, quod tangis, quod gustas, quamdiu oculos fidei clausos habes. Sed istos paulisper aperi : Convertimini, ait Dominus [2], *convertimini, et videbitis quid sit inter justum et impium; et inter servientem Deo et non servientem ei.* Mundus docet sane homines non posse gaudere, nec esse lætos et hilares, nisi cum possessione bonorum temporalium. Sed procul dubio mentitur. Audi S. Jacobum [3] servis mundanis fletum et luctum indicentem : *Miseri estote, et lugete, et plorate; risus vester in luctum convertatur, et gaudium in mœrorem.* Unde :

3. — Disce nullos prorsus homines magis ac verius gaudere et lætari quam ii qui serviunt Deo. Lege, Frater,

(1) Ps. XXXIII, 9. — (2) MALACH. III, 18. — (3) JAÇ. IV, 9.

Scripturas, inspice vitas et exempla Sanctorum et videbis mirabilia, tibi forsan ignota.

SCRIPTURA.—Servis suis dicit Dominus [1]: *Gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Et: *Nolite fieri sicut hypocritæ tristes.* Epistolæ Petri, epistolæ Joannis, epistola Jacobi, quid aliud quam lætitiam spiritualem sonant?

EXEMPLA SANCTORUM. — Quid de primis christianis in Actibus Apostolorum [2] legis: *Discipuli replebantur gaudio et Spiritu Sancto.* Et Apostolus de seipso [3]: *Repletus sum,* inquit, *consolatione, superabundo gaudio.* De Seraphico Patre testatur Thomas a Celano [4]: "Studebat Sanctus in jubilo cordis semper exsistere, servare unctionem spiritûs, oleumque lætitiæ." Imo character distinctivus spiritûs vere franciscani semper fuit lætitia spiritualis. Et sane noster dulcis Pater "tantum diligebat virum spirituali lætitiâ plenum, quod pro generali commonitione in quodam capitulo scribi fecit hæc verba: "Caveant Fratres, ne se ostendant extrinsecus nubilosos et hypocritas tristes, sed ostendant se gaudentes in Domino, hilares et jucundos, et convenienter gratiosos [5]." Sed "spiritualem amplectens lætitiam, ineptam studiose vitabat, sciens ferventer diligendum quod perficit, nec minus vigilanter quod inficit fugiendum [6]."

§ VI. — *De dolore vel tristitiâ.*

107. — **Natura.** — Dolor est motus appetitûs sensitivi consequens apprehensionem mali. Tristitia vero, stricte dicta, non idem est ac dolor, sed ejus species, ut gaudium delectationis.

Moralitas. — Ab ipso divo Paulo [7] moralitatem doloris seu tristitiæ edocti sumus: *Etsi,* ait, *contristavi vos in epistolâ,*

(1) MATTH. v, 12; VI, 16. — (2) ACT. APOST. XIII, 52. — (3) II COR. VII, 4. — (4) THOM. A CELANO Leg. II, c. LXXXVIII, p. 265. — (5) THOM. A CELANO, Leg. II, c. XCI, p. 268. — (6) THOM. A CELANO, l. c. c. XCIII, p. 269. — (7) II COR. VII, 8-11.

non me pœnitet;... gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam, Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Sæculi autem tristitia mortem operatur. Unde vides, Frater, dolorem et tristitiam in se non esse mala, scilicet quando sunt secundum Deum.

Causæ doloris et tristitiæ. — Dolor et tristitia naturalis ex adversis et malis illatis nascuntur, quæ nisi refrenentur, animum obruunt, aut ad vindictam appetendam et ad indignationem inducunt.

Causæ recti doloris sunt peccata et vitia nostra, quibus ita involuti jacemus ut raro cœlestia contemplari valeamus; vel etiam alia motiva ordinis spiritualis.

Effectus. — De tristitiæ effectibus nos docet S. Franciscus Salesius [1]. Tristitia duos tantum effectus bonos producit, inquit: misericordiam scilicet, seu dolorem de malo alieno, et pœnitentiam, seu dolorem de malo proprio; sex autem pravos: anxietatem, acediam, indignationem, zelotypiam, invidiam et impatientiam. Unde dicit Sapiens [2]: *Tristitiam longe repelle a te. Multos occidit tristitia, et non est utilitas in illâ.* Tristitia mala animam turbat et inquietat, inordinatos ei injicit timores, orationem reddit insipidam, cerebrum consopit et obruit. Nonne videmus homines tristes, tetricos melancholicos, gerere frontem contractam, obscuram et quasi nubibus quibusdam obductam? Quod si dolorem tenent clausum in corde, magis pungit. "Dolor nimius non deliberat, non verecundatur, non consulit rationem, non metuit dignitatis damnum, legi non obtemperat, judicio non acquiescit, modum ignorat et ordinem [3]."

Moderatio. — Ex dictis patet, Frater, tristitiam malam esse fugiendam. Unde:

1.— Repelle tristitiam sæcularem et mundanam per læ-

(1) *Introduction à la vie dév.* P. IV, cap. XII. — (2) Eccli. XXX, 24-25. — (3) S. Bern. Epist. I ad Robertum n. 1. P. L. t. 182, col. 169.

titiam spiritualem. Animus gaudens enim ætatem floridam facit, spiritus vero tristis exsiccat ossa: jucunditas cordis est vita hominis. Homo tristis semper malitiatur et contristat Spiritum Sanctum sibi a Deo donatum. Certe tristitia sæcularis omnium malorum spirituum est pessimus et nocet servis Dei: "Solet in aquâ turbidâ, id est in corde tristi latere, piscaturus animam coluber tortuosus [1]." Tristitia sæcularis lædit et conterit atque allidit servos Dei. Spiritus enim Sanctus non sustinet tristitiam carnalem. Audi S. Patrem Franciscum [2] dicentem: "Tunc potissimum exsultat diabolus, cum gaudium spiritûs servo Dei potest subripere. Pulverem portat, quem quantumlibet parvis aditibus conscientiæ possit injicere, mentisque candorem et vitæ munditiam sordidare. Sed lætitiâ, inquit, spirituali corda replente, in vanum effundit serpens letale venenum. Non possunt dæmones offendere Christi famulum, ubi eum viderint sanctâ jucunditate repletum. Quando vero flebilis est animus, desolatus et mœrens, facile vel absorbetur tristitiâ, vel ad gaudia vana transmittitur." Igitur indue semper lætitiam spiritualem, quæ habet gratiam apud Deum. Omnis lætitia spiritualis semper bona est, et bona cogitat, atque conterit vanam tristitiam. Quare Propheta dicit: *Lætabitur justus in Domino, et sperabit in eo: et laudabuntur omnes recti corde* [3].

2.— Tristitia quæ secundum Deum est, operatur salutem pœnitentiæ. Cole ergo tristitiam spiritualem, sed lætitiâ spirituali conditam. Qui enim secundum Deum tristitiam habent, sapientes sunt, unde Dominus in Evangelio [4]: *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Et Paulus Apostolus [5]: *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* — Et iterum [6]: *Gaudete in Domino, iterum dico, gaudete.* Ergo bona tristitia

(1) *Spec. Discipl.* Pars I, cap. II, 3.— (2) THOM. A CELANO Leg. II, LXXXVIII, p. 265.— (3) PS. LXIII, 11.—(4) LUC. X, 20. — (5) 2 COR. II, 10.— (6) PHILIP. IV, 4.

spiritualis de quâ scriptum est [1]: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

Moderatio tamen adhibenda est, ut dicit S. Bernardus [2]: "De recordatione peccatorum luge, et in amorem Jesu Christi sponsi tui gaude. De memoriâ præcedentium delictorum tuorum plora, et de spe cœlestium bonorum exsulta. De transactis culpis et negligentiis tuis dole, et de promissione cœlestis regni lætare. De præteritis tuis delictis contristare, et gaudio æternæ retributionis hilaresce."

3.— Ratio ipsa, Frater, utilitatem te docet doloris et malæ tristitiæ fugiendi. Nam quæ nobis mortalibus accidunt, humana sunt, aliisque multis hominibus evenerunt. Sicut et in ceteris rebus, illi potius imitandi sunt, qui patienter sustinentes, magnum ex illis emolumentum collegerunt, quam illi, qui ob impatientiam nullum profectum reportarunt. Dein assumpta tristitia nullo modo causam doloris tollit aut mitigat, imo magis dolorem oggerit, quem spes et æquanimitas utcumque lenire poterunt.

4.— Consultum exterioribus operibus bonis intendere, eaque quam potes diversissima obire ut hâc ratione anima a tristi illo objecto divertatur. Sed exteriora illa opera ferventer perage, etsi nullum in eis gustum sentis.

5.— Adest porro remedium excellentissimum ab ipso Spiritu Sancto dictatum, scilicet oratio. *Tristatur aliquis vestrum?* inquit S. Jacobus [3], *oret.* Oratio quippe præsentissimum illius curandæ remedium est; spiritum namque elevat in Deum, qui unicum nostrum gaudium et consolatio est. Sed vide, ut in oratione iis affectibus et verbis, tam mentalibus quam vocalibus utaris, quæ fiduciam quamdam et Dei amorem spirent. "Sanctus Pater Franciscus, ait Thomas a Celano [4], morbum accidiæ pessimum summâ

(1) MATTH. V, 5.— (2) *De modo bene vivendi*, cap. XI. Est potius ignoti auctoris. P. L. t. 184, col. 1220. — (1) JAC. V, 13. — (2) THOM. A CELANO, Leg. II; LXXXVIII, p. 265.

curâ vitabat, ita ut cum parum vel menti illapsum sentiret, ad orationem citissime curreret. Dicebat autem: Servus Dei, pro aliquo, ut assolet, conturbatus illico surgere ad orationem debet, et tamdiu coram summo Patre persistere, donec reddat ei sui salutaris lætitiam."

6.— Denique te in manus Dei committe, disponens te ad molestiam et tædiosam hanc tristitiam magnâ cum patientiâ, vel justam vanorum gaudiorum tuorum punitionem tolerandam. Et noli dubitare, quin Deus, postquam aliquantisper te probaverit, ab hoc sit malo te liberaturus.

Conclude igitur, Frater, quod si bene et pie vixeris, nunquam eris tristis. Bona vita semper habet gaudium. Et memento semper verbi S. Patris [1], quando fratrem tristem redarguit: "Non decet servum Dei tristem vel turbulentum se monstrare hominibus, sed semper honestum. Offensas tuas in tuo cubiculo discute, et coram Deo tuo lacrimare et ingemisce. Cum redis ad fratres, mœrore reposito, ceteris conformare."

B. — PASSIONES APPETITÛS IRASCIBILIS.

108.— Affectus sive passiones in appetitu irascibili residentes neque minoribus periculis te exponunt, neque levioribus mediis indigent quam passiones partem concupiscibilem occupantes.

§ I. — *De spe.*

Natura.— Spes est motus in bonum apprehensum ut arduum, cujus tamen consecutio possibilis videtur.

Moralitas.— Si objectum, quamvis arduum, sit bonum et homo, mediis licitis cum consilio et prudentiâ, ad illud adipiscendum tendit, spes bona est. Mala spes falsis bonis, bona spes Deo innititur.

(1) L. c. XCI.

Causæ.— Variæ causæ sperandi inveniuntur, sed præsertim amor et experientia. *Amor*: nemo enim ullius rei adipiscendæ spem gerit quamdiu illam tepide, aut omnino non amat, tametsi quam pulchra sit videt. *Experientia* vero, quia per eam fiducia augetur.

Effectus.— Effectus spei mundanæ sunt præsertim anxietas et tristitia. Etenim non potest esse in pace, qui spem ponit in homine ; et facile tristatur, cujus spes stat in imis. Spes cœlestis autem confortat et a tribulatione liberat, mentem elevat et salvat, et sicut agricola, fructum sperans, minus sentit laborem. Imo timorem sæculi expugnat, consolationes mundanas exstirpat et cogitationes ad cœlestia erigit.

Moderatio. — Disce, Frater, in aquis defluentibus fundamentum ponere quisquis in rebus labentibus spei fiduciam solidare autumat. Sæpe homo noxia vana et profana se obtenturum esse confidit et maximâ cum spe labores non levis momenti, ad acquisitionem voluptatum et honorum suscipit ; sed re maxime infirmâ et fragili innititur. Ædificat parietes, sed ex luto, non ex marmore, ita ut levissimo vento dejici possint. Si opes fures deripiant, ubi erit spes avari? Si propter aliquam, sive veram, sive falsam, suspicionem a gratiâ alterius aliquis excidit, ubi manebit spes ambitiosi? Pone etiam nihil penitus horum accidere ; nonne tandem aderit mors, et uno impetu luteos istos muros dejiciet? Alia media ad hanc passionem moderandam referuntur infra, ubi de virtute spei. Interim, Frater, disce cor ad cœlestia convertere, conare ea adipisci, et omnem spem inanem ex corde tuo expelle.

§ II. — *De desperatione.*

109. — Natura. — Desperatio est recessus appetitûs irascibilis a bono, quod impossibile adipisci judicatur.

Moralitas.—"Duplex est desperatio, ait Hugo Cardinalis [1], bona scilicet et mala: bona quâ desperatur de mundi amicitiâ: mala, quâ desperatur de Dei misericordiâ. Prima separat a mundo, secunda separat a Deo."

Causæ. — Desperationem causant inertia, abjectio animi, nimia difficultatum apprehensio, vitiosa sui diffidentia, virium et industriæ defectus.

Effectus. — Nihil exsecrabilius desperatione, cui qui cedit, constantiam fortitudinis perdit, spem, ancoram animæ amittit. "Nam desperatio cadentem resurgere non sinit, et stantem cadere facit," ait J. Chrysostomus [2].

Moderatio. — Desperatio multis est obnoxia delictis, si de his quæ debes sperare, desperes. Debes, Frater, sperare te impetraturum veniam peccatorum, te obtenturum, in bono statu quem arripuisti, perseverantiam, tentationum victoriam, tribulationum levamen et auxilium ad proficiendum. Si ergo circa hæc affectus aliquâ desperatione feriatur, commutandus est. Unde varia remedia hic dantur ad hanc passionem corrigendam.

1. Cogita de divinis beneficiis; et quum in gravi miseriâ et calamitate versaberis, certe eriges animum, certe consolationem accipies, si te hominem esse cogitabis Dei ipsius manibus formatum, ratione atque intelligentiâ præditum, quâ Deum et omnes res creatas contemplare vales. Deus ipse tibi coronam gloriæ, regnum sempiternum, et paradisum voluptatis præparavit. Quid? Filius Dei tanti te fecit, ut vitam potius suam, quam animam tuam perdere voluerit!

2. Cogita de divinâ misericordiâ: *Vivo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, sed ut convertatur a viâ suâ, et vivat* [3]. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur* [4]. Considera ergo, Frater, exempla eorum, qui ex gravissimis

(1) Hugo Cardinalis *super Job.* cap. vii, Ed. Coloniæ Agr. 1621, t. I, p. 407, col. 3.—(2) J. Chrys. Homil. 6, de pœnit. P. G. t. 49, col. 314.—(3) Ezech. xxxiii, 11.—(4) Is. i, 18.

sceleribus, ob quæ diffidere de misericordiâ divinâ posse videbantur, tandem per pœnitentiam emerserunt et ad salutem æternam pervenerunt. "Licet terreni simus, ait S. Hieronymus [1], licet ambulemus in terrâ, tamen conversatio nostra in cœlis est... Licet peccator sis, noli desperare. Multi de terrâ, cœli fiunt; et multi de cœlo, terra. Infelix Judas cœlum fuit, et factus est terra. Paulus Apostolus, eo tempore quo persequebatur Ecclesiam, terra erat; confessus est, et cœlum factus est. Nec qui cœlum est, debet esse securus: nec qui terra est, debet desperare de vitâ."

3. Altera est consideratio divinæ potentiæ, cum eximio amore conjunctæ, quæ abundantissima auxilia ad cœpta perficienda præstabit, et in omni nobis tribulatione et necessitate subveniet. Interrogavit Beatum Ægidium quidam Frater [2]: "Quid faciam? Si... ago male, deveni in tristitiam et quasi in desperationem?" qui respondit: "Bene facis, si doles de peccato, sed dole moderate, cogitans esse majorem Dei potentiam ad miserandum quam tuam ad peccandum."

4. Aliud remedium est invocatio B. Virginis Mariæ, ut docet Frater Jacobus Mediolanensis [3]. "Si autem contra te etiam Christum propter tuas nequitias videris indignatum, ad spem peccatorum refugias, Matrem suam, et ipsi quasi Matri Dei reverentiam exhibebis et fusis lacrimis ejus auxilium postulabis. Et si perseveraveris non quiescens, non dubites, quod ab eâ quod volueris salutiferum impetrabis."

5. Pro eo, qui in desperationem salutis venit ex persuasione quod forte non sit prædestinatus, optimum remedium ei offert idem Frater Jacobus [4]: "Si de prædestinatione aut de præscientiâ Dei tibi aliqua subrepat cogitatio, sic responde diabolo talia propinanti: Quidquid sit de me, te certum

(1) S. Hier. super Psalm. 133, P. L. t. 26, col. 1300. Breviarium in Psalmos perperam S. Patri adscribitur. — (2) Anal. Francisc. Chron. xxiv, Gen. p. 94. — (3) Fr. Jac. Mediol. *Stimulus amoris*, p. 30. Ed. Quaracchi, 1905. — (4) Ibidem, p. 15 et 18.

est esse damnatum; sed, etsi ego præscitus sum et Deum meum habere non debeo post hanc vitam, totis meis viribus laborabo ut saltem ipsum habeam in præsenti et ipsum possideam, quantum possim, ne in utroque statu caream tanto bono. Momentum igitur temporis de cetero non dimittam, quin secundum meum posse totaliter fruar ipso et semper in ipsâ summâ jucunditate delecter, ex quo æternam miseriam assequi debeo in futuro... quidquid de me futurum sit, a Dei servitio non desistam, et væ tibi! quia non potes tanto Domino ministrare et ejus dulci præsentiâ jucundari."

6. Demum, Frater, ad patrem spiritualem, cum in aliis tentationibus, tum in hâc, quæ omnium est periculosissima, perfugium habeas. Guigo Carthusianus de patre spirituali agens dicit: [1] "Tres debet monachus habere in cellâ, Deum, conscientiam et patrem spiritualem."

§ III. — *De timore.*

110. — **Natura.** — Timor est motus appetitûs irascibilis recedentis a malo futuro, cui difficile resistitur. Timor, juxta Hugonem Cardinalem [2] in sex dividitur species:

1. — *In segnitiem*, (lâcheté), quæ est timor laboris,

2. — *In erubescentiam*, quæ est timor turpitudinis in actu committendo.

3. — *In verecundiam*, quæ est timor turpitudinis in actu jam commisso.

4. — *In admirationem*, quæ est timor ex magnâ imaginatione mali, quando medium illud vitandi non manifestatur.

5. — *In stuporem*, qui est timor ex consuetâ imaginatione.

6. — *In agoniam*, quæ est timor ex consideratione mali imminentis, subiti et difficilis vitatu.

(1) *Epist. ad Fratres de Monte Dei*, I, cap. IX, n. 27. Opus est Guigonis Carth. inter op. Bern. P. L. t. 184, col. 325. — (2) HUGO Card. super Epist. ad Rom. cap. VIII, t. VII, p. 48, col. 2, Item S. JOAN. DAMASC. *De fide orthod*, l. II, cap, XV, P. G. 94, col. 931.

Moralitas.— Timor in se bonus fit malus, quando mundana mala tantum timentur, et propter alicujus rei timorem bonum relinquimus, vel malum agimus, vel quando vera mala nimis timentur, aut quando ea, quæ non sunt metuenda, formidamus.

Causæ.— Omnis timor habet initium ab amore: quia nullus timet perdere nisi quod amat, et ideo amor et timor ab eodem foventur. Alia causa in defectu virtutis invenitur, resistendi imbecillitas enim ad timorem disponit.

Effectus.— Quamquam timor moderatus fortiorem aliquem faciat ad resistendum malo et ad consulendum impellat, tamen dicendum multa esse mala quæ timore absente non existerent.

De effectibus autem timoris Domini dicit S. Chrysostomus [1]: "Ubi timor est, ibi et eleemosynæ studium et orationis attentio, et lacrimæ ferventes et continuæ, et gemitus compunctionis. Solus Dei timor nocentes corrigit, fugit crimina, innocentiam servat, perpetem tribuit facultatem." Nam: "Sicut in domo, inquit [2], stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis malefactor apparere propius audebit, sic et metu animas nostras occupante illiberalium nulla perturbationum facile nobis subrepit, sed omnes fugiunt et pelluntur, timoris imperio undique exactæ."

Moderatio.— Timor malus cohibendus est et præsertim sequentibus remediis.

1.— Primum et universalissimum remedium est gerere conscientiam rectam coram Domino. Sic Seraphicus Pater, aliquando socio suo homines timenti respondit [3]: "Exonera conscientiam tuam, et Deum magis time quam homines."

2.— Dein magnam vim habet ad sedendum timorem, cogitatio eorum excellentium virorum qui in similibus eventibus imperterriti steterunt, nec se ob imminens malum a

(1) S. Chrys. Homil. xv ad pop. Antioch. P. G. t. 49, col. 154. — (2) Ibidem, n. 1.— (3) Thom. a Celano, Leg. II, c. iv, p. 192.

virtute separarunt. Stephanus inter lapides pacato animo Deum precatur; Laurentius in flammis exsultat, et insultat tyranno; ultro se projicit in succensum rogum Apollonia virgo.

3.—Prodest etiam cogitare illud quod timemus malum non esse, aut non tantum malum. Unde perpulchre dicit Cardinalis Bona [1]: " Abduc animum a privatâ causâ ad communem. Dic mortale tibi et fragile corpusculum esse, multisque morbis ac tandem morti obnoxium. Dic tibi ipsi: Jampridem sciebam multa mihi adversa imminere, quid nunc ergo timeo? Ægrotabo? Proderit ad animæ salutem corporis ægritudo. Ad paupertatem redigar? Tutior mihi et tranquillior vita erit. Opes amittam? et cum illis curas multas, periculumque perpetuum. Ignominiâ afficiar? Si justâ, ejus causam exsecrabor; si injustâ, meâ me conscientiâ consolabor. Repulsam speratæ rei patiar? Nec reges quidem omnia quæ cupiunt assequuntur. In exilium mittar? Sponte ibo, eritque peregrinatio. Cæcus fiam? Multis cupiditatibus via incidetur. Male de me loquentur homines? Facient quod mereor, quod solent. Moriar? Hâc conditione intravi, ut exirem. Sed peregre moriar? Nulla terra est aliena non habenti hic permanentem civitatem. Moriar ante diem? Nemo nisi amens quæritur ante tempus absolvi vinculis et carcere relaxari. Mors, exilium, luctus non sunt supplicia metuenda, sed tributa nostræ mortalitatis. Stultum est ea timere quæ vitare non potes."

4.—Prodest adhuc cogitare rem quam timemus forte non eventuram, nam, ut dicit Scriptura: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* [2] Sed ut magnum malum eventurum sit, certe tamen inutile est nos illius memoriâ ante tempus excruciari: *Sufficit diei malitia sua* [3].

5.—Timor vero de peccatis commissis, omnino necesse

(1) Card. Bona, *Manuductio*, cap. xvii, 3. — (2) Ps. xiii, 5. — (3) Matth. vi, 34.

est ut moderetur. Frater Christophorus audiens, ut legitur in Chronicis [1], quod Scriptura dicit: *De propitiatu peccatorum noli esse sine metu* [2], cœpit metuere de peccatis in sæculo commissis, sed ei per ministerium Fratris sancti, a cœlo edocti, responsum fuit: "Amodo non timeat de commissis, in bonis tantum inceptis perseveret." Nam, Frater, aliud est timere, quia peccasti, aliud timere ne pecces: ibi formido de supplicio, hic sollicitudo de præmio.

6.— Efficacissima timoris medicina est ergo vera caritas, quâ Deum diligas et te a Deo merito diligi credas. *Qui* enim *confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem* [3]. *Si Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo* [4]?

§ IV.— *De audaciâ.*

111.— Natura.— Audacia est motus appetitûs irascibilis malum arduum imminens persequentis. Differt ergo audacia a timore; timor refugit nocumentum futurum, audacia vero illud aggreditur propter spem victoriæ.

Moralitas.— Audacia ex se bona, mala fit si aliquid vetitum et adversus divinam voluntatem audemus, si ex propriâ voluntate, ac sine justâ causâ ea aggredimur quæ vel graviter periculosa, vel nostras vires evidenter excedunt.

Causæ.— Omne id quod auget et fovet spem causa fit audaciæ, ut excellentia alicujus physica aut moralis. Unde defectus, ut ignorantia, per accidens tantum possunt hujus passionis esse causæ.

Effectus.— Audaciæ rectæ effectus est perseverantia in servitio Dei, etsi pericula magna et dura sunt. Audacia quidem immoderata, quamquam in principio prompta et vehemens est, sæpe tamen ad desperationem adducit.

---

(1) Anal. Francisc. t. III, Vita fr. Christophori, p. 162.— (2) Eccli. v, 5.— (3) Ps. cxxiv, 1.— (4) Ps. xxvi, 1.

Moderatio. — 1. Audaciam ad malum refrenat justitia Dei, quæ sua mandata transgredientes acriter punit, et eorum conatibus potenter obsistit.

2. — Audaciam vero circa ea quæ ultra vires sunt, cohibet humilitas et discretio. "Spiritus enim Sanctus, ut dicit S. Gregorius [1], dum sensus honeste viventium instruit, audaces modo, modo timidos reddit. Audaces quidem, ut præsumant; timidos, ne superbiant. Impellit, ut necessaria postulent: retrahit, ne nimis præsumando, vitium incurrant temeritatis."

§ V. — *De irâ.*

112. — Natura. — Ira est motus appetitûs irascibilis ad vindictam. Ira ab odio differt in eo quod odium appetit malum alteri, quatenus illi malum est; ira vero, sub ratione vindictæ. Inter iram et iracundiam vero hoc distat: ira est præsens et ex causâ nascitur: iracundia vero vitium naturale vel perpetuum est [2]. Inter iram et furorem differentia est: ira longa indignatio, furor repentina mentis accensio.

Moralitas. — Alia est ira, quam impatientia excitat; alia quam zelus justitiæ format: illa ex vitio, hæc ex virtute nascitur. De hâc Psalmista [3] dicit: *Irascimini, et nolite peccare.* "Sed cum per zelum animus movetur, ait sanctus Gregorius [4], curandum summopere est ne hæc eadem, quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat, sed velut ancilla ad zelum parata, a rationis tergo nunquam recedat. Nam quantumlibet ira ex rectitudinis zelo surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinus servire contemnit; et tanto se imprudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat." Dein opus est, ut nos non nobis, aut proximis, sed eorum

(1) S. Greg. Lib. IV in I Reg. cap. IV, n. 26. P. L. t. 79, col. 253. — (2) Cfr. S. Ant. a Paduâ, Serm. Domin. VI post Trinitat. — (3) Ps. IV, 5. — (4) S. Greg. *Moral.* Lib. V, cap. 45, n. 83. P. L. t. 75, col. 727.

erroribus irascamur. "Discite justitiam, ait Augustinus [1], ut non oderitis nisi vitia, homines ametis."

Causæ. — Omnes causæ iræ reducuntur ad despectum et contumeliam vel ipsi irascenti vel aliis, amicitiâ aut sanguine ei conjunctis, illatam. "Medicus non amat ægrotantem, si non odit ægritudinem. Ut liberet ægrotum, persequitur febrim [2]."

Effectus. — Immoderatæ iræ pessimi sunt effectus: "Iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur noti. Os quidem clamorem format, sed sensus quid loquitur ignorat [3]." — "Ab irâ, ait S. Augustinus [4], procedit rancor, a rancore odium, quod est ira inveterata in animo: inde nascitur homicidium, etsi non opere, saltem voluntate: inde contumelia, inde detractio, inde suspicio et injuria, quæ sunt opera carnis et diaboli... Ira rationem suffocat, mensuram justitiæ ignorat, solem justitiæ nescit, amicitias rumpit, aufert pacem, mentis sapientiam calcat, sapientes infatuat, monachos deviat, castitatem evacuat, gravitatem in pastoribus dilacerat," et magnopere corpori nocet.

Moderatio. — Cum res ita sit, Frater, cum sancto Francisco Salesio [5], plane et sine ullâ exceptione tibi dico: Ne irascaris omnino, si fieri potest, nec sub quocumque prætextu cordis tui januam iræ aperias. Non nego tamen, constanter et fortiter malo resistendum esse, vitia quoque eorum quæ nostræ curæ concreditæ sunt, acriter coarguenda, suaviter tamen et blande id fiat oportet. Quamdiu enim leniter regnat ratio, castigationes et reprehensiones suas benigne depromit, quamvis illæ rigidæ sint; nemo non eam amat

(1) Serm. 49, cap. 7. P. L. t. 38, col. 324. — (2) AUGUSTINUS, sermo 50, n. 6. P. L. t. 38, col, 323. — (3) S. GREG. l. c. P. L. t. 79, col. 724. — (4) S. AUGUSTINUS, Serm. 9 ad Fratres in Eremo. P. L. t. 40, col. 1251. In appendice operum S. AUG. Hi sermones non sunt S. Patris. — (5) *Introd.* p. III, cap. VIII.

et approbat; cum vero iram, choleram et bilem, milites suos, secum trahit, terribilem potius se reddit ac metuendum quam amabilem. Satius est, ut dicunt Sancti, iræ etiam justæ et rationi consentaneæ aditum occludere, quam eam quantumvis parvam intromittere. Unde:

1. — Ubi iram sentis et percipis, Frater, vires tuas omnes prompte recolligas oportet, non quidem violenter et impetuose, sed suaviter et serio tamen.

2. — Post suavem hanc violentiam adhibitam, opem Dei implora, ut Apostoli qui, tempestate et ventis in mari medio jactati, auxilium Dei invocaverunt. Ipse namque passionibus nostris imperabit, ut se remittant, moxque in animo nostro fiet tranquillitas magna.

3. — Ad hæc, cum advertis te aliquomodo iræ cessisse, mansuetudinis exercitio errorem illum reparare stude; nam optimum contra choleram remedium est eam contrario benignitatis actu quantocius resarcire. Juxta tritum effatum, facilius curantur vulnera recentia quam inveterata.

4. — Præterea, cum jam tranquillus es, nullamque irascendi occasionem habes, egregie tibi tunc de mansuetudine et benignitate prospice.

5. — Scire te juvat, Frater, humanum esse turbari et irasci, et iram incurrere bonorum et malorum communem esse conditionem. Quâ de causâ nunquam desperandum est de culpis in hâc materiâ commissis. "Irasci hominis est; injuriam non facere, christiani," ait S. Hieronymus [1]. In irâ perseverare tantum diabolicum est. Legimus de beato Ægidio [2]: "Cum moraretur in loco de Setone et ibi fecisset horticellum, ubi erant pulcherrimi caules, et staret in horto cum baculo in manu et diceret *Pater Noster*, ecce quidam Frater, forte ad probandum eum, venit cum gladio magno et cœpit illos caules incidere et vastare. Quod videns

(1) S. Hieron. Epist. 12 ad Anton. P. L. t. 22, col. 346. — (2) Chron. Gen. Anal. Franc. t. III, p. 108-109.

Frater Ægidius cum impetu verbis contra illum surrexit et increpando eum etiam manibus de horto expellebat. Cui frater dixit: "O frater Ægidi, ubi est patientia et sanctitas tua?" Qui suspirans ait: "O frater mi, parce mihi, quia tu me subito invasisti, et ego non eram armatus nec tam subito potui me munire."

6.— Optimum quippe remedium erit si mens sollicita ante actionem omnes sibi, quas pati potest, contumelias proposuerit; ut ita Redemptoris sui probra cogitans, ad adversa se præparet. Hæc Seraphici Patris praxis fuit; recole quod dixit de his in quibus perfecta existit lætitia [1].

7.— Demum alius modus est ut, cum alienos aspicimus excessus, nostra, in simili excessu, delicta cogitemus. Agnita quippe infirmitas propria, alienos defectus excusare docet.

(1) *Fioretti*, cap. VIII.

SECTIO II.

De custodiâ sensuum internorum spiritualium.

113.— Exercitatio hominis interioris non tantum in recto et pio usu sensuum sensitivorum, sed potissimum in usu recto sensuum spiritualium consistit. Sensus seu facultates in parte superiore hominis insitæ, sunt *intellectus* (caput I) et *voluntas*, (caput II). De quibus nunc agendum.

CAPUT I.

DE CUSTODIÂ INTELLECTÛS.

ART. I.— De naturâ intellectûs in genere.

A) **Natura intellectûs.** — Intellectus est vis animæ per quam apprehendit et sibi format intentiones seu notiones immateriales et intelligibiles. Anima enim humana lumine intelligentiæ cognoscit non solum colores et sapores quæ sensibus corporis patent, sed etiam substantiam, et generatim res non tantum secundum earum rationes singulares, sed et secundum universales; non solum præsentia novit, sed etiam futura conjectat, et discurrendo transcendit cœlos, penetrat abyssos; ex causis scrutatur effectus et ex effectu recurrit ad causas. Denique Dei ipsam existentiam atque naturam per ea quæ facta sunt attrectari valet, quod D. Paulus testatur ad Romanos scribens: *Quod notum est Dei, manifestum est in illis* (scilicet hominibus). *Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, a creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas.* [1]

(1) ROM. I, 19, 20.

B) **Præstantia intellectûs.**— Nihil ergo potest esse præstantius intellectu; sponsus enim est summæ veritatis, ex quorum conjunctione generatur nobilis proles bonarum cogitationum, et eo prælucente, quid sibi aut faciendum aut fugiendum est anima percipit. Uno verbo, dignitas hominis intellectu dignoscitur, per quem Deo similis fit et a brutis animantibus toto ordine distat.

C) **Functio intellectûs.**— Duplex est functio hujus potentiæ: altera quæ veritatem speculatur, et sic dicitur *intellectus speculativus* (seu *intelligentia*); altera quæ agenda et omittenda decernit, et sic dicitur *intellectus practicus* (seu *judicium practicum*).

D) **Moralitas intellectûs.** — Post Adæ peccatum, hæc potentia, ut voluntas, in deterius lapsa est.

Defectus autem intellectûs, per subtractionem doni præternaturalis scientiæ, est ignorantia vel cæcitas, quâ homo et in notione veritatis errat, et quid ipse vel alius aut facere aut fugere debeat plerumque ignorat. Unde, ut rite instruatur intellectus, triplici indiget cognitione.

TRIPLEX COGNITIO IN INTELLECTU OMNINO REQUISITA.— 1.— Prima est cognitio ipsius Dei, et operum mirabilium quibus nos regit.

2.— Secunda est cognitio sui ipsius, et malorum et defectuum, quibus homo in naturâ propriâ laborat, et bonorum quæ per Creatorem recepit, vel superaddita sunt ex gratiâ.

3.— Tertia tandem cognitio est quarumdam rerum, ut scientiæ vitæ spiritualis, etc., quæ maxime conducunt ad utramque sui et Dei cognitionem perfecte habendam. In his tribus cognitionibus stat perfectio vitæ christianæ et religiosæ, et radix omnium bonorum affectuum et operum.

PROBATUR CHRISTIANAM PERFECTIONEM IN HÂC TRIPLICI COGNITIONE INTELLECTÛS STARE.— Triplicem enim hanc cognitionem scalæ Jacob non incongrue comparaveris, cujus pars infima, juxta quam Patriarcha humi jacebat, est cogni-

tio sui ipsius, *humilitatem*, sui *contemptum* et *sanctum odium* pariens, quæ fundamenta sunt spiritualis ædificii. Suprema pars ad cœlum pertingens, ubi Deus sedet, est cognitio Dei per fidem, quæ gignit *spem* et *caritatem*, quæ perfectionis est culmen. Gradus vero intermedii cognitiones sunt aliarum rerum quæ ad utramque juvant. Maxime tamen insistendum est duabus notitiis sui et Dei, quas S. Augustinus his verbis a Deo postulabat: "Noverim te, noverim me;" quibus incipit ædificare cœlestem Jerusalem, cujus cives omnes justi sunt. Sed proh dolor! Homo etiam doctus in naturalibus has cognitiones sæpe ignorat. Quam longe abfuit a Seraphico Patre lugenda hæc ignorantia, de quo vir quidam spiritualis et sacræ theologiæ doctor Ordinis Prædicatorum, cum S. Franciscum verba prophetiæ explanantem audivisset, asserere non dubitavit [1]: "Fratres mei, theologia viri hujus, puritate et contemplatione subnixa, est aquila volans; nostra vero scientia ventre graditur super terram." Investigare porro juvat causas hujus ignorantiæ.

E) Causæ ignorantiæ in intellectu: **Negligentia.**— Solet enim homo sæpius in acquirendâ scientiâ statui suo necessariâ torpere: non discit quæ discere tenetur, ideoque ignorans manet.

Curiositas.— Deficit adhuc homo in eo quod, dum discere quidem cupit, inutilia tamen addiscit. Inutilia vere sunt quæ neque Dei obsequio, nec proximorum utilitati, nec discentis statui conveniunt. Intelligere superflua per se quidem nihil nocet, sed fortasse ea discere nocet, cum tempus necessariorum tali studio consumitur.

F) Effectus ignorantiæ. — Gignit hæc ignorantia in animâ pravos undequaque effectus:

1. — Ignorantia sui et Dei parit **amorem sui inordinatum, diffidentiam** et **Dei contemptum**, et sic ædificatur civitas Baby-

(1) Thom. a Celano, Leg. II; lxix, p. 248.

lonis, in quâ regnat error, fluctuatio in varias doctrinas, ad unam quæ sola vera est non pertingens. — 2. Mala ista effectus alios pejores parturiunt: homo vivit sine freno, adhæret vanitati, vagatur juxta voluptatem cordis sui. Egreditur de spiritu ad carnem, de bonis animi ad sæcularia desideria, et, instar pecudum irrationabilium, non jam ratione ducitur, at libidine, at passione, at impetu furiosi appetitûs sensualis, lumen rationis rejicit et Sanctorum dictamina spernit: "Veritati enim congruit homo, cum animi motus ratio regit et spiritus Dei in eo dominatur. Quod si cupiditatum tyrannico imperio subsit, a veritate in vanitatem defluit, et variis ac contrariis perturbationibus agitatur, hinc timore, inde desiderio; hinc anxietate, inde inani lætitiâ; hinc rei amissæ dolore, hinc ardore adipiscendi quæ non habet; hinc acceptæ injuriæ cruciatu, inde studio vindicandæ. Hi sunt videlicet omnium malorum fontes quæ miserrimam animam vexant, vanitas et voluptas [1]." — 3. Effectus qui ex pravo proprio judicio procedunt, enumerat S. Bernardus [2]: Proprium judicium sequentes, "sunt unitatis divisores, inimici pacis, caritatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, et magni in oculis suis." Quam sententiam auctor "Pugnæ spiritualis" [3] magis evolvit, dicens; "Hujusmodi sane homines in gravi versantur periculo, difficulterque curari possunt: quod superbia intellectûs periculosior multo sit quam voluntatis. Nam qui solâ voluntate superbit, is non omittit obedire quandoque, quia aliorum judicia præfert suo, æstimatque meliora. Qui autem superbit intellectu, atque apud se statuit suam sententiam meliorem esse sententiis ceterorum, quis eum emendare poterit?"

(1) Card. BONA, *Princip. vit. christ.* Pars II, § I.—(2) S. BERN. Serm. 3 Paschæ, n. 4. P. L. t. 183, col. 290.— (3) SCUPOLI, *Pugna spirit.* cap. IV.

Art. II. — De moderatione intellectûs speculativi.

Ad moderandam intelligentiam requiruntur:

114. — 1. **Ut necessaria et utilia addiscantur.** — Cognitio omnino necessaria triplex est, uti vidimus supra [1]. Huic cognitioni adhære, Frater, et omnem repelle curiositatem, omne studium placendi hominibus et inaniter lucendi rejice, sed disce quæ prosunt, quæ Deo placent, et proximum juvant, quæ statui tuo congruunt diligenter retracta. *Scientias naturales* quæ ad theologiæ studia necessariæ sunt, addisce, Frater; scito tamen graviter reprehendendos esse religiosos qui in poëtis et profanis auctoribus legendis tempus terunt; horum enim libri, ut nostræ Constitutiones aiunt, sunt: [2] "Vere inutiles, vani et periculosi, qui hominem potius mundanum, quam christianum reddunt." Certe invenire est religiosos, sed nec vere spirituales, neque Deo ex corde deditos, qui hanc monitionem non capiunt, forsitan et irrident; si verum umquam aliquem rerum spiritualium gustum habuerunt, eorum conscientiæ et experientiæ judicandum relinquo, quantum his ineptis studiis a devotione avocentur et vanis cogitationibus orationis tempore distrahantur.

2. — **Ut utilia debito modo addiscantur.** — Debito modo, scilicet recte, modeste et ordinate doctrinæ proficuæ intellectum applicare debes, Frater.

Recte. Recte intellectum instruis, si bonum ob finem, scilicet ob gloriam Dei, animarum salutem et profectum animæ tuæ, veritatem inquiris. "Proinde diligenter caveas, ne rem aut opus quidpiam appetas amesque, nisi prius adhibitis intellectûs examine, et oratione ad Deum, pro gratiâ illuminationis ad istud vere cognoscendum, sitne bonum an malum. Atque hoc non solum in omnibus profanis rebus operibus-

(1) Cfr. art. præc. — (2) Constit. cap. IX, n. 189.

que faciendum, sed et in piis ac sanctis; quia licet hæ posteriores in seipsis bonæ sint, potest tamen contingere ut, propter circumstantias temporis, loci, multitudinis aut obedientiæ, tibi bonæ non sint. Unde sæpe factum, ut multi occasione suorum alioquin laudabilium piorumque laborum, grave passi sint naufragium [1]."

Modeste. — Modeste scientiam quæris, si intellectum diligenter contines a curiositate: "etiam in cognoscendis rebus cœlestibus, humilem te semper ac sobrium exhibe: neque aliud quidquam scire desideres, quam Christum tuum crucifixum, ejusque vitam et mortem [2]."

Ordinate. — Ordinate doctrinæ insistis, si scientiam exquiris ut instrumentum ad finem et non ut finem virtutis; si tempus inter studia et bonam actionem partiris, et horas divino cultui et orationi debitas non defraudas. Apposite S. Augustinus: "Sic adhibeatur scientia tamquam machina quædam per quam structura caritatis assurgat, quæ maneat in æternum etiam cum scientia destruetur, quæ ad finem caritatis adhibita multum est utilis, per se autem ipsa sine tali fine, non modo superflua, sed etiam perniciosa probata est [3]."

3. — **Ut excessus intellectûs abneges.** — Excessus intellectûs ad vitam moralem spectantes sunt:

a) Alios docere et monere et non prius docenda audire. — Nam, ut ait S. Ambrosius [4]: "Discendum prius est, quam loquendum. Aures paratas habe, ut aliquid de sapientium consiliis consequaris. Lingua reprimenda est, auditio præparanda." Hæc quidem veritas ad omnes attinet qui rerum spiritualium imperiti, ipso facto alios ad altiora dirigere nesciunt. Hi si seipsos cohiberent, et prius audirent quam loquerentur, aut si animas sitientes perfectionem ad expertos mitterent, non jam tot detrimenta suis auditoribus inferrent.

(1) Scupoli, l. c. — (2) Ibidem. — (3) S. Aug. Epist. 55, cap. 22, n. 39. P. L. t. 33, col. 223. — (4) S. Ambros. *Liber de Noë*, cap. 31, P. L. t. 14, col. 434.

b) Propria negligere et insipienter aliena considerare.— Detestabile hoc vitium ex oblivione sui nascitur. "Tamdiu, inquit Pomerius [1], quis peccata sua, quæ nosse, aut deflere debet, ignorat, quamdiu curiose aliena considerat. Quod si mores suos ad seipsum conversus aspiciat, non requiret quid in aliis specialiter reprehendat, sed in seipso quod lugeat." Et S. Gregorius [2]: "Recta autem mens quid sibi, quid proximis debeat, attendit: et nec per alienæ sollicitudinis immoderationem studia negligit, nec per suæ utilitatis vigilantiam, aliena postponit."

Conclusio: *Oportet ut scientiam inquiras orando et meditando.* Restat demum, Frater, ut scientiam orando et pie meditando conquiras, quæ enim perscrutari plenius nitimur, sæpe orando verius quam investigando penetramus.

Art. III.— De moderatione intellectûs practici seu judicii.

115.— Intellectus, uti vidimus, ab eo actu, quo dijudicat et discernit quid in quâcumque re sequendum aut agendum sit, vocatur practicus seu judicium. Hoc judicium potest esse verum aut falsum: verum, si ab eo, quod est in re, vel debet esse in actione, non deviat; falsum vero si aliter sentit ac dijudicat quam res vel actio se habet.

Judicium, quod nec Dei, nec hominum sapientium judicio conforme est, sed singulare nostrum, utpote ab aliorum definitione ac sententiâ dissentiens, vocatur *judicium proprium.* Hoc *proprium judicium* mortificandum et quidem sequentibus remediis:

1. —**Purgare judicium a falsis ideis.**— Sapiens est, ait Car-

(1) Julianus Pomerius, *Lib. 2 de vitâ contempl.* cap. VI. P. L. t. 59, col. 450.— (2) *Mor.* Lib. II, c. 48, P. L. t. 75, col. 591.

dinalis Bona [1], qui suis momentis ponderat res, et æstimat prout sunt, non sicut prædicantur et æstimantur ab hominibus. Quælibet enim res duas veluti facies habet, unam veram, alteram fucatam et apparentem. Vera est quæ divinis rationibus, et ideæ in mente Dei existenti conformis est: altera secundum ideas et affectus hominum, et secundum pravas amoris proprii præscriptiones efformatur." Sic in Ecclesiâ Christi: "Hi quidem episcopi, illi sacerdotes, quidam monachi et religiosi, alii reges et principes, omnes christiani nuncupantur: sed quale sit horum nominum pretium, quæ vis, et significatio, quibus virtutibus excellere debeant qui in prædictis gradibus sunt constituti, quæ singulorum idea sit, quæ leges, quæ officia, quæ definitio, nemo scit, nemo investigat, rebusque neglectis sola remansit titulorum majestas, et rerum umbra, et inanis imago. Nemo se talem exhibet, qualis dicitur, nemo sequitur Christi vestigia [2]." Judica ergo, Frater, de rebus prout sunt, non. vero prout ab hominibus habentur.

2.— **E mente opinionem erroneam deponere.**—Si recte de creatis judicaveris, facile judicium erroneum seu opinionem falsam depones. Judicium in homines variis ac miris modis tyrannidem exercet. Nonne ipsum est quo pro suo arbitrio felices, aut miseros facit? nemo enim beatus, nemo incolumis est, nisi putat se esse. Aman primus erat in regno Assueri, opes et honores possidebat innumerabiles, nihilominus opinione suâ, id est suo judicio, infelicissimus; nihil se habere putabat, eo quod unus e captivis sibi palatium ingredienti non assurgebat. Sic, Frater, totius orbis divitiæ atque dignitates actu etiam tibi collatæ jam non sufficient, ut iis contentus sis, nisi et judicium consenserit. Sancti Dei et sectatores diaboli, eidem sorti secundum mundum infelici quandoque sunt obnoxii: illi tamen Deum exaltant, hi vero eum blasphemant. Undenam adeo diversus agendi modus

(1) Card. Bona. *Princip. vit. Christ.* P. I, § xxxv.— (2) Card. Bona, l. c.

oritur nisi ex opinione seu judicio? Sancti enim in humanis ærumnis optima ad merendum vident media, sectatores diaboli autem nihil nisi pœnas naturæ immeritas. Scito tamen, Frater, hominem ab his erroribus judicii nunquam perfecte purgari. Nam aliter sapere quam se res habet, humana tentatio est. Certe sententiam suam nimis amare vel melioribus invidere, diabolica præsumptio est; verum in nullo aliter sapere quam res se habet, angelica perfectio est. Unde roga Patrem luminum ut gratiâ suâ intellectui tuo verum lumen infundat. Verum enim vel falsum cujusque judicium est, prout vero vel falso lumine imbuitur [1].

3.—**Negare proprium judicium.**—Si veritatem inquisiveris. Frater, proprium judicium abnegare non recusabis. Vide ergo ne innitaris judicio tuo et prudentiâ tuâ, quæ ex sensibus et apparentibus rebus ortum ducit, facile enim decipieris et mors devastabit animam tuam. Jam vero proprii judicii abnegatio in tribus præsertim fieri debet, scilicet:

a) In his quæ pertinent ad doctrinam.—In verba cujuslibet hominis jurare non est necessarium, sed in verba veritatis. Neque vitium proprii judicii est opinionibus vere probabilibus adhærere aut unam aliis præferre, si rationum momenta, veritatem pro hâc opinione stare efficaciter commonstrant. Sed vitium est, absque solidâ ratione, eam ut veram retinere opinionem, quam falsam vere sapientes docent.

b) In rebus a toto Ordine probatis.—"Quæ major est superbia, ait S. Bernardus [2], quam ut unus homo toti congregationi judicium suum præferat, tanquam ipse solus habeat spiritum Dei?"—"Quamobrem, aiebant Patres deserti, ut refert Cassianus [7], si vos, quemadmodum credimus, Dei causa ad æmulationem nostræ cognitionis attraxit, omnibus institutis quibus illic primordia vestra præventa sunt, penitus abdicatis, quæcumque seniores vestros agere vel tradere

(1) Ibidem, P. II, § x.—(2) S Bern. Serm. 3 Paschæ, l. c.—(3) Cassianus, Collat. XVIII, cap. iii. P. L. t. 49, col. 1092.

videritis, summâ humilitate sectemini. Neque vos moveat, aut ab imitatione retrahat ac divertat, etiamsi nobis ad præsens alicujus rei vel facti ratio vel causa non liqueat, quia eos qui bene de cunctis ac simpliciter sentiunt, et universa quæ a senioribus tradi gerive perspexerint, fideliter imitari magis quam discutere student, per operis experientiam etiam rerum omnium scientia subsequetur."

c) In modo agendi in vitâ religiosâ.— Tuta semper tibi et suavis erit via, quam omnes Ordinis boni religiosi ingrediuntur; periculosa vero et tristis, quam sibi unus invenit, et ideo merito singularitate notatur. Quare hoc curare debes, Frater, ut vitam spiritualem ducas juxta doctrinam prælatorum. Nam qui alterius hominis fugit esse discipulus, magister fit erroris; et qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum tradit. Numquam igitur audias prurientes auribus, novitatis cupidos, antiquitatis contemptores, qui solum loquuntur sensibus placentia. Serpentes sunt in angelos lucis se transfigurantes. Sequere potius doctrinam quâ omnes Sancti Ordinis Seraphici pasti sunt, doctrinam scilicet Evangelii, Regulæ et Constitutionum, quæ a prælatis, a viris in Ordine doctis et piis nobis proponitur; de his quippe doctoribus legis apud Jeremiam: *Dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientiâ et doctrinâ.* [1]: Paulo [2] Christum interroganti: *Domine, quid me vis facere?* respondit Dominus: *Surge et ingredere civitatem et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere.* Deus pascit Prælatos, Prælati pascunt mentem religiosi, mens autem religiosi per doctrinam legitimis doctoribus acceptam regit sensus suos et appetitus. Attamen cum fervidi ad magnas asperitates, ad immoderatos labores, ad onera importabilia, tepidi vero ad omne asperum declinandum et omne onus abjiciendum aspirent: per spiritualis magistri institutionem illi indiscretionem, isti vero socordiam deponunt et multa damna spiritualis profectûs evitant.

(1) Jerem. III, 15.— (2) Act. IX, 6.

Noli ergo, Frater, judicio tuo habenas laxare, sed illud consiliis judiciisque superiorum subjice.

CAPUT II.

DE CUSTODIÂ VOLUNTATIS.

ART. I.— De naturâ voluntatis in genere.

116.—Natura voluntatis.—Voluntas est appetitus rationalis seu potentia libera quâ, ex distinctione boni vel mali, illud appetimus et ab hoc aversamur. Hoc appetitu rationali anima non solum bona præsentia, particularia et corporalia, qualia appetunt bestiæ, sed pariter bona absentia et spiritualia quæ per fidem aut rationem ostenduntur, atque ipsum summum et infinitum bonum, Deum nempe, appetere potest. Ob hanc facultatem homo magnarum virtutum, ac præcipue reginæ omnium, caritatis videlicet fit capax.

Appetitus hic rationalis seu voluntas magnâ nobilitate et admirabili excellentiâ gaudet, scilicet libertate, quâ a ceteris rebus creatis maxime distat.

Voluntas ad malum prona.— Sed, proh dolor! per primi parentis peccatum libertas voluntatis humanæ infirmata est, et proinde ad mala et noxia eligenda facilis et prona. Dein liberum arbitrium nostrum, liberum quidem est, ut velle et non velle, vel etiam velle et nolle possit; sed in seipso, nedum in aliis, efficere quod vult, quod non vult impedire, non semper valet. Audi Apostolum lamentantem in Epistolâ ad Romanos: *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio.* [1] Et quis nostrum hoc non experitur? Volo attente orare Deum et jubeo imaginationem

(1) ROM. VII, 15.

meam dum ad orandum assisto, nusquam evagari, et invenio me ab imaginatione delusum: oratione intermissâ ad alia cogitanda delabor. Spiritus enim pugnat adversus carnem, caro autem adversus spiritum. Bellum gravius et amarius cogitari non potest, quam ubi voluntas sic adversa est passioni, et passio voluntati, ut nullius earum victoriâ tales inimicitiæ finiantur, et neutrum alteri cedat.

Voluntas omnia regit.— Attamen voluntas super omnes hominis facultates imperium semper tenet, et omnia quæ de necessitate et modo purgationis sensuum externorum et internorum discimus, quodammodo pertinent ad voluntatem. Voluntas est tamquam eques regalis, et omnibus aliis facultatibus debet imperare et eas ad finem ultimum dirigere. Id nobis S. Ambrosius [1] eleganter exponit: Eques enim, inquit, ascendit equum, non ut sedeat tantum, sed ut regat, et ideo agitator dicitur, cum disciplinâ et arte pro arbitrio suo equos agitat, vel currentes incitat, vel reflectit indomitos, vel revocat fatigatos, vel mansuetos suâ voluntate convertit. Equus est corpus cum suis appetitibus, eques regalis vero voluntas quæ regit carnem et motus ejus et eos habenis coercet. Et quando voluntas gratiâ Dei adjuta, novit proprium corpus regere, mordentem colubrem conculcat, caput ejus conterit, invictaque in suo equo manet. Indiget tamen eques hic regalis consiliario, cum et ipse a superioribus, divinis scilicet legibus, gubernetur oportet. Consiliarius ejus, uti vidimus, est intellectus; hæc facultas lumen scientiæ et intelligentiæ quod recepit, non sibi soli usurpat, sed voluntati rem cognitam ita proponit, ut ad illius amorem alliciatur, sicque ipsa cum suis facultatibus inferioribus ad felicem exitum pervenire possit.

Causa defectionis voluntatis.— Quamquam voluntas regit sensus, objecta tamen omnium defectuum voluntatis in ipsis sensibus inveniuntur. Omnis enim nostra cognitio incipit

(1) S. Ambros. *Liber de Nabuthe Jezraëlita*, c. 35, P. L. t. 14, col 788.

a sensibus, quos portas vel fenestras animæ nuncupamus, quâ intrant omnes imagines et species rerum sensibilium unde discursus et judicia intellectûs dependent, ideoque si sensus non bene custodiuntur et reguntur, voluntas deficit.

Improba voluntas est causa omnium malorum.— Diabolus perversâ voluntate ex bono angelo diabolus factus est, et multi qui aliquamdiu justi et sancti fuerunt, per solam malam voluntatem facti sunt peccatores et damnati. Recte dicit S. Antonius a Padua [1] quod: "Mala arbor est mala voluntas: cujus radix cupiditas, truncus obstinatio, rami perversa opera, folia verba ventosa, fructus mors æterna."

Voluntas moderanda est.— Voluntati non pro libitu res appetere licet. De obligatione moderandi voluntatem Seraphicus Pater loquitur in suâ Regulâ [2]: "Fratres vero, qui sunt subditi, inquit, recordentur quod propter Deum abnegaverunt proprias voluntates."

Hoc sancti Patris monitum devoti fratres Ordinis semper observaverunt. Sic legitur [3] de fratre Willelmo de Esseby quod "cum quæreret ab eo frater Gregorius, Minister Franciæ, si vellet ire in Angliam, respondit se nescire si vellet. Cum miraretur minister de responso, dixit frater Willelmus, idcirco se nescire quid vellet, quia voluntas sua non erat sua, sed ministri." Non te fallat, o Frater, numerus dierum, quos hic relicto corporaliter sæculo consumpsisti. Illum tantum diem vixisse te computa, in quo voluntatem propriam abnegasti, quem sine ullâ Regulæ transgressione duxisti.

Voluntas, ut recta sit et ordinata, debet, gratiâ Dei adjuta, sese voluntati divinæ subjicere et dein malo appetitui resistere. De abnegatione voluntatis respectu voluntatis Dei, sermo erit ubi tractabitur de voto et virtute obedientiæ. Hic vero agendum de abnegatione voluntatis quatenus sensua-

(1) S. Ant. a Padua, Serm. 8 post Trinit. — (2) Reg. caput x. — (3) Analecta Franciscana, Tom I, p. 218.

litatem rectæ rationi subjicit, seu de abnegatione amoris proprii.

Art. II.— De amore proprio.

§ I.— *De amore proprio in genere.*

117.— Quid est?— Amor in creaturâ rationali est affectus animi quo quisque bona vult sibi vel aliis: amor vero proprius est ille quo quis vult sibi bona et fugit adversa propter seipsum, vel sistendo in seipso, tamquam in fine. Ergo amor sui non est naturalis ille amor, quo jubemur proximos sicut nos ipsos diligere, et de quo Apostolus dicit: *Nemo umquam carnem suam odio habuit;* [1] sed est amor vitiosus et a naturâ lapsâ profectus, quo quis tantum studet suis commodis, nullâ ratione habitâ vel divinæ gloriæ, vel alterius finis honesti.

Perversitas hujus amoris proprii. — Amare se est in se inordinatum, perversum atque damnabile. Etenim non propter seipsum, sed propter Deum creatus est homo: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus* [2]. Ita ergo bona creata debet quærere, si ordinate quærit, ut illa non propter semetipsum, quasi propter finem quærat, sed propter Deum, qui finis ipsius et universarum rerum est: Quoniam, ait S. Augustinus [3], sicut civitatem cœlestem ædificat amor Dei usque ad contemptum sui; ita civitatem terrestrem, cui diabolus dominatur, ædificat amor sui usque ad contemptum Dei: cum enim Deus omnia ad se referri præceperit, quicumque in omnibus se et suam respicit utilitatem, nihil certe ex operibus suis refert ad vitam æternam promerendam. Ergo, ut infert Doctor gentium: *Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus* [4].

(1) Eph. v, 29. — (2) Prov. xvi, 4. — (3) S. Aug. *De civit.* Liber xiv, cap. xxviii, P. L. t. 41, col. 436.— (4) Rom. viii, 12.

Pravi effectus amoris proprii. — Sanctus Paulus [1] sine dubio amorem proprium tanquam radicem omnium malorum indicat: *Erunt homines seipsos amantes.* Et inde quam longam deducat malorum seriem, adverte: *Cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, et voluptatum amatores magis quam Dei; habentes speciem quidem, virtutem autem ejus abnegantes.* Meditare, Frater, singula verba, et quidem serio meditare.

Ex his clare apparet amorem in religioso viro primum triplicem concupiscentiam excitare, et insuper pessimos producere fructus, inter quos eminent quatuor.

1.— EXCITATIO TRIPLICIS CONCUPISCENTIÆ. — *a)* **Concupiscentia oculorum.** Vir religiosus, amore proprio deceptus, non advertit quid status suus poscat, quid professio vetet: desiderat enim bona temporalia, non ad necessitatem tantum, sed ad superfluitatem et vanitatem. Vanitas quippe est ad exteriora, quæ pereunt et in morte relinquenda sunt, se convertere.

b) **Concupiscentia carnis.** — Dein desiderat non necessarias corporis voluptates, quibus sensus externi delectantur vel sensus capiuntur interni. Inhiat pulchris, inanitatibus, libris, discursibus, voluptatibus carnis. Vanus est hic amor secundum corpus, quod in corruptionem et in mortem finit; vanus secundum animam, quæ serviens iniquitati se ream mortis æternæ constituit.

c) **Superbia vitæ.** — Desiderat honorem, laudem, excellentiam super alios: nihil hoc desiderio potentius et periculosius; nam iter ad vanitatem spaciosum est et breve, et facilius est in terram labi et in infernum descendere quam ad cœlum elevari.

(1) II TIM. III, 2-5.

2.— ECCE NUNC FRUCTUS PESSIMI: *a) Tristitia.*— Anima concupiscentiâ carnali nunquam impletur, inde habes *tristitiam.*

b) Invidia.— Seipsos amantes aliorum virtutes et proximorum dona obscurare conantur, ne sibi aliquis præferatur,— ecce *invidiam.*

c) Impatientia.— Sui amore deceptus, adversus omnes qui suis desideriis obstant, per indignationem irritatur,— vides *impatientiam.*

d) Scrupuli.— Religiosus vir amori proprio inhærens, necessario vexatur a conscientiâ tenerâ et virtutem sitiente,— ecce *inquietudinem.*

IN QUIBUSNAM CASIBUS AMOR PROPRIUS MORTIFICANDUS EST.— Amor proprius præsertim mortificandus est:

1.— *In donorum naturalium vel supernaturalium exaggeratione.*— Eo ipso quod dona, sive naturalia sive supernaturalia, non tamquam Dei dona, sed tamquam merita propria considerat, homo seipsum decipit, se aliquid magnum putat, in omnibus sibi complacet, suos defectus extenuat ac, latenti quâdam cogitatione et abscondito desiderio, gloriam et honorem concupiscit.

2.— *In desiderio lucendi et ab aliis æstimari.* — Soli Deo honor et gloria! Sed homo hoc ignorans desiderat ab aliis non propter Deum sed propter seipsum amari, timeri, æstimari et laudari. Unde ira, quærimoniæ, murmurationes, judicia temeraria, quibus lædit superiores et confratres huic desiderio minime satisfacientes.

3.—*In timore abjectionis.*—Propria abjectio non homini est noxia. Religiosus veritatis hujus immemor, erubescit de defectibus ab ipsâ naturâ provenientibus, vel imbecillitate manantibus; qui vero lumine supernaturali imbuitur, erubescit de peccatis, nullam vero propter alia habebit confusionem. Deo enim, cui humilia et devota accepta sunt obsequia, minime hominibus placere studet.

4. — *In absconsione defectuum et in ostensione bonorum operum.* — A Domino ipso edoctus, qui per os Nathan ad Davidem dixit: *Tu enim fecisti abscondita, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël et in conspectu solis* [1], religiosus vir exterius se exhibet prout interius se habet. Econtra vir cujus intellectum nec ratio nec fides illuminant, per amorem proprium sese hypocrite gerit: vitia, culpas et defectus suos occultat, non quidem ob ædificationem proximorum, sed ad aucupandum in cordibus aliorum honorem et nomen sanctitatis; maximâ cum curâ perficit ea opera quæ visuri sunt homines; econtra lugendo modo quæ probaturus est solus Deus. Sermo sublimis, sed oratio tepida est psalmodia distracta! Tamquam gladius crudelis, amor proprius multos spirituales viros non Dei, sed mundi et vanitatis martyres facit.

5. — *In fugâ eorum quæ homines improbaturi sunt.* — Quæ bona et Deo grata, semper exsequenda sunt, ut ipsa ratio nos docet. Sed hujus veritatis persæpe obliviscitur homo, et ad vitandam confusionem ea omittit, et sic perniciosus amor ora consiliariorum obturat, ne libere verum loquantur, manus laborantium ligat, ne in rebus abjectis sibi injunctis, Deo tamen gratis, obediant. Similiter Dei servos pusillanimes reddit, quominus a cœtu tepidorum se subtrahant, vel conversationis modum perfectiorem arripiant.

§ II. — *De moderatione amoris proprii.*

118. — Difficilis est. — Moderatio amoris proprii est difficillima, nam propensio ad propria commoda impedit intellectum quominus principia et documenta vitæ christianæ percipiat. "Quis enim poterit amanti seipsum persuadere omnia quæ diligit mundus vana esse, et nullius momenti, ait Cardinalis Bona [2], honores et dignitates nihil aliud esse, quam

(1) II Reg. xii, 12.—(2) Card. Bona, *Princip. Vit. christ.* Pars I, § xxx.

splendidam servitutem et afflictionem spiritûs: viri fortis et magnanimi esse ignoscere inimicis, et his qui oderunt nos benefacere: satius esse divitias spernere quam habere: gloriosius esse propter Deum subesse, quam dominari: laudabilius vincere seipsum et coercere appetitum quam munitissimas arces expugnare? Hæc sane dura videntur, et incredibilia diligenti seipsum. Filii autem Dei spiritu Dei aguntur, ut non secundum carnem, sed secundum spiritum vivant."

Quomodo facienda est.—Ad amorem proprium repellendum ante omnia requiritur ut intellectus de ejus malitiâ instruatur, ut sic voluntas efficacius appetitui inferiori imperare possit, nam sicut lux tenebras discutit, ita lumine intellectûs voluntas perversum amorem repellere potest. Ergo:

1.—SÆPE TEIPSUM INSPICE.—"Hoc certe mirabile est, cum tanta diversitas hominum humanarumque propensionum sit: omnes tamen unanimiter in hoc conveniunt, quod nemo sibi vilis est, nemo alteri cedere aut subjici vult. Omnes cupiunt super alios eminere [1]." Ergo, Frater, quis et qualis sis penitius agnosce. Sol omnibus oritur sicut et tibi, et Deus qui omnium est Dominus, non tibi soli, sed reliquis quoque dona concessit. Si ergo ad summum es unus ex aliis, non vero super alios, non habes unde illis amore, vel laude, vel quovis alio momento aut jure superemineas.

2.— ACTIONES DISCUTE. — Actiones nostræ vel malæ, vel theoretice indifferentes, vel bonæ sunt. Omnes tamen discutiendæ sunt. "Quisquis vero vitæ suæ custodiam negligit, inquit S. Gregorius [2], discutere quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit, aut nescit,... sibimetipsi præsens non est, qui semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere sollicitus non est. Ille autem veraciter in præsenti est, qui se in suis actibus tanquam alium attendit: nam sunt multa peccata quæ committimus, sed idcirco nobis gravia non

(1) Ibidem, c. XXXIII. — (2) S. GREG. In Ezech. Lib. I. Homil. IV, n. 8-9. P. L. t. 76, col. 819.

videntur, quia privato nos amore diligentes, clausis nobis oculis, in nostrâ deceptione blandimur."

a) Actiones malæ. — "Omnes ignoscunt sibi, aliis nunquam, ait Cardinalis Bona [1], opiniones suas pertinaciter omnes sustinent, res suas admirantur, proprias tantum adinventiones et placita probant, aliena rejiciunt: ignorantiam suam instar sapientiæ ostentant, et cum nihil sciant, nihil se ignorare arbitrantur. Vitia quæ habent, tegunt, et justitiam simulant quam non habent, frustra reclamante conscientiâ." Necesse ergo tibi est, Frater, ut hæc vitia inquiras et examines, ut ea corrigere valeas.

b) Actiones theoretice indifferentes. — *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite,* ait Apostolus [2]. Nam si has res sibi non propter Deum, sed propter seipsum vult, peccatum quidem rejicit, sed periculum non evadit. Et nihilominus in omnibus quæ agit homo, ordinarie nihil de Deo cogitat, sed de seipso. Si edit, bibit, dormit, ea facit, ut seipsum foveat: voluptates captat ut seipsum oblectet: opes, honores, dignitates ambit, ut seipsum efferat.

Sed tu, Frater, Sanctos imitare qui "si quædam opera carnis faciunt, ex quibus expediri in hâc mortalitate non possunt, ad ea se duci non sinunt ex proprio sui amore, sed ex principio supernaturali, prava desideria carnis maceratione coercentes. Aiunt sui amatores discretionem in his, quæ ad corpus spectant, necessariam esse: sed illa optanda et adhibenda quæ de cœlo est; nam prudentia carnis mors est [3]."

c) Actiones in se bonæ. — Etiam actiones in se bonæ lumine rationis et præsertim fidei examinandæ sunt. Sunt spirituales viri qui res terrenas conculcant, amicos, propinquos prudenter diligunt, sed alio amoris proprii visco capiuntur. Amor propriorum operum, privatorum exercitiorum, spiritualium consolationum eos seducit, in singulari-

(1) Card. Bona, l. c. § xxxii. — (2) I Cor., x, 31. — (3) Card. Bona, l. c. § xxx.

tatis vitium cadunt, fraternam caritatem, misericordiam erga indigentes pessumdant. "Cum igitur naturæ semper et ubique seipsam quærentis fraudes et doli subtilissimi sint, omnes animi recessus perscrutari, et sollicite cavere debemus, ne in principio, medio et fine actionum nostrarum, aliqua ratio se immisceat proprii emolumenti, quantumvis sancta et honesta videatur. Vitæ christianæ disciplina hæc est, non quærere, nec amare nisi quod Dei est, et odisse quod proprium est [1]."

3. — **Rectâ intentione omnia ad Deum dirige.** — Si Deo placere studes, Frater, sive bona operaris sive mala fugis, semper propter Deum age. E vitiatâ intentione omnis labor, omnis conatus vel ad virtutem, omne bonum desiderium, actio denique omnis corrumpitur. Rectam intentionem ergo non tantum habitu aut virtute, sed quantum possibile actu in omnibus habe; ita scilicet ut in cunctis, quæ cogitas vel desideras, quæ loqueris vel agis, non teipsum, sed Deum tuum ejusque beneplacitum et gloriam inquiras.

Conclusio totius tractatûs.
de reformatione veteris hominis.

119. — Jam omnia quæ per peccatum deformata sunt examinasti, Frater: deformationem scilicet ipsius animæ, deformationem omnium sensuum internorum et externorum et corporis membrorum, mediaque apta ad reformationem veteris hominis accepisti. Scito tamen, reformationem hanc non subito, sed gradatim et continuo progressu absolvi.

1. — REFORMATIO VETERIS HOMINIS OMNINO LENTA EST. — Anima quæ ex peccato ad devotionem ascendit, similis est auroræ, ait S. Franciscus Salesius [2], quæ oriens, non subito sed paulatim tenebras dispellit; curatio omnino lenta sæpe

(1) Ibidem, § XXXII. — (2) *Introd. Vie dév.* P. I, cap, V.

securissima est. Morbi enim cordis, sicut et corporis, celerrime accidunt, sed tardissime curantur. Ergo animose progredere, Frater, et patienter diuturnum sustine laborem.

2 — Duo excessus vitandi. *Primus excessus.* — Proh dolor! animæ inveniuntur, quæ dum varias quibus implicantur imperfectiones agnoscunt, viam purgationis per aliquod tempus tenent et se exercent, mox tamen incipiunt inquietari, turbari, deficere, tentationi paulatim succumbunt, ab incepto desistunt et retrocedunt.

Secundus excessus. — Ex alterâ parte summum incurrunt periculum animæ, quæ per contrariam tentationem præpropere fingunt se purgatas jam esse a suis imperfectionibus, vel potius primo die purgationis se liberatas esse: ad volandum sine alis sese exponunt. In quanto periculo sunt ne rursus cadant, eo quod nimis cito a medico se subtraxere!

3. — Purgatio nunquam omnino completa est. — Scito ergo, Frater, exercitium purgationis animæ nec posse, nec debere, nisi cum vitâ finiri. Ne ergo perturbemur imperfectionibus nostris; cum in hoc consistat perfectio nostra contra illas pugnare. Optima sane est conditio nostra in hoc duello; semper enim, modo velimus, victores esse possumus, utendo scilicet mediis aptis et a Deo ordinatis.

4. — Media generalia semper adhibenda. — Si quæras, Frater, quænam sint hæc media? Respondeo cum Job prophetâ: *Ecce timor Domini, ipsa est sapientia, et recedere a malo, intelligentia* [1].

Timor Domini. — Timor Domini se habet ut infirmorum medicina. Sicut medicina bene temperata omnem repellit morbum omnesque nocivos humores, ita timor Dei, omne peccatum et omnes peccati occasiones. At peccata et pec-

(1) Job, xxviii, 28

cati occasiones repellere, quid est nisi veterem exuere hominem?

Modus timorem Domini excitandi. — Modus porro timorem Dei, et sapientiam, quæ nos a peccato procul abarcet, acquirendi hic est : respice finem, in quem actiones nostræ omnes currunt.

Meditatio novissimorum. — Consideratio et meditatio mortis, judicii tam particularis quam universalis, purgatorii et inferni : ecce tibi media apta ad timorem Domini excitandum, necnon ad peccatum vitandum. *Memorare novissima tua, et in æternum non peccabis*[1]. Peccata, ut diximus, suam a voluptatibus et delectationibus originem trahunt; et ideo interminatâ horrendâ inferni pœnâ cohibenda sunt. Turbæ vitiorum universæ resistere poterit homo, modo semper cogitet Deum operum suorum inspectorem, modo assidue perpendat voluptatis exiguitatem, peccati spurcitiem, vitam labilem, mortem incertam, puræ conscientiæ pacem, conscientiæ peccato infectæ anxietatem, gaudium in fine vel cruciatum sempiternum. Quæ enim et qualis vita, si homo e sepulcro vix progressus, rursum ad sepulcrum pergat et demum in perpetuâ gehennæ flammâ tumulatur?

Sequendum nobis est, Frater, sancti Bernardi[2] consilium: " Primum, inquit, consideret peccata sua, qualia et quanta perpetravit : quæ considerare non multum prodesset, si non pro illis in gehennâ puniri metueret, et ideo considerationi peccatorum recte adjungitur consideratio gehennæ. Iterum si considerentur quæ et quanta sint tormenta gehennæ, et nulla peccatorum memoria haberetur, secura mens forsitan gehennam consideraret, cum nulla eorum recordatio peccatorem perterreret. Hâc de causâ in mente contemplatoris utrumque et peccata et gehenna conjungitur, ut ex utroque terror incutiatur." Nam, ut Joannes Chrysostomus ad popu-

(1) Eccles. vii, 40. — (2) S. Bern. *Parab. de Nupt. filii Reg.* Inter opera S. Bern. Ed. Paris, 1640, col. 1723.

lum suum prædicans ait [1]: "Nihil tantum peccata consumit, virtutemque crescere facit et germinare, quantum assidui timoris natura. Propterea qui non vivit in timore, recte illum agere non est possibile: sicut vicissim cum timore viventem est impossibile peccare."

"Homines mali vitia sua oderunt simul et amant, ait Cardinalis Bona [2], atque etiam, dum perpetrant, detestantur. Quid prodest verbis mala rejicere, factis amplecti? Nemo est tam profligatæ conscientiæ, cui aliquando vitia sua nauseam non faciant, sed cito cum illis in gratiam redeunt. Qui vere conversus ad Deum est, ponit securim ad radicem, et ipsas minutissimas vitiorum fibras eradicat. Tum memor fragilitatis suæ, omnes peccandi occasiones studiosissime vitat, et ad quodlibet malæ rei objectum timore concussus resilit, et exhorrescit."

Ergo, carissime Frater, fideliter incumbe ut mane, cum primum in cellam post officium divinum veneris, semper de novissimis brevem meditationem instituas. Praxis hæc, in toto Ordine vigens, aptissimum medium est ad veterem hominem expurgandum.

(1) S. J. Chrysost. Homil. 15, ad pop. Antioch. P. G. 49, col. 154. — (2) Card. Bona, *Manuductio*, cap. III, 2.

PARS SECUNDA.

De reformatorum confirmatione et conformatione ad Christum, per virtutum exercitationem.

120.— Sicut in parte præcedente perfectam docuimus methodum deformata reformandi, seu quærendi Deum ut illum inveniamus; ita, nunc tibi, Frater, qui Illum invenisti per caritatem et gratiam, perfectum præscribemus modum reformata confirmandi et, ad exemplum Sancti Patris Francisci, per virtutum exercitationem Christo conformandi. Confirmatio hæc et conformatio verbis David insinuatur: *Beatus vir cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrimarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator; ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion* [1].

Tradunt enim verba hæc hujus confirmationis et conformationis media omnia, ac in utroque crescendi modum.

Illud in primis ponderandum est, Deum, qui principium est atque finis omnium creaturarum, rationem causæ moventis in nostro profectu spirituali exercere. Sed hæc confirmatio nostra et conformatio nostra ad Christum, quibus ad finem ultimum perfecte perveniamus, valde sublimis est, et progressus nimium arduus et difficilis, vires autem naturæ humanæ omnino debiles et tanto negotio impares; ipsemet Deus, qui est finis noster, præstat auxilia, quibus progrediamur et ascendamus, perveniamusque usque ad illum, et ideo recte David dicit: *Beatus vir cujus est auxilium abs te,*

1) Ps. LXXXIII, 6-8.

quoniam sine auxilio divino nihil efficies, Frater, nec eris beatus, sed miser; non ascendes in sublime, non confirmabis reformata, non conformabis tuam cum Christo vitam, sed in abyssum descendes. Nam: *perditio tua, Israël: tantummodo in me auxilium tuum* [1].

Sed Deus qui auxilium suum nobis præstat, nostrum consensum tamen et cooperationem exigit; aliis verbis, media præscribit, quibus animam præparemus ad gratiam ulterius proficiendi recipiendam. Hæc media sunt varia instrumenta seu exercitia spiritualia, quibus amor Dei paritur, voluntas Dei nobis innotescit, vita Christi in nobis crescit et perficitur.

Fretus divino auxilio, ascensiones disponere in corde potest homo, Frater, per quas de virtute in virtutem, de fortitudine in fortitudinem, de uno gradu virtutis in alium sublimiorem et de uno genere virtutis ad aliud diversum et excelsius ire poterit. Quare David optime quidem prosequitur: *Benedictionem dabit legislator: ibunt de virtute in virtutem.*

Unde, in hâc parte agendum de confirmatione et conformatione novi hominis ad Christum:

I.— *per instrumenta spiritualia,*

II.— *per praxim virtutum.*

(1) Oseas, xiii, 19.

LIBER PRIMUS.

Prima confirmatio et conformatio novi hominis ad Christum per instrumenta spiritualia.

121.— *Vita nostra conformanda est vitæ Christi.*— Quandoquidem perfectio consistit in caritate Dei, seu in conformatione voluntatis nostræ cum divinâ, sequitur vitam nostram ad nobilissimum exemplar, ad Christum Jesum nempe, conformandam esse.

Vita ipsa Christi nos ad hanc conformationem exstimulat.— Sanctus Paulus hisce verbis [1]: *Mortuus est Christus, ut et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est,* maxime conspicuum declarat effectum, quod passio et mors Christi fideles exstimulat, ut omnes Deo vivant, vitamque virtute præstantem ac perfectam instituant.

Vita et passio Christi meditanda est.— Ut autem quis Deo soli vivat, abunde sufficit, ut in libro crucifixi assidue studeat: "Non pluribus indigeo, ait Seraphicus Pater Franciscus [2], scio Christum pauperem crucifixum."

Ipse enim Jesus illud dolorum suorum pelagus jam intraturus, Apostolis, et in eorumdem personâ, omnibus fidelibus, dixit: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis* [3]. Et ad hanc imitationem aggrediendam assidue nos per Spiritum Sanctum excitat, dicens; "*Aperi mihi, soror mea* [4], aperi cor tuum per consensum et præpara-

(1) II Cor. I, 15.—(2) Thom. a celano, Leg. II, lxxi.— (3) Joan. xiii, 15. — (4) Cant. v, 2.

tionem ad mea dona accipienda; nam quo magis aperueris et cor tuum dilataveris, eo magis intime ad te accedam, ut vitam tuam vitæ meæ conformes et ampliora quibus melior et sanctior fias, tibi conferam dona."

Instrumenta ad hanc conformationem exsequendam. — Indicanda ergo sunt instrumenta, quibus oporteat aperire ostium, præbendæ quædam claves per quas aperiatur anima ut vita Christi in nobis instituatur. Quatuor autem sunt instrumenta seu claves quæ intellectum aperiunt, voluntatem dirigunt, sensus et passiones frenant, actiones denique omnes instruunt, ut sic homo in gratiâ Dei amplius confirmetur et Christi vitæ et doctrinæ perfectius conformetur. Intellectus Christo per instructionem aperitur; sensus et passiones per eorum subjectionem rationi et doctrinæ christianæ Domino subjiciuntur; et actiones per ipsarum rectam ordinationem ad exemplaria divina ad Dominum instruuntur.

Divisio. — Unde varia spiritualia instrumenta quæ referuntur:

I. — *Ad instructionem intellectûs.*

II. — *Ad conformitatem voluntatis humanæ cum divinâ.*

III. — *Ad subjectionem sensuum et passionum.*

IV. — *Ad rectam ordinationem actionum.*

CAPUT I.

DE INSTRUMENTIS AD INTELLECTUS INSTRUCTIONEM.

122. — Facultates hominis varia munia spiritualia intra animam exercent, intellectus autem respectu aliarum vicem januæ gerit; intellectu enim omnia inchoantur. Hanc ergo facultatem, Frater, aperi, ut quæ necessaria sint ad te

Christo conformandum addiscas, nec illam teneas quasi obstructam temporalibus et terrenis cogitationibus.

Instrumenta vero ad intellectum secundum Christi doctrinam instruendum, juxta unanimem Patrum spiritualium sententiam, sunt sequentia: 1° Prædicatio seu exhortatio spiritualis; 2° Lectio spiritualis; 3° Examen conscientiæ; 4° Oratio mentalis seu meditatio et 5° Directio spiritualis.

Art. I. — De exhortatione spirituali.

§ I. — *De ejus necessitate.*

123. — Increata Sapientia, quæ ad instituendam et erudiendam Ecclesiam e sinu Patris in terram descenderat, in die Ascensionis suæ, cum jam subtractâ visibili specie, in cœlos migratura erat, Apostolis divini verbi sui prædicationem instantissime commendavit, dicens: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium* [1].

Rationem optimam nobis indicat S. Bernardinus [2]: "Cum homo consistat ex corpore et animâ, duplici cibo illi opus est, pane scilicet materiali pro cibo corporis, et pane spirituali, scilicet verbo Dei pro cibo animæ; et ideo Christus singula singulis attribuendo ait: *Non in solo pane vivit homo, sed de omni verbo quod procedit de ore Dei*, qui est dulcis et spiritualis animæ cibus. Ergo eo modo quo corpus pascitur cibo, sic et anima reficitur verbo Dei. Nam si sola caro reficitur, et anima verbo Dei non pascitur, ancilla satiatur, et domina fame torquetur." De cetero hanc necessitatem sancta Mater Ecclesia agnoscit, præcipiendo prælatis omnium religiosorum Ordinum ut pastum spiritualem, scilicet verbum Dei, in dies suis subditis sedulo præbeant. "Illud superiores omnes in Domino admonemus, ait Cle-

(1) Marc, xvi, 15; — (2) S. Bernardinus, Serm. 5 in Dom. 1 Quadrag.

mens VIII [1], ut memores sint rationis, quam in novissimo die reddituri sint pro grege sibi commisso..... valde opportunum erit, si in quolibet conventu singulis hebdomadis habeatur sermo de religiosâ disciplinâ, regularique observantiâ." Seraphicus autem Pater Franciscus semper quam diligentissime huic obligationi satisfecit. Collationes enim cum fratribus spirituales, ad spiritualem illorum ædificandam domum, medium aptissimum et instrumentum egregium semper judicavit.

§ II. — *De quibus Deus verbi prædicationem mandat.*

124. — Etsi cujusvis voce et organo Spiritus Sanctus ad prædicationis ministerium uti potest, posuit tamen et in Ecclesiâ et in quâvis religiosâ communitate *pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes* non tantum *in unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei*, sed etiam *in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, et *veritatem facientes in caritate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus* [2].

Audiendi sunt. — In confesso est apud omnes Spiritum Sanctum animabus fidelium ac præsertim religiosorum se insinuare, dum verbum Dei pie auscultant, sed certum pariter est lucem hanc beatissimam infundi mentibus eorum, qui verbum Dei annuntiant. Nam Apostolis, et in eis dicit pastoribus animarum, Dominus Jesus: *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit. Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit*

(1) CLEM. VIII, "*Nullus omnino,*" 1601. — (2) EPH. IV, 12-15.

omnia et suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis. [1] Ergo sine dubio semper audiendi sunt.

Non sunt spernendi propter eorum imperfectiones.— Christus de obedientiâ superiorum jussioni præstandâ agens, dicit: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite, secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim et non faciunt.* [2] Hoc cœlestis Magistri monitum etiam observare debes, Frater, erga ministros evangelicos imperfecte viventes, sed bonam doctrinam, sinceramque veritatem prædicantes. Numquam despicias eorum doctrinam, sed caveas ne eorum imiteris exempla.

§ III.— *De exhortationis materiâ.*

125.— Sanctus Paulus Timotheo [3], unico quasi verbo, materiam exhortationis indicat; dicit enim: *Prædica verbum*, quasi dicat: " Prædica verbum Dei: " seu, ut Christus dixit: *Prædicate Evangelium.* [4] Quod præceptum sanctus Franciscus Salesius declarat, [5] præcipiendo sacerdotibus suis ut de virtutibus, vitiis, inferno, paradiso continuatim prædicent: his namque materiis in Scripturâ Sacrâ sufficientia reperiuntur, adeo ut aliâ materiâ non indigeant. Hoc quasi ad litteram Seraphicus Pater fratribus suis prædicatoribus in sanctâ Regulâ [6] præscribit; vult enim ut annuntient " vitia et virtutes, pœnam et gloriam."

Scito ergo, Frater, aliâ materiâ te non indigere. Certe prælati in exhortatione sanctorum Patrum testimonium adhibent. Sed sciendum est non aliam inter Scripturam sacram et sanctorum Patrum doctrinam esse differentiam, nisi quæ inter panem integrum et in plures partes divisum,

(1) JOAN. XIV, 16, 17, 26. — (2) MATH. XXIII, 2-3; — (3) II TIM. IV, 2. — (4) MARC, XVI, 15. — (5) *Tractatus de prædicatione*, cap. III.— (6) Reg, c. IX.

ut docet S. Franciscus Salesius [1]. Et sane SS. Patres sunt præcones, quibus Deus nobis verum verbi sui sensum declaravit.

Sapientissimæ Constitutiones nostræ [2] prædicatoribus præcipiunt: " Ut in concionibus se abstineant a fabulis et nugis, a quæstionibus et opinionibus supervacaneis, a doctrinis et sententiarum subtilitate, quæ a paucis intelliguntur." Hæc est ratio ob quam prædicatores nostri ab his ineptis verbis sese abstinere debent, et cum Apostolis dicere: *Non sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei; sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur. Cum venissem ad vos, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi* [3].

§ IV.— *De effectibus exhortationis.*

126.— Verbum Dei nobis per prælatos manifestatum, quantum est de se semper optimos produxit effectus. De his loquitur Dominus apud Isaïam [4] quando dicit: *Verbum meum quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in his ad quæ misi illud.* " Sermo divinus, ait Sanctus Bonaventura [5], ordinatur ad illuminandum nos in intellectu, ad purificandum in affectu, ad perficiendum in opere sive in effectu." Quid ergo melius? Quid animæ dulcius? Quid homini fructuosius, quam ut verbum Dei devote audiamus?

Etenim verbum Dei est speculum veritatis quod nemini blanditur, nullum seducit et in quo talem se quisque reperiet qualis reapse est.

Fructus exhortationis aliquando tarde veniunt.— Non sine

(1) *Tractatus de Prædicatione*, cap. III.— (2) Constit. cap. IX, n. 184. — (3) II Cor. II et I Cor. II, 1. — (4) Is. LV, 11.— (5) S. Bonav. Serm. 2 de purificatione B. M. V, Prothema.

causâ Dominus Jesus dixit: *Semen est verbum Dei.* [1] Videmus enim per experientiam, semen aliquod minutissimum paulatim in altissimam excrescere arborem. Sic quoque ex minimo semine verbi Dei, quod vix videtur, in progressu annorum arbor ad stellas usque se extendens enascitur. Et quis numerabit animas, quæ in virtute unius dumtaxat verbi Dei auditi, ad eminentissimum pervenerunt sanctitatis gradum? Sicut semen non subito fructum suum producit, ita quoque nonnumquam exhortatio verbi Dei non subito, sed suo demum tempore operationem suam exserit. Tempore tentationum, tempore tribulationum, tempore studiorum, tempore vitæ activæ, verbi Dei et Christi ejus aliquando recordator, Frater, per Magistrum in Novitiatu prolati, ac juvante Deo, tunc fiet tibi causa emendationis, imo forte et salutis.

Quapropter implacabilis æternæ salutis nostræ inimicus, dæmon, probe sciens verbum Dei religiosis in exhortatione propositum præcipuum esse perfectionis instrumentum, omnem movet lapidem ut nos ab hoc verbo audiendo vel custodiendo et exsequendo impediat.

Videamus jam quomodo exhortatio accipienda sit.

§ V.— *Quomodo exhortatio accipienda est.*

127.— Scito, Frater, aliquid tibi faciendum esse ante, infra, et post exhortationem.

a) ANTE EXHORTATIONEM.—Semper magno desiderio desiderare debes exhortationem; signum enim est prædestinationis ad gloriam æternam. Salvator noster dicens: *Oves meæ vocem meam audiunt; et ego vitam æternam do eis et non peribunt in æternum,* [2] æternæ electionis nostræ ad gloriam perspicuum argumentum clare expressit, siquidem beatitudinem cœlestem promittit omnibus illis qui auribus promptis verbum Dei excipiunt. Et S. Antonius de Padua [3]: "Ma-

(1) LUC. VIII, 11.— (2) JOAN. X, 27-28.—(3) S. ANT. A PADUA, Serm. in Domin. Pass.

gnum prædestinationis signum est libenter audire verbum Dei et de patriâ cœlesti audire rumorem, veluti cum aliquis libenter audit rumores de patriâ terrenâ."

b) DURANTE EXHORTATIONE.— Ut verbum Dei in animâ tuâ, Frater, fructum afferat, necesse est ut illud in corde tuo rumines et mature consideres. [1] "Lectiones divinas tali desiderio audire debetis, ut de ipsis in domibus vestris, et ubicumque fueritis, etiam loqui et alios docere possitis, et verbum Dei, velut munda animalia cogitatione assiduâ ruminantes, utilem succum, id est spiritualem sensum, et vobis sumere, et aliis, Deo auxiliante, propinare possitis." S. Hieronymus de collationibus Monachorum Ægypti scribens, hoc inter alia testatur [2]: Pater spiritualis incipit, inquit S. Doctor, docere: "Quo loquente, tantum silentium fit, ut nemo alium respicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus in fletu est audientium. Tacitæ volvuntur per ora lacrimæ, et ne in singultus quidem erumpit dolor. Cum vero de regno Christi, et de futurâ beatitudine, et de gloriâ cœperit annuntiare venturâ, videas cunctos, moderato suspirio, et oculis ad cœlum levatis, intra se dicere: "Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam?" Hæc testimonia, Frater, te docent quam attente verbum Dei audiendum sit.

c) POST EXHORTATIONEM. — Verbum Dei post exhortationem diligenter in corde custodiendum est, et exsecutioni mandandum, si inde utilitatem aliquam haurire velis. Cave ergo ne exhortationem per unam aurem admittas, per alteram vero elabi sinas. Sic facientes S. Jacobus hisce verbis perstringit: *Estote factores verbi, non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit.*

(1) S. AMBROSIUS, Sermo. IV in die Cineris. In app. operum S. Aug. sermo dubius 141. P. L. t. 39, col. 2022. — (2) S. HIERONYM. Epist. 22, ad Eustoch. n. 35, P. L. t. 22, col. 420.

Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit in eâ non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. [1] Attende igitur, Frater, ut exhortatio semper in te fructum afferat, nam Maria, dulcis Mater nostra, non solum laudanda quia verbum Dei portavit in utero, sed maxime quia præcepta Dei servavit in opere. Utique paradisus cœlestis subito gregatim foret adimplendus, si omnes concionum et collationum spiritualium auditores, ea quæ audierunt, opere exsequerentur!

Conclusio practica. — "Penset ergo apud se unusquisque vestrum, inquit S. Gregorius [2], si hæc vox Dei in cordis ejus aure convaluit, et quia jam ex Deo sit agnoscet. Nam sunt nonnulli qui præcepta Dei nec aure corporis percipere dignantur. Et sunt nonnulli qui hæc quidem corporis aure percipiunt, sed nullo ea mentis desiderio amplectuntur. Et sunt nonnulli qui libenter verba Dei suscipiunt, ita ut etiam in fletibus compungantur, sed post lacrimarum tempus ad iniquitatem redeunt. Hi profecto verba Dei non audiunt, qui hæc exercere opere contemnunt." Si ergo, Frater, intellectum tuum Christo aperire velis, ausculta diligenter exhortationes monasticas, et ut verbum in te sit efficax, aperi non solum aures tuas ad audiendam, sed etiam cor tuum ad recipiendam doctrinam Christi, ut idem sit utriusque sensus, idem spiritus, idem amor, eadem loquela, eadem consonantia vitæ.

Art. II. — De lectione spirituali.

§ I. — *De lectionis spiritualis excellentiâ et de ejus utilitate.*

128. — 1. Spiritualis lectionis excellentia. — Aliud instrumentum ad intellectum rite instruendum tibi suppeditat

(1) Jac. I, 22-25. — (2) S. Greg. Homil. 18 in Evang. P. L. t. 76, col. 1150.

lectio spiritualis. Tametsi verbum Dei auscultatum plurimum prodest, multo magis tamen verbum Dei mentibus hominum imprimitur quando idipsum propriis oculis legunt. Audi Rodericium excellentiam explanantem lectionis spiritualis. [1] "Esto lectio tantæ non sit energiæ, inquit, quanta vivæ voci inest, alias tamen utilitates includit, quibus vicissim concionesnes carent ac destituuntur. *Primo*, quod concionatorem quis semper, et omni tempore, ad manum habere non potest, ut aliquem librum spiritualem.—*Deinde*, quod bene dictum est in concione, statim effluit ac pertransit, ac proinde tantum in me effectum non facit: at quod liber bonum continet sæpe revolvi, repeti, ruminari et ponderari potest: quare et majoris roboris et energiæ erit.— *Tertio*, bonus liber, bonus, sincerus, liberque mihi est consiliarius: nam, ut bene dixit philosophus: [2] "quod amicus vel consiliarius interdum dicere mihi non audet, liber intrepide dicit, me vitiorum meorum ac defectuum commonens, modo objurgando, modo exhortando."—*Quarto*, per lectionem conversor et colloquor cum iis qui librum conscripserunt: ergo licet mihi aliquando cum Bernardo, subinde cum Gregorio, modo cum Basilio, alias Chrysostomo, sermonem commiscere, eos velut præsentes audire loquentes, et auscultare ea quæ mihi dicunt, perinde ac si tunc illorum forem discipulus. Quare dicunt S S. Patres, nec immerito, libros bonos, ob ingentes divitias et bona inde depromendas, publici ac parentis cujusdam thesauri instar esse.— *Denique*, tot tantaque sunt bona et commoda spiritualis lectionis, ut S. Hieronymus de interiori animæ incendio loquens, roget ubinam istud incendium et flamma consistat? ac respondeat [3], minime dubitandum esse, quin in sacris litteris, quarum lectione anima in Dei amorem inflammatur et ab omnibus vitiis suis expurgatur."

2. **Ejus utilitas.** — *a) Insinuatur a Christo.* — Christus

(1) Pars I. tract. V. cap. 28. N° 13.—(2) Demetr. Phalerius. Plutarch. in apoph. — (3) Epist. XVIII, ad Damasum. n. 6. P. L. t. 22, col. 364.

Dominus, cujus actiones sunt instructio nostra, utilitatem spiritualis lectionis exemplo suo nobis clare insinuavit, nam ut scribit S. Lucas: *Intravit in synagogam et surrexit legere. Et traditus est illi liber. Et revolvit librum* [1].

b) Probatur Doctorum testimoniis. — Et merito quidem Christus Jesus suo exemplo nos ad Scripturam legendam monet, nam post Adæ peccatum hæc lectio nobis jam necessaria facta est, ut perpulchre *Seraphicus Doctor* exponit [2]. Indicat enim quem ad scopum mundus factus fuerit, quomodo liber creaturarum per Adæ peccatum quasi mortuus evaserit, et demum quomodo liber mundi emortuus per Scripturam repararetur. "Certum est, inquit, quod homo stans habebat cognitionem rerum creatarum et per illarum repræsentationem ferebatur in Deum ad ipsum laudandum, venerandum, amandum; et ad hoc sunt creaturæ et sic reducuntur in Deum. Cadente autem homine, cum amisisset cognitionem, non erat qui reduceret eas in Deum. Unde iste liber, scilicet mundus, quasi emortuus et deletus erat; necessarius autem fuit alius liber, per quem iste illuminaretur. Hic autem liber est Scripturæ, qui ponit similitudines, proprietates et metaphoras rerum in libro mundi scriptarum. Liber ergo Scripturæ reparativus est totius mundi ad Deum cognoscendum, laudandum, amandum."

Hanc Seraphici Doctoris sententiam confirmat *S. Thomas de Villanova* [3], his verbis: "Ars artium est servire Deo, suprema sapientia scire bene vivere; si hanc nosti, etiamsi cetera nescias, sapientissimus es; qui hanc nescit, quidquid sciat, ignorantissimus est; hanc omnes Christiani profitentur; quid enim aliud est christianismus, nisi ars docens homines pie vivere, placere et servire Deo? Hanc autem secundum divinorum legum dictamen vivendi artem, ex sacrorum voluminum lectione ediscimus: nam hujus artis regulas et præcepta docet Evangelium et Scriptura sacra."

---

(1) Luc. IV, 16-17. — (2) S. Bonav. *In Hexam.* coll. XIII, n. 12. — (3) S. Thom. a villanova, Conc. 2 in Dom, I, Quadr.

Ex fructibus dignoscitur.—Utilitas Sacræ Scripturæ et librorum spiritualium ex ejus fructibus dignoscitur. Nam ex unâ parte 1° sine Scripturâ deploranda reperiretur cæcitas; et ex alterâ parte 2° cum Scripturâ instrumentum aptum invenimus ad salutem operandam.

1.—*Sine Scripturâ et traditione deploranda reperitur cæcitas.*— Alia scripta, alia traditione sanctissimi Apostoli nobis reliquerunt. Traditio et Scriptura igitur fontes sunt veritatis. Quod si in Ecclesiâ Christi traditio et sacra Scriptura, totque alii libri spirituales deessent, utique in eâ cæcitas et deplorabilis reperiretur ignorantia. "Magna adversus peccatum munitio est Scripturarum lectio, inquit S. Chrysostomus [1]; magnum præcipitium, profundum barathrum Scripturarum ignorantia; magna salutis perditio nihil scire ex divinis legibus: ea res et hæreses peperit et vitam corruptam invexit."

2.—*Cum Scripturâ instrumentum aptum invenimus ad salutem operandam.*—S. Apostolus Paulus, sacræ Scripturæ studium, mentisque ad illam applicationem magnopere æstimavit. Divinus ille vir, spiritualibus donis quamvis ornatus, lectioni tamen non parvam dedit operam, et licet in Paradiso ab increatâ Sapientiâ esset edoctus, et sapientiam haberet infusam, tamen totâ mentis intentione lectioni spirituali deditus erat. Et suo discipulo Timotheo scribens salutariam librorum lectionem serio suasit, dicens: *Attende lectioni* [2]. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum* [3].

UTILIS AD DOCENDUM.—Hanc utilitatem jam docet Psaltes: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis* [4]. Nemo in Scripturis sacris et lectionibus spiritualibus insudans, divinamque implorans opem non illustratur, quod S. Chrysostomus [5] aperte docet: "Neque enim fieri

(1) S. CHRYSOST. *De Laz.* Concio III, n. 3. P. G. t. 48, col. 995.—(2) I TIM. IV, 13.—(3) II TIM. III, 16.—(4) PS. CXVIII, 130.—(5) S. CHRYSOST. Hom. 35 in Gen. n. 1. P. G. t. 53, col. 321.

potest, ut is qui in divinis Scripturis magno studio ferventique desiderio vacat, umquam negligatur; sed licet desit nobis hominis magisterium, ipse Dominus superne nostra in corda intrans, illustrat mentem, rationi jubar suum infundit, detegit occulta doctorque fit eorum quæ ignoramus." Clarissime hoc patet in S. Augustino [1]. Augustinus hæresi Manichæorum adhuc imbutus, quâdam die audivit hanc vocem: "Tolle, lege". His verbis ad lectionem inductus, legit et ad perfectam Dei notitiam pervenit, ut ipse dicit: "Arripui, aperui et legi... quasi luce securitatis infusâ cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt". Cum doctore nostro Seraphico igitur dicere possumus [2]: "Est autem omnis Scriptura *cor* Dei, *os* Dei, *lingua* Dei, *calamus* Dei, *liber scriptus foris et intus.*"

Aliis verbis, Scriptura sacra epistola est Dei viventis ad creaturas missa, ut mentem errantem illuminet et nutantem solidet.

AD ARGUENDUM.— Audi S. Gregorium [3], docentem quomodo lectio sacra nos ad salutem arguat: "Scriptura sacra, inquit, mentis oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in ipsâ videatur. Ibi etenim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus. Ibi sentimus quantum proficimus, ibi a provectu quam longe distamus." Igitur, Frater, in hoc speculo considerare potes qualis sis, vel quo tendas.

AD CORRIPIENDUM.— Nam Scripturæ sacræ et libri spirituales nos de peccatis et imperfectionibus apprime corripiunt. Ignarus invenit ibi monitum ut discat, contumax et peccator inveniet ibi quomodo futuri judicii flagella timeat. Qui laborat, inveniet ibi gloriam et promissiones vitæ perpetuæ, ut amplius excitetur ad opus. Hac ratione lectio sacra inflammat voluntatem, illamque movet ad velociter operan-

---

(1) S. AUG. *Confes.* Lib. VIII, cap. 12. P. L. t. 32, col. 762. — (2) S. BONAV. coll. XII in Hexam. n. 17. — (3) S. GREG. *Liber 2 Mor.* c. 1 P. L. t. 75, col. 553.

dum, solvit omnem tepiditatis et frigoris glaciem. Quapropter cum S. Paulo, dicere possumus : *Sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem. Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad erudiendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*[1].

Utilissima ergo librorum sacrorum et devotorum spiritualis est lectio, Frater ; ast, cave ne superficialiter fiat. Itaque examina ulterius, quinam libri legendi sint et dein quænam sint conditiones requisitæ ad fructuosam lectionem instituendam.

§ II.— *Quinam libri legendi sunt.*

129. — VARII LIBRI SPIRITUALES.— Plures libros habes, Frater, quibus vacare potes ut anima tua non solum crescat sed et pinguescat, scilicet Scripturam sacram, libros spirituales et vitas sanctorum.

1.— **Scriptura Sacra.**— Ante omnia quotidie facienda est lectio e Scripturâ sacrâ. Sed cum Hugone[2] dico : " Qui virtutum notitiam et formam vivendi in sacro quærit eloquio, hos libros magis legere debet, qui hujus mundi contemptum suadent, et animam ad amorem Conditoris sui accendunt, rectumque vivendi tramitem docent, qualiter virtutes acquiri, et vitia declinari possint, ostendunt. Ad quod observandum, Frater, consilium tui superioris semper necessarium est.

2.— **Libri de vitâ spirituali tractantes.**— Post lectionem sacræ Scripturæ, legendi sunt libri de vitâ spirituali tractantes. Nam qui cupit in viâ virtutum non deficere, debet semper aliquid cibi spiritualis sumere sicque vires spirituales conservare. Mens humana instabilis est in consideratione rerum supernarum, et in libris de vitâ spirituali tractantibus invenies virtutum incitamenta et subsidia, quæ nondum plene considerasti.

(1) II TIM. III, 15-17.— (2) HUGO. *Lib. 5 Erud. didasc.* cap. 7, P. L. t. 176, col. 794.

* AUCTORES FRANCISCANI PRÆFERENDI SUNT ALIIS. — Inter libros de vitâ spirituali agentes, semper præferendi sunt auctores franciscani: " Errant et a spiritu seraphico alieni dicendi sunt qui, neglectis sapientissimis tractatibus asceticis a præcipuis franciscalibus doctoribus exaratis, toti occupantur in alienis opusculis legendis. Opera auctorum minoritarum habent specialem virtutem ad alios minoritas educandos et recte dirigendos: aliena vero non semper congruunt vocationi nostræ, et exclusivo alienorum usu facillime confunduntur et adulterantur traditiones nostræ, et fit quædam ascetismi mixtura, in quâ seraphicus spiritus valde desideratur." [1]

Inter auctores franciscanos primum locum tenet S. Bonaventura.—Merito inter omnia hujusmodi scripta præferri debet, Frater, doctrina seraphici Bonaventuræ, de quo dictum est: [2] " Multi doctrinam proferunt, devotionem prædicant multi, pauci scribendo libros docuerunt utramque. Bonaventura autem, et multos superavit et paucos, dum ejus doctrina devotionem, devotio instruit doctrinam. Si ergo doctus vis esse et devotus, illius opusculis esto intentus."

3.— **Libri de vitâ Sanctorum.** — Inter alios libros quos Patres spirituales unanimiter suadent et suo exemplo indicant, sunt libri continentes vitas Sanctorum. Quâ de causâ Constitutiones nostræ [3] dicunt: " Ut vero mens Seraphici Patris nostri melius innotescat, legantur chronica, Conformitates et alii Religionis libri." Et de his dicere possumus quod S. Basilius de ipsâ Scripturâ testatur: In his gestorum insignium inveniuntur præclara monumenta, vitæque beatissimorum hominum conscriptæ traduntur, quæ velut imagines quædam animatæ cœlestis conversationis, præpositæ sunt ad imitandum. [4]

(1) Anal. Ord. Min. Cap. vol III, p. 45.— (2) JOAN. Trith. Ord. S. Bened. *De script. eccles.* c. 464; cfr. Analect. O. M. C. l. c. p. 46. — (3) Constit. cap. III. n. 66. — (5) S. BASIL. *De virtut. et vitio*, n. 5. P. G. t. 32. col. 1121.

4.— MONITUM AD USUM LIBRORUM SPRITUALIUM.— Libri tantum legendi sunt in quibus puritas fidei non vacillat. Et si quando, uti interdum in Scripturâ sacrâ, de re carnali mentio fit, sequere consilium Ludovici Blosii [1]: Tam obiter atque simpliciter res ipsa prætervolet ante mentis oculos, ac si de lapidibus fuerit mentio. Et ita in omnibus, quæ obscœniora videntur, vel minimam lubrici motus, quantum fieri potest, vitato illecebram. Si per tentationem importune molestant et conturbant, ratione prorsus contradicito: denega assensum, et signo crucis edito, totam intentionem ad Deum dirige. Sic enim periculum illæsus evadere poteris.

§ III. — *De conditionibus requisitis ad fructuosam lectionem instituendam.*

130.— *Variæ conditiones requiruntur* ad fructuosam lectionem instituendam. Aliæ observandæ sunt ante, aliæ infra, aliæ demum post lectionem.

1.— ANTE LECTIONEM.— Ante lectionem *a)* certam horam et certam lectionem tibi constitue; *b)* utilitatem spiritualem, minime curiositatem aut eloquentiam sectare; et *c)* semper implora gratiam Spiritûs Sancti.

a) Certa hora et certa lectio determinandæ sunt.— Certa hora diei huic lectioni assignanda est, Frater, quam præterire nefas est. "Differri quidem aliquando poterit, si quidpiam necessarium horâ lectioni destinatâ omnino peragendum supervenerit, nunquam tamen amitti debet. Seligenda autem erit hora aliqua matutina, quæ utilior et commodior erit, et aliis occupationibus minus obnoxia. [2]"

Non solum tempus, sed ipsa lectio est determinanda: "Certis horis certæ lectioni vacandum est, ait S. Bernar-

(1) LUD. BLOS. *Specul. Monach.* Divis. III.— (2) Card. BONA *Horolog. asc.* cap. II, § 2, n. 3.

dus [1]; fortuita enim et varia lectio, et quasi casu reperta, non ædificat, sed reddit animam instabilem; et leviter admissa levius recedit a memoriâ."

Aliquando tamen, Frater, lectio fortuita opportuna esse potest, scilicet in tristitiâ vel in tentatione. Verum extra similem occasionem semper vitanda est.

b) Utilitas spiritualis et non curiositas aut eloquentia quærenda est.— Eo spiritu legendi sunt libri quo sunt conscripti; igitur ut fructum merearis accipere, præpara te, Frater, ut lectioni sapienter intendas. Hoc est, ait Ludovicus Blosius [2], in ipsâ lectione utilitatem consolationemque spiritualem et Dei amorem quærere, non curiositatem, non superfluam intelligentiam et scientiam, non verborum ornatum atque elegantiam. Regnum enim Dei non in venustate sermonis [3], sed in sanctitate vitæ est. Quæ tamen elegantia, ut anxie quærenda non est si abest, ita etiam cum contemptu rejicienda non est si adest; nam et ipsa donum Dei est. Omnia cum gratiarum actione suscipe, et omnia tibi proderunt ad salutem. Verum sapientis instar apiculæ mel ex floribus colligentis, fructus ex iis, quæ legis, pro animi medullâ desumendus est.

c) Semper imploranda est gratia Spiritûs Sancti.— Cum autem te ad legendum, vel etiam ad alium legentem audiendum paras, Frater, Deum orare debes, dicens: "Domine Jesu Christe, aperi aures et oculos cordis mei ad audiendum et intelligendum sermonem tuum, faciendamque voluntatem tuam." Clavis enim thesaurorum scientiæ et sapientiæ divinæ est Spiritus Sanctus, de quo Christus ait: *Ille vos docebit omnia.* [4] Quare cum S. Jacobo semper dicendum est: *Si quis vestrum indiget sapientiâ, postulet a Deo* [5].

2.— INFRA LECTIONEM.— Infra lectionem varia attenden-

(1) S. BERN. *De vit. sol. ad fratres de monte Dei*, l. I. c, X. Opus est Guigonis Carth. P. L. t. 184, col. 327.— (2) LUD. BLOS. *Spec. Monach.* Div. III.— (3) I COR. II, 1.— (4) JOAN. XIV, 26.— (5) JAC. I, 5.

da sunt, sive *a)* lectio auditur in publico, sive *b)* in privato perficitur.

a) Lectio in publico audita. — Si lectio fit in publico, ut in refectorio, sic audienda est, "ut non tantum corpus, sed et multo magis spiritus pascatur, ac ad Christi crucifixi sectanda vestigia excitetur." [1] Hoc monitum S. Bernardus [2] etiam suis monachis dedit, dicens: "Jam vero cum laveris manus tuas, ecce paravit in conspectu tuo mensam, ut non solo pane vivas, sed ex omni verbo quod procedit de ore Dei, et in fortitudine cibi illius curras viam mandatorum ejus."

b) Lectio in privato peracta — Lectio privatim peracta semper cum piâ methodo fieri debet, scilicet legenda est *accurate cum oratione* ut socia, et *practice.*

LEGENDUM EST ACCURATE.— Accurate lege, Frater, magnâ cum tranquillitate animi. Noli adeo incumbere ut folia dumtaxat evolvas; sed si opus est, non te pigeat etiam bis, terve, ac sæpius eamdem repetere sententiam. Non multa, sed multum legisse tua interest. Universæ doctrinæ et disciplinæ noverca semper est negligentia. Quando ergo legis, Frater, post pauculas lineas a legendo desiste. Ovis enim nisi ruminaverit, non pinguescet. Sicut enim aqua impetuosa decurrens, terram non fecundat, sed potius semen suffocando, sterilem efficit; ita quoque multorum librorum præpropera lectio absque reflexione ullâ facta, animam spiritu et devotione non fecundat, imo quandoque eam in lectione opprimit et confundit.

LECTIO ORATIONEM HABEAT SOCIAM.— Quando legis, Frater, quære Deum legendo, et eum invenies orando. Anima legens avi assimilatur. Bibitura avis versus cœlum caput elevare, ac postea iterum bibere solet. Ita et anima virtute præstans postquam libros devotos legit, mentem ad Deum elevare debet intra lectionem, ac postea ad eamdem redire.

---

(1) Constit. cap. I, n. 2.— (2) S. BERN. Serm. XXIV, *De multipl. util. verb. Dei,* n. 3. P. L. t. 183, col. 604.

PRACTICE LEGENDUM EST.— Lectio autem non solum præsto esse debet, ut intellectus inde pascatur, sed potius ut voluntas inde ad opus excitetur. Lectio enim docet quid cavere debeas, Frater, ostendit quo tendas ; multum proficis cum legis, si tamen facis quod legis. Nam, ut S. Gregorius [1] dicit : Seminasti multum, sed parum infert, qui de mandatis cœlestibus vel legendo vel etiam multa audiendo cognoscit, sed negligenter operando, pauca fructificat. Peritia enim rerum spiritualium potest te facere bonum magistrum spiritualem, sed non bonum religiosum ; libri enim spirituales dati non sunt ut sciamus quid doceant, sed ut doctrinam agnitam operibus exprimamus.

Modum ad fastidium vitandum.— Lectio duobus modis fastidium ingerere et spiritum affligere poterit: qualitate scilicet, si obscurior fuerit, et quantitate, si prolixior exstiterit, in quo utroque magno uti moderamine oportet, Frater, ne quod ad refectionem quæsitum est, sumatur ad suffocationem [2].

POST LECTIONEM.— Post lectionem, Frater, sequere consilium aureum, scilicet : " Semper aliquid de lectione notatu dignum excerpe, et libello ad hoc parato excipe, quod memoriæ fideliter mandetur, crebrius ruminetur, ignem devotionis interdiu foveat et detineat animam ne aliena cogitet. Ipsam vero lectionem brevi gratiarum actione concludes, Deique auxilium implora ad id recte obeundum, quod propositum et constitutum est [3].

CONCLUSIO.— Vidisti quomodo lectio spiritualis intellectui scientiam Dei præbeat ; cave igitur, Frater, ne negligas animam tuam, sed lectioni sedulo incumbe, ut mens tua illuminetur, fiasque perfectus, in nullo deficiens. Sicut stomacho languente, cibus rejicitur et vita periclitatur, sic lectio spiritualis, quæ cibus est mentis, languente animâ, in ventre me-

(1) S. GREG. Homil. 15 in Evang. P. L. t. 76, col, 1132.—(2) HUGO A S. VICTORE. Lib. 5 *Erud. Didasc*, cap. 7, P. L. t. 176, col. 796.—(3) Card, BONA, *Horol. Asc.* cap. II, § 2, n. 9.

moriæ non retinetur. Utinam de te dici possit, quod Celano [1] de Seraphico Patre testatur: "Legebat quandoque in sacris libris, et quod animo semel injecerat, indelebiliter scribebat in corde. Memoriam pro libris habebat, quia non frustra semel capiebat auditus quod *continuâ devotione ruminabat* affectus. Hunc discendi legendique modum fructuosum dicebat, non per millenos evagari tractatus."

Art. III.— De examine conscientiæ.

131.—Conscientia est doctor et magister animæ.— Quemadmodum in academiis vel scholis juventuti quidem præficitur magister seu educator, ita pariter in scholâ vitæ christianæ, naturæ imbecilli divina Providentia disposuit magistrum et directorem, qui hominem de melioribus moneat, de culpis castiget et arguat. Hic quidem magister, Frater, est conscientia, quæ quasi candela accensa, a Domino in medio corde tuo posita est, ut pateant quæ in eo latent Quapropter non sufficit ut per *instructionem* et *lectionem spiritualem* tuum instruas intellectum, oportet etiam ipsam conscientiam sedulo examine interroges. Non sine causâ ergo in primâ appendice Constitutionum monentur Fratres omnes ut "suam conscientiam mane ac sero excutiant."

Duplex conscientiæ examen.— Duplex enim est conscientiæ examen: *Generale* scilicet et *particulare*. — 1° *Generale* quod juxta sanctam nostri Ordinis consuetudinem ante cubitum instituitur, illud est quo quotidie culpas nostras defectusque discutimus et cum firmo emendationis proposito lugemus.— 2° *Particulare*, quod mane vel ante prandium instituitur, est animæ discussio, quâ præcipue pugnamus adversus aliquod vitium, oppositum illi virtuti quam assequi concupiscimus.

(1) Thom. a Celano, Leg. II, lxviii, p. 247.

§ I. — *De examine generali.*

132. — Necessitas. — Tanta est vis perversarum affectionum, quæ ad malum nos inclinant, tot sunt incitationes dæmonum ad peccatum, tam multæ occasiones periculosæ labendi, ut impossibile sit miseræ animæ nostræ tot impetus continue superare, nec ullum umquam subire damnum. Idcirco utilissimum et saluberrimum est, quotidie ad vesperam saltem, antequam ad quietem te recipias, teipsum, Frater, quasi ante tribunal judicis sistere, et omnium verborum, cogitationum et actionum rationem ab animâ tuâ petere, ut si forte dum currebas non vidisti num recte, saltem nunc post cursum recogites num caute processeris.

Hoc examen per totam vitam instituendum est. — Licet quis sublimius ascendat, pulcher sit ut luna, electus ut sol, et inter cœlestia cum angelis commoretur, nihilominus seipsum perscrutari et examinare tenetur cum Psalmistâ [1]: *Meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum*, utrum videlicet labem quamcumque necne contraxerit.

Differentia inter imperfectorum et perfectorum examen. — Differt autem ratio examinis. Imperfecti quidem cum multoties in levioribus delinquant ex malitiâ et electione in tribulos, in spinas quæ eradicandæ sunt et comburendæ oculos conjiciunt.

Culpæ autem et defectus perfectorum, qui firmo animo decreverunt nullum vel minimum peccatum ex electione et scienter patrare, ex subreptione tantum et inadvertantiâ plurimum procedunt, vel ex eo quod bonis suis operibus imperfectiones admiscent, dum ea sine debitis circumstantiis, vel minus solerter quam par est, peragunt. Ideoque dum se examinant, in ipsa bona opera respiciunt, ut quos defectus habeant, dignoscant. Vides igitur, Frater, materiam ipsius

(1) Ps. LXXVI, 7.

examinis differre prout a perfectis vel ab imperfectis instituitur.

Methodus in examine generali observanda. — 1. — ANTE EXAMEN. — " Hoc autem examen inchoaturus cogita te ab angelo tutelari ad divinæ clementiæ tribunal accersiri ad reddendam rationem, certâ tibi oblatâ spe obtinendæ veniæ et misericordiæ, dummodo errata tua contritione eluere, pœnitentiâ expiare, et fervore spiritûs compensare studueris. Ideo cum rectâ intentione, et unicâ fide præsentis Dei tamquam amantissimi Patris, cum magnâ humilitate, reverentiâ, et fiduciâ prosterne te ante thronum divinæ gratiæ inter phalanges Sanctorum, quæ mediante hoc exercitio suas olim stolas in sanguine Agni dealbarunt. [1] "

2. — INFRA EXAMEN. — Hoc exercitium quinque partes seu puncta complectitur.

PRIMUM PUNCTUM: *Commemoratio beneficiorum Dei et fervida gratiarum actio.* — Tua enim improbitas divinæ liberalitati comparata majorem tibi, Frater, pudorem incutiet. Gratias autem ages pro beneficiis communibus et particularibus, tum præteritis tum illius diei; imo et pro futuris, pro occultis, idque brevissime sed ferventer.

SECUNDUM PUNCTUM: *Postulatio gratiæ ad culpas cognoscendas.* — Post gratiarum actionem, gratiam a Deo petas, Frater, ut Spiritus Sanctus intellectum tuum illuminet. Nam cum pravum sit cor hominis et inscrutabile, vix poteris lapsus tuos dignoscere, nisi desuper lucem Pater luminum immiserit.

TERTIUM PUNCTUM: *Discussio materiæ examinis:* 1. — **Discussio materiæ imperfectorum.** — Si adhuc multis peccatis venialibus deliberatis sis obnoxius, Frater, conscientiæ tuæ examen ita institue, ut te ipsum intus et in cute agnoscere

(1) Cfr. BONA. *Horol. ascet.* cap. IV, § 1, n. 1; etiam pro sequentibus variis punctis.

valeas. Quæ discussio facilis et fructuosa erit, si exacte, succincte et ordinate instituta fuerit.

Exacte.—Ita singula expendendo ac si ea subito in confessione explicare deberes.

Succincte. — Non immorando diutius quam par est in singulis defectibus excutiendis.

Ordinate.—Certam methodum servando, quæ triplex esse potest :

a) Primum, cogitationum discussio : fuerintne caritativæ ad Deum, bonæ ad proximum, humiles ad teipsum, puræ respectu carnis et mundi.

b) Tum sensuum examinatio : fuerintne disciplinati, custoditi, verecundi, non curiosi, non in varia et vana objecta dispersi ; item fuerisne in loquendo brevis, tardus, circumspectus.

c) Demum operum et omissionum perscrutatio. Circa opera : operatus esne quod debes, quod licet, decet et expedit. Circa omissiones, quam negligens fuisti in oratione et executione boni operis, ad dolendum de defectibus, ad resistendum tentationibus, ad proficiendum in virtutibus, ad aliquod bonum supererogationis, occasione datâ, perficiendum. Uno verbo, diligenter inquirendum est quid peccaveris contra Deum, proximum et teipsum, cogitatione, verbo, opere et omissione.

2. — **Materia examinis perfectorum.** — In hoc examine, Frater, tria sunt videnda et inspicienda : *a)* opera et fructus virtutum ; *b)* internæ affectiones et desideria ; *c)* cogitationes ex quibus reliqua pullulant.

a) Opera et fructus.— A notioribus igitur inchoandum est hoc examen, perscrutando quomodo opera facta sint et dicta, quem odorem et saporem coram Deo et proximo habuerint, quâ sint peracta submissione, ut merito opera perfecta possint nuncupari.

b) Desideria.— Deinde inspicienda sunt interna desideria et animi proposita ; an ita firma sint ut ex eis uberes possint exspectari fructus.

c) Cogitationes. — Tandem inspicienda sunt germina, seu radices, et causæ florum et fructuum, nempe cogitationes et intentiones quæ animo insident, et ex quibus affectiones actusque prodeunt.

QUARTUM PUNCTUM: *Gratiarum actio vel detestatio peccatorum ac propositum emendationis.* — Si hæc omnia recte se habuerunt, gratias agas largitori Deo, unde bona ista processerunt. Si autem aliquid defuisse invenis, veniam poscere, Frater, oportet et actus contritionis elicere, cum sancto Bernardo ex internâ confusione exclamando [1]: "Quanam fronte attollo jam oculos ad vultum Patris tam boni tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patre vixisse degenerem. Exitus aquarum deducite, oculi mei: operiat confusio faciem meam, vultum meum pudor suffundat, occupetque caligo."

QUINTUM PUNCTUM: *Castigatio delictorum.* — Conscientiæ discussione factâ, videbis te sæpe ad marginem pontis cum maximo periculo cadendi jacuisse, sæpe etiam te jam extra pontem in undis aquarum, pene suffocatum invenies. Palam fiet te in viâ arduâ, non modo non ascendisse, imo ne ambulasse quidem, sed procul dubio descendisse. Firmum igitur propositum de cetero non labendi instaura, Frater, illudque Christo, Beatæ Mariæ Virgini et Sanctis humiliter commenda. Mulcta autem erit: Orationem Dominicam cum Angelicâ Salutatione recitare et aliquod pœnitentiæ opus tibi imponere.

POST EXAMEN. — Post examen videre et inspicere debes, Frater, exempla et opera servorum Dei a quibus discas sanctitatem ut amplius proficias. Intuere quam dure, quam aspere sua corpora castigent alii; quam strenue ultimum sibi locum eligant alii; horum mirare patientiam in adversis, illorum humilitatem in prosperis, unde non parvum capies emolumentum, propriam agnoscendo imbecillitatem juxta

---

(1) S. BERN. Serm. XVI, in Cant. P. L. t. 183, col. 850.

illud [1]: *respiciet homines et dicet: Peccavi;* quia respectu meliorum te agnosces peccatorem; unde ardentius excitaberis ut bonos æmuleris in bono et tumetipse in dies melior fias, nam, inquit S. Gregorius [2]: " magnâ sollicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quando id virtutis in aliis cernimus quod non habemus. "

§ II. — *De examine particulari.*

133. — Necessitas. — Sicut examinis generalis, ita et particularis usus quotidianus ad nostrum profectum spiritualem maxime inservit. Impossibile sane est, omnes dominantes nobis male ordinatas appetitiones unico ictu resecare, radicata in animabus nostris vitia omnia simul et semel exstirpare, aut omnimodam defectuum nostrorum emendationem uno tempore procurare. Hinc docent omnes vitæ spiritualis magistri in moribus nostris reformandis ordine quodam procedendum esse; quod miro modo per examen particulare quotidianum conficitur; ideoque Sancti Patres illud summopere commendant, tamquam medium expeditissimum et efficacissimum ad exstirpanda vitia, ad evellendos defectus, ad obtinendas virtutes et ad omnimodam perfectionem brevi tempore consequendam. Fallitur ergo, Frater, qui in vitâ religiosâ aliquem profectum serio sperat, nisi hoc examen apprime sibi familiare fecit ac in eo se studiose accurateque exercuit; nec opus est id probare pluribus, quod ipsâ experientiâ satis comprobatum est [3].

Materia examinis particularis. — Materiam, uti jam vidimus pro examine generali, determinat uniuscujusque indigentia. Qui inter *imperfectos* est, exerceat se in exstirpa-

(1) Job. xxxiii, 27. — (2) S. Greg. *Moral.* Lib. XXIV, cap. viii. P. L. t. 76, col. 297. — (3) Cfr. Le Gaudier S. J. *De profect. vit. spirit.* T. II, sect. v.

tione vitii alicujus, maxime sibi infesti; primumque contra actus vitiosos externos se armet; deinde ipsas affectiones internas aggrediatur. Etsi a pluribus quis infestatur, a faciliori incipiendum, quo superato animum sumet ad cetera difficiliora profliganda. Si autem æque gravia sint, illud prius invadat, quod reliquorum radix et fons est. Qui vero inter *proficientes* et *perfectos* numeratur, seligat virtutem suæ animæ magis necessariam.

Ex electione materiæ potissimum pendet hujus examinis efficacia. — Hoc quidem serio attendendum est, Frater, nam ex electione materiæ potissimum pendet hujus examinis efficacia. Imperfectus si vitium aliquod dominans, ex quo tamquam ex fonte multa alia profluunt, invenit, ipsum hoc vitium profliget et per examen particulare penitus expugnet. Quod de imperfectis diximus, id cum proportione etiam de proficientibus et de perfectis valet. Adest enim in animâ virtus quæ est radix multarum aliarum; hæc pro materiâ examinis ante omnia eligenda est.

Methodus in examine particulari observanda. — 1. Electâ semel materiâ, sive est vitium, sive virtus, circa quam examen particulare instituere decrevimus, quotidie mane firmum propositum eliciendum erit colendi scilicet virtutem assignatam, vel vitandi omnimode vitium præstitutum, quod propositum sæpius per diem, præsertim tempore meditationis, infra missam, etc., renovare juvabit. Et ne propter memoriæ defectum hoc omittas, illi aliquibus signis certo loco positis succurrere poteris.

2. — Cum vero agnoveris te deliquisse, manu pectori admotâ doleas de lapsu, quod aliis præsentibus, nec advertentibus facere potes; statimque elice actum contrarium illi defectui, ut eadem opera et habitum pravum exstirpes et bonum acquiras.

3. — Ante prandium specialissimo modo de isto instituitur examen particulare, tamen etiam sub vesperam eo tempore, quo tota dies examine generali discutitur, oculum

adhuc fige in defectum illum, quem exstirpare specialiter proposuisti, ut adnotetur errorum numerus.

In examine ante prandium sequens servari potest methodus:

a) Gratias Deo age, lumen S. Spiritûs pete, etc.; et observa quod ante examen generale faciendum esse diximus.

b) Considera singulas actiones tuas, examina an et quomodo creverit aut non defectus particularis; quoties lapsus fueris; quibus locis et occasionibus te magis infestaverit. Quod si plures sint unius vitii vel virtutis actus, utile erit per partes eos aggredi, ut facilius exscindi vel acquiri valeant. Sic v. g. examinis materia est caritas paterna. Examines an externe: verbis, nutibus, opere deliqueris; vel interne: malo affectu, despectu, etc.

c) In exstirpatione unius vitii aut in acquisitione determinatæ virtutis eo usque immorari debes, donec finis examinis obtineatur. Finis vero est victoria de illo vitio, aut virtutis illius perfecta acquisitio, vera scilicet hāc ex parte animæ puritas.

"Sunt vitia quædam leviora, ait Le Gaudier [1], ut quæ contra modestiam; virtutes etiam nonnullæ non adeo magni momenti videntur, quæ proinde non longum tempus exposcunt; et si quis diligentiam aliquam adhibet, plurima eorum quæ ad decentiam externam, ad silentium, ad vitanda verba scurrilia et detractiones pertinent, quindecim diebus expugnare poterit. Contra vero, cum quis alicujus virtutis magni momenti, ut est perfecta humilitas, patientia, conformitas cum divinâ voluntate, studium suscipit, fieri potest ut non tantum uno anno, sed duobus et pluribus, imo etiam totâ vitâ in eo perseverare utiliter possit, quamvis etiam interim ad aliquod tempus possit cum magno fructu aliquid aliud inserere, v. g. per quindecim dies linguæ vitia pro occasione pullulantia prosequi, et id genus alia."

d) Quotidie adnotetur semel vel bis errorum numerus;

(1) L. c. cap. VIII.

duc, v. g. in chartâ tot lineas quot hebdomadas habet mensis, et pro singulis hebdomadis tot lineas quot dies habet hebdomada (vide infra figuram).

"Frater, noli hanc examinis particularis praxim tamquam rem minutam aut novam vilipendere vel despicere; S. Ignatius, S. Alphonsus Liguori, Alphonsus Rodriguez aliique præclarissimi vitæ spiritualis magistri hanc methodum docuerunt ac commendarunt; innumeri sancti eam in usu habuerunt, nostrique Patres antecessores eamdem nobis sequendam reliquerunt, uti ex manuscriptis eorum videndum. Idcirco tu quoque perseveranter eâdem utere, ejusque in te experieris effectum [1]."

e) Dein comparetur dies una cum alterâ, uti et hebdomada una cum aliâ quæ præcessit, ut sic discernere quæas an proficias vel deficias, an assumpta remedia sufficiant, vel alia adhibenda sint. In exercendis tamen virtutum actibus nimia contentio, et coacta quædam servitus fugienda est, quæ caput defatigat, libertatem spiritûs tollit, et piæ voluntatis affectus impendit. Ideo non debes ad certum pensum actuum te serviliter adstringere, quasi eos præterire nefas sit; sed eum modum serva, quem tibi commodiorem expertus fueris.

f) Consule etiam confessarium; in sacro tribunali exactam eidem rationem de defectu tuo redde, et cum prævio ejus consensu, juxta admissorum peccatorum seu defectuum numerum et qualitatem, tibi ipsi opus quoddam mortificationis impone.

Conclusio.— Vidisti, Frater, quomodo per examen conscientiæ tam generale quam particulare mens instruatur ad viam perfectionis debito modo percurrendam. Si hoc exercitium neglexeris, semper periculo labendi in mortale expositus eris; si vero illud ad unguem observaveris, periculum effugies, et ad magnam sanctitatem pervenies.

(1) P. Gaudentius, *Introd. ad vit. Seraph.* Pars I, Tract. iv, cap. vi, n. 2 in notâ.

Neglectus examinis conscientiæ hominem periculo labendi exponit.— S. Joannes Apostolus [1] mendacii redarguit illum, qui notitiam Dei se habere profitetur, et tamen eodem tempore adversus divina ejus præcepta prævaricatur: *Qui dicit se nosse eum, et mandata ejus non custodit, mendax est, et in hoc veritas non est.* Impossibile censebat Apostolus, eum qui Deum agnoscit, divinam ejus offendere majestatem. Lux enim insociabilis est cum tenebris: *Abjiciamus ergo opera tenebrarum et induamur arma lucis.* [2] Attamen, experientiâ teste, inveniuntur religiosi in lege Domini et sanctâ Regulâ optime instructi, qui pravum exemplum confratribus et aliquando etiam sæcularibus exhibent; inveniuntur et novitii qui jugum vitæ religiosæ excutiunt et ad desideria sæcularia redeunt. Quamnam existimas, Frater, esse causam cur quandoque religiosi vitiis laxent habenas, perindeque vivant ac si nec Deus, nec Regula, nec constitutiones adessent? Profecto sola ignorantia ex neglectu examinis conscientiæ in causa est.

Praxis examinis conscientiæ a periculis liberat.— Audisti sane, Frater, contingere quandoque ut viator propter obscuram noctem a via devians nec locum inveniens, tandem in speluncam, latronum latibulum incidat, in eaque decumbens quiete dormiat. Cognoscisne tantæ temeritatis causam? Nescit miser hunc locum latronum esse latibulum. Exhorresceret profecto si sciret, et nec quiescere nec oculum quidem claudere posset. Mane vero ubi illucescit, agnoscit periculum, ac continuo pallidus ac toto corpore tremulus foras repit. Sic, Frater, anima tua, deficiente lumine gratiæ, aliquando moram facit cum latronibus, qui ei insidias struunt et mortem æternam minantur, nempe cum vitiis et pravis passionibus. Sed affulgente gratia, ope examinis conscientiæ tum generalis, tum particularis, agnosces tuum statum, et gratiæ acceptæ cooperando, inde effugies et ad securitatem, i. e. ad sanctitatem pervenies.

(1) I. Joan. II, 4.— (2) Rom. XIII, 12.

Figura pro exstirpatione alicujus vitii.

Cohibitio oculorum.

Januarius.

	Dominica	Feria II	Feria III	Feria IV	Feria V	Feria VI	Sabbatum	Summa
1a Hebdomada	IIIIIII	IIIIII	IIIII	IIIII	IIIII	IIIII	IIIII	40
2a Hebdomada	IIIII	IIIII	IIII	IIII	III	III	IIII	28
3a Hebdomada	IIII	III	IIII	III	II	III	II	21
4a Hebdomada	III	II	I	I	I	0	0	8
5a Hebdomada	II	I	0	0	I	0	0	4

Summa 101.

Hæc eadem figura etiam adhiberi potest pro exercendâ virtute vel ejus exercitii omissione curandâ.

Art. IV. — De oratione mentali.

134.— Ad acquirendam sapientiam, ad illustrandam mentem et illuminandum intellectum S. Scriptura [1] adhuc meliorem nobis denuntiat modum, dicens: *Invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ.* Et Deus ipse causam cur mundus in ruinam vergat, per Jeremiam prophetam [2] nobis insinuat, defectum videlicet orationis mentalis: *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde.*

Sciendum ergo est quid proprie per orationem mentalem intelligatur. Plures enim sin minus erronee, imperfecte tamen et obscure hanc materiam tractant.

Quid est oratio.— Oratio actus est virtutis religionis, seu actus cultûs supremi (latriæ) quem soli Deo debemus. Eo ipso enim quod a Deo bona petimus, agnoscimus potentiam et bonitatem Dei, et profitemur nos a Deo pendere eoque nos indigere ut primo bonorum nostrorum auctore, quod est officium religionis.

Definitio.— Oratio definitur "ascensio mentis in Deum, aut decentium a Deo petitio." Ex his verbis S. Joannis Damasceni [3] notionem orationis deducere possumus.

Etenim *a) sensu latissimo* est omnis ascensus seu motus intellectûs et voluntatis in Deum: et ideo dicitur *oratio mentalis,* quæ secundum suam generalem acceptationem varios interiores actus religionis aliarumque virtutum complectitur.

Ulterius *b) sensu minus lato* dicitur de illa mentis ascensione quâ Deum *laudamus,* ei pro collatis donis gratias agimus, aut ejus auxilium *petimus.*

Tandem *c) in stricto sensu* oratio "decentium a Deo petitio" est.

---

(1) Sapient. vii, 7.— (2) Jerem. xii, 11.— (3) S. Joan. Damasc. *De fide orthod.* L. 3. c. 24. P. G. t. 94, col. 1090.

PETITIO est actus quo aliquis ad benevolentiam alterius appellat ad aliquid ab eo obtinendum per modum favoris.

DECENTIA dicuntur bona, quæ honeste et convenienter desiderari possunt, spiritualia quidem absolute, temporalia vero sub conditione saltem implicitâ, quod ad salutem animæ conferunt.

A DEO. — Non omnis petitio oratio dicitur. Requiritur ut fiat Deo. Oratio enim, uti diximus, actus est religionis. Licet tamen solus Deus orandus sit tamquam principalis bonorum auctor et largitor, ita ut Sanctum sic orare vera idololatria sit, tamen ut patroni et intercessores apud Deum Sancti invocari utiliter possunt.

Hæc petitio tamen ut de facto Deum colat et stricte oratio dici possit, a pia intentione Deum colendi procedere debet. Quum enim de sola oratione salutari agamus, necessario tum viribus gratiæ saltem actualis elicitur, tum fidei atque spei innititur.

Divisio orationis. — Ratione modi oratio altera est *vocalis* seu *oralis*, quæ fit linguâ et mente simul; nam non orat qui labiis tantum verba et voces ad Deum profert; altera est *mentalis*, quæ fit mente absque prolatione verborum.

Hæc oratio mentalis vocatur *simplex cogitatio*, si quid aliquantisper tantum pie considerat, estque veluti oratio interna jaculatoria; *meditatio* appellatur cum sedulo et affectuose materiam suam ponderat atque rimatur; *contemplatio* vero, si sit inspectio rei sine formali discursu, consistitque in simplici quodam mentis obtutu, veritatis divinæ admiratione simul ac suavi amore pleno. Sumitur tamen contemplatio sensu stricto et sensu lato, ut infra dicetur.

NOTIO ORATIONIS MENTALIS EXPLANATUR. — Oratio mentalis communiter vocari solet *meditatio*, quotiescumque modo ordinario in libero facultatum usu sub gratiâ peragitur; *contemplatio* vero si extraordinario modo fit. Quicquid de hac divisione est, Frater, scito auctores nomine *meditationis* non designare solum actum *meditandi* proprie dictum,

sed generatim omnes actus qui in hoc pio exercitio occurrunt. S. Bernardus, vel potius Auctor "Scalæ claustralium", eos ad quatuor reducit, scilicet ad lectionem, meditationem, orationem et contemplationem.

De quatuor actibus in oratione mentali occurrentibus. — Lectio, meditatio, oratio et contemplatio, Frater, ecce gradus scalæ, quâ religiosi, orationi mentali vacantes, de terrâ in cœlum sublevantur. Pars inferior scalæ terræ innixa est, superior vero nubes penetrat. "Hi gradus sicut nominibus et numero, ita ordine et munere sunt distincti... Beatæ vitæ dulcedinem lectio inquirit, meditatio invenit, oratio postulat, contemplatio degustat. Unde Dominus ipse dicit: *quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis* [1]. Quærite legendo et invenietis meditando: pulsate orando et aperietur vobis contemplando. Lectio quasi solidum cibum ori apponit: meditatio masticat et frangit: oratio saporem acquirit: contemplatio est ipsa dulcedo quæ jucundat et reficit. Lectio in cortice; meditatio in adipe; oratio in desiderii postulatione; contemplatio in adeptæ dulcedinis delectatione [2]."

Quando, Frater, aliquis orationi mentali ex professo vacat, hi quatuor actus semper exercentur, nam ita simul sunt conjuncti ut sint inseparabiles: "Lectio sine meditatione arida est; meditatio sine lectione, erronea (i. e. vagabunda); oratio sine meditatione est tepida; meditatio sine oratione, infructuosa; oratio cum devotione contemplationis acquisitiva; contemplationis adeptio sine oratione, aut rara aut miraculosa [3]."

Orationis mentalis necessitas. — Sicut favus sine melle et murus absque temperamento et cibus sine condimento, ita vita religiosi sine studio internæ devotionis, ait P. David ab Augusta [4]. Quamvis plurimi temporibus istis non sentiant,

(1) Matth. vii, 7. — (2) S. Bern. *Scala claustralium*, cap. i et ii. P. L. t. 184, col. 475 et 476. — (3) Ibidem, cap. xii, col. 482. — (4) P. David ab Augusta, *De exterioris et interioris hominis compositione.* L. 3, proc. vii, cap. lix, n. 4. Ad Claras Aquas, 1899.

sed nec quærant, nec desiderent, nec curent, imo nec credant, sed irrideant et persequantur in aliis devotionis gratiam; tamen scire debent quod omnis religio arida est et imperfecta et ad ruinam pronior, quæ spiritum divinæ suavitatis non quærit, quæ præcipuum conamen ad orationis studium et internæ puritatis non impendit. in quo expressissime *spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei* [1].

Austeram vitam *corporalis exercitationis* quasi *ad modicum utilem* despicimus, ardua pietatis opera actualiter non habemus, sicut olim sancti qui *pro fratribus animas posuerunt* [2] et similia magna gesserunt. Item, sublimia virtutum exercitia pauca videmus, ut eximiæ obedientiæ, perfectæ patientiæ et humilitatis præcipuæ et paupertatis extremæ. Si ergo istis caremus et ad hæc orationis studium postponimus, in quo gloriari de nostrâ Religione poterimus, nisi forte de solo nomine et exteriori habitu et verbis Scripturæ, quam in foliis et in ore magis quam in affectu et opere gestamus?"

Non sine causâ ergo sanctæ nostræ Constitutiones [3] aiunt: "Oratio est omnium nostrum spiritualis magistra, cujuslibet veræ virtutis mater et altrix." "Qui eam negligit, teste S. Thoma, est veluti miles sine armis, cum et lumina ei desint et pii motus ad conservandum spiritum maxime necessarii [4]."

135.— DIVISIO HUJUS ARTICULI.— Cum exercitium orationis mentalis tanti sit momenti, ut SS. Patres jure merito ei tribuant vim generandi veram sapientiam. id est, Dei atque divinarum rerum scientiam et cognitionem, illi diutius immorabimus dicemusque: 1° Quid faciendum sit ante, 2° quid infra, 3° quid post orationem mentalem, demum 4° agemus

(1) ROM. VIII, 16; sequitur I TIM. IV, 8. — (2) Cfr. I JOAN. III, 16. — (3) Constit. cap. III, n. 56. — (4) P. BERN. AB ANDERMATT. *Litteræ de observ. Reg.* Anal. O. M. C. T. XVII, p. 274.

de variis circumstantiis moralibus in hoc exercitio occurrentibus.

§ I. — *De iis quæ ante orationem facienda sunt.*

136. — NECESSITAS SESE PRÆPARANDI AD ORATIONEM PRÆSERTIM MENTALEM. — Ecclesiasticus [1], inter alia documenta utilissima quæ in materiâ orationis nobis tradidit, hoc quoque recenset, ut scilicet priusquam orationem, præsertim mentalem, instituamus, de præparatione ad eamdem faciendam solliciti simus, siquidem aliter agens tentat Deum, et arroganter et præsumptuose coram divinâ majestate comparet; dicit enim : *Ante orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum.*

QUÆNAM PRÆPARATIO FACIENDA EST. — Porro quænam præparatio facienda, quisnamque sit sensus verborum Ecclesiastici, S. Ambrosius [2] nobis apprime declarat: "Ante orationem præpara animam tuam, ut id quod oras, mores tui loquantur, fides adjuvet, opera commendent." Et S. Laurentius Justinianus [3], de oratione mentali disserens, sequenti utitur similitudine: "Accedere volentes coram terreno rege, prius debent se ita disponere, ut nil aut habitu, aut verbo incompositum sit quod principis animo displiceat: multo magis id perficere debent cupientes adstare ante hominum et angelorum Regem." Idem Sanctus duo distinguit præparationis tempora, nimirum 1° præparationem *remotam* et 2° *proximam.*

I. — De præparatione remotâ.

137. — Quid est? — "Præparatio remota est orantis vita laudabilis. Multum enim juvat orationis puritatem, si in om-

(1) ECCLI. XVIII, 23. — (2) S. AMBROS. *Exhort. virginitatis*, cap. X, n. 70 P. L. t. 16, col. 372. — (3) S. LAUR. JUSTIN. *Lignum vitæ.* De oration, cap. III.

ni loco, actu et tempore nos ab operibus temperemus illicitis et divinis obediamus præceptis [1]." Ergo:

Ante orationem purganda est conscientia.— Cum infallibilis sit illa a S. Paulo [2] tradita veritas, scilicet quod transgressores divinæ legis sunt veluti *rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei*; qua fronte, manibus sanguine Filii Dei crucifixi tinctis, hi coram æterno Patre comparere, ab eoque dona et favores expostulare præsumunt?

Tametsi, Frater, ejus qui peccato saltem mortali voluntarie inhæret oratio non exauditur, quandoque tamen si, ad illud detestandum et pro gratiâ detestationis ad orationem recurrerit, Deus eamdem exaudiet, quod clare apparet ex exemplo Publicani. A longe enim stans nolebat nec oculos ad cœlum levare, sed percutiebat pectus suum dicens: *Propitius esto mihi peccatori.* In his verbis et modo agendi notantur conditiones, omni vero et digno pœnitenti necessariæ et sufficientes, quarum prima est propriæ *indignitatis agnitio*, et quæ ex illâ nascitur sui ipsius *dejectio* et *erubescentia.*

Ad orationem efficaciorem requiritur vita immaculata. — Ut vero oratio mentalis efficacior fiat, non sufficit ut anima a letali purgetur, necesse est insuper ut vita instituatur immaculata; nam natura ipsa orationis hanc conditionem a te requirit, Frater. Oratio enim mentalis est conversatio et collocutio cum Deo, proindeque inter familiares et amicos fieri debet. Ubinam revero animas reperies contemplativas, orationis exercitio deditas, nisi in religiosis claustris, in quibus vita pœnitens et immaculata agitur? Paucissimas inter mundi strepitus invenies, ita ut sint quasi *avis rara in terris.*

Ad orationem efficaciorem requiritur etiam recollectio habitualis, de qua infra, ubi de requisitis ad spiritum orationis acquirendum et conservandum.

---

(1) Ibidem. — (2) Hebr. vi, 6.

II.— De præparatione proximâ.

138.— Hæc præparatio hominem proxime disponit per actus debitos ad orationem faciendam. Per eam curat homo ut facultates omnes ad hoc opus aptentur et Deus ipse excitetur, ut gratiæ suæ influxum adjungat. Requiritur imprimis ut materia orationis præparetur, memoria ad suum exercitium disponatur, voluntas moveatur ad fructum ex oratione percipiendum, et Deus ardentius invocetur ut suum nobis præstet auxilium. Quæ omnia simul aderunt, Frater, modo sedulo, bonum ob finem, materiam orationis præpares. Quapropter de hâc materiâ nunc fusius agendum.

Materia orationis in genere.—S. Petrus de Alcantara [1], egregie tractat de rebus circa quas oratio mentalis versari debet. " Cum vero illa hunc in finem ordinata sit, ut cor meditantis ad timorem atque amorem Dei ac mandatorum ipsius observantiam excitet, materia meditationis talis esse debet ut quam proxime ad hunc scopum accedat. Id autem, quamvis omnes res creatæ et universa sacra Scriptura nobis præstare queant, attamen (generaliter loquendo) sacrosancta fidei nostræ mysteria, Apostolico symbolo contenta, præ ceteris ad hunc finem assequendum utiliora et efficaciora sunt. Hæc enim, ex unâ parte, divina beneficia, extremum judicium, pœnas inferni et gloriam paradisi continent: quæ omnia tanquam acutissimi quidam stimuli, corda hominum ad timorem et amorem Dei concitant et exstimulant. Ex alterâ vero, vitam et passionem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ est totius boni nostri fons et scaturigo, complectitur... Hâc igitur ratione persuasus, quo incipientes ac novellos tirones in hanc mentalis orationis semitam quasi manuducerem, eisque materiam meditationis præparatam ac præmansam (quemadmodum parvis pueris) offerem, duo

(1) S. Petr. de Alcant. *Tractatus de orat. et med.* cap. II. citatur Editio Gallica, a R. P. Bouix S. J. Paris, 1862.

meditationum genera selegi, quorum alterum matutino tempore, alterum vespertino serviet, ex mysteriis fidei fere desumpta, ut sicuti corpus binâ refectione quotidie pascitur, sic anima totidem spiritualibus refectionibus per meditationem et considerationem cœlestium rerum nutriatur et vegetetur. Meditationum harum quædam sunt de passione et resurrectione Domini nostri Jesu Christi, quædam de ceteris fidei mysteriis."

Materia orationis in specie: *a) De materiâ circa fidei mysteria.* — Ante omnia unusquisque illas tenetur virtutes acquirere, quæ vitia a quibus maxime infestatur removeant, et simul illas sibi comparare virtutes, quæ suo statui et propriæ necessitati aptiores reputantur. Alii, verbi gratiâ, sunt *pusillanimes*, alii *audaces;* in Scripturâ porro multa referuntur verba, gesta, exempla ac parabolæ ad propellendum timorem, ad spem confortandam valde idoneæ; referuntur et alia verba quæ potius valent ad reprimendam nimiam confidentiam et audaciam superborum. Pusillanimes ergo et corde pavidi sumant sibi materiam ex serie priori, quæ ipsis apta et proficua est, non vero ex posteriori, quæ eis noxia esse posset, nam terribilium judiciorum Dei abyssum diutius meditantes facile in desperationis barathrum agerentur. Illos ergo studiose exerceant affectus, qui ad spem erigunt, et timiditatem expellunt. Econtra, nimium audaces et sibi fidentes materiam decerpant ex posterioribus, qui timorem incutiunt, ne ex incautâ consideratione verborum quæ pro timoratis dicuntur, ipsi fiant audaciores et præcipites; illis omnino virtutibus acquirendis insistant, quæ eorum audaciam reprimant et in Dei timore contineant.

Ulterius attendendum est utrum meditaturus recenseatur inter imperfectos, an potius inter perfectos. Perfectis enim, qui exercitatos jam habent sensus, licet materiam seligere, quæ forte tironibus imperfectis esset noxia, non quia mala sit, sed quia superexcedens, sicut panis prodest quidem viro, nocet vero infanti.

b) De materiâ circa vitam et passionem Christi.—Meditatio vero vitæ et passionis Christi Domini utilissima est omnibus, præsertim Fratribus Minoribus. Præcepta et consilia universa quibus Ordo regitur, in carnis mortificatione, in abnegatione suimetipsius et bajulatione crucis fundantur, quæ vera vita est Fratrum Minorum. Ibi disces Christi Domini modestiam et exiges actiones tuas ad formam actionum ejus. Ille lux mundi est, unde in ipso et per ipsum illuminati esse debemus. Accidet nobis quod infantibus, qui, ut inquit S. Franciscus Salesius, [1] eo quod crebro suas matres audiant, et cum illis balbutiant, illarum linguam addiscunt: sic nos per meditationem ipsius vitæ assidue apud Salvatorem nostrum commorantes, verba, actiones et affectus ejus observantes, discemus, divinâ juvante gratiâ, loqui, facere, velle sicut et ipse. Nullam ergo præstantiorem, Frater, invenies materiam ad meditandum quam vitam Christi.

§ II. — *De iis quæ infra exercitium orationis facienda sunt.*

139.— EXERCITIUM QUINQUE PARTES COMPORTAT.— Exercitium orationis mentalis, ut bene peragatur, ex quatuor partibus, uti jam vidimus, constare debet, *lectione* scilicet, *meditatione, oratione* et *contemplatione.* Hisce quatuor præmittas tamen aliam partem immediate præparatoriam. De quibus jam ex ordine agendum.

PARS PRIMA.

De præparatione immediatâ.

140. — **Situs in oratione.**— " Meditans, in orationis loco constitutus, ait S. Petrus de Alcantara [2], posteaquam decen-

(1) *Introd. Vie dév.* 2e part. chap. 1. — (2) S. PETR. DE ALCANTARA. L. c. cap. VI.

tem corporis sui situm assumpserit, vel in genua procumbendo, vel stando, — vel etiam si ita necessitas vel valetudo exigat, sedendo,—primum signo S. Crucis se muniet, deinde dispersas animæ potentias, imaginationem maxime colliget, eamque a rebus cunctis sensibilibus avocabit, atque intellectum ad Deum eriget, considerando divinam præsentiam, quam cum eâ reverentiâ et intentione intuebitur, quasi reipsâ ei præsens adesset, uti revera est. Et si oratio matutina fuerit, generali de peccatis dolore concepto, confessionem generalem dicet. Si vero vespertina, conscientiam examinabit de omnibus illius diei cogitationibus, verbis et actionibus, de Dei et divinarum rerum oblivione, atque de illius diei et totius ante actæ vitæ criminibus conteretur ; ac coram oculis atque conspectu divinæ majestatis, in cujus præsentiâ consistit, se profundissime humiliabit, dicendo verba S. Abrahami Patriarchæ: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis* [1]."

Phantasmatibus resistendum est.— Hæc verba S. Petri de Alcantara, Frater, sæpe meditanda sunt; continent enim media aptissima ad sanctum orationis exercitium rite et fructuose inchoandum. Quicumque enim alicui vitio, passioni, vel affectioni pravæ obnoxius est, patitur innumeras animi distractiones, cogitationes vanas, inutiles et fatuas, desideria phantastica et monstruosa, circa objectum cui male afficitur.

Non solum imperfecti, sed aliquando etiam justi prorsus involuntarie e diabolicâ immissione phantasias patiuntur inutilium cogitationum, ita ut vix se possint ab illis extricare, nisi ab Altissimo venit visitatio. Solus enim Altissimus animam suis illustrationibus ac sanctis inspirationibus visitans atque dirigens, molestas istius modi vagationes comprimit et efficaciter coercet.

Gratia Dei postulanda: 1° *Ad repellendas vagationes mentis.*

(1) GEN. XVIII, 27.

— Quare Altissimus orandus est ut veniat et visitet te, hasque phantasias depellat; dic igitur cum Psalmistâ [1]: *Cor meum derelinquit me. Complaceat tibi, Domine, ut eruas me; Domine, ad adjuvandum me respice*; visita me in salutari tuo, ut mihi liceat quiete meditari.

Multoties in initio precum vagationes ac distractiones mentis patieris, Frater, non nihilque temporis consumes in reprimendâ imaginatione cordeque sedando. Ideo pete semper a Deo superni luminis claritatem, ut inde a principio vagationes dissipet, ne forte parvus error in principio fiat magnus in fine: nam qui in exordio orationis tepidus est, crescente secordiâ, tepescet amplius.

2°—*Ad debito modo orandum.*— Licet ex fide, ex Scripturâ et ex scientiâ theologicâ noverimus in genere quæ petenda sint, et ipsum modum petendi, attamen in particulari et in praxi utrumque nos latet, nisi divinus Spiritus nos ad orandum, ut oportet, dirigit, movet et inflammat. *Quid oremus, sicut oportet nescimus*, inquit S. Paulus [2], *sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Idemque prorsus dicendum est de oratione mentali, apposite S. Bonaventura [3]: "Nisi allocutio divina, sive inspiratio mentem ad meditandum excitet, et inspiret spiritui quid, qualiter et quomodo de divinis sit meditandum, humana meditatio vana et inutilis remanet, quia in eâ non exardescit ignis devotionis, sed ignis vanitatis aut cupiditatis." Meditans ergo, ait S. Petrus de Alcantara [4], "Dominum deprecabitur, ut gratiam sibi largiatur, quo eâ cum attentione, mentis recollectione, timore ac reverentiâ possit assistere tantæ Majestati, quâ decet ac par est: detque sibi hoc sanctæ orationis tempus ita transigere, ut inde novis auctus viribus ac fervore, ad omnia, quæ ad divinum servitium pertinent exsequenda, regrediatur. Namque oratio, quæ hunc fruc-

(1) Ps. XXXIX, 13-14. — (2) ROM. VIII, 26.— (3) S. BONAV. *De septem itiner. ætern.* Itin. II, Distinctio V, Edit. Moguntiæ, 1609, t. VII, p. 147. c. inter opera S. Bonav. — (4) PETR. de ALCANT. l. c. c. VI.

tum non parturit, tepida, imperfecta et minimi apud Deum momenti est. "

PARS SECUNDA

De lectione.

141.— LECTIO QUALIS ESSE DEBET.— Post præparationem immediatam sequitur lectio seu recollectio rerum quæ meditandæ sunt, quæque jam in præparatione proximâ paratæ fuerunt. Sequere hic, Frater, consilium a viris doctis et sanctis traditum. " Cavendum scilicet ne sit nimium festina, aiunt [1], sed matura, diligens et quieta, cui non modo intellectus applicetur, quo videlicet ea quæ leguntur, intelligantur; verum etiam voluntas, ut nimirum quæ jam intellectu percepta sunt, sentiantur et gustentur.

"Cum in locum aliquem, qui mentem vehementius afficit, incideris, subsiste paulisper, ut melius eum cordi infigere queas. Providendum etiam, ne lectio nimis longa sit, ut eo plus temporis meditationi tribui possit, quæ tanto majoris est utilitatis ac fructûs, quanto res ipsas consideratione intimiore penetrat, pluresque ex rebus consideratis affectus elicit. Si quando mentem ita dispersam esse contingat, ut orationi sive meditationi se facile dare non possit, tunc paulo amplius immorari poteris lectioni, vel lectionem jungere meditationi, ita uno puncto perlecto, illud tecum aliquantisper considera, deinde ad cetera eodem modo legenda et meditanda procedes. "

PARS TERTIA

De ipsâ meditatione.

142.— VARII ACTUS MEDITATIONIS.— Absolutâ lectione, occurrit jam ipsa proprie dicta meditatio, quæ trinam com-

(1) S. PETR. de ALCANT. l. c. c. VII.

plectitur operationem, imaginationis scilicet, intellectûs atque voluntatis.

I. — *De imaginationis operatione.*

Quid est? — Munus imaginationis in eo est, Frater, ut ipsa tibi, quoad fieri potest, imaginariâ quâdam ratione proponat objectum mysterii quod considerandum venit, illud coram te constituat, ut ex hâc actuali rerum repræsentatione, consideratio ejus et sensus vivacior et efficacior sit. Et sane non mediocris erit utilitatis nobis, imaginari res de quibus agimus in cordibus nostris geri. Exempli gratiâ, si meditari velis de Salvatore nostro cruci affixo, tibi in animo effinges te esse in monte Calvariæ et videre quidquid ibi factum vel dictum est in die passionis. Idem facere licebit, Frater, cum de morte meditationem instituis, vel de inferno, et generatim de mysteriis, in quibus res visibiles et sensibiles occurrunt. Nam quoad alia mysteria, uti sunt attributa divina, divina bonitas et clementia aut aliæ quæcumque perfectiones quæ Deo insunt, imaginatio jam eas figurare nequit, nisi per similitudinem, quæ difficulter obtinetur. Hinc donec te Deus altius evehat, tibi consulo, Frater, ut in imâ valle te contineas, neque limites ejus egrediaris. [1]

II. — *De intellectûs operatione.*

143. — Officium intellectûs. — Post actionem imaginationis sequitur actio intellectûs, id est, una aut plures considerationes ad hoc institutæ ut affectiones nostras in Deum et ad res divinas convertamus. Ergo actus intellectûs in meditatione non est studium, aut cogitatio et consideratio quæ ad consequendam doctrinam, ad scribendum aut disputan-

(1) Cfr. S. Petr. de Alcant. c. viii. et S. Francisc us Salesius, *Introd.*

dum instituitur, sed est actio quâ mens nostra, lumine fidei illustrata et a Deo adjuta, divina mysteria meditatur ut sibi plures *veritates* et *virtutes* simul acquirat. Dico *veritates*, nam intellectum illustrare, ab erroribus purgare, in fide corroborare necesse est ut sic perfectam Dei notitiam acquiras. Dico *virtutes*, non enim sufficit ut meditans Deum cognoscat, sed oportet ut eum ardentius amet, et per exercitium virtutum ea præstet quæ meditando addidicerit. "Res divinas duabus viis contemplari possumus; vel per sublimes quasdam theorias, vel per rationes practicas, et non vulgares. Prima via lumine speculativo procedit, secunda practico: illa peritioribus, hæc imperitis convenit: illa ad movendam voluntatem parum vel nihil confert, hæc efficacissima est, et movet ad opus." [1]

Actio intellectûs ab actione voluntatis inseparabilis est. — Unde vides, Frater, actionem intellectûs ab actione voluntatis inseparabilem esse, nam intellectus proponit voluntati quæ diligat, et voluntas excitat intellectum ut inquirat et penetret quæ sint amanda, et vicissim illa sibi fortius et clarius proponat. Unde sequitur intellectum tantum instare debere meditationibus et discursibus, quantum necesse fuerit ut voluntas caritatis affectus concipiat, eructet illisque impinguatur.

Ad actionem intellectûs pertinet examen conscientiæ. — Ut practice mediteris, Frater, ipso quoque meditationis tempore adhuc instituendum est examen conscientiæ, nam sicut pluries quotidie manus, faciem, vestes, domum expurgamus, quia ea sordibus inquinamus, sic decet etiam tempore meditationis conscientiam examinare ut sordes sive magnas sive parvas in eâ contractas eluamus: "Igitur vetustum perleges codicem, hoc est antiquam et præteritam vitam tuam, quæ sicut in ceteris mortalibus, ita in te quoque vitiis et erratis obnoxia est. Ergo, in temetipsum descendens, ac intro ingre-

(1) Card. BONA, *Horol. Asc.* cap II, § XI, n. 11.

diens, librum explica conscientiæ tuæ, qui in extremo Christi judicio Deo ac mundo universo apertus erit. Explora, attende et judica temetipsum, ne illâ tremendâ die judiceris et condemneris ;... ad memoriam revoces quemadmodum vixeris, vel te neglexeris in verbis, actibus, desideriis, cogitationibus, inordinato ac injusto timore, illicito auditu, non recto amore ac dolore, instabilitate, tui ipsius immortificatione, duplicitate, simulatione, vel hypocrisi, agendo ac omittendo inutiliter, — atque in aliis demum omnibus, quæcumque præter ordinem vel inordinate admittuntur [1]." Ignorantia sui ipsius miseria est, Frater, et sui ipsius cognitio magna sapientia, sapientia dico sanctorum, qui aiebant cum S. Bernardo [2]: "Scrutabor ego vias meas et studia mea, quo is qui scrutaturus est Jerusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me sive indiscussum inveniat. Neque enim judicaturus est bis in idipsum."

III. — *De voluntatis operatione.*

144. — Officium voluntatis.—Intellectu semel rite instructo, in voluntate nostrâ nascuntur vel certe suscitandi sunt boni affectus ; amor Dei videlicet et proximi, desiderium paradisi et gloriæ cœlestis, zelus salutis animarum, imitatio vitæ Salvatoris nostri, compassio, timor offensi Dei, æterni judicii et inferni, odium peccati, confidentia bonitatis et misericordiæ Dei, confusio propter vitam nostram præteritam. In his affectibus, ait S. Franciscus Salesius [3], voluntas pro viribus intendenda est.

Devotio non est violenter exprimenda. — Sequere tamen consilium S. Petri de Alcantara, scilicet ut voluntati limites suos præfinias [4] "extra quos egredi sine vitio non possit; idque ne in suo exercitio nimis vehemens et concitata reddatur....

(1) Rusbrochius, *De septem custodiis Libellus*, cap. xxi.—(2) S. Bern. In Cant. Serm. lv, n. 3. P. L. t. 183, col. 1046. — (3) *Vie dévote.* P. 2. chap. 6. — (4) S. Petr. de Alcant. l. c. cap. xii, documentum iii.

hâc namque ratione multi cor potius exsiccant, atque ad divinas visitationes ineptum reddunt. Ad hæc ista vis plurimum incommodare solet sanitati corporis, et sæpe propter molestiam quam violentia hæc secum adfert maximam, animum ita relinquit fastidiosum, ut denuo ad eadem exercitia reverti formidet, cum eo magnarum sibi molestiarum causam attulisse usu expertus sit."

Actus voluntatis non secundum modum prædesignatum elici debent. — "Quidam recentiores, ait Cardinalis Bona, varios modos proponunt movendi et dilatandi affectus per modum admirationis, [1] benedictionis, etc. Verumtamen hæc omnis exercitatio magis ab unctione gratiæ quam ab humanâ institutione dependet. *Ipse* enim *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*" [2]

Resolutiones faciendæ sunt. — Sed voluntas non tantum *affectiva* sit oportet, sed etiam *effectiva*, unde necesse est ut efformet resolutiones bonas seu proposita practica, particularia, præsenti statui accommodata, hâc die exsequenda, in solidis motivis fundata, humillima auxilio gratiæ innixa; aliis verbis oportet ut post orationem omnes amandi vires in Christum convertas, Frater, omnisque amor tuus tantum sit erga ipsum vel ipsius causâ, ut Deum sic diligas ut proximum non contemnas, et amorem proximi sic exsequaris ut divinum non minuas. Nam per orationem Christus debet formari, nutriri, augeri in nobis, quod quidem fit quando ejus fides, gratia et caritas increscit et perficitur in nobis. Perfectus Christi amor requirit ergo et internos cordis affectus et externos effectus operum; quia probatio dilectionis exhibitio est operis. Unde disce, Frater, cum desideras virtutes, simul præfinire media quibus eas acquirere valeas, ut, si appetis humilitatem, eligas humiliationem, vel exercitium quo acquirenda est humilitas.

---

(1) Card. Bona, *Horol. Ascet.* cap. II, § 11, 6. — (2) Rom. VIII, 26.

PARS QUARTA

De oratione.

145. — Post meditationem logice sequitur *oratio*, ad quam referri possunt *gratiarum actio* et *oblatio*.

Gratiarum actio. — Petitionem gratiarum præcedere debet magna animi gratitudo, laus, memoria beneficiorum acceptorum et illorum quæ continuo accipimus, quorum oblivisci summa ingratitudo est; nam ingratus est qui dissimulat, ingratus magis qui non reddit, maxime qui oblitus est. Disce ergo, Frater, in horâ orationis primum recordari beneficiorum, quæ in præsenti recepisti, ut Deo gratias agens, amplius in ejus amore inardescas, et dignus fias cui nova dona conferantur. Grata enim memoria et glorificatio pro donis acceptis optima ratio erit cur nova obtineas beneficia.

Oblatio instituenda est.— Modum hanc oblationem faciendi tradit S. Petrus de Alcantara [1]: "Actis Deo ex corde gratiis pro cunctis beneficiis acceptis, confestim naturaliter erumpit cor in affectum illum, quem regius propheta David in se sentiebat cum diceret: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* [2] Cui desiderio aliquo modo satisfaciet offerendo Deo quæcumque habet et potest ei offerre. Itaque primum offeret Deo semetipsum in servum perpetuum, se totum ei resignando ac voluntati ejus permittendo ut quidquid velit de se facere, hoc agat. Offeret et simul omnia verba, opera, cogitationes, et quæcumque agit ac patitur, ut hæc omnia ad supremum honorem et gloriam nominis ejus dirigantur. Offeret deinde Deo Patri omnia merita et obsequia unigeniti Filii sui atque labores omnes et dolores,... et virtutes sanctissimæ vitæ Christi..... cum hæc sit maxima et excellentissima omnium, quas Deo offerre possumus, oblationum."

---

(1) S. Petr. de Alcant. l. c. cap. x. — (2) Ps. cxv, 12.

Oratio seu petitio.— Insigni hâc oblatione factâ, secure ad orationem progredi licet, per quam a Deo petimus, ut gratias et virtutes Filii sui nobis communicet, atque propositis nostris, quo fideliter ea exsequamus, benedicat. "Post hæc postulabimus e ceteris virtutibus præcipuas. quæ adjumento nobis esse possunt ad majorem custodiam, uti sunt, sobrietas in cibo et potu, moderatio linguæ, custodia sensuum, modestia et compositio exterioris hominis, boni exempli erga proximos, rigor et severitas in seipsum, et aliæ similes[3]. "Deinde Deum orare debemus pro aliis, ut Constitutiones [+] nos admonent: " pro felici statu militantis Ecclesiæ, et pro Pontifice Maximo ut ipsi gratiam concedat, quâ perspicaciter cognoscere, efficaciter velle et potenter ea omnia operare valeat, quæ in honorem et gloriam cedunt divinæ Majestatis, salutem populi christiani, necnon hæreticorum et infidelium conversionem," pro Cardinalibus, Episcopis, Prælatis Ecclesiæ Romanæ, pro quâvis personâ, maxime pro superioribus nostris, pro animarum pastoribus, pro parentibus et benefactoribus, amicis tam vivis quam defunctis, intercessionem Beatæ Mariæ Virginis et Sanctorum Angelorum et Patronum implorantes.

Finiendus erit demum hic petitionis actus, cum amoris divini fervidâ imploratione, atque in ejus petitione aliquantisper immorandum.

PARS QUINTA.

De contemplatione.

146.— *Meditationi adjungenda est contemplatio.*— " In hoc orationis exercitio meditatio jungi debet contemplationi cum unum scala sit ad aliud [3]. " Omnia quæ ad contemplationem spectant forte te latent, Frater, quare diligentiori et ampliori

(1) S. Petr. de Alcant. l. c. cap. xi.— (2) Constit. cap. iii, n, 58. (3) S. Petrus de Alcant. l. c. cap. xiii. doc. viii.

modo explicanda veniunt. Dicemus igitur 1° de naturâ contemplationis; 2° de praxi contemplationis activæ in genere; 3° de gradibus contemplationis activæ et demum 4° de contemplatione passivâ seu infusâ.

I. — *De naturâ Contemplationis.*

147. — Quid est? — Contemplatio sumi potest sensu lato vel sensu stricto.

Sensu lato contemplatio significat non solum intuitionem, sed etiam inquisitionem, meditationem ac denique quamcumque considerationem quæ ad veritatis cognitionem tendit. Speculationes philosophorum sensu lato contemplationes vocari possunt.

Sensu stricto, id est, juxta modum loquendi theologorum et patrum spiritualium, contemplatio significat terminum inquisitionis, seu veritatis inquisitæ et inventæ simplicem intuitionem.

Differentia inter meditationem et contemplationem. — " Sciendum est, ait S. Petrus de Alcantara [1], *meditationis officium* esse diligenter et attente res divinas et cœlestes considerare, atque modo hæc, modo illa ponderare, ut in corde meditantis affectum aliquem pium suscitet, non aliter ac ille qui silicem ferro ferit, quo scintillam ignis excutiat. At *contemplationis*, quæ meditationem excipit, *proprium esse*, igne jam excusso et succenso gaudere; hoc est: affectione illâ, quæ quærebatur, laboriose inventâ, in silentio et tranquillitate spiritûs perfrui, non cum multis ratiocinationibus et speculationibus intellectûs, sed quodam puro ac simplici veritatis intuitu. "

Unde, *in contemplatione anima requiescit et fruitur præsentiâ Dei.* — Si ergo, Frater, per meditationem Christum spiritualiter transferimus in nos, si in medio cordis nostri per

(1) S. PETR. DE ALCANT. l. c. cap. XII, doc. VIII.

jugem memoriam et dilectionem eum collocamus, ita ut anima dicere valeat: "Ego tuus sum, et tu es meus: ego possessio tua et tu mea: quid ergo mihi est in cœlo et a te quid volo super terram? Si tu es meus, quid amplius quæro?" tunc ista anima ad requiem et gustum contemplationis pervenit, et in hoc casu recte molestam ratiocinationis ac discursuum semitam relinquet, ac in uno simplici intuitu, Dei memoria, quasi illum sibi præsentem intueatur, consistet, ac affectione quam Deus illi dederit, utputa amoris, admirationis, gaudii sive alia simili gaudebit atque fruetur [1].

Differentia inter præsentiam Dei, quam philosophi ac viri pii contemplantur.— Adverte sedulo, Frater, aliter atque aliter mundi sapientes ac viros pios Deum contemplari. Philosophi vident Deum ex creaturis, solo lumine naturæ ducti; ideoque parum est quidquid de illo agnoscunt, et parum amoris ac spiritualis caloris ex tali cognitione percipiunt, imo forte, sicut inquit S. Paulus [2], cum cognoverunt Deum, illum non sicut Deum glorificant, sed frigido aquilone superbiæ elati, evanescunt in cogitationibus suis. At pii viri, ex iis quæ in creaturis conspiciunt, ascendunt ad contemplandum Creatorem, non quasi procul distantem, sed quasi in ipsis prope existentem; lumine gratiæ illustrantur, et de ejus præsentiâ exsultant et lætantur; cum eo tamquam præsente loquuntur, non *enim longe* est *ab unoquoque nostrum: in ipso vivimus, et movemur, et sumus* [3].

Voluntas debet contemplationem ad sanctitatem ordinare.— Licet contemplatio ipsa proprie actus sit intellectûs, voluntas tamen per actum *antecedentem* et *consequentem* contemplationem ad amorem Dei ordinare debet.

Requiritur: *a) actus voluntatis antecedens.* Contemplare actus est virtutis religionis: oportet igitur ut ab affectu erga Deum vel divinum cultum procedat.

b) actus voluntatis subsequens: cum contemplatio ex cari-

(1) Ibidem. — (2) Rom. I, 21. — (3) Act. XVII, 27, 28.

tate procedat, caritas ipsa post contemplationem necessario magis crescat omnino necesse est, siquidem Deum melius cognoscit anima.

Unde vides, Frater, ad veram contemplationem duos actus necessario requiri: actum nempe intellectûs, scilicet: *intuitionem* veritatis, et actum voluntatis, id est: *amorem divinum.* Nam, licet intuitio sine affectione esse possit, quia affectus non necessario sed libere sequitur, tamen tunc magis meretur nomen studii, vel curiositatis, quam proprie contemplationis prout actus orationis.

Quotuplex est?— Duplex contemplationis est genus: una quippe est naturalis, alia vero supernaturalis.

Contemplatio naturalis illa est quæ viribus mere naturalibus exercetur.

Contemplatio supernaturalis illa est quæ viribus supernaturaliter elevatis exercetur.

Duplex contemplatio supernaturalis.— Contemplatio autem supernaturalis duplici modo, ex parte contemplantis, fieri potest, vel magis active, vel magis passive. Dicitur magis passive, nam intellectus, utpote potentia vitalis, mere passivus esse nequit.

CONTEMPLATIO ACTIVA.— Contemplatio magis active habetur, quando homo eam exercet *proprio magis conatu;* non quidem per solas facultates naturales, sed per facultates virtutibus infusis et donis Spiritûs sancti elevatas, et sub influxu gratiæ habitualis et actualis. [1]

CONTEMPLATIO PASSIVA. — Contemplatio magis passive habetur, quando contemplator potius agitur a Deo quam agit, ut infra amplius dicetur.

Discrimen inter contemplationem supernaturalem activam et

(1) Cfr Ill. WAFFELAERT quædam notanda utilissima in ordine ad rite intelligenda opera scriptorum contemplativorum adque ipsam contemplationem divinam exercendam.— *De donis Spiritûs sancti in particulari,* Coll. Brug. t. 18, p. 123.

passivam seu infusam. — Ad hanc differentiam accurate stabiliendam, omnino necesse est, Frater, ut naturam donorum Spiritûs sancti rite addiscas. Dona intellectualia scientiæ, intellectûs et sapientiæ principia sunt elicitiva utriusque contemplationis activæ et passivæ seu infusæ. Dona enim principia sunt habitualia, quibus homo justus prompte obedit motioni Spiritûs sancti. At hæc motio quoad contemplationem supernaturalem, duplici viâ, nempe ordinariâ vel extraordinariâ, a Spiritu Sancto fieri potest.

Via ordinaria.— "Spiritus sanctus, in ordine ad divinam contemplationem, mentem movere potest illustrationibus atque inspirationibus secundum communem supernaturalis providentiæ ordinem, sicuti ad agenda movere potest ea quæ rationis dictamini communibus fidei regulis illustratæ subjacent; et hæc est *via ordinaria.* Tunc contemplatio erit activa, nostro conatu et industriâ effecta, attamen supernaturalis, utpote, movente Spiritu sancto, donis ejusdem Spiritûs tamquam formalibus et proximis principiis elicita." [1]

Via extraordinaria.— Spiritus sanctus in ordine ad divinam contemplationem hominem movere potest per charismata seu gratias gratis datas. Tunc contemplatio erit passiva: contemplatio enim magis recipitur quam active exercetur, et contemplator magis divina patitur quam agit. Distinctio igitur inter utramque contemplationem consistit in modo diverso quo in exercitium veniunt illa dona, pro diversâ motione Spiritûs sancti ordinariâ vel extraordinariâ per charismata.

NOTA. — Contemplatio supernaturalis activa a variis auctoribus vocatur: *contemplatio acquisita,* et eam contradistinguunt ab *infusâ.* [2] Ast, licet contemplatio supernatu-

(1) Ill. WAFFELAERT, ibid. t. 19, p. 19.— (2) "Sicuti *virtus* merito in acquisitam et infusam dispescitur. Ast discrimen adverte cum contemplatione, quatenus hæc non tam acquiritur quam potius exercetur, idque duplici modo: vel viribus solius naturæ, vel facultatibus elevatis; dum virtus infusa nulla acquiritur viribus licet elevatis." (Ill. Waffelaert, ibid. Coll. Brug. t. 18, p. 121. in notâ).

ralis activa proprio magis conatu ad unionem pertingat, et hoc sensu *acquisita* dici posset, tamen etiam supernaturalis est, et eatenus infusa, quatenus per habitus quoque supernaturales et dona infusa exercetur. [1]

Unde licet contemplatio supernaturalis activa aliquo sensu acquisita vel infusa dici posset, per contemplationem acquisitam sensu stricto intelligimus *naturalem*, et per *infusam* tantummodo eam quæ fit per charismata. [2]

Habitus contemplationis.— Hic quærere possis, Frater, an inveniatur habitus contemplativus, aliis verbis, an homo modum acquirere possit prompte, constanter ac delectabiliter contemplationem exercendi Utique hic habitus con-

(1) Ill. WAFFELAERT. ibid. t. 18, 122.

(2) NOTA. — Qui aliam ullam, præter dictam infusam, negant supernaturalem esse contemplationem, ad hoc non attendunt quod similiter omnem considerationem ac meditationem piam, quæ tamen vere oratio mentalis est, negare debent esse supernaturalem. Cæterum hâc in re non pauci satis confuse loquuntur: scilicet quidam duas tantum contemplationis species distinguunt, aliam naturalem, quam etiam (minus apte, ut sæpius jam diximus) acquisitam appellant, et aliam supernaturalem, quam quoque infusam vocant. De hâc autem agentes, principium ejusdem elicitivum esse asserunt aliquando donum aliquod Spiritûs sancti, scientiam nempe, sapientiam aut intellectum, aliquando principium altius seu gratiam gratis datam aut et lumen gloriæ transeunter concessum. Ast, si principium elicitivum est donum aliquod ordinarium Spiritûs sancti, quod in omni justo est, quid obstat quominus motio quoque Spiritûs sancti ordinaria sit, et contemplatio vere activa usu ordinario donorum Spiritûs sancti, et tamen vere supernaturalis? Si vero gratiâ gratis datâ actualiter movet Spiritus sanctus contemplatorem, merito hæc contemplatio quasi passiva, dicetur infusa, et distincta erit a præcedente, etsi principia ejus elicitiva habitualia erunt quoque dona Spiritûs sancti. Præterea, charismata, utpote non per se sanctificantia, necessaria non sunt ad salutem neque ad perfectionem; adeoque nec contemplatio illa infusa, qualem definivimus, licet statui perfectorum maxime congruat. Atqui vix intelligitur iste status perfectorum absque contemplatione supernaturali. Ergo merito concludes aliam esse hujusmodi contemplationem præter illam infusam. (Ill. WAFFELAERT. l. c. col. Brug. t. 19, p. 10 nota 2).

templandi acquiri potest, sed attendendum tamen est hunc habitum *per se* semper *naturalem* permanere, sive acquiritur actibus naturalibus sive supernaturalibus. "Sicut sæpe studendo, docet Ill. Waffelaert [1], mentemque applicando veritatibus fidei acquiri potest scientia theologica, ita se accingendo ad contemplationem Dei rerumque divinarum activam, sive naturalem, sive supernaturalem, acquiri potest quidam contemplandi habitus, qui tamen, sicuti scientia theologiæ, non erit nisi habitus naturalis, etiamsi actus contemplandi supernaturaliter verâque oratione mentali exerceantur, quemadmodum si studium theologiæ fiat ita pie ut sit continuata consideratio atque meditatio supernaturalis veritatum divinarum, nihilominus habitus scientiæ acquisitus erit solummodo naturalis." Dicitur *per se*, nam nihil prohibet quin habitus contemplandi, naturalis in se manens, infundatur a Deo per accidens, sicuti habitus scientiæ theologicæ infundi potest a Deo." [2]

II. — *De praxi contemplationis in genere.*

148. — In fine uniuscujusque meditationis ad contemplationem transeundum est. — S. Petrus de Alcantara [3] hortatur ut in fine cujuscumque meditationis ad contemplationem transeamus. Dicit enim: "Quod facere possimus sub finem uniuscujusque exercitii, videlicet post petitionem divini amoris; idque duabus ex causis: tum quod præsupponendum sit laborem exercitii absoluti aliquem fructum devotionis erga Deum produxisse, nam uti Sapiens dicit: *Melior est finis orationis quam principium;* [4] tum quod, post laborem meditationis et orationis, rationi conveniens esse videtur ut intellectus paulisper respiret, atque in contemplationis brachiis placide quiescat." Imo, prosequitur idem Sanctus: "Cum anima hanc divini amoris operationem in

(1) Ibid. p. 8. — (2) Ibid. p. 9. — (3) S. Petr. de Alcant. l. c. — (4) Eccl. vii, 9.

se senserit, in quacumque id fuerit orationis parte, nullatenus illam refutet, etiamsi totum exercitii sui tempus in eâ consumat. Nam quemadmodum vocalis oratio relinqui debet, si devotionem impediat, ita meditatio deserenda est, si obstet contemplationi."

Brevitas hujus contemplationis. — Ipse autem contemplationis actus, id est, intuitus rei contemplatæ, brevis est, Frater, nam contemplatio de qua agitur non est specialis seu a Deo infusa, sed a nobis per auxilium gratiæ exercita: "Beatus cui in hoc supremo gradu vel modico tempore conceditur manere, ait S. Bernardus seu Auctor Scalæ Claustralis, qui vere potest dicere: Ecce sentio gratiam Domini, ecce gloriam ejus in monte contemplor [1]."

Objectum contemplationis tamen diutius meditari possumus. — At si ipse actus contemplationis brevis est, circa ipsam rem contemplatam tamen per meditationem diutius remanere possumus. "Cum vero mentis humanæ acies infirma veri luminis illustrationem diutius sustinere non poterit, ait idem Auctor, ad aliquem trium graduum per quos ascenderat, leviter et ordinate descendat, et alternatim modo in uno, modo in altero, secundum motum liberi arbitrii pro ratione loci et temporis demoretur tanto jam Deo vicinior quanto a primo gradu remotior." [2]

In hac meditatione circa objectum contemplationis termini intellectui et voluntati præfiniendi sunt. — Subtiliores sunt hostes qui in meditatione circa objectum contemplationis *intellectum* et *voluntatem*, ut terminos sibi constitutos transgrediantur, decipere conantur.

Deceptio intellectûs. — Decipitur intellectus dum nimiâ aviditate sciendi curiosius scrutatur Dei majestatem, et sapere plus quam oportet satagit, vel dum ita delectatur veritatibus ut illas voluntati non communicet, nec eam allicit ut ipsa jam amet et complectetur quod contemplatus est.

(1) S. Bernardus l. c. cap. xii. P. L. t. 184, col. 483. — (2) ibid.

quasi ultra cognitionem nihil amplius sit quærendum: in quod vitium sæpe labuntur litterati, qui magis appetunt scientiam quam caritatis affectum et ideo plus æquo Dei secreta scrutantur. Audiant Salomonem [1]: *Sicut qui mel multum comedit non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis opprimetur a gloriâ.* Quamvis per se bonum atque jucundum sit majestatis divinæ cognitionem degustare, tamen eam supra modum captui nostro convenientem perscrutari periculosum est, quare S. Paulus hortatur: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.* [2] Intellectus igitur objecti contemplati amabilitatem impartiatur voluntati ut eo pascatur et sic amor pro eo inflammetur.

Deceptio voluntatis. — Sed et voluntas, Frater, cavere debet, ne inconsiderate contemplationis delectationi inhæreat, neve a dulcedine mellis ita rapiatur ut inde gravetur, vel difficile divellatur a gustu spirituali, etiam cum necesse est proximorum necessitatibus subvenire. Deus enim propter se diligendus est, minime propter nostram delectationem.

GRATIA CONTEMPLATIONIS ET DATUR ET SUBTRAHITUR. — Dicendum cum Antonio a Spiritu Sancto [3]: "Gratia contemplationis multoties subtrahitur. Accedit et recedit Deus. Accedit Deus et accedendo nos illustrat. Recedit et recedendo obscuritate et mœrore nos discruciat." Hunc agendi modum Deus et cum incipientibus et cum perfectis tenet.

Novitiis datur et subtrahitur contemplatio activa: DATUR. — Solet Deus novitiis in suæ conversionis primordiis ad breve tempus gratiam consolationis et contemplationis elargiri: ut gustatâ suavitate spiritus facilius carnalia desideria relinquant, terrena contemnant, et in securo religionis portu remaneant.

SUBTRAHITUR. — Postea autem aufertur ab illis sensibilis

(1) PROV. XXV, 27. — (2) ROM. XII, 3. — (3) ANTON. A SPIRITU S *Direct. Mystic.* Tract. III, D. 3, s. 7.

gratia, ut propriæ abnegationi vehementius insistentes, se disponant, ut eamdem gratiam uberius et securius recipiant.

Perfectis etiam datur et subtrahitur contemplatio: DATUR.— Nec diverso modo Deus cum perfectis agit religiosis. Nam si religiosi perfecti opportuno tempore a negotiis curisque externis desistunt, ut per meditationem vires resumant spirituales, suum officium dein melius et fortius obituri, impetrant profecto Dei auxilia, inspirationes dico quæ sunt velut spiritus vitales animæ, atque contemplationem quæ magnum eis præstat robur ad cuncta studiosa opera peragenda. Si enim consolationes et illustrationes in meditatione numquam inveniunt, arescit cor, obtenebratur mens, vires internæ deficiunt, effrenantur appetitus, lasciviunt sensus, et ad omne bonum opus membra torpescunt.

SUBTRAHITUR. — Interdum tamen et ipsis, quamvis perfectis, donum contemplationis activæ denegatur. Certe contemplatio eis dulcis est, et sæpe proficua. Profecto dulcis erat S. Petro [1], in monte Thabor, contemplatio gloriæ Christi, ideoque erupit in exclamationem : *Domine, bonum est nos hic esse,* verum ut observat Evangelista [2]: *Nesciens quid diceret*: id est, ignorans erat; petebat quod ipsi non expediebat, nec Christo conveniebat. Recogitent ergo vel ipsi perfecti expedire sibi ut quandoque hâc gratiâ priventur, vel ad suum spiritualem profectum, vel ad gloriam Dei promovendam, vel forte ad expiationem culparum.

Ad suum dico *spiritualem profectum,* ut videlicet sese melius exerceant in concredito sibi officio, terrenas affectiones mortificent, corrigant defectus, et ad altiora se reddant idoneos.

Ad gloriam Dei, ne officii sui immemores, otio contemplationis plus æquo vacent. Subtrahitur talibus contemplatio ut egrediantur in agrum ad laborem juxta divinam voluntatem, et exerceant munus sibi impositum. Semper domi sese

(1) MATTH. XVII, 4. — (2) LUC. IX, 33.

continere eis non licet; vocatio enim opera utriusque vitæ activæ scilicet et contemplativæ exigit, et modo his, modo illis insistere debent.

Ad culparum expiationem. — Demum quibusdam contemplatio propter superbiam et animi elationem negatur, aliis ob vehementiam passionum quibus jam opprimuntur, quum nolunt eas mortificare; aliis quia pigre et remisse post Christum currunt.

Semper tamen inquirenda est contemplatio. — Nunc autem cum cognoscas quibus ex rationibus et causis contemplatio activa novitiis aliquando denegetur a Deo, si forte eâ defraudaris, noli interea animum deponere, sed potius enixe conare eam iterum exquirere *a)* vitando quæ ei obstant impedimenta, *b)* eaque adhibenda media quæ ad eam conducunt, prouti infra dicetur.

a) **Fuga impedimentorum.** — Jam age impedimenta ad quatuor revocare licet, nam omnia spectant vel 1. *Ad concupiscentiam carnis* quæ piam animam deprimit, vel 2. *Ad pigritiam* quâ homo labores fugit et otium sectatur, vel 3. *Ad nimiam sollicitudinem et appetentiam* negotiorum et occupationum externorum, vel demum 4. *Ad superbiam vitæ.*

1. CONCUPISCENTIA CARNIS.—Omnes quidem appetunt dulcedinem et requiem contemplationis, divinas consolationes, sed multi vellent simul retinere carnales.

Id porro impossibile est, Frater, nemo divinam dulcedinem gustare poterit quin carnem et ejus concupiscentias debellet; impossibile est in voluptatibus terrenis invenire cœlestes divitias.

2. PIGRITIA. — Quidam etsi videntur Deum diligere, contemplationem desiderare et quærere, eam tamen non inveniunt eo quod nimis sibi indulgent, labores fugiunt et otium sectantur. De his loquitur S. Bernardus dicens [1]: Exsurgamus, obsecro, quicumque hujusmodi sumus; resarciamus

(1) S. BERNARDUS, Serm. 3 de Ascens. n. 7. P. L. t. 183, col. 308.

animas, spiritum recolligamus, abjicientes perniciosam tepiditatem, etsi non quia periculosa est, certe quia molestissima, plena miseriæ et doloris.

3. NIMIA SOLLICITUDO. — Quidam, ut diximus, inclinantur ad pigritiam et otium, alii econtra ad plurima peragenda negotia circa honores ac dignitates sub prætextu necessitatis vel pietatis. Qui hoc spiritu ducuntur, ambulant in tenebris, cor eorum inquietum et instabile oculos mentis obtenebrat, ad vagandum per diversa studia compellit, et ad contemplandum ineptos reddit. Propter quod monuit S. Paulus militantem Deo [1], ne se implicet negotiis sæcularibus. Immoderata illa occupatio, quâ parte immoderata est, non procedit ex affectu, sed ex ambitione, aut suiipsius amore: "Sicut humores noxii affluunt, ubi fuerit in corpore læsio, nisi caute removeantur, ne fiat ibi humor vel ulcus; ita negotia crescunt ad exstinctionem spiritûs, qui se eis acquieverit occupari," ait Seraphicus Doctor [2].

4. SUPERBIA VITÆ. — Alios demum cacodæmon subtili decipit superbia, orta scilicet sub specie boni, ardentioris Dei amoris, ac zeli, puta cum animum inclinat ad meditandum quando non oportet; quando prælatorum obedientia aut proximi necessitas alio vocat; quando eos impellit ut nimio contemplationi vacent, ita ut corpus deficiat et spiritus inde obruatur.

Dispositiones requisitæ: — Quatuor pariter dispositiones præcipue, Frater, ad obtinendum contemplationis donum conducunt, scilicet 1° abnegatio tuiipsius omniumque terrenorum quæ Dei amicitiam impediunt, 2° strenua Christi imitatio, quâ ad ejus similitudinem pervenitur, 3° cordis tranquillitas, quâ omnibus aliis tempore meditationis valedicis, et 4° profunda reverentia et submissio quâ divinam suspicis majestatem.

(1) II TIM. II, 4 et seq. — (2) S. BONAV. *Sex al. Seraph.* cap. VI, n. 14.

1. ABNEGATIO SUIIPSIUS.—Per abnegationem tuiipsius enim innumera aufers contemplationis impedimenta dum vitam mortificas, carnis impetus coerces, sensus infrenas, appetitus ac passiones devincis et per virtutes morales cunctas actiones tuas ordinas.

2. CHRISTI IMITATIO. — Christi imitatio præcellentissima omnium dispositio est ad contemplationis donum obtinendum, nam magnam cum ipso infert similitudinem, quæ ad divinam elevat communicationem. Sane ipse Dominus Jesus beatos vocat qui mundo sunt corde, *quoniam ipsi Deum videbunt* [1]. Nam quæ eos facit Dei similes, cordis munditia reddit etiam Dei contemplatores.

3. CORDIS TRANQUILLITAS.—*Accedite ad eum, et illuminamini; et facies vestræ non confundentur*, ait Psalmista [2]. Quod si indigne ad Deum appropinquaveris, vice versâ, Frater, non illuminaberis. Ergo sicut Moysi, ita tibi Deus dicit quando te ad orationem præparas, et familiaria cum Deo colloquia crebro inire cupis[3], ejusque præsentiâ delectari desideras: solve calceamenta de pedibus tuis, relinque omnia terrena, ut liberum maneat cor, nulli ligatum creaturæ, sed mihi soli mancipatum.

4. PROFUNDA REVERENTIA.— Quando ad orationem tendis, reverentia tua sit non solum interna, sed et externa, Frater, illis signis conspicua quæ ab Ecclesiâ instituta fuerunt: sive nudatio capitis est, sive genuflexio, humi prostratio vel aliud hujusmodi. Si sic foris opus tuum præparas, in virtutibus acquirendis diligenter insudans, quiete frueris contemplatione. Interim tamen, si requiem desideratam non obtines, ne turberis, tuâ esto sorte contentus, donec dicatur tibi: *Amice, ascende superius*. [3].

---

(1) MATTH. v, 8.— (2) PS. XXXIII, 6. — (3) EX. III, 3. — (4) LUC. XIV, 10.

III. — *De gradibus contemplationis activæ.*

149.—In oratione mentali, Frater, quæ omnibus est communis, præter lectionem, meditationem et orationem invenitur, uti diximus, contemplatio. Est autem et alius orandi modus, non communis, qui variis nominibus insignitur juxta actus principaliores, et sic dicitur modo: 1° oratio recollectionis, 2° oratio silentii, et 3° oratio quietis.

In hâc oratione contemplatio activa perfectiore modo exercetur et jam magis ad ipsam contemplationem passivam seu infusam accedit, siquidem Spiritus Sanctus contemplatorem magis agit atque adjuvat.

Oratio recollectionis.—Oratio recollectionis activa vocatur a nonnullis: *recollectio potentiarum*, oratio *simplicis intuitûs*, oratio *puræ fidei*, oratio *simplicis præsentiæ Dei*, oratio *contemplationis*, oratio *interior*, et aliquando sed minus recte oratio *silentii*, de quâ infra.

Quid est?—Oratio recollectionis est recessus, quo anima ab exterioribus elongatur et cum omnibus suis viribus ad interiora se recipit, ut Deo unice vacet, importatque simplicem, amatorium affectuosumque intuitum, seu simplicem affectuosamque attentionem ad Deum.

2.— **Oratio silentii**: *Quid est?*—Oratio silentii ea est in quâ intellectus non sermocinatur, sed voluntas tota in amato quiescit et suos actus adhuc intensiore modo quam in oratione recollectionis perficit.

3.— **Oratio quietis.**— Oratio quietis habetur dum homo gaudet verâ pace et suavitate internâ, ex intimâ ac profundâ animâ proveniente, eo quod non solum Deo appropinquet, sed ejus præsentiam quasi sentiat.

Actus hujus orationis.— Hæc oratio, Frater, dicitur quidem oratio quietis, quod non ita accipias quasi potentiæ internæ in eâ dormiant nihilque agant, sed quia tranquillæ jam sine impedimento suis actibus vacant. Vigilat intellectus in-

tuendo objectum dilectum et amatum; vigilat voluntas eliciendo ardentes amoris affectus erga dilectum agnitum; vigilat imaginativa vis, formando imagines quæ cœlestes res illi repræsentant. Vigilant appetitus divinas affectiones eliciendo; verbo, vigilant cor, anima, mens et vires, siquidem tunc ardentius diligitur Deus ex toto corde, ex totâ animâ, ex totâ mente et ex omnibus viribus, et quidem excellentiore et perfectiore modo quam in oratione communi. Hic orationis modus nondum a Deo infusus, sed auxilio gratiæ ab homine exercitus est.

Praxis hujus orationis.— Oratio non communis certe, non est pars novitiorum. Evenire tamen potest, Frater, ut si sedulo et per longum tempus orationi communi incumbas, actus talis orationis tibi fere impossibilis evadat, et econtra magnam consolationem et profectum spiritualem sentias dum Deum simpliciore modo oras. Tunc, Frater, adeas patrem spiritualem, qui te doceat quomodo te geras, ne a diabolo decipiaris.

IV.— *De contemplatione passivâ seu infusâ.*

150.— Quid est? Contemplatio infusa est "simplex intellectualis intuitus, cum sapidâ dilectione divinorum aliorumque revelatorum, procedens a Deo speciali modo applicante intellectum ad intuendum et voluntatem ad diligendum ea revelata, et concurrente ad eos actus per dona Spiritûs Sancti: intellectum et sapientiam, cum magnâ illustratione intellectûs, et inflammatione voluntatis." [1]

Hæc contemplatio igitur, Frater, uti jam diximus, leges communes undequaque transcendit et a Deo directe infunditur animæ, ipsâ passive se gerente, et quasi patiente di-

(1) Card de LAURÆA. O. M. Conv. *Opuscula octo de oratione christianâ in tyronum orantium gratiam* edita Romæ, 1685, p. 413.—Cfr. BENEDICT. XIV, *De sanct. Beatif. et Canon.* Lib. III, cap. XXVI, n. 7.

vina. Hic ipse Deus in ictu oculi plura mysteria, aut cœlestes veritates menti solet imprimere, et ardentes excitare affectus, intra cordis arcana diutius perdurantes, ipsâ animâ summo gaudio, quod accepit, retinente et dulcis sponsi sui præsentiâ fruente.

Hæc contemplatio est appetenda.— Optari licite potest infusa contemplatio, et a Deo postulari, *si est ad ejus gloriam.* "Unio æterna cum Deo per contemplationem seu visionem, ac fruitionem beatam, est optabilis et postulabilis a Deo, ait Card. de Lauræa [1], neque ullus homo mentis compos in mundo est, qui si illam sciret, eam non optet, et totis viribus non postulet. Igitur unio hæc perfecta in viâ, quæ est arrha illius in patriâ, et proxima dispositio ad eam, est optabilis a Deo." Et "licet infusa contemplatio non dependeat a labore, studio et industriâ humanâ, docet idem doctissimus auctor [2], sed sit Dei donum, ac favor ex liberalitate illius proveniens, nihil tamen impedit quin homo aliquas apponere possit dispositiones ex eodem Dei adjutorio, ad quarum intuitum dignetur Deus illam ex eâdem suâ liberalitate concedere, nam ex S. Augustino Concilium Tridentinum docet: [3] "Deus vult esse nostra merita quæ sunt sua dona," nullum enim magis donum excogitari potest, quam æterna beatitudo, et tamen Deus vult, quod per nostra merita, quæ ipsemet dignatur concedere, eam tamquam præmium et coronam assequamur."

Dispositiones requisitæ.— Multa sunt necessaria media, multæque dispositiones ut quis ad activam contemplationem perveniat, sed infusa adhuc multo plures dispositiones exigit, nempe ut subjectus vitam undequaque perfectam ducat. De hâc vitâ in tertiâ hujus operis parte sermo erit.

Ratio cur contemplatio infusa difficile a Deo largiatur.—Dispositiones quibus suâ bonitate possit moveri Deus ad con-

(1) O. c. l. c. p. 436, 437.— (2) L. c. p. 436.— (3) Sess VI, *De Justif.* cap. 16.

cedendam supernaturalem hanc contemplationem sunt difficiles, ac laboriosæ, et non solum carnalibus, sed etiam spiritualibus arduæ videntur. Purgatio enim perfecta molesta est, virtutum omnium moralium, pro opportunitate exercitium difficile, ideo rarissimi ad infusam contemplationem perveniunt. [1]

Homo caritate eminens non debet tamen cadere animo propter contemplationem infusam sibi denegatam, nam hoc plerumque evenit, vel ob suum spiritualem profectum, vel ob specialem divinæ providentiæ dispositionem.

a) Ob spiritualem profectum.— Sicut contemplatio infusa quibusdam, qui in humilitate altas jecerunt radices, multum prodest et ordinarie conceditur, ita obesse solet aliis qui inde superbiendi occasionem aucupant.

b) Specialem Providentiæ dispositionem.— Docent theologi [2] infusam contemplationem interdum concedi perfectis, aliquando non perfectis, ut incipientibus, imo inter beatos et sanctos inveniri plerosque non contemplativos. [3]

Utique ad salutem omnibus hominibus necessarium est post Christum currere, ejus vestigia terere et media quæ gratia illis præstat recte adhibere, sed dono hujus contemplationis gaudere minime necessarium est. Tibi, sicut Apostolis, datum est, Frater, post Christum ire et illum sequi, noli aliis contemplatione infusâ gaudentibus invidere, inter ipsos Apostolos tres tantum assumpsit Jesus quos *ducit in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est ante eos.* [4]

NOTA.—"Hoc dictum non pugnat, ait Illustr. Waffelaert [5], cum doctrinâ communi Mysticorum qua asserunt non licere gratias gratis datas sibi optare, quod esset superbiæ conjectura: hoc enim intelligunt de charismatibus *formaliter qua talibus* et in seipsis consideratis; dictum vero nostrum

(1) Card. de LAURÆA, l. c.—(2) BENED. XIV, l. c.—(3) BENED. XIV, l. c. n. 4-9. — (4) MATTH. XVII, 1-2.—(5) L. c. t. 19, p. 11, nota.

intelligendum est de effectu sanctificationis eorumdem, et sub hypothesi quod ea Deus concesserit.

Præterea, cognitio prophetica, sub quâ comprehendi possunt omnia charismata ad cognitionem pertinentia, aliquam latitudinem habet, ita ut sensu stricto sit vere gratia gratis data, latiore vero sensu sit aliquid imperfectum in ratione prophetiæ et non proprie charisma : sic autem complectitur illustrationes et inspirationes quasdam speciales Spiritûs Sancti. quæ contemplationem supernaturalem activam propius accedere faciunt ad infusam."

Conclusio. — His actibus orationis persolutis, Frater, Deo gratias age, et iterum intercessionem B. M. Virginis implora. Sed recede, ait S. Franciscus Salesius, [1] parvulum devotionis sertum colligendo. Absolutâ mysterii meditatione, unum, duo aut tria puncta quæ magis arrident tibi seligas, ut reliquo diei tempore illorum recorderis et spirituali eorum fragrantia reficiaris.

§ III. — *De iis quæ post orationem mentalem facienda sunt.*

151. — Resolutiones observandæ sunt. — Absolutâ oratione mentali, surge reverenter a consortio Domini ; cave maxime ab omni dissipatione, observa resolutiones et cura ut in praxim illâ die diligenter redigantur. Hic præcipuus orationis fructus est, sine quo, ut docet S. Franciscus Salesius, [2] sæpissime illa non solum ad nihil conducit, sed etiam plurimum nocet. Nam virtutes meditatæ, et non in praxim redactæ, sæpius spiritum et animum adeo inflant ut putemus nos esse tales, quales esse volumus. Resolutiones debent esse vivæ et solidæ ; ast non tales sunt, sed vanæ et periculosæ, si ad praxim non convertuntur. Omnibus igitur modis conari oportet illas in praxim, quandocumque fieri potest, redigere. Hanc veritatem, Frater, ipse Dominus Se-

(1) *Vie dév.* p. 2, chap. 7. — (2) *ibid.* chap. 8.

raphico Patri ostendit: "Cum enim semel apud Senas in cellâ maneret, vocavit ad se quâdam nocte socios dormientes, dicens: Rogavi Dominum, Fratres, ut mihi ostendere dignaretur quando servus ejus sum, et quando non servus... Ipse vero benignissimus Dominus suâ mihi nunc dignatione respondit: Servum meum tunc te cognosce veraciter, cum sancta cogitas, loqueris, operaris." [1]

Non sufficit ergo, Frater, in oratione sancta cogitare, oportet adhuc sancta loqui et ante omnia sancta operari.

Divagatio spiritûs vitanda. — Absolutâ oratione, cura ne statim distrahas animum, noli huc illucque oculos conjicere, ne liquoris sanctæ orationis vel minima gutta effundatur. Observa ergo silentium et sedulo tuo officio incumbe.

Proximis bonum exemplum præstandum est. — Bonus odor Christi sumus. Qui sertum florum gestat, quocumque tendit, bonum odorem diffundit. Esto igitur, Frater, vehiculum virtutum Christi, ejus magnalia verbo et opere manifesta, ut ubique sis bonus ejus odor, quem odorentur omnes qui te viderint, et glorificent Christum, ex quo talis fragrantia per te ad ipsos derivatur. Vehementia ergo amoris, et ingens gratitudinis affectus in oratione acquisitus, te movere debet, Frater, ut tecum semper Christum feras, non tibi soli, sed universis fratribus et proximis, præbens sicut Seraphicus Pater Dominum Jesum spectabilem, et summâ dilectione ac veneratione dignum, invitans omnes ut eum in te intueantur, tum exemplis heroicæ vitæ ad ipsius Christi similitudinem efformatæ, tum verbis, quæ id omnibus suadeant quoad per officium licet.

Gratiæ in oratione receptæ non sunt manifestandæ. — Semper, Frater, gratiæ in oratione mentali acceptæ sunt occultandæ, nam qui gratias et dona Dei jactanter manifestat et mundanis aperit, amittit illa, ut discat non inaniter in Dei donis gloriari, sed secretum suum servare sibi. Recole sa-

(1) THOM. A CELANO, Leg. II; CXVIII, p, 289.

pientiam dulcissimi Patris Francisci, de quo Celano dicit [1]: "Quando a privatis redibat orationibus, quibus pene in virum alterum mutabatur, summopere studebat se ceteris conformare, ne ignitus apparens, aura favoris, quod lucratus erat, amitteret. — Sciebat famæ pretium conscientiæ secretum minuere, longeque damnosius abuti quam carere virtutibus."

Sæpe Dei præsentia recolenda est. — Post orationem sæpe recolenda est divina præsentia; nec putandum est hanc in Deo lætitiam Deique memoriam dumtaxat orationis tempori congruere. Sicut revera nullum est momentum, in quo homo non fruitur vel utitur pietate divinâ, sic nullum sit momentum in quo eum præsentem in memoriâ non habere debet.

§ IV. — *De variis circumstantiis in oratione mentali occurrentibus.*

152. — Quænam sunt? — Nunc videndum est, Frater, quænam sint variæ circumstantiæ morales in oratione mentali occurrentes, scilicet: 1° Quod omnes religiosi Ordinis Seraphici huic pio exercitio incumbere debent, et 2° quemnam ob finem; 3° quando et quonam in loco peragendum sit hoc exercitium. Postea 4° examinandæ sunt variæ difficultates orationem mentalem respicientes, et demum 5° quænam methodus adhibenda sit ut proficue oratio instituatur. Quoad materiam ipsam meditationis, quæstio jam supra explanata est.

* I. — *Omnes religiosi Franciscani orationi mentali incumbere tenentur.*

153. — In diversis personis diversæ inveniuntur dispositiones naturales. — Divina Providentia ita naturales com-

(1) THOM. A CELANO, Leg. II; LXV, p. 244 et CI, p. 274.

plexiones ordinavit ut quibusdam tribuerit insitam mentis tranquillitatem, per quam ad orationem mentalem sint apti et ad actionem quasi inhabiles; aliis econtra ad externa negotia talem propensionem indidit ut ad orationis quietem inepti videantur. *Unusquisque*, ut ait S. Paulus, [1] *proprium donum habet a Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Nam in corpore mystico Ecclesiæ, sicut in corpore naturali, multa oportet esse membra diversis muneribus deputata, si totum enim corpus esset oculus aut auditus, ubi manus et pedes? Sit igitur unusquisque suâ sorte contentus, et in suâ permaneat vocatione, unice sollicitus Deo placere.

QUOMODO HÆ DISPOSITIONES PER GRATIAM PERFICI POSSUNT.— Cum gratia Dei naturam moderet et perficiat ac supra seipsam elevet, nemo absoluto modo a gratiâ orationis se alienum putet, nec omnino actioni ineptum credat. Nam amor Dei sæpe pigras mentes ad opus excitat; et Dei timor multoties inquietas animas in oratione infrenat. Isti per exercitia vitæ activæ possunt ad orationem mentalem præparari; illi autem per similia opera ad orationem amplius promoveri. Quod pro Ordine Seraphico, ubi vita mixta ducitur, cum certitudine affirmari potest. Constitutiones [2] enim præscribunt ut fratres "operantes, modo Marthæ ministerio, modo Mariæ silentio vacando, Christum in vitâ mixtâ sequantur."

ERGO IN ORDINE SERAPHICO VITA ACTIVA ET CONTEMPLATIVA INSEPARABILES SUNT.— In Ordine Minoritico unusquisque cum regio Prophetâ dicat: *Dominus regit me, et nihil mihi deerit; in loco pascuæ, ibi me collocavit* [3].

Nihil mihi deerit, nam, uti Jeremias [4] ait, Dominus *custodiet eum sicut pastor gregem suum.* Pastor autem, Frater, oves modo pascit, modo ad cubitum ducit. Oves autem, dum pascuntur, non hærent in imo loco, sed vagantur ab unâ in alte-

(1) I COR. VII, 7.— (2) Constit. n. 188. — (3) PS. XXII, 1. — (4) JER. XXX, 10.

ram prati partem, intra limites tamen a pastore præstitutos; postquam vero pastæ sunt, ad loca umbrosa deducuntur, ubi quiescunt, ruminant, et ab ardoribus solis proteguntur, et dein iterum ad nova pascua reducuntur.

CHRISTUS PASCIT FRANCISCANOS IN VITÂ ACTIVÂ CIBO SPIRITUALI.— Sic Christus, optimus Fratrum Minorum pastor, primo eos per opera vitæ activæ dirigit, et ibi eis cibum præbet, quo ad vitam nutriantur æternam. Nonne tali cibo et ipse utebatur? dixit sane: *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus* [1]. Omnia igitur sanctitatis opera quæ Franciscani in vitâ activâ peragunt, pabula sunt spiritualia, quibus Pastor Christus eos dignatur benignus nutrire. Sed scito, Frater, ad ipsum Pastorem spectare oves deducere, in loco pascuæ collocare, et educere; ad oves vero pastorem sequi, ejus voci obedire, et eo tendere quo eas deducere et pascere voluerit.

DEIN EOS QUIESCERE SINET IN VITÂ CONTEMPLATIVÂ, EIS DULCIOREM CIBUM PRÆBENS.— Post pastum autem vitæ activæ, alium Christus Dominus ovibus suis Franciscanis cibum præbet, nam regius Propheta prosequitur dicens: *Animam meam convertit*, id est, quiescere facit. Quemadmodum enim oves *cubant ad quiescendum, et ruminandum*, vel capiendum somnum; ita post opera vitæ activæ pervenitur ad exercitia vitæ contemplativæ, quæ sunt: audire verbum Dei, sacros ac pios libros legere, sed ante omnia orationi mentəli incumbere, ibi mysteria meditari, orare, laudare Deum, gratias agere, qui cibi spirituales absque dubio dulces et delicati et valde utiles sunt. Necesse est ut anima a negotiorum externarumque actionum labore paulatim conquiescat; necesse est ut ruminet et attente meditetur de actionibus quas peregit, examinando modum quo peractæ sunt, vel ut ruminet et perscrutetur mysteria fidei, et ex illis fructum ac spiritualem gustum accipiat, aut tandem ut dulcem contem-

(1) JOAN. IV, 34.

plationis somnum capiat, in quo, dormientibus sensibus et passionibus, mens et cor vigilent Deo, ipsius intuitioni vacans.

Hoc confirmatur a S. Regulâ et Constitutionibus. — Seraphicus Pater hanc doctrinam in suâ Regulâ [1] confirmat; vult enim ante omnia ut fratres habeant spiritum orationis et devotionis, sed tamen eis laborem injungit, nam dicit: " Laborent fideliter et devote, ita quod excluso otio animæ inimico, sanctæ orationis ac devotionis spiritum non exstinguant. " Et Constitutiones nostræ [2] monent fratres, qui laboribus sancti ministerii incumbunt, ut " deserant aliquando populorum frequentiam et ad solitudinem redeant, atque cum dulcissimo nostro Salvatore sanctæ orationis et contemplationis montem ascendant, ibique tamdiu maneant quamdiu Deo repleti, vi Spiritûs sancti ad divinas in mundum effundendas gratias moveantur, enitentes, ad instar Seraphim, divini amoris flammis accendi, quo ferventes, alios inflammare valeant." Quare præcipiunt [3] " ut prædicatores bene valentes, dum actu non concionantur, ad... ordinarias orationes... in choro conveniant. "

Hæc necessitas Franciscanorum orationi incumbendi adhuc clarius apparebit, Frater, si quem ob finem hoc exercitium institutum sit, inquisiveris.

II. — *De principio et fine orationis mentalis.*

154.— *Oratio mentalis oritur ex caritate et ad eam tendit.*— Omnis oratio mentalis oritur ex caritate applicante intellectum et tendit ad cor amore Dei inflammandum.

Principium orationis mentalis.— Oratio mentalis oritur ex caritate, nam anima quæ ardenter Deum diligit, nihil intensius concupiscit quam scire viam et modum quo clariorem ipsius cognitionem obtinere possit; anima enim dilectrix et

(1) Regula, cap. v.— (2) Constit. n. 188.— (3) Ibidem, n. 186.

dilecta ad majora et suprema aspirat, donec ad diem perfectam ascendat.

Finis orationis mentalis.— Vera oratio mentalis, quemadmodum oritur ex caritate applicante intellectum ut Deum profundius cognoscat, ita tendit ad amplius inflammandum cor in amore immensæ sanctitatis quam intellectus fuerit contemplatus. Intellectus enim in oratione instructus canis instar est venatici qui prædam capit ac eam ad dominum defert; nam priusquam inquirat veritatem, invenit eam et pascitur illâ, postea dividit illam et impartitur voluntati ut sic amor Dei ferventius ardeat.

CONCLUSIO.— Vitam Fratrum Minorum esse vitam ardentis amoris Jesu Christi nemo non videt. Conari ergo debent enixe, ut huic pio exercitio sedulo vacent, et illud studeant fideliter exsequi in loco et tempore in Ordine nostro præfixis.

III.— *De loco et tempore orationis mentalis.*

155. — In genere. — Oratio vocalis et etiam mentalis quando ex officio non peraguntur, ubique et omni tempore fieri possunt: "Ubicumque sis, ait Chrysostomus [1], potes altare tuum constituere: nihil enim locus prohibet, neque tempus... Ubicumque sis, ora. Templum es, ne locum quæras. Cum advenerit tentatio, ad Deum confuge. Deus semper prope est. Si mentem puram ab impuris affectibus habeas, licet in foro sis, sive in viâ, sive in diversorio, sive in officinâ stans, sive ubicumque sis, Deo poteris invocato petitionem obtinere."

Locus orationis mentalis in Ordine determinatur.— Ad orationem mentalem longiorem peragendam, requiritur locus, in quo religiosus tranquille quiescat, qui aptus sit conversationi cum Deo et a conspectu sæcularium semotus.

(1) S. J. CHRYSOST. *Ecloga de oratione*, Hom 2. P. G. t. 63, col. 585.

Quare in Ordine nostro designatur ipsa aula Dei, chorus scilicet, ut periculum removeatur inanis gloriæ apud homines, vel evagationis mentalis per diversa quæ sensibus objiciuntur. Si privatim ergo instituere debes orationem, Frater, elige semper locum aptum, et ibi eam assume corporis compositionem, quæ majorem pariat Dei reverentiam et animi devotionem, attendens tamen, uti diximus, ad corporis complexionem vel infirmitatem.

Tempus etiam determinatur.— Ipsæ Constitutiones insinuant: [1] "Quamvis verus et spiritualis Frater Minor semper interius oret, statuitur tamen, ut ad hoc duæ horæ vel duo specialia temporis spatia, unum mane, alterum vespere, juxta laudabiles consuetudines et horarium uniuscujusque Provinciæ assignentur."

CONCLUSIO. — Inde sequitur, Frater, 1.— quod debemus omnes per totum vitæ decursum cum Patribus et ascetis, omnibusque Sanctis præsertim nostri Ordinis, orationem mentalem quam maxime æstimare diligentissimeque tempore et loco præfixis peragere.

2.— Unde liquet quam male sibi consulant, quantoque fructu se privent ii, qui ex fictis et quæsitis rationibus orationem mentalem fugiunt vel abbreviant.

3.— Evidens illud est quod etiam sibi pessime consulunt et graviter errant, qui externis operibus etiam bonis se totos tam impendunt ut sibi tempus orationis non sumant, vel relinquant. Illos Seraphicus Pater, tot Sancti, tot Beati et innumeri viri in Ordine illustres, et verbo et exemplo aperte condemnant. De S. Patre testatur enim Celano [2] quod "sanctâ oratione omnia præveniebat negotia."

Attamen, Frater, iter per quod mediante oratione ad Deum pergitur, aliquando arduum est et difficultatibus plenum. Quam ob causam necessario hic quasdam admoniones, orationem spectantes, adjiciam.

(1) Constit. n. 56.—(2) THOM. A CELANO, Leg. I; XIV, p. 38.

IV.— *De difficultatibus in oratione mentali occurrentibus.*

156.—Oratio laborem requirit.—Scias, Frater, hominem ad Deum quærendum destinatum, scopum suum attingere aliter non posse quam labore et operâ rationis; non enim pedibus, sed ratione et liberi arbitrii exercitatione Deo approprinquat. Gratia porro naturam perficit et, sicut homo creatione ad laborem nascitur, ita per Baptismum renascitur, ut amplius et perfectius laboret secundum propensionem quam impartiuntur gratia et virtus a Deo infusa, imo Spiritus Sanctus singulos crebro ad laborem et opera congrua excitat et impellit. Jam inter hæc opera præcellit, etiam pro Franciscanis, studium orationis mentalis rite perficiendæ.

LABOR REQUISITUS.— Ut orationem debito modo peragas, quædam impedimenta removeas, certasque dispositiones acquiras oportet. Recole hic, Frater, quæ supra diximus [1], cum sermo fuit de actu contemplationis, quæcumque ibi præscripta fuerunt sedulo observa, nec umquam hunc laborem subire renuas.

LABOR TAMEN NON EXAGGERARI DEBET.— Ecce porro et aliam decipulam. Multi hunc laborem exaggerant, horrorem fingentes ubi requies et lætitia paratæ sunt: fingunt enim viam orationis mille difficultatibus implexam, multis illusionibus expositam, et corpori valde molestam.

Hunc timorem in tenebris ignorantiæ enatum, lumen orationis fugat suique experientiâ pellit et quasi frustum panis hos gigantes devorat.

QUÆDAM DIFFICULTATES IN PARTICULARI ATTENDENDÆ.— Adsunt tamen aliquæ difficultates ut *a)* ariditas, *b)* cogitationes importunæ et *c)* somnolentia, de quibus hic per partes.

157.— A) **De ariditate.** — *Quid faciendum in ariditate ex*

(1) N. 148.

culpâ proveniente.— Si tibi accidat, Frater, ut in oratione mentali nec gustum, nec consolationem sentias, rogo te ne turberis. Sed constitue te in præsentiâ Dei et ad eum quasi reus accede.

Conscientiæ latebras diligenter excute, an tuam ob causam hujus gratiæ jacturam feceris, et in hoc casu magnâ cum fiduciâ suppliciter ora, ut tibi noxam condonet atque inæstimabiles divitias patientiæ suæ in te manifestet, te sustinens ac indulgens tibi, misero peccatori. Dein attente perlege materiam orationis, donec animus tuus denuo excitatus sit et ad se revertat.

Quid faciendum est in ariditate absque culpâ ?— Ad sanctam orationem pure et simpliciter semper accedere potes, Frater, quando animam tuam ad colloquium cum Deo instituendum parasti. Quod si placuerit tunc divinæ ejus majestati tecum colloqui et conversari, hoc animæ tuæ magno honori erit et infinitæ voluptati. Sed si tecum colloqui nolit, et ita se habet quasi non videat, nullamque consolationem sentis, sume occasionem profundioris humilitatis et solita orationis exercitia, quamvis tibi insipida et nullius utilitatis esse videantur, ne omittas. Magnæ virtutis enim non est orationem longo temporis spatio protrahere, dum consolationes divinæ affluunt, sed quando illæ dulcedines subtrahuntur. Tum eamdem non deserere, sed æquo animo omnem hanc derelictionem sustinere, signum præclaræ virtutis est.

Utilitas ariditatis.— In ariditate elucet humilitas, eminet patientia ac demum vera in bonis operibus perseverantia declaratur. Nam, ut habet S. Petrus de Alcantara [1], quod si aliquis in ariditate est, "placido animo id sustineat, patiatur, ac sufficere sibi putet quod seipsum ac omnia sua in sacrificium et oblationem gratissimam obtulerit, propriam voluntatem abnegaverit, atque in manus ac potestatem illius

(1) S. Petr. de Alcant. l. c. cap. xii, doc. v. Pro hoc articulo cfr. idem S. Auctor, *Tract. de Devotione*, cap. iv. doc. i, et S. Franciscus Salesius, *Vie dévote*. II, p. chap. 9.

tradiderit; omnes appetitus inordinatos crucifixerit; cum vitiis et passionibus suis in certamen descenderit; et ex parte suâ quæcumque facere potuerit, egerit. Et licet Dominum adoratione sensibili non veneratus sit, satis ei sit in spiritu et veritate adorasse, quales adorationes ille requirit. "

CONCLUSIO.— Ergo si in oratione mentali consolationem accipis, Frater, gratias age Domino de benignissimâ et gratuitâ elargitione. Nam, ut ait Seraphicus Pater [1], " quando servus Dei orans aliquâ novâ consolatione visitatur a Domino, antequam exeat ab oratione, debet ad cœlos oculos sublevare et junctis manibus Deo dicere: Istam consolationem et dulcedinem mihi peccatori et indigno de cœlo misisti, Domine, et ego remitto illam tibi, ut mihi reserves eam, quoniam ego sum latro thesauri tui. Et iterum: Domine, aufer a me bonum tuum in hoc sæculo ut reserves mihi illud in futuro." Si vero moras longiores trahit, humilia te coram eo et confitere te hâc gratiâ indignum; et si omnino non venit, magnum reputa honorem apud illum et in conspectu illius vel consistere posse.

158. — B) De cogitationibus importunis. — *Quid faciendum est in cogitationum importunitate.*

Cum ingruunt importunæ cogitationes, sequere, Frater, consilium S. Petri de Alcantara [2]: " Contra tentationem importunarum atque inutilium cogitationum, quæ se orantibus confertim objicere, eisque non parvam molestiam facessere solent, hoc remedium est. Fortiter illis reluctari, nec pati ut nostri dominentur; ubi tamen cavendum est, ne ista reluctatio sit cum magno labore atque angustiâ spiritûs conjuncta; cum successum pariant potius gratia Dei et cordis humilitas quam virium ostentatio. Quo circa quisquis hâc tentatione impetitur, ad Deum se sine scrupulo aut mentis anxietate convertat (quandoque hic

(1) THOM. A CELANO. Leg, II; LXV. p. 244. — (2) S. PETR. DE ALCANT. *De devotione*, cap. IV, doc. 2.

culpa nulla est, aut certe levissima) et cum magnâ submissione ac cordis devotione dicat: Ecce, Domine, aspice, quid valeo! Quem alium fructum terra mea unquam proferet, nisi tribulos et spinas? Quid boni proferre potest, nisi tu, Domine, illam ab omni malo germine mundaveris? Hoc dicto ad meditationis filum continuendum redeat; et Domini visitationem, qui humilibus nunquam deest, patienter expectet, quod si ne sic quidem cogitationum tumultus quieverit, nihilominus constanter ac perseveranter resistat, ac pro virili earum impetum repellat. Ex hac namque perseveranti luctâ, majus (mihi credat) lucrum et meritum referet, quam de summis etiam consolationibus alias in meditatione perceptis."

C) **De somnolentiâ.**— *Causæ somnolentiæ.*— Somnolentia triplici ex causâ in oratione mentali oriri potest, videlicet: ex defatigatione corporis, ex infirmitate aut ex pigritiâ.

Remedia in somnolentiâ adhibenda.— Si in causâ est defatigatio corporis, scito, Frater, corpori non esse denegandum quod justum est, ne vicissim impediat quod nostrum est.— Si somnolentia ex infirmitate provenit, tunc cavendum est ne quis nimium turbetur seque affligat, cum nulla hic subest culpa; sed modeste, quantum vires patiuntur, resistat nunc utendo industriâ, nunc æquabili violentiâ. ne omnino pereat oratio, sine quâ vix aliquid in hâc vitâ haberi potest securum.— Demum quoties ex pigritiâ procedit somnolentia, melius remedium præhibet mortificatio corporalis.

NOTA.— Quoad alias difficultates in oratione mentali forte occurrentes, ut sunt blasphemiæ, desperationes, etc., optimum remedium est, has cogitationes importunas non modo non formidare, sed spernere prorsus et pro nihilo reputare, quia quando valde metuuntur, ipse timor eas plerumque auget et fortiores reddit. Ulterius remedium erit opem ab illo petere, qui paratus est semper dare, modo sint qui ferventer et perseveranter petant[1].

(1) Cfr. S. PETR. DE ALCANT. *de devotione*, cap, IV. doc. VI.

V. — *De variis orandi methodis.*

159. — Quo melius et securius orationem mentalem instituas, multasque difficultates evincas, sequenda est, Frater, certa methodus. Nam licet Spiritus Sanctus in oratione *infusâ* solus sit magister, et in ipsâ oratione communi et non communi principalis maneat magister, experientiâ tamen comprobatum est, orantes, præsertim novitios, indigere certâ quâdam methodo.

Variæ sunt orandi methodi. — Omnibus notum est varias exstare methodos a sanctis et viris spiritualibus contectas. Hæ methodi, quamvis in quibusdam punctis *accidentalibus* discrepent, in *essentialibus* tamen concordant omnes.

Essentialia. — Essentialia sunt : præparatio remota et proxima ; exercitium memoriæ, intellectûs et voluntatis ; pii affectus, pia proposita, petitiones ; uno verbo, omnia quæ ad finem orationis mentalis obtinendum necessarie inserviunt.

Accidentalia. — Accidentalia autem sunt varia media quæ diversis methodis docentur ut vel intellectus vel voluntas meliori modo suo fungatur officio. Inde omnes methodi ad tres quodamtenus classes redigi possunt :

Tres methodorum classes. — 1ª Methodus quæ magis inservit ad instructionem intellectus,

2ª Methodus (Franciscana) quæ magis voluntatem excitat ad unionem cum Deo per sanctum amorem,

3ª Methodus quæ magis animam disponit ad contemplationem.

RATIO DIVERSITATIS IN METHODO. — *Ubi spiritus Domini, ibi libertas*, ait S. Paulus [1]. Nam sicut Spiritus Sanctus omnium orantium magister, ductor et rector, non omnes eodem dirigit modo in viâ orationis, ita Sancti et spirituales magistri qui nobis innumeras orandi methodos reliquerunt, non

(1) II COR. III, 17.

indiscriminatim ad determinatam methodum omnes adigere voluerunt. Isti Sancti inspexerant finem ad quem tendere tenebantur ii, pro quibus suam methodum redigebant, ut sic in viâ orationis progredi volentes, ad eum perfectius pervenire possent. Ergo omnes istæ orandi methodi valde bonæ sunt et sanctæ; utatur unusquisque eâ quæ proprio ingenio, propriis facultatibus ac indigentiis magis est adæquata.

De praxi in usu methodi observanda. — Cum oratio mentalis instituenda sit ad normam actionum, quæ tuæ sunt vocationis et professionis, Frater, et methodi hoc tibi præstent auxilium, temerarium quidem esset non solum tironibus, sed omnibus religiosis quamvis perfectis, nullam velle adhibere methodum, vel semel admissam levi ex causâ derelinquere, vel etiam solis affectibus orationem velle instituere. Inconsiderata hæc agendi ratio eos multis periculis exponeret.

Quod si methodum *totaliter* relinquere nemini licet, sciendum tamen est, eam non esse *finem* orationis, sed *subsidium* quo finem melius assequamur. Ergo illi adhærere non potes, Frater, quæ in aliquâ circumstantiâ particulari te impediret et retineret a majori devotione. Quod tamen non leviter et quacumque ex causâ fieri debet, sed cum emolumento claro atque manifesto.

Probatio hujus doctrinæ: 1. *Ex auctoritate S. Petri de Alcantara.* — Audi potius S. Petrum de Alcantara [1]. "Earum rerum, ait, quæ inferius in certa puncta et tempora digeremus, considerationi non ita inhærendum est, ut ad alia, in quibus mens majorem invenerit devotionem ac fructum, transire nefas putemus. Cum enim omnium horum exercitiorum finis sit devotio, id quod ad hunc scopum proximus accedit, utique potius ac melius esse censendum est."

2. *Ex auctoritate S. Francisci Salesii.* — Hæc est etiam sententia asceseos Doctoris, dicit enim [2]: "Nonnulli valde fal-

(1) S. Petr. de alcant. *De orat.* cap. v.—(2) S. Franc. Sal. *Colloq. spirit.* colloq. 18.

luntur putantes ad orationem mentalem multum methodi requiri ; anxie quærunt quamdam artem, quæ ipsis ad hunc finem irremissibilis videtur, et non desinunt de suo orandi modo scrutari, ut videant quomodo orationem suam persolvant, aut quomodo eam juxta opinionem suam persolvere possint; putant orationis tempore nec tussire nec se movere ipsis licere, ex timore ne spiritus Dei ab ipsis recedat. Profecto, stultitia magna! quasi spiritus Dei tam esset irritabilis, ut ab orantium methodo aut habitu externo dependeat. Non dico quod certâ methodo illis non sit utendum, sed quod ad eam non adeo serviliter adstringantur, sicut faciunt illi, qui orationem suam numquam bene persolutam putant, nisi pios affectus præcedant, quos Dominus ipse in eis excitat; dum posteriores tamen sint finis seu scopus, ad quem considerationes perducant. Tales animæ similes sunt iis, qui ad locum destinatum progressi, reverti volunt, quia non per eam viam, quæ ipsis fuit demonstrata, ad illum pervenerunt." Ergo, Frater, sequere semper methodum, sed si aliquando, sive in initio, vel in medio orationis, totus ad Deum ferris, tunc laxanda sunt frena affectioni, nullâ præscriptæ methodi ratione habitâ.

Hisce dictis, Frater, jam de variis orationis mentalis methodis sermo instituendus esset. Ast, cum hoc impræsentiarum prorsus impossibile sit, duas tantum methodos summatim exponemus: methodum scilicet franciscanam et methodum S. Ignatii.

a) **Methodus Franciscana.** — Methodum Franciscanam e vitâ et verbis S. Patris Francisci et sociorum ejus, præcipue vero e scriptis S. Bonaventuræ, varii auctores Franciscani, inter quos eminet S. Petrus de Alcantara, hauserunt. Ipsa magnam simplicitatem in totâ suâ dispositione manifestat, iisque præsertim se commendat, quibus difficile est in considerationibus intellectûs attentius ac diutius perstare, quique magis ad hoc inclinantur, ut in oratione piâ simplicitate et filiali amore, uti Seraphicus Pater, cum Deo conversentur.

Schema meditationis juxta methodum Franciscanam.

Partes methodi Franciscanæ sunt:
1ª PRÆPARATIO: *a)* remota, *b)* proxima, *c)* immediata.

2ª CORPUS ORATIONIS; scilicet: *a)* lectio, *b)* meditatio, *c)* gratiarum actio, oblatio et oratio, *d)* contemplatio. Et per varias istas partes piis affectibus et petitionibus quisque vacabit.

3ª CONCLUSIO: gratiarum actio, invocatio intercessionis Mariæ immaculatæ. Singulas partes supra exposuimus, ergo non necessarium est eas iterum explanare. Scito tamen, Frater, hanc methodum magnam tibi relinquere libertatem ut eâ utaris juxta dispositiones naturales et influxum gratiæ Dei.

b) **Methodus S. Ignatii.** — S. Ignatius suam methodum ad singula accuratissime constituit eamque multis exemplis in præclarissimo suo Exercitiorum libro dilucidavit:

Schema meditationis juxta mentem S. Ignatii [1].

PRÆPARATIO REMOTA. — Remove obstacula, spiritum hujus mundi, mentis dissipationem, etc. Adhibe virtutes oppositas, spiritum humilitatis, mortificationis, orationis, etc.

PRÆPARATIO PROXIMA. — Perlege meditationem pridie. Ubi primum expergefactus fueris, cogita de meditatione facienda. Cogitationes et affectus conformes fove. Accede animo tranquillo et sitibundo.

INITIUM. — Deum præsentem cogita, adora, te tuasque facultates omnes ad majorem ejus gloriam offer.

Præludia: 1. Mysterium contemplandum ob oculos pone, velut ac si coram te agatur. 2. Fructum e meditatione eruendum pete.

MEDIUM. — I. *Memoriâ* materiam meditationis in mentem revoca.

II. *Intellectus* perpendit:

1. — Quæ veritas consideranda?

2. — Quæ conclusio practica ex veritate deducenda?

3. — Quæ motiva ad conclusionem practicam inducant? (quam decens, utile, jucundum, facile, necessarium?)

4. — Quomodo id hactenus a me observatum?

5. — Quid in posterum faciendum?

6. — Quale impedimentum removendum?

7. — Quale medium eligendum?

III. *Voluntas*

1. — Affectus excitat per totam meditationem, corde plus quam ore, e. g. laudis, gratiarum actionis, confusionis, doloris, deprecationis, amoris, etc.

(1) Cfr. P. ROOTHAAN. *De ratione meditandi.* Lutetia Parisiorum, 1865.

2. — Proposita forma particularia, practica, præsenti necessitati accommodata, fundata in motivis solidis.

FINIS. — Colloquium ad beatam Virginem, Jesum Christum, Patrem cœlestem, uti filii ad patrem, servi ad dominum, amici ad amicum, ægri ad medicum, oviculæ ad pastorem, etc.

CONCLUSIO. — Ex dictis patet, Frater, 1. orationem præcipuum opus esse diei, ducem itineris nostri, comitem vitæ nostræ, et ad labores perferendos subsidium. O felix hora, o brevis mora, omni melle dulcior, omni cibo atque potu suavior, in quâ anima jam divina contemplatur, jam Dei et cœlestium amore succenditur, jam cum Deo colloquitur, jam ejus verbis intus miro modo auditis emollitur, jam e terrenis intellectu et affectu elongata supra se ipsam, ac supra omnes res creatas in sinum paternum attollitur.

2. Patet ulterius, si fructum optatum ex oratione carpere vis, necesse esse ut vitam instituas oratione et allocutionibus divinis dignam, id est, quantum fieri potest, culpis et defectibus liberam, a terrenis affectibus avulsam, et a vanis et sæcularibus occupationibus sequestratam.

3. Deinde orationem mentalem omnibus humanis occupationibus præferendam esse. Si consueto tempore orationi vacare non potueris, primo tempore eam instituas. *Benedictus Deus*, ait Psalmista [1], *qui non amovit orationem meam et misericordiam suam a me.* Multi enim in novitate suæ conversionis ferventer orant, postea vero frigide et demum negligenter. Nullam ob causam, Frater, eam omittas. Si convenienti tempore non manducasti, postea manducas; si convenienti tempore non dormisti, postea cum primum potes, quiescis et dormis; quia hæc adeo necessaria sunt, ut sine illis vita diu durare non possit.

Oratio vero cibus est animæ. — Numquam ergo omittenda est, si consueto tempore fieri non potuit, saltem aliâ diei horâ est omnimodis acceptanda. Præbe ergo Domino in

(1) Ps. LXV, 20.

tempore illo intellectum tuum ut illuminetur, sed præbe adhuc largius Domino cor tuum ut piis affectibus inflammetur [1].

Art. V. — De directore spirituali.

160. — Adhibendus est director spiritualis. — Præter media usque nunc ad intellectum rite instruendum assignata, aliud adhuc est adhibendum, ministerium scilicet directoris seu patris spiritualis. Nam licet religiosus vir per instructionem et lectionem spiritualem, per examen conscientiæ et ante omnia per orationem mentalem, virtutum omnium structuram exaratam videre possit, dæmones tamen sæpe utuntur insidiis quibus animam demoliuntur, virtutes devorant, quin religiosus damnum quod patitur, advertat. Prima diaboli astutia est se tegere et sub specie boni animas perdere. Quapropter Deus qui ab eo fugere præcipit, lumen quo cognoscatur petentibus non negabit. Licet ipse solus sit qui faciem malæ bestiæ opertam revelat, ut horrens sicuti est appareat, tamen dilectis suis, præsertim in ordinibus religiosis, discretionis impartitur lumen; ibi enim constituit magistros et doctores, qui ab ipso edocti, agnoscunt cogitationes satanæ ne circumveniamur ab illo.

Videbimus, Frater, 1° necessitatem adhibendi directorem spiritualem; 2° multiplicem obligationem discipuli erga spiritualem magistrum; et 3° quanta diligentia in ejus electione requiratur.

§ I. — *De necessitate habendi directorem spiritualem.*

161. — Tota vita spiritualis est quasi iter, quo ad Deum perfectissimo quidem modo omnis religiosus tendere tene-

(1) Cfr. P. Alvarez de Paz. cap. III, *De quotid. virtutum exercitatione.*

tur. In itinere autem difficili, ut est iter perfectionis religiosæ, dux requiritur ut facilius, securius et citius ad felicem scopum perveniamus. Hoc quidem in confesso est apud patres spirituales omnes, non tantum *a)* pro novitiis et junioribus, sed *b)* pro omnibus prorsus religiosis, licet sint perfecti.

162.— *a)* Necessitas pro tironibus: 1. PROBATUR EX PRAXI S. ECCLESIÆ. — Via enim adolescentis est vaga; modo huc, modo illuc rapitur. *Tria sunt difficilia mihi,* ait Sapiens [1], *et quartum penitus ignoro: viam aquilæ in cœlo, viam colubri super terram, viam navis in medio mari et viam viri in adolescentia.* Hæc inconstantia causa est, Frater, cur S. Mater Ecclesia [2] vult ut novitii et juvenes professi in iis dumtaxat educentur conventibus in quibus vigent perfecta vita communis atque stricta regularis observantia, et in quibus ii tantum collocentur religiosi qui sint graves, devoti, exemplares, puritatis regulæ studiosi, orationi præsertim ac mortificationi, sine quibus non potest religiosa vita existere, addicti; ut perfectorum inhæreant vestigiis et discant mores; ob eamdem causam præcipit præterea ut sint sub regimine magistri apti, perfectionis semitarum periti [3].

2.— EX PRAXI OMNIUM RELIGIOSORUM.— Hoc medium perfectionis jam edoctum fuit a Patribus in eremo. Hujus institutionis veterum Patrum meminit Photius [4] apud Cassianum, qui multus et frequens est in eâ doctrinâ atque institutione commendandâ et inculcandâ; et S. Hieronymus suum Rusticum monachum serio admonet his verbis: [5] "Mihi quidem placet ut habeas sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, et absque doctore ingrediaris viam quam nunquam ingressus es, statimque tibi in partem alteram declinandum sit, et errori pateas plusque aut minus am-

(1) PROV. XXX, 18, 19.— (2) Cfr. Clemens VIII *Cum ad regularem;* Codex Juris, can. 554 § 3. — (3) Const. Min. cap. n. 13. — (4) CASSIAN. Lib. IV Instit. cap. 9. P. L. t. 49, col, 161. — (5) S. HIERON. Epist. 125, n. 9. P. L. t. 22, col. 1077.

bules quam necesse est, ne aut currens lasseris, aut moram faciens, obdormias." Rationem hujusmodi agendi nobis S. Bonaventura [1] tradit, dicit enim: "Incipientes indigent magistro, ut *doceantur quæ ignorant*, scilicet saluti suæ et profectui necessaria et utilia... *Ut exerceantur in operibus virtutum*, quia non sufficit scire bonum, nisi etiam opere exerceatur, sicut qui audit medicinæ scientiam et postea practicando exercet eam... *Ut custodiantur*, ne aut in peccatum labantur, aut minus discrete in virtutum operibus exerceantur... *Ut corrigantur*, quia peccatum trahit semper ad deterius, et qui labitur in culpam difficulter per se corrigitur, nisi fortioris auxilio fulciatur."

163.— *b)* **Necessitas pro religiosis ætate provectis.**— Sicut non sunt omnes juvenes pari modo vel ferventes spiritu, vel disciplinis ac moribus optimis instituti, ita, ait Cassianus [2], ne senes quidem cuncti uno modo vel perfecti possunt vel probatissimi reperiri." Etenim in homine non ætas sed virtus spectanda est. Virtus autem raro tam perfecta reperitur ut religiosus jam non indigeat auxilio patris spiritualis. "Qui autem pro se magistro non indigent, ait Seraphicus Doctor [3], debent *ita esse scientiâ illuminati*, quod nihil errent in his quæ scire necessario eos oportet, et quod decipi non possint ab homine vel a proprio sensu sub specie boni, donum discretionis spirituum divinitus adepti... Debent etiam *fervore devotionis ita esse repleti*, quod sine alterius impulsu noverint se ipsos ad omne virtutis exercitium fideliter extendere, prout semper fuerit optimum... Debent quoque *amore boni sic esse affecti*, ut quasi naturaliter omne malum horreant... Debent etiam *ita esse humiles in omnibus*, ut nec de bonis habitis extollantur nec malis omnino carere præsumant, ut omnes excessus cogitationis, locutionis et omissionis in se subtiliter dijudicent et districte castigando

(1) S. Bonav. *Sex al. Seraph.* cap. I, § 2.— (2) Cassian. Coll. II, cap. XIII, P. L. t. 49, col. 542.— (3) S. Bonav. l. c. § 3.

emendent. Et in his omnibus sint *ita stabiles*, quod nec levitate nec distractione aliquâ nec difficultate vel metu a statu suo valeant immutari." Quia vero tales difficile est reperiri, cum S. Augustino [1] dicere possumus: "Sicut cæcus sine ductore, sic homo sine doctore rectam viam vix graditur."— Omnes enim "ut melius et cautius agant, necesse habent aliis subesse, a quibus regantur, usque ad summum omnium Pontificem, qui vice Christi caput est totius Ecclesiæ militantis." [2]

Hæc praxis fuit Seraphici Patris Francisci: habebat directorem spiritualem, scilicet fratrem Leonem, ad quem in omnibus suis anxietatibus semper recurrebat; et eo deficiente, quemlibet fratrem rogabat ut ei viam veritatis ostenderet. Sciebat enim nihil gravius, nihil perniciosius esse quam seipsum regere: "Vidi jam, inquit, cæcum qui unam caniculam ducem habebat itineris." [3] Et Celano [4] de eo testatur quod "curiosissime exquirebat et piissime anhelabat scire, quali modo, quali viâ, aut quali desiderio Domino Deo valeret, juxta consilium et beneplacitum voluntatis suæ, perfectius adhærere. Hæc summa ejus philosophia semper fuit, hoc summum desiderium in eo, quoad vixit, semper flagravit, ut quæreret a simplicibus, a sapientibus, a perfectis et imperfectis, qualiter posset viam apprehendere veritatis, et ad majus propositum pervenire."

§ II.— *De obligationibus discipuli erga patrem spiritualem.*

164.— Quid ei manifestandum?— Director spiritualis tibi semper angeli instar sit, oportet. Quapropter, noli eum simpliciter et nude ut hominem considerare, nec etiam ipsi ejusque scientiæ humanæ confidere, sed potius Deo qui tibi

(1) S. AUGUST. Serm. CCCII, in app. P. L. t. 39, col. 2324.— (2) S. BONAV. l. c. § 3.— (3) THOM. A CELANO. Leg. II, CV, p. 278.— (4) Idem, Leg. I, II, p. 95.

haud dubie aderit, et per hunc hominem, ut organum et instrumentum suum tibi loquetur, ea illius menti et ori communicans quæ ad salutem, bonum et profectum spiritualem et incolumitatem tuam erunt necessaria. Age ergo cum eo aperte, candide et in omni sinceritate et fidelitate, clare sine ullâ duplicitate aut dissimulatione, ei quodcumque bonum et malum tuum patefaciens. " Sæpe illum deprecare ut, si quem tibi notaverit turbulentum inhærere affectum, indicare ne gravetur, idque frequenter faciat, nec redarguendi verecundiâ impeditus vitia tua dissimulet. Quod si negaverit se aliquid in te deprehendere censurâ dignum, ne te protinus credas inculpabilem evasisse. Tacet enim aut timens odium tuum, aut desperans emendationem. Tunc vero urge et insta vehementius, et factis ostende quantum proficere cupias. Incipe vitia apud illum deponere, ad ejus præscriptum mores exigere. Gaude fieri ab eo convitium tuæ pravitati semperque ab ipso vel sanior redeas, vel sanabilior. [1] "

Bona opera manifestanda sunt.— Modum quem tenes in exercitiis, ac præcipue modum peragendi orationem mentalem ac conscientiæ disquisitionem; item mortificationes tam internas quam externas; virtutes christianas et religiosas ad quas potissimum anima afficitur; conatus adhibitos ad vitium dominans superandum, hæc omnia, Frater, candide in directione manifesta. " Dæmones interdum mala sub specie boni occultant, ait Richardus [2], et ut ad malum perducant, futura etiam nuntiant... Falsâ etiam devotione decipiunt, quia quasdam orationes et meditationes, dulcem affectum. etiam lacrimas in animâ producunt, ut vel mentem in errorem, vel elationem, vel corpus perducant ad debilitatem... Male quosdam de salute aliorum sollicitant, quos incitant et accendunt ad conversionem vel ædificationem aliorum longe positorum quatenus a quiete mentis et utili-

(1) Card. Bona. *Manuductio,* cap. II, n. 3.— (2) Richardus, *In cant.* cap. 17, P. L. t. 196, col. 456.

tate propriâ eos dejiciant. Cum itaque aliquid nobis suggerit agendum, perpendere debemus utrum aliqua sui parte indiscretio se misceat, vel dolus inimici se ingerat." Sed cum hoc perdifficile sit per seipsum exquirere, necesse est, Frater, patrem spiritualem adire, qui te doceat quid in casu agendum sit.

Christus Dominus admonuit nos ut caveamus ne lumen quod in nobis est tenebræ fiant : hoc est, ne mens, quæ obedientiâ et humilitate comitantibus pro lumine nobis est, superbiæ, proprii judicii tenebris, veluti caligine, offundatur. Monitum autem Sapientis [1] est: *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Cassianus [2], spiritualis magister eximius: "Nullo, inquit, alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quam cum eum neglectis consiliis seniorum, in suo judicio persuaserit ac definitione doctrinâve confidere."

Modus agendi sanctorum.— Hoc documentum exactissime observabat S. Abbas Dorotheus [3], qui de se ipso sic scribit: "Cum essem adhuc cum ceteris in cœnobio, reponebam semper omnia apud Abbatem Joannem seniorem, nec aliquando sustinui quidpiam facere præter ejus voluntatem. Quod si mihi aliquando cogitatio et mens mea respondisset dixissetque: "Quid nunc turbare senem pergas? Hoc tibi dicturus est quod ego." Iratus in cogitationem hujusmodi meam referebam: "Anathema tibi. Quidquid judicii est tibi, quidquid discretionis est, quidquid prudentiæ, quidquid intelligentiæ, id omne tibi a dæmonibus est." Recta igitur statim ad Patrem proficiscebar, sæpiusque accidit ut id ipsum mihi senex responderet, quod ante cogitatio mea præmeditata erat. Insultabat igitur postmodum mihi: "Quid ergo? En ut dixi tibi. Quid senem importunus perturbasti?" Cui ego contra respondebam: "Nunc bonum est, nunc id tibi

(1) PROV. III, 5.—(2) CASSIAN. coll. II, cap, XI, P. L. t. 49. coll. 541.—(3) S. DOROTH. Doctr. V, n. 6, P. G. t. 88, col. 1682.

fuit a Spiritu Sancto. Quidquid enim tuum est, omne malum est, et a dæmone et ab habitu vitioso." Sicque sustinui nunquam cogitationi meæ credere nisi Patrem consultassem prius." Ergo, Frater, nunquam sequaris exemplum eorum qui propriæ innixi prudentiæ, patris spiritualis ductum detractant, dicendo: "Quid prodest aperta monstrare; scio enim hoc bonum esse." "Interdum enim, ait Cardinalis Bona [1], scis. et non attendis. Non docet admonitio, sed excitat memoriam, nec patitur elabi. Sæpe animus etiam aperta dissimulat: ingerenda itaque illi rerum notissimarum notitia. Nam virtus erigitur cum tacta est et impulsa."

Tentationes manifestandæ sunt.— Usus Patrem spiritualem adeundi religiosum non modo ope discretionis viam recto tramite incedere docebit, sed insuper, teste Cassiano [2], a cunctis fraudibus et insidiis inimici servabit illæsum. Illico namque, ut patefacta fuerit, cogitatio maligna marcescit; et antequam discretionis judicium proferatur, serpens teterrimus velut e tenebroso et subterraneo specu virtute confessionis protractus ad lucem et traductus quodammodo ac dehonestatus abscedit. Tamdiu enim suggestiones ejus noxiæ dominantur in nobis quamdiu celantur in corde. Ergo illico et candide manifesta patri spirituali conscientiæ anxietates, tentationes scilicet, tædia, scrupulos, etc. Non est, Frater, cur erubescas tentationes directori detegere; tentari, non inimicorum, sed et sanctorum est, quos dæmon aggreditur, ut eorum opes spirituales deripiat.

Peccata manifestanda sunt.— In Sacramento Pœnitentiæ tantum peccata letalia ex præcepti necessitate sacerdoti manifestanda sunt. In directione vero spirituali nullum præceptum urget, consilium autem datur ut patri spirituali manifestentur bona et mala animæ, peccata tum gravia tum levia, ita ut anima coram ejus oculis sit ut aqua munda in

(1) Card. BONA, *Manuductio*, cap. II, n. 4.—(2) CASSIAN. l. c. col. 540.

vase crystallino. "Qui se infirmum censet, ait P. Alvarez [1], facile adducitur ut ægrotationes suas medico pro remedio aperiat. Si vero pro his ægrotationibus homo et medico et medicamento eget, et utriusque fructum sine detectione ægrotationis absconditæ habere non potest; quomodo animæ morbis sine spirituali medico, sine convenienti ab ipso signato remedio, opem afferre potuit? Nunquam hanc manifestationem formida, nam facilius est plagam pestilentem medico ostendere, quam eam occultare: quoniam medicum accersere et illius oculis corpus exesum exponere, non modicam consolationem affert, morbum pellit, ad commiserationem aspicientem movet, et integram sanitatem afficit."— "Vulnera clausa plus cruciant, inquit S. Gregorius [2]. Nam cum putredo quæ interius fervet ejicitur, ad salutem dolor aperitur."

CAUTELA ADHIBENDA.— Summam in directione spirituali collocans fiduciam, sacram tamen adhibe reverentiam, adeo ut nec nimia reverentia imminuat fiduciam, nec fiducia impediat reverentiam.

§ III. — *Quisnam pro directione eligendus est.*

165. — **In novitiatu.** — Tobias filius, jussus a parentibus in Rages proficisci: *Viam*, inquit, *per quam pergatur illuc, non cognosco.* Cui pater: *Perge et inquire tibi aliquem virum qui eat tecum* [3]. Serione vis, Frater, novum hominem Christo conformare? Quære virum fidelem qui te dirigat et deducat, omnium monitorum et consiliorum, juxta S. Franciscum Salesium, [4] hoc primum ac præcipuum est.

Verum pro te, Frater, hæc inquisitio jam superflua est, nam sicuti Tobiæ juniori angelum de cœlis, sic magistrum

(1) ALVAREZ DE PAZ. L. IV, Pars, IV, cap. v.— (2) S. GREG. *Reg. Pastor.* 3 p. cap. XIV, P. L. t. 77, col. 72.— (3) TOB. V, 2-4.—(4) *Vie dév.* P. I. chap. 4.

tibi Deus per legitimam auctoritatem amicum sane et ducem fidelem providit.

Studiis expletis. — Studiis expletis, Frater, directorem eligere oportebit, qui manum porrigere possit adjutricem, ostendere pericula, insidias detegere, in pugnâ te instruere ad victoriam. Quem, dices mihi, invocabo? "Virum fidelem et sapientem, ait Cardinalis Bona [1], qui velit et possit tibi prodesse; cujus reverearis occursum, non reformides; qui non castiget errantem, sed emendet; cujus vita plus oculis quam auribus probetur. Male imperat, qui præcipit et non facit."

Hoc magni momenti est, Frater. Dolet S. Joannes a Cruce [2] tam paucos magistros spirituales reperiri. Et P. Godinez dicit [3]: "Vix decem ex mille animabus, quas Deus ad perfectionem vocat, vocanti respondent, et ex centum, quas vocat Deus ad contemplationem, nonaginta novem deficiunt: quapropter dico, multos esse vocatos, sed valde paucos electos. Et ultra difficultates permagnas ac insuperabiles fragilitati nostræ, quibus negotium istud circumsæptum est, una ex causis potissimis est inopia magistrorum spiritualium, qui sunt, post divinam gratiam, naucleri, animas per hoc incognitum mare vitæ spiritualis recta conducunt." Pars magna felicitatis tuæ erit idoneum potuisse reperire directorem.

Medium aptum adhibendum. — *Amicus fidelis*, ait Ecclesiasticus [4], *protectio fortis; qui invenit illum, invenit thesaurum.* Sed quis amicum hunc inveniet? *Qui metuunt Dominum, invenient illum* [5], hoc est humiles corde, qui profectum spiritualem ex toto animo petunt, et instantissime

(1) *Manud.* cap. II. —(2) *Procem. ascens. ad mont.*—(3) *Praxis Theol. myst.* L. VIII, cap. 1. opusc. select., auctore P. Mich. Godinez s. g. Hispane primum editum, nunc vero latine redditum et plenis commentariis illustratum a P. Emm. de la Roguera, Romæ, 1745. — (4) Eccli. VI, 14. — (5) *Ibidem*, VI, 16.

Deum orant ut sibi aliquem suppeditet qui homo sit secundum cor ejus.

CONCLUSIO. — Cum religiosus per totam vitam, non adversus visibiles sed invisibiles atque immites hostes diurnum nocturnumque conflictum sit sustentaturus, nec contra unum aut duos sed contra innumerabiles catervas spirituale certamen habiturus, semper directoris sui consiliis diligenter utatur, atque cuncta quæ in corde oriuntur, omni confusione contemptâ, ad ipsum deferat.

CAPUT II.

DE INSTRUMENTIS AD CONFORMATIONEM VOLUNTATIS HUMANÆ CUM DIVINÂ PROCURANDAM.

166. — Quemadmodum varia instrumenta seu exercitia spiritualia inveniuntur quibus intellectus doctrinâ Christi instruitur, ita alia sunt quibus voluntas utitur ad veram devotionem acquirendam et sese voluntati divinæ perfectius conformandam.

Devotio est voluntas prompte tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum, cui voluntati prompte faciendi quod ad Dei servitium pertinet, ut docet Seraphicus Pater [1], "debent cætera temporalia deservire." "Præstantissima laudum earum, quæ in hanc virtutem congeri possunt, hæc est, inquit S. Petrus de Alcantara [2], quod cum sit unica, tamen cæterarum virtutum stimulus sit, hinc qui virtutum semitam expedite perambulare cupit, hanc sibi pro calcaribus adsciscat, secus rebelle ac petulans animal suum regere nequibit."

(1) *Reg.* cap. V.— (2) L. c. *De devotione*, cap. I.

Varia instrumenta. — Ad hanc animæ dispositionem acquirendam, plura inserviunt instrumenta, sed præsertim 1. Præsentiæ Dei exercitium, 2. Divinum officium, 3. Oratio tum mentalis, tum vocalis [1], 4. Devotiones speciales et franciscanæ, 5. Eucharistiæ usus et cultus, et demum 6. quædam exercitia ex intervallo occurrentia.

Aperi ergo, Frater, voluntatem, nobilissimam tuam facultatem, Christo Domino, hæc sanctissima media libenter adhibe, per eorum usus adipisces essentialem devotionem; habebis non tantum cordis teneritudinem et persæpe consolationum affluentiam, sed etiam promptitudinem et alacritatem animi ad voluntatem excitandam. Cum regio Prophetâ [2] dices: *Viam mandatorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Vita tua erit quasi amica familiaritas et conversatio cum Deo, cujus amore cor tuum ardebit, et per unionem amoris Christo appropinquabis, magis ei adhærebis et conformaberis.

Art. I. — De præsentiæ Dei exercitio.

167. — Inter media ad voluntatem nostram voluntati divinæ cum promptitudine et alacritate seu devotione conformandam, nihil præstantius, Frater, quam Dei præsentiæ exercitium. Dicemus ergo tribus paragraphis: 1. De veritate hujus divinæ præsentiæ. 2. De fructibus quos affert ejus consideratio, 3. Quomodo practice in Dei præsentiâ ambulandum sit.

§ I. — *De veritate divinæ præsentiæ.*

168. — Spiritus Sanctus in Sacrâ Scripturâ actualem præsentiam Dei nos quovis loco et tempore incessanter conspicientis docet et observantis. Dicit enim: *Quo ibo a spiritu*

(1) *De oratione mentali*, cfr. supra n. 134 seq. — (2) Ps. CXVIII, 32.

tuo? et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo et habitavero in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua. Et dixi: Forsitan tenebræ conculcabunt me: et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur; sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus. [1] Nam, ut theologi asserunt, Deus ubique præsens est per *scientiam*, *potentiam* et *essentiam*. Deus omnibus præsens est *cognitione*. Apostolus enim ait: *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus.* [2]

Ubique præsens est *potentiâ*, quatenus omnia ipsi sunt subjecta: *attingit* enim *a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.... portans omnia verbo virtutis suæ.* [3]

S. Paulus nos docet omnibus Deum adesse per *essentiam*, dicens: *Non longe est ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, et movemur et sumus.* [4]

Deus igitur, Frater, omnia videt. " Præsto est oculus, inquit S. Bernardus, cui omnia patent, [5] etsi non patet ipse. Vereor aspectum exploratoris illius qui post parietem stat, quem pro acumine visûs capreæ assimilavit Scriptura; hunc ergo vereor occultum exploratorum." Jeremias de inscrutabili cordium humanorum profunditate agens, scribit: [6] *Pravum est cor omnium et inscrutabile; quis cognoscet illud?* Sed immediate subjungit: *Ego Dominus, scrutans cor et probans renes.* Oculus enim divinus in profunda cordium nostrorum abysso cogitationes et imaginationes nostras distinctissime perspicit, non præsentes solum, verum etiam futuras, idque cum omnibus minutissimis circumstantiis, quia, ut S. Augustinus docet: [7] " Profundissima quæque, Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita. Quidquid semper operor, tu pariter sem-

(1) Ps. CXXXVIII, 7 seq. — (2) HEBR. IV, 13. — (3) SAP. VIII, I. — HEBR. I, 3. — (4) ACT. XVII. 27. — (5) Serm. LV in Cant. P. L. t. 183, col. 13 46. — (6) JEREM. XVII, 19. — (7) *Soliloq.* cap. XIV. P. L. t. 40, col. 875, inter apocrypha S. Aug.

per præsens assistis; utpote perpetuus inspector omnium cogitationum, intentionum, delectationum et operationum mearum. "

Cæcitas hominum. — Sed inter alias miserias a peccato originali in genus humanum transfusas, una hæc est, quod homo sibi persuadere ausus est, sese ab oculis divinis abscondere posse. Jam de Adamo dicit Scriptura: *Abscondit se Adam et uxor ejus a facie Domini.* [1] Sed valde decepti fuerunt, et merito exclamat S. Chrysostomus [2] " Animadverte quam insipienter agit nunc,... quod a Deo, qui ubique præsens est,... abscondere se conentur. " Et S. Augustinus [3] de hoc puncto disserens, verba habet quæ attentam merentur reflexionem. Ait enim: " Ipse timendus est in publico, ipse in secreto. Procedis, videris; lucerna ardet, videt te; lucerna exstincta est, videt te; in corde versaris, videt te.... Si peccare vis, quære ubi te non videat, et fac quod vis. Sed quia Deus ubique est, ubique voluntas libera a peccatis sibi cavere debebit. "

§ II. — *De fructibus quos affert ejus consideratio.*

169. — Deus cum Abrahamum toti mundo, cunctisque futuris sæculis tamquam credentium patrem, simulque velut omnis veræ virtutis et perfectionis prototypum et exemplar proponere decrevisset, modum eidem insinuavit quo ingentem hanc dignitatem sibi compararet, nempe exercitium præsentiæ Dei, ait enim: *Ambula coram me et esto perfectus,* [4]

1. **Retrahit a peccatis, præsertim carnalibus.** — *a) Ab omnibus peccatis.* — Quænam, obsecro, causa est, Frater, cur atheistæ hodie in omnem ruant impietatem? Nulla certe alia, nisi quia sibi in corde nullum prorsus Deum esse, stulte persuadent. Ab hoc enim pessimo principio omnia inter

(1) GEN. III, 8. — (2) Hom. 17 in Gen, n. 2. P. G. t. 53, col. 136. — (3) Serm. 132 cap. II. P. L. t. 38 col. 736. — (4) GEN. XVII, 1.

ipsos commissa scelera proficiscuntur: *Dixit insipiens in corde suo*, inquit Psaltes, [1] *non est Deus*. Et quid inde secutum fuit? *Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in studiis suis; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Omnis legem Dei transgrediendi amputabitur prætextus, si Deum consideraverimus nobis assistentem, qui suo tempore transgressionum nostrarum non solum oculatus testis, verum etiam inexorabilis judex futurus erit. Unde S. Basilius dicere potest: [2] "Una recordatio, si assidua esset, contra omnia vitia sufficiens medium esse possit." Et Claudius Arvisenet [3]: "Ecce breve et utilissimum consilium: memorare semper Dei tui præsentiam, et non peccabis."

Retrahit præsertim a carnalibus. — Inspice, Frater, heroïcam virtutem validamque resistentiam Josephi, quando ad scelus perpetrandum ab uxore Putipharis sollicitabatur. Undenam hæc victoria desumpsit originem? Audi S. Chrysostomum mysterium exponentem [4]: "Quoniam enim illa sollicitudinem observabat, et tempus exspectabat quo latere posset virum, et omnes qui in domo erant, dicit (Joseph): Quomodo potero facere malum hoc, et peccabo coram Deo? Quid enim putas? Etiamsi fecerimus ut res clam sit omnibus, oculum tamen illum, qui dormitare nequit, latere non poterimus: illum solum timere oportet, et tremere ac pavere, ut ne in conspectu ejus mali quidpiam faciamus."

Hæc Dei præsentia Suzannam inter blanditias æque ac minas impudicorum senium corroboravit et castam servavit. Impetebatur verbis dolo plenis: *Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt* [5]; ad quæ verba *ingemuit Suzanna et ait: Melius mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.*

Nullius ergo, Frater, umquam peccati reprehensionem sustinebis, si Deum in omni tentatione, sicuti est, inspecto-

(1) Ps. XIII, 1.—(2) *Reg. fusius tract.* Interrog. V. P. G. t. 31, col. 922. —(3) *Memor. vitæ sacerd.* cap. XLV, 3.—(4) Hom. 62 in Gen. n. 4. P. G. t. 54, col, 538.— (5) DAN. XIII, 20 et seq.

rem et cognitorem tibi persuaseris. Numquam palam, nullo tempore clam peccabis, nam etsi nullus hominum videt quæ secreto facies, ob conscientiam certe tuam, ob Deum ipsum, qui abditos animi tui sinus ac recessus intuetur, peccare vereberis.

2.— **Ad majorem perfectionem excitat.**— Qui enim Deum sanctitatis fontem cogitat, melius intelligit se omnibus virtutibus ornatum esse debere, ut divinæ Majestati placeat: *Estote ergo perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est.* [1] Sicut miles sub oculis ducis acrius certat, ita et nos ad majores incitamur conatus dum ducem nostrum nobis certantibus adesse perpendimus. Frequentia quidem Sacramentorum, necnon verbum Dei, oratio, macerationes corporales, jejunia, mortificationes, cunctique alii pœnitentiæ actus optima sunt media ad perfectionem acquirendam et conservandam, at vero Deum sibi semper præsentem habere, omnibus præponderat. Et sane austeritates corporales corpus quidem refrenant et coercent; divinæ vero præsentiæ consideratio frenum quoque est animæ, quæ primum movens est, a quo cunctæ nostræ operationes tam internæ quam externæ dependent.

3.— **Affert gaudium.**— Quis enim in rebus angustis, in tentationibus, lætitiam non concipiat, si recordetur in corde suo Deum ipsum adesse? Vere Jeremias propheta [2] in lætitia cordis dicere potest: *Dominus autem mecum est, quasi bellator fortis; idcirco qui persequuntur me cadent, et infirmi erunt: confundentur vehementer.*

Fiduciam excitat.— "Si enim Deus non solum intra nos est, intime nos penetrans et sustentans, sed etiam undique exterius circumdat et ambit, quis poterit nobis nocere, nisi ipse id peculiariter permittat?" Hæc Lessius [3]: "Quod si permiserit, certe de manu ipsius patienter et libenter de-

(1) MATTH. V, 48.— (2) JEREM. XX, 11. — (3) *De perfect. divinis*, L. III, cap. 3, n. 21.

bemus accipere, qui facit ut diligentibus ipsum omnia cooperentur in bonum."

Unde illis, qui divinæ præsentiæ exercitio incumbunt, adaptare possumus quod regina Sabæ [1] de servis Salomonis regis edixit: *Beati viri tui qui stant coram te semper;* coram te, inquam, qui es plus quam Salomon.

Cum sanctum hoc præsentiæ Dei exercitium tam multos sanctitatis fructus producat, videndum est, Frater, quomodo illi quam perfectissime incumbere posses.

§ III.— *Quomodo practice in Dei præsentiâ ambulamus.*

170.— Triplici modo Dei præsentia concipi potest; quorum primus dicitur imaginarius, alter intellectualis, tertius affectivus.

Primus imperfectus est, fitque vi imaginationis. Hoc modo contemplanti objicitur Christus in assumptâ humanitate, sive jacens in præsepio, sive spinis coronatus, sive crucifixus, sive resurgens aut ascendens in cœlum. "Cogita cum magnâ reverentiâ ac timore pariter ac tremore, cum summâ quoque discretione et ardentissimo amore, nunc ante pedes ejus prostratus, corde amarissimo peccatorum veniam postulando; nunc sacratissimæ passionis Filii Dei gladio compassionis confossus, coram ejus cruce, vulneratus cum eo, lacrimosus et flebilis apparendo; nunc innumerabilia ac immensa ejus beneficia mente pertractans, gratiarum actionibus insistendo." [2] Illum contemplaris ante te ambulantem, te comitantem, te videntem, omnesque actus, sermones et cogitationes observantem.

Secundus modus perfectior est, fitque per intellectum concipiendo Deum ubique præsentem per essentiam, scientiam, potentiam. Cœlum enim et terram implet suâ immensitate, omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, tuumque

(1) III Reg. x, 8.—(2) S. Bonav. Epist. de xxv memorialibus, n. 22.

cor et renes scrutatur. Facilius etiam erit nobis Deum præsentem venerari in omnibus rebus et creaturis, inter consuetas occupationes nobis occurrentes; in superioribus et inferioribus; in herbis, floribus, arboribus, in bestiis terræ et volucribus cœli. Seraphicus Pater Franciscus omnia, quæ audiebat et videbat, ad Christi passionem pro viribus referebat; si clamor occurrebat, aut tumultus, vel ictus malleorum; si scalas aspiciebat, aut ligna, aut lanceas, aut clavos aut aliud quidpiam; ex omnibus occasionem captabat Christi passionem grato animo recolendi.

Tertius modus perfectissimus est, et fit per actus ferventissimos amoris, per intimam cum ipso unionem, ratione cujus intra teipsum Deum respicis existentem cum omnibus suis attributis, perfectionibus, gloriâ, majestate, omnipotentiâ, etc. *Regnum Dei intra vos est*, ait Christus [1]; et gentium Apostolus [2]: *Nescitis quia templum Dei estis et Spiritus Dei habitat in vobis.* Quoquomodo demum Deum præsentem consideres, crebris ad eum aspirationibus tamquam ad finem tuum assurgendum est, eliciendo actus fidei, spei, caritatis et ad unionem cum eo suspirandum. Unde vides, Frater, in hoc exercitio affectui magis insistendum esse quam speculationi, et copiosiorem fructum ex ignitis cum Deo colloquiis quam ex ejusdem consideratione referri. [3]

171. — Media quibus divinæ præsentiæ exercitium facile exercetur.—Sunt tria potissimum sequentia, nimirum:

1° Frequens elevatio cordis in Deum per ferventes aspirationes et preces jaculatorias; 2° directio intentionis aliquoties in die renovata; 3° in discussione particulari et vespertinâ, imo aliquoties in oratione mentali, examen de exercitio divinæ præsentiæ.

"Non pauci, ait P. Le Gaudier [4], cum ad hanc praxim aggrediuntur, ita se gerunt, ut videantur existimare posse

(1) Luc. xvii, 21. — (2) I Cor. iii, 16.— (3) Cfr. Card. Bona, *Horol. ascet.* cap. ii, § vi, n. 5. — (4) *De perf. vitæ spirit.* Tom. II, Pars V, Sect. viii, cap. ix.

se industriis quibusdam, quas varias excogitant, ad eam pervenire, de Dei autem auxilio vel nihil vel parum sunt solliciti; cum tamen certissimum sit pendere hoc opus a Deo, gratiâ non quâvis, sed singulari." Hanc gratiam postula a Deo, dic ei cum toto cordis affectu: "Respice in me et miserere mei, et ostende mihi faciem tuam. Faciem tuam, Domine, requiro, ne avertas eam a me, sed fac misericordiam cum servo tuo, ut semper ambulem coram te in hâc peregrinatione, teque in patriâ perfruar in æternum."

Eo pervenire deberes, Frater, "ut solutus ab omnibus nihilque terreni desiderans, jam contemptis omnibus creaturis, tanto mentis conatu desideriique fervore circa tuum Creatorem intendas, ut quasi omnium inferiorum oblitus, quidquid agas, ubicumque steteris et quibuscumque negotiis impliceris, die ac nocte, omni momento et omni horâ, Deum semper habeas in memoriâ, credens et cogitans te esse verissime coram eo, et ipsum cogitans undique te conspicere [1]."

Art. II. — De officio divino.

172. — Officium divinum instrumentum esse aptissimum ad nostram voluntatem divinæ voluntati conformandam nemo non videt. Nam, ut Reverendissimus noster Minister Generalis scripsit [2], officium divinum: "*velut oleum effusum* totam vitam nostram signat et sanctificat.... mens ad cœlestia elevatur, cor sanctis affectibus inflammatur, spiritus supernis impinguatur charismatibus, in Deo defigitur atque religiosorum animæ magnis haustibus supernaturalem vitam haurientes, divinæ veritatis suavitatem, dulcedinem degustant. Hæc, uno verbo, nostra divinis officiis et sacris quotidiana mancipatio ad sanctitatem velut nos impellit." Dice-

(1) S. Bonav. Epist. de xxv memorialibus, n. 22. — (2) Rmus P. Pacificus a Sejano. min. gen. O. M. C. Anal. O. M. C. vol. 26, p. 12 et 13.

mus 1° de divini officii excellentiâ et 2° de modo illud persolvendi.

§ I. — *De divini officii excellentiâ.*

173.— Divini officii excellentia, Frater, tibi clare apparebit si sedulo examinaveris: A) rationes ob quas S. Mater Ecclesia hoc salutare exercitium instituerit. Si dein B) antiquitatem, C) objectum, D) fructus quos tam abundanter producit, consideraveris, E) videbis quam tibi præclarum sit munus divinum officium psallendi.

A. — *De rationibus ob quas divinum officium institutum est.*

174.— Seraphicus Doctor [1] has rationes clare exponit: " Officium enim divinum, ait, in Ecclesiâ Spiritus Sanctus ordinavit fieri quinque de causis: Primo, *propter imitationem cœlestis concentûs*, quo sancti et angeli in cælo assidue in præsentiâ Dei ejus laudibus sunt intenti.—Secundo, ut beneficiorum Dei memores, certis horis *gratias pro his laudando et orando ei jugiter referamus*.... sicut justum est, nos horum nunquam oblivisci, ita expedit ea semper recolere certis horis.—Tertio, ut nosmetipsos sic assidue *ad devotionem excitemus* et ignem amoris Dei per hoc nobis, ne per desidiam seu alias occupationes tepescat, continue reaccendamus: *Ignis iste perpetuus, qui nunquam deficiet, quem nutriet sacerdos in altari, subjiciens ligna mane per singulos dies* [2]. Ignis est devotionis fervor, qui semper in altari cordis ardere debet, quem sacerdos devotus semper subjiciendo ligna divinæ laudis debet nutrire, ne quando extinguatur.—Quarto, *ut simplices fideles*...., per hoc ad orationis studium assuefaciamus.— Quinto, *propter decorem religionis christianæ*, quia decens est et congruum.... qui vera et sacrosancta habent Sacramen-

(1) *De sex alis Seraph.* cap. VII, n. 5 et seq.— (2) LEVIT. VI, 12 et 13.

torum mysteria, ad ea celebranda et veneranda sæpe conveniant et debita Conditori suo laudum solemnia persolvant, quibus et gratiam Dei ampliorem merentur et vitam æternam, et quibus alliciantur simplices ad religionis sanctæ reverentiam et amorem.

B. — *De divini officii venerandâ antiquitate.*

175. — Mater Ecclesia communem orationem ab initio instituit et summo semper favore prosecuta est. Primitiæ enim ipsius *erant perseverantes in communicatione fractionis panis, et orationibus. Quotidie perdurantes unanimiter in templo* [1]. Et recitationi psalmorum jam ab initio fideles intenti erant: "Divino afflatu compositos psalmos, ait Pius X Papa[2], quorum est in sacris litteris collectio, inde ab Ecclesiæ exordiis non modo mirifice valuisse constat ad fovendam fidelium pietatem.... ; verum etiam ex amore jam in vetere Lege recepto, in ipsâ sacrâ liturgiâ divinoque officio conspicuam habuisse partem."

C. — *De objecto divini officii.*

176. — Oportet, Frater, etiam atque etiam cogitare quodnam sit objectum divini officii, ipse scilicet Deus, qui sua vel sanctorum *eloquia, cantica, hymnos* tuo imponit ori. Quid dicemus de *psalmis* immortalibus ac suavissimis, quos Spiritus Sanctus e pectore *viri secundum cor Dei* elicuit. Audi potius S. Ambrosium cui psalmus est [3]: "Benedictio populi, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo universorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena devotio, libertatis lætitia, clamor jucunditatis, lætitiæ resultatio." Etenim psalmorum cantus, pia vota, suspiria, preces ac laudes nostras ad cœlos extollunt reportantque divina

(1) Act. II, 42 et 46; XII, 5. — (2) *Divino afflatu* 1 Nov. 1911. — (3) Enarrat. in Ps. I, n. 9. P. L. t. 14, col. 968.

lumina, solatia, gratiarum subsidia. Studiose ergo expende, quam vere sit divinitus dictum : *Sacrificium laudis honorificabit me: et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei* [1].

D.— *De divini officii fructibus.*

177.— 1. **Pro recitantibus.**— De divinâ laude dici potest quod de sanctissimo nomine Jesu S. Bernardus testatur, [2] *lucet, pascit, ungit.* Per divinam psalmodiam Deus quodammodo cælos aperit ut *manna* inde fluat, omne in se habens delectamentum. Est Jordanis instar *sacrum* quoddam *balneum,* in quo septies per diem mersus maculas abluas, renovesque ut aquilæ juventutem animæ. O quam *bonum est confiteri Domino et psallere nomini tuo, Altissime.* [3]

Dein omnes pias postulationes exaudiet Dominus, nam accedit *speciale donum,* quo communis oratio ornata est, exauditionis promissum. Ipse enim Salvator dicit [4]: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Quapropter *de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis est.* Jesus Christus igitur orantium in choro, ut caput, ita etiam dux et mediator est, pro eis interpellans, ejusque *ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* [5]

2.— **Pro fidelibus.**— Præterea gratiarum affluentiam, quæ in fideles inde redundat, mente revolve, Frater, ac pondera. Publicus enim cultus divinum invitat Seminatorem, ut semen suum spargat. Hinc illa, quam S. Mater Ecclesia et populus christianus in canonicâ potissimum oratione reponunt, *spes* ac *fiducia,* adeo certa, ut eos, qui divino vacant officio, alterum *Moysen* vocent [6] qui, *in monte sancto* manus levans, victoriam conciliat populo Israël.

---

(1) Ps. XLIX; 23.—(2) Sermo 15 super Cant. P. L. t. 183, col. 846. — (3) Ps. XCI, 2.— (4) MATTH. XVIII, 19 et seq. — (5) ROM. VIII, 26.— (6) EXOD. XVII, 11.

E.— *De claritate muneris divinum officium psallendi.*

178.—Per divini officii psalmodiam, Frater, religiosi sunt *almæ Sionis æmuli*, augustissimum gloriæque plenum in terris sortiti c i licolarum ministerium. Ipsi enim angeli discurrunt inter laudantes Deum in choro: Intersunt choris laudantium S. Angeli, ait S. Nicetius [1], exultantque in laudibus psallentium, si tamen distincte, si attente, si vigilanter, si ardenter, si concorditer, si humiliter. Unde recte S. Augustinus dicit [2]: "Psalterium meum gaudium meum." [3]

§ II.— *De modo divinum officium persolvendi.*

179.— Inter omnes ergo exteriores observantias, ait S. Bonaventura, [4] major debet diligentia divino officio adhiberi, ut ordinate fiat, strenue et devote. Alio enim tempore *facimus pro Deo*, inquit, in hoc autem *assistimus Deo* et *alloquimur eum*, et *nos ipse*, simul et pro nostris necessitatibus ejus auxilium postulamus." Unde, Frater, A) præpara animam tuam ante officii recitationem et B) persolve illud strenue et devote.

180. — A) ***De præparatione ante officium.*** — Constitutiones nostræ [5] apprime indicant quid in hâc præparatione faciendum sit, aiunt enim: "Clerici et sacerdotes legitime non impediti vel dispensati, primo campanæ pulsu audito, ad officium divinum in choro prompte conveniant ut suam Domino mentem præparent, ibique devotione, modestiâ, mortificatione, quiete ac silentio se in conspectu Dei esse

---

(1) *De psalmodiæ bono*, cap. 3, P. L. t. 68, col. 373.— (2) In Ps. CXXXVII, n. 3. P. L. t. 37, col. 1775.— (3) Cfr. pro art. D. MAURUS WOLTER: *Præcipua Ord. monast. elementa*, Brugis, 1880. II opus Dei.— (4) *De sex alis seraph.* cap. VII, n. 9.— (5) Const. n. 47.

recogitent, angelico divinas laudes persolvendi munere perfuncturos."

1.— **Primo campanæ pulsu.**—Quandocumque ergo, Frater, vel diurnis vel nocturnis horis ad opus divinum signum insonuerit, mox summâ festinatione surge: laborans opus projicias, scribens litteram non integres, manus deserat quod agit. Puta tibi adstare angelos clamantes: *Ecce sponsus venit, exite obviam ei.* [1] Quibus cum sanctis Regibus respondere oportet: *Hoc signum magni Regis est, eamus et inquiramus eum, et offeramus ei munera.* [2] Festinet tunc cum gravitate et in silentio pes ad chorum, sensus ad Deum.

Hoc quidem præsertim nocturno tempore observandum est ne, si forsan moram feceris, gratia Dei declinet a te, et animam tuam aridam et desolatam relinquat.

2.— **Legitime non impediti.**— Ne frivolis prætextibus decipiaris nec te ab assistentiâ divini officii leviter dispenses, Frater, recole sententiam, experientiâ sæpe comprobatam, quæ dicit: "Religiosus qui per obedientiam aliquo officio detentus non est, neque choro vult interesse, nisi coactus, in ordine retinendus non est, nec de suâ salute securus; quisquis enim in ordine optat quiete vivere, assuescat chorum frequentare; quicumque enim inimicus est chori, fiet intolerabilis Religioni, vel tandem apostabit." [3]

3.— **Domino mentem præparent.**— In ingressu chori, relictis cunctis terrenis cogitationibus, præpara animam tuam ne tibi dicatur quod Deus peccatori improperat: *Quare tu enarras justitias meas? et assumis testamentum meum per os tuum?* [4]

Divinum auxilium implora ut ipse, qui solus id potest, tumultuantium cogitationum et affectionum turbam sedare dignetur, et vivâ cum fide recita: *Aperi, Domine.* "Cum

(1) MATTH. XXV, 6.— (2) In officio Epiphaniæ 1. Vesp. ant. ad Magn.— (3) Cfr. *Tyrocinium Seraphicum* a Patre Francisco ALBANO RIIDESHEIMENSE O. M. C. p. 270. Moguntiæ, 1772.— (4) Ps. XLIX, 16.

spiritualia sint semper et ubique et omnibus præponenda, idcirco, ait S. Bonaventura [1], quando fueris in ecclesiâ ve alibi ad divinum officium celebrandum, non sis ibi cum vagatione cordis, interponendo nociva, vel cogitando diversa, quia dicit Bernardus: Magna abusio est habere os in choro et cor in foro." Unde Constitutiones admonent Fratres omnes ut se in conspectu Dei versari recogitent.

4.—**Angelico munere perfunguntur.**—Scriptura dicit: *In conspectu Angelorum psallam tibi.* [2] Hæc verba duobus modis explicari possunt: "Uno modo intelligitur, quia cum psallimus Deo, assistentibus angelis psallimus, quia Deus non est sine suis nuntiis atque ministris. Altero modo intelligitur, quod si nos intendimus corde quod ore dicimus, nostra intentio intentioni angelorum jungitur" [3]

Unde ante officii recitationem jam considera, Frater, Ecclesiam unam eamdemque esse, et quæ in cœlis coronata triumphat, et quæ adhuc in terris militans suspirat ad patriam. Lætare ergo sic Deum ab omnibus sanctis glorificari, et desidera omnium sanctorum et angelorum fervorem et caritatem habere ad divinum hoc opus peragendum.

181. — B) **De requisitis ut officium strenue et devote absolvatur.** — Psallendi disciplina duabus potissimum continetur regulis, quarum prior exteriorem hominis compositionem ordinat, posterior interioris animi affectus dirigit.

1. **Exterior hominis compositio.**—*a) In genere.*—De compositione externâ Benedictus Papa XII [4] in genere præcipit: "Ut in Monachorum ecclesiis, humiliter et devote, horis debitis ad divina officia universi et singuli monachi debeant convenire, ipsâque cum devotione sincerâ, tractim, distincte, convenienter et debite celebrent; non transcurrendo, aut syncopando, et quoad alia quæ his impedimentum afferent,

(1) Reg. nov. cap. I, n. 1. — (2) Ps. CXXXVII, 1. — (3) HILDEMARUS. Apud Migne, P. L. t. 66. S. P. Benedicti Regula commentata: col. 478. — (4) In Const. "*Summi Magistri*" cap. 27, a. 1336.

servando silentium; quinimo ad divina intentis præcordiis attendendo. Transgressores vero præmissorum debitæ subjaceant disciplinæ."

Huc referri potest præclarum S. Bernardi monitum [1]: "Vos moneo, dilectissimi, pure semper et strenue divinis interesse laudibus. Strenue quidem, ut sicut reverenter, ita et alacriter Domino assistatis: non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus muliebre quiddam balba de nare sonantes; sed virili, ut dignum est, sonitu et affectu voces S. Spiritus depromentes."

b) In particulari. — Sequentia sedulo semper observanda sunt: 1. Ut semper in choro, sive est standum, sive sedendum, seu genuflectendum, vel inclinandum corpus, summam modestiam, gravitatem et reverentiam adhibeant fratres, siquidem honesta corporis dispositio, quæ mentis devotionem non mediocriter promovet, reverentiam in officio attestatur. [2]

2. Ut stent semper ad officium, nisi rubricæ obstent, ut sint corpore erecto, oculis demissis, manus ante se honeste habentes.

3. Ut omnem in motu membrorum levitatem fugiant, sive capitis in circumvagando, sive oculorum in circumspiciendo per chorum vel alibi, sive manum in fricando, vel volvendo librorum folia, vel aliud superflue faciendo.

Exemplum tibi sit Seraphicus Pater: "Horas canonicas non minus timoratus quam devotus reddebat. Nam licet oculorum, stomachi, splenis et epatis ægritudine laboraret, nolebat muro vel parieti, dum psalleret, inhærere, sed horas semper erectus et sine caputio, non girovagis oculis, non cum aliquâ syncopâ persolvebat" [3]

4. Ut hæc omnia melius observentur, acolythi et hebdomadarius sese præparent ut omnia fiant ordinate et non confuse, et sine erroris hæsitatione, et eorum memores sint

(1) Sermo 47 in Cant. P. L. t. 183, col. 1011. — (2) Cfr. *Speculum Discipl.* Pars II, cap. I n. 7. — (3) CELANO, Leg. II; LXII, p. 242.

de quibus admonent Constitutiones nostræ, scilicet ut [1]: "Officium divinum... gravitate, pausis rite servatis, dicatur voce nec nimis elatâ, nec nimis demissâ, sed mediocri et unisonâ."—"Psalmodia [2] debet esse uniformis, ita ut officium eodem tono, quo fuit inchoatum, etiam perseveret, ac terminetur, absque ullâ declinatione, variatione, aut dissonantiâ. Vox autem non sit levis, dissoluta, et nimis clamorosa; bene vero elevata, clara, devota, humilis ac suavis. Elevata quidem ut sufficiat; clara, ut aures adimpleat; devota ac humilis, ut fidelium animi ad compunctionem flectantur; suavis tandem, ut corda audientium suaviter demulceat, atque ad Deum laudandum convertat."

2. **Interioris animi affectus.**—Hæc regula duo, intentionem scilicet et attentionem, respicit:

1° *Intentionem.* — Actum simplicissimæ ac purissimæ intentionis ferventer exerce; omnes cogitationes, verba et opera tua offer Deo ad honorem et gloriam ejus, et te perfecte resigna ad omne beneplacitum ipsius. In particulari autem, juxta monitum Seraphici Doctoris, [3] in unâquâque horâ divini officii, Christo Jesu gratias age. "Qui natus in *nocte* ex Mariâ Virgine, *mane* judici passurus sistitur, *diluculo* resurrexit, *horâ tertiâ* flagellatur, et post Spiritum Sanctum misit Apostolis, *sextâ* crucifixus, *nonâ* in cruce pro nobis mortuus. *vespere* cœnans corporis et sanguinis sui nobis Sacramenta tradidit, et *Completorio* sepultus est."

2° *Attentionem.* — Constitutiones nostræ [4] præscribunt ut "Officium divinum omni devotione, debitâ attentione..... dicatur." Attentio autem, Frater, est actus intellectûs, scilicet applicatio mentis ad officium divinum. Hæc autem attentio est partim externa, partim vero interna. Externa consistit in absentiâ cujusvis actionis externæ cum attentione

(1) Const. n. 48.—(2) Monita et Declarationes de divino cultu et disciplinâ regulari Definitorii Generalis, 18 Junii 1912. Anal. O. M. C. vol. XXVIII, p. 219 et seq.— (3) *De sex alis Seraph.* cap. VII; § 6.— (4) Constit. 48.

internâ non compossibili. Igitur attentio hæc id tantum exigit, ut officium divinum humano modo peragatur, hoc est, ut religiosus agat et velit agere quod agit, et bene pronuntiet.

Attentio *interna* est advertentia ad officium quod recitatur, et est triplex: *a)* Una est *superficialis* tantum et in hoc dumtaxat sita, ut omnia verba integre, perfecte et distincte pronuntientur. Ad quod omnes, ut per se patet, tenentur.

b) Alia est *litteralis*, quâ homo ad sensum litteralem attendit. Hanc attentionem indicat Propheta [1] dicens: *Psallite sapienter*. "Si quis, inquit S. Basilius [2], ita animam suam intendat ad singula verba psalmorum, sicut gustus intentus est ad discretionem ciborum, iste complet hoc quod dicitur: Psallite sapienter."

Hanc attentionem Cassianus [3] probat et docet: "Omnes, inquit, psalmorum affectus in se recipiens, ita incipiet decantare, ut eos non tamquam a Prophetâ compositos, sed velut a se editos, quasi orationem propriam profundâ cordis compunctione depromat, vel certe ad suam personam æstimet eos fuisse directos, eorumque sententias non tunc tantummodo per Prophetam, aut in Prophetâ fuisse completas, sed in se quotidie geri implerique cognoscat. Eumdem namque respicientes cordis affectum quo quisque decantatus vel conscriptus est psalmus, velut auctores ejus facti præcedemus magis intellectum ipsius quam sequemur." Notat Cardinalis Bona in hunc locum, hoc genus attentionis nonnisi doctoribus convenire, qui sensum psalmorum litteralem et mysticum percipiunt. Est autem hæc attentio per se ceteris omnibus facilior, utilior atque evagationibus minus subjecta, sanctorumque Patrum documentis et Ecclesiæ spiritui magis conformis.

---

(1) Ps. XLVI, 8.—(2) In reg, apud Rufin. cap. 57; citat. in S. P. Benedicti Reg. comment. cap. XIX. P. L. t. 66; col. 477.—(3) Coll. X, cap. XI; P. L. t. 49. col 838. cfr. Card. BONA, *Horol. Ascet.* cap. III, § 3, n. 2.

c) Tertia *intellectualis* dicitur, seu attentio ad finem orationis qui est Deus. Hæc doctis et indoctis communis est. Auctores spirituales vero varias methodos adinvenerunt respiciendi jugiter Deum dum oramus, adhibendo varia signa, sed " hæc exercitia, inquit Cardinalis Bona [1], vix ad praxim reduci possunt sine distractione aut gravi capitis offensione; nam continua attentio ad illas signorum distinctiones, si diu adhibeatur, caput lædit; si vero interrumpatur, inde sequuntur distractiones. " Melius est, Frater, pro viribus actus amoris Dei et humilitatis elicere, vel Deum alloqui. Exemplum præbet Seraphicus Pater, de quo S. Bonaventura scribit [2]: " Psalmos cum tantâ mentis ac spiritûs attentione dicebat, quasi Deum præsentem haberet, et cum nomen Domini in ipsis occurreret, præ suavitatis dulcedine labia sua lingere videbatur. "

NOTA I. — **Pro recitatione privata.** — " Quamvis extra conventum conventualis in omnibus disciplinæ non servetur districtio, in omnibus tamen Religiosi operibus religionis debet vestigium relucere," ait Speculum Disciplinæ [3]. Ergo, Frater, si suprascripta omnia servare non potes, satage tamen, ait Cardinalis Bona [4], ut tuæ pensum servitutis reverenter, attente et devote reddas, integra verba distincte pronunties, statutum servans tempus, nisi necessitas excuset, et locum aptum quærens, atque a distractionibus remotum. Cave ne dum privatim recitas, cursim et perfunctorie officium tuum persolvas, sed quantum fieri potest præscripta documenta observes, præmissa *præparatione, intentione et attentione* adhibitâ, ne oratione tuâ Deum provoces ad iracundiam.

NOTA II. — Quoad distractiones et desolationes intra officium aliquando occurrentes, consule quod infra dicetur ubi sermo est de oratione.

(1) L. c. cap. III, § 3, n. 2. — (2) Vita S. Franc. cap. X, n. 6, Leg. major. — (3) Pars II, cap. I, n 9. — (4) L. c. cap. III, § 5.

Officio peracto, magnâ cum devotione, in spiritu humilitatis et compunctionis, dic semper orationem: *Sacrosanctæ.* "Post horas canonicas, ait Speculum Disciplinæ [1], antequam oratorium exeant, aliquid orationis vel laudis gratuitum Deo munusculum offerant, quem frequenter per negligentiam in officii debiti exhibitione offenderunt. Assuescant huic consuetudini sanctæ frequenter insistere et constanter, motusque animi refugos discant Deo vel paululum applicare." Dein in silentio perge ad opus obedientiâ tibi præscriptum.

Conclusio.— "Quam maxime nostrum interest, dicit R^ns^ Pater Generalis Pacificus a Sejano F. M. [2], ut in conventibus emineat atque floreat illa benedictionum sanctitatisque fons, regularis observantia, quâ statutis horis diurnis simulque nocturnis choro astare, orationi insistere, Sanctorum imo Angelorum more laudes divinas devote persolvere jubemus.— Væ nobis si, frigescente spiritu, elanguente pietate, hæc observantia cadat, divinaque chori et ecclesiæ officia negligantur! Id sane esset in ruinam religiosorum et in ordinis perniciem, sicut signum superbiæ, ut perbelle dicit S. Catharina Senensis [3]: Deliciæ chori fratri negligenti videntur sicut venenosus serpens aut cibus lethalis, tanto afficitur ibi tædio fastidioque; quia *superbia*, *inobedientia* et *ingratitudo*, quibus repletur, gustum interiorem hebetarunt. Obediens, e contrario, chorum habet sicut hortum, et cellam sicut cœlum,... omnem zelum adhibet in conservandis regulis, consuetudinibus et cæremoniis Ordinis sui."

Art. III.— De oratione.

182.— Si vitam spiritualem intimo sensu percipis et perfecte cognoscis, numquam te, Frater, latere poterit, quod ad Dei voluntatem inveniendam et explendam seraphici Patris viam terere debes. At quænam est via S. Francisci

(1) Pars I, cap. XII, n. 6.— (2) L. c. t. 26, p. 12 et 13.— (3) Litt. 80.

nisi sanctæ orationis et devotionis. Ex mente ejus debemus orationi specialiter inhærere, nam fratres suos omnes hisce verbis urget [1]: "Attendant, quod super omnia desiderare debent habere spiritum Domini, et sanctam ejus operationem: orare semper ad Deum puro corde." Et licet laborem eis imponat, nihilominus [2] vult ut: "sanctæ orationis ac devotionis spiritum non exstinguant, cui debent cætera temporalia deservire." Jure ergo spiritum orationis fulcimentum sanctitatis dicemus, et veri Fratris Minoris ornamentum præcipuum. Nam, ut seraphicus Doctor [3] habet: "Oratio est sicut armatura militem ornans, sicut lucerna viam demonstrans, sicut columba olivam portans." Et "quemadmodum regina quæpiam urbem ingressa, omnes in eam divitiæ confluant necesse est; sic, inquit S. Chrysostomus [4], ubi precatio in animum semel intravit, virtutes eam omnes comitantur." Quibus præhabitis, dicemus: 1. de necessitate orationis, 2. de variis orationibus quibus est incumbendum, 3. de cautelis adhibendis quoad animæ instabilitatem ut orationi debito modo vacare possis, 4. de requisitis ad spiritum orationis acquirendum et conservandum.

§ I. — *De orationis necessitate.*

183. — A) In genere. — S. Thomas [5] orationis necessitatem pro omnibus prorsus fidelibus clare exponit, dicens: "Post baptismum necessaria est homini jugis oratio, ad hoc quod cœlum introeat. Licet enim per baptismum remittantur peccata, remanet fomes peccati, nos impugnans interius, et mundus et dæmones qui impugnant exterius. Et ideo signanter dicitur [6] quod *Jesu baptizato et orante, apertum est cœlum*, quia scilicet fidelibus necessaria est oratio post ba-

(1) Reg. cap. x. — (2) Reg. cap. v. — (3) *Diætæ salutis* lib. 2 cap. v, inter opera olim S. Bonavent. adscripta. Ed. Moguntiæ, 1609, t. VI, p. 284. — (4) Serm. de precat. 2 inter dub. P. G. t. 50, col. 786. — (5) 3. q. 39. a. 5. — (6) Luc. IV, 21.

ptismum." Nec abludit S. Joannes Chrysostomus [1]: "Si quis, inquit, animi nervos preces appellaverit, mihi profecto vere dicere videatur. Etenim ut corpus, opinor, nervorum beneficio constat, currit, stat, vivit, compactumque sit, iisque incisis, omnes corporis muneris numeri dissolvuntur: sic animi per sanctas preces et conglutinantur, et constant, cursumque habent pietatis facilem ac secundum." Et alio loco [2]: "Ut enim corpus hoc nostrum, cum animus abest, mortuum est ac foetidum: ita, nisi se animus ad precationem excitat, mortuus est, miser ac fœtidus."

Hæc fidei veritas a Deo revelata et ab Ecclesiâ nobis tradita, facile omnium sæculorum christianorum comprobatur historiâ atque beatorum gloriâ confirmatur. Absque jugi oratione neque sanctitas, neque sempiterna eorum felicitas concipi et exstare potest, testante Domino [3]: *Sine me*, id est sine gratiâ meâ, *nihil potestis facere;* et Apostolo [4]: *Non* sumus *sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: qui operatur in nobis et velle et perficere;* quare juxta Salvatoris nostri præceptum: [5] *Oportet semper orare et non deficere.* [6]

*184.—B) **In specie pro Fratribus Minoribus.**—Vita nostra est vita mixta, contemplativa scilicet et activa. Quid autem aliud est "vita contemplativa nisi in Deum mentem elevare, Deo jugiter adhærere, in cœlis conversari cum cœlitibus, gaudiis perfruendo æternis, ibique mente defixâ in divinis meditandis vitam agere?[7]" Contemplatio et mentis elevatio in Deum adeo necessaria est ut, eâ neglectâ, vera religiosorum vita haberi nequeat, cum orationem semper præcedere, jugiter comitari ac subsequi omnia opera nostra necesse sit.

(1) *Serm. de precat.* 2 inter dub. P. G. t, 50, col. 781.— (2) *Serm. de precat.* 1 inter dub. P. G. t. 50, col. 776.— (3) JOAN. XV, 5.— (4) II COR. III, 5; PHILIP. II, 13.— (5) LUC. XVIII, 1.— (6) Cfr. Rus P. PACIFICUS A SEJANO. M. G. O. M. C. Anal. O. M. C. vol. 27, p. 142.—(7) L. c. p. 140.

" Summâ igitur sapientiâ Seraphicus Pater jussit primum nostrum officium nostrumque munus esse orationis apostolatum ut Fratres Minores, Apostolorum more, prius in oratione haurirent quod sibi ad sanctitatem necessarium, et deinde erga proximos occupati refunderent quod quieti contemplantes sorbuissent."

" Firmiter igitur credamus, ait Cajetanus Maria a Bergamo [1], sanctam orationem statui nostro summe esse necessariam eamque, quantum fieri potest, nunquam omittere studeamus: præsertim cum hæc sit præcisa intentio Seraphici Patris nostri S. Francisci, ne unquam propter qualecumque aliud negotium sanctæ orationis studium omittamus. Quæso! nonne pia et sancta occupatio est, conciones ad fructum et conversionem animarum componere? et tamen neque propter prædicationem negligere debemus orationem, quia ex ordine caritatis obligamur prius curam gerere pro salute propriæ animæ, quam aliorum. Verum equidem est, quod prædicator ruminando concionem æternas veritates in mente habeat; sed aliud est de his cogitare, quomodo applicentur auditoribus, et aliud est meditari qualiter prædicator sibi ipsi applicet ad emendationem propriorum suorum defectuum. Medicina prodest illis, qui eam sumunt, non iis, qui eam conficiunt, sic facile contingit ut quis fiat vanus et mundanus, dum actu aliis de vanitate mundi prædicat. Jam autem, si neque propter prædicationis officium, in quo virtus zeli seraphici actu exercitatur, sancta oratio unquam omittenda est, quomodo licebit eam negligere ob quaslibet frivolas causas et inutiles occupationes?"

Hanc perpendens veritatem S. Bonaventura [2] dudum dixerat: " Cavenda est perturbatio studii et devotionis, ex quâ fulcitur omnis vera Religio, et omne virtutis exercitium

(1) Capuccinus solitarius. *Dictamen practicum* II Diei VII. Monachii, 1755.— (2) *De sex alis Seraph.* cap. II, n. 10.

impinguatur. Arida est omnis Religio, quæ non oleo isto saginatur: instabilis est bonorum operum structura, quæ devotæ orationis frequentia non compaginatur, sicut paries lapidum sine cæmento. In omni Religione, ubi devotionis fervor tepuerit, etiam aliarum virtutum machina incipit deficere, et propinquare ruinæ." Quamobrem summopere optandum ut mentibus nostris Seraphici Patris insculptum maneat oraculum [1]: Orationis gratiam vir religiosus ardenter desiderabit, sine quâ nihil in Dei servitio prosperabitur nec quidquam ab ipso consequetur.

"Utinam, amantissimi Fratres, ait supremus noster Moderator [2], gratiæ et precum spiritu ditati orationis apostolatum quam plurimi facientes, magni orationis viri et apostoli effici totis contendamus viribus. Si hoc, opitulante Deo, animi religiosorum spectabunt, surgent ex nobis alteri Moyses et Samueles, quorum orationibus ira Domini placatur et Israël demicans de hostibus triumphat."

§ II. — *De variis orationibus eliciendis.*

185. — Oratio, uti vidimus, est petitio decentium a Deo. Hæc petitio est aut *publica*, cum fit nomine et auctoritate Ecclesiæ, ut v. g. officium divinum; vel *privata*, cum fit nomine et auctoritate orantis tantum.

Ratione vero *orantis*, oratio est *singularis*, si solitarie ab unâ tantum personâ, aut *communis*, si communiter fit a pluribus personis simul.

Orationem publicam, scilicet officium divinum et modum illud persolvendi, jam explanavimus.

Oratio mentalis, de quâ jam sermonem habuimus (Cfr. supra, p.. 255 et seqq.), quamquam ex naturâ suâ est *singularis*, apud nos tamen in communi loco peragitur. Præter

(1) S. Bonav. *Vita S. Francisci*, cap. x, n. 1, Leg. major.— (2) L. c. t. 27, p. 144. (Pacificus a Sejano).

orationem mentalem, aliæ adsunt orationes breviores in Ordine et in diversis Provinciis præscriptæ, quæ in communi peragi debent, et quas unusquisque diligentissime recitare tenetur. Orationem enim communem speciali modo Dominus commendat, [1] dicens: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

Agemus modo de orationibus singularibus, et quidem A. de orationibus mane et vespere faciendis, B. de recollectione spirituali, et C. de orationibus jaculatoriis.

A. — *De orationibus mane et vespere faciendis.*

186. — Quamquam orationes matutinæ et vespertinæ ordinarie in communi faciendæ sunt, scito tamen, Frater, mane et vespere tempus esse orationi valde opportunum; illud sine oratione transigere periculum foret [2]

1. **Mane.** — Ut primum evigilas, signum crucis attente exprime, et Deum breviter deprecare, ut omnem peccati maculam in te deleat, teque adjuvare et universa hujus diei opera benedicere dignetur. Quidquid per diem acturus sis prævide et offer Deo purissimâ intentione. Præpara et præmuni te ad omnia, quæ probabiliter præsumis posse tibi evenire, locis, negotiis, sociis, et occasionibus rite perpensis: quid facies, quid vitabis, quibus verbis uteris, quâ modestiâ conversaberis. Renova vota tua, et bona proposita olim concepta, actusque virtutis illius elice, quâ præ cæteris maxime indiges.

2. **Vespere.** — " Maxime autem, cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior exit puriorque oratio. Quam secura ascendit de nocte, solo arbitro Deo, sanctoque angelo, qui illam superno altari suscipit præsentandam! Quam serena et placida, nulla interturbata clamore

(1) MATTH. XVIII; 20. — (2) Cfr. *Specul. Discipl.* P. I, cap. XII; n, 4.

vel strepitu!" [1] Gratias Deo ages pro omnibus beneficiis naturalibus et supernaturalibus præstitis tibi, domui in quâ habitas, civitati in quâ es, Ordini tuo ; reliquis mundi hominibus, amicis et inimicis, vivis et defunctis. Percurre breviter puncta futuræ meditationis ; dispone de actionibus diei sequentis, et prævide quid facere et dicere debeas purificando intentionem.

At fusius de omnibus quæ mane et vespere facienda occurrunt tractabimus, ubi de exercitiis quotidianis.

B. — *De recollectione spirituali.*

187. — Hic, Frater, velim maximo desiderio sequaris consilium jam dudum religiosis nostris datum, quo certissimum salutis æternæ et perfectionis religiosæ medium proponitur. " Instent orationi, inquit Speculum Disciplinæ [2], ferventer non solum in oratorio, verum etiam ubicumque fuerint, cum ipsi sint *templum Dei.*"

Legimus in vitâ S. Catharinæ Senensis opportunum exemplum. Cum parentes sponsæ Christi omnem loci commoditatem et orandi vel meditandi tempus præripuissent, Deus ipse ei auctor fuit, ut in animo sibi exstrueret oratorium, in quod mentaliter se recipiens inter negotia externa, sanctæ suæ solitudini mentaliter vacare posset.

Fac similiter, construe templum in solitudine cordis tui, quando corporaliter in negotiis tuis occupatus es, et ibi loquere cum Domino Jesu. Hanc praxim passim tenuit Seraphicus Pater [3]: " ambulans, sedens, comedens et bibens orationi erat intentus. " De Patre nostro Francisco testatur Thomas a Celano [4]: "In silvis et solitudinibus orans, nemora replebat gemitibus, loca spargebat lacrimis, pectora manu

(1) S. Bernardus. Serm. 86 in Cantica, n. 3. P. L. t. 183, col. 1196. — (2) P. I c. xii, n. 1. — (3) Th. a Celano, Leg. I; xxvii. p. 73. — (4) Leg. II; lxi. p. 241.

tundebat... Ibi respondebat judici, ibi supplicabat patri, ibi colludebat sponso... omnem sic et intuitum et affectum in unam quam petebat a Domino dirigebat, totus non tam *orans* quam *oratio* factus." Imitare igitur, Frater, Seraphicum Patrem in hac spirituali recollectione, aliis verbis incumbendo exercitio præsentiæ Dei, cum affectu elice actus amoris et aliarum virtutum. Utinam semper dicere possis quæ S. Elzearius B. Delphinæ, uxori suæ, de sanitate viri absentis anxie quærenti rescripsit: "In sanctissimo vulnere lateris dulcissimi Salvatoris mei me quære, illud namque est habitaculum meum, in quo invenies me et non alibi."

C. — *De orationibus jaculatoriis.*

188. — In spirituali recollectione, Frater, ad Deum pergis, ad illum aspiras. Aspira ergo ad eum per breves et ardentes jaculatorias preces, sunt enim scintillæ et sagittæ quibus cor nostrum accenditur et cor Dei configitur.

Orationes communes, præsertim canonicæ, nullo pacto abbreviari possunt, non ita orationes singulares. Per diem certe *frequenter* orandum est et *assidue;* attamen sine longâ orationis extensione, *sine clamore* aut multiloquio inani.

1. **Frequenter.** — Ea semper fuit praxis non tantum S. Francisci, sed et omnium virorum spiritualium, maxime monachorum in Ægypto, de quibus S. Augustinus in Epistolâ ad Probam ait:[1] "Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen brevissimas, et raptim quodammodo jaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras evanescat atque hebetetur intentio."

2. **Assidue.** — Assidue adhibendæ sunt orationes jaculatoriæ.

a) In primis ad pios affectus excitandos. "Quemadmo-

(1) Epist. 130, c. x. P. L. t. 33, col. 501.

dum in apparando prandio, cum potu opus est, si aqua calida frigescat, ad focum admotam calefacimus: ita, ait S. Chrysostomus [1], et hic faciendum est, et os nostrum quasi ad prunas admovendum, ut hoc pacto mens ad pietatem rursum accendatur."

b) Ad tentationes superandas vel repellendas; qua ratione oratio jaculatoria murus inexpugnabilis, lorica impenetrabilis ac munitissimus merito dicenda est.

c) Adversus omnes animi morbos, pravas inclinationes, affectiones vitiorum, præsertim carnalium, titillationes, irritamenta, pericula, occasionesque peccatorum.

d) Adversus nocturnas etiam dæmonum illusiones, infestationes.

e) Valet denique oratio jaculatoria ad perpetuam Dei memoriam retinendam, ad jugem et assiduam orationem facile et sine molestiâ exercendam.

Proinde assidue in omni loco, noctu, interdiu, in prosperis, in adversis, in omni negotio spirituali, in omni tentatione nobis pronuntiandæ, mente sin minus ore versandæ ac repetendæ sunt orationes jaculatoriæ, ut: "Deus meus et omnia." — "Amore Dei." — "Deus in adjutorium meum intende", etc. etc. [2]

3. **Sine multiloquio inani.**— "Non in multiloquio, sed in puritate cordis et compunctione lacrimarum nos exaudiri sciamus, ait Speculum disciplinæ [3], et ideo brevis debet esse et pura oratio, nisi forte ex affectu inspirationis divinæ gratiæ protendatur." Abbas Macarius [4] a fratribus interrogatus quomodo orandum sit, respondit: "Non sunt necessaria nobis superflua verba, sed extendere tantum manus, ac dicere debemus: Deus, quomodo vis, et sicut tibi placet, ita fiat. Si autem tentatio irruerit, aut impugnatio, dicen-

(1) Hom. 4 de Anna, n, 5, P. G. t. 54, col. 666, 668. — (2) Cfr. CASSIAN. Coll. X, P. L. t. 49, col, 832, 833.— (3) P. I, cap. XII, n. 3.— (4) Cfr. S. P. Benedicti Regula commentata, cap. XX, P. L. t. 66, col. 479, 480.

dum: Deus, auxiliare nobis: Ipse enim scit quæ nobis expediant." Quinimo et ipse Christus in Evangelio: "Orantes, inquit, nolite multum loqui sicut ethnici; putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur; nolite ergo assimilari eis."

4. **Differentia inter multiloquium et diuturnam precationem.** — Quid autem sit in multiloquio orare, et in quo ab invicem differant multiloquium et diuturna precatio, erudite admodum docet S. Augustinus [1] his verbis: "Neque enim, ut nonnulli putant, hoc orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus, aliud est diuturnus affectus. Nam et de ipso Domino scriptum est quod pernoctaverit in orando, et quod prolixius oraverit: ubi quid aliud quam nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus?" Et paulo post: "Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si fervens perseverat intentio; nam multum loqui est in orando rem necessariam superfluis augere verbis. Multum autem precari est ad eum quem precamur, diuturnâ et piâ cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quam sermonibus agitur, plus fletu quam affatu."

§ III. — *De cautelis adhibendis quoad animæ instabilitatem ut orationi debito modo vacare possit.*

189. — Multæ sunt, Frater, rerum vicissitudines, multa mentis humanæ instabilitas, multiplex divinæ Providentiæ operatio. "Sereno diei nox turbida succedit, ait Cardinalis Bona [2], et post maximam ubertatem rerum omnium egestas subsequitur. Sæpe vertitur cithara in luctum, gaudium in mœrorem: et vix gustata primoribus labiis divina dulce-

(1) Epistola 130, cap. x, P. L. t. 33, col. 501. — (2) *De discretione spirituum*, cap. XIII, 4.

do in amaritudinem amarissimam commutatur." Etenim Propheta [1], qui in abundantiâ suâ dixerat: *Non movebor in æternum*, mox cum lacrimis suspirat: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.*

Ordo harum vicissitudinum *ordinarius*, in viris orationi et devotioni incumbentibus, hic est, teste S. Gregorio [2]: "In *inchoatione* inveniunt blandimenta dulcedinis; in *medio*, certamina tentationis; ad *extremum*, perfectionem plenitudinis. Prius dulcia suscipiunt, quæ consolentur; postmodum amara quæ exerceant; et tunc demum suavia atque sublimia quæ confirment."

Observa, Frater, hunc ordinem dici *ordinarium*, nam, ut idem S. Gregorius nos monet [3]: "Omnipotens Deus, quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit. Unde scriptum est [4]: *Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, et in misericordiâ sempiternâ misertus sum tui.* Sanctos etenim suos Dominus veniendo adjuvat, relinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat."

Ut hæc melius intelligere possis, agemus 1° de consolatione et 2° de desolatione.

Ratione autem hujus materiæ momenti, hic diutius immoremur.

Cum motiones omnes quas intra orationis exercitium experimur, vel in gaudium seu consolationem desinunt, vel in tristitiam seu desolationem, necesse est, Frater, I. de consolationibus et II. de desolationibus hic agamus. Inquiremus A) quot sint genera, B) quænam earum causæ, C) quid nobis faciendum sit, ne spiritum orationis et devotionis amittamus.

(1) Ps. XXIX, 7-8.— (2) L. 24 Moral. cap. XI. P. L. t. 76, col. 302.— (3) L. 20 Moral. cap. XXIV, P. L. t. 76, col. 168.— (4) Is., LIV, 7.

I.— *De consolationibus.*

190. — A) ***De variis consolationum generibus.*** — Priusquam de variis consolationis generibus tractamus, sciendum est quid veniat sub nomine consolationis.

Consolatio de quâ hic loquimur, Frater, suavitas quædam est, et interna jucunditas ac delectatio. Cum consolatio animam afficiat diversimodo, diversa nomina sortita est.

Triplex est consolatio: — Prima solâ mente, secunda solo sensu, tertia utroque percipitur.

"Prima consolatio dicitur *spiritualis*, ait cardinalis Bona [1], cum solâ mente percipitur, non defluens in partem sensitivam: unde fit ut nonnunquam pars inferior arida sit et desolata, dum superior pacatissimâ jucunditate perfruitur."

"Spiritualis proprie consolatio tunc esse noscitur, docet S. Ignatius [2], quando per internam quamdam motionem exardescit anima in amorem Creatoris sui, nec jam creaturam ullam, nisi propter ipsum, potest diligere."

Secunda *sensibilis* nuncupatur, cum solam partem inferiorem afficit. Tertia vero, cum a spiritu in sensus et in corpus redundat, utramque complectitur, sicut scriptum est, *cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum* [3]. Sic, v. g. "Quando lacrimæ funduntur, amorem (divinum) provocantes, sive ex dolore de peccatis profluant, sive ex meditatione passionis Christi, sive aliâ ex causâ quâlibet, in Dei cultum et honorem recte ordinatâ [4]."

Hæc ultima est frequentior, nam ob mutuam concordiam, quâ pars una alteri consentit, gaudia sibi et dolores communicant. Fieri tamen potest, ut ex unâ in alteram parum vel nihil effluat: sicut Christus in passione omni consolatione partem inferiorem spoliavit; sicut etiam æger amarum

(1) L. c. cap. XIII, n. 1.— (2) *Exercitia spiritualia.* Ed. Roothaan, 1865, Lutetiæ Parisiorum. Reg. ad spiritus dignosc, 1. hebd. reg. 3.— (3) Ps. LXXXIII, 3.— (4) S. Ign. l. c.

pharmacum hausturus, appetitu quidem inferiori horret atque ipsum sumere nollet; quia tamen in eo agnoscit latens valetudinis bonum, non solum illud vult, sed etiam gustat et in ipso delectatur. Hæc autem delectatio spiritualis quâ voluntas inferiorem appetitum, etsi forte reluctantem, ad bonum trahit, etiam vocatur *substantialis* [1]. Claritatis causâ, consolationes ad duo reducimus genera, nempe ad consolationem *substantialem* et *sensibilem.* Nomine consolationis *substantialis* intelligimus mere spiritualem; nomine vero *sensibilis*, tam mere sensibilem quam mixtam.

191. — B) ***De variis consolationis causis.*** 1. **Causa consolationis substantialis.** — Consolatio substantialis a solo Deo esse potest, qui solus humanæ menti illabitur [2].

2. — **Causæ consolationis sensibilis.** — *a)* Si consolatio sensibilis derivat a substantiali, tametsi naturaliter fieri potest, divinæ tamen largitati ut plurimum tribuitur, quæ nostram imbecillitatem dulcedine illâ allicit et confortat, ait Cardinalis Bona [3] Tunc eam a Deo procedere evidens erit, cum illâ præsente non extollimur, illâ abeunte non affligimur, sed cum humilitate et gratiarum actione eâdem utimur tamquam conditurâ, quâ inferior appetitus ad solidum cibum edendum excitetur.

b) Sed si jam non a substantiali provenit, aliquando Deum, aliquando dæmonem, aliquando ipsam hominis naturam causam habet. Ab effectibus autem ejus origo discernitur.

a) Deus. — "Spiritui bono.... proprium consuetumque est, ait S. Ignatius [4], recte agentibus animum ac vires addere, consolari, devotionis lacrimas ciere, illustrare mentem, et tranquillitatem dare, sublatis obstaculis omnibus, ut expeditius alacriusque per opera bona semper ultra tendant."

Motivum vero cur hanc consolationem Deus largiatur non

(1) Cfr. card. Bona, l. c. cap. xiii, n. 1. — (2) Cfr. Ign. Exercit. *Regulæ ad dignosc.* 2. hebd. Reg. 2. — (3) L. c. cap. xiii, n. 2. — (4) Exerc. spirit. *Regulæ ad spiritus dignosc.* 1. hebd. Reg. 2.

est gratiæ copia, sed mentis inopia, nam, ut ait Cassianus [1], hæc gratia Dei "inspirat indignos, exsuscitat dormientes et illuminat obsessos ignorantiæ cæcitate, clementerque nos arguit atque castigat, infundens se cordibus nostris, ut vel sic de inertiæ somno compunctione ipsius instigati consurgere provocemur."

Effectus autem quibus discernitur an consolatio reapse a Deo sit, sunt sequentes: si mentem illustrat, patientiam corroborat, fiduciam erigit, voluntatem accendit, evagationem excludit, sensus reficit, et a rebus terrenis avellit, ac tandem desinit in veram et solidam consolationem substantialem.

b) DÆMON.— "Id moris est spiritui maligno, docet adhuc S. Ignatius [2], ut in lucis angelum transfigurans sese, cognitis piis animæ votis, primum obsecundet, mox inde ad perversa sua desideria alliciat. Simulat etenim ab initio bonas sanctasque hominis cogitationes sequi et fovere ; ut deinde in fallaciarum suarum pedicas paulatim tractum illaqueat."

Hæc S. Ignatii regula summi est momenti, ait P. Roothaan [3], ne decipiamur specie boni, et a vero bono divellamur. "Nulla enim est virtus, ad quam ferri majori studio animam aliquam contingat, quin dæmon, id animadvertens, continuo tentet specie ipsius illius virtutis, sive per excessum, sive alio artificio, animam vexare, impedire, perdere. Cogita, v. g. quam multos *zelus* indiscretus, quam multos *devotio* inordinata perdidit, vel certe impedivit, et perdit vel impedit quotidie, fallente scilicet dæmone; cujus tamen fallacias anima vere *humilis* et præsertim *obediens* facile vitabit. Parum enim proficit inimicus extrinsecus agens, nisi domesticus *amor proprius* in eamdem ruinam conspiret."

(1) Coll. IV, cap. v, P. L. t. 49, col. 589.— (2) Op. c. *Regul. pro plenior. discret. spirituum*, 2 hebd, Reg. 4.— (3) L. c. *Reg. pro plenior. discret. spirit.* 2 hebd. nota 6. in reg. 4 versionis litteralis; Ed. Roothaan, p. 189.

Signa quibus cognoscere possis utrum dæmon consolationis sit auctor, indicat idem S. Ignatius [1]: "Si in discursu (in serie) cogitationum, quas suggerit, desinat in rem aliquam malam, vel distractivam, vel minus bonam quam ea quæ anima prius sibi proposuerat facienda; vel inquietam reddat, vel conturbet animam, auferendo illi suam pacem, tranquillitatem, et quietem quam prius habebat, clarum signum est procedere (cogitationes illas) a malo spiritu, inimico nostri profectûs ac salutis æternæ." Ex caudâ ergo serpentinâ dignoscitur hostis, siquidem consolatio a dæmone proveniens, tenebras et caliginem ingerit menti, facitque hominem superbum, pervicacem, impatientem, indocilem ac tandem in carnis illecebras impellit. [2]

c) NATURA. — Natura autem, cum in omnibus sua commoda quærat, se semper pro fine habet et in seipsa quiescit.

192. — C) ***Quid faciendum ne consolatio spiritui orationis ac devotionis noceat.***— Ut spiritus orationis et devotionis per consolationes non exstinguatur, videre debes, Frater, quid faciendum sit 1. tempore consolationis sensibilis, 2. quid tempore devotionis substantialis.

1. **Tempore consolationis sensibilis.** — Consolationes sensibiles, quæ a substantiali non proveniunt, quamvis has Deus incipientibus et imperfectis largiatur, pericula multa continere possunt. Unde sedulo observanda sunt sequentia monita:

a) Humilia teipsum. — Incipientes dum dulcedine intus perfunduntur, facile alios dijudicare et despicere incipiunt, se sanctos jam Deique secretarios existimantes, de seipsis tamquam de veris contemplatoribus loquuntur. Hunc agendi modum perniciosum esse, nemo non videt. Quare homo in consolatione constitutus "seipsum deprimat, ait S. Ignatius [3], ac vilifaciat quantum potest, reputando secum, quam

(1) Ibid. Reg 5, versio Roothaan.—(2) Cfr. Cardin. BONA, l. c. cap. XIII, n. 2:— (3) Op. c. *Reg. ad spiritus dignosc.* 1. hebd. Reg. XI.

imbellis quamque ignavus esse apparebit, desolatione impugnante, nisi per gratiæ et consolationis divinæ opem cito sublevetur."

b) Tempus desolationis prævide. — In dulcedine et consolatione potius quam in mortificatione vitiorum, imperfecti plerumque sanctitatem constituunt. Quandiu devotionem sensibilem et gratiam lacrimarum præsentem habent, alacriter Deo serviunt. Sed mox, ubi subtraxerit Deus devotionem illam, videbis illos perturbari et jam nec orationi, nec ceteris sanctis exercitiis intendere velle. Et quia internas consolationes juxta vota sua non sentiunt, forte ad res externas spirituique contrarias sese perniciose convertunt. Merito igitur idem S. Ignatius dicit: [1] "Quod fruenti homini consolatione prospiciendum est, quo se pacto gerere poterit, desolatione deinceps occurrente: ut jam inde acrimoniam et robur animi mature comparet, ad impetum ejus reprimendum."

c) Imprudentiam devita.—Hâc de re optime dicit Thomas a Kempis [2]: "Quidam incauti propter devotionis gratiam seipsos destruxerunt, quia plus agere voluerunt quam potuerunt, non pensantes suæ parvitatis mensuram, sed magis cordis affectum sequentes quam rationis judicium. Et quia majora præsumpserunt quam Deo placitum fuit, idcirco gratiam cito perdiderunt. Facti sunt inopes et viles relicti, qui in cœlum posuerunt nidum sibi; ut humiliati et depauperati, discant non in alis suis volare, sed sub pennis meis sperare." Cave igitur, Frater, ne tempore consolationis teipsum ultra vires externis pœnitentiæ operibus excrucies, aut alia multa temere statuas, et ad ea voto te obliges. Noster P. David ab Augusta [2] ubertate sensibilis devotionis repletis et indiscrete se gerentibus, optimum præbet consilium, eos monens ut se interdum ab hujusmodi vehementiâ subtrahant.

---

(1) L. c. Reg. X.—(2) *Imit. Christi.* L. III, cap. VII, n. 2,— (3) *Op. cit.* Lib. III, cap. LXIX, p. 367, 368.

" Utilius enim est, ait, ad horam temperantius frui gratiâ devotionis, quam omnino, exhaustis viribus et destructâ virtute naturali, totaliter eam perdere et irrecuperabiliter eâ carere; quia sic destructi sæpe postea nimis incipiunt sibimet compati, et ut recuperent vires amissas per indiscretionem, non solum delicatius, sed etiam dissolutius quam expedit, se habere... Vase enim contrito, liquor effunditur: *Defecit caro mea et cor meum,* [1] quia, cum corporis virtus omnimodis deficit, etiam cordis vigor a devotione languescit." — " Tutissimum est, ait Cardinalis Bona, [2] hanc sensibilem consolationem nunquam desiderare, nam vita christiani est bene facere et male pati. Sæpe etiam decipimur, eam a Deo esse existimantes, cum a naturâ vel a dæmone sit. O quam frequenter, exclamat Richardus [3], imperfecti et ignari gratiæ moventur carnali gaudio, vel naturali alacritate, et moveri se arbitrantur spirituali consolatione! Undecumque procedit, non debet homo e nihilo suo exire, neque ei adhærere, sed soli Deo, ut semper ei vertatur in bonum."

d) Dantur etiam in virtute proficientibus sensibiles consolationes, ait P. David [4], " propter redundantiam interioris dulcedinis, ut, sicut anima communicat corpori suo quasi comiti et socio viæ passiones suas, ita communicet ei et consolationes... Et hoc est *ex supereffluenti mensurâ,* quæ datur electis, cujus redundantia, ne effusa depereat, excipitur a corpore, quod particeps fuerat in labore." Has consolationes, proficientes per se quærere non debent, et supradicta monita de consolatione mere sensibili data observare tenentur.

Viri in caritate vere proficientes non seipsos, sed Deum quærunt: non suam consolationem, sed Dei placitum. Sive Deus ipsis infundere, sive non infundere vult influxum æternæ suavitatis, iidem manent; et æqualitatem mentis servan-

(1) Ps. LXXII, 26. — (2) Op. c. cap. XIII; 2. — (3) In Cant. cap. 33. P. L. t. 196, col. 499. — (4) L. c. p. 366.

tes, Deum diligere atque laudare non cessant. Quamvis aliis benedictionibus a Deo ditentur, non animum erigunt, non alios despiciunt, sed pati pro Deo et ab aliis viles haberi desiderant, ut sæpe Seraphicus Pater dixit [1].

2. **Tempore consolationis substantialis.** — Spirituales consolationes, quæ solâ mente percipiuntur, solidiores sunt, et jam adultæ virtutis comites, atque caritati dant incrementa, ait Cardinalis Bona [2]. Has viri sancti, cum desunt, optant; cum adsunt, diligentissime custodiunt; cum auferuntur, patienter ferunt, Deum solum, non ejus dona quærentes, semperque parati illis carere. Docet S. Bernardus [3], nihil efficacius esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam omni tempore coram Deo inveniri non altum sapientes, sed timentes. " Time, inquit, cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo revertetur." Cum adest, timendum est ne non digne operemur ex eâ. Cum recesserit, multo magis timendum, quia ubi deficit nobis gratia, et nos deficimus, quia relinquit nos custodia nostra. Ideo in omni consolatione, sive sensibili, sive substantiali, *beatus* dicitur *qui semper est pavidus.* [4]

II. — *De desolatione seu ariditate.*

193. — Consolationi opponitur desolatio seu ariditas, quæ est mentis obscuritas et affectuum sterilitas. Trademus, Frater, 1. varia ariditatis genera, 2. earum causas investigabimus, et 3. aliqua consilia præstabimus ne spiritui orationis et devotionis noceant.

A) ***De variis ariditatis generibus.*** — Ariditas duplicis est generis: una vocatur *sensibilis*, altera vero *substantialis*.

1. — **Sensibilis** nuncupatur ariditas quæ in solâ parte inferiori manet. Est nihil aliud quam tædium, angor, ægri-

(1) Cfr. CELANO, Leg. II, LXV; p. 244. — (2) Ibid. — (3) In Cant. Serm. 54. P. L. t. 183, col. 1042. — (4) PROV. XXVIII; 14.

tudo partis inferioris, quæ nec in meditatione, nec in oratione, nec in rebus spiritualibus gaudium sive consolationem sensibilem percipit.

2. — **Substantialis** vero dicitur ariditas quæ ita afficit sensus ut in partem superiorem tristitiam derivet, eamque frangat et dejiciat, ut non nisi ægre et cum maxima difficultate spirituales exercitationes aggrediatur. Hæc est proprie mentis obtenebratio et *voluntatis ægritudo.*

Magna inter utramque invenitur differentia. Ariditas *sensibilis* haberi potest cum substantiali consolatione, et sic a viris perfectis facile tolerari potest, cum præsertim experientiâ didicerunt auferri ad tempus sensibile gaudium, sed cumulatius restitui et semper ad salutem inservire. Ariditas autem *substantialis* partem superiorem frangit et dejicit, nam, ait Cardinalis Bona [1]: "in parte superiori densissimâ caligine mens obscuratur, languet voluntas nusquam inveniens consolationem, nec in Deo, nec in creaturis: omnis æstus amoris refrigescit, et quod gravissimum est, tot tentationibus premitur, ut sibi sæpius videatur diffidentiæ, blasphemiis et desperationi consensum præbuisse. Hoc horribile tormentum pœnis inferni assimilant qui experti sunt."

Uti vides, Frater, per ariditatem *sensibilem* homo tantum patitur in corpore; per substantialem vero tam in animâ quam in corpore. Quid! ut idem auctor notat [2]: "Quandoque etiam terrenis facultatibus spoliatur, deseritur ab amicis, traducitur per ora omnium tamquam illusus, despicitur tamquam insanus, vita moresque ejus ubique infamantur, gravibus morbis corripitur, a dæmonibus vexatur, et quocumque se vertit nihil ei occurrit, nisi afflictiones, irrisiones, persecutiones, et plurima mortis imago."

194. — B) ***De ariditatis causis.*** — Sicut consolatio, ita ariditas a Deo, a dæmone, a naturâ esse potest.

(1) L. c. VII. — (2) Cardin. BONA, l. c. cap. XIII, n. 7.

Inquirendum igitur est: 1. cur Deus ariditatem immittat vel evenire permittat, 2. quomodo a naturâ proveniat, 3. cur dæmon hoc medio animas impugnare studeat, et dein 4. signa quibus dignoscitur utrum ariditas a Deo an a dæmone sit.

1.— **Cur Deus ariditatem immittit vel eam evenire permittit.**— *a)* QUOAD ARIDITATEM SENSIBILEM. — Evenire potest, Frater, ut dum in oratione magis conaris habere devotionis gratiam, minus habeas, et cum vehementius instas, aridior et durior corde fias, maxime cum te ad sacram communionem vel ad summas festivitates studes sollicite præparare. Hujus ariditatis causa persæpe a Deo est, et noster P. David ab Augusta [1] motiva inquirit cur Deus hanc desolationem permittat; ait enim: "Cum homini incertum sit, *an sit dignus amore vel odio* [2], secundum supernæ rationem dispositionis, et merita singulorum soli Deo sint nota, si non possumus secundum veritatem cuique consulere quid sentire in hujusmodi debeat et facere, possumus tamen, secundum conjecturas aliquas colligere rationes, cur Deus tunc subtrahat bonis et studiosis devotionis gratiam, cum eam libentius haberent et instantius quærunt; et possunt quinque super hoc rationes assignari."

Hæ rationes quidem sunt: 1. Humiliatio; 2. Purgatio peccati; 3. Eruditio in gratiâ; 4. Impetuosus cordis conatus et 5. Meritum majoris gratiæ et gloriæ.

1° *Humiliatio.* — Complacentia etiam exigua semper Deo displicet, Frater. At, ait P. David [3]: "Extolluntur devoti quadrupliciter: quia aut gloriantur se devotionis gratiam præcedentibus studiis et laboribus meruisse; aut præ ceteris, qui hanc gratiam non videntur habere, se a Deo dilectos esse; aut majorem esse gratiam sibi datam, quam tamen sit in veritate; aut se melius ea scire uti et gratius recipere et fructuosius impendere et minus negligere quam alii, qui simile donum gratiæ acceperunt."

(1) L. c. Lib. III, cap. LXIX; n. 2. — (2) ECCLES. IX; 1.—(3) L. c. n. 5.

Deus autem, nos ariditate humiliando, hanc complacentiam ac superbiam dissipare intendit. "Non sine causâ, inquit S. Bernardus, [1] invasit me languor iste animi et mentis hebetudo, insolita quædam inertia spiritus. Currebam bene: sed ecce lapis offensionis in viâ; impegi, et corrui. Superbia inventa est in me, et Dominus declinavit in viâ a servo suo. Hinc ista sterilitas animæ meæ, et devotionis inopia quam patior... Non sapit Psalmus, non legere libet, non orare delectat, meditationes solitas non invenio... Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ et gulæ indulgentior... Heu! omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat"... Ergo argumentum superbiæ, privatio est gratiæ.

Quando homo complacentiâ imbutus, devotionem desiderat, Deus eum ariditati subjicit, quia, ait P. David [2], "magis humiliatur homo tunc quam alio tempore."

2) *Purgatio peccati.*— "Quia forte per alia exercitia minus purgatus est, vel aliqua habet delicta, quæ non recolit; et ut dignus accedat ad Eucharistiam et amplius purgetur a peccatis, in hoc punitur, in quo magis dolet, et quo dolor gravior, eo purgatio efficacior. Et maxime, quia forte alio tempore minus studiose quæsivit devotionis gratiam, vel oblatam negligentius recepit nec dignas pro eâ gratias retulit, punitur modo in quo peccavit, ut tunc illâ careat gratiâ, cum desiderat, quam ante neglexit, cum habere poterat, et cautior de cetero in hâc parte fiat." [3] Aliis verbis "quia sumus tepidi, et pigri seu negligentes in exercitiis nostris spiritualibus; atque ita ob culpas nostras elongatur spiritualis consolatio a nobis." [4]

3) *Eruditio in gratiâ.*— Alia causa cur Deus ariditatem permittat, ea est, scilicet ut homo "ex hoc *eruditior in gratiâ*

(1) Serm. 54 in Cant. P. L. t. 183, col. 1042. — (2) L. c. n. 3. — (3) DAVID AB. AUG. L. c. n. 3. — (4) S. Ignat. *Exerc.* versio litter. *Reg. ad spirit. dignosc.* 1 hebd. Reg. IX.

fiat quod a Deo sit non ab homine, cum non potest eam homo pro voluntate arbitrii sui habere, sed Deus, qui dat ex se, quando vult, infundit, et quando vult, subtrahit, prout sibi placet et prout accipienti judicat convenire; item, quod eam ex gratiâ suâ dat, non pro meritis hominis, quia, si daret semper cum quæritur, et non daret, nisi quæreretur, putaretur jam tantum dare secundum merita requirentium et non secundum gratiæ liberalitatem." [1]

Scito ergo, Frater. hoc donum consolationis, non esse volentis neque currentis, sed Dei miserentis.

4) *Impetuosus cordis conatus.*—"Violenta acceleratio præfocat spiritum etiam in corpore, morosa autem respiratio cordis refrigeratio est," ait P. David ab Augusta. [2] Sic etiam "aliquando ex impetuoso cordis conatu *libertas mentis obstruitur.*" Vir devotus enim "si non juxta desiderium cordis statim potest elicere gratiam quæsitam, contristatur et amplius ex hoc induratur, et quo impetuosius cupit se ad devotionem cogere, tanto minus proficit et amplius arescit, sicut qui botros in torculari vel olivas in prælo subito nimis vehementer comprimit, liquor magis turbidus et insipidus profluit, quam si paulatim moderatius compressisset." Devotio igitur. Frater, sponte et in spiritûs libertate a Deo quærenda est.

5) *Meritum majoris gratiæ et gloriæ.*— Etenim "desiderium non adimpletum affligendo purgat animam, et patientia desolationis et humilis sufferentia mœroris quasi lima reddit animam clariorem et magis susceptibilem splendoris divini, et amplioris gratiæ et gloriæ capacem." [3] Tibi igitur persuasum esse debet ariditates a Deo provenientes, munera singularia divinæ providentiæ esse, et magna erga te amoris indicia.

b) QUOAD ARIDITATEM SUBSTANTIALEM.—Hanc animi desolationem Deus ordinarie immittit vel evenire permittit ut

(1) DAVID AB AUGUSTA. l. c. n. 3. — (2) l. c. n. 7. — (3) DAVID, l. c. n. 8.

probetur virtus, sicut scriptum est: [1] *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.* "Ut probet nos (Dominus) quantum valeamus, ait S. Ignatius, [2] et quousque procedamus in ejus servitio et laude, absque tanto stipendio consolationum, et magnarum (specialium) gratiarum." Ratio ergo est, "ne magnitudo consolationis extollat, ne quasi jure hereditario possideatur; ut homo profundius seipsum cognoscat, ut propriam fragilitatem vereatur, ut semper humilis perseveret; ut habitam gratiam diligentius custodiat, et amissam ardentius quærat; ut aliorum afflictionibus compati discat, ut patientiæ exhibitione pro peccatis satisfaciat, ne caro deficiat, quæ dulcedinem spiritûs diu sustinere non posset, ut nimia affectio ad Dei dona tollatur, ut gratis serviat Deo" et similis Filio Dei reddatur. [3]

2.—**Quomodo a naturâ provenit.**— Ariditas potest etiam a naturâ provenire, quæ cum seipsam in omnibus quærat, deficiente solatio contristatur, et ab operibus sanctis abhorret, fucata gaudia quærens in creaturis. "Omnino voluptatibus mundanis satiasti te, ait S. Franciscus Salesius, [4] mirum non est, si delicias spirituales nauseas. Qui voluptatibus mundanis abundant, spiritualium capaces esse non possunt." — "Duplicitas et astutia spiritus, ait idem Sanctus, [5] in confessionibus et communicationibus spiritualibus cum duce nostro exercita, attrahit siccitatem et sterilitates. Cum enim Sancto Spiritui mentiaris, mirum non est, si tibi suam consolationem denegat. Si simplex et candidus instar infantis esse nolueris, non tibi saccharum infantium dabitur."

3.— **Cur dæmon animas ariditate impugnat.**— "Hominibus qui se a vitiis et peccatis purgandos curant sollicite, ait S. Ignatius [6], et in obsequii divini studio magis ac magis in dies promovent, immittit spiritus malignus molestias, scru-

(1) Tob. xii; 13. — (2) L. c. 1ª hebd. R. 9. — (3) Cfr. Card. Bona. l. c. cap, xiii, n. 6. — (4) *Introd.* P. IV, cap. 14.— (5) Ibid. — (6) Reg. II *ad spirit. dignosc.* 1ª Hebd.

pulos, tristitias, rationes falsas, et alias id genus perturbationes, quibus profectum illum impediat."

Nihil mirum quidem, Frater, nam cum lætitia spiritualis, teste Seraphico Patre [1], sit ad animæ profectum utilissima, dæmon hanc lætitiam impugnat, animam Deo deditam quibuscumque possit artibus turbat, ut optime dicit P. Roothaan [2]: "Inimicus enim cum sit, animam, quam *ad malum pertrahere* se tam facile posse non sperat, saltem *impedire* a *profectu* vel saltem *vexare* et affligere tentat; proque odio isto etiam *vexare* in primis contentus est, non sine spe *impediendi* hâc ratione magis bonum, ac tandem etiam *pertrahendi* animam ad malum."

4.—**Signa quibus dignoscitur utrum ariditas a Deo an a dæmone sit.**

a) QUOAD ARIDITATEM SENSIBILEM. — Cum a dæmone procedit ariditas sensibilis, ait Cardinalis Bona [3], homo fit impatiens, tepidus, inconstans, plenus diffidentiâ et desperatione. Cum audit mentionem fieri crucis, patientiæ, humilitatis, tædium et horrorem ostendit, et a proposito virtutis resiliens ad insana mundi carnisque solatia convertitur.

Cum autem a Deo est, ad creaturas non divertit homo, nec ullam in illis reperit consolationem: nullam obscuritatem, nullum virtutis horrorem sentit; sed fixus in Deo, manens in piis exercitationibus perseverat: et quo gravior est sensibilis desolatio, eo magis in illo crescit substantialis consolatio, atque amplius lætatur, quod Deo serviat propter ipsum solum, nullâ existente in sensibus suavitate.

b) QUOAD ARIDITATEM SUBSTANTIALEM.— Homo ariditate substantiali vexatus, ut sciat utrum desolatio a Deo an a dæmone veniat, orare debet et consulere patrem spiritualem. Nam, ut optime notat S. Ignatius [4]: "Obnixe satagit diabo-

(1) CELANO, Leg. II. cap. LXXXVIII, et seq. p. 265. — (2) *Exerc. S. Ignatii.* Reg. aliæ vel 2æ hebd. nota in Reg. I. — (3) L. c. n. 5. — (4) Op, cit. *Reg. ad spirit. dignosc.* 1æ hebd. Reg. XIII.

lus, ut anima, quam circumvenire cupit ac perdere, fraudulentas suas suggestiones teneat secretas. Indignatur vero maxime, et gravissime cruciatur, si cui vel confessionem audienti, vel spirituali homini molimina sua detegantur, a quibus ita excidere se funditus intelligit. Si igitur patrem spiritualem adire nolis, jam signum est ariditatem a dæmone provenire."

195.— C) Quædam consilia ne ariditas spiritui orationis ac devotionis noceat.— Assidue et fideliter in orationibus instandum est, quamquam in ariditate aliquando versaris. "Sæpe corde tepido et arido accedimus ad altare, inquit S. Bernardus [1], orationi incumbimus. Persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera inundatio pietatis; et si sit qui premat, lac conceptæ dulcedinis ubertim fundere non tardabunt."

Unde observa, Frater, consilia aurea a Patribus spiritualibus tibi tradita [2].

Ante orationem. — 1. Primum est causam desolationis accurate investigandi. Si procedit ex culpâ vel negligentiâ et præsertim ex superbiâ tuâ, ea delere per pœnitentiam et emendare debes. Contra superbiam "valent diligens *cognitio* propriæ indignationis et teporis et negligentiæ et ingratitudinis et inanis gloriæ; et timida *exspectatio reddendæ rationis* de gratiâ collatâ et neglectâ, et *pavida suspicatio* subtrahendæ gratiæ et derelictionis a Deo propter vitia prænotata, jamdiu causa correctionis tolerata et non emendata; et *studiosa consideratio* aliorum, qui in gratiâ, in virtutibus et in omnibus bonis studiis incomparabiliter nos præcellunt [3]."

Si ex diaboli impugnatione procedit ariditas, illi obsistendum est, ut nos monet Apostolus [4]: *Resistite diabolo et fugiet a vobis.* Si ex divinâ dispositione, fortiter ferenda ejus

(1) Serm. 9 in Cant. n. 7. P. L. t. 183. col. 818.— (2) Cfr, LUDOV. BLOSIUS, *Dacryanus sive specul. monach.* Divis. II, n. 3.— (3) DAVID AB AUGUSTA, l. c. n. 6.— (4) JAC. IV, 7.

animadversio, et patienter exspectanda est consolatio. Nam, ut recte animadvertit noster P. Sigismundus Neudecker [1], homo in tali casu debet: "seipsum prorsus indignum reputare omni consolatione cœlesti et spirituali, idque propter peccata nostra, vitamque imperfectam, et tepidam, indeque dicere cum David [2]: *Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua, et in veritate tuâ humiliasti me.*" Eleganter ad propositum docet Thomas Kempensis [3], cum sincero corde et cordiali affectu dicendum esse nobis: "Domine, non sum dignus consolatione tuâ, nec aliquâ spirituali visitatione, et ideo juste mecum agis, quando me inopem et desolatum relinquis. Si enim ad instar maris lacrymas fundere possem, adhuc consolatione tuâ dignus non essem. Unde nihil dignus sum, quam flagellari et puniri, quia graviter et sæpe te offendi, et in multis valde deliqui."

2. — Tamen, ut idem P. Sigismundus animadvertit [4], nequaquam omittere possumus pia opera, et exercitia alias consueta, sed certo credere debemus orationes, opera et exercitia pia, quæ tempore ariditatis sine omni devotione sensibili peraguntur, Deo æque, imo plerumque magis grata, nobisque magis meritoria esse, quam quæ cum summo spiritûs ardore et devotione sensibili peraguntur, siquidem sine ullo amore, et consolatione propriâ, pure propter Deum fiant.

Tempore orationis. — 1. *Placido conatu orationi incumbendum est.* Cogitationem mentisque impulsum nimis vehementem, præsertim in officio divino, devita: ne læsus, fatigatus, confusus, tibi ipsi sanctuarium Dei occludas; sed leni, quieto vigilique spiritu in laudibus Dei sine perplexitate persevera,

(1) *Schola religiosa*, seu tractatus asceticus universalis, a P. Sigism. Neud. O. M. S. Francisci stric. observ. Prov. Bavar. tertio exprov. P. II, cap. XXII, p. 440, n. 51. — (2) Ps. CXVIII, 75. — (3) Lib, III, *de Imit. Christ.* cap. 52. — (4) L. c. n. 59, 60.

Exspecta Dominum, ait Psalmista [1], *viriliter age, et confortetur cor tuum et sustine Dominum.*— *Si moram fecerit,* dicit Scriptura alio in loco [2], *exspecta illum, quia veniens veniet, et non tardabit,* tempore nempe, quo cuivis magis utile vel necessarium esse ipse prævidet.

Si igitur cor ab evagationibus reprimere non potes, noli animo consternari: sed placide fac quod in te est, reliquum divinæ voluntati committens.

2.— *Firma voluntas perfecte orandi supplet defectum attentionis.* Dum reverenter assistis orationibus et prompto voluntatis desiderio semper paratus es attendere; etiamsi semper attendere non potuisti, Deo satisfecisti; nam ipse tibi non imputabit hujusmodi instabilitatis inordinationem, modo eidem inordinationi per tuam negligentiam non consentias, et ante orationis tempus sensus tuos custodias. Etiamsi nihil aliud offerre potes, quam quod corpore et spiritu præsto es ad serviendum Domino in sancto timore, confide, Frater, non perdes mercedem tuam.

3.— *Nullo modo abjiciendus est animus ob desolationes et tentationes.* Scriptum est, Frater: *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter* [3], et væ animæ tuæ, si negligens remissusque fueris, et in orationibus et laudibus divinis attendere non curaveris. Sed si diligens es ut præstes quod potes, securus eris. Cave ergo ne dicas: Derelictus sum a Domino. Non placet ei meum obsequium: quæ filii diffidentiæ dicere solent. Nam, ut ait S. Bernardus [4], "recedit Dominus ut absens magis desideretur, desideratus avidius quæratur, diu quæsitus tandem gratius inveniatur, Si numquam deesset consolatio, putaremus forte hic habere civitatem manentem, et minus inquireremus futuram."

---

(1) Ps. XXVI, 14.—(2) HAB. II; 3.—(3) JER. XLVIII.—(4) *De scalâ claustr.* cap. VIII, non est S^{i} Bernardi, sed inter ejus opera. P. L. t. 184, col. 480.

Hoc etiam valet pro tentationibus. In dictis B. Ægidii [1] legimus interrogationem a quodam fratre propositam: "Quare plures tentationes patitur homo, quando orat Deum quam aliis temporibus?" Cui sanctus frater Ægidius respondit: "Quando aliquis habet causam contra aliquem adversarium suum in curiâ principis alicujus, si homo ille vadit ad principem illum, ut proponat et faciat aliquid contra adversarium suum, adversarius ille hoc sentiens apponit se isti totis viribus, ne sententia detur pro isto; sic facit diabolus contra nos. Itaque si steteris in colloquio cum aliis, videbis frequenter, te non sentire multa bella tentationum: sed si ad orationem perrexeris ad recreandam animam tuam, tunc senties contra te jacula inimici. Non debes tamen propter hoc orationem relinquere, sed firmus stare; quia hæc est via ad patriam supernam, et ille qui propter hoc orationem relinquit, est sicut ille qui de prælio fugit."

Igitur in sanctâ longanimitate contine teipsum et exspecta in silentio, donec placuerit Altissimo aliter de te disponere. Et profecto in die judicii non requiretur a te, quantum dulcedinis internæ in orationibus et divino officio persenseris, sed quam fidelis in Dei servitio et amore fueris.

Post orationem.—1. "Nihil tam utile est, ait S. Franciscus Salesius [2], nihil tam fructuosum in hujusmodi siccitatibus et sterilitatibus, quam non omnino expetere ab illis liberari. Neque vero simplicia liberationis vota prohibeo, sed ardens illius desiderium interdico, et ad puram singularis providentiæ Dei misericordiam confugiendum est, ut quantum ipsi placuerit inter has spinas et hæc desideria, nostrâ operâ utatur.

2. Inter omnes nostras siccitates et sterilitates ne animo cadamus, sed patienter exspectantes consolationem, prosequamur tramitem nostrum, nec aliquod devotionis exercitium intermittamus, et si fieri potest, multiplicemus bona

(1) Dicta B. Ægidii Assisiensis, cap. XII. Quaracchi, 1905. — (2) *Introd.* p. IV, cap. 14.

opera, et licet carissimo sponso nostro condimenta liquida præsentare non possumus, sicca saltem illi offeramus. "

§ IV. — *De requisitis ad spiritum orationis acquirendum et conservandum.*

196. — In articulo " De oratione mentali " jam vidimus, Frater, quid ad spiritum orationis acquirendum et conservandum te juvare possit. Recole igitur quæ dixerimus : 1. de præparatione remotâ et proximâ orationis; 2. de impedimentis contemplationis et 3. de dispositionibus ad contemplationem requisitis. Attende tamen verbis Cardinalis Bona [1], dicentis : " Multi sunt qui methodum et regulas perquirunt, quibus discant orare Deum, ac si oratio veluti ars quædam et opificium foret, quod certis quibusdam legibus contineretur. Non damno præcepta orandi a sanctis et piis viris præscripta, sed sola non sufficiunt, nisi adsit continua cordis et sensuum custodia, sine quâ spiritus orationis haberi non potest. " Hæc veritas a superioribus nostris semper prædicata fuit, et in litteris " de observantiâ regulari [2] " R^us^ P. Bernardus ab Andermatt duo præsertim orationis requisita, nostris temporibus opportuna, lucide indicat [3] : " Fovere debemus, ait, spiritum et *amorem solitudinis*, fugam a mundi distractionibus, *vitam absconditam* in Deo. In solitudine percipitur vox Dei, atque pie auditur : *Propter hoc ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus* [4]... Quicumque vero devotionis et orationis spiritu imbutus est, ab eoque animatur, ille remote a mundo vivit, in Deo et pro Deo vivit... " Aliis verbis, *lex silentii* et *custodia cellæ* nobis necessaria sunt ad spiritum orationis conservandum.

(1) *Principia vitæ christ.* cap. XLV. — (2) Anal. O. M. C. vol. 17, p. 269 et seq. — (3) L. c. p. 277. — (4) Os. II; 14.

I. — *De Silentio.*

Duplex habetur silentium, scilicet *evangelicum* et *regulare.*

197. — Silentium evangelicum illud est quo abstinemus a verbis superfluis, otiosis et quâcumque ratione illicitis.

Silentium regulare quo religiosi, tempore et loco a regulis vel statutis præscripto, ab omni discursu et verbis etiam ceteroquin bonis et licitis, hic et nunc tamen non necessariis, sicut et quovis alio non necessario strepitu abstinent. [1]

Merito Constitutiones nostræ [2] præcipiunt ut semper, quantum humana patitur fragilitas, *evangelicum* servetur *silentium*, et determinatis horis et locis observetur *silentium regulare*, scientes silentium esse fidelem concepti spiritûs custodiam; nam, ut S. Jacobus scribit: [3] Qui non refrenaverit linguam suam, *hujus vana est religio.* " Sancti Patres in eremo dicere solebant, ait Cajetanus a Bergamo [4]: *Qui nescit tacere, nescit etiam orare*, qui tacere nescit, ille nequit exercere paupertatem, castitatem, obedientiam et humilitatem, quia Spiritus Dei, spiritus virtutis silentium amat, nec habitare potest in corde, in quo taciturnitas non custoditur. Spiritus vini evanescit subito ob suam subtilitatem, nisi vasculum, in quo servatur, bene sit clausum ac coopertum, et quidem adeo evaporat, ut nihil nisi phlegma et fæx supersit. Idem dicendum est de spiritu Dei et virtutis; et certe religiosus unicâ horâ otiosæ confabulationis plus perdere potest garriendo, quam per integrum mensem meriti et virtutis lucratus fuerit orando et meditando." Sed ut silentium observetur, necesse est cellæ custodia.

(1) Cfr. NEUDECKER, op. cit. P. II, cap. XVII; § 1, n. 8, 9. — (2) Const. n. 59, 60. — (3) JAC. I, 26. — (4) P. CAJET. MARIA a BERG. Capuccinus solitarius — *Dict. pract.* II diei V, Monachii, 1755.

II. — *De custodiâ cellæ.*

198. — Mira prorsus, Frater, a SS. Patribus et Magistris spiritualibus de cellâ dicuntur. Ut te ad ejus amorem alliciam, et sic spiritus orationis in te crescat, unam aut alteram sententiam eorum in medium proferam. Guigo Carthusianus dicit cæli et cellæ habitationem cognatam esse: quia cælum et cella ad invicem videntur aliquam habere cognationem. " A celando enim cœlum et cella nomen habere videntur; et quod celatur in cœlis, hoc et in cellis: quod geritur in cœlis, hoc et in cellis. Quidnam est hoc? vacare Deo, frui Deo... A cellâ enim in cœlum sæpe ascenditur; vix autem umquam in infernum descenditur... Moriens autem vix aut numquam aliquis a cella in infernum descendit; quia vix umquam aliquis, nisi cœlo prædestinatus, in eâ usque ad mortem persistit." [1]

Bona cellæ.— " Bona cellæ nequeunt sufficienter explicari, ait Thomas a Kempis [2], sicut nec detrimenta extravagantium. Custos cellæ custos est linguæ, non audit detractiones, non percipit rumores, non videt vanitates, non trahitur ad levitates... Bonus cellita civis est cœli, amicus Dei, socius beatorum angelorum, cognitor secretorum, inspector supernorum, possessor quietis... continuator orationis, collector sanctæ meditationis... Cogita Deum et te solum esse in mundo, et habebis magnam requiem in corde tuo. Memento, quia Angelus invenit Mariam in camerâ suâ orantem, non foris cum hominibus loquentem. Nam qui appetit cœlestia secreta cognoscere, oportet eum ab hominibus elongari. Sic enim Moyses fecit qui, relictis hominum turbis, mansit solus cum Domino in monte, ut legem Domini suscipere mereretur. Hæc quandoque perlege, ut dulcescat tibi inhabitatio cellæ."

(1) *De vitâ solitariâ* Epist. ad Fratres de Monte Dei. Inter opera S. Bernardi, est Guigon. Carth. P. L. t. 184, col. 314.— (2) *Discipl. claustr.* cap. VII, n. 4.

Custodia cellæ necessaria est ad formandum viros apostolicos.— In cellâ orando et laborando disces quæ postea populo christiano annuntiaturus sis. "Per solitudinem et silentium, multi sanctorum ad quietem cordis perducti sunt; et inibi multoties didicerunt, quidquid aliis salubriter tandem prædicaverunt." [1] Sic S. Antonius a Padua primo latuit, post vero gloriosus et magnus populorum prædicator apparuit. Ita omnes nostri sancti et beati prædicatores.

Beatus, cui inhabitare cellam donatum est; et qui usque ad terminum vitæ suæ in eâ perseverat. Qui cellam amat et libenter in eâ commoratur, a multis peccatis et tentationibus custoditur. Quanto studiosius inhabitatur, tanto plus placet et amatur. Quanto negligentius servatur et rarius intratur, tanto plus horretur et fastiditur. Bene illi, qui eam diligit et incolit, quia unctio Spiritûs eum docebit. Sicut stabili homini cella est paradisus, ita vago carcer videtur et cippus. [2]

Discas igitur, Frater, solitudinem ardentius amare, "in quâ, ut divus Hieronymus loquitur, Deus cum suis familiariter loquitur et conversatur," quamque ipse, scribens ad amicum suum, in terris paradisum appellavit: "Solitudo mihi paradisus est;" quam nisi continuo religiosus sectetur et diligat, habitu quidem monachus habebitur, spiritu autem non erit. [3]

Conclusio.— Quanto ergo orationis apostolatus existimandus sit, nemo non videt; cum nullum sit excellentius nullumque nobilius munus nec opus magis Deo acceptum et hominibus proficuum. "Felices illi conventus, in quibus religiosi per orationem in cœlum incessanter ascendunt, et de cœlo descendunt Dei miserationes et gratiæ. Ibi vere est domus Dei, quia domus orationis; ibi omnes florent virtutes, ibi gaudium et pax, ibi felicitas, quia ibi non homi-

(1) Th. a Kemp. *Serm. ad fratres;* sermo VIII. — (2) Cfr. Th. a Kempis, *Disc. claustr.* cap. III. — (3) Clemens XIV, Const. "*In vinea Domini.*"

num, sed angelorum agitur vita." [1] Et ut Supremus ordinis nostri Moderator scribit: [2] "Orationi supra omnia ad mentem Seraphici Patris instantes, nos, amatissimi fratres, non tantum optimam partem nobis eligimus nostræque consulimus saluti, verum etiam aliorum. Quo fit etiam ut nostri ævi hominibus, qui nos spernentes interrogant: *Quid facitis?* respondere possimus: "*Die ac nocte clamamus:* Parce Domine, parce populo tuo: hic sumus orantes pro vobis; oramus Deum ut nihil mali faciatis."— Et quis enarrare sufficiat beneficia fere innumera, quæ religiosi suis orationibus et precibus Ecclesiæ et Reipublicæ christianæ a Deo impetrant?... De religioso orationi addicto dici poterit quod de Jeremiâ testatus est angelus: Ecce per quem fit salus! *Hic est fratrum amator et populi Israël; hic est qui multum orat pro populo et universâ sanctâ civitate.* [3] Utinam de singulis religiosis hoc prædicari posset! Extemplo, quæ nationes exagitant atque perturbant, mundumque funestant, omnia desinerent mala; quæque accidunt quia homines minime orant. Et quia de Sanctuario tam fervidæ et frequentes, ut oportet, orationes non ascendunt in conspectu Domini, defectiones inter sacerdotes religiososque cum Ecclesiâ deflemus."

* Art. IV. — De devotionibus franciscalibus.

199.— Alia instrumenta ad voluntatem humanam cum divinâ conformandam sunt quædam devotionis exercitia in Ordine Seraphico vigentia, hausta ab ipsâ consuetudine et exemplo nostri dulcissimi patris Francisci. Nam, ait Thomas a Celano: [4] "Cum vir iste devotus esset in omnibus,

(1) Cfr. Litt. R^mi P. Pacifici a Sejano, M. G. O. M. C. Anal. O. M. C. vol. 27, p. 145. — (2) Ibid. p. 148.— (3) II Mach. xv; 14. — (4) Leg. II; cxlviii, p. 316.

utpote qui fruebatur Spiritûs unctione, speciali tamen affectu movebatur circa specialia quædam." Scilicet cultu specialissimo colebat: 1. Jesum Redemptorem, 2. Beatam Mariam immaculatam, 3. et Sanctos cum Christo regnantes.

§ I.—*De cultu Jesu Redemptoris.*

200.— Quid est cultus?— Cultus est honor cum sui submissione alteri exhibitus propter ejus excellentiam.

Cultus, qui soli Deo propter infinitam et increatam excellentiam est deferendus, appellatur *latria.*

Cultus vero, qui creaturis defertur ob excellentiam supernaturalem in ordine sanctificationis et conjunctionis cum Deo, dicitur *dulia.*

Quia vero Dei Matri cultus debetur in gradu excellentiori, ideo is cultus dicitur a theologis *hyperdulia.*

Christo Domino, i. e. Verbo Incarnato (naturam habenti divinam et humanam) debetur cultus *latriæ*, qui Christi *naturæ etiam humanæ* exhibendus est propter hujus cum Verbo divino hypostaticam unionem. "Carbonem tangere, inquit S. Joannes Damascenus [1], ob ignem cum ligno conjunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unitam carni divinitatem adoro."

Generale (commune) igitur *objectum materiale* cultûs Christi Domini est *persona Verbi Incarnati* sive totus Christus, et non pars aliqua singularis. Non enim dicimus manum hominis, sed hominem honorari; etsi aliquando contingit ut dicatur honorari manus vel pes alicujus; hoc non dicitur eâ ratione, ut hujusmodi partes secundum se honorentur, sed quatenus in istis honoretur totum. Quemadmodum etiam, ubi aliquem injuste in corpore percutimus, injuriam simpliciter facimus non parti percussæ, sed toti personæ.

Generale vero *objectum formale*, sive ultima ratio objectiva, quâ omnis nititur cultus *latriæ*, est *divina Verbi excellentia*

(1) *De Fide orthodox.* L. III, cap. VIII, P. G. t. 94, col. 1014.

sive infinita Verbi Incarnati dignitas, quæ cum totâ ejus humanâ naturâ singulisque ejus partibus communicatur unione hypostaticâ.

Objectum vero *manifestationis*, vel *objectum speciale materiale* dici possunt et debent:

1.— *Ipsa humana natura Christi*, quippe in quâ et per quam eximio et plane incomprehensibili modo excellentia divina manifestatur, i. e. Verbum, quod se adorandum et colendum nobis exhibet sub carne velatum.

2.— *Mysteria vitæ Christi Domini.*

3.— *Partes* singulæ SS. Humanitatis. Hæ partes naturæ humanæ, cum speciale objectum materiale sint cultûs, *specialem* Christi Domini *cultum* efficiunt. Ejusmodi cultus aliquis specialis est, v. g. cultus SS. Cordis Jesu [1].

201.— *Devotio Seraphici Patris.*—Seraphicus autem Franciscus cultu speciali prosecutus est:

1.— Ipsam humanam naturam Christi: unde ejus devotio erga *sacratissimum Jesu nomen.*

2.— Varia mysteria vitæ Christi, præsertim *a)* mysterium *Incarnationis, b) Passionis* et *Crucis.*

3.— *Sanctissimum Sacramentum.*

4.— *Sacratissimum Cor Jesu*, symbolum amoris Christi. De his omnibus (exceptâ devotione erga SS. Sacramentum de quo in sequenti articulo) hic pauca dicemus.

I. — *De Sacratissimo Jesu Nomine.*

202.— A) ***Significatio nominis Verbi Incarnati.***—Cum nominum impositio dominium testetur, nemo potuit Verbo Incarnato nomen imponere nisi Pater et cui voluerit Pater revelare. Mirabilis fuit hæc impositio nominis Jesu, quam ita describit Evangelista [2]: *Postquam consummati sunt dies*

(1) Cfr. Nix S. J. *Cultus SS. Cordis Jesu;* cap, II. a. 1 et 2.—(2) Luc. II. 21.

octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur.

Hoc mellifluum nomen Jesu hebraïcum est et salvatorem vel salutem significat, et magnam habet cognationem cum nomine Christi.

Christus vero verbum est græcum, quod hebraïce est: Messias, et latine: unctus, et dignitatis est nomen. "Jesus interpretatur unctus [1], ait S. Thomas, secundum illud Psalmi [2]: *Unxit te Deus, Deus tuus....* Per quod designatur *dignitas* Christi, et quantum ad *sanctitatem*, quia sacerdotes ungebantur, ut patet Exod. 28., et quantum ad *potestatem*, quia etiam reges ungebantur, ut patet de David [3] et de Salomone [4], et quantum ad *cognitionem*, quia etiam prophetæ ungebantur, ut patet de Elisæo [5]." Quidquid ergo de nomine Christi dicitur, etiam de nomine Jesu dici potest. Unde utrumque nomen conjunxit Angelus ad Pastores [6], dicens: *Ecce evangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus.* Proponit tamen nomen Salvatoris, quia magis proprium erat Pueri nati, nam ut Angelus ad Joseph dixerat [7]: *Vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.*

Nomen Jesus proprium est Verbi divini. — Quamvis munus salvandi commune sit tribus divinis personis, quæ unica causa sunt nostræ salutis, nomen tamen Jesus proprium est solius Verbi divini hominis facti, eo quod ipse solus, in carne assumptâ, munus peregit Salvatoris, satisfaciendo divinæ justitiæ, et solvendo nostra debita per sanguinem suum, quem pro nobis fudit.

203. — B) ***Virtus nominis Jesu.*** — Non otiose, ait S. Bernardus [8], Spiritus sanctus nomen sponsi oleo comparat, cum

(1) Comment. in Epist. ad Rom. cap. I, lect. I. in medio. — (2) Ps. XLIV, 8. — (3) I REG. XVI. — (4) III, REG. I. — (5) III, REG. XIX. — (6) LUC. II, 9, 10. — (7) MATTH. I, 21. — (8) Serm. 15 super Cant. n. 5. P. L. t. 183, col. 846.

ita doceat sponsam ad sponsum clamare: Oleum effusum nomen tuum. "Oleum enim lucet, pascit et ungit. Fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem: lux, cibus, medicina. Vide idem nunc et de sponsi nomine: Lucet prædicatum, pascit recogitatum, invocatum lenit et ungit." Etenim innumera pene sunt encomia, quæ de hoc magno nomine in Scripturis legimus. In hoc nomine *certum præsidium* constitutum habemus: *Turris fortissima*, inquit Sapiens [1], *nomen Domini.*—In hoc nomine fiunt *miracula* [2]: *In nomine meo dæmones ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, super ægros manus imponent et bene habebunt.*—In hoc nomine *petimus* a Deo quidquid volumus et impetramus [3]: *Amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.*—In hoc nomine *remissionem* peccatorum accipimus: *Huic omnes prophetæ*, inquit S. Petrus [4], *testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus.*—In hoc nomine *quidquid agimus*, ut bonum et sanctum sit, fieri debet: *omne quodcumque facitis*, inquit Apostolus [5], *in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi facite.*

204.—C) **Dulcedo nominis Jesu.**—Nihil ditius et dulcius nomine Jesu; etsi millies repetuntur quæ ad ipsum spectant, non generabunt fastidium intelligenti, quia semper novos sensus inveniet. Tanta est hujus nominis dulcedo, tanta suavitas, ut pro eo pati Apostoli delicias magnas esse duxerint. *Ibant* Apostoli *gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* [6] Apostolus Paulus, pariter Joannes Evangelista tertio ferme quoque verbo in litteris suis nomen istud inserere voluerunt. Nam in epistolis S. Pauli ducenties et vicies, et in Evangelio Joannis adhuc sæpius quam ducenties et vicies, hoc nomen scriptum legimus. Ita vehementer, ita dulciter et suaviter in ore et corde

(1) Prov. xviii, 10.—(2) Marc. xvi, 17, 18.—(3) Joan. xvi, 23.—(4) Act. x, 43.—(5) Colos. iii, 17.—(6) Act. v, 41.

eorum sapiebat. "Aridus est omnis animæ cibus, ait S. Bernardus [1], si non oleo isto infunditur; insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi nisi legero ibi Jesum. Si disputes aut conferas, non sapit mihi nisi sonuerit ibi Jesus. Jesus mel in ore, in aure melos, in corde jubilus."

205. — D) Devotio erga nomen Jesu est devotio Franciscana. — De ipso Seraphico Patre Thomas a Celano [2] testatur: "Supra hominum intellectum afficiebatur, cum nomen tuum, Sancte Domine, nominaret, et totus existens in jubilo, ac jucunditate castissimâ plenus, novus certe homo et alterius sæculi videbatur. Propterea ubicumque scriptum aliquid, sive divinum, sive humanum, in viâ, in domo seu in pavimento inveniebat, reverentissime colligebat illud, et in sacro vel honesto reponebat loco, eâ reverentiâ quidem ne ibi esset nomen Domini, vel ad id pertinens scriptum." Quare in suo *Testamento* nos monet, dicens: "Et sanctissima nomina ejus et verba scripta ubicumque invenero in locis illicitis, colligere, et rogo quod colligantur et in loco honesto collocentur." Hujus autem Sanctissimi nominis cultus a SS. Bernardino Senensi et Joanne a Capistrano longe lateque propagatus est, et in Minoritico Ordine primum officio ecclesiastico auctus.

Conclusio.—Cum igitur sacratissimum Jesu nomen contra dæmonum et hominum tam varias ac multiplices tentationes robur et constantiam præbeat, illud in tentationibus rebusque arduis devote invoca, præsertim recitando litanias hujus Sancti Nominis. Si tibi occurrerit Jesus, suâ gratiâ, suâ luce discutiet tenebras, pellet fastidium, duritiam cordis franget, et mox suspiriis succedent lacrimæ, sed lacrimæ quas cœleste gaudium comitatur, et exclamare poteris cum Apostolo [3]: *Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus.*

(1) L. c. n. 6, col. 847. — (2) Leg. I, cap. XXIX; p. 83. — (3) Gal. II; 20.

II. — *De mysteriis vitæ Domini.*

1° *De nativitate Domini.*

206. — A) **Devotio erga Jesum infantem est devotio franciscana.** — "Nativitatem pueri Jesu Seraphicus Pater præ aliis solemnitatibus ineffabili alacritate colebat, festum festorum asserens quo Deus infans parvulus factus ad ubera pependit humana. Infantilium illorum membrorum imagines famelicâ cogitatione lambebat, et eliquata pueri compassio in cor ejus etiam verba dulcedinis faciebat more infantium balbutire. Cum de non comedendis carnibus collatio fieret, quia dies veneris erat, respondit fratri Morico dicens: Peccas, frater, diem veneris vocans quod Puer natus est nobis. Volo, inquit, quod etiam parietes tali die comedant carnes... Volebat annonam et fœnum plus solito bobus et asinis indulgeri." [1]

Seraphicus Pater primus fuit præsepiorum exstructor, et divini Pusionis in eo apparentis amplexator. [2]

"Stat Sanctus Dei, ait Thomas a Celano, [3] coram præsepio, suspiriis plenus, pietate contritus et mirabili gaudio superfusus... Prædicat populo circumstanti et de Nativitate pauperis Regis, et de Bethleem parvulâ civitate melliflua eructat. Sæpe quoque, quum vellet Christum Jesum nominare, amore flagrans nimio, eum Puerum de Bethleem nuncupabat, et..... Bethleem dicens, os suum voce, sed magis dulci affectione totum implebat. Labia sua etiam, cum puerum de Bethleem, vel Jesum nominaret, quasi lambiebat linguâ, felici palato degustans et deglutiens dulcedinem verbi hujus."

207. — B) **Ad quid hæc devotio inservit?** — Per hanc devotionem duas addisces veritates, Frater, dignitatem scilicet animæ tuæ et amorem erga Ordinem franciscanum.

(1) Th. a Cel. Leg. II; cli. p. 318-319. — (2) Cfr. Celano, Leg. I; xxx; p. 85 et seq. — (3) L. c. p. 87.

Per nativitatem Domini dignitas animæ addiscitur.—In hoc enim mysterio "apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei... secundum suam misericordiam salvos nos fecit..... ut justificati gratiâ ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ [1]."

Unde exclamat S. Leo [2]: "Agnosce, o christiane, dignitatem tuam: et divinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. Memento cujus capitis sis membrum. Reminiscere, quia erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen et regnum."

2° *Amor erga Ordinem franciscanum fovetur.* — Ad exemplum Seraphici Patris, considera sæpe Jesum infantem reclinatum in præsepio, et attende quantis miseriis circumdatus sit, propter caritatem, quâ dilexit te miserans, instrumentum erit hæc consideratio ad statum tuum paupertatis diligendum et amandum. O anima franciscana! pio affectu et sanctâ cogitatione ingredere caulas bestiarum in viâ publicâ positas, ventorum turbinibus, inclementissimæ cujusque tempestatis crudelitati pervias, gelu, frigore, nivibus hiemis rigentes, ibi penitus nihil superfluum invenies, sed stupebis summam etiam rerum ad vitam sustentandam maxime necessariarum incredibilem penuriam. Addisce igitur, Frater, ab Infante isto divino, amorem altissimæ paupertatis.

Indies hoc mysterium recolens, observa quotannis, ut Regula [3] præscribit, jejunium a festo omnium Sanctorum usque ad Nativitatem Domini, ut cum jucunditate et jubilo natalitia dulcissimi Jesu infantis celebrare possis.

2° *De Passione et Cruce Domini.*

208. — Meditatio passionis Christi aptissimum medium est ad amorem fovendum. — Amor potissimum accenditur ex consideratione beneficiorum; summum autem beneficium

(1) Epist. Missæ II Nativ.— Tit. III, 4-7.—(2) Brev. Rom. in hâc die 2ª noct. l. 6.—(3) Reg. cap. III.

Dei erga homines Christi passio est, dicente ipso Domino [1]: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*; et Apostolo [2] attestante: *Commendat autem caritatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.*

209.— A) ***Devotio erga passionem et Crucem Domini devotio franciscana est.***— Meditatione passionis Domini semper usus est Seraphicus Pater ad voluntatem suam perfectissime voluntati divinæ conformandam. "Præcipue incarnationis humilitas et caritas passionis ita ejus memoriam occupabant ut vix vellet aliud cogitare." [3]

1. *Franciscus jam ab initio conversionis suæ Christi passionem meditabatur.*— In ecclesiâ Sancti Damiani: "ante crucifixum supplex et devotus prosternitur, et visitationibus pulsatus insolitis, alterum quam ingressus fuerat se invenit. Cui protinus sic affecto, quod est a sæculis inauditum, imago Christi crucifixi labiis picturæ deductis colloquitur... Ab eâ igitur horâ liquefacta est anima ejus, ut dilectus ei locutus est. Nequit ex tunc propterea continere a fletu, etiam altâ voce Christi passionem quasi semper coram oculis positam plangit. Replet gemitibus vias, nullam consolationem admittit recordans plagarum Christi." [4]

2. *Crucem Domini per habitûs formam exterius exprimere voluit.*— Id Thomas a Celano clare docet [5]: "Nonne etiam in ipsâ se cruce recludens, habitum pœnitentiæ sumpsit, crucis imaginem præferentem? Qui habitus licet pro eo quod magis esset æmulus paupertatis, magis suo proposito conveniret. plus tamen in eo Sanctus crucis mysterium comprobavit, quatenus ut mens ejus intro Dominum crucifixum induerat, sic totum corpus ejus crucem Christi foris indueret, et in quo signo Deus potestates aëreas debellaverat, in eodem suus exercitus Deo militaret."

(1) JOAN. III, 16.— (2) ROM. V, 8 et seq.— (3) THOM. A CELANO, Leg. I, XXX, p. 85.—(4) TH. a CEL. Leg. II; VI, p. 176.— (5) CEL. Tract. *de miraculis*, II p. 343.

3. *Utitur littera thau* (T) *ad Christi passionem recolendam.* — Littera enim thau, juxta S. Hieronymum, [1] mysterium crucis significat, sicque interpretatur locum Ezechielis [2], ubi illos dicit salvos factos fuisse, qui in frontibus litteram thau habebant. Seraphicus autem Pater "familiare sibi signum thau, præ cæteris signis, quo solo et missivas cartulas consignabat et cellarum parietes ubilibet depingebat. Nam et vir ille Dei, Pacificus, inspector cœlestium visionum, magnum signum thau carneis oculis super frontem beati Patris inspexit, quod varie depictum fulgore aureo renitebat." [3]

4. *Amor quo erga Jesum crucifixum interius ardebat, aliquando exterius apparebat.* — "Nonne, ait Thomas a Celano [4], frater Silvester de primis fratribus unus, vir consummatæ per omnia disciplinæ, vidit ex ipsius ore crucem auream prodeuntem, quæ brachiorum extensione universum orbem mirabiliter consignabat?

Scriptum est et fideli relatione probatum, qualiter frater ille Monaldus, moribus et exercitiis clarus, cum beatus Antonius de crucis titulo prædicaret, vidit beatum Franciscum corporeo intuitu crucifixum."

5. *Præmium ejus amoris erga Jesu passionem fuit sacra stigmatizatio.* — Nam cum totum Viri Dei studium, tam publicum quam privatum, circa crucem Domini versaretur, ait Celano [5], "quantum igitur et humanâ suadibili ratione et catholicâ acceptatione dignum, ut qui sic mirando crucis erat amore præventus, mirando etiam fieret crucis honore mirificus! Propterea nihil de eo verius quam quod de crucis stigmatibus prædicatur."

Semper Franciscani hanc devotionem coluerunt. — "Nonne mos erat, inquit Celano [6], et primis filiis piâ sanctione statutum, ut ubicumque crucis similitudinem cer-

(1) Comment. in Ezech. lib. III, P. L. t. 25, col 91. — (2) Ez. IX, 4. — (3) Th. a Cel. l. c. p. 343, 344. — (4) L. c. — (5) L. c. p. 343, 344. — (6) L. c. p. 343.

nerent, honorem ei debitæ reverentiæ consecrarent?" Nonne adhuc gloria Franciscanorum est *custodia terræ sanctæ?* Nonne eorum industriâ etiam *exercitium viæ crucis* ubicumque per orbem catholicum propagatum est?

Cum Constitutiones nostræ [1] fratres omnes hortentur ut ad exemplum Seraphici Patris nostri Francisci, dominicam passionem peculiari cultu ac devotione prosequantur, hic ex S. Bonaventurâ [2] paucis verbis dicemus necessitatem et modum Christi passionem meditandi.

210.— B) ***Necessitas Christi passionem meditandi.*** — "Necesse est ut frequenter, ut semper oculis cordis sui Christum in cruce tamquam morientem videat qui devotionem in se vult inexstinguibilem conservare. Propter hoc Dominus dicit in Levitico [3]: *Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna per singulos dies.* Audi: *Altare Dei* est cor tuum, in hoc altari debet semper ardere *ignis* fervidæ devotionis, quem singulis diebus debes *nutrire* per *ligna* crucis Christi et memoriam passionis ipsius.

Accede ergo tu, (o Frater), pedibus affectionum tuarum ad Jesum vulneratum, ad Jesum spinis coronatum, ad Jesum patibulo crucis affixum, et cum beato Thomâ apostolo non solum intuere *in manibus ejus fixuram clavorum*, non solum mitte *digitum tuum in locum clavorum*, non solum mitte *manum tuam in latus ejus* [4], sed totaliter per ostium lateris ingredere usque ad cor ipsius Jesu, ibique ardentissimo crucifixi amore in Christum transformatus,... nihil aliud quæras, nihil aliud desideres, in nullo velis consolari, quam ut cum Christo tu possis in cruce mori. Et tunc cum Paulo Apostolo [5]: *Christo confixus sum cruci. Vivo, jam non ego; vivit vero in me Christus.*

211.— C) ***Modus meditandi Christi passionem.*** — Debes

(1) Const. cfr. Append. I. (2) *De perf. vitæ ad sorores,* cap. VI; quæ sequuntur ibi desumpta sunt.— (3) LEV. VI; 12.— (4) JOAN. XX, 25 et 27.— (5) GAL. II, 19 et 20.

autem per hunc modum passionem Christi in memoriâ habere. ut attentissimâ consideratione quasi præsentem Dominum cernas, et cogites passionem ejus fuisse *longam, latam, sublimem, profundam.*

1. — LONGITUDINEM CONSIDERA. — " A primâ enim die nativitatis suæ usque ad ultimum diem mortis semper fuit in passionibus, sicut ipse testatur per prophetam [1] dicens. *Pauper sum ego et in laboribus a juventute meâ;* et alibi dicit: *Fui flagellatus totâ die,* id est, toto tempore vitæ meæ." [2]

2. — LATITUDINEM. — Considera etiam plenius, quam crudelis fuerit mors dilecti Sponsi tui Jesu Christi. " Quanto *generalior,* tanto pœna *acerbior;* Christus autem... passus est in omni parte corporis sui, ita ut nullum, ne minime quidem, fuerit membrum in eo, quod peculiarem cruciatum non sustinuerit; nullus quicumque modicus locus, qui repletus non fuerit amaritudine. *A plantâ* enim *pedis usque ad verticem capitis, non est in eo sanitas.*" [3]

3. — ALTITUDINEM. — Quæ est passionis altitudo, nisi acerbitas. " Quanto quid tenerius, tanto patitur gravius, numquam autem fuit corpus ita tenerum ad sustinendum passiones, sicut corpus Salvatoris... caro autem Christi tota virginea fuit, quia de Spiritu concepta et de Virgine nata; igitur passio Christi fuit omnium passionum acerbior, quia omnium virginum tenerior." [4]

4. — CONSIDERA DEMUM PROFUNDITATEM. — Profunditas in eo reposita est quod passio Christi fuit tota ac pura passio, non admixta consolationibus ullis, sed ex omni parte ignominiosissima. " Inter latrones *tamquam latro* suspenditur, et in medio *tamquam princeps latronum. Aëri deputatus est* et inter cœlum et terram suspensus, ac si non esset

(1) Ps. LXXXVII, 16 et deinde Ps. LXXII, 14.—(2) S. BONAV. ibid. n. 8.—(3) S. BONAV. ibid. n. 6 et Is. I, 6.—(4) S. BONAV. ibid. n. 5.

dignus vivere aut mori in terrâ. Sic ergo fuit mors Filii Dei ignominiosissima propter *genus* mortis, quia in patibulo suspensus; propter *socios* mortis, quia *cum iniquis deputatus* et condemnatus; propter locum mortis, quia in monte Calvariæ fœtidissimo crucifixus." [1]

Conclusio. — Quid ergo retribues, Frater, Domino, pro omnibus quæ retribuit tibi? Offeres cor contritum et humiliatum, offeres cor tuum, promptam scilicet voluntatem ad omne quod a te petere dignatus fuerit. Nam [2]: "Hæc omnia sustinuit, ut ad suum amorem te accenderet, ut pro omnibus his toto corde, totâ animâ, totâ mente ipsum diligeres... Cave igitur, Frater, cave ne tanto *ingratus sis* beneficio... sed pone Jesum crucifixum *sicut signaculum super cor tuum* [3], ut sicut sigillum in cerâ molli, sic Jesum... imprimas cordi tuo... Pone eum etiam *ut signaculum super brachium tuum*, [4] ut videlicet numquam desinas bonum operari, numquam fatigeris laborare pro nomine Domini Jesu, sed cum omnia *operatus* fueris, tunc primum incipe, quasi nihil feceris. Si autem aliquando aliquid triste, aliquid grave, aliquid tædii, aliquid amaritudinis acciderit, vel certe si aliquando aliquod bonum desipuerit, statim recurras ad crucifixum Jesum pendentem in cruce; ibique intuere coronam spineam, clavos ferreos, lanceam lateris; ibique contemplare vulnera pedum et vulnera manuum, vulnera capitis, vulnera lateris, vulnera totius corporis, recolens, quia sic pro te passus fuit, qui pro te tanta sustinuit, quantum te amaverit. Crede mihi, quia statim tali intuitu omne triste lætum, omne grave leve, omne tædiosum amabile, asperum dulce et suave reperies." Unde merito Constitutiones nostræ [5] hortantur fratres omnes ut quotidie, sed

(1) S. Bonav. ibid. n. 3. — (2) S. Bonav. ibid. n. 9. — (3) Cant. viii, 6. — (4) Cant. viii, 6. — (5) Const. cfr. append. I.

præsertim quadragesimæ tempore, pium Viæ Crucis exercitium peragant. [1]

III. — *De devotione erga Cor Jesu sacratissimum.*

212. — Origo et propagatio hujus devotionis. — Cultus sacratissimi Cordis Jesu in suo objecto *spirituali*, quatenus cultus amoris divini et humani Jesu, primis jam Ecclesiæ sæculis

(1) 1. — INDULGENTIÆ : Quicumque hoc exercitium peragit, consequitur "easdem indulgentias, quas consequeretur, si personaliter visitaret Stationes Viæ Crucis in Hierusalem." (S. C. Indulg. Monit· 3 Apr. 1731. n. IX. Decr. Auth. n. 100).

Hujusmodi indulgentiæ sunt numerosæ, eæque non solum partiales (hæ pluries), sed et plenariæ (hæ certe semel in die lucrari possunt, sed non positive constat de impossibilitate eas pluries in die lucrandi. Quæstio itaque dubia est. (Cfr. Act. Ord. Min. anno V, pag. 54, et anno XII, pag. 85, n° 663 ad 674 ; cfr. etiam P. Vincent U. L. *La dévotion au chemin de la croix :* Ed. 2. 1901. pag. 56). Certo omnes applicabiles sunt defunctis. Determinatus et certus earum numerus exhiberi nequit, quia aliæ oretenus concessæ fuerunt, et reliquarum concessionum Bullæ Breviaque igne fuerunt consumpta, sedente Pio V. Et eadem S. C. Indulg. edixit : "Non publicetur... certus et determinatus numerus indulgentiarum lucrandarum." (ib.) Poteris unam plenariam tibi reservare, aliam determinatæ animæ defunctæ, reliquas defunctis universim applicare.

2. — CONDITIONES AD LUCRANDAS INDULGENTIAS REQUISITÆ. — Conditiones generales : intentio lucrifaciendi indulgentias (sufficit intentio generalis) et status gratiæ, (quod quidem certum est quoad indulgentias pro vivis ; controvertitur autem quoad indulgentias pro defunctis.)

Conditiones pro viâ crucis (non requiritur confessio nec communio, sed) : 1. meditatio passionis Domini. Et quidem "sufficit meditari quantumvis breviter." (S. C. Indulg. Mon. VI) "Meditetur secundum suam capacitatem." (Raccolta) ; 2. motus localis de unâ statione in aliam, ita ut," ubi nullum adsit impedimentum singulæque stationes singillatim sint visitandæ " (S. C. Indulg. Mon. VII), seu "transeundum est ab unâ statione in aliam, in quantum sinit multitudo personarum, quæ eas visitant, aut angustia loci." (Decr. auth. n. 287) ; 3. ut quatuordecim stationes visitentur uno tractu, ita ut notabiliter et moraliter non adsit interruptio. (ib. n. 385, 223).

viguit ; imo in suo objecto *materiali*, cultus sive vulnerum sive præsertim sacri lateris Christi ab initio non omnino ignotus fuit, ut constat ex Actis martyrum. Apparet ex operibus S. Bonaventuræ [1], floruisse certe etiam in Ordine Seraphico inde ab ejus exordio. Devotio erga Cor Jesu dici potest, ait R^us^ P. Pacificus a Sejano [2]: " Flos, qui suavissimo halans odore, ex Divi Francisci pectore erumpens, in horto Minoritico floruit, quemque magni Assisiatis filii summâ excoluere industriâ et amore. Divus enim Franciscus, ut ipsemet Redemptor noster Beatæ Margaritæ Alacoque, arcana reserans divina, testatus est, Sacratissimi Cordis Jesu cultor eximius, illique intime devinci pleneque conformari continuo studuit. Quem uti sacrum ignem custodirent et in corde excitarent Seraphicus Pater suis filiis legavit amorem, quibus et præcepit singularem affectum et adorationem in augustissimum Eucharistiæ Sacramentum, in quo immolatur et amore perenni flagrat, uti fornax caritatis, illud Cor divinum, quod nos ad redamandum dulciter trahit. " Sæculo dein XVII ,operâ Beatæ Margaritæ Alacoque et B. P. Eudes, devotio mirum in modum propagata fuit in universum orbem. Reverendissimus P. Ægidius a Cortona, prior omnium Franciscalium, Ordinem nostrum Sacratissimo Cordi Jesu solemniter dicavit. Agemus hic *a)* de naturâ hujus devotionis, *b)* de promissionibus Jesu Christi cultoribus Cordis sui amabilissimi factis, et demum *c)* de modo Cor Jesu honorandi.

213.— A) ***De naturâ cultûs erga Cor Jesu sacratissimum.*** —Omnes et singulæ partes humanæ naturæ Christi possunt, uti vidimus, cultu latriæ adorari, quia omnes Verbo hypostatice æque unitæ sunt, quamquam non expedit, nisi specialis adest ratio, ut seorsim alicui parti peculiaris cultus

(1) Cfr. GALLIFET. *De l'excellence de la dévotion au Cœur adorable de J-C.* p. I, cap. 1-2.—(2) R^us^ P. PACIFICUS A SEJANO, M. G. O. M. C. Anal. O. M. C. t. XXV, p. 25.

exhibeatur, ne infidelium irrisioni locus detur. Speciali autem modo præ cæteris humanitatis partibus rectissime honoratur Cor Christi. Hoc constat inprimis ex apparitionibus et revelationibus Christi B. Margaritæ Mariæ factis. "Cor suum Sacrosanctum detegens: Vides, inquit, Cor meum, Cor illud tanto hominum amore succensum.... Itaque a te requiro, ut feria sexta, quæ Octavam Corporis mei proxime sequitur, Cordi meo colendo peculiariter sit dedicata [1]."

OBJECTUM MATERIALE.— 1. Objectum igitur materiale, seu id in quod tendit cultus, est verum Cor Christi Domini symbolice demonstrans ejus amorem, humanum et divinum.

Objectum hoc materiale duo in se continet, distincta quidem per se, sed reapse omnino conjuncta: elementum *sensibile* sive spectabile, videlicet: Cor ipsum verum Salvatoris; elementum *spirituale* sive intelligibile, nempe: caritatem Christi. Est igitur objectum cultûs SS. Cordis unum ex duobus conflatum dicique potest vel *Cor Christi caritatem demonstrans*, vel *Christi caritas veri Cordis symbolo demonstrata.*

2.— *Licet Cor Christi verum per se* considerari possit ut symbolum caritatis tam erga Deum quam erga homines, in hoc tamen cultu *proprie* consideratur ut *symbolum*, et quidem *naturale* caritatis *erga nos homines*, ut ex institutione hujus cultûs constat.

3.— *Proxime caritas creata*, id est, caritas naturæ humanæ Christi est objectum hujus cultûs; cum hâc enim Cor cognationem et proportionem habet suâpte naturâ; *remote vero* etiam *caritas increata*, id est, caritas naturæ divinæ, adumbratur, quia et una est persona Salvatoris, et, in Christo quidem potissimum, increatæ caritatis imitatio et derivatio quædam est caritas creata.

OBJECTUM FORMALE.— Objectum formale, seu ratio objectiva ob quam Cor Jesu colitur, est tum infinita dignitas

(1) Cfr. NIC. NILLES. *De Rationibus festorum Cordis Jesu et purissimi cordis Mariæ.*

Verbi, cui hypostatice unitur, tum divino-humana caritas quam exhibuit præsertim erga nos. Aliis verbis, caritas Salvatoris nostri singulari modo colitur, quia 1° illa caritas præstat summâ perfectione; 2° quia omnia beneficia huic caritati debemus; et 3° quia recolendo caritatem Christi Domini, omnia ejus mysteria aptissime recolimus [1].

214.— B) ***De promissionibus a Jesu Christo cultoribus Cordis sui amabilissimi factis.***— Quo te efficacius ad redamandum Cor Jesu suavissimum excites, persæpe attente meditari juvabit promissiones a Jesu Christo cultoribus Cordis sui amabilissimi factas. Sunt autem sequentes [2]:

1.— Proteget et adjuvabit omnes familias, in quâcumque calamitate positas, dummodo magnâ fiduciâ divinum Cor adierint.

2.— (Pro iis, qui in Festo SS. Cordis ad sacram mensam accedentes, injurias ipsi illatas expiatione resarciunt). Et spondeo quidem eos omnes, qui hoc honore Cor meum affecerint et ab aliis afficiendum curaverint, ipsius divini Cordis favore cœlestium gratiarum copiâ cumulatum iri.

3.— Nemo eorum, qui illi devoti erunt et vere consecrati, umquam peribit; SS. Cor iis erit refugium certum contra omnes inimicorum insidias, præsertim in horâ mortis.

4.— Infinitâ misericordiâ Cordis mei motus, polliceor pro amore ejus omnipotenti omnibus, qui primâ quâque novem deinceps mensium feriâ sextâ ad sacram communionem accesserint, concessum iri gratiam finalis pœnitentiæ, nec eos morituros esse nisi reconciliatos cum hoc divino Corde ac receptis sacramentis morientium, quia divinum meum Cor tutum iis perfugium erit e vitâ discedentibus.

5.— Pollicitus est etiam eos omnes, qui *imaginem* SS. Cordis singulari pietate colerent, maximis gratiis ex hujus divinissimi Cordis plenitudine cumulatum iri, et fore ut ubicum-

(1) Cfr. Nix. S. J. *Cultus SS. Cordis Jesu,* cap. II, a. 1 et 2.— (2) Desumptæ ex Nix S. J. l. c. cap. V, a. 2.

que ea imago honoris sui et laudis causâ exponeretur, eo omnis generis benedictiones divinitus affluerent. Christus ut est fons omnium benedictionum, large eas effundet in omnem locum, ubicumque collata erit hujus amabilis Cordis imago, ut ibi ametur et honoretur ; familias discordes reconciliabit, proteget atque juvabit omnes, in quâcumque calamitate sint positæ, dummodo magnâ fiduciâ divinum Cor adierint.

6.— Magna præmia iis omnibus promittit, qui prompte libenterque, omnibus viribus, pro luminis et subsidii accepti ratione se propagando cultui SS. Cordis impendent.

7.— *Homines sæculares* ipsi quoque hâc amabili devotione omnia statui suo necesaria auxilia recipient : pacem familiarum, levamen laborum, subsidia cœlestia in omnibus negotiis gerendis, solatium in rebus adversis tolerandis. Neque uspiam melius quam in hoc sacro Corde refugium invenient, tam in omni vitâ, quam in exitu suo. O quam dulcis erit mors illi, qui perpetuo atque constanter honoraverit Cor ejus, qui nos judicaturus est !

8.— *Homines religiosi* tam præsens in hâc devotione invenient auxilium, ut non indigeant alio adjumento ad renovandum primum suum fervorem, ad restituendas in accuratissimam legum suarum observationem eas communitates, in quibus antea omnino fuerit dilapsa, et ad eas, in quibus jam antea optime floruerit, promovendas in culmen omnis perfectionis.

9.—Christus ardentis sui amoris suavem unctionem effundet in omnes *communitates*, quæ honore divinum hoc Cor afficient ejusque propriæ tutelæ se commendabunt, avertet ab iis divinæ justitiæ iram, ut recipi in gratiam possint, si quando eam amiserint.

10.—Divinus meus Salvator edocuit me eos, *qui saluti animarum juvandæ operam darent*, artem esse adepturos vincendi ingenia obstinatissima et admirabiles laborum suorum

fructus esse percepturos, modo tenerâ erga Cor suum divinum pietate sint imbuti.

215. — C. **De modo SS. Cor Jesu honorandi.** — Ob tantas promissiones nobis factas, Frater, auribus pronis et animo læto vocem Dei ad amabilissimi Jesu Christi devotionem nos invitantis sequamur.

1. — Ut hanc gemmam pretiosissimam a Seraphico Patre filiis suis testamento relictam vigilanter custodiant, hortantur Constitutiones nostræ [1] fratres omnes ut meminerint "*primâ cujuslibet mensis sextâ feriâ* tam privatim, quam publice, sui *consecrationem* Cordi Jesu Sanctissimo renovare, cui *singulis annis*, in festo Epiphaniæ Domini, universus *Ordo* noster erit *consecrandus*."

2. — R^us^ vero P. Pacificus a Sejano [2], *primâ* cujuslibet mensis *sextâ feriâ*, *specialia obsequia* in honorem SS. Cordis peragenda præscripsit, factâ Ministris Provincialibus potestate, pro suâ cujusque Provinciâ, statuendi tempus et ipsa devotionis exercitia, prout opportunius videbitur.

3. — Idem Minister Generalis [3] ardenter optat ut omnes intimo devotionis affectu hæc et alia pia exercitia peragamus, "ut Cor Jesu dulcissimum, quod ingrati hujus sæculi filii injuriis et conviciis consectantur nequissime, nos aptiori quo possumus ritu, laudibus et honore prosequamur, ne nobiscum amare conqueratur sicut questum est cum Beatâ Margaritâ Alacoque: Dolorem omnium, dicens, atrocissimum patior, cum filii mei dilectissimi, animæ Deo consecratæ, sacerdotes et religiosi in amore mihi respondere recusant. Hisce maxime urgemur causis ut tam præstantem cultum in Ordine nostro promoveamus, latiusque propagemus, et fratres nostri Cor Jesu eo seraphico ardore caritatis diligant atque colant, quo illud coluit et adamavit Franciscus."

(1) Const. Append. I. — (2) L. c. t. XXV p. 26. — (3) L. c. p. 26.

§ II. — *De cultu B. M. Virginis.*

216. — Quid devotione erga Virginem Mariam efficacius ad hominum voluntates cum Christo jungendas excogitari poterit? Recte Pius X [1]: "Quia æterni providentiæ Numinis visum est ut Deum-Hominem per Mariam haberemus, quæ illum, Spiritu Sancto fœcunda, suo gestavit utero; nobis nil plane superest, nisi ut de Mariæ manibus Christum recipiamus. Et sane vel ipsa Scriptura, quoties vaticinia de futurâ in nos gratiâ profert, una simul et Redemptorem et pretiosam ejus Matrem indigitat. Emittetur agnus dominator terræ, sed de petrâ deserti: flos ascendet, sed de radice Jesse." Si de naturâ cultûs Mariani æque judicaveris, Frater, ad instar Seraphici Patris, B, M. Virgini undequaque devotus eris, eamque per exercitia in Ordine Franciscano constituta, sedulo honorabis. Unde breviter tractabimus: 1. de naturâ cultûs Mariani; 2. de devotione franciscanâ erga B. M. Virginem et 3. de variis devotionis exercitiis in ordine Seraphico consuetis.

I. — *De naturâ cultûs Mariani.*

217. — Ratio ob quam Mariæ Virgini cultus specialis exhibetur, in eo invenitur quod *a)* Mater est Dei et *b)* Mater igitur nostra, et sic *c)* reparatrix secundaria totius generis humani ac *d)* Regina totius creationis.

A) **Maria Virgo Mater est Dei.** — Profecto, mulier est vere mater alicujus ex hoc quod eum genuit. Ast Maria est genitrix Jesu Christi, ut evidens est ex divinis litteris; Jesus Christus autem verus est Deus. Ergo Maria vere est Dei mater.

Ex dignitate porro divinæ maternitatis fluunt omnia pri-

(1) Litt. Encycl. "*Ad diem illum lætissimum*" 2 Febr. 1904. Analect. Ord. t. XX, p. 65 et seq.

vilegia B. Virgini concessa: " Sicut enim humanitas Christi, quia Verbo unita, ab eo accipit dotes et privilegia tali unione et conjugio digna,... sic pariter Deus Beatæ Virgini largitus est omnia charismata et decora, quæ talem Matrem Christi et Sponsam Dei decebant. Unde sic conclude: Beata Virgo est Mater Dei; ergo ipsa longe excellentior est omnibus Angelis, etiam Seraphinis et Cherubinis. Mater Dei est! Ergo purissima et sanctissima, adeo ut sub Deo major puritas intelligi nequeat. Mater Dei est; ergo quidquid ulli sanctorum concessum est privilegii (in genere gratiæ gratum facientis), hoc illa præ omnibus obtinet. " [1]

Ulterius ob dignitatem Matris Dei, B. Virgo etiam specialia jura in Christum Jesum acquirit. Cum lex naturalis præcipiat filiis ut parentes ament ac revereantur, profecto B. Virgo jus strictum habet ut a Filio Jesu ametur et honoretur. Et quamquam jus absolutum non habet ad ejus obedientiam, quia Christus, vi unionis hypostaticæ, Matri superior erat, et ab ejus potestate se subtrahere poterat, de facto tamen voluntarie ei obedivit, juxta illud: Erat subditus illis, nec aliunde fluebat hæc obedientia quam ex naturali reverentiâ filio erga matrem præscriptâ.

218.— B) Maria Virgo est hominum Mater.— Maria est mater Jesu: Jesus autem dignatus est *frater* noster fieri secundum naturam, carnem assumendo; et secundum gratiam, nos adoptando in fratres. *Heredes quidem Dei, coheredes autem Christi* [2], ita ut simus veluti membra ejus et unum corpus morale cum eo efficiamur: " In uno igitur eodemque alvo castissimæ Matris et carnem Christus sibi assumpsit, et *mysticum* simul corpus adjunxit, ex iis nempe coagmentatum *qui crediturí erant in eum.* Ut Salvatorem habens Maria in utero, illos etiam dici queat gessisse omnes, quorum vitam continebat vita Salvatoris. Universi ergo, quotquot cum Christo conjungimur, quique, ut ait Apostolus,

(1) Corn. a Lapide, In Matth. I, 16.— (2) Rom. VIII, 17.

[1] *membra sumus corpŏris ejus, de carne ejus et de ossibus ejus*, et de Mariæ utero egressi sumus, tamquam corporis instar cohærentis cum capite. Unde, spirituali quidem ratione ac mysticâ, et Mariæ filii nos dicimur, et ipsa nostrûm omnium Mater est." [2] "Mater quidem spiritu..., sed plane mater membrŏrum Christi, quod nos sumus." [3]

219.— C) **Maria Virgo reparatrix secundaria totius generis humani.**— Maria, dulcis mater nostra, suo primogenito Filio semper associata fuit in opere redemptionis humanitatis lapsæ. Ipsa enim ex humanis membris Unigenito Deo carnis suæ materiam ministravit, quâ saluti hominum compareretur hostia. Officium ejusdem hostiæ custodiendæ nutriendæque, atque adeo, statuto tempore, sistendæ ad aram Mariæ creditum fuit: [4] Hinc Matris et Filii numquam dissociata consuetudo vitæ et laborum... Quum vero extremum Filii tempus advenit, *stabat juxta crucem Jesu Mater ejus*, non in immani tantum occupata spectaculo, sed plane gaudens quod: "Unigenitus suus pro salute generis humani offerretur, et tantum etiam compassa est, ut, si fieri potuisset, omnia tormenta, quæ Filius pertulit, ipsa multo libentius sustineret." [5]

Ex hâc autem unione Mariam inter et Christum, promeruit *illa* ut reparatrix perditi orbis dignissime fieret, [6] atque ideo universorum munerum dispensatrix, quæ nobis Deus sanguine et dirissimâ morte comparavit.

Maria igitur est *dispensatrix* omnium gratiarum, est *mediatrix*, non quidem principalis sed secundaria, seu mediatrix ad mediatorem Jesum, *non necessaria sed valde utilis*. Fons igitur Christus est, et *de plenitudine ejus nos omnes*

(1) Eph. v, 30.— (2) Pius X. Litt. Encycl. l. c.— (3) S. Aug. *L. de s. virginitate*, cap. vi, P. L. t. 40, col. 399.— (4) Cfr. Pius X, l. c.— (5) S. Bonav. I Sent. d. 48, ad Litt. dul. 4.— (6) Eadmeri, *Mon. De excellentiâ Virg. Mariæ*, cap. ix, P. L. t. 159, col. 574.

accepimus. [1] Maria vero, ut apte S. Bernardus notat, [2] "*aquæductus est;*" aut etiam collum per quod corpus cum capite jungitur itemque caput in corpus vim et virtutem exserit. "Nam ipsa est collum Capitis nostri, per quod omnia spiritualia dona corpori ejus mystico communicantur." [3]

Patet itaque abesse profecto plurimum quin Deiparæ supernaturalis gratiæ efficiendæ vim tribuamus, hoc quippe Dei solius est. Ea tamen, quoniam universis sanctitate præstat conjunctione cum Christo, atque a Christo ascita in humanæ salutis opus, *de congruo*, ut aiunt, promeret nobis quæ Christus *de condigno* promeruit, estque princeps largiendarum gratiarum ministra. *Sedet* ille *ad dexteram majestatis in excelsis.* [4] Maria vero adstat regina a dextris ejus, "tutissimum cunctorum periclitantium perfugium et fidissima auxiliatrix, ut nihil sit timendum nihilque desperandum ipsâ duce, ipsâ auspice, ipsâ propitiâ, ipsâ protegente." [5]

220.— D) Maria est regina totius creationis.— Sicut mater regis regina vocatur et saltem jurisdictionem benevolentiæ et caritatis in regno exercet, ita pariter Mater Christi regis hanc potestatem exercet in ejus regno. Et cum S. Bernardino Sen. [6] dicere possumus: "Tot creaturæ serviunt gloriosæ Virgini Mariæ quot serviunt Trinitati," et cum sanctâ Matre Ecclesiâ: Salve *Regina*, Mater misericordiæ.

Seraphicus Doctor [7] de Assumptione Beatæ Mariæ Virginis agens, ait: "Omnino enim credendum est et nullatenus dubitandum, quin hodie solemni processione obviatum sit Virgini ascendenti non solum a Rege, verum etiam a totâ curiâ cœlesti. Prævolant Angeli videre dominam suam;

(1) JOAN. I, 6. — (2) Serm. de temp. in Nativ. B. M. V. de Aquæductu n. IV, P. L. t. 183, col. 440.— (3) S. BERNARDIN. SEN. *Quadrag. De Evangelio æterno*, Serm. X, a. III, cap. III. — (4) HEBR. I, 3.— (5) Pius IX. In bullâ "*Ineffabilis*" apud Pium X l. c.— (6) Serm. 61. — (7) Sermones de Assumptione B. M. V. Serm. III, n. 1.

desiliunt Patriarchæ videre filiam suam ; occurrunt Apostoli videre magistram suam ; accelerant Martyres videre exhortatricem suam." Assentit beatus Bernardus [1] : "Merito in te respiciunt oculi totius creaturæ, quia per te, et de te manus Omnipotentis quidquid creaverat, recreavit. Verum... occurrit tota Trinitas... cognovit beatam Mariam Pater domum suæ majestatis, recognovit Filius principium suæ humanitatis sive humilitatis, recognovit Spiritus Sanctus sacrarium suæ bonitatis, in quo plenissime et absque mensurâ charismata condidit gratiarum, in quo scilicet horreo publico et universali congregavit frumenta donorum, ut tempore necessitatis ad pauperes pervenirent... Sed de Christo, Filio ejus, proprie intelligitur quod dicitur: Surrexit rex in occursum Matris" id est in occursum Reginæ totius creationis. Mirum ergo non est, Frater, Seraphicum Patrem Mariæ Immaculatæ Ordinem suum specialiter commisisse.

II. — *De devotione franciscanâ erga B. M. Virginem.*

221. — Seraphicus Pater Jesum ardentissime amabat, noverat tamen non inveniri Puerum nisi cum Mariâ Matre ejus. "Matrem Jesu indicibili complectabatur amore, ait Thomas a Celano, [2] eo quod Dominum majestatis fratrem nobis effecerit. Peculiares illi persolvebat laudes, fundebat preces, offerebat affectus, quot et qualiter humana promere lingua non posset." Hunc vero cultum erga Virginem Mariam, omnes veri Franciscani a S. Francisco mutuati sunt, quod clare constat ex eorum devotione: 1. erga Immaculatam conceptionem B. M. Virginis; 2. erga Virginem dolorosissimam et 2. erga Divini Pastoris Matrem.

(1) Serm. II in Pentec. n. 4, P. L. t. 183. col. 328. — (2) Leg. II; CL, p. 318.

222. — A) **De Immaculatâ Conceptione B. M. Virginis.** — 1° ***Hæc devotio decus et honor Seraphici Ordinis.*** — Devotionem erga Mariam Immaculatam vere esse franciscanam nemo est qui ignorat. "Porro rerum gestarum historiam exponere, ex quibus Pius IX, Pontifex immortalis memoriæ adductus est ut dogma illud suavissimum opportune sanciret, idem fere videtur ac Franciscalis Ordinis *decus* et *gloriam* enarrare. A primis enim exordiis, Ordo vester, ait Cardinalis Secretarius [1], ipso Francisco auctore, pietatem erga Virginem Immaculatam tamquam lac dulce combibit eamque postea Scoti Venerabilis doctoris documenta sectatus, sic fovit et auxit ut sententiæ Mariam originalis labis nesciam declarantis vindex evaserit ac simul dignus qui in singularem ejus clientelam reciperetur."

2° ***Maria immaculata principalis Patrona et Protectrix Ordinis nostri.*** — Vel ipse Seraphicus Franciscus Mariam principalem Patronam constituit sui Ordinis, ut Celano clare testatur [2], dicens: "Quod lætificat plurimum, Ordinis advocatam ipsam constituit, suisque alis quos relicturos erat filios usque in finem fovendos et protegendos submisit." Nostra autem Reformatio, per Decretum Definitorii Generalis (15 Oct. 1712), elegit Deiparam sub hoc mysterio Immaculatæ Conceptionis in principalem totius Religionis Patronam et Protectricem, et S. Rituum Congregatio (10 Martii 1714) hanc electionem confirmavit et prærogativas omnes, Patronis principalibus competentes, attribuit atque concessit [3]. Licet duo ferme sæcula ab origine Reformationis nostræ jam effluxissent, quum Superiores Majores B. V. Mariam sub mysterio Immaculatæ Conceptionis in Patronam et Protectricem Ordinis elegerunt, talis electio nedum initium venerationis et cultûs specialis apud nostros signet, potius e contra confirmatio erat ardentissimæ devo-

(1) Eus Card. Secret. 4 Julii 1904. Anal. O. M. C. vol. XX, p. 264. — (2) Leg. II; CL; p. 318.—(3) Cfr. Anal. O. M. C. vol. XX, p. 152 et seq.

tionis quâ Minorum Capuccinorum Religio tale mysterium a suis primordiis prosecuta erat. Quod etiam testantur numerosi conventus et plurimæ Provinciæ sub invocatione Immaculatæ Conceptionis erecta [1]. Sanctissimus D. N. P. Pius X, die 13 Junii 1912 concedere dignatus est Indulgentiam plenariam defunctis quoque applicabilem, primo quolibet sabbato cujusvis mensis, sub consuetis conditionibus, iis qui peculiaria devotionis exercitia in honorem beatæ Virginis Immaculatæ in spiritu reparationis peregerint. [2] Insuper, ut speciale Immaculatæ Virginis implorent præsidium, omnibus Minoriticæ Familiæ alumnis invocationem "*Regina Ordinis Minorum, ora pro nobis*", in Litaniis Lauretanis, post invocationem "*Regina Sacratissimi Rosarii*", addere mandavit. [3]

223. — B) **De devotione erga Virginem dolorosissimam.** — Altera devotio in Ordine Seraphico vigens, Virginem et Matrem doloris colit. Et quid mirum! Passio Jesu et compassio Matris ejus inseparabiles existunt. Unde Sanctus Pater Franciscus non sine lacrimis Matris Mariæ dolores recolebat. "Sedenti namque ad prandium die quàdam, ait Thomas a Celano [4], paupertatem beatæ Virginis commemorat quidam frater, et Christi Filii ejus inopiam replicat. Protinus surgit a mensâ, singultus ingeminat dolorosos, et perfusus lacrimis supra nudam humum reliquum panem manducat."

224. — C) **De devotione erga Divini Pastoris Matrem.** — 1° ***Origo.*** — Sicut Enos mundi in exordio cœpit invocare nomen Domini, [5] seu, ut Hugo exponit Cardinalis [6], primus invenit imagines quasdam, per quas excitaretur devotio orationum: sic etiam et P. Isidorus Hispalensis Ordinis

(1) Cfr. Elenchus Anal. O. M. C. vol. XX; p. 366, 181-183. — (2) Cfr. Acta Apost. Sedis, t. IV; p. 623. — (3) *Mot. propr.* 8 Septemb. 1910—Anal. O. M. C. t. 26; p. 314—Acta Apost. Sedis, 1910; p. 720.—(4) Leg. II; CLI; p. 319.— (5) GEN. IV, 26. — (6) Supra hunc locum.

Minorum Capuccinorum Provinciæ Boeticæ, Magnæ Dominæ ac Reginæ nostræ novum cœpit invocare nomen, atque omnium primus imagines invenit, per quas in posterum excitaretur devotio. Fuit enim christifidelium primus, qui 8 Septembris 1703, ipsam gloriosissimam Virginem Dei Genitricem Mariam in ipsâmet civitate Hispalensi publice ac solemniter cœpit invocare, colere, deprecari, ac prædicare sub dulcissimo novoque nomine, et titulo mysticæ animarum *Pastricis*, id est *Divini* seu *Boni Pastoris Matris.* [1]

2° ***Ratio hujus devotionis.*** — Merito quidem Maria, qua gratiarum omnium dispensatrix, sicut pastrix gregem Christi ducit, brachio suo congregat agnos et sinu suo levat, fœtusque ipsa portat. Ipsi prorsus conveniunt verba Ezechielis [2]: *Ego pascam oves meas... quod perierat requiram, et quod abjectum erat reducam, et quod confractum fuerat alligabo, et quod infirmum fuerat consolidabo, et quod pingue et forte custodiam.* Nam si hæc de Christo prænuntiavit Propheta, ea quæ Christo sunt propria, sunt participatione quâdam communia Mariæ, Matri Dei, Reginæ Ecclesiæ Christi. Quare Seraphicus Pater *in salutatione Beatæ Virginis* dicit [3]: " Ave, Mater ejus (Dei), et vos omnes sanctæ virtutes, quæ per gratiam et illuminationem sancti Spiritûs infundimini in corda fidelium, ut de infidelibus fideles Deo faciatis ; " ac si diceret Mariam esse omnium virtutum dispensatricem et gregem Christi Pastricem. Ideoque Fratres Minores Capuccini, approbante Ecclesiâ, [4] in Hispaniâ, in Americâ centrali, necnon in variis Europæ diœcesibus et in missione Mesopotamiæ devotionem erga divini Pastoris Matrem promoverunt, et Mariam sub hoc dulcissimo titulo in suarum missionum Patronam elegerunt.

(1) Cfr. P. de Cabra. O. M. C. 1796. Apud Anal. O. M. C. vol. III, p. 325. — (2) Ezech. xxxvi; 15, 16. — (3) Opusc. S. P. Francisci, Ed. Quar. p. 123. — (4) Cfr. Anal. O. M. C. fragmenta Seraphica, vol. III, p. 326.

III. — *De praxi devotionis Marianæ in Ordine Seraphico.*

225. — Pietas et devotio erga B. V. Mariam consistit, Frater, in promptâ et piâ quâdam voluntate libenter ea omnia amplectandi, quæ ad famulatum, obsequium et laudem Beatæ Virginis pertinent. Quod quidem in tribus potissimum sequentibus consistit, nempe :

226. — A) **In sedulâ declinatione ab omni peccato.** — Peccatum enim Dei Filio et proinde Matri ejus irrogat injuriam, quapropter cliens Mariæ Virginis vere devotus diu certe esse non potest, qui culpâ mortali gravissimâ illam mœstitiâ afficit. " Nullus equidem honor Mariæ optabilior, nullus jucundior quam ut noscamus rite et amemus Jesum. Sint igitur fidelium celebritates in templis, sint festi apparatus, sint lætitiæ civitatum, quæ res omnes non mediocris usus afferunt ad pietatem fovendam. Verumtamen nisi his voluntas animi accedat, formas habebimus, quæ speciem tantum offerant religionis [1]. "

227. — B) **In obsequii actibus externis.** — Sequentia quam maxime nostris religiosis commendanda sunt :

1. — Recitare quotidie *Officium parvum* B. M. V., ut habet pia consuetudo ab Ordinis nostri incunabulis, ob singularem Filiorum S. Francisci erga Deiparam sine labe originali conceptam amorem, introducta et apud nos usque in hodiernum diem semper fideliter observata [2].

2. — Recitare etiam singulis diebus *Coronam Franciscanam* [3].

(1) Verba SS. D. N. Pii X, l. c. et citata a R. P. Bernardo ab Andermatt. Anal. O. M. C. vol. XX, p. 78.

(2) Cfr. Constitutionum nostrarum appendix I.

(3) Corona Franciscana constat ex 72 Ave Maria et 7 Pater noster, addito insuper uno Pater et Ave pro summo Pontifice. Primitus quidem recitabantur 70 Ave, postmodum vero mos invaluit usque in

3.—Item recitare *Coronulam Immaculatæ Conceptionis*, quæ circa annum 1845, Patri Bonaventuræ a Ferraria, O. M. C. [1], inspirata fuit (ut ipse retulit) ab ipsâ purissimâ Virgine, eo fine ut per infallibile Vicarii Jesu Christi oraculum quantocius tamquam fidei dogma pronuntiaretur: B. Virginem Mariam, ob speciale Dei privilegium, inde a primo instante ab omni labe originali fuisse præservatam [2].

4.—Item recitare saltem aliquoties Coronam septem Dolorum, ob specialem devotionem, quam nostra Minorum Capuccinorum Reformatio semper Dolorosissimæ Virgini Mariæ vovit.

5.—Angelicam salutationem ter indies ad signum campanæ litare.

præsens recitandi 72 Ave, addendo nempe post septimam decadem duo alia Ave Maria, quæ adjici cœperunt ad complendum numerum annorum quibus ipsa B. Virgo juxta probabiliorem sententiam in terris vixit. Hâc coronâ recoluntur gaudia, quibus Deipara in 1° Annuntiatione, 2° Visitatione, 3° Partu, 4° Adoratione Magorum, 5° Inventione Filii, 6° hujus Resurrectione et 7° ipsius divinæ Matris Assumptione in Deo salutari suo mirabiliter exsultavit. Indulgentia plenaria hujus Coronæ recitationi adnexa est, quæ acquiri potest toties quoties Corona ipsa recitatur. Hæc indulgentia quippe personalis est et non realis, id est, immediate adnexa recitationi precum, minime vero coronæ materiali, quæ ergo non benedicenda est, prout S. Congreg. Indulg. 29 Aug. 1864 declaravit. Quoad alias indulgentias, ut sunt indulgentiæ plenariæ in singulis Festis septem gaudiorum, et in potioribus B. M. V. Festivitatibus lucrandæ, etc., et quoad indulgentias a Fidelibus lucrandas, cfr. Litt. Pii X, 15 Sept. 1905, Anal. O. M. C. vol XXI, p. 327 et sequent. Pro fidelibus corona benedicenda est. Quam facultatem una cum potestate subdelegandi obtinuit Rus Generalis Ordinis nostri. Cfr. Anal. O. M. C. vol. XXII, p. 163, 167 et 170.

(1) Cfr. Anal. O. M. C. vol. I, p. 275 et vol XX, p. 269 et seq.

(2) Hæc coronula tribus vulgo *Poste* nuncupatis constat, quarum singulæ laudatione: *Benedicta sit sancta et Immaculata Conceptio Beatæ Virginis Mariæ*, oratione Dominicâ, salutatione Angelicâ quater repetitâ ac Trisagio vulgo *Gloria Patri*, absolvuntur. Pius IX, Brev. 22 Junii 1855, concessit Indulgentiam plenariam iis qui per integrum mensem eam recitant, et 300 dierum toties quoties.

6.— Sabbato unum alterumve mortificationis aut devotionis actum exercere.

7.— Ad festos ejus dies, præsertim Immaculatæ Conceptionis, Assumptionis et VII Dolorum, pie se præparare.

8.— Satagere, et pro viribus conari, ut cultus ejus apud alios promoveatur, verbo et exemplo ad ejus amorem et imitationem alios inducendo.

9.— In tentationibus, angustiis dubiisque Mariam cogitare, Mariam invocare.

10.— Ejus amore frequenter sibi vim inferre, præcipue consuetos defectus devitando, et alia hujusmodi quæ propria cuivis pietas suggeret.

228.— C) **In obsequii interni actibus.**— 1.—Veri instar filii Seraphici Patris, qui purissimæ Virgini totus fuit devotus, tenero eamdem amplecti amore, vitâque cariorem eam habere.

2.— Vero filiorum affectu sæpius sese dedicare ipsi Virgini Mariæ, quam a teneris annis in Matrem elegimus, et quam postea in specialissimam Patronam Ordinis et Protectricem Reformationis accepimus.

3.— Frequentius gaudia et dolores, aliaque sacra Marianæ vitæ mysteria meditari.

4.— Sæpius cum eâ toto corde lætari, congaudereque de excelsis ejus prærogativis, et sanctissimæ Trinitati, ob collata Mariæ altissima dona, gratias referre.

5.— Vehementem commiserationis affectum fovere erga dolores quos Virgo ad pedem Crucis pertulit.

6.— Ascendere ad gradum devotionis Marianæ præstantissimum, imitationem nempe vitæ et virtutum Marianarum.

Mariophile Frater, uno verbo, ama Mariam, ama Matrem tuam, et cum Thomâ a Celano [1], dic ei sæpe ex amore filiali:

(1) Leg. II, CL, p. 318.

" Eia, pauperum Advocata; imple in nobis tutricis officium usque ad præfinitum tempus a Patre. "

§ III. — *De devotione erga S. Angelos et Sanctos cum Christo regnantes.*

229.—Præter cultum quem Seraphicus Pater Christo ejusque Matri dilectissimæ exhibebat, " angelos [1], qui nobiscum in acie sunt, quive nobiscum ambulant in medio umbræ mortis, maximo venerabatur affectu ", et " divino cultui se devotissimum exhibens Deo dilectus homo, nil quod Dei est relinquebat per incuriam inhonorum [2] "; aliis verbis: Sanctos Dei magnâ reverentiâ prosequebatur. Ut tirones etiam in his ad imitationem Seraphici Patris trahamus, hic aliqua verba 1° de angelis, 2° de sanctis Dei trademus.

I.— *De S. Angelis.*

230.— A) **Angelos habemus custodes.**— " Homo in statu vitæ istius constitutus est, ait S. Thomas, [3] quasi in quâdam viâ quâ debet tendere ad patriam. In quâ quidem viâ multa pericula homini imminent, tum ab interiori, tum ab exteriori, secundum illud [4]: *In viâ hâc quâ ambulabam absconderunt laqueum mihi.* Et ideo, sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus, dantur custodes, ita et cuilibet homini, quamdiu viator est, custos angelus deputatur. " Hujus beneficii semper memor esse debes, Frater, Deus angelos non tantum sibi, sed etiam tibi, vult intentos, et quidem quadruplici modo, juxta doctrinam Seraphici Doctoris; ait enim [5]: " Descendunt autem Angeli quadriformiter: primo, *eripiendo* nos a culpâ; secundo *corroborando* nos in pugnâ; tertio *dirigendo* nos in viâ; quarto *perducendo* nos in patriam.

(1) Celano. Leg II, cxlix, p. 317. — (2) Ibid. cliii, p. 320. — (3) 1. q. 113, a iv. — (4) Ps. cxli; 4. — (5) *Sermones.* Sermo I de S. Angelis; Collatio, circa medium.

Non possumus duci in patriam, nisi dirigamur in viâ; nec possumus dirigi in viâ, nisi vincamus hostes; sed non possumus vincere hostes sine sanitate, et ideo ista per ordinem se habent."

Merito igitur Scriptura [1] dicit: *Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, et custodiat in viâ, et introducat in locum quem paravi. Observa eum et audi vocem ejus, non dimittet cum peccaveris.*

231. — B) Angeli custodes honorandi sunt. — "Tales ubique socios reverendos esse, dicebat Seraphicus Pater, tales nihilominus invocandos custodes. Inoffensos eorum aspectus servare docebat, nec præsumere coram eis quod non coram hominibus fieret. Pro eo quod in conspectu angelorum psallebatur in choro, omnes qui possent in oratorium convenire volebat, et ibidem psallere sapienter [2]." In quovis ergo loco, Frater, in quovis angulo, angelo reverentiam habe. Time et ama angelum custodem. Memento ubique præsentis angeli tui, imo non angeli tantum, sed angelorum; in medio enim angelorum es, quoties in medio hominum es. Sunt angeli Provinciarum, locorum, ecclesiarum. Saluta sæpe, præsertim mane et vespere, angelum dicendo [3]: "Angele Dei, qui custos es mei, me tibi commissum pietate supernâ illumina, custodi, rege et guberna. Amen"

232. — C) S. Michaeli honor specialis exhibendus est. — Nos Franciscales S. Michaeli honorem specialem ad exemplum S. Patris exhibere tenemur. "Beatum vero Michaelem, eo quod animarum repræsentandarum haberet officium, sæpe

(1) Exod. xxiii, 20 et seq. Malach. iii, 1. — (2) Cel. Leg. II; cxlix, p. 317. — (3) 100 dies singulâ vice; plenaria die 2 Oct. pro iis, qui per totum annum, mane et vespere hanc orationem recitaverint; plenaria semel in mense pro iis, qui per unum mensem quotidie eam recitant; plenaria in articulo mortis pro iis, qui in vitâ suâ frequenter eam recitaverint (Pius VI, 2 Oct. 1795; Congr. S. Rit. 11 Junii 1796 et Pius VII, 15 Maii 1821.)

dicebat excellentius honorandum. Nam ad honorem S. Michaelis, inter festum Assumptionis et festum ejus, quadragenam dierum devotissime jejunabat. Dicebat enim: quilibet pro tanti honore principis aliquid laudis, vel muneris specialis Deo deberet offerre" [1] Tu ergo Frater, sequere consilium Patris tui, et cum fiduciâ semper dices: "Sancte Michael Archangele, defende nos in prælio, ut non pereamus in tremendo judicio" [2]

II. — *De devotione erga Sanctos cum Deo regnantes.*

233. — Omnes sanctos cum Christo regnantes amoris et devotionis cultu prosequi debemus, "Si vis Deo et Sanctis placere, ait Thomas a Kempis [3], inspice vitam sanctorum, lege doctrinam eorum; ut cum sanctis sanctus fias, et a sanctis erudiaris; per sanctos adjuveris, a sanctis exaudiaris, cum sanctis coroneris." — "Non sane parum fructuosa invenitur memoria festiva sanctorum, prosequitur S. Benardus [4], languorem, teporem, erroremque depellens: quum eorum intercessione juvetur infirmitas nostra, consideratione beatitudinis excitetur negligentia nostra, ignorantia quoque nostra ipsorum erudiatur exemplis." Honorandi ergo sunt omnes sancti, et primo quidem illi quorum nomen aut a baptismo, aut a Religione sacrâ sortiti sumus; dein sancti Ordinis Seraphici, et inter omnes S. Antonius a Padua et S. Margareta a Cortona; sancti ad quos fiducia major et affectus tenerior nos trahit. Sed præ cæteris honorandi sunt cultu singulari: 1. S. Joseph, sponsus B. M. Virginis et 2. Seraphicus Pater Franciscus,

(1) Cel. Leg. II; cxlix, p. 317. — (2) Indulg. 100 dierum, semel in die; Leo XIII, 19 Aug. 1893 — (3) *De discipl. claustr.* cap. 15. — (4) Serm. II in fest. Omn. Sanct. n. 1. P. L. t. 183, col. 462.

1° *De devotione erga S. Joseph.*

234. — A) **Franciscales semper S. Joseph coluerunt.** — Universi Franciscales, omni tempore. propagarunt auxeruntque cultum erga B. Mariam Virginem ejusque Sponsum sanctissimum; sancta Teresia ipsa ab Ordine Minoritico suam erga S. Joseph mutuata est devotionem. Reformatio autem Minorum Capuccinorum ab exordio, ut clare constat ex Joanne a Fano [1], S. Patriarchæ cultum exhibuit specialem. Mirum igitur non est Reformationi nostræ potissimum a S. Sede propagationem devotionis erga S. Joseph concreditam esse.

R^us^ P. Bernardus ab Andermatt, 12 Maii 1893 [2], hæc verba consolationis plena Ordini nostro scribere potuit: "Perdulce Nobis, Reverendi Patres ac Fratres dilectissimi, contingit denuntiare Vobis qualiter Benignitas Apostolica..... scapulare S. Joseph, Sponsi B. M. Immaculatæ, Protectoris Ecclesiæ universalis, non solum approbare, sed etiam Ordini nostro committere animosiori devotione propagandum, dignata fuerit." Hoc privilegium, hic honor, ut præmium devotionis Ordinis nostri erga S. Joseph recte haberi potest. Nam de hâc nostrâ devotione "loquuntur cuncta Ordinis cœnobia, in quibus hujus peculiaris cultûs erga S. Joseph exempla monumentaque adsunt. Quis ignorat, utriusque sexûs capulatos, præsertim ad honorem Altarium evectos, S. Patriarcham tenerrimo cultu prosequutos fuisse? — Pluribus in Provinciis quotidie peculiaris invocatio fit de S. Joseph..... Demum non est habendus ceu peculiaris titulus vel meritum singulare ille labor assiduus, caritate zeloque repletus, in quo Capulati utriusque sexûs multo diuque insudarunt sub directione Episcoporum, præsertim S. Claudii in

(1) *Operetta devotissima chiamata arte de la unione* etc. 1548.—Bressa. —(2) Anal. O. M. C. vol. IX; p. 161.

Galliâ, ad nobilissimum finem propagandi inter fideles supradictum S. Joseph salutiferum signum "? [1]

235.— B) Hic cultus a nobis Franciscalibus promovendus. — Scapulare S. Joseph, sicut et scapularia B. M. Virginis. semper devotissime gestare debemus [2], preces in Ordine usitatas diligentissime peragere, sed etiam pro posse in corde aliorum amorem erga Sponsum Mariæ excitare: "Eia ergo, Fratres, macte animo, tenerrimâque fiduciâ eamus ad Joseph, non separatim quidem, sed undequaque circumdati devotorum fidelium, quos sancto Protectori zelus noster devinciet." [3]

2° *De devotione erga S. P. Franciscum.*

236.— Quid tibi dicam, Frater, de devotione habendâ erga S. Franciscum, dulcissimum Patrem? de quo B. Ægidius dicit: "Ille homo Franciscus numquam deberet nominari, quin homo præ gaudio lambaret labia sua [4]." Eum glorificat Deus, honorat populus christianus, exaltat Ecclesia Christi. Ex hoc nobis clare apparet necessitas Seraphicum Patrem amandi et debito cultu honorandi. Quia Beatus Franciscus vocatus ad nuptias Christi, in novissimo loco recubuit, in ipso adimpletum est quod in Psalmo [5] le-

(1) Anal. O. M. C. vol. IX, p. 161-176.

(2) Indulgentiæ sunt: 1° Eâdem die quâ S. Joseph scapulare fideles induerint; in solemnitatibus D. N. J. C. id est: 2° Nativitatis; 3° Circumsisionis; 4° Epiphaniæ; 5° Resurrectionis; 6° Ascensionis; pariterque diebus festis B. M. V. videlicet: 7° Conceptionis; 8° Nativitatis; 9° Annuntiationis; 10° Purificationis; 11° Assumptionis; tandem in festivitatibus: 12° S. Joseph (die 19 Martii) et 13° Dominicâ III post Pascha; 14° in mortis articulo (observatis conditionibus ordinarie observandis). Indulgentiæ particulares (S. Congr. Ind. 8 Junii 1893) Cfr. Anal. O. M. C. vol. IX, p. 201 et 202.

(3) Cfr. Rus P. Bern. ab Andermatt. l. c. p. 162.

(4) *Dicta B. Æg.* Ed. ad Claras Aquas, 1905. App. I, p. 108.

(5) Ps. cxii, 6 et seq.

gitur: *Suscitans a terrâ inopem, et de stercore erigens pauperem: ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.* Nam:

237.— A) Deus Franciscum exaltat.— Tantis et talibus donis tamquam pretiosissimis gemmis Deus in terrâ jam exaltavit servum suum Franciscum, ut per impressionem sanctorum stigmatum quasi alter Christus effectus sit. In eo enim forma crucis et passionis Agni immaculati videbatur, manus et pedes crucifixos habens, et dextrum latus quasi lanceâ vulneratum: [1] "O singulare donum et prærogativæ dilectionis indicium, exclamat Thomas a Celano, [2] iisdem gloriæ armis militem adornari quæ soli regi excellentissimâ dignitate conveniunt! O æternâ memoriâ dignum miraculum, et sine omni intermissione admirabili reverentiâ memorabile sacramentum, quod occultâ fide illud mysterium repræsentat, in quo Agni immaculati sanguis, per quinque foramina copiosissime manans, lavit crimina mundi!... Hic te dilexit multum, quem sic gloriosissime decorasti!"

Sed quid de gloriâ ejus in patriâ! "Beatus Pacificus, qui primus Ordinem Fratrum induxit in Franciam, fuit vir magnæ sanctitatis, ait S. Bonaventura, [3] et cum oraret in ecclesiâ cum beato Francisco quâdam die et soporatus esset, vidit cœlum aperiri et in cœlo pulcherrimam cathedram; petiit cujus esset cathedra, et dictum est ei: Cathedram istam amisit Lucifer propter superbiam suam, et reservatur beato Francisco propter suam humilitatem."

238.— B) S. Franciscum populus christianus honorat. — 1. Semper Seraphicum Patrem coluerunt christifideles: eo adhuc in terrâ conversante "tanta erat fides virorum et mulierum. tanta devotio mentis erga Sanctum Dei, ut felicem se pronuntiaret qui saltem vel vestimentum ejus con-

(1) CELANO, Leg. I, IX, p. 117.—(2) Leg. I, IX, p. 119.—(3) *Sermones de Sanctis.* Serm. II de S. P. N. Francisco. n. 1.

tingere potuisset. Ingrediente ipso aliquam civitatem, lætabatur clerus, pulsabantur campanæ, exultabant viri, congaudebant feminæ, applaudebant pueri et sæpe, ramis arborum sumptis, psallentes obviam ei procedebant." [1]

2. Porro qui vivens adhuc inter peccatores talia nactus est obsequia, "regnans jam cum angelis in excelsis... tota universitas populorum honorat eum, veneratur eum, glorificat et collaudat." [2] Populus christianus divino Francisco, dulcissimo Patri nostro, monumentum erexit perenne, non solum quadratis et sectis lapidibus ædificatum, aut mole tantum marmoreâ elaboratum, sed aureis litteris conscriptum, historicâ factorum veritate solidum, atque arte pictoriâ, incisoriâ, sculptoriâ, imo et textili celeberrimum. "O Pater seraphice, *pauper* et *humilis, cœlum dives* ingressus es, hymnis cœlestibus honoraris; et in terris gloriosa dicta sunt de te, et incisa, et sculpta et depicta. Illa habeas grata, veluti testimonium et pignus, tenerrimi ac devotissimi quod fideles, in cordibus nostris, tibi pangimus melos." [3]

239.— C) **Seraphicum Patrem exaltat Ecclesia.**— Gloriosissimus Pater Franciscus, non solum a christifidelibus, sed ab ipsâ Ecclesiâ, id est a Romanis Pontificibus, exaltari meruit. Nam si Gregorius IX gaudebat de filio suo Francisco [4], quem sacro portavit in utero, fovit in gremio, lactavit verbo et educavit cibo salutis, semper Vicarii Christi, sed præsertim nostrâ ætate Leo Papa XIII et Pius X et ceteri custodes Ecclesiæ, pastores gregis, glorificant Salvatorem, qui summâ et ineffabili sapientiâ, summâ et incomprehensibili gratiâ, summâ et inæstimabili bonitate, stulta et ignobilia mundi elegit, ut sic ad se fortia trahat.

240.— D) **S. Patrem amare et honorare tenemur.**— Nos ergo, optimi et gloriosissimi Patris filii, eum semper im

(1) CELANO, Leg. I, XXII, p. 64, 65. — (2) Ibid. *De Canonizatione S. P. Franc.* p. 128.—(3) Cfr. Anal. O. M. C. vol. I, p. 51.— (4) CELANO, Leg. I. De canonizatione S. P. Francisci p. 129, 130.

primis amare et honorare tenemur. Hunc quidem amorem et honorem ei exhibebit quicumque non solum orationes et devotiones in Ordine præscriptas, et exercitia spiritualia in mense Octobris [1] et in quinque Dominicis festum stigmatizationis immediate antecedentibus [2], devote persolvet, sed præcipue ejus præcepta quam diligentissime observabit. " Imitari non pigeat quod celebrare delectat [3]. " Numquam e memoriâ excidant quæ Seraphicus Pater in litteris, sub fine dierum suorum, ad Capitulum generale scripsit: " Quicumque fratrum hæc observare noluerint, non teneo eos catholicos nec fratres meos; nolo etiam ipsos videre nec loqui, donec pœnitentiam egerint. Hoc etiam dico de omnibus aliis, qui vagando vadunt postpositâ regulæ disciplinâ; quoniam Dominus noster Jesus-Christus dedit vitam suam, ne perderet sanctissimi Patris obedientiam." Eia ergo, Frater, honora Seraphicum Patrem eum imitando, et cum corde fiduciâ pleno recurre ad ipsum dicens: O dulcissime Pater, " non sic te inebriatum credimus ab ubertate domûs Dei, ut tuorum oblitus sis filiorum, cum et ille quem potas nostri sit memor. Trahe nos igitur ad te, digne Pater, ut in odorem unguentorum tuorum curramus, quos utique cernis desidiâ tepidos, pigritiâ languidos, negligentiâ semivivos.... Innova dies nostros sicut a principio, perfectorum speculum et exemplar.

(1) Indulgentia plenaria die festo S. Francisci vel uno ex diebus infra octavam sub consuetis conditionibus. Indulgentia tercentum dierum, quoties vel novemdiali supplicationi, vel piis exercitiis per mensem in honorem S. Francisci celebrandis adfuerint. (Breve ad decennium a Leone XIII, die 11 Junii 1883 primo concessum et postea renovatum.— (N).— Revue Théol. anno 1889, p. 565.)

(2) Plenariam indulgentiam in singulis Dominicis, ordinariis conditionibus, scilicet: confessionis, communionis et vjsitationis alicujus ecclesiæ. Eamdem indulgentiam lucrari possumus per alias quinque anni Dominicas consecutivas. Rescriptum S. C. Ind. 23 Junii, 1885.— Cfr Nouv. Rev. Théol. t. XVII, p. 346.

(3) S. Cæsarius. Inter opera S. Augustini in app. serm. 225, P. L. t. 39, col. 2161.

Nec patiaris vitâ dissimiles eâdem tibi professione conformes [1]. "

Art. V. — De cultu et usu SS. Eucharistiæ Sacramenti.

241. — Sacramenta sunt veluti canales per quos, uti Christus sancivit, innumera divinæ gratiæ beneficia ad nos defluant, quibus voluntas potissimum ad bonum moveatur et homo Christo conformetur.

Eminet autem inter cetera SS. Eucharistiæ Sacramentum, ad quod reliqua, ut ad finem suum, ordinari videntur. " Manifestum est enim, ait S. Thomas [2], quod sacramentum Ordinis ordinatur ad Eucharistiæ consecrationem; sacramentum vero Baptismi ordinatur ad Eucharistiæ receptionem: in quo etiam perficitur aliquis per Confirmationem, ut non vereatur se subtrahere a tali sacramento. Per Pœnitentiam etiam et Extremam-Unctionem præparatur homo ad digne sumendum Corpus Christi. Matrimonium etiam saltem suâ significatione attingit hoc sacramentum, in quantum significat conjunctionem Christi et Ecclesiæ, cujus unitas per sacramentum Eucharistiæ signatur. "

Nec mirum, nam Eucharistiæ Sacramentum est veluti compendium mysteriorum vitæ Christi. Sicut Verbum Incarnatum sub velo carnis hominibus apparuit, in præsepio jacuit et in domo Nazarethanâ vitam prorsus absconditam, licet plane divinam, duxit, ita pariter Christus in hoc Sacramento sub speciebus Eucharisticis latitat, et in tabernaculo 1° vitam absconditam licet vere divinam ducit; 2° sicut Palestinam pertransiit benefaciendo et sanando omnes, ita per Communionem in animas nostras gratiam suam diffundit;

(1) Celano, Leg. II, clxvii, p. 337.—(2) 3, q. 65, a iii.

3° sicut in cruce moriens sese in sacrificium obtulit, ita et in altari, quotidie offertur ut victima [1].

Triplex igitur unius mysterii respectus indicandus est: 1° Christi scilicet ineffabilis in sacramento Eucharistiæ præsentia; 2° sacra Communio et 3° Sacrificium Missæ.

§ I. — *De Christi ineffabili præsentiâ in SS. Altaris Sacramento et de obligatione Eum visitandi.*

242.— Inconcussâ fide credamus, Frater, ad verborum sacerdotis consecrantis debitam prolationem, virtute divinâ, non sacrificantis merito, panem vinumque converti et transsubstantiari in Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi vere ibi præsentis, ipso nihilominus beatissimo corpore in cœlo ad dextram Patris manente. "Ecce, ait Seraphicus Pater [2], quotidie humiliat se, sicut quando [3] *a regalibus sedibus* venit in uterum virginis; quotidie venit ad nos ipse humilis apparens; quotidie descendit de sinu Patris super altare in manibus sacerdotis. Et sicut sanctis Apostolis apparuit in verâ carne, ita et modo se nobis ostendit in sacro pane; et sicut ipsi intuitu carnis suæ tantum carnem suam videbant, sed ipsum Deum esse credebant oculis spiritualibus contemplantes, sic et nos videntes panem et vinum oculis corporeis, videamus et credamus firmiter ejus sanctissimum Corpus et Sanguinem vivum esse et verum. Et tali modo semper est Dominus cum fidelibus suis, sicut ipse dicit [4]: *Ecce, ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.*"

Sanctissimum hoc mysterium, quod supra naturam est, sola fides capere potest. Intellectus noster qui, quamdiu in hoc exsilio degimus, imbecillis hebesque est, divinæ Majestatis opera atque consilia comprehendere nequit: proinde

(1) Cfr. LESSIUS, *De perf. moribusque divinis.* L. XIII, cap. XVI, n. 129.— (2) Opusc. S. Franc. *Verba admonitionis*, I, De Corpore Christi, Edit. Quaracchi, p. 5.— (3) SAP. XVIII, 15.— (4) MATH. XXVIII, 20.

nec ea temere comprehendere velimus, reprehendere vero nullo modo audeamus [1]. Tanto igitur amori respondeamus Jesum in suo augustissimo sacramento visitando. Hic 1° inquiremus causas quæ nos ad Christum visitandum urgent; 2° videbimus quid ex parte nostrâ præstandum ut visitatio cum fructu fiat; demum 3° agitur de industriis per visitationem adhibendis.

I. — *De causis visitandi Jesum in SS. Sacramento.*

243. — Jesus Christus qui super throno gloriæ sedet ad dextram Patris sui in cœlo, unde per Angelorum ministerium nostrarum orationum tributum recipit, nobis instituendo S. Eucharistiam firmavit gratiarum thronum. Ibi enim juxta nos adest substantialiter, sicuti est, cui nos postulationes et supplicationes nostras ingenue manifestare possumus, cum nihil ei magis optabile sit quam ut effundat super nos bonitatis cordis sui effectus.

Jesus ergo, uti vides, Frater, in ecclesiis nostris non permanet ut ibidem solitariam ducat vitam, sed ut creaturis ad ipsum aditus pateat. Necessario inde hoc sequitur quod tendere debemus ad visitandum Eum qui, ut maneat nobiscum, de cœlo descendit.

1. **Visitatio Jesu est acceptissima.** — Sicut enim parenti optimo nihil gratius accidit, quam ut a filiis sæpius salutetur, et frequenter eos sibi præsentes ac in sua obsequia paratos cernat, ita amantissimo Jesu, cujus *deliciæ* sunt *esse cum filiis hominum* [2], quam gratissimum est visitationes, adorationes, laudationes postulationesque excipere a prædilectis filiis, qui diu noctuque sub eodem tecto cum Ipso manent. Deinde:

(1) Cfr. Luc. Blosius *Appendix ad Enchir. parv.* § II. — (2) Prov. VIII, 31.

2. **Visitatio plures nobis affert utilitates.** — Copiosam effundit Jesus benedictionem in filios qui humiliter et devote Eum adorant, qui in conspectu ejus magnalia tanti Salvatoris meditantur, vivâque fide ad Eum suspiciunt. Respicit enim inspicientes se, et intuitu suo nobis infundit dona : iniquitates nostras aufert et cor nostrum ad divinum amorem inflammat.

a) AUFERT INIQUITATES. — *Rex qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intuitu suo.* [1] Jesus autem sedet in throno gratiæ et misericordiæ erga peccatores, in solio judicii et justitiæ contra peccata : illos vivificat, hæc dissipat et disperdit, quando oculis pietatis nos respicit.

b) COR AD AMOREM DIVINUM INFLAMMAT. — Nam præ omnibus mysteriis vim trahendi ad divinum amorem exercet divinissima Eucharistia. Ut enim staret perpetuo et usque ad consummationem sæculi veritas promissionis [2] : *Ego si exaltatus fuero a terrâ, omnia traham ad meipsum*, Christus in memoriale perenne suæ in cruce exaltationis, hoc venerandum sacramentum instituit, ut omnium fidelium corda ad se traheret, imo raperet. Est enim Jesus verus rex Salomon, accensus caritate et amore flagrans propter filias Jerusalem, id est, propter animas nostras ut eas sui amoris igne ardere faciat. [3]

Est igitur Christus Dominus in Eucharistiâ fons uberrimus gratiarum omnium, fons domûs Domini patens, ad quem qui accedunt, numquam aridi, numquam sitientes recedunt. Quare Sancti omnes in deliciis habebant diu noctuque, ubicumque poterant, orationes coram Sanctissimo effundere, ad Christi amoris thronum, in omnibus suis difficultatibus et periculis recurrere. Sic, ut alios omittam, agebant Seraphicus noster Franciscus, S. Laurentius a Brindisio ; B. Benedictus ab Urbino et tot Ordinis nostri veri sancti, magno cum fructu suo spirituali.

(1) PROV. XX, 8. — (2) JOAN. XII, 32. — (3) PS. XLIV, 15.

3. Ulterius, Frater, considera quomodo **visitationem postulet ipsa gratitudo.**— Christus enim nobiscum manere voluit, non tantum ad solatium nostrum: "Hic enim tibi terram cœlum facit hoc mysterium," ut ait S. Chrysostomus [1], sed etiam ut ex incomprehensibili amore nos protegat atque donis spiritualibus cumulet. Quæro jam Christum Deum ibi nobis præsentem nosque exspectantem penitus oblivioni tradere, vix umquam invisere nonne ingens foret ingratitudo? Quare si non continuo coram eo versari possumus, decet saltem quotidie aliquoties eum visitare, scilicet temporibus in quâlibet Provinciâ determinatis, et quoties per diem occasio datur. A conventu recedentes et ad eum revertentes, semper ut filii Patris æterni Jesum in Sanctissimo visitare oportet. [2] Si fuerimus in itinere constituti, ait Speculum Disciplinæ [3]: "Ecclesiam, semper prius, si commode possumus, visitare debemus, sanctorum Patrum, qui nos in Ordine præcesserunt, imo ipsius Salvatoris exemplo, quem beatus Evangelista Mattheus [4] Jerusalem civitatem ingressum refert templum Domini adiisse."

II. — *Quid ex nostrâ parte præstandum ut visitatio Sanctissimi cum fructu fiat.*

244.— Ad thronum Filii Dei viventis accessurus, Frater, tria præsertim præstanda sunt, nempe:

1° **Certum tibi præfigas finem,** qui pro variis circumstantiis varius esse solet. *a)* Aliquando enim ad illam visitationem impellimur affectibus gratiarum actionis pro beneficiis in genere, aut pro aliquo in particulari illo die a Deo accepto. *b)* Nonnumquam urget nos affectus erga Deum et desiderium cor nostrum magis inflammandi ex tanto amoris incendio.

(1) Homil. 24 in I. ad Corinth. n. 5 P. G. t. 61, col. 205. — (2) Cfr. Const, nostræ n. 78.— (3) I Pars, cap. XXIX. n. 1.—(4) MATTH. XXI, 12.

c) Sæpe tentationibus, doloribus vel difficultatibus pressi, ad Christum ut ad cœlestem medicum currimus, ut consolationem aut remedium accipiamus.

d) Denique cum D. Thomâ in dubiis rebus, et perplexis negotiis, sive internis et ad propriam conscientiam spectantibus, sive externis et alios tangentibus, consilium a Patre luminum petituri accedimus.

2° **Adhibe debitam reverentiam**, interiorem et exteriorem, et majorem quam poteris devotionem.

a) EXTERIOR. — Ecclesiam ingrediens, dic cum Seraphico Patre: "Adoramus Te, sanctissime Domine Jesu Christe, hic et ad omnes ecclesias, quæ sunt in toto mundo, et benedicimus Tibi, quia per sanctam Crucem tuam redemisti mundum." [1] Consilium hoc primi Fratres nostri quam diligentissime observarunt, ut de eis testatur Thomas a Celano [2]: "In quocumque loco aliqua ecclesia constructa foret, etiamsi præsentes non erant, tantum possent eam utcumque cernere de remotis, inclinabant se versus eam proni in terram, et inclinato utroque homine, adorabant Omnipotentem dicentes: Adoramus Te.... sicut eos docuerat Sanctus Pater."

b) INTERIOR. — Accede ad Jesum eodem spiritu, eâdem aviditate, quâ pauper ad divitem liberalem, esuriens ad convivium, sitibundus ad fontem, discipulus ad magistrum, filius ad patrem, æger ad medicum.

Accede etiam cum *devotione* quæ ex variarum conficitur actibus virtutum, nempe: fidei, humilitatis, fiduciæ et amoris præsertim. Dic ergo ex intimo corde dilectissimo tuo Jesu cum Seraphico Francisco [3]: "Absorbeat, quæso, Domine, mentem meam ab omnibus quæ sub cœlo sunt, ignita et melliflua vis amoris tui, ut amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es mori."

(1) *Testam. S. Patris.* — (2) Leg. I, XVII, p. 47. — (3) Opusc. P. III, Edit. Quar. p. 125.

3° **Determinatam postula gratiam.** — Sedet enim in sancto tabernaculo quasi in throno amoris et misericordiæ, accedamus igitur, ut accipiamus, juxta verbum Apostoli, auxilium in tempore opportuno [1]. Itaque statuendum est semper, quid pro nobis aliisque postulare debeamus. Fidenter coram illo miserias nostras exponamus, effundamus corda precesque nostras, auxilium impetremus, consilium in rebus dubiis, voluntatem ejus exquiramus.

III. — *De industriis per visitationem adhibendis.*

245. — Manet Christus Jesus in hoc sacramento nobiscum ut exemplo suo nos ad praxim omnium virtutum provocet: splendet hic profundissima *humilitas*, quæ illum admodum humili tegumento vestit; invicta *patientia*, quâ tot a peccatoribus injurias sustinet; immensa *misericordia* et *liberalitas*, quâ esurientes reficit; promptissima *obedientia*, quâ ad vocem sacerdotis consecrantis sine morâ adest; indefessa in his omnibus *perseverantia* usque ad finem mundi, et suprema *caritas* hæc omnia connectens, quâ se supremum bonum totum communicat, ita ut magis dare non possit. Inde variæ tibi suppeditantur industriæ quibus per visitationem juvare poteris.

1° Poteris assumere interdum personam Pastorum et Magorum qui ad puerum Jesum recenter natum properant et ante eum, in cujus nomine omne genu flectitur, procidunt, sicque in actus fidei, humilitatis, spei et oblationis erumpere.

2° Poteris aliâs accedere, sicut Publicanus, in animo contrito et confusione pleno, singultiens cum illo præ dolore, pectus præ amaritudine percutiens, dicendo: *Peccavi, Domine, peccavi. Ideo non sum dignus nec oculos in cœlum elevare. Pie Jesu, propitius esto mihi peccatori.* etc.

3° Indues interdum personam B. Mariæ Magdalenæ, cum Christi pedes in convivio ungit, lacrimis irrigat et comis

(1) Hebr. IV; 16.

tergit; vel cum ad pedes ejus sedens, divina documenta suscipit, et affectum internum illis commodat.

4° Sæpe accedes fiduciâ plenus, ut cæcus, ut leprosi et ceteri infirmi, et quamvis tardet consolatio, multo magis clamabis: *Domine, Fili David, miserere mei; ecce quem amas infirmatur.*

5° Expedit etiam, ut Chananeæ post Apostolos clamantis instar, fidenter accedas et dicas: *Jesu, miserere mei*; ut catellus pete micas quæ cadunt de mensâ dominorum, nempe scintillam aliquam devotionis, quam veri filii in usu hujus Sacramenti experiri consueverunt.

6° Recogitans in amaritudine animæ tuæ, quam juste iram Patris æterni, ejusque flagella propter nimia peccata tua meruisti, offeras illi dilectum Filium in propitiationem delictorum tuorum et ad plenam cum illo reconciliationem.

7° Præsertim feriâ VI cujuslibet hebdomadæ, operæ pretium erit incumbere satisfactioni et deprecationi ad Sanctissimum Cor Jesu. In genua ergo ante altaris Sacramentum provolutus et reconciliationem pro te et populo facturus, animo contrito ingemiscens veniam petas.

8° Tempore quadragesimæ, in memoriam passionis Domini visitabis Christum tuum, in septem locis, in quibus præcipue passus est; nocte *in horto*, mane *in atrio sacerdotum principis;* tum *in prætorio Pilati*, ubi accusatus est; deinde *in aulâ Herodis*, ubi spreverunt eum; deinde *in loco tenebroso* ubi flagellatus et spinis est coronatus; tum *in viâ ad crucem*; denique *in ipso monte Calvariæ.*

Peractâ adoratione Sanctissimi Sacramenti, devotissime suscipies dulcissimum Jesum per Communionem spiritualem, et elicies congruos affectus. (De communione spirituali infra tractabitur.) Tandem, ab altari nonnisi ægre discessurus, exposce a Jesu tuo benedictionem meliorem præ illâ quam Jacob ab angelo poposcit. [1]

(1) Cfr. Le GAUDIER S. J. Pars 6. præsertim cap. IV.

§ II. — *De Sanctâ Communione.*

246. — Magnum quidem et mirabile est beneficium, dum Verbum Dei carnem nostrum assumpsit et Dei Filius ante sæcula genitus, Filius Virginis in sæculo natus est. Magnum insuper et admirabile beneficium nobis exhibuit Christus, dum jam ad Patris dexteram ascensurus, ne nos relinqueret orphanos, dulcissimam suam Sacramentalem præsentiam usque ad finem sæculorum decrevit; sic eum adspicere licet non modo in cœlo, sed inter nos in sacramento vere, realiter et substantialiter præsentem. Verum, nec ita caritati, quâ nos in finem dilexit, satisfecit.

Voluit igitur non tantum ut eum in Sacramento aspicere, sed penitus in sinu nostro habere et possidere valeamus, ideoque corpus et sanguinem in cibum animi dedit, et hâc conjunctione reali nos in Ipso, Ipse vero in nobis manet. "O Sacramentum pietatis, exclamat S. Augustinus [1], o signum unitatis, o vinculum caritatis,..... qui vult vivere, habet unde vivat. Accedat, credat; incorporetur, ut vivificetur"

Quinimo, teste S. Thomâ [2], Eucharistia quædam, ut ita dicamus, pro singulis Incarnationis innovatio est, dum Christus Deus et Homo in cor recipientis ingreditur ut suæ Redemptionis illi applicet effectus et fructus.

"Ad honorem ergo excellentissimi sacramenti describam tibi, Frater, ut utar verbis Seraphici Doctoris [3], formam, per quam potes leviter manuduci ad contemplationem tanti mysterii ac congrue disponi ad ejus perceptionem, quam non raptim strepitu verborum legere, sed ejus sensum efficaciter cordi imprimere debes, et ex intimo affectu singula quæque in toto vel in parte, prout sonant, sollicite rumina-

(1) S. Aug. Tract. 26 in Joan. cap. vi; n. 13. P. L. t. 35, col. 1613. — (2) Opusc. 58, cap. v. — (3) S. Bonav. *Tract. de præparat, ad Missam:* Prologus.

re." Accessurus ad mensam cœlestis convivii, juxta Apostolum [1], *probet seipsum homo*, consideret quid hoc divinum sacramentum contineat et dein sese præparet et manducet.

Agemus: 1° De naturâ et effectibus convivii Eucharistici; 2° de frequenti et quotidianâ Eucharistiæ receptione; 3° de conditionibus ad frequentem communionem requisitis; et demum 4° de modo ad sacram mensam accedendi.

I. — *De naturâ et effectibus convivii Eucharistici.*

247. — Nulla Christo acerbior et amarior hora fuit præ illâ quâ per amarissimam crucis mortem transivit ad Patrem et ecce hâc ipsâ horâ amoris summi nobis præstitit donum; nam accepto pane, gratias agens, fregit deditque discipulis suis, dicens: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur* [2]. Quid hoc munere pretiosius? Bonus Pastor carnem et sanguinem suum dat pro ovibus suis, ut, quas redemerat, carnis suæ alimento satiaret. "Quis pastor, ait S. Chrysostomus [3], propriis sibi membris oves nutrit? Ecquid pastorem dico? Matres sæpe sunt quæ, post partum, infantes aliis nutricibus dant: ipse vero id non passus est, sed nos proprio sanguine nutrit et per omnia sibi copulat."

Considera ergo, Frater, et meditare: A) naturam et B) effectus sacræ communionis.

248. — A) **Natura S. Communionis.** — Quando ad sacram mensam accedis, credere firmiter debes et nullatenus dubitare, ait S. Bonaventura [4], quod, uti jam diximus, sub accidentibus panis et vini veraciter existunt:

"Primo, illa purissima Christi caro, sacrum illud corpus, quod, fabricante Spiritu sancto, tractum fuit de utero gloriosæ virginis Mariæ, appensum in cruce, positum in sepulchro, glorificatum in cœlo.

---

(1) I Cor. xi; 28. — (2) I Cor. xi; 24. — (3) In Matth. hom. 82, ad 83. P. G. t. 58, col. 744. — (4) L. c. cap. i; § 1, n. 1.

"Secundo, quia caro non vivit sine sanguine, ideo necessario est ibi sanguis ille pretiosus, qui feliciter manavit pro mundi salute in cruce.

"Tertio, cum non sit verus homo absque animâ rationali, propterea est ibi illa anima gloriosa Christi, excedens in gratiâ et gloriâ omnem virtutem et gloriam et potestatem, in quâ repositi sunt *omnes thesauri sapientiæ.* [1]

"Quarto, quia Christus est verus homo et verus Deus, ideo consequenter ibi est Deus in suâ majestate gloriosus." Ergo adest tota divinitas comitantibus etiam Patre ac Spiritu Sancto, qui a Filio numquam possunt separari.

Corpus Christi intra parvulam hostiam continetur; imo totum in quâlibet ejus particulâ quantumvis minimâ. Unde idem corpus est simul in infinitis prope locis totius mundi, ubi sacrificium missæ offertur, et sacramentum consecratur. Manducatus non frangitur, non consumitur, sed integer in æternum perseverat. Quid hoc sacramento mirabilius in quo memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, in escam se dans timentibus eum, ut merito dicere possis, cum sacramentum recipis: *Quid mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram?* [2]

Cum ergo accedis, prosequitur S. Bonaventura [3], "cave, ne dubitando vacilles et tamquam cæcus manu tentans innitaris baculo arundineo, scilicet argumentis naturalibus et rationibus humanis, quærendo quomodo ista fieri possunt, sicut quondam Judæi litigabant, et quidam discipuli *scandalizati abierunt retrorsum* [4]; sed subjice teipsum Deo et captiva mentem tuam sub jugo fidei, quam tantis testibus roboratam vides." Hic adverte etiam, Frater, quod Christus Jesus, in hoc divino sacramento non solum est convivium sed etiam conviva: Ipse enim est qui comedit et comeditur, ipse pascens seipsum et pascens discipulos, nam cum digne manducantibus dulcis Jesus spiritualiter comedit, valde enim oblectatur et reficitur profectu eorum. Unde hâc de-

(1) Col. II; 3.—(2) Ps. LXXII; 25.—(3) L. c. 3.—(4) Joan. VI; 67.

causâ deberes quotidie digne et devote ad sacramentum accedere, reficientem te reficere, invitantem te pascere, Christum exhilarare qui de fructu quem ex sacramento percipis tantopere delectatur.

Cum Christus manducatur, non statim recedit, sed intra manducandum requiescit et manet quamdiu durant species sacramentales, et illis consumptis adhuc manet, sed alio modo unitus per gratiam, juxta illud Joannis [1] : *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo.*

249. — B) **De S. Communionis effectibus.** — Effectus Eucharistiæ complures numerantur, Frater, quorum duo, refectio scilicet animæ et unio cum Christo sunt essentiales, alii vero accidentales.

I. ***Refectio spiritualis animæ.*** — Essentialis hic effectus consistit in augmento gratiæ sanctificantis cum jure ad speciales gratias actuales, quæ intuitu Eucharistiæ perceptæ conceduntur ad vitam supernaturalem per bona opera conservandam, augendam et perficiendam. Nam cum hoc sacramentum rationem habeat refectionis spiritualis, illos effectus producit in animâ quos cibus et potus materialis producit in corpore. "Sicut corpus animale per cibum vigoratur et impinguatur, calefit et vivificatur, ait S. Bonaventura [2], sic anima rationalis per spiritum Christi quo frui debet, pleno affectu et intellectu nutritur, vigoratur, inflammatur et vivificatur... Hæc est autem differentia inter comestionem corporalem et spiritualem, quia ibi cibus comestus transit in substantiam et nutrimentum comedentis, hic vero comedens incorporatur Christo, et transit in unitatem et amorem spiritûs Christi." Ideo dictum fuit beato Augustino [3] : "Nec tu me in te mutabis, sed tu mutaberis in me, id est in mei similitudinem, scilicet bonitatem,

(1) JOAN. VI ; 57.—(2) L. c. cap. I ; n. 12 et 13.—(3) Lib. VII Confess. cap. X ; n. 16 ; P. L. t. 32 ; col. 742.

sanctitatem etc..., sicut ignis ferrum in sui similitudinem convertit."

Hunc Eucharistiæ effectum Sancti Patres aliis egregiis declarant similitudinibus; quemadmodum, inquit S. Cyrillus Alexandrinus [1], modicum fermentum, juxta Pauli sententiam [2], totam massam, cui conjungitur, fermentat et sapidam reddit, nostroque gustui et nutritioni aptam, sic parvula benedictio Eucharistiæ totum hominem ad seipsum trahit et gratiâ replet, Deoque gratum facit. Unde Salvator ipse [3] *simile* esse dixit *regnum cœlorum fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.* Fermentum quidem Eucharistia est, quam digne recipiens, abscondit intra se ut per carnis Christi præsentiam, anima, spiritus et ipsum corpus reddantur fermentata, sanctificata et intra se unita.

Aliâ similitudine utitur idem Sanctus ad hunc salutiferum Eucharistiæ fructum explicandum. Sicut vitis palmiti sibi unito virtutem præbet germinandi, et folia floresque producendi, ita Christus Dominus qui ejusdem est naturæ nobiscum velut vitis et palmites. Et sicut palmes non potest ferre fructum nisi manserit in vite, sic nec nos nisi in illo manserimus. Quando ergo Jesus Christus per Eucharistiæ communionem in animâ nostrâ intime est præsens, ei vigorem peculiarem tribuit, quo sanctis desideriis floreat et germinet fructus bonorum operum.

Sicut enim anima corpori conjuncta spiritus vitales vel animales excitat, quibus ipsum corpus, sensus et cuncta membra debilitata reviviscunt, et vires resumunt ad operandum: sic caro Christi Domini animæ nostræ conjuncta, excitat in illâ spiritus vere vitales quos illustrationes et inspirationes nominamus, quibus anima actu vivificatur et roboratur, ut quæ Dei sunt magno exsequatur fervore. *Et*

(1) In Joan. L. IV; P. G. t. 73, col. 583. — (2) I Cor. v; 6. — (3) Matth. xiii; 33.

qui manducat me, ait Dominus [1], *vivet propter me*, quia virtute hujus cœlestis cibi, anima resumptis viribus ulterius progreditur et transit a terrenis ad cœlestia, a temporalibus ad æterna, ambulans instar Eliæ [2] in fortitudine cibi hujus usque ad montem Dei Horeb, ubi erit requies sempiterna. Imo, cum S. Chrysostomo [3] dicere possumus: "Ab illâ ergo mensâ recedamus, tamquam leones ignem spirantes, diabolo terribiles."

250.— II. ***Intima conjunctio:*** *a)* animæ et *b)* corporis *cum Christo.*

a) CONJUNCTIO ANIMÆ.— Omnis amor, Frater, naturaliter ad unionem tendit, et eo perfectior est unio quo major est vis et inclinatio amoris sive in utroque amante, sive saltem in alterutro. Quamquam divina Bonitas, infinitis modis suas in se creaturas recolligit, nullus tamen efficacior, nullus uberior est hoc Sacro Convivio, in quo intime anima conjungitur cum Christo per gratiam et caritatem. Quæ unio per se et ratione sui intenditur et proinde ejusdem effectum essentialem constituit; nam sacra communio ex ipsâ institutione eo tendit ut Christus Jesus per corpus suum se nobis commisceat, in unum nobiscum redigat, ut sic corpus suum mysticum cum Capite uniat. Christus enim per communionem est intra nos: una cum ejus carne et sanguine, non quidem in figurâ, sed vere; non solum virtute, sed reapse corporaliter sub accidentibus panis et vini existens. "Quemadmodum, ait S. Cyrillus Alexandrinus [4], si quis ceram ceræ conjunxerit, utique alteram in alterâ esse videbit; eodem quoque, opinor, modo, qui Salvatoris nostri carnem suscipit, et bibit ejus pretiosum sanguinem, ut ipse ait, unum quiddam cum eo reperitur commistus quodammodo et immistus ei per illam participationem, ita ut in Christo quidem ipse reperiatur, et vicissim Christus in ipso."

---

(1) JOAN. VI, 58.— (2) III. REG. XIX, 8.— (3) Hom. 46, al. 45 in Joan. P. G. t. 59, col. 261.—(4) In Joan. L. IV. P. G. t. 73, col. 583.

Justus per S. Communionem est realiter templum Christi intra ipsum vere existentis, et cum S. Cyrillo Hierosolymitano [1] dicere possumus quod communicantes sunt veri *christiferi*, id est Christum ferentes, qui intra nos mirabiles effectus gratiæ operatur, iisque animam sibi perfectius unit.

In ipsâ hâc unione: 1. conceditur animæ largitio donorum spiritualium et 2. experitur digne communicans dulcedinem et delectationem cœlestem.

1. *Largitio donorum.*— Ingentium delictorum veniam impetrat digne communicans, levia enim hoc sacramentum remittit, pœnas condonat, gratiam auget. O admirabilis Dei bonitas! Non cessat manare gratia quamdiu sunt vasa vacua, apta ad recipiendum. Et quamvis magnum vas fuerit, manebit plenum usque ad summum. Et quanto purius fuerit vas cordis, et omni liquore terreno vacuum, tanto amplius capiet, abundantiorque refectio erit. Inde incipientes accipient vitiorum purgationem et mortificationem carnis ac passionum; proficientes, incrementa virtutum; perfecti autem, varios amoris et unionis affectus. Convivium eucharisticum deservit singulorum voluntati digne præparatæ, ut tantâ fruantur unione.

2. *Dulcedo et delectatio.*— Continet enim hoc sacramentum panem omne delectamentum in se habentem, vinumque supercœleste quod lætificat cor hominis et frigiditatem spiritûs expellit. Quemadmodum ex convivio corporali hilaritas atque jucunditas oritur, ita convivium spirituale animam replet dulcedine et delectatione. Hæc delectatio imprimis in eo consistit quod S. Communio homini gratiam confert ærumnas et dolores hujus vitæ non solum æquo animo, sed etiam cum lætitiâ spirituali tolerandi. Deinde anima ex hoc Sacramento perfunditur amore erga Christum, cujus intimâ præsentiâ fruitur. In quibusdam ergo est manna propter dulcedinem, in aliis panis propter fortitu-

(1) Catech. 22, III, P. G. t. 33, col. 1099.

dinem, in aliis venia propter compunctionem, in plerisque oleum propter spiritûs solamen et medicinam, unde hoc fermentum electorum habet saporem unicuique justo aptum. Effectus iste vi Sacræ Communionis infallibiliter producitur, nisi impeditur communicantis negligentiâ, distractionibus et curis temporalibus; imo quandoque per redundantiam in ipsis sensibus percipitur.

b) QUOAD CORPUS. — 1. In vitâ præsenti: Eucharistiæ Sacramentum aliquam efficaciam habet in corpore et appetitu sensitivo, moderando scilicet concupiscentiam; 2. pro vitâ futurâ: Eucharistia est pignus futuræ gloriæ, seu jus confert ad gloriosam corporis resurrectionem.

1.— *Mitigatio libidinis.*— Hoc enim sacramentum, ut patres testantur, animam et corpus sanctificat. Sanctificatio hæc in eo consistit, quod Christus post communionem carnem nostram ut suam et ut sibi affinitate quâdam conjunctam considerat, eam amat et protegit sibique conformem efficit, et proinde speciali providentiâ omnes intra nos vermes serpentesque, passiones scilicet inordinatas, mortificat, sedat membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationem animi exstinguit. Hoc quidem fit vel quia ex abundantiâ devotionis, quam in animam diffundit, hæc bona in carnem redundant, ut simul cor nostrum, et caro nostra exsultent in Deum vivum; vel quia carni divini Verbi unita fomitem moderetur et reprimit, pias cogitationes et meditationes in imaginatione excitat, bonosque affectus immittit in appetitum sensibilem, ut promptius et jucundius obediat spiritui, et quæ decent, coefficiat; vel tandem quia humores componit, qui furentium passionum motus excitant, ne rationem obruant, spiritum exstinguant. Si enim fimbria vestimenti Christi sanabat infirmos et fluxum sanguinis patientes, quid mirum quod ipsum corpus Christi sanat et moderatur corporis humores, qui animam a virtute retardant? Quod si Sacra Unctio sanitatem corpori, cum expedit, conferre solet, quidne Christus divino oleo unctus, id excel-

lentius præstabit, cum carne suâ corpus tangit ut illud ad bene operandum corroboret?

2.— *Est pignus resurrectionis gloriosæ futuræ.*—Caro enim Christi gloriosa corpus nostrum sanctificando, illud particeps efficit incorruptibilitatis. Quare Christus dicit [1]: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.* "Licet mors, inquit S. Cyrillus Alexandrinus [2], quæ per prævaricationem nos invasit, humanum corpus corruptionis necessitati subjiciat, tamen quia Christus per suam ipsius carnem in nobis est, omnino resurgemus: incredibile enim est, imo vere impossibile, ut vita eos in quibus fuerit non vivificet. Quemadmodum enim scintillam multis paleis inserimus ut semen ignis servemus, sic etiam Dominus noster Jesus Christus per carnem suam in nobis vitam integit, ac veluti quoddam semen immortalitatis inserit, quod totam quæ in nobis est corruptionem abolet." Obtinet ergo corpus nostrum, ex eo quod digne conjunctum fuit corpori Christi Domini, ut resuscitetur in novissimo die, ad vitam immortalem, impatibilem et gloriosam. Propter quod, hoc divinum sacramentum a concilio Nicæno et a SS. Patribus vocatur *Symbolum resurrectionis*, pharmacum immortalitatis, cibus nutriens ad vitam immortalem et æternam, ac pignus futuræ gloriæ tam animæ quam corpori tribuendæ [3].

II.— *De frequenti et quotidianâ Eucharistiæ receptione.*

251.—Ut vides, Frater, perceptio Sacramenti Eucharistiæ est summe utilis et omnium bonorum animæ et corporis fœcunda; unde frequenter et cum magnâ reverentiâ est ite-

---

(1) JOAN. VI, 55.— (2) In Joan. L. IV, P. G. t. 73, col. 582.— (3) Cfr. S. IGNATIUS, *Epist. ad Ephes.* cap. XX, P. G. t. 5, col. 662.

randa: "Verbum autem S. Augustini [1], de Eucharistiâ suscipiendâ, quando dicit, *quotidie Eucharistiam sumere, nec laudo, nec vitupero:* Dico, ait S. Angela de Fulginio [2], quod S. Augustinus fuit sanctus et sapiens: et videns bonos cum malis in Ecclesiâ Dei mixtos, ut non impediret bonos, non vituperavit. Ad hoc autem ut non daret securitatem malis, non laudavit, nec est dicibile quantam gratiam recepit anima in unâ solâ dignâ susceptione, dum tamen demerita animæ non resistant." Meditare ergo, Frater, rationes [3], quæ suadent frequenter, imo quotidie ad sacram Eucharistiæ mensam accedere. Et quidem:

1ª Est **desiderium Ecclesiæ.**—Sacra Tridentina Synodus perspectas habens ineffabiles, quæ christifidelibus obveniunt gratiarum divitias sanctissimam Eucharistiam sumentibus, ait [4]: "Optaret quidem Sacrosancta Synodus ut in singulis missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent." Quæ verba satis aperte produnt *Ecclesiæ desiderium*, ut omnes christifideles illo cœlesti convivio quotidie reficiantur et pleniores ex eo sanctificationis hauriant effectus.

2ª Est **desiderium Christi Domini.**— Hujusmodi vero vota cum illo cohærent *desiderio*, quo *Christus Dominus* incensus hoc divinum Sacramentum instituit. Ipse enim nec semel, nec obscure necessitatem innuit suæ carnis crebro manducandæ suique sanguinis bibendi, præsertim his verbis: *Hic est panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum* [5]. Ex quâ comparatione cibi angelici cum pane et mannâ facile a discipulis intelligi poterat, quemadmodum

(1) Hæc sententia est Gennadii Massiliensis in libro *De ecclesiasticis Dogmatibus*; cap. 53, P. L. t. 58, col. 994.—S. Aug. eodem sensu loquitur in Epist. 54, ad Januarium; cap. III, P. L. t. 33, col. 201.— (2) *Angela de Fulginio*, in quo ostenditur via quâ possumus sequi vestigia nostri Redemptoris, p. 409, Parisiis, 1598.— (3) Excerptas ex decreto S. Congregat. Concilii, 20 Dec. 1905.— (4) Sess. 22, cap. VI.—(5) JOAN. VI. 59.

pane corpus quotidie nutritur, et mannâ in deserto Hebræi quotidie refecti sunt, ita animam christianam cœlesti pane vesci posse quotidie ac recreari. Imo, quod in oratione dominicâ exposci jubet *panem nostrum quotidianum*, per id Sancti Ecclesiæ Patres fere unanimes docent, non tam materialem panem, corporis escam, quam panem eucharisticum quotidie sumendum intelligi debere.

3ª **Ex naturâ hujus Sacramenti.**—Desiderium vero Jesu Christi et Ecclesiæ, ut omnes christifideles quotidie ad sacrum convivium accedant, in eo potissimum est, ut christifideles, per sacramentum Deo conjuncti, robur inde capiant ad compescendam libidinem, ad leves culpas, quæ quotidie occurrunt, abluendas, et ad graviora peccata, quibus humana fragilitas est obnoxia, præcavenda : non autem præcipue, ut Domini honori ac venerationi consulatur, nec ut sumentibus id quasi merces aut præmium sit suarum virtutum [1]. Unde sacrum Tridentinum Concilium Eucharistiam vocat *antidotum, quo liberemus a culpis quotidianis, et a peccatis mortalibus præservemur* [2].

4° **Praxis præteritorum sæculorum.** — Hanc Dei voluntatem priores christifideles probe intelligentes, quotidie ad hanc vitæ fortitudinis mensam accurrebant. *Erant perseverantes in doctrinâ Apostolorum, et communicatione fractionis panis.* [3] Quod sæculis posterioribus etiam factum esse, non sine magno perfectionis ac sanctitatis emolumento, Sancti Patres atque ecclesiastici Scriptores tradiderunt.

III. — *De conditionibus ad Communionem frequentem et quotidianam requisitis.*

252. — Juxta decretum S. Congregationis Concilii supra citatum, communio frequens et quotidiana: 1° omnibus qui

(2) S. Aug. serm. 57 in Matth. *De orat. Domin.* n. 7. P. L. t. 38, col. 389.— (3) Sess. 13, cap. II.—(4) Act. II; 42.

in statu gratiæ versantur licita est; sed 2° requiritur ut cum rectâ piâque mente accedant; et 3° maxime expedit ut peccatis venialibus eorumque affectu sint expertes; 4° consilium tamen confessoris intercedere debet, unde aliquando adest necessitas, aliquando vero utilitas ad Pœnitentiæ tribunal accedendi.

253. — A) ***Status gratiæ.*** — Ante communionem unusquisque examinare debet utrum amicus Jesu sit an inimicus; indutusne sit veste nuptiali an careat illâ; mundusne sit a peccato mortali an eo inquinatus. "Maxime autem rumina, ait noster S. Bonaventura [1], ne forte, quod absit, post præcedentem confessionem et pœnitentiam, aliquod sit in te mortale peccatum vel peccandi propositum, unde mortua sit misera anima tua, per hoc a radice Christi et Ecclesiæ abscissa, quia ille vivificus panis et divinus cibus non præstat influxum vitæ nec nutrimentum membris abscissis et mortuis..... Unde a talibus sumitur *Sacramentum*, sed non *res Sacramenti*, id est Christi gratia et divinitas caritatis ejus; comeditur gustu, sed non reficit spiritum; vadit ad ventrem. sed non intrat mentem; deglutitur tamquam a bruto sine sui læsione et non vivificat animam neque sibi unit et incorporat, sed potius, nauseâ impellente, talem ipse Christus evomit velut cadaver putridum bestiis et avibus devorandum, cum scilicet infelicem animam tradat satanæ cruciandam, sicut de Judâ scriptum est [2]: Quoniam *post buccellam, introivit in eum satanas.* Quapropter, si talibus laqueatus es, cave, ne pro aliquâ causâ vel necessitate, absque debitâ contritione et proposito pœnitendi ac confessione præmissâ. accedere præsumas, quia *horrendum est incidere in manus Dei viventis* [3]."

254. — B) ***Recta piaque mens.*** — Hanc conditionem ipsa S. Congregatio Concilii exponit dicens: "Recta autem mens in eo est, ut qui ad sacram mensam accedit, non usui aut vani-

(1) L. c. cap. I; § 2. — (2) JOAN. XIII; 27. — (3) HEBR. X; 31.

tati aut humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere velit, ei arctius caritate conjungi, ac divino illo pharmaco suis infirmitatibus ac defectibus occurrere."

Unde, Frater, si tam es miser ut te non fames hujus sacramenti, sed potius fastidium vexet; non amoris languor, sed torporis; non caritatis vulnus, sed tepiditatis ita premit, ut Christi præsentiam non desideres nec de absentiâ doleas, noli sacram communionem relinquere. Quis enim vulnerabit te hoc vulnere caritatis, et quis te languere faciet hoc languore amoris? Ad ipsum profecto Christum, qui medicus est et medicina, spectat ita animas sauciare. Sauciat eas quæ cum rectâ mente eum recipiunt. Effectus enim divinæ Eucharistiæ est animam caritate vulnerare, ut amplius appetat eâ frui, sicut scriptum est [1]: *Qui edunt me, adhuc esurient*; *et qui bibunt me, adhuc sitient.*

255.— C) ***Purgatio animæ a peccatis venialibus.*** — Non solum a peccatis mortalibus, verum etiam a venialibus purgare animam unusquisque satagere debet, ita ut saltem nulli illorum deliberate sit affectus. Hoc Christus Jesus expressit in cœnâ, mittens enim aquam in pelvim lavit pedes discipulorum suorum [2], ut indicaret illis summam munditiam non solum a gravioribus delictis, sed a leviorum pulvere obtinendam esse ante sui purissimi sacramenti perceptionem. "Sufficit nihilominus ut quotidianâ communione utentes, culpis mortalibus vacent cum proposito se numquam in posterum peccaturos: quo sincero animi proposito fieri non potest a peccatis etiam venialibus ab eorumque affectu sensim se expediant." [3] Etsi quotidie communicans aliquando peccato veniali est obnoxius, memor sit verborum Ludovici Blosii: "Fidelis est Dominus Deus noster, ait [4], ut sæpenumero hominem bonæ voluntatis in notabili aliquo defectu toto vitæ illius spatio relinquat, ut is inde non modo in

(1) Eccli. xxiv; 29.— (2) Joan. xiii; 5.— (3) Cfr. Decret. cit.— (4) *Sacellum animæ fidelis;* Pars iii; cap. xvi; n. 5.

seipso, sed etiam in oculis eorum quibuscum vivit, humilietur, et per hujusmodi defectum ad proprii nihili sui agnitionem deducatur.

Nemo igitur propter minores defectus a perceptione venerabilis Eucharistiæ abstineat, sed potius infirmus et imperfectus quisque, bonâ voluntate præditus, cum gaudio et amore accedat, petens perfecte emundari pretioso Christi Sanguine, qui perpetuo fluit in eos a quibus desideratur, et cupiens exornari virtutibus ac meritis ejusdem Domini Jesu."

Sed cum, juxta Apostoli monitum, *probatio* ante Communionem fieri debeat, opportuna erit, imo aliquando necessaria confessio sacramentalis.

256. — D) ***Confessio sacramentalis.*** — Sacræ Constitutiones nostræ [1] ordinant ut fratres omnes semel *saltem* in hebdomadâ confiteantur. In hâc autem confessione memento, Frater, verborum S. Bonaventuræ [2] dicentis: "Vadens ad spiritualem medicum et patrem, dic peccata tua, non communi et generali confessione, ut quidam duri corde faciunt, palliantes foliis communium verborum in generali confessione suâ enormia peccata, et absque verecundiâ et dolore taliter proferentes, ut etiam in plateis possent taliter absque rubore publice confiteri. Hæc non est confessio, sed deceptio et derisio. Sed, si vis sanari, aperi vulnera tua et de profundo corde enarra clare et aperte quæ post præcedentem confessionem egisti, non solum opera, sed et cogitationes perversas, quarum delectatio mentem maculat, non solum mortalia, sed etiam venialia graviora, quæ conscientiam mordent et lædunt. Cetera per modum generalem breviter et clare exprime." Si hoc consilium Seraphici Doctoris observes, Frater, ad cœleste convivium semper accedes veste indutus nuptiali mundâ, virtutibus fragrante; et cum animâ lætitiâ et gaudio exsultante.

---

(1) Cfr. n. 118. — (2) L. c. cap. II.

Hæ dispositiones jam tibi indicant, Frater, modum quo recipienda sit S. Eucharistia.

IV. — *De S. Communionis receptione.*

257. — Cum duplici quidem modo S. Eucharistia recipi possit: A) *Sacramentaliter* scilicet et B) *Spiritualiter*; de utroque tractandum venit:

A) **De receptione sacramentali.** — Qui sacramentaliter hoc divino convivio utitur: 1. digne sese præparare, 2. devote accedere et 2. fervidas gratiarum actiones præstare tenetur.

1° ***De præparatione ante S. Communionem faciendâ.*** — Duplex adhibenda est præparatio seu dispositio ad sumendam S. Eucharistiam, una *remota*, altera vero *proxima*.

PRÆPARATIO REMOTA, quæ quasi a longe animam præparat, non alia est quam sancta et spiritualis vita, a vitiis et dissolutionibus libera, et ab omni eo quod religiosum inquinare possit, aliena. Hujus dispositionis meminit Laurentius Justinianus [1], dicens: "Optimum susceptionis remedium, mentis humilitatem fore non dubites. Eo namque ad Eucharistiam percipiendam eris dignior, quo corde humilior, mente mundior, dilectione ferventior, virtutibus sollicitior, et vitâ inventus fueris sanctior."

Quam maxime etiam consulenda hic venit pia hæc exercitatio, quæ semper a piis nostri Ordinis religiosis in praxim deducta fuit, scilicet, ut totum temporis intervallum, inter unam atque aliam Communionem interjectum, consumatur in præparatione et gratiarum actionibus, non continue sed identidem multas ferventes aspirationes et amatorias orationes jaculatorias eliciendo; v. g. ante Communionem: "O dies beata, dies amoris mei, in quo te, Jesu mi, plene fruar. Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo, sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea! — Inter brachia tua, mi Jesu, confugiam, inter ea me abscondam et

(1) *De triumphali Christi agone*, cap. IV ad med.

recludam, liceat ibi demorari! — Veni, bone Jesu, et jam noli tardare! Veni in cor meum, posside illud et conforma cordi tuo!... "

Post Communionem: " Gratias tibi ago, Jesu Christe, pro gratiâ singulari, quâ me, vilissimum peccatorem, cibo Angelorum refecisti! Liberalissime Deus, qui te pro me in cruce obtulisti, et in Eucharistiâ modo dedisti, me etiam tibi totum offero. Nihil mundanum deinceps admittat cor meum, in quo tu Deus habitas. Te solum amo, qui solus es omnia... "

His ignitis aspirationibus identidem per diem et medias inter occupationes elicitis, sæpe magis conditur pietatis opus, et ardentius inardescit animus, quam prolixis orationibus et exercitiis.

PRÆPARATIO PROXIMA, in eo consistit quod non tantum gratiâ sanctificante ornata est anima, sed præterea et stimulatur et excitatur variis virtutum actibus, præcipue vivæ fidei, profundæ humilitatis, filialis fiduciæ, divinique amoris.

Quapropter mane meditatio communionem præcedens sæpe instituatur de SS. Eucharistiæ Sacramento, in eâque tria potissimum considerentur, nimirum: ardens *caritas Domini Jesu*, qui nos visitaturus est; summa *vilitas hominis*, qui visitatur; et *modus* amore plenissimus, quo Christus eum visitat.

Accessurus ad cœleste convivium, in quo Christus sumitur, piâ mente recolenda sunt:

a) Beneficia Dei, maximeque passio Dominica, in quâ inenarrabilis caritas Christi erga nos præcipue relucet. Ipse enim de hâc mensâ loquens, ait: " *Hoc facite in meam commemorationem.*" Ergo, si tibi vacat, recogita vel meditare quid pro te fecerit ac pertulerit Dominus Jesus: simulque eum roga, ut habitationem sibi gratam et amœnam in te præparet [1].

(1) Cfr. LUD. BLOS. *Conclave animæ fidelis*; Pars I. Spec, spirit. cap. XII.

b) Vilitas hominis.— Contemplare dein modum, amore et benignitate plenissimum, quo Christus ad nos miseros et abominandos peccatores venit. Sufficere quidem potuisset ad salutem consequendam, ut hoc Sacramentum intueremur, sicut Israëlitæ æneum serpentem, cujus aspectu a morsibus ignitorum serpentum curabantur. At immensa Dei caritas, maxime intimâ ac penetrante unione, quâ res corporea cum homine conjungi potest, mecum se conjungere non est dedignatus, qui sum ipsissima vilitas, fœditas et putredo. Juvabit hic in nos reflectere oculos et considerare qui simus, ad Dei bonitatem magis extollendam.

c) Perpende *finem* ob quem Christus ad nos venerit. Hic autem finis conjici potest ex officiis quæ Christus olim in mundo exercuit, nam venit, ut supra vidimus, (*a*) tamquam Salvator, ut sceleribus ignoscat meis; (*b*) tamquam Medicus, ut pharmaca exhibeat, hoc est, ut ab omnibus ægritudinibus meis spiritualibus perfecte me sanet; (*c*) venit tamquam Magister, ut me lumine inspirationum suarum illustret; (*d*) venit tamquam Summus Sacerdos, ut sacrificii cruenti, quod in cruce obtulit, fructum communicet; (*e*) venit quasi Pastor, ad nutriendas animas nostras et sustinendas.

His vel similibus considerationibus facile in nobis excitantur actus fidei, humilitatis, fiduciæ atque dilectionis.

Dein summo desiderio vehementique fame ac siti ad hoc divinum convivium aspira. Nam si Christus Dominus [1] desiderio desideravit, id est, summo affectu concupivit hoc pascha instituere propter nos; quanto magis nos ardenter desiderare debemus manducare illud, ut ipsius participes efficiamur!

Et profecto, quo melior fuerit præparatio, quâ ad Sacrum Epulum nos disponimus, eo uberiores fructus a sacrâ mensâ reportabimus, et majori efficacitate spiritualis animæ nos-

(1) Luc. xxii; 15.

træ vita ad sublimem perfectionem elevabitur. S. Paulus [1] de Judæis in deserto loquens, dicit : Omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eumdem potum spiritalem biberunt, sed *non in pluribus eorum beneplacitum est Deo,* quia scilicet non spiritualiter sincerâ fide, humili obedientiâ, hâc escâ spirituali utebantur. Sic et modo multi sunt, qui Eucharistiam fastidiunt, quia terrenis cibis et voluptuosis amplius delectantur. Nec mirum quod nauseant super cibo dulcissimo, cujus dulcedinem non gustant, quia carnalium ciborum sapore gustum infectum habent.

258. — 2. ***De devotâ Eucharistiæ receptione.*** — Dum tempus communionis instat, quasi ad epulas invitatus, imo majori desiderio ac sæculares ad epulas properare solent, surge humiliter sed alacriter. Interius summo desiderio affectus, exterius moribus optime compositus, nudis pedibus, manibus junctis, et demissis oculis, ante altare in medium chorum procede, ubi cum duobus vel tribus confratribus communicantibus simul genuflectis. Ecclesiam ingredere et ad altare accede, ubi renovatâ genuflexione in plano genu utroque flecte. Interea ad vivum tibi repræsenta, perinde ac si oculis corporeis eum cerneres, Dominum Deum tuum, cœlitibus et angelis stipatum, venientem ad te, eumque modo ut amantissimum Patrem, modo ut carissimum Fratrem, modo ut Medicum, Pastorem, etc. considera, ferventissimis suspiriis ad eum anhelans, dic ei, non linguâ, non labiis, sed corde: " Domine mi, quis es tu, et quis sum ego, ut præsumam te mittere in latrinam fœtidam corporis mei et animæ meæ? Ut quid me fecisti, ut tibi hanc injuriam exsecrandam facerem? Mille enim lacrimarum anni et pœnitentiæ non sufficerent ad tam nobile Sacramentum digne semel percipiendum; quanto magis ego miser, indignus sum, qui quotidie pecco, incorrigibilis persevero et impræparate accedo; sed in infinitum major est misericordia tua

(1) 1 Cor, x, 4-5.

quam mea miseria; unde de tuâ pietate confisus te sumere præsumo." [1]

Confiteor ante altare jam provolutus humili voce et contrito corde, corpore quoque profunde prostrato, recita. Postea, iteratis iisdem reverentiis, ad gradus altaris accede.

Sub *Domine, non sum dignus*, velut alter publicanus, qui agnoscens reatum suum, non audet oculos ad cœlum levare, oculis demissis et profunde inclinatus, cum sincerâ humilitate pectus ter percute, dicens: *Domine, non sum dignus*, etc.

Postea, caput aut labia, vel ad orandum, vel ad suspiria ducenda, amplius non movebis; sed ore modesto ac modice deducto, et capite tantum quantum necesse est elevato, ut sacerdos commode videat quid agat, plenâ fide, spe et caritate, recipe illum, in quem, per quem et propter quem credis, speras et diligis.

259.— 3. ***De dignis gratiarum actionibus.*** — Sacratissimâ Communione perceptâ, cum gaudio et animi hilaritate, iisdem quam in accessu servatis cæremoniis ad chorum revertere, et in tuo loco genuflexus, oculis clausis, manibus junctis, soli Deo Jesu Christo vaca. Cor tuum ad omne obsequium Regi tuo deferendum excita, et cum illo de rebus ad animam tuam spectantibus tracta, eumque intra teipsum considera, quo, ut tibi benefaceret, sese recepit. Denique quam poteris intime et amicissime eum excipe et tracta.

Plurimum quoque refert scire, nullum tempus aptius esse ad negotia salutis cum Christo pertractanda præ momento quo illum intra te habes. Unde prorumpe in affectus humilitatis, reverentiæ et propriæ confusionis, dicens: *Unde hoc mihi, ut veniat Deus meus et Dominus meus ad me?* Mox ad laudis et gratitudinis affectus transeundum est. Ultimo aliqua eidem Domino, nomine gratitudinis, merita offer, ob collatum in te beneficium, invitans eumdem, qui te invitavit. Nominatim vero illi trade animam cum omnibus suis potentiis, corpus cum sensibus omnibus.

(1) S. Bonav. l. c. cap. II, oratio.

Renova etiam sanctam Professionem, eique demum aliquid in particulari præsenta, ut v. g. mortificationem aliquam internam vel externam.

Conclude gratiarum actionem colloquio cum ipso tuo hospite benignissimo, loquere fiducialiter, sicut solet amicus ad amicum loqui.

Major sit morum modestia, fervor in functionibus religiosis, cura silentii, temperantia in cibo et potu: dapes illæ regiæ sint quas adponas supremo cœli terræque Domino, qui mane intra viscera tua resedit. Quod si forte, ut Ludovicus Blosius [1] monet, tibi, qui ipsam Eucharistiam percepisti, tempore matutino non licet immensos fructus innumeraque bona, quæ hoc dignissimum sacramentum in homine operatur, observare, propterea quod tecum manere opportunitas non datur, dum aut legere, aut cantare, aut in aliis juxta consuetudinem statutaque Ordinis occupari debes: observes illa post vesperas, vel etiam post completorium. Æque Dominus tunc operari potest, sicut tempore matutino: et hoc venerabile sacramentum operatur ubicumque ei locus præbetur, præsertim vero per communionem spiritualem.

260.— B) **De communione spirituali.**— Non sacramentaliter tantum sed etiam spiritualiter 1. Christus recipi potest et quidem 2. cum magno animæ profectu, si 3. debitus modus adhibetur.

1. NATURA COMMUNIONIS SPIRITUALIS.— Communio spiritualis est pium desiderium Christum suscipiendi, ut eidem arctiore vinculo per ejus virtutum imitationem uniamur. Nam qui magnâ fide, attentâ meditatione, et ferventi amore Christum ambit, desiderans illius particeps fieri, spiritualiter eum recipit et fructus ex illo carpit.

Tres ergo communio spiritualis complectitur actus: 1. actum vividæ fidei in realem Christi præsentiam; 2. piam

(1) Cfr. *Sacell. anim. fidel.* Pars III. cap. XVI, n. 5.

recollectionem spiritualium gratiarum, quas passione et morte suâ Dominus meruit, et in sacrâ communione homini bene disposito largitur; 3. amorem erga Christum, et desiderium eum in S. Eucharistiâ, si fieri posset, recipiendi, ut ejus virtutum participes effecti, eidem simillimi reddamur.

2.— De utilitate et opportunitate communionis spiritualis.— Utilitas hujus sanctissimi exercitii ex eo satis appareret,quod sanctis Dei semper in deliciis fuit et etiam a Concilio Tridentino [1] piis fidelibus commendatur. Et merito quidem, si Deus præmio afficit pium cujuscumque virtutis desiderium, quanto magis desiderium ipsummet possidendi.

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes [2].— Quamobrem, Frater, quoties proponis spiritualiter communicare, semper invenies Filium Dei ac Dominum tuum paratum qui te spiritualiter reficiat.

Hæc pia praxis omni tempore et loco fieri potest, tam mane quam sero. Tempus Missæ tamen opportunius est, quo scilicet sacerdos communicat; tunc enim, cum augustissimum sacramentum oculis exhibetur et vividius mente repræsentatur, ardentius corda divino amore moveri solent.

3.— De modo communionem spiritualem faciendi.—Si quando Missam audis, et Eucharistiæ Sacramentum realiter suscipere non potes, sic procedes: Post orationem Dominicam convertes animum tuum ad Dominum, tuam fragilitatem, tuos defectus, Deique præsentis majestatem meditaberis. Deinde *Agnus Dei* ter cum sacerdote repetens, dolorem de peccatis tuis excitabis et pacem cum Deo, cum proximo, et cum teipso postulabis. Similiter iterans cum celebrante, *Domine, non sum dignus*, affectu quam potes intentissimo, te tantâ dignatione amabilissimi Salvatoris ad te venire parati indignissimum reputabis, ob peccatorum tuorum multitudinem et gravitatem, ob ingratitudinis tuæ pro tot beneficiis enormitatem; ob corporis et animæ fœditatem; et abyssa-

(1) Sess. XIII, cap. VIII. — (2) Luc. I, 53.

lem tui nihili vilitatem. Tunc Jesu Christi infinitâ pietate fretus, eum invitabis ad mundandum, ornandum, et in æternum possidendum cor tuum, ardentissimis suspiriis. Mox actus fidei, amoris et aliarum virtutum exercebis, perinde ac si sacramentaliter communicasses, et pro spirituali refectione gratias ages.

Si vero extra tempus et locum Sacrificii spiritualiter communicare desideras, priorem communionem sacramentalem in memoriam revocabis, et animo te conjunges sacerdotibus offerentibus, ac ferventi desiderio actus fidei, amoris, etc., exercebis ut supra.

O carissime Frater, dulcis Dominus Jesus, per sanctam communionem, dat tibi, dilecto suo filio, substantiam suam, carnem scilicet et sanguinem, animam et divinitatem et omnes divitias gratiæ suæ. Quasi nihil despicit eam, cum sub vili tegumento accidentium panis et vini illam occultat ut eam tibi manducandam et potandam tradat. Utinam et tu, et nos omnes, pro hâc Christi dilectione sequendâ, omnem substantiam domûs nostræ profundamus et quasi nihil despiciamus!

§ III. — *De Sacrificio Missæ.*

261.—S. Eucharistiam jam considerasti, Frater, ut est Sacramentum pro hominibus institutum, sed eam adhuc perscrutari oportet relate ad Deum, ut est Sacrificium. Meditare ergo: 1° excellentiam; 2° effectus hujus divini sacrificii; 3° fructus qui ex ejus celebratione nobis obveniunt, et tandem 4° addisce modum pie et fructuose S. Missam audiendi.

I. — *De excellentiâ sacrificii Missæ.*

262.— Cum sacrificium sit primarium religionis munus, plane decebat, ait Cardinalis Bona [1], ut christiana religio,

(1) *De sacrif. Mis.* cap. III, § 2.

quâ nulla perfectior et sublimior esse potest, nobilissimum haberet sacrificium, cujus excellentia ex multis capitibus colligi potest :

A) **Ex eo quod offertur.**— Quod offertur est Christus Dominus, verus Deus et verus homo. Sacrificium igitur Missæ ratione rei oblatæ non differt a sacrificio cruento, quod Christus obtulit in cruce : in utroque enim offertur idem corpus et sanguis. Unica differentia inter sacrificium crucis et altaris in modo offerendi consistit: dum illud cruentum, hoc vero incruentum confitemur. Tunc enim Filius Dei passibilis et mortalis erat; nunc autem licet in sacrificio verissime offeratur sacrosancta ejus humanitas, cum tamen immortalis et impassibilis existat, sanguis ejus non physice effunditur, *jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* [1].

B) **Ex valore sacrificii.**— Valor sacrificii missæ est infinitus sicut merita et passio Christi, ac proinde æque placet Deo ac mors ejus in cruce, licet effectus finitus sit. Deus enim in ordine supernaturali haud aliter quam in ordine naturali omnia secundum certas leges determinavit, et ideo Missa solum finitum et ex voluntate Christi determinatum effectum producit. Sed valor ipse quoad se infinitus est et dici debet. Nam Missa non nuda memoria et repræsentatio est sacrificii crucis, verum etiam Christus ipsemet intervenit, tamquam *agens principalis* et præcipuus sacrificans, qui semetipsum obtulit, tam in cœnâ, quam in monte Calvariæ, ac proinde est ejusdem valoris hoc sacrificium cujus illud fuit, quia idem ille, qui tunc se sacrificavit pro nostrâ salute, idem, inquam, nunc continuo semetipsum per ministerium sacerdotis offert in Missâ. In cujus probationem advertendum est, quod sacerdos in consecratione non dicit : *Hoc est corpus Christi*, sed probe sciens, quod Christus est principalis offerens, sacrificans et consecrans, verba consecrationis in ejus nomine profert : *Hoc est corpus meum.*

(1) Rom. vi, 9,

C) Ex fine.— Christus Dominus hoc altaris mysterium duas ob causas instituit, primo videlicet, ut, tamquam sacramentum, animæ esset nutrimentum, quo mediante, vitam spiritualem conservare, restaurare et renovare posset; secundo, ut Ecclesia perpetuum haberet sacrificium Deo offerendum quadruplici ex fine, ita ut sit:

1.— *Latreuticum*, ut nimirum per ipsum Deo Creatori nostro cultum latriæ tribuamus, nostramque servitutem et subjectionem humillime testificemur.

2.— *Eucharisticum*, ut dignas ei gratias perpetuo agamus pro universis beneficiis ejus.

3.— *Impetratorium*, ad auxilia divinæ gratiæ ejusque protectionis, excitationis et directionis impetranda.

4.— *Propitiatorium-satisfactorium*, ad placandum Deum per peccata offensum, ut placatus misericordiam et gratiam concedat et peccata remittat; ad succurrendum omnium vivorum et defunctorum necessitatibus.

Uti vides, Frater, Sacrificium Missæ omnium sacrificiorum veteris testamenti differentias in se uno continet, et ex dictis clarissime constat, nullam posse majorem in hâc vitâ, nullam præstabiliorem actionem a mortalibus exerceri, præ hujus sacrificii oblatione.

II. — *De effectibus Sacrificii Missæ.*

263.— Quadruplici, ad quem Missæ Sacrificium ex institutione suâ offertur. respondet quadruplex effectus quem idem sacrificium re ipsâ producit tum respectu Dei, tum respectu hominum.

Respectu Dei, Sanctissimæ Trinitati exhibet perfectissimum cultum latriæ et exsolvit debitum gratiarum actionis pro acceptis beneficiis.

Respectu hominum, impetrat omnia beneficia supernaturalia et naturalia quatenus hæc ad salutem conducunt, ac placat Deum et obtinet remissionem peccatorum quoad cul-

pam. Producit ergo effectum latreuticum, eucharisticum, impetratorium et propitiatorium-satisfactorium.

A) **De effectu latreutico.** — Omnis creatura rationalis, Frater, supremum Dei dominium agnoscere tenetur, seu Deum cultu latriæ colere. Ad hunc cultum Deo exhibendum ratio dictat ut sensibilibus rebus utatur, offerens eas in signum debitæ subjectionis et honoris; aliis verbis, ut eos sacrificet, Unde in lege naturæ ab ipsâ mundi origine, Caïnum et Abelem sacrificium Deo obtulisse invenimus. In lege Mosaïcâ autem ipsemet Deus sacerdotes, sacrificia, et oblationes varias instituit et ordinavit.

Omnia tamen illa sacrificia typus et umbra erant summi sacrificii, quod Filius Dei in altare crucis de seipso obtulit. Ideo S. Paulus [1] Christum, æternum Patrem suum hunc in modum alloquentem, introducit: *Ingrediens mundum dicit: hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi;* quasi diceret: "O Pater æterne, ex quo te hostias et victimas superiorum temporum nauseare et fastidire conspicio, corpus quod dedisti mihi, dum in hunc mundum ingressus sum per incarnationem, tibi offero in verum sacrificium, quod non solum præcedentium sæculorum victimas adæquabit, verum etiam omnia infinitis modis excedet." Nullum ergo gratius, efficacius, utilius hoc incruento sacrificio Deo offerri potest ad nostrum erga Creatorem præstandum obsequium, eumque cultu latriæ honorandum.

B) **De effectu eucharistico.** — Psalmista incruentum Ecclesiæ sacrificium spiritu prophetico prævidens, in gratiarum actionem ordinatum, et insimul innumerabilia largâ Dei manu in nos collata beneficia, gratias acturus dicebat [2]: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.*

Incarnata enim Sapientia hoc ipsum sacratissimæ humanitatis suæ sacrificium adinvenit, ut continua ejus oblatio

(1) Hebr. x; 5. — (2) Ps. cxv; 12-13.

indesinenter nobis in memoriam revocaret Dei beneficentiam, continuasque, nomine nostro, æterno Patri gratias ageret; quam forte ob causam Salvator, priusquam in cœnâ ad consecrationem procederet, Patri gratias egit, dicente Evangelistâ: *et accepto calice, gratias egit.* [1]

In gratiarum actionem ergo pro beneficiis acceptis Deo nihil præstantius offerre possumus quam S. Missæ Sacrificium. Audi S. Chrysostomum [2] dicentem: " Beneficii enim optima custodia est beneficii memoria et assidua gratiarum actio. Ideoque horrenda illa mysteria, tam salutaria, quæ in singulis collectis celebramus, *Eucharistia* appellantur, quia beneficiorum multorum commemoratio sunt, caputque ipsum divinæ providentiæ ostendunt, nosque per omnia apparant ad gratias agendas."

C) **De effectu impetratorio.** — Volens Christus continuo pro nobis a Patre obtinere gratias, hoc sacrificium tamquam efficacissimum adhibet instrumentum quo suam repræsentat humanitatem, cui nulla dari potest repulsa. Qui hic offertur super altare, ad dextram residet Patris tamquam advocatus. *Christus* enim *Jesus interpellat pro nobis* [3], et veluti secunda sanctissimæ Trinitatis Persona, simul cum Patre et Spiritu Sancto, tam dignam tamque meritoriam, qualis ipse est, mortali hoc vestitus corpore, acceptat oblationem.

Væ nobis nisi pietas et providentia divina hoc sacrificium reliquisset; cum enim in hâc lacrimarum valle multis indigeamus gratiis et auxiliis, hæc numquam consequi possemus, qui per tot offensas divinam Bonitatem continuo exasperamus, gratiis illis nos prorsus indignos efficimus; attamen, docente experientiâ, quamquam peccatores et rebelles sumus, Dei erga nos beneficia sentimus. Et utique, huic tantum causæ attribuenda veniunt, quod in sacrificio Missæ, quâvis horâ et quovis momento, in terrâ offertur Jesus

(1) Mc. XIV; 23 — Luc. XXII; 17. — (2) Homil. 25 in Matth. P. G. t. 57, col. 331. — (3) Rom. VIII; 34.

Christus, qui *interpellat pro nobis*, continuo pro nobis intercedit, et neccessaria saluti nostræ bona postulat.

D) **De effectu propitiatorio.** — Sacrificium Missæ propitiatorium esse clare dicit Apostolus [1]: *Si enim sanguis hircorum et taurorum, et carnis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis?* At idem sanguis quotidie in sacrificio Missæ Patri æterno offertur! Et Christus ipse testatur [2]: Calicem eucharisticum effundi *in remissionem peccatorum.*

Adverte tamen, Frater, quod "non majorem vim habere potest sacrificium Missæ quam sacrificium crucis, cum sacrificium Missæ vim habeat a sacrificio Crucis; sacrificium autem Crucis non efficienter et immediate justificavit, sed tantum impetratorie et meritorie, alioquin continuo omnes homines justi et sancti effecti essent, cum Dominus pro omnibus hominibus se Deo in sacrificium obtulerit. (Ergo) Sacrificium Missæ non justificat homines immediate, sed impetrat, ut ex merito sacrificii crucis detur hominibus gratia et donum pœnitentiæ. [3] "

Unde vides, Frater, quam merito Rupertus Abbas, de divino hoc sacramento agens [4], verbaque quæ Christus Apostolis in ultimâ cœnâ dixit, videlicet: *Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis*, ponderans, scribere potuerit: "Aufer a cœtu Ecclesiæ quotidianas Salvatoris nostri hujusmodi exequias, et vide quam merito dicat ipse Salvator: "quæ utilitas in sanguine meo?" Refrigescente enim eâ, quæ hoc modo nunc ubique calet, ejus memoriâ, refrigescet universa caritas, muta erit fides, claudicabit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis justi Abel, qui per traditum tanti sacrificii ritum quotidie laxat os bibentis et vociferantis

(1) Hebr. ix, 13-14. — (2) Matth. xxvi, 28. — (3) Bellarminus, Lib. II *De Missâ*; cap. iv. — (4) *De divinis officiis* L. II, cap. x, P. L. t. 170, col. 42.

terræ, scilicet Ecclesiæ, maledictum coarguens Caïn, et maturam indigne fusi sanguinis vindictam reposcens. Calente ergo memoriâ tam celebri, caritas Christi concalescit, perstat super fundamentum suum ædificium fidei, spes quotidianâ peccatorum remissione reviviscit."

Ideo cum Seraphico Doctore dicere possumus [1]: "Tolle hoc sacramentum de Ecclesiâ, et quid erit in mundo nisi error et infidelitas, et populus christianus quasi grex porcorum dispersus et idololatriæ deditus, sicut expresse patet in ceteris infidelibus. Sed per hoc stat Ecclesia, roboratur fides, viget christiana religio et divinus cultus; unde inquit Christus [2]: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi!*"

III. — *De fructibus qui nobis ex Sacrificio Missæ obveniunt.*

264.— Agemus jam, Frater, de fructu impetratorio, propitiatorio et satisfactorio, qui ex celebratione sacrificii Missæ nobis *ex opere operato* obvenire potest, qui enim fructus Missæ *ex opere operantis* pendent, augeri possunt, prout sacerdotum et astantium orationes sunt ferventiores et eorum unio cum Christo intimior.

Quadruplex hic fructus distingui licet, scilicet: 1. generalis; 2. specialis; 3. personalis et 4. ministerialis.

1. GENERALIS EST, quem participat tota Ecclesia, omnes scilicet fideles vivi atque defuncti, modo obicem non ponant. Missa enim idem est quoad substantiam ac sacrificium crucis, quod pro omnibus oblatum est. Sacerdos enim jure divino constitutus est a Deo, ut sacrificia offerat pro peccatis populi. [3]

2. SPECIALIS obvenit iis, qui peculiari modo ad sacrificium concurrunt, qui simul cum sacerdote, sive per ipsum interno

(1) Op. cit. cap. I, § I, n. 3.—(2) MATTH. XXVIII, 20.—(3) HEBR. V, 1.

affectu offerre dicuntur, illi videlicet qui Missæ inserviunt, vel pro eâ celebrandâ eleemosynam largiti sunt. Hi enim omnes ex institutione Christi et voluntate Ecclesiæ fructum specialem participant. "Qui vero eodem tempore pluribus sacris assistit, de fructibus omnium participat, cum enim debita præsentia et attentio, quæ est conditio, a quâ participatio fructûs dependet, simul pluribus sacris exhiberi possit, nulla est ratio negandi etiam fructus ex singulis sacris percipi." [1]

3. SPECIALISSIMUS seu PERSONALIS, qui est ipsius sacerdotis celebrantis; sicut enim est proprie offerens, ita etiam pro semetipso singulariter offert; sic in offertorio jubetur dicere: "Pro peccatis et offensionibus meis."

4. MINISTERIALIS, qui obvenit iis, pro quibus sacrificium Missæ in particulari offertur; nam sacrificium ita institutum est ut ex ipsâ suâ naturâ pro hominibus offeratur, ac proinde illis prodesse debet pro quibus speciatim offertur.

Ad Missas ergo, Frater, libenter ministra, ait David ab Augusta [2], quia hoc est officium angelorum. "Ex hoc non solum sacerdos, cui ministras, specialiter tenetur orare pro te, sed et omnes circumstantes, quorum vicem geris, imo tota Ecclesia ubique terrarum, quia tu geris vicem omnium fidelium, qui Deo suo de cœlo venienti cum devotissimâ gratiarum actione deberent ministrare, si possent adesse."

"Magna miseria et miseranda infirmitas, inquit Seraphicus Pater [3], quando ipsum (Jesum) sic præsentem habetis et vos aliquid aliud in toto mundo curatis. Totus homo paveat, totus mundus contremiscat, et cœlum exsultet, quando super altare in manibus sacerdotis est Christus, Filius Dei vivi. O admiranda altitudo et stupenda dignatio! O humilitas sublimis! O sublimitas humilis, quod Dominus

(1) NOLDIN, *Theol. Mor.* De Sacramentis, p. 192. Edit. 6. Œniponte, 1906.— (2) *De exterioris et interioris hominis compositione*, Lib. I, Pars I, cap. X, Quaracchi, 1899.— (3) Epistola II, p. 103.

universitatis, Deus et Dei Filius, sic se humiliat, ut pro nostrâ salute sub modicâ panis formulâ se abscondat! Videte, Fratres, humilitatem Dei et *effundite coram illo corda vestra* [1], *humiliamini* et vos, *ut exaltemini* ab eo [2]. Nihil ergo de vobis retineatis vobis, ut totos vos recipiat qui se vobis exhibet totum!"

Ex excellentiâ, effectibus et fructibus sacrificii Missæ deducere potes, divinissimum hoc sacrificium *centrum* esse totius religionis cultûsque divini. Nam officium divinum et alia devotionis opera sacrificium altaris, sacramentum illud atque adorandum mysterium mere tegunt. Quantâ igitur cum innocentiâ, devotione atque admiratione, et quam castis seraphicisque suspiriis ac jubilationibus quotidie Missæ præsertim conventuali assistere debes! Ad hunc effectum trademus tibi nunc methodum piam ac facilem, juxta mentem S. Bonaventuræ compositam. [3]

IV. — *De modo Sacrificium Missæ audiendi.*

265. — Omnis christifidelis, lotis manibus ac mundo et tranquillo corde cum sacerdote circumstare altare Dei, et adstare sacrosancto sacrificio Missæ tenetur. Cum Mariâ ergo, Frater, cum Joanne et devotis mulieribus, gemens et compatiens, meditare Christum crucifixum, ardentes excita affectus, ut omnes hujus sacrificii fructus tibi obveniant.

1ª Pars. — Ab initio Missæ usque ad Offertorium.

266. — Dignitatem hujus sacrificii attende, Frater, propone reverenter ei interesse, illudque a Deo humiliter postula. Dein repræsenta tibi Christum in horto ad sacrificium crucis se parantem, ac prostratum; breviter peccata percurre, pro-

(1) Ps. LXI, 9. — (2) 1 Petr. V, 6. — (3) Cfr. Pothron, *Praxis discipl. et perf.* Pars II, cap. IV.

positum emendandi innova, confessionem pronuntia (hâc enim corde contrito prolatâ, venialia dimittuntur).

2ª Pars.—Ab Offertorio usque ad Consecrationem.

267. — Sub offertorio Jesum ad montem Calvariæ respice, ibi exspectantem donec crux paretur ipseque immoletur, et una cum eo te tuaque omnia, præcipue quæ illâ die agenda habes, bona desideria et proposita Deo magnâ cum alacritate offer.

3ª Pars. — A Consecratione usque ad Agnus Dei.

268. — In consecratione meditare elevationem crucis et Domini Jesu immolationem. Aspice in faciem Christi tui. Si enim Judæi respicientes olim serpentem æneum, virtutem ejus salutiferam statim experiebantur, eo quod sub illo symbolo figurabatur Christus crucifixus, quid mirum quod tu stans jam coram hoc divino sacramento, in quo latet ipsemet Christus, suam mortem repræsentans, experiaris fructus hujus divini sacrificii. Omni ergo quâ poteris devotione et humilitate, cum totâ Ecclesiâ triumphante et militante, Jesum adora, illumque tot et tanta pro nobis passum Deo Patri pro te, et omnibus pro quibus orare teneris et intendis, offer, cor tuum sicut aquam in conspectu Domini effundens.

4ª Pars. — Ab Agnus Dei usque ad finem Missæ.

269. — Hic recole, Frater, mortem et sepulturam Domini Jesu. Præpara animam ad communionem spiritualem aut sacramentalem, Christum amanter deprecando ut ad te veniat, animam ab illis et his defectibus purgaturus et virtutibus ornaturus. Dein cum sacerdote ardenti desiderio

communica, rogando dulcissimum Salvatorem, ut ipse in te vivat, ipse te regat, ac omnia tua gubernet.

Post communionem gratias age, proposita et etiam vota renova, et in particulari talem mortificationem, abnegationem, virtutis alicujus praxim Deo offer, ut post auditionem Missæ per totam diem dicere possis: "Vivo, non ego, sed vivit in me Christus; cum Jesu, Deo Patri omnia mea obtuli, ipse diriget sensus externos, ut nihil nisi quod Christum sapiat, per illos fiat: ipse prospiciet per oculos, audiet per aures, odorabitur per olfactum, per linguam loquetur et sentiet per gustum et tactum, quia non nisi ex ejus directione hos actus exercere intendo; ipse internos sensus et appetitus excitabit per præclaras cogitationes et affectiones devotas."

Dein benedictionem quam Dominus noster, mediante suo ministro, tibi impartitur, cum devotione suscipe.

CONCLUSIO. — Adjungere libet sub fine hujus articuli aliqua verba de devotione Seraphici Patris erga S. Eucharistiæ Sacramentum et erga Sacerdotes, hujus sancti mysterii ministros.

270. — A) ***De devotione S. Francisci erga S. Eucharistiam.*** — S. Bonaventura [1] in vitâ Sancti Francisci scribit de admirabili pietate et amore hujus sanctissimi viri erga sacrosanctam Eucharistiam, ut ex ejus ardore nostra tepiditas vel frigiditas incalescat. "Flagrabat, inquit, erga sacramentum dominici Corporis fervore omnium medullarum, stupore admirans permaximo illam carissimam dignationem et dignatissimam caritatem. Sæpe communicabat, et tam devote, ut alios devotos efficeret, dum ad immaculati Agni digustationem suavem, quasi spiritu ebrius, in mentis ut plurimum rapiebatur excessum." — "Missam vel unicam non audire quotidie, si vacaret, ait Thomas a Celano, [2], non parvum reputabat contemptum." In fine dierum suorum litteras ad capitulum generale et ad omnes Fratres dedit, in quibus, inter cetera utilia et serio meditanda, scribit [3]: "Deprecor omnes vos, Fratres, cum osculo pedum et eâ caritate, quâ possum, ut omnem reverentiam et omnem honorem, quantumcumque poteritis, exhibeatis sanctissimo Corpori et Sanguini Domini

(1) Leg. cap. IX. — (2) Leg. II; CLII, p. 319. — (3) Ep. II; Ed. Quaracchi, p. 100.

Nostri Jesu Christi." Nam, ait in suo *Testamento:* "Hæc sanctissima mysteria volo super omnia honorare et venerari, et in locis pretiosis collocare." Et quamquam ardenter dominam suam sanctam paupertatem amabat, voluit tamen ut "calices, corporalia, ornamenta altaris et omnia, quæ pertinent ad sacrificium, pretiosa sint" [1]. Imo "voluit quandoque mittere Fratres per mundum cum pretiosis pixidibus, ut ubicumque indecenter locatum pretium redemptionis adverterent, optimo reconderent loco" [2]. Omnes hoc sacratissimum Sacramentum venerantes, amore prosequebatur speciali. "Diligebat propterea Franciam ut amicam corporis Domini, atque in eâ mori propter sacrorum reverentiam cupiebat."—Suos fratres sacerdotes et clericos, ut futuros altaris ministros, ad sanctitatem adhortabatur. "Rogo in Domino, aiebat [3], omnes Fratres meos qui sunt et erunt et esse cupiunt sacerdotes Altissimi, quatenus, cum Missam celebrare voluerint, puri pure faciant cum reverentiâ verum Sacrificium Sanctissimi Corporis et Sanguinis Domini nostri Jesu Christi... Audite, Fratres mei: Si beata Vlrgo Maria sic honoratur, ut dignum est, quia ipsum portavit in sanctissimo utero; si Baptista beatus contremuit et non audet tangere sanctum Dei verticem; si sepulchrum, in quo per aliquod tempus jacuit, veneratur, quantum debet esse sanctus, justus et dignus, quia non jam moriturum, sed in æternum victurum et glorificatum, *in quem desiderant angeli prospicere* [4], contrectat manibus, corde et ore sumit et aliis ad sumendum præbet?

Videte dignitatem vestram, Fratres sacerdotes, et *estote sancti, quia ipse sanctus est* [5]. Et, sicut super omnes propter hoc mysterium honoravit vos Dominus Deus, ita et vos super omnes diligite, reveremini et honorate."

271.—B) ***De devotione S. Francisci erga sacerdotes.***—Non solum Sacramentum Altaris, sed et ipsos sacerdotes amore hujus divini mysterii magnâ cum fide honorabat Seraphicus Pater. "Ipsos volo timere, amare et honorare sicut meos dominos, ait in suo *Testamento:* Et nolo in ipsis considerare peccatum, quia Filium Dei discerno in eis et domini mei sunt. Et propter hoc facio, quia nihil vídeo corporaliter in hoc sæculo, de ipso altissimo Filio Dei, nisi sanctissimum corpus et sanguinem suum, quod ipsi consecrant et recipiunt et ipsi soli aliis administrant." Et ut Thomas a Celano [6] testatur: "Sacerdotalibus manibus, quibus de ipso conficiendo tam divina collata auctoritas, magnam volebat reverentiam exhiberi.

(1) Ep. V; Ed. Quar. p. 113.—(2) CELANO, II; CLII; p. 320.—(3) Epist. II. Ed. Quaracchi, p. 101, 102.—(4) 1 PETR. I; 12.—(5) LEV. XI; 44.—(6) Leg. II; l. c.

Frequenter dicebat: Si Sancto cuiquam de cœlo venienti, et pauperculo alicui sacerdoti simul me contingeret obviare, prævenirem honore presbyterum, et ad manus ejus deosculandas citius me conferrem. Dicerem enim: Oi! Expecta, Sancte Laurenti, quia manus hujus Verbum vitæ contrectant, et ultra humanum aliquid possident."

Tu igitur, Frater, imitare Seraphicum Patrem, nam nihil pretiosius haberi potest in terrâ quam Jesus in suo Sacramento absconditus, in sanctâ communione animæ et corpori tuo unitus, et in sacrificio Missæ pro te Patri æterno oblatus.

Art. VI. — De instrumentis ex intervallo adhibendis.

272.— Instrumenta ad nostram voluntatem voluntati divinæ conformandam hactenus considerata, usu veniunt quasi quotidiano. Alia præterea inveniuntur, quæ ex intervallo tantum sunt adhibenda, ut: 1° capitulum culparum et 2° recollectio spiritualis, de quibus nunc nobis agendum.

* § I. — *De capitulo culparum.*

273.— Capitulum culparum, veterem hanc monachorum institutionem jam ab initio Ordinis egregie imitati sunt Franciscani [1], et merito quidem per pium hoc humilitatis exercitium, ait R^us^ P. Bernardus ab Andermatt [2], mala a Religione arcentur, bona promoventur; caritas superiorum erga subditos sincere demonstratur, et eorum fortitudo omnia in benedictionem familiæ religiosæ convertit. Ut hæc omnia melius innotescant, paucis verbis videbimus: 1° finem ob quem capitulum culparum sit institutum; 2° culpas quæ ibi sint aperiendæ et 3° modum quo subditi sese ibi gerere debeant.

(1) Cfr. *De culp. capitulis commentariolum.* Anal. O. M. C. Vol. 26, cap. I, p. 150-152. — (2) Anal. O. M. C. Vol. 17, p. 276.

I. — *De fine capituli culparum.*

Duplicem ob finem hoc humilitatis exercitium in Ordinibus religiosis institutum est: A) *ad bonum commune*, ad tuendam scilicet regularis disciplinæ incolumitatem, et B) *ad bonum individuale*, seu ad virtutis studium in religiosorum animis promovendum.

A) **De bono communi.**— Finem hunc principaliorem præcipue intendunt nostræ Constitutiones [1]; expresse enim dicunt capitulum culparum urgendum esse "ad servandam in nobis vitæ religiosæ disciplinam, S. Regulæ et Constitutionum infractiones impediendas et harum transgressores et negligentes puniendos et emendandos."

Omnis superior enim ex zelo justitiæ promovere tenetur Religionis decorem et ejus profectum spiritualem, et impedire quidquid aliorum opponitur ædificationi. Cum igitur permittere non potest ut nutriantur vitia, prudenter et cum caritate ea amputare tenetur. Caveat ergo: 1° ut observentur præcepta Dei et Ecclesiæ atque vota religiosa; 2° ut eviten-tur omnia scandala quæ speciem mali habeant; 3° ut foveatur spiritus orationis, quo fulcitur omnis vera Religio; 4° ut exterior vigeat disciplina, hæc enim, ut observat S. Bonaventura [2]: "Non ita mandatur, quasi aliter non liceat vivere, sed quia sic magis convenit propter honestatis conformitatem et uniformem fratrum conversationem, ne pro libitu quisque vivat et faciat, unde forte alii turbentur." Ut superiori opportunitas detur hoc suo officio fungendi, in Ordine introductum est capitulum culparum. Et, ut Seraphicus Doctor [3] recte observat: "In hoc.... differunt laudabiles Religiones et jam dilapsæ, non quod nullus peccans in laudabilibus reperiatur, sed quod nullus impune peccare sinatur, et peccandi aditus studiose præcludantur, et incorrigibiles et

(1) Const. O. M. C. n. 196. — (2) *De sex alis Seraph.* cap. II, n° 9. — (3) L. c. n. 13.

alios inficientes eliminentur, et boni foveantur et diligantur, ut perseverent et in melius semper proficiant. Nam cum in conventu angelorum ante confirmationem, et in ordine Apostolorum sub magisterio Christi, *reperta sit pravitas ;* quis Ordo bonorum in terrâ audeat sibi arrogare hanc prærogativam quod peccatum in eo non sit ? "

B) **De bono individuali.**— Per culparum patefactionem religioso tria præsertim obveniunt bona : 1° humilitas ; 2° emendatio et 3° profectus spiritualis.

1.— *Humilitas*, sicut glacies ab igne resolvitur, Frater, ita amor proprius, elatio animi per hoc humilitatis præcellens exercitium dissipatur.

2.— *Emendatio*, nam culparum capitulum quasi purgatorium nuncupari potest claustri, in quo maculæ ex negligentiâ contractæ, deleantur. Religiosus enim publice transgressionem denuntians, damnum per pœnitentiam, quam humiliter acceptat et exsequitur, reparat. Et Paulus V per suam Constitutionem, quæ incipit " Romanus Pontifex ", sub die 23 Maii 1606, tres annos et totidem quadragenas huic religioso exercitio adnexuit [1].

3.— *Profectus spiritualis*, præsertim pro junioribus, nam, ut optime dicit Dorotheus [2], novitius et neo-professus est " a principio ferventissimus ad jejunia, ad vigilias, ad quietem, ad obedientiam, et ad quæcumque cetera bona. Paulo post exstincto eo fervore, si nullum habuerit sui gubernatorem

---

(1) Dicit tamen S. Pontifex se indulgentias illis concedere, "qui contrito corde et pœnitentes eorum culpas ac imperfectiones in capitulis culparum accusabunt, et spiritualiter communicabunt et exercitium virtutum facient." FERRARIS, V. *Indulgentiarum* n. 1271, 4. Notetur quod ad indulgentiæ acquisitionem requiritur, inter *cetera, exercitium virtutum et communio spiritualis*: Pro *virtutum exercitio*, quivis virtutis actus sive internus sive externus sufficit, ut actus humilitatis, doloris, etc.—Pro *communione spirituali*, sufficit quæcumque jaculatoria, Dei in nos adventûs desiderium exprimens.— (2) Doctrin. v. n. 1, 2. P. G. t. 88, col. 1675.

aut altorem qui exstinctum ignem suscitet et accendat, desiccatur et cadit, ac demum destitutus, ab hostibus suis captivus trahitur."

II. — *De culpis in capitulo manifestandis.*

Scito, Frater, capitulum culparum non esse sacramentum confessionis, et primario, uti vidimus, ordinari ad hoc, ut ordo publicus servetur ac bonum commune non impediatur. Huic autem scopo satis fit aperiendo externas et publicas votorum, Regulæ, constitutionum, disciplinæque violationes; hæ igitur sunt accusandæ, pro istis est ordo læsus reparandus, hæ sunt publicâ pœnâ luendæ.

Delicta autem *interna*, occulta et *secreto commissa* semper excluduntur: *De internis enim non judicat Ecclesia* in foro externo, a fortiori nec prælatus in capitulo. Graviora et gravissima peccata publica, circa quæ Superiores viâ judiciali [1] procedunt, unice judici ecclesiastico reservantur, et merito commentator ordinationum Capituli Generalis A. 1884 circa culpas manifestandas scribit [2]: "Non potest tolerari ut fratres alias culpas publice dicant, quam culpas, quæ inobservantias respiciunt; unde quidquid conscientiam ac confessionem respicit, debet formaliter excludi ab exercitiis culparum, salvâ lege de reparando publico scandalo ad normam theologiæ moralis."

III. — *De modo culpas dicendi.*

In loco et a Constitutionibus nostris statutis diebus [3] cum formulâ in unaquâque Provinciâ usitatâ, subditus culpam suam dicere tenetur.

Modus fere universalis est ut fratres, dum seipsos accusant, genuflectant, ac profunde coram Superiore inclinati, junctis

(1) Cfr. *Modus procedendi*; n. 88, 89. — (2) Annal. O. M. C. vol. V; p. 85. — (3) Cfr. n. 26 et 196.

manibus culpas suas humiliter aperiant. Juxta Speculum Disciplinæ [1], religiosus ad culpam accedere debet cum: 1° honestate; 2° cautelâ; 3° humilitate.

1° *Cum honestate,* "ut culpæ narrationem nudato capite, non ridendo, non circumspiciendo, aut cum manu aliquid faciendo... exsequatur."

2° *Cum cautelâ,* "ut se paucis verbis expediant, et in culpâ suâ nullum alium quam seipsos involvant."

3° *Cum humilitate,* "in *gestu* et in *verbis:* in gestu quidem, ut ad terram juxta fratrum consuetudinem se prosternant humiliter; in verbis autem, ut verba sint subjectionis et pœnitentiæ."

Jam ab ipso Ordinis exordio juvenes edocebantur [2] ut quando in capitulo, vel extra, nimis austere vel minus juste arguerentur, non turbarentur, sed in Domino gauderent et exsultarent. Sciebant enim primi Patres Seraphicum Patrem triplici beatitudine beatos proclamasse eos, qui patienter reprehensiones sustinerent. Dicere enim solitus erat [3]: "Beatus servus, qui disciplinam, accusationem ita patienter ab alio sustinet, sicut a semetipso. Beatus servus, qui reprehensioni acquiescit, verecunde obtemperat, humiliter confitetur, et libenter satisfacit. Beatus servus, qui non est velox ad se excusandum et humiliter sustinet verecundiam et reprehensionem de peccato, ubi non commisit culpam."

Ut hæ Seraphici Patris admonitiones melius observentur, Constitutiones nostræ [4] iis qui prælato in capitulo audeant respondere, nisi prius licentiam petierint et obtinuerint, pœnitentiam imponunt, ut scilicet panem cum aquâ coram fratribus in terrâ comedant. Perpende igitur, Frater, has pretiosissimas Patris nostri admonitiones, et scribe eas profunde in corde tuo. Ex majore vel minore praxi hujus doctrinæ dignoscitur quâ ratione sis Frater Minor et Seraphici Patris filius.

(1) Pars I; cap. X; n. 3.—(2) Cfr. *Spec. Discipl.* Pars I; cap. X; n. 3.—(3) Opusc. S. P. Francisci: Ad Claras Aquas, p. 16; 1904.—(4) N. 200

Subditi igitur humiliter assistant capitulo culparum et caveant ne de iis, quæ in eo dicta aut facta sunt, loquantur, sed unusquisque ad proprium attendat spiritualem profectum [1]. "Utinam scirent omnes claustrales, ait Trithemius [2], quantum eis voluntarie sustinentibus proclamationes capitulares ad meritum vitæ supernæ proficiant, omnes accusationes et injurias pro amore Dei cum ingenti gaudio sustinerent."

§ II. — *De recollectione spirituali.*

274. — Aliud instrumentum ex intervallo adhibendum, est recollectio spiritualis seu solitudo.

Varias ob causas homo petere potest solitudinem:

1. Inveniuntur quidam, ut ait S. Ambrosius [3], qui "requiescendi causâ abducere animum a negotiis solent et a conventu cœtuque hominum subtrahere sese; et aut ruris petere secretum, captare agrorum solitudines; aut intra urbem vacare animo, indulgere quieti et tranquillitati."

2. Alii, ut omnis veræ religionis experti philosophi et sapientes, secessum judicarunt utilem ad animi corporisque vires reficiendas, ad fructum humanæ libertatis, ad lucubrationem atque studia litterarum, ad ipsa negotia repetenda diligentius, ad animi compositionem et reformationem morum; et aliquando, hâc causâ ducti, sese recipiebant in solitudinem.

3. Sed sancti viri divinitus edocti meliorem sanctioremque ob causam secedebant tum in veteri, tum in novo testamento, scilicet ut cum Deo agerent, ipsumque consulerent [4]. De tali secessu seu recollectione hic agitur, et quidem: 1° de ejus excellentiâ et utilitate; 2° de tempore et 3° modo

(1) Cfr. *Commentariolum de culparum capitulis.* Anal. O. M. C. Vol. XXVI; p. 149 seq.; 217 seq.; 327 seq.; 363 seq.. — (2) *De tripl. Reg. claustr.* — (3) Lib. III Offic. cap. I, n. 6; P. L. t. 16; col. 155. — (4) Cfr. J. Nigronius S. J. *Ascetici tractatus;* Tract. VI; cap. I. Mediolani, 1621.

in Ordine nostro Franciscano præscriptis ut fructuose hoc pium exercitium peragamus.

I. — *De excellentiâ et utilitate recollectionis spiritualis.*

275. — Spiritualem recollectionem seu solitudinem quâ religiosus vir ab hominibus atque ab omnibus negotiis secedit, ut Deo et sibi vacet per crebras meditationes, lectionem piorum librorum, conscientiæ discussionem, culparum confessionem, afflictationes corporis et alias spirituales exercitationes, medium esse efficacissimum ad debellanda vitia et virtutes acquirendas, exponit ipse Deus per Oseam [1] prophetam, Loquens de animâ justâ dicit: *Ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus*, nempe verba vitæ et salutis æternæ.

A) **De excellentiâ.** — Solitudinis et recessus spiritualis quam magnifice extollunt Sancti Patres excellentiam: "O desertum, Christi floribus vernans! exclamat S. Hieronymus [2], o solitudo! in quâ illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi civitas magni Regis exstruitur, O eremus, familiarius Deo gaudens!" — "Solitaria vita cœlestis doctrinæ schola est, ac divinarum artium disciplina, inquit S. Basilius [3]. Est paradisus deliciarum, ubi spirant odoramenta virtutum. Ibi rosæ caritatis igneo rubore flammescunt, cum quibus etiam humilitatis violæ nullis flatibus impelluntur; ibi myrrha perfectæ mortificationis exsudat, et thus assiduæ orationis indeficienter emanat..... O cella spiritualis exercitii officina, in quâ humana anima Creatoris sui in se restaurat imaginem, et ad suæ redit originis puritatem!"

B) **De necessitate.** — Necessitatem secessûs spiritualis Christus nos docet suo exemplo. Secedebat in desertum,

(1) II; 14. — (2) *Epist. ad Heliodorum monachum*, Ep. XIV. P. L. t. 22; col. 353. — (3) *De laude vitæ solitariæ:* Exstat inter opera S. Damiani, cap. XIX; opusc. 11; P. L. t. 145; col. 246 et seq.

ait Lucas [1], et orabat. Et non solum per aliquos, sed per quadraginta dies, et ab omni humano consortio segregatus divinis vacabat contemplationibus. [2] Et apud Marcum [3] legimus, Jesum etiam discipulis suasisse ut requiescerent pusillum a tumultuosis populi dissipationibus et seipsos inspicerent, ut ea quæ pro suâ et aliorum salute a Spiritu Sancto edocti essent, intelligerent. Ergo "cum Fons inviolabilis sanctitatis ad obtinendam puritatem, secessionis adjutorio ac solitudinis beneficio extrinsecus non egeret, (non enim poterat ullis turbarum sordibus puritatis plenitudo maculari, nec contaminari humano consortio, qui universa polluta emundat atque sanctificat), secessit... per hoc scilicet nos instruens suæ secessionis exemplo [4]."—"Duram... ac solitariam vitam constanter assumpsit, ait S. Bonaventura [5], ut fidelium mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, et ad gravia perferenda firmaret." Juxta exemplum Christi, ait S. Gregorius [6], viri sancti, qui exterioribus ministeriis deservire officii necessitate coguntur, studio se semper ad cordis secreta refugiunt, ubique cogitationis intimæ cacumen ascendunt, et legem quasi in monte percipiunt, dum postpositis tumultibus actionum temporalium, in consideratione suæ vertice supernæ voluntatis sententiam perscrutantur." Sic Seraphicus Pater Franciscus totas quadragesimas in solitudine, in oratione et spiritualibus exercitationibus insumebat. Sic plurimi alii sancti, Christi exemplum secuti, spiritualem hunc secessum sunt ingressi, ut anima a corporeis cupiditatibus libera, in aulâ mentis posset divinæ vacare Sapientiæ: ubi omni strepitu terrenarum silente curarum, in meditationibus sanctis et in deliciis lætetur æternis. [7] Quamobrem, si viri sancti, ut Seraphicus Pater, S. Bonaventura, S. Bernardinus Senensis et alii in re-

(1) Luc. v, 16.— (2) Matth. iv.— (3) Marc. vi, 31.— (4) Cassianus, Coll. X, cap. vi, P. L. t. 49, col. 827.— (5) *Lign. vitæ fruct.* III, n. 10.— (6) Lib. 31 Moral. cap. xxv, n. 49. P. L. t 76, col. 600.— (7) S. Leo Papa, serm. VIII, de jejunio. Ed. Migne. Serm. 93, P. L. t. 54, col. 457.

gulari observantiâ ferventissimi, naturæ nostræ fragilitatem et animi inconstantiam considerantes, solitudinem hanc spiritualem ad conservandum et renovandum spiritûs fervorem tam necessariam judicaverint, ut ad cordis secreta refugientes, negotio suæ salutis maximo, saltem per aliquod tempus, unice vacarent, quanto magis nobis talis solitaria sancta exercitatio non solum utilis, sed etiam necessaria videri debet, qui ad tantam perfectionem nondum pervenimus et per varias vitæ nostræ activæ occupationes distracti facile tepescimus, et a primo fervore et bonis propositis tam facile recedimus. [1] " An forte, inquit S. Leo [2], quisquam ita insolenter superbit, et ita se illæsum, ita immaculatum esse præsumit, ut nullius jam renovationis indigeat? Fallitur prorsus ista persuasio, et nimiâ vanitate veterascit quicumque inter tentationes hujus vitæ ab omni se vulnere credit immunem." In horologio, licet bene procedant rotæ, necesse tamen est ejus pondera quotidie levare, rotasque quandoque ab insperso pulvere mundare. Tale horologium dici potest quilibet religiosus, qui ob sui statûs et officii conditionem et vitam activam, non valet totaliter a sæculo abstractus vivere, et quamvis onera talis vitæ quotidie in SS. Meditationibus sursum leventur, conspergitur tamen illo pulvere, quo, juxta S. Gregorium, etiam religiosa corda possunt sordescere, a quo in sanctâ solitudine per sancta exercitia iterum mundantur, ubi negotium salutis æternæ serio tractatur; et quisque seipsum examinat, quomodo singula in religione præstanda præstet: quotidie agimus ad quæ tenemur, sed sæpe non ita peragimus sicut decet, quia crebræ occupationes distrahunt spiritum, et sanctam ejus operationem diminuunt. [3]

(1) Jos. Ant. CÆSAREMONTANUS O. M. C. *Spiritualis decem dierum solitudo*, Argontorati, 1754.— (2) Serm. V, de quadrag. Ed. Migne, Serm. 43. P. L. t. 54, col. 282.— (3) Cfr CAJETANUS MARIA A BERGAMO O. M. C. *Capuccinus solitarius per decem dies meditans* a quodam ejusdem ordinis, et Provinciæ Bavaricæ sacerdote latine reddita. — Præfatio.— Monachii, 1755.

Mirum ergo non est, in Ordine nostro religiosos omnes, certis temporibus, huic pio exercitio vacare debere.

* II.— *De tempore quo recollectioni spirituali religiosus Franciscanus vacare debet.*

276.— Pro certis personis certa in Ordine Franciscano magis determinata sunt tempora.

Novitiis recollectio præscribitur: *a)* ante susceptionem habitûs et *b)* ante emissionem votorum; *c)* *clericis junioribus* professis ante susceptionem sacrorum ordinum, *d)* pro *omnibus* vero *religiosis* duplex faciendus est secessus; unus annualis per plures dies continuos, alter mensualis per unum diem tantum. De quibus omnibus pauca dicemus.

A.— De recollectione ante susceptionem habitûs religiosi faciendâ.

277.— Candidatus, priusquam ad Ordinem nostrum admittatur, per octo continuos dies [1] exercitiis spiritualibus et piis orationibus sub directione Magistri novitiorum vacare debet, et juxta prudens confessarii judicium, confessione generali peccata vitæ præteritæ luere, S. Communionem in die vestitionis sumere, et sic ad susceptionem habitûs sese præparare [1]; et ex Constitutionum præscripto [2] probari debet quoad omnia quæ a fratribus servantur, ut ejus innotescat bonum desiderium, et ipse majore lumine, maturitate atque deliberatione tantum opus aggrediatur. In hâc ergo recollectione non agitur de electione statûs faciendâ, sed: 1. de electione jam factâ stabiliendâ et 2. de veteri homine exuendo ut novum induere possit candidatus.

a) **De electione statûs stabiliendâ.**— In re tanti ponderis, ut admissio ad Ordinem Franciscanum, colligendæ sunt co-

(1) Codex Juris. Can. 541.— (2) Const. O. M. C. n. 9.

gitationes et animæ vires plurimum intendendæ, ut tiro magno cum fervore Domino servire incipiat. Vocem Domini eum ad suam sequelam invitantem percipiat oportet; quam non percipiet, nisi curis omnium rerum remotis, et a mundi convictu semotus sit atque abstractus. Audi S. Bernardum dicentem: [1] "Tu, o carissime, huic voci Dei tui, dulciori super mel et favum, si præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem: ut expedito et vacante interno sensu, dicas et tu cum Samuele [2]: *Loquere, Domine, quia audit servus tuus.* Vox hæc non sonat in foro, sed nec auditur in publico. Secretum consilium, secretum quærit et auditum: Auditui tuo gaudium pro certo dabit et lætitiam, si sobriâ aure perceperis.

Abrahæ præcipitur exire de terrâ, ut videre et possidere mereretur terram viventium... Fuge fratres tuos et tu, si tuam vis invenire salutem."

Candidatus si hoc tempore a dæmone circa vocationem molestatur, recordari debet verborum S. Gregorii. Hic enim cuidam nobili viro optanti ut Cæsar sua opera in publicis officiis uteretur, scripsit [3]: "Cur, magnifice fili, inquit, non consideras quia mundus in fine est? Omnia urgentur quotidie, ad reddendas rationes æterno et tremendo judici ducimur. Quid ergo aliud nisi de adventu illius cogitare debemus? Vita enim nostra naviganti est similis: is namque qui navigat stet, sedeat, jaceat, semper vadit, quia impulsu navis ducitur. Ita ergo et nos sumus, qui sive vigilantes, sive dormientes, sive tacentes, sive loquentes, sive ambulantes, sive volentes, sive nolentes, per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Cum igitur finis nostri dies advenerit, ubi nobis erit omne quod modo cum tantâ curâ quæritur et cum sollicitudine congregatur? Si bona quærimus, illa diligamus quæ sine fine habebimus. Si autem mala pertimescimus, illa timeamus, quæ a reprobis sine fine tolerantur.

(1) Epist. 107 ad Thomam. P. L. t. 182; col. 248.—(2) I Reg. III; 10. —(3) Epist. Lib. VII; cp. XXIX; P. L. t. 77; col. 884.

Hoc ipsum vero esse in obsequio piissimi principis, quanta est mentis occupatio in appetitu terrenæ gratiæ, et quantus est timor, ne hæc eadem gratia perdatur, si adepta fuerit? Perpende ergo quæ pœna sit, aut prosperitatis desiderio fatigari, aut adversitatis timore pavescere. Unde magis suadeo ut, magnitudo vestra in suo proposito quondam, in pauco tempore delectabili receptaculo peregrinationis vivere studeat et quietam ac tranquillam vitam ducere, sacris lectionibus vacare, cœlestia verba meditari, in æternitatis amore se accendere, de terrenis rebus secundum vires bona opera agere, et regnum perpetuum in eorum remuneratione sperare. Sic autem vivere, jam in æternitatis vitâ partem habere est.

Hæc, magnifice fili, loquor, quia multum te diligo. Et quia in procellas et fluctus tendis, verborum meorum funibus te ad littus revoco, et si trahentem sequi volueris, quæ pericula evaseris, quæ gaudia inveneris, in ipso quietis tuæ littore positus, agnosces." Hæc Sancti Gregorii verba sedulo expendat et meditetur candidatus a dæmone quoad suam vocationem vexatus, et sic contemnet honores, divitias; vanas mundi voluptates et illecebras exhorrescet, et suum propositum Domino in vitam perfectionis serviendi stabiliet, franciscanam paupertatem humilitatemque ex animo certatim amplectetur.

b) **De veteri homine exuendo.**— Postulans, antequam exterius habitum franciscanum induat, interius in melius commutare suam vitam debet, ut strenue æterno Deo sub vexillo Seraphici Patris Francisci militare incipiat, justæque Ordinis exspectationi respondeat, cum Apostolo a candidatis efflagitantis: *Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitiâ et sanctitate veritatis* [1]. — *Ut ambuletis digne Deo per omnia placentes* [2].

(1) Eph. IV; 23 sq. — (2) Col. I; 10.

In sacro secessu ergo, exercitiis spiritualibus sub directione sui magistri sedulo incumbere tenetur postulans, ut in silentio et Dei præsentiâ crebras instituat meditationes de fine ad quem homo creatus est. Meditandum est consequenter de peccatis et de hominis novissimis, ita tamen ut quæ contritionem magis excitent, reserventur circa tempus instituendæ generalis confessionis. Utinam pius tiro in solitudine hâc sacrâ sapiat, intelligat et provideat tria hæc scilicet: 1. *præterita:* malum commissum, bonum omissum, tempus amissum; 2. *præsentia:* vitæ brevitatem, salutis difficultatem, salvandorum paucitatem; 3. *futura:* mortem, quâ nihil miserabilius; judicium, quo nihil terribilius; pœnam inferni, quâ nihil intolerabilius.

Quo plenius hæc summa cognoscet, eo subtilius terrena despiciet, et Deo gratias aget de dono vocationis ad Ordinem Seraphicum accepto. Intelliget enim hominem qui vult ad terram promissionis pervenire, id est gloriam supernæ patriæ obtinere, necesse habere, ut per virgam crucis transeat mare rubrum, ab Ægypto intrans desertum, vitam deliciosam et tenebras peccatorum deserens, assumat vitam laboriosam, et moriatur cum Christo in cruce pœnitentiæ, ut sic in horâ mortis suæ mereatur audire illud dulce verbum, quod dictum est latroni: *hodie mecum eris in paradiso.* [1]

B. — De recollectione
ante professionem religiosam faciendâ

278. — Quamvis ipse novitiatus quotidiana spiritualis exercitatio ex se videatur, eo quod singulis diebus duæ horæ orationi mentali sint destinatæ, silentium rigorosum sit observandum et varia pœnitentiæ et devotionis exercitia

(1) Luc. xxiii; 43. cfr. *Collatio de contemptu sæculi*, Seraphico Doctori attributa. In edit. operum S. Bonav., Moguntiæ, 1609, t. VII; p. 95 sq.

adimplenda veniant, nihilominus ante professionem secessus spiritualis omnino necessarius est, tam 1. ad primam recuperandam innocentiam, quam 2. ad melius cognoscendas profitendi statûs obligationes atque excellentiam.

a) **De recuperatione innocentiæ baptismalis.**— Juxta doctorum sententiam, novitii professionem debitis conditionibus emittentes, quam in baptismate susceperunt innocentiam denuo accipiunt: "Audire et hoc vultis a me, ait S. Bernardus [1], unde inter cetera pœnitentiæ instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prærogativam, ut secundum baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens universis vitæ humanæ generibus hujusmodi conversatio, professores et amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit; imo divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar baptismi." Ut professio religiosa hunc excellentissimum effectum sortiatur, leges Franciscani Ordinis [2] peculiaria novitiis præscribunt exercitia in secessu spirituali adimplenda, ut sic magnâ diligentiâ, purâ confessione, devotâ communione, ferventique oratione ad professionem se præparent.

b) **De necessitate obligationes et excellentiam statûs religiosi meditandi.**— Novitius, antequam sese Deo in statu perfectionis consecret, rursus meditari debet in quo consistat vita perfecti christiani et veri Fratris Minoris, quænam sint quem amplecti vult statûs religiosi obligationes, super omnia autem perpendere debet religiosæ vocationis donum atque excellentiam, quamque sit necessarium post professionem eidem fideliter respondere; quænam sint media in Ordine præscripta, quibus semper passiones suas cohibere et vincere, virtutes acquirere et ad perfectionem tendere possit; qualis

(1) *De præcepto et disp.* cap. XVII, P. L. t, 182, col. 889.— Cfr. S. HIER. Ep. XXV ad Paulam, S. ANSELMUS, *De simil.* cap. ult.— D. TH. 2. 2. q. 189, a. III, ad 3.— (2) Cfr. Cærem. Rom.-Seraph. Pars VI, cap. I, § 3. — Const. O. M. C. n. 24.

ac quantus sit spiritus humilitatis, paupertatis, angelicæ puritatis, sui ipsius abnegationis et mortificationis, quo verus Capuccinus ac legitimus Sancti Francisci filius imbui debet, ut sic demum plenâ cognitione ac deliberatâ voluntate sibi eligat perpetuo permanere in domo Domini, crucem libenter ferre cum Christo, sicque in fine cum cœlitibus æternâ beatitudine frui [1]. Novitius, perfectionem amans, in secessu spirituali tantum, hæc omnia funditus penetrare potest.

C. — De recollectione faciendâ ante SS. Ordinum susceptionem.

279. — Antequam fratres ad sacros Ordines promoti fuerint, necesse est ut dignoscant et serio meditentur dignitatem ad quam promovendi sunt, ut ex istiusmodi consideratione impellantur ad vitam ducendam viro ecclesiastico dignam. Considerare unusquisque debet, quid ab eo poscat S. Mater Ecclesia. Et quidem:

a) **Ab iis qui in sanctam militiam sunt cooptandi.** — S. Ecclesia suos electos in sacram militiam cooptans, postulat ut profiteantur: *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei: tu es qui restitues hæreditatem meam mihi* [2]. "Propterea vocantur clerici, ait S. Hieronymus [3], vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut et ipse possideat Dominum, et possideatur a Domino."

b) **A Subdiaconis.** — Subdiaconos accensendos Ecclesia graviter alloquitur: "Iterum atque iterum considerare debetis attente quod onus hodie ultro appetitis: Si usque nunc fuistis tardi ad ecclesiam, amodo debetis esse assidui; si usque

(1) Const. O. M. C. n. 15. — (2) Ps. xv, 5. — (3) Epist. LII ad Nepotianum, n. 5. P. L. t. 22, col. 531.

nunc somnolenti, amodo vigiles; si usque nunc inhonesti, amodo casti. Videte cujus ministerium vobis traditur [1]!"

c) A **Diaconis.**— Diaconatu porro augendis sic per Antistitem a Deo precatur Ecclesia: "Abundet in eis totius forma virtutis, auctoritas modesta, pudor constans, innocentiæ puritas et spiritualis observantia disciplinæ. In moribus eorum præcepta tua fulgeant; ut suæ castitatis exemplo imitationem sanctam plebs acquirat [2]."

d) A **Sacerdotibus.**— Sed eo acrius movet commonitio initiandis sacerdotio facienda: "Cum magno timore ad tantum gradum ascendendum est; ac providendum, ut cœlestis sapientia, probi mores, et diuturna justitiæ observatio ad id electos commendent.... Sit odor vitæ vestræ delectamentum Ecclesiæ Christi, ut prædicatione atque exemplo ædificetis domum, id est familiam Dei [3]:" Maximeque omnium urget illud gravissime additum: "Imitamini quod tractatis:" quod profecto cum Pauli præcepto congruit: *ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu* [4].

Si ergo non lege aut scripto Regulæ et Constitutionum Ordinis, ex magnitudine rei tamen, omnes ad sacrorum Ordinum inaugurationem sese comparare debent spiritualibus exercitiis in secessu adimplendis.

D.— De recollectione a totâ communitate faciendâ.

280.— Fratres omnes, sed præsertim prædicatores, qui cum sæcularibus frequenter agunt, et ex eorum conversatione facile contrahunt animi sordes, eas in solitudine abluere et abstergere tenentur. De ipso Seraphico Patre testatur

(1) Admonitio in ordinatione subdiaconi: *Pont. Rom.*— (2) Oratio super Diaconos: *Pontif. Rom.*— (3) Sermo ad ordin. presb. *Pontif. Rom.* — (4) Col. I, 28, cfr. Pius X. *Exhortatio ad clerum*, 4 Aug. 1908.

S. Bonaventura [1], quod ut "extergeret si quid pulveris ex conversatione hominum adhæsisset", interdum se in solitudine colligebat. Imo pro suis fratribus recollectionis elegit loca, redegit Regulam [2], et ut in sanctâ quiete liberius orationi vacare possent, ab Innocentio III obtinuit licentiam [3], ut in his sacris secessibus celebrari posset Missa.

Quoad clericos studentes vero, præ ceteris recollectione indigent spirituali; eorum enim studia sæpe causa sunt tepo ris. "Scientia, ait S. Thomas [4], et quidquid aliud ad magnitudinem pertinet, occasio est quod homo confidat de seipso, et ideo non totaliter se Deo tradat. Et inde est quod hujusmodi quandoque occasionaliter devotionem impediunt." S. Petrus Damianus [5] de seipso loquens, ait: "Olim mihi Tullius dulcescebat, blandiebantur carmina poëtarum, philosophi verbis aureis insplendebant, et sirenes usque in exitium dulces meum incantaverant intellectum. Lex, Prophetæ, Evangelium, Epistolæ, et omnis gloria sententiarum Domini mei et servorum ejus, aut parva videbantur, aut nulla." Nam qui litteris studet, sæpe ad suam excellentiam et non ad Dei gloriam studia refert. Hæc enim causa fuit ob quam Seraphicus Pater fratres sapientes et superbos adeo verebatur; timebat enim ne destruerent et evellerent quem Dominus per ejus ministerium ædificaverat Ordinem. Et recte, nam, experientiâ teste, religiosi alicujus Ordinis eversio et dissolutio a viris quandoque manat, doctrinâ et scientiâ insignioribus, sed proprio amore plenis.

His ergo omnibus a Constitutionibus [6] præscribitur ut "spirituali mensili recessui in privatim, nec non annuo in commune peragendo vacent."

---

(1) Leg. cap. XIII, n. 1.— (2) Cfr. Opusc. S. P. N. F. Ed. ad Claras Aquas, p. 83.— (3) 3 Decemb. 1224.— SBARALEA, Bullar. Franc. I, 20.— (4) 2. 2. q. 82, a. III, ad 3.— (5) Serm. LXI, *in Nat. Salvatoris*, sermo est anonymi cujuspiam. P. L. t. 144, col. 852.— (6) Const. O. M. C. appendix. I, n. 1.

Unde videndum est quomodo hoc pium recollectionis annualis et menstruæ peragendum sit exercitium.

III.— *De modo recollectionem spiritualem peragendi.*

A.— De recollectione annuali.

281.— Ut recollectionem annualem cum fructu peragere possis, te scire oportet, Frater: 1. finem; 2. præparationem; 3. quæ durantibus exercitiis servanda; 4. fructus percipiendos, ac tandem 5. quid, eâ persolutâ, facere debeas.

282. — A) **De fine recollectionis annualis.** — Finis ultimus. — Finis recollectionis spiritualis ultimus, ut finis omnium actionum humanarum, est ipsemet Deus, pro cujus amore et honore hæc spiritualia exercitia aggredi et peragere debes.

Sed *finis immediatus* seu intrinsecus, ad quem suâ naturâ hæc recollectio tendit, est et debet esse tuiipsius et totius vitæ tuæ spiritualis renovatio.

Tuiipsius renovatio in duobus consistit, scilicet primo: ut pravos affectus et inclinationes, sive sunt habituales, sive actuales, sive a naturâ inditæ, sive usu comparatæ, exstirpes; secundo: ut statûs tui prosequaris perfectionem et sic fias vir secundum cor Dei, in omnibus et per omnia ipsius voluntati conformis.

Tuæ vitæ spiritualis renovatio requirit ut perfecte readimpleas omnia exercitia spiritualia, quæ singulis diebus virtute tuæ professionis, statûs, ac officii soles ac debes peragere, prout sunt intentio matutina, examen particulare et generale, officium divinum, communio, Missæ sacrificium, meditationes et alia media perfectionis, juxta præscriptum et consuetudinem tuæ Religionis.

Ante omnia necesse igitur est ut cognoscas et agnoscas quid tibi in hoc ordine desit:

Electio facienda est.— "Hinc, ait noster Josephus Antonius [1], ante hæc exercitia, vel statim ab initio eorum, unam aut alteram instituere meditationem debes ad cognoscendam passionem tuam prædominantem, et vitium ad quod ex fragilitate tuæ naturæ præcipue es inclinatus, et debes eligere virtutem exercendam eidem vitio et passioni oppositam; e. g. si te inclinatum sentias ad iram, eligere debes mansuetudinem; si ad superbiam, eligas humilitatem; si te nimis tepidum in oratione et in tuis spiritualibus exercitiis animadvertas, studeas fervori et amori Dei, etc. Et durantibus tuis exercitiis spiritualibus, omnem conatum impendere debes, ut vincas passionem tuam prædominantem, et virtutem ei oppositam acquiras, sæpius eliciendo actus saltem internos, si alia occasio illam exercendi non occurrat."

FINIS PARTICULARIS.— Præter hunc finem intrinsecum principalem, alium tibi adhuc proponere potes finem particularem, solamen in doloribus, præparationem ad mortem vel simile quid.

Solamen in doloribus.— Cum plane verissimum sit, ut ait Apostolus [2], quod *omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur*, mirum non est religiosos ipsos aliquando mœrore affici. Si non pateris persecutionem, inquit S. Augustinus: [3] "non vis pie vivere in Christo? Vis probare verum esse quod dictum est? Incipe pie vivere in Christo." Tribulationes autem non leniuntur nisi oratione ac secessu. Et ideo qui tribulationibus ex quâcumque causâ provenientibus acti et jactati sunt, et qui temporum calamitates acerbissime ferunt, hos idem S. Augustinus [4] ad solitudinem vehementer anhelare sic docet: "Surgit plerumque in animo servi Dei desiderium solitudinis, non ob aliud nisi propter turbam tribulationum et scandalorum, et dicit: "Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam?" In quem S. Augustini locum mirifice qua-

(1) L. c. p. 7 sq.— (2) II TIM. III, 12.— (3) In Ps. 54, n. 8. P. L. t. 36, col. 634.— (4) L. c. col. 633.

drat, quod Lucas Waddingus [1] de Franciscanorum Patrum more ab ipso Ordinis exordio narrat: "Frequenter oriebatur in primævis illis Minoribus solitudinis desiderium, non ob aliud nisi propter turbam tribulationum."

Præparatio ad mortem.— Omni christiano, sed præsertim religioso, ita semper vivendum est perinde ac si mors jam instet, et quasi dies quælibet ultima sit. Quando vero incipit infirmari, tempestive facere debet quæcumque fervens et perfectus religiosus, in simili periculo constitutus, merito faceret, ut mors eum bene dispositum et præparatum inveniat. Quoniam vero hoc tempus est omnino incertum, et plane ignoras utrum mors repentina te maneat, ne imparatum mors te inveniat, specialem præparationem in recollectione annuali et etiam menstruâ facito. Sic S. Bonaventura [2] narrat quomodo Seraphicus Pater, divinâ Providentiâ duce, post labores multimodos, perductus sit in *locum excelsum seorsum*, qui dicitur Mons Alvernæ ut sese ad mortem præpararet.

283.— B) **De præparatione ante recollectionem faciendâ.**— Quando tempus recollectionis appropinquat, sequentia præstare juvabit. [3]

1. *Gaudere.*—S. Bonaventura [4] narrat de Seraphico Patre: "Cum ad eremum pervenisset Alvernæ..... diversi generis aves circa ipsius cellulam volitantes, concentu sonoro et lætitiæ gestibus, quasi de ejus adventu gaudentes, Patrem pium invitare ac allicere videbantur ad moram. Quo viso, dixit ad socium: "Cerno, Frater, voluntatis esse divinæ, quod hic aliquamdiu commoremur, tantum sorores aviculæ de nostrâ videntur præsentiâ consolari." De tuo adventu in solitudinem non gaudebunt aviculæ, sed angeli et sancti Dei, imprimis Seraphicus Pater. Ardens igitur desiderium concipere debes propositam recollectionem utpote medium

(1) Opusc. t. III, col. 3, fol. 291. — (2) Leg. XIII. — (3) Jos. Ant. Cæsarem. L. c. — (4) Leg. cap. VIII; n. 10.

efficacissimum perfectionis magno cum fructu et singulari alacritate peragendi, non ex tristitiâ, aut necessitate, sed cum gaudio : *Hilarem enim datorem diligit Deus.* [1]

2. *Orare.* — A Patre cœlesti, qui *de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se* [2], per Filium ejus unigenitum implorare debes Spiritûs Sancti gratiam.

3. *Patronos eligere.* — Certos seligere debes patronos, puta illos, qui cuilibet diei assignantur, vel alios sanctos quibus specialiter es devotus. Verum præcipue confuge ad unum mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum [3], ad piissimam ejus Matrem, illique omnia tua opera supplenda et Deo offerenda devote committe.

4. *Opus rectâ aggredi intentione.* — Bonam concipe intentionem exercitia spiritualia peragendi ad solius Dei honorem, cum merito sanctæ obedientiæ, et pro tuâ propriâ salute certius ac efficacius consequendâ, et pro lucrandis indulgentiis plenariis religiosis nostris a Summis Pontificibus concessis, cum firmo proposito, ea omnia ipso opere exsequendi, quæ, Deo inspirante, pro ipsius honore, tuâ et proximi salute procuranda agnoveris.

5. *Dei placito sese resignare.* — Ante recollectionem animam debes præparare ad tentationes superandas, et omnino necesse est ut antequam hæc pia exercitia incipias, plenissime in omne Dei beneplacitum te resignes et perfecte ejus liberalitati te committas, ut de te, et omnibus tuis actionibus, id quod potissimum ipsi placuerit, decernat, teque omnis consolationis et specialium gratiarum reputes indignum, cum firmo proposito in illis constanter ac assidue pergendi, etiamsi nullum percipis gustum, imo tædium ac spiritûs ariditatem, prout quandoque primis diebus contingere solet. Statim ab initio statue te velle teipsum vincere, omnes difficultates fortiter superare, mentisque ariditatem cum patientiâ et humilitate perferre, donec manna consolationis

(1) Cor. IX; 7. — (2) Luc. XI; 13. — (3) I Tim. II; 5.

divinæ et dulcedinis vitæ solitariæ hactenus absconditum, per patientiam et humilitatem ac resignationem degustare detur.

6. *Expedire negotia.*— Debes, ante omnia, tua expedire negotia, studia et cetera omnia, ita ut tempore exercitiorum nullam aliam habeas occupationem, nullum studium, præter curam propriæ salutis. "Per hos igitur exercitiorum dies, quodvis aliud negotium, cura et occupatio, ait Franciscus Maggio [1], seponenda sunt, neque permittendum quocumque prætextu, ne pietatis quidem aut importunitatis aliorum, ut ad alia distraharis, quantum scilicet vera prudentia dictabit", nam:

Constat annus trecentis et sexaginta quinque diebus; si trecentos et quinquaginta aliorum subsidio et cum illis conversando impleveris, quid ni octo vel decem sumis, quibus uni Deo et tibi vaces?

"Consilium tibi dabo, ait S. Ephrem [2], in quiete ac silentio reside, et præ oculis tuis timorem Domini gerito, colligensque cogitationes tuas, præside illis ut judex; et institutum vitæ temporis præteriti perdisce ex quo solitariam aggressus es vitam: ut quænam statûs hujusmodi causa tibi fuerit, intelligas; notesque in corde tuo damnum, et causam, et unde talis damni provenerit causa." Aliis verbis: observa silentium et discute conscientiam.

Si morbo afflictus jaceres, necesse foret, omni aliâ omissâ occupatione et curâ, soli valetudini intendere, nec ullus quereretur, aut improbaret, si toto eo tempore neminem invisisses, et cum nemine locutus fuisses. Cur idem tibi non liceret ubi de morbis animæ curandis et recuperandâ spirituali valetudine? Nonne præstat anima corpori? Nonne illius infirmitatibus corporis periculosiores sunt? Cave igitur,

(1) Franc. Maria Maggio, clericus regularis: *Secessus ad exercitia spirit.* cap. III, § VI. Romæ, 1654, qui citat ex Circo perfect. Joannis Suffrani § IV quod hic sequitur.— (2) T. II Parant. 41; Ed. Antv. anno 1619, p. 323.

Frater, ut omnia impedimenta expedias, sicque plenâ libertate mentis tuæ saluti unice vacare possis.

284.—C) De iis quæ durante recollectione facienda sunt.— *In genere*, durante recollectione, strictissime servare debes meditationum, examinum et exercitiorum horarium in tuâ Provinciâ præscriptum. Unde:

1.— *Ante meditationem* et alia exercitia, dic devotissime preces quasdam ut Deus tibi largiatur gratiam eum cognoscendi et ejusdem adimplendi voluntatem. Dic semper cum Samuële prophetâ [1]: *Loquere, Domine, quia audit servus tuus.* Et hisce peractis, colloquium institue, flexis genibus coram Venerabili vel ante piam imaginem.

2.— *Per diem* frequens examen institue de defectibus in spiritualibus exercitiis, an et quomodo te in ipsis emendaveris, præcipue ante quamlibet horam canonicam. Nam [2]: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Propterea maturius in chorum te conferas, ut te breviter in Deo colligas, et post elicitum de defectibus tuis dolorem, dicas aliquam orationem de Venerabili.

3.—*Defectus tempore exercitiorum* commissos opere quodam pœnali, v. g. Psalmo *Miserere*, vel *De profundis*, vel aliâ mortificatione punias; et licet sæpius ex fragilitate te defecisse cognoveris, ne propterea contristaris, nec animum abjicias; sed cognitâ tuâ fragilitate, coram Deo te magis humilia et ardentius ejusdem auxilium implora, ipse enim scit figmentum nostrum.

4.— *Illuminationes speciales* pro tuâ instructione tempore recollectionis acceptas et bona proposita, et quæ specialiter observanda in posterum, vel evitanda cognoveris, adnota ut ea sæpius postea retractare, et si opus fuerit, te emendare possis.

5. — *Si confessionem generalem* ad conscientiæ tranquillitatem et animæ profectum spiritualem instituere vis, prius

(1) I Reg. III; 10. — (2) I Cor. XI; 31.

patrem spiritualem consule. Jam supra tradidimus schema examinis circa præcepta Decalogi et Ecclesiæ pro confessione generali ante ingressum in Ordinem. Illis præceptis modo addenda erunt præcepta Regulæ et ordinationes Constitutionum.

DE PRÆCEPTIS REGULÆ ET ORDINATIONIBUS CONSTITUTIONUM.

285. — 1° QUOAD IPSUM ORDINEM quæratur : — Utrum erga vocationem meam bene sim affectus annon, et quomodo de illâ sentiam.

Utrum eam magnifaciens, Deo ob tantum beneficium acceptum gratias agam.

Utrum serio et ex animo velim ad perfectionem tendere finemque mihi propositum attingere.

Utrum finem meum mihi, tamquam omnium actionum mearum Regulam, ante oculos ponam.

Utrum vero leviore modo, absque maturâ deliberatione, ad media quævis, prouti fortuito occurrunt, manus extendam.

Utrum in exsecutione eorum quæ semel elegi negligens fuerim, procrastinans, vel ea certe languidius remissiusque exsequar.

Utrum in iis quæ mihi suscipienda erant, timidior cespitaverim.

Utrum mala et adversitates animo minus æquo tulerim.

Utrum vivam laxius, disciplinamque meo exemplo laxiorem reddam, an aliis dissolutionis et regulæ violationis causa fuerim.

Utrum aliquam reformationem quoquo modo impediverim, mihique pœnitentiam imponi et ob regulas violatas me reprehendi moleste feram.

Utrum quæcumque pro viribus bona Ordini meo procurem.

Utrum res domesticas secretas externis divulgare ausus sim.

2° QUOAD VOTA. — *Circa votum paupertatis.* — Utrum votum altissimæ paupertatis stricte observaverim.

Utrum, quantum potui, omnes commoditates quæsiverim et desideraverim, amando lautiora convivia, delicatos et abundantiores cibos.

Utrum non facile conquestus sim ob cujuscumque rei etiam levioris penuriam; — esculenta procuraverim et acceptaverim: aut varia edulia absque facultate superioris in cellâ retinuerim.

Utrum sine licentiâ res varias per modum provisionis a sæcularibus petierim, acceperim et reposuerim, fingendo eas mihi necessarias.

Utrum adhuc aliquid superfluum apud me retineam.

Circa votum castitatis. — Utrum aliquid passus sim contra castitatem, annon.

Utrum negligens fuerim in cogitationibus malis repellendis.

Utrum delectationibus morosis non præbuerim consensum.

Utrum pravis cogitationibus occasionem dederim per evagationem oculorum, quamvis satis agnoscam mortificationem sensuum mihi summe necessariam.

Utrum præceptum regulæ de suspecto consortio mulierum non violaverim.

Utrum familiariter cum personâ alterius sexûs conversatus sim.

Utrum aliis tentationibus contra castitatem occasionem dederim ex curiositate, libri lectione, vel ex amicitiâ particulari.

Utrum jocis scurrilibusque verbis gravitati religiosæque disciplinæ parum consentaneis sim usus.

Utrum domi forisque modeste me gesserim.

Circa votum et virtutem obedientiæ. — Utrum superiorem loco Dei habuerim, annon.

Utrum de eo malam opinionem conceperim; utrum ejus imperfectiones notarim.

Utrum eum apud me contempserim, quatenus est Superior, vel ob aliquam imperfectionem.

Utrum, ut illi debetur, honorem exhibuerim; — utrum liberius cum eo locutus sim.

Utrum cum externo aliquo gestu vel risu præsertim coram aliis contempserim.

Utrum obedientiam interius integram, scilicet tam in voluntate quam in judicio intellectuque præstiterim; an cum repugnantiâ voluntariâ et murmurationibus; — utrum istam repugnantiam exterius prodiderim.

Utrum externam obedientiam præstiterim ex omni parte absolutam, scilicet: promptam, facilem ac denique humilem; an aliquid ex mandatis omiserim, idque ex contemptu vel ex merâ negligentiâ; — utrum omnia quidem ejus mandata exsecutus sim, sed tarde et ignave, lubitu et animi sententiâ potius quam ut Superioris judicium intentioque ferebat.

Utrum puro sinceroque affectu Superiorem meum prosecutus sim; an vero animo ab eo alieno fuerim.

Utrum illi omnia bona voluerim in animâ, corpore, commodis, ut feliciter gerat officium, eumque, quantum vires ferebant, juvare proposuerim.

Utrum pro eo studiose et ex animo oraverim.

Utrum honorifice de illo semper locutus sim; — utrum illum apud alios defenderim eique compassus fuerim.

3° Quoad Constitutiones et ordinationes Superiorum. — Quamvis Ordinis nostri Constitutiones sub peccato non obligent, raro tamen accidit, ut culpâ vacet earum transgressio, si hæc sine causâ, ex pigritiâ, aut negligentiâ perpetratur. Ceterum formalis Constitutionum contemptus semper est peccatum mortale; opponitur enim strictæ obligationi, quâ tenemur semper tendere ad perfectionem.

Examinandum est utrum non in sacris Constitutionibus sit quædam ordinatio, quam sæpius transgredi soleo: etsi conscientia ipsa me mordeat, moneatque eam ordinationem observandam esse.

Utrum non vilipenderim illos, qui Constitutiones exacte observant, appellando eos simplices, scrupulosos, incapaces.

Utrum contra illos Superiores qui Constitutionum observantiæ invigilant, transgressores corrigunt et castigant, querelas moverim.

Utrum tales Superiores tamquam indiscretos, et nimium rigorosos etiam coram sæcularibus traduxerim.

Utrum forte ob negligentem Constitutionum observantiam paterne correctus Superiori coram contradixerim; vel audacior cum admiratione, cum indignatione, responderim in hæc vel similia verba erumpendo: "Ad quid tot Constitutiones? tot ordinationes? sufficit servare vota essentialia."

Utrum quandoque alios ad transgressionem Constitutionum instigaverim, iisque impulerim ne ad tot earum apices, utpote res nullius momenti attendant.

Utrum laxiorem sententiam in præjudicium regularis observantiæ defenderim. Coram fratribus mordicus, etiam contra Superiorem hâc de re contenderim.

Utrum Ordinationes generales et provinciales debito cum respectu acceperim.

Utrum laudabiles Ordinis et Provinciæ consuetudines diligenter observaverim.

Utrum consuetas pœnitentias, austeritates, disciplinas, jejunia punctualiter peragere, observare et practicare sategerim.

4 Quoad mortificationem. — Utrum in cibo, potu, somno, corporisque tractatione debitam decentiam internam et externam servaverim.

Utrum jejunia, abstinentias, disciplinasque præscriptas in monasterio et extra illud servaverim.

Utrum sensus omnes in officio continuerim.

5° Quoad exercitia spiritualia. — Utrum pravam consuetudinem

et malum habitum habeam quasi semper distractâ mente, cum irreverentiâ et modicâ devotione divinum officium recitandi.

Utrum consueverim tepidissime ut plurimum, et absque debitâ diligentiâ me ad orationem applicare. — Utrum diu in eâ ad vana et inutilia distractus permaneam.

Utrum malum habitum contraxerim transgredi notabile tempus in otio, et in vanis confabulationibus, negligendo lectionem spiritualem, examina conscientiæ et generatim quæ ad profectum spiritualem conducere possunt.

6° QUOAD CARITATEM FRATERNAM.— Utrum frequenter peccaverim contra caritatem.

Utrum per longum temporis spatium contra confratres quosdam aversionem in corde nutriverim, eorum conversationem fugiendo, male de ipsis loquendo, etiam cum pravo exemplo erga plurimos.

Utrum odio quo fratri malum voluerim, consenserim.

Utrum illi aut aliæ personæ damnum intulerim exprobratione, detractione, contumeliâ, quâ ei pax tollatur tristitiaque inferatur, "quâ in re notandum, ait Le Gaudier [1], posse graviter offendi quinque in casibus. Primo, quando certum est vel certe dubium proximi famam notabiliter apud alios lædi.— Secundo, quando opinione, quam de eo conceperant alii, diminutâ, minus efficaciter poterit officium suum præstare, aut ad Dei gloriam aliquid efficere, bonumve aliquod consequi.— Tertio, quando non tantum inter aliquos odia excitantur, sed etiam amicitia quæ inter eos erat, aut ut inter religiosos arctissima esse debebat, minuitur, præsertim notabiliter, ita ut sibi mutuo loqui nollent.— Quarto, si etiam levi peccati exprobratione, detractione, aliquem gravi perturbatione et tristitiâ afficiat, eumque ex infirmitate animi ita perturbandum esse præviderit.— Quinto, si quod officium gerat, illud nec probe nec juste administraverit."

Utrum in aliquem iratus fuerim cum exprobratione, contumeliâ.

Utrum commotus sim in eum invidiâ, id est dolore de profectu ejus, et de felicitate sive temporali sive spirituali.

Utrum me illi facilem. et in conversatione affabilem exhibuerim; — an vero contentiosum verbis, et factis importunum.

Utrum aliis semper bono exemplo esse studuerim.

Utrum affectus familiaritatesque singulares habeam.

Examine facto cogitare debes, utrum aliud quid habeas, annon, quod conscientiam mordeat. Fortasse hæc tua ultima confessio erit.

286.—D) De fructibus ex recollectione annuali percipiendis.— Recollectio devote et cum spiritu fidei peracta duplicem pro-

(1) Op. cit. Vol. II, p. 229.

ducit effectum ; renovationem animæ et vitæ tuæ spiritualis, et proinde rectam dispositionem quâcumque horâ mortem obeundi. In fine igitur exercitiorum spiritualium, confessus et sacrâ communione reconfortatus : 1° Deo renovare debes professionem tuam religiosam, et 2° in spiritu sacrificii, actum præstare acceptionis mortis.

1.— *Renovatio votorum*, seu professionis religiosæ, Frater, facta ex vero affectu et efficaci intentione, vota religiosa Deo jurata exsequendi, eamdem prorsus promeretur gratiam, scilicet peccatorum remissionem, ac ipsa professio religiosa per quam se quis Deo consecravit. Hanc sententiam ut vere probabilem probat noster Angelicus Winzeleranus [1]. Sententia est S. Bernardini [2], ait Dionysius Carthusianus [3], aliorumque multorum auctorum, quod quotiescumque religiosus suæ recordatur professionis et hanc factam esse gaudet, adeo ut si illam non fecisset, adhuc eamdem, Dei amore motus, faceret, indulgentiam omnium peccatorum suorum consequatur. Etenim si quis post peccatum lætatur de commisso, taliter interne constitutus, quod adhuc dictum peccatum committere vellet, si non commisisset, per talem malam voluntatem mereretur tot gradus pœnæ, quot prius meritus est per ipsum peccatum a se commissum : quia apud Deum mala voluntas pro ipso opere reputatur. Ergo etiam is, qui pari modo gaudet de opere bono a se antehac peracto, paratus illud iterum amore Jesu Christi peragere, si non peregisset, promeretur tot gradus meriti et remissionis pœnæ, quot meritus est, per ipsum opus bonum satisfactorium, vel impetratorium : ast in dictâ Professione obtinuit plenariam peccatorum remissionem ; ergo obtinebit eamdem, in ejusdem renovatione : cum Dominus Deus ob divinam ejus clemen-

(1) ANGEL. WINZELERANUS Prov. Rhen. FF. Cap. Ex-Prov. *Renovatio spiritualis seu reformatio veteris in novum hominem.* Coloniæ, 1724, p. 89, sq.— Hic citantur plurimi auctores qui ejus sententiam saltem ut probabilem sectantur.— (2) S. BERNARD. SENENS. T. II, quadr, Serm. 24, a. 1.— (3) *De prof. monach.* cap. ult.

tiam nullatenus sit pronior ad puniendum quam ad miserandum et ad ignoscendum.

Antequam igitur renoves actum professionis tuæ, Frater, aliquod temporis spatium in consideratione hujus tanti beneficii vocationis tuæ atque in laudibus divinis insumes.

Noli religionis ingressum aspicere ut obsequium Deo factum, sed potius ut ingens beneficium, sicut revera est, de benignissimâ Domini manu susceptum. Hæc et similia volvens, te totâ devotione servitio Dei consecra.

Ut autem aliquam habeas formulam accipe sequentem [1].

FORMULA RENOVATIONIS VOTORUM.

Gratias ago tibi, benignissime Jesu, pro gratiâ illâ singulari, quâ me vilissimum peccatorem de sæculo nequam eduxisti, doleo ex toto corde, quod huic tantæ gratiæ hactenus non satis respondi; et pro adeo speciali beneficio tam ingratus fui: detestor omnes transgressiones et negligentias in hoc statu meo commissas, et quod tam segniter ad ejus perfectionem aspiravi: ignosce mihi, Deus veniæ largitor, et humanæ salutis amator, et da, ut peractis jam S. Exercitiis, et confessione meâ generali tibi denuo plene reconciliatus, hâc horâ incipiam induere novum hominem, creatum in justitiâ et sanctitate. Renovo, hoc momento, intra me ardentem illam voluntatem, et devotionem, quam habui in momento S. Professionis meæ religiosæ, et desidero renovare illud sacrificium, quod in nuncupatione votorum meorum tibi feci. Desidero me de novo excitare ad exactissimam et fidelissimam votorum meorum observantiam; quapropter in testes invoco cœlum et terram. Angelos et omnes Sanctos. Venite huc, o beati omnes in præsentiâ Jesu Christi, Beatissimæ Virginis Mariæ, et S. Patris mei Francisci, ut testimonio mihi sitis de votis meis renovatis, quæ de novo servare promitto Augustissimæ Trinitati, Patri, et Filio et Spiritui Sancto.

Ego frater..... accensus sum ardentissimo desiderio animam meam totam, et totaliter tibi soli consecrandi, o Domine mi! Ideo "voveo et promitto Deo Omnipotenti et B. M. Virgini, et Beato Patri nostro Francisco et omnibus Sanctis, toto tempore vitæ meæ servare Regulam Fratrum Minorum per Dominum Papam Honorium confirmatam, vivendo in obedientiâ, sine proprio et in castitate."

(1) Cfr. ANGEL. WINZEL. op. cit. p. 94, et CAJ. MARIA A BERG. op. cit. p. 353 et sq.

Ecce, Domine, sacrificium, quo tibi me totum offero; jam equidem obtuli aliâ vice hoc sacrificium: sed, quasi numquam fecissem, illud denuo efficacissimo voluntatis meæ arbitrio nunc facio. O! utinam ardentior mihi sit spiritus ut acceptabilior sit oblatio mea, sed quæso, Domine Sancte Pater, æterne Deus! non me recipias talem, qualis sum, sed aspice me quasi absconditum in Corde Jesu Christi Filii tui, qui semetipsum Tibi in cruce sacrificavit; in hoc Corde Jesu ego meipsum spolio meipso, et hujus Sanctissimi Cordis Jesu approprio mihi jam omnes affectus, ut in eo te semper, in tempore, et in æternitate glorificem. Amen.

Hanc renovationem breviori formâ quotidie renovare poteris, nam, ut S. Franciscus Xaverius [1] ait: "Tibi auctor sum quotidie sub meditatione vota paupertatis, castitatis et obedientiæ renovandi; quo vix ullum est, hominibus Deo sacratis, contra diaboli technas ac insidias opportunius remedium."

2.— *De acceptatione mortis.*— In eodem spiritu fervoris actum acceptationis mortis, coram Deo devote elicere debes. Sanctissimus Dominus noster Pius Decimus, sequentem actum acceptationis mortis nuper approbavit [1], et plenariam indulgentiam in articulo mortis consequendam elargiri dignatus est adhuc in vitâ eum emittentibus: "Domine Deus meus, jam nunc quodcumque mortis genus, prout Tibi placuerit, cum omnibus suis angoribus, pœnis ac doloribus, de manu tuâ æquo ac libenti animo suscipio." Adjicio etiam longiorem formulam protestationum, quas S. Carolus in suo secessu studiosissime repetebat, quas, si velis, mutare poteris, adjiciendo alias et alias, prout Dominus tibi dabit.

ACTUS ACCEPTATIONIS MORTIS.

In nomine Sanctissimæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritûs Sancti, Ego..... infelix et miser peccator, protestor in præsentiâ tuâ, Angele Dei, a Divinâ Majestate mihi in custodem assignate, et in tuâ præsentiâ, mi Pater spiritualis, quod volo ac summopere desidero mori in hâc verâ et catholicâ fide, quam Sancta Ecclesia Mater, Romana et Apostolica, tenet et confitetur, in quâ omnes Sancti mortui

(1) Epist. ad Joan. Bravium. — (2) 9 Martii 1904. Anal. O. M. C. t. 20 p. 230.

sunt, nec ullum momentum ulterius vivere, aut vitam meam prolongari volo, quam ejus Divinæ Majestati placuerit, cui omnem voluntatem meam submitto.

Similiter protestor, o Angele Dei, quod sub tuâ protectione et auxilio divinæ gratiæ desidero, ac volo ab hoc mundo separari et mori, absque ullâ desperatione aut dubitatione in fide, propter multitudinem, aut magnitudinem peccatorum meorum, quæ me in barathrum desperationis pertrahere possent, certissime credens quod minima guttula pretiosissimi Sanguinis Jesu-Christi, in arido trunco Sanctæ Crucis effusi, sufficiens fuisset ad redemptionem totius generis humani, si ita Divinæ ejus Majestati collibitum fuisset.

Similiter protestor, quod si pusillanimitate spiritûs tremendum Dei judicium, cui præsentandus sum, cogitans, aut tentatione diabolicâ, aut perturbatione rationis (quod Deus avertat) in aliquam desperationem incurram, aut de fide dubitem, id nunc mente sanâ, mihique præsens revoco, irrito, annullo, et pro non facto habeo, eo quod non procedet de animo sano et deliberato: sed in omnibus et per omnia me divinæ pietati et misericordiæ submitto.

Protestor præterea, quod cum divina misericordia nullo peccatori contrito et confesso denegetur, toto corde desidero et rogo, ut dignetur me facere participem suæ misericordiæ, mihique concedere remissionem peccatorum meorum, per merita amarissimæ suæ Passionis et mortis, et virtutem pretiosissimi Sanguinis, in duro ligno Crucis effusi, et per merita Sanctissimæ Matris suæ, et omnium Sanctorum et Electorum.

Ulterius etiam protestor super petitione meâ, quâ humiliter requiro, ut divina pietas dignetur me recipere in illorum numerum, quos ab æterno in extremo judicii die salvandos ordinavit, et inter eos etiam qui propter sua demerita et peccata in Purgatorio patientur, ne in æternum misericordiâ Dei priventur, aut a vitâ æternâ excludantur.

Maria Sanctissima, post has meas protestationes, tibi pro testamento animæ meæ hanc meam ultimam voluntatem et affectionem commendo, et ut, te mediatrice, tria mihi vicissim ex testamento Filii tui concedantur, rogo.

Primum ut lacrimosus aspectus et dolorosum suspirium unum ex tantis et infinitis illis quæ emisit ipse Salvator mundi, quum tres horas vivus in Cruce pendebat, dolores, singultus, gemitus et gravissima suspiria, quæ me in horâ mortis prement, mitigare ac lenire possint. Et ut Mater totius gratiæ dignetur mihi largiri unum ex dolorosis suspiriis et lacrimosis aspectibus et gemitibus cordis sui, quos experta est stans sub sanctissimâ Cruce, adspiciens carissimum suum Filium,

Redemptorem generis humani, qui me respicere dignetur inter illos, qui ejus sanctissimis meritis et precibus, ad minimum in extremo die judicii, remissionem peccatorum suorum et salutem animæ suæ consequentur.

Secundum est ut in Angelo Dei mihi succurras, quando cor meum rumpetur, et misera anima mea a corpore separabitur, et ut tunc benignum ac propitium Judicem inveniat pro suâ divinâ caritate, in quâ cor ejus totum amore plenum, in Cruce pro salute mundi disruptum est, et anima ejus divinissima a sanctissimo ejus corpore separata fuit.

Ultimum est quod tibi sanctissimo Angelo commendo ultimam horam vitæ meæ, exitumque animæ meæ, ut eam protegas atque defendas ab inimico, illud etiam te obsecrans ut ubi et quoties necessarium fuerit, velis esse mihi testis et protector dictarum protestationum. Amen.

287.— E) De iis quæ post recollectionem præstanda sunt. — Officia, post recollectionem præstanda, optimo modo a nostro Josepho Antonio traduntur [1]: 1. Deo agendæ sunt gratiæ; 2. Timendus relapsus; 3. Bona proposita fideliter exsequenda.

1. GRATIAS AGERE.— Ante omnia erumpe in verba Psalmistæ [2]: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi;* et cogita singularia in his exercitiis Dei beneficia tibi exhibita; perpende illuminationes, pias ad bonum motiones, conscientiæ tranquillitatem, etc., sane quid retribues Domino pro omnibus his salutis tuæ æternæ adjumentis, pro tot gratiis singularibus? "Calicem salutaris accipiam, ait Psalmista, et nomen Domini invocabo. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus." Hæc sit etiam tua Deo debita gratiarum actio, ut nimirum accipias calicem salutaris mortificationis, perferendo pro Christi amore omnia adversa in viâ perfectionis, tentationes, tribulationes, etc., et nomen Domini per preces et assiduas meditationes invocando. *Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero,* ait idem Psalmista [3]; et vota tua reddes Domino coram omni populo ejus, implendo omnia tua bona proposita, ut omnes

(1) Op. cit. p. 284. sq. passim.— (2) Ps. CXV, 12.— (3) Ps. XVII, 4.

te agnoscant in Christo vere et perfecte renovatum, et in bonum religiosum mutatum. "Non sufficit enim, ait S. Chrysostomus in Ps. 149 [1], verbis solum gratias agere, nisi etiam factorum virtus concurrat." Sic ergo luceat lux tuæ conversationis, peractis his exercitiis, coram hominibus, ut videant opera tua bona, et glorificent Patrem tuum, qui in cœlis est; et ita vivas, ait idem Sanctus in Ps. 49 [2], ut Dominus tuus glorietur. Hæc est optima et Deo acceptissima gratiarum actio, nimirum vitæ tuæ spiritualis integra renovatio in justitiâ et sanctitate veritatis. Hanc per totam vitam tuam retine gratiarum actionem, servando et fideliter exsequendo quæcumque in his spiritualibus exercitiis Deo auctore tibi proposuisti.

2. CASTE TIMERE. — Quanta confusio, Frater, si agnoscens voluntatem Domini tui, non secundum eam egeris. *Ille autem servus*, ait Dominus Jesus [3], *qui cognovit voluntatem domini sui, et non præparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis*. Et *voluntas Dei sanctificatio vestra* [4], ad quam obtinendam instructiones, media et motiva tibi fuerunt proposita in hac recollectione. Sed quid proderit habuisse media, si, peractis exercitiis, ex culpabili torpore hæc neglexeris? Time ergo, Frater, ne post recollectionem sis ex illis frigidis ac tepidis religiosis, qui de nullâ re minus sunt solliciti quam de animæ profectu spirituali, qui crucem suam cum murmure portant, et invite obediunt; cellam male custodiunt, silentium frangunt, labores fugiunt, otia diligunt, orationes breviant, fabulas prolongant, ad exteriora proni, ad interiora pigri, ad cogitandum bonum torpidi, ad pensandum malum proclives, ad edendum et bibendum alacres, ad jejunandum tristes, ad honores cupidi, ad humilia verecundi, a rigore disciplinæ aversi et ad laxiora semper propensi. En igitur, homo Dei, esto fidelis in propositis gratiâ Dei factis.

3. FIDELITAS ALACRIS. — Cum Apostolo Paulo [5] tibi dico:

(1) P. G. t. 55, col. 493. — (2) n. 11. P. G. t. 55, col. 258. — (3) LUC. XII; 47. — (4) I THESS. IV; 3. — (5) I COR. XV; 58.

Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote, et immobiles; abundantes in omni opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

Verus amor gradu uno contentus non est, ad altiora semper nititur, et ad perfectiora indesinenter concupiscit. Quotidie ergo Deo offer spirituales hostias diversarum virtutum, et ad majorem perfectionem semper aspira. Accinge te ad prompte currendum perfectionis viam, præsertim stabilis esto in exercitio talis *virtutis electæ*, vel in expugnatione talis *vitii determinati*, et labor tuus non erit inanis in Domino; frequenter dic dilecto Jesu : Confirma hoc, Deus, quod operatus es in me in hâc spirituali recollectione, conforta et corrobora fragilitatem meam, persequar inimicos, carnem et concupiscentias ejus, et comprehendam illos, et non convertar donec deficiant. Potius mori, quam a propositis a te inspiratis, et tui amore conceptis umquam de cetero deficere. Ita me, Domine, adjuvet gratia tua.

B. — De recollectione mensuali.

288. — Fere omnia quæ de recollectione annuali diximus, consideratis considerandis, hic observanda veniunt. Jacobus Alvarus [1] paucis verbis explicat hujus spiritualis exercitii praxim: "Utilissimum etiam est, ad virtutes augendas, si singulis mensibus diem unum deligas in quo, ab externis occupationibus sequestratus, tibi vaces; et mores atque actus tuos solerter inspicias." Mox explicat quid in hâc recollectione præstandum: "Hoc die, inquit, devotius, et prolixius orabis, attentius et quietius psalmos recitabis, plus temporis librorum spiritualium lectioni tribues. Præcipue tamen in hoc incumbes, ut sis censor tui ipsius, et severus judex actuum tuorum. Vide igitur quæ *supra te* sunt an pure et ferventer Deum colas, sanctos venereris et cœlestia suspires. Vide quæ *in te* sunt, an corpus domes, sensus comprimas,

(1) *De vit. relig. inst.* L. IV; cap. 3.

affectusque cohibeas. Vide quæ *circa te* sunt, an superflua reseces, necessaria moderate accipias, et fratribus exemplo præluceas. Vide tandem quæ *infra te* sunt, an purius cogites, virtutes augeas, et tranquillius vivas.

Hoc sit studium hujus diei, ut imperfecta emendentur, perfecta excolantur, et conatus tui ad sublimiores virtutum actiones incitentur."

CAPUT III.

DE INSTRUMENTIS AD SUBJECTIONEM SENSUUM ET PASSIONUM PROCURANDAM.

289. — Supremus rerum omnium Auctor, uti jam didicisti, Frater, hominis naturam ex duabus partibus constituit: unâ spirituali, alterâ vero animali. Pars spiritualis Deo aperitur et Christo conformatur, quando intellectus lege divinâ instructus, et voluntas, Dei gratiâ adjuta, in supremam voluntatem et bonitatem sese erigit. Hunc felicissimum finem adipiscitur, utendo variis instrumentis supra in capite *primo* et *secundo* allatis.

Non tantum pars hominis spiritualis seu superior, sed etiam pars animalis seu inferior, Deo aperienda est et Christo conformanda per sensuum et passionum rectæ rationi et fidei subjectionem. Nam, ut dicit S. Augustinus [1]: "Accepit homo corpus tanquam in famulatum, Deum autem Dominum habens, servum corpus, habens supra se Conditorem, infra se quod sub illo conditum est; in medio quodam loco rationalis anima constituta, legem accepit hærere superiori, regere inferiorem." Perficitur autem subjectio hæc per mortificationem christianam. Si pars superior hominis suâpte naturâ, ad res spirituales et divinas tendit, pars inferior e contrario ad pastum, voluptates, et commoda terrena

(1) S. Aug. *Enarr. in Ps.* cxlv.

fertur, itaque partem superiorem suo pondere ab excellentiore bono retrahit ac in res inferiores et caducas demergit. Unde continua inter utramque partem pugna, nam, ut docet Apostolus [1]: *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem.* Pars inferior superiorem partem oppugnat, contendendo in voluntate desiderium atque delectationem boni sensibilis imprimere, et sic divinorum bonorum desideria et affectus exstinguere et occidere. Pars superior autem partem inferiorem oppugnat, quando voluntas piis cœlestium rerum affectibus, nascentia carnis et inferioris partis desideria, et belluinos motus exsecat, inordinatam ejus inclinationem intra rationis terminos coercet, et bonorum operum studio in Deum attollit et perficit.

At hæc pugna quatuor perficitur actibus: *abnegatione* scilicet, *renuntiatione, mortificatione* et *crucifixione.*

Abnegatio, Frater, consistit in eo, quod voluntas repellit inferioris partis appetitus atque desideria.

Renuntiatio vero præter abnegationem quodammodo dissolutionem inter utramque partem includit. Voluntas enim omne commercium negat cum inordinatâ parte inferiore eamque quasi repudiat, et, licet naturali nexu dissociari non possit, ab ea voluptates abrumpit, et sic non semel, sed ex proposito semper negat id quod caro inordinate petit.

Mortificatio autem in se complectitur abnegationem ac renuntiationem, et inter partem inferiorem et superiorem addit odium implacabile, ita ut voluntas non tantum appetitum carnalem abneget eique renuntiet, sed oppositis actibus eum omnino destruere contendat.

Crucifixio demum hoc addit mortificationi ut voluntas ex odio contra partem inferiorem crudelia tormenta adhibeat.

Hi quatuor virtutum actus in unum conjungantur oportet, ut sese mutuo juvent; et communiter unico nomine *mortificatione* designantur.

(1) Gal. v; 17.

Mortificatio sic intellecta, non est peculiaris aliqua virtus, sed est actus virtutis universalis, nempe amoris quo bonum honestum, salutem nostram et gloriam Dei prosequimur. Porro hic amor ex unâ parte nos ad bene vivendum inclinat, et ad salutem nostram procurandam atque etiam Dei gloriam promovendam adigit; ex alterâ vero parte facit insuper ut abnegemus, renuntiemus, mortificemus, crucifigamus quidquid ipsi impedimento esse possit.

Quemadmodum ulterius amor iste ad actus suos perficiendos virtutibus moralibus tamquam administris utitur, ita mortificatio, quæ sine actibus virtutum moralium perfecte nequit existere, utitur pœnitentiâ, humilitate, paupertate, castitate, maceratione, obedientiâ, temperantiâ, patientiâ ac modestiâ ut amor liber fiat.

Hæc autem mortificatio, Frater, in *activam* et *passivam* dividitur.

ACTIVA illa est quam voluntarie nobismet inferimus; PASSIVA vero quâ adversitates aliaque odiosa vel adversa nobis quâcumque viâ, Deo disponente vel permittente, illata, æquanimiter amplectimur.

Utraque potest esse *interna* vel *externa*.

INTERNA quâ potentias internas: intellectum, judicium proprium, internas malas passiones et inordinatos affectus mortificamus, et rectæ rationi ac divinæ voluntati subjicimus.

EXTERNA quâ, *proprie loquendo*, quis ex motivo supernaturali corpus suum affligit et castigat. Dico *proprie loquendo*, nam, quamvis sensuum mortificationes fere passim dicantur *externæ*, tamen non omnes proprie tales, id est, *externæ*, dici possunt, quia dum aliquem sensum externum mortificamus, plerumque non tam ipsum sensum quam internam passionem, v. g. inclinationem videndi vel audiendi, mortificamus; proin mortificatio externa, proprie talis, illa dumtaxat sit intelligenda ubi corpus affligitur et castigatur, uti fit ciliciis, flagellis, etc.

His de mortificationis notione dictis, jam agendum venit de variis instrumentis, quibus voluntas ad suum scopum perfectissimo modo attingendum utitur. Hæc instrumenta sunt virtutes morales, pœnitentia præsertim, temperantia, fortitudo et patientia.

Actus pœnitentiæ quibus toto nisu vetus homo in Ordine Seraphico domatur, inter alios plurimos sunt: *vestitus religiosus, disciplina* seu maceratio corporis, *vigiliæ nocturnæ.*

Actus temperantiæ insignis autem est **jejunium.**

Quamvis homo, Dei gratiâ adjutus, his pœnitentiæ et abstinentiæ actibus uti possit ad partem inferiorem superiori subjiciendam et cum Christo conformandam, solet tamen Deus, variis modis, sive per se, nemine mediante, sive per alios, præsertim per superiores, hominem in hâc pugnâ juvare. Ipse enim animadvertens animi nostri mollitiem, ad instar boni agricolæ qui palmitem purgat ut gloriæ suæ fructum plus afferat, immittit vel evenire permittit, occultissimâ quidem sed plane admirabili providentiâ, varias adversitates præter hominis exspectationem, et repugnante plerumque ejus voluntate. Per eas frangit, duris quidem sed salutaribus ictibus, humanæ insolentiæ excessus, vel suaviter temperat inordinatarum passionum motus. Ad eas perferendas homo indiget fortitudine et patientiâ, et per hos fortitudinis et patientiæ actus subjicit superiori inferiorem partem. Inter has adversitates eminent corporis *infirmitates.*

Cum mortificatio tam magni sit momenti, priusquam de his variis instrumentis in specie agamus, præmittemus aliquas considerationes de ejus necessitate. Igitur tractabimus: 1° In genere de mortificationis momento; 2° In specie de vestitu religioso; 3° De disciplinâ; 4° De vigiliis nocturnis; 5° De jejunio et demum 6° De corporis infirmitate.

Art. I.—De mortificationis momento.

290.—Juxta Christi doctrinam, Frater, tota vita christiani et præsertim religiosi, crux est atque martyrium. 1° Ipse

enim Dominus veram discipulatûs sui notionem in mortificatione posuit; 2° necessitatem eam exercendi ursit et 3° hujus necessitatis ipse dat rationem.

§ I. — *De verâ Christi discipulatûs notione.*

291. — Dominus Jesus de necessitate subjiciendi naturam inferiorem superiori agens, eam non modo utilem sed necessariam dicit, siquidem in abnegatione, renuntiatione, mortificatione et crucifixione sui discipulatûs ponit rationem.

1. — **De abnegatione** enim ait Dominus [1]: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me.*

Se abnegat qui anteactam in nequitiâ vitam egregiâ conversione delet: quemadmodum, e. g. qui prius libidinosus fuit et intemperans, postea continens factus, se lascivum abnegat. " Tunc nosmetipsos relinquimus, ait S. Gregorius [2], cum vitamus quod per vetustatem fuimus et ad hoc nitimur quod per nativitatem vocamur. " Abnegare ergo, juxta Christi doctrinam, est nullam sui habere rationem, se spernere, vitam suam cum opus sit pro Christo contemnere, valedicere propriis affectibus et desideriis, non ea sequi quæ amor proprius suggerit sed quæ divinæ sunt voluntatis, non se spectare sed Deum, illa a se abjicere et amputare quæ legi Dei adversantur, affectus et appetitus mundanos et carnales deponere: uno verbo, omne id constanter rejicere et repudiare, licet gratum jucundumque sit, quod Dei voluntati non est consentaneum.

2. — **Renuntiationem** ad suam sequelam requiri clare nos Dominus docet, quando dicit [3]: *Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* His verbis Jesus unumquemque admonet ut, si ei nomen dare velit, multâ opus sit fortitudine ut his omnibus valedi-

(1) Luc. IX, 23. — (2) Homil. in Evang. XXXIII, 2. P. L. t. 76, col. 1233. — (3) Luc. XIV, 33.

cat quæ suam sequelam impediunt, imo ut in casu necessitatis, æquo animo sustineat jacturam bonorum, incurrat odium propinquorum et ipsam vitam perdat.

3.— **In mortificatione** discipulatus Jesu consistere ipse clare docet apud Joannem [1]: *Qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Discipulus Christi igitur debet agere contra rebelles concupiscentias, et eas mediis aptis mortificare. *Vivo jam non ego* vox est se mortificantis, tamquam qui propriam vitam amisisset et Christum in se suscepisset, ut ipse in eo viveret tamquam justitia et sapientia et justificatio et pax.

Necessitatem mortificationis declarat Jesus, dicens: [2] *Qui voluerit animam suam salvam facere,* id est, vitam suam servare quando pro Christo profundenda est, vel appetitibus suis et desideriis malis indulgere et satisfacere, *perdet illam; qui perdiderit animam suam propter me,* id est, qui pro Christi causâ sive mortem subit, sive malas animæ cupiditates fortiter superat et enecat, *salvam faciet illam,* veram acquiret animæ vitam, vitam gratiæ in hoc tempore et gloriæ in futuro. Rem exemplo illustrat S. Gregorius [3]: "Ac si agricolæ dicatur: frumentum si servas, perdis; si seminas, renovas. Quis enim nesciat quod frumentum cum in semine mittitur, perit ab oculis, in terrâ deficit? Sed unde putrescit in pulvere, inde virescit in renovatione... Persecutionis tempore ponenda est anima; pacis tempore ea, quæ amplius dominari possunt, frangenda sunt desideria terrena."

4.— **In crucifixione** supremum hujus discipulatûs inveniri gradum, apud S. Mattheum [4] indicat Dominus: *Qui non accipit crucem suam,* inquit, *et sequitur me, non est me dignus.* Crux autem, Frater, supplicii genus erat durissimum et quam maxime ignominiosum. Per crucem igitur Christus Dominus omnem cruciatum, ignominiam et mortem signi-

(1) JOAN. XII, 25.— (2) LUC. IX, 24.— (3) Hom. in Ev. XXXII, 4. P. L. t. 76, col. 1235. — (4) MATTH. X, 38.

ficat, et ad suam sequelam aspirantem monet paratum esse debere ad dirissimum genus mortis subeundum. Cum minora vero in maximo illo includantur, Jesus ipso facto declarat suos discipulos tribulationes et molestias ferre debere, quæ sive ex studio virtutum et pugnâ contra malas propensiones, sive ex aliorum hominum in nos malevolentiâ, sive ex morbis, adversitatibus et aliis difficultatibus oriuntur.

Uti vides, Frater, Christus ipse nobis veram mortificationis notionem tradidit, docendo suum discipulatum non posse subsistere absque abnegatione, renuntiatione, mortificatione et crucifixione, in quibus virtutum actibus invenitur mortificatio non tantum passiva et interna, sed et activa et externa.

Vita tua, Frater, est vita mortificationis. Hæc mortificatio non ad certum tempus, aut extraordinariam circumstantiam limitatur, sed est *quotidiana*. Ipse enim Jesus dicit: [1] *Tollat crucem suam quotidie, et sequatur me.* Quotidie, ait Lucas Brugensis [2], " significat Christus fore ut sicut dies diem consequitur, ita crux crucem excipiat, nullum denique adversitatum finem fore, donec ex mundo hoc exierimus, ut ne quis existimet se defunctum cruce ferenda, si unam æquo animo tulerit; pluribus enim toleratis ad novas ferendas parent se singuli oportet." Et addit Dominus: *sequatur me*, " partim solandi nos gratiâ, partim docendi modum quo crux ferenda; nam, dum mentem subit hæc consolatio nos in ferendâ cruce esse Christi socios, fit ut facile mitescat omnis acerbitas; modus autem ferendi crucem, ut salutariter feratur, est ut ad Christi exemplum feratur, nempe æquo, patienti, libentique animo, ad hæc justitiæ causâ, denique propter Dei gloriam ob finem. " [3]

(1) Luc. IX, 23.— (2) In Lucam. In h. l. Migne. *Script. sac. cursus.* t. 12.— (3) Luc. Brug. l. c.

§ II.— *De mortificationis ratione.*

292.— Christus Dominus, Frater, postquam exposuerat doctrinam de mortificatione requisitâ ad suum discipulatum, ejusque necessitatem urserat, rationem attulit ob quam ab ejus praxi numquam recedendum est, dicens [1]: *Quid enim proficit homo. si lucretur universum mundum. se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat*, scilicet se in æternam damnationem conjiciat.

Jam si totus mundus, totius mundi imperium, opes, voluptates, deliciæ, et si quæ sunt alia in orbe bona nihil commodi afferre possunt, quid poterit minima ejus pars?

Causam cur homo se, Christo posthabito, perdat [2], indicat Jesus, nam, inquit, *qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet.* Aliis verbis: quem pudet crucem tollere, sese abnegare, carnem mortificare et sequi crucifixum, eum Jesus non agnoscet pro suo discipulo, sed cum indignatione repudiabit.

Hoc Jesu Christi argumentum de observandâ mortificatione, ab initio Ecclesiæ usque nunc semper fidelibus inculcatum est. Audi, Frater, Apostolum jam dicentem [3]: *Si consurrexistis cum Christo..., quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis.* Et alibi ait [4]: *Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.*

Hoc argumento instructi, omnes sancti secuti sunt Dominum crucifixum. Seraphicus autem Pater cum hanc doctrinam intellexerit, continuo exsultans in spiritu Dei: " Hoc est, inquit, quod volo, hoc est quod quæro, hoc totis medullis cordis facere concupisco. Festinat proinde Pater Sanctus, superabundans gaudio, ad impletionem salutaris

(1) Luc. IX, 25.— (2) Luc. IX, 26. – (3) Colos. III, 1-6, 9. — (4) Gal. V, 24.

auditûs, nec moram patitur aliquam præterire quin operari devotus incipiat quod audivit. Solvit protinus calceamenta de pedibus, baculum deponit e manibus, et tunicâ unâ contentus, pro corrigiâ funiculum immutavit. Parat sibi ex tunc tunicam crucis imaginem præferentem... parat asperrimam, ut carnem in eâ crucifigat cum vitiis et peccatis." [1]

Tu ergo quoque, Frater, si vis discipulus Christi esse, viam abnegationis, renuntiationis, mortificationis et crucifixionis sequi teneris: "Non secus atque duo sunt motus quibus ipse corporis vita retinetur, respiratio nimirum quâ purus aër ad cordis refrigerationem, et spirituum novorum procreationem attrahitur, et expiratio, quâ impura corrupti aëris fuligo, tamquam vitæ hostis, expellitur: ita, ait P. Le Gaudier [2], ad vitam spiritualem hi duo motus continuâ sibi vicissitudine succedere debent, ut nimirum per orationem divinitus attrahatur spiritus, animæ vita, et interioris hominis robur; per mortificationem vero pestilens partis inferioris halitus voluntatem ipsam inficiens, tamquam verissima animæ mors, expellatur."

Disce ergo, Frater, te frangere, assuesce de subjectione et abjectione gaudere ac in castigationibus gloriari, de quibus nunc agendum.

* Art. II. — De Franciscano vestitu.

293. — Plures ob causas, Frater, religiosis peculiaris præscribitur vestitus. Habitûs mutatio primo morum conversionem designat, et per eum religiosi vel inviti coguntur recte vivere, nam per eorum vestem, quæ professionis et separationis a mundo index est, periculosa eis evagandi materia subtrahitur. Dein religiosus habitus paupertatis votum insinuat; demum per vilitatem vestium monachi mundi contemptum profitentur.

(1) Celano Leg. I, IX, p. 25.—(2) Op. cit. Pars V; sect. XIII; cap. II.

Habitus vero singulorum ordinum idcirco in Ecclesiâ ab invicem diversi sunt, ut, his visis, cujus propositi quisque sit vel in quâ professione Deo militet, liquido cognoscatur.

Oportet vestitum franciscanum ut inspicias, Frater: 1° Quoad quantitatem; 2° quoad qualitatem; dein 3° quoad significationem, ut intuens te vestitu S. Francisci indutum, quem tot sancti Seraphici Ordinis meritis suis et vitâ quasi consecrarunt, primo erubescas te ab eorumdem vestigiis tam longe distare; denique 4° ad eorumdem imitationem te generose excites.

§ I. — *De franciscani vestitûs quantitate.*

Vestitus noster, Frater, ex tunicâ unâ cum caputio, et si voluerint fratres, secundâ sine caputio, constat [1]; cum cingulo et (ex cingulo pendente) coronâ Beatæ Mariæ Virginis cum cruce [2].

Fratres omnes quibusdam simplicibus mucciniis et strophiolis paucisque braccis ad necessarium usum sint contenti. [3]

Ut vides, Frater, de habitu Franciscanorum affirmari potest, quod S. Chrysostomus [4] de religiosis sui temporis testatur: "Vestis autem illis viris digna est; neque enim perinde vestiuntur ac ii qui tunicas trahunt per vicos, enervati et effeminati: sed ut beati illi angeli Elias, Elisæus, Joannes, Apostoli vestiuntur.

§ II. — *De franciscani vestitûs qualitate.*

S. Pater, qui altissimam paupertatem Ordinis sui fundamentum constituit, præcepit [5], ut Fratres omnes vestimentis vilibus induantur. In vestitu franciscano paupertas et asperitas relucere debent; non tamen adeo ut videntes ad horrorem inducantur, vel provocentur ad risum.

(1) Reg. cap. II. — (2) Const. O. M. C. n. 31. — (3) Const. O. M. C. n. 36. — (4) Serm. 68 in Matth. n. 3. P. G. t. 58; col. 644. — (5) Reg. cap. II.

1.— De pannis rudioribus ac vilioribus induantur Fratres, qui in iis, in quibus degunt Provinciis, commode haberi possunt. [1]

2. — Cingulum sit funis cum simplicissimis nodis absque ullâ curiositate vel singularitate.

3. — Sandalia simplicia, vilia et paupertati conformia absque ullâ curiositate. [2] Et merito quidem, nam, "competit religiosis vilitas vestium, ait S. Thomas [3], quia Religio est status pœnitentiæ, contemptûs mundanæ gloriæ."

§ III. — *De franciscani vestitûs significatione.*

1.— *Habitus* cum caputio quadrato crucis formam præseferat, ut nos mundo crucifixos, mundumque nobis crucifixum, pro comperto habeamus. [4]

2. — *Caputium*, singulare signum franciscani vestitûs, significat religioso ne hac vel illac ad sæculum prospiciat et, sic sese mortificando, diabolicas expugnet fraudes.

3. — *Cingulum*, seu lumborum accinctio, significat Franciscanum debere mortificationem illorum membrorum circumferre, in quibus luxuriæ seminaria continentur. Et "hoc cingulum funiculus est, ait S. Bonaventura [5], quia sacci funibus cingi solent. Credo autem, Sanctum Franciscum istud sibi cingulum elegisse, quia legitur [6]: *Vinctum adduxerunt eum, et tradiderunt Pontio Pilato.* Vel certe ad litteram, ut cinguli vilitas concordet habitûs vilitati" et sic caro magis mortificetur.

4. — *Sandalia* sine aliis calceamentis. "Plato enim, ait S. Hieronymus, duas corporis summitates dicit non esse velandas, nec assuetam fieri debere mollitiem capitis et pedum; cum enim hæ firmitatem habuerint, cetera robustiora sunt." [7] S. Pater Franciscus, teste S. Bonaventurâ, imi-

(1) Const. O. M. C. n. 28. — (2) Const. O. M. C. n. 35. — (3) 2. 2. q. 187, a. 6. in corp. — (4) Const. O. M. C. n. 32. —(5) Exp. Reg. cap. II; n. 11. — (6) MATTH. XXVII; 2. — (7) Apud S. Bon. Exp. Reg. cap. II; n. 17.

tari voluit Christum qui Apostolis præter sandalia inhibuerit calceamenta. [1]

Hanc praxim primi monachi diligenter observarunt, ut clare patet ex Gregorio Nazianzeno [2], qui dicit: "Desiderabam videre sanctum illum et psallentem chorum, qui ad exemplum melioris vitæ ceteris omnibus vivunt, legis Dei atque Evangelii taciti prædicatores, in quibus ipse habitus præfert virtutis insignia, hirsutum caput, pedes nudi, Apostolicis similes."

Constitutiones autem, ut mortificationem magis exprimat religiosus, coronæ et barbæ præscribunt gestationem.

5. — *Corona* passionis Christi meminit et ad mortificationem nos movet. "Oportet eos, qui monachi votum habent, arctioribus se pro Domino continentiæ frenis adstringere. Formam quoque *coronæ*, quam Dominus ipse in passione suâ spineam portavit in capite,... suo quemque in capite per tonsuram præferre, ut se etiam irrisiones et opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant: ut coronam vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se, se semper exspectare, proque hujus perceptione et adversa se mundi et prospera contemnere designent." [3]

6. — *Barba* non nutrita ad exemplum Christi Sanctissimi, Seraphici Patris, aliorum sanctorum et priscorum Patrum nostrorum deferunt Fratres, cum sit virilis, naturalis et austera [4].

§ IV.—*De obligatione vivendi secundum vestium significatum.*

Si habitus Franciscanorum ita est signum, "provideat unusquisque diligenter et attendat studiose, ut signum sine

(1) S. Bon. op. cit. cap. II; n. 17. — (2) *De recol. monachi* oratio 6 (alias 12) apud S. Bonav. l. c. — (3) Ceolfridus, p. 719. Epist. in Hist. eccl. V. Bedæ L. V; cap. XXI. P. L. t. 95; col. 278. — (4) Const. O. M. C. n. 36.

significato non ferat, ut vestem sine virtute non portet, ne forte similis sit sepulchro deforis dealbato, intus autem omni pleno spurcitiâ. Quisquis enim sacris indumentis ornatur et honestis moribus non induitur, quanto venerabilior apparet hominibus, tanto indignior redditur apud Deum." [1]

Ad mortificationem ergo exercendam :

1. — *Fugiamus vanitatem et superfluitatem.* " Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori ; et exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est, inquit S. Bernardus [2]. Mollia indumenta animi mollitiem indicant." — " Vestimenta pretiosa nobis exquirenda non sunt, optime docet S. Basilius M. [3], sed eligenda viliora, ut in hâc etiam re humilitatem ostendamus, et ne homines elegantes, et amantes suiipsorum et fraterni amoris exsortes esse videamur. Qui enim primas exoptat, a caritate et humilitate excidit." Deinde :

2. — *Amemus molestias nostro vestitui inhærentes*, ut media apta ad carnem mortificandam et Deo subjiciendam. " Quidam sensui suo innitentes, et ipsum Christi sensui præferentes, dicunt, ait S. Bonaventura [4], melius esse, pro doctrinâ veritatis calceatum esse quam discalceatum, ne impediatur verbum Dei. — Sed attendant illi, prosequitur Seraphicus Doctor, quod nulla forma aptior est Evangelii propagandi quam illa, in quâ toti orbi fuit Evangelium prædicatum. Hoc autem factum est nudis pedibus... Fateor, pœnam esse asperam pedum nuditatem, in hieme quidem asperiorem propter frigiditatem, in æstate autem graviorem propter duritiem majorem, calor etiam findit et frangit graviter pedes nudos. Et tamen ipsi Fratres cum

(1) Innoc. III, † 1216. *De myst. altar.* L. I ; cap. 64. P. L. t. 217 ; col. 799. — (2) *Apol. ad Guilelm. abb.* cap. X ; n. 24. P. L. t. 182 ; col. 913. — (3) Const. monast. cap. XXX. P. G. t. 31 ; col. 1419. — (4) Exp. Reg. cap. II, n. 18.

Apostolo [1] *in frigore et nuditate ibant gaudentes*, nec algoribus hiemis nec ardoribus æstatis hactenus dimiserunt, quin nudis pedibus adierint remotissimas partes mundi. Testes sunt Tartari et barbari, pagani et Sarraceni, catholici et schismatici in multiplici parte mundi. Non est ergo eis pedum nuditas impedimento verbi Dei." Et quod hic S. Bonaventura de pedum nuditate dicit, de Fratrum Minorum indumentis affirmari potest. "Vigilet unusquisque, ait S. Augustinus [2], ne non ex toto renuntians (diabolo et pompis ejus) post professionem, apud eum diabolus suos recognoscat pannos: et incipiat semper reus detineri, quem Christus voluit suâ gratiâ liberare."

"Laici ex veste judicant, ait P. Neumayer [3]: vestis nos illis venerabiles facit, si mores respondent. Si non respondent, habemur pro mimis. Humili Capuccino assurgunt omnes; saltanti insultant, dicentes: aut vestem aut mores muta! Nimirum actiones de se etiam honestæ ac innocentes indecoræ sæpe fiunt ex vestitu non conveniente agenti talia... Vestis enim est linguæ genus, docentis, qui sis, et quam personam profitearis."

Art. III.—De disciplinâ seu corporis maceratione.

294. — Ne corpus contra spiritum recalcitret sed ei in omnibus morem gerat, Constitutiones nostræ [4] varias corporis macerationes præscribunt. Sic ut Fratres Seraphico Patri conformentur, cui pro lectulo sæpe fuit nuda humus, imo Christo Sanctissimo, qui in aspero deserto eodem lectulo usus est, eis hanc obligationem imponunt, ut habitu induti, dormiant super stramineo sacco. Quid! Ter in heb-

(1) II Cor. xi; 27. — (2) Serm. de Symb. in append. t. VIII operum S. August. P. L. t. 42; col. 1119. — (3) P. Franc. Neumayer S. J. *Via compendii ad Perfectionem*. Monachii, 1757; Pars II; p. 179. — (4) Const. O. M. C. n. 61.

domadâ, singulisque diebus hebdomadæ majoris [1], et novitii et neo-professi insuper singulis feriis sextis [2], tenentur corpus suum flagellare et pio cordis affectu suum dulcem Jesum columnæ vinctum meditari, nitentes particulam dolorum ejus in seipsis experiri. Hæc et similia pœnitentiæ opera sedulo observanda sunt, Frater, nam maceratio corporis: 1. lex est vitæ Christianæ; 2. multos fructus affert, si tamen 3. cum moderatione peragitur.

§ I. — *De necessitate corporalis macerationis.*

Cum nostra natura ita condita sit ut caro pugnet adversus spiritum, christianis omnibus, sed præsertim religiosis, munus incumbit exercere mentem, affligere carnem et eam in servitutem redigere: " Corpus castigandum est et cohibendum, haud secus ac impetus cujusdam belluæ, docet S. Basilius [3], atque ii tumultus qui ab ipso in animâ excitantur, ratione veluti flagro compescendi sunt, non autem habenis voluptati omnino laxatis negligenda mens est, adeo ut quasi auriga qui ab equis effrenis violenterque agitatis abreptus sit, ducatur." Quare S. Paulus ad Corinthios [4] scribens, ait: *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, quum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Ac si dicat: corpus carnis vehementibus ictibus suggillo, continuo degens in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, etc. [5] His ictibus, his molestiis, tormentis, cruciatibus libere utor ut castigatum plane spiritui sese submittat et velut devictus servus domino suo serviat. Hæc verba S. Paulus Corinthiis et nobis omnibus scripsit, ut disceremus quid ad suum exemplum agere in hac palæstrâ debeamus.

---

(1) Const. O. M. C. n. 61. — (2) Const. O. M. C. n. 26.— (3) Homil. de legend. gent. Libr. n. 7. P. G. t. 31, col. 583.— (4) I Cor. IX, 27. — (5) Cfr. 1. Cor. IV, 11.— II Cor. VI, 4 et seq. XI, 23 et sq.

Pugilatus de quo Apostolus loquitur, totam vitam hominis christiani complectitur, nec umquam est intermittendus.

§ II. — *De fructibus corporalis macerationis.*

Ab ipso Spiritu Sancto edocti, sancti fere omnes affligebant se flagellorum disciplinis, et sic corpus spiritui subjiciendo, plures salutis fructus perceperunt, quos et tu accipere vales, scilicet: 1. remissionem peccatorum; 2. sanctum in servitio divino fervorem.

1. **Remissio peccatorum.** — S. Mechtildis [1] quâdam die spiritu rapta in cœlum coram Domino in throno sedente, audivit sonum dulcissimum in firmamento cœli resonare ex sonitu disciplinarum, quas illâ horâ sorores pro communi salute percipiebant; ad cujus clangorem sonitûs S. Angeli plaudentes saltabant, dæmones animas cruciantes procul fugiebant, animæ laxabantur a pœnis et catenæ reatûs rumpebantur. Quid enim excellentius et magnificentius quam libere justitiæ divinæ pro peccatis satisfacere, adhuc in terrâ constitutus. "Nulla enim in æternum animadversio affligere poterit quos hic pœnitentiæ disciplina percusserit, ait S. Isidorus. [2] Si enim hic pro peccatis cædimur, illic sine peccato inveniemur."

2. **Fervor pietatis.** — Religiosus per macerationes corporales, carnales deserens delicias, cœlestes necessario adspirat, orationi instat quam vigilantissime, et mandata superiorum exsequitur quam diligentissime. Tam sancto pietatis fervore inardescit cor ejus ut S. Martyribus, qui pro Christo sanguinem suum fuderunt, sese associare vellet, ipse quasi martyr desiderio effectus. "Quid absurdum est, inquit S. Petrus Damianus [3], si nunc Ecclesia in pacis otio utitur quo dudum utebatur in bello?... Porro dum manus carnificis

(1) Cfr. *Lib. Spec. grat.* II, cap. 26.— (2) Quæst. in Deuter. cap. 22, n. 2. P. L. t. 85, col. 370.— (3) L. c. Epist, 27. P. L. t. 144, col. 416.

nunc ab infligendo martyribus verbere cessat, quid obest, si sancta devotio ipsa sibimet, unde sanctis Martyribus particeps fieri mereatur, exhibeat? Nam cum sponte me propriis manibus ante conspectum Dei verbero, devotionis ingenuæ desiderium, si carnifex occurreret, promptus ostendo. Quia si pro amore Christi tam dulcis est mihi pœna, cum deest; quo susciperetur animo, si persecutor offerret! Vellem pro Christo subire martyrium, non habeo, cessante studio, facultatem; ipse me verberibus atterens, ostendo saltem ferventis animi voluntatem."

Attamen, Frater, ut S. Thomas [1] docet, maceratio proprii corporis non est Deo accepta, nisi sit discreta; ut scilicet concupiscentia refrenetur et natura non nimis gravetur.

§ III. — *De discretione corporalis macerationis.*

Mensura in carnis maceratione observanda est et inusitatam vitæ austeritatem non amplectetur novitius, docet Ludovicus Blosius [2], licet plerosque sanctos vitam multum rigidam duxisse cognoscat. Nam illi a Spiritu Sancto plenius illustrati, sciebant Deo placere ut ita viverent. Multi fervorem, quem in initio conversionis suæ sentiebant, secuti, naturam ultra modum in hâc parte gravarunt, et se ad vacandum Deo ineptos reddiderunt. "Discretio, inquit S. Bernardus [3], in hâc districtione tenenda est, ne dum nimis flagellare cupimus, salutem perdamus; et dum hostem subjicere quærimus, civem occidamus. Considera corpus tuum et corporis tui possibilitatem; intuere carnis complexionem, impone modum tuæ districtioni. Custodi corpus tuum incolume ad obsequium Creatoris. Multos vidimus ita in principiis carnem suam verberasse, et discretionis infregisse repagula, ut inhabiles laudum solemniis redderentur et apparatu lautiori diuturnis foverentur temporibus."

(1) 2.2. q. 88. a. 2, ad 3. — (2) *Instit Spirit.* cap. II, § 2. — (3) Serm. 40 de divers. n. 7, P. L. t. 183, col. 652.

Cilicium, durities lectuli, flagellatio corporis, ac similia in honorem Dei pure peracta, ipsi quidem Domino placent, et ad carnem edomandam juvenibus robustis non parum prosunt : at verus Dei amor hominem multo intimius Deo conjungit.

Art. IV. — De vigiliis nocturnis.

295.— Inter duriora pœnitentiæ exercitia ad corpus spiritui subjiciendum, procul dubio recensentur vigiliæ nocturnæ, quas tamen, Frater, alacriter perages : 1. si ad earum auctoritatem et antiquitatem animum attenderis ; necnon 2. earum sanctam utilitatem perceperis.

§ I.— *De vigiliarum auctoritate et antiquitate.*

Vigiliæ, Frater, auctoritate veteris atque novi Testamenti commendantur.

1. In veteri testamento.— Isaias [1] clamat ad Dominum : *Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.* David autem propheta nos omnes monet : [2] *In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum.* Et ne vespertinas tantum horas noctes æstimes appellatas, alio loco [3] dicit : *Mediâ nocte surgebam, ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ.* Hæc tanta et talia ideo sancti scripto reliquerunt ut nos, eorum posteri, hisce monitis et exemplis excitaremur nostrâ vice ad celebrandas nocturnas salutis excubias.

2.— In novo etiam testamento vigiliarum gratia consignatur. Lucas enim evangelista [4], de Redemptore loquens, ait : *Erat Jesus pernoctans in oratione Dei.* Pernoctabat quidem non sibi, sed ut sciremus, quid omnes facere debeamus. Et ipse increpat Petrum, tempore passionis, dicens [5] :

(1) xxvi, 9. — (2) Ps. cxxxiii, 2.— (3) Ps. cxviii, 62.— (4) Luc. vi, 12.— (5) Matth. xxvi, 40, 41.

Non potuistis unâ horâ vigilare mecum? — Et alios Apostolos monuit: *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem.*

His instructi sermonibus, his confirmati documentis beati Apostoli et ipsi vigilarunt, et vigilias aliis commendarunt. Petrus Apostolus in carcere noctu ab angelo suscitatur, et ipso reserante portam ferream in domum pervenit, ubi erant multi congregati, non dormientes quidem, sed orantes.

In Epistolâ [1] suâ B. Petrus nos admonet: *Sobrii estote et vigilate.* Sanctus autem Paulus [2] ad exercendas vigilias adhortatur Corinthios dicens: *Vigilate, state in fide, viriliter agite et confortamini.*

Paucis: antiqua est vigiliarum devotio, familiare bonum omnibus sanctis. Merito ergo a Constitutionibus nostris [3]: "statuitur, matutinum cum laudibus mediâ nocte recitandum, ut regium Psalten, Sanctos ac priscos Ordinis Patres imitati, diu noctuque in conventibus nostris Dominum laudemus."

§ II. — *De vigiliarum utilitate.*

De vigiliarum utilitate, Frater, devoti et ferventes religiosi intelligunt verbum S. Nicetii [4]: "Sentiri magis potest per exercitium ipsa utilitas, quam loquentis sermone narrari. Gustando enim videtur, *quia suavis est Dominus* [5]. Qui ergo gustavit, intelligit et sentit, quantum pædoris vigilando deponitur, quantus mentis stupor excutitur, quanta lux animam vigilantis et orantis illustrat, quæ gratia, quæ sancta visitatio membra universa vigilantis lætificat. Vigilando caro maceratur, vitia tabescunt, castitas roboratur. Bona est quidem diurna meditatio, bona oratio, sed multo gratior et efficacior est nocturna meditatio; quia per diem necessitates variæ obstrepunt, occupationes destruunt mentem, sensum multiplex cura dispergit: nox autem secreta est, nox quieta

(1) I Petr, v. 8.— (2) I, Cor. xvi, 13.— (3) N. 47. — (4) Ex quo plura sumpsimus; cfr. opusc. I, P. L. t. 68, p. 370, sq. — (5) Ps. xxxiii, 9.

est et opportuna orantibus, aptissima vigilantibus, dum carnalibus occupationibus expeditum, collecto sensu totum hominem divinis conspectibus sistit. Itaque Deo placitas cognoscite esse vigilias ad celebrandam benedictionem."

Verum ut hos fructus percipias, Frater, omnino requiritur, ut vigilans oculis, sis vigilans et corde; ut psallans ore, psallas et mente; ut pectus tuum clausum diabolo, sit apertum Christo; demum ut quæ labiis sonas, corde teneas. Tunc enim erunt acceptabiles apud Deum tuæ vigiliæ, tunc pernoctatio salutaris si competente diligentiâ et devotione sincerâ ministerium tuum divinis obtutibus offeras.

In quantum possumus, exemplo sanctorum nocturnas vigilias diligamus, ne de nobis dicatur [1]: *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt.* Potius et gratulabundi jam dicamus [2]: *In die tribulationis meæ Deum exquisivi*; *manibus meis nocte contra eum et non sum deceptus;* quia [3]: *Bonum est confiteri Domino et psallere nomini tuo, Altissime. Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctem.*

* Art. V. —De jejunio in Ordine Franciscano.

296.—Quanto caro magis fovetur per ciborum affluentiam et deliciarum mollitiem, tanto magis carnis concupiscentia crescit. Unde christianus, præsertim vero religiosus, comedit ut vivat, ait S. Bernardus [4], non vivit ut comedat. Inquiremus igitur: 1° quænam sit jejunii necessitas et utilitas, et 2° quænam sint jejunia in Ordine Seraphico præscripta vel commendata.

---

(1) Ps. LXXV, 6.—(2) Ps. LXXVI, 3.—(3) Ps. XCI, 23.—(4) *Lib. de pass. Dom.* seu *Vitis Myst.* cap. 42, n. 139.—Non est S. Bern. P. L. t. 184, col. 719.

§ I. — *De jejunii necessitate et utilitate.*

Jejunium observandi necessitas eruitur ex eo quod jejunium est a Deo impositum, exemplo Christi sancitum, ab Apostolis traditum et ab Ecclesiâ præscriptum. Ejus vero utilitas cognoscitur ex fructibus quos gratia per jejunium parit [1].

A Deo præscriptum.— Cum Dominus protoparentes in paradisum induceret, legem de non comedendo vetitæ arboris fructu, intentatâ etiam mortis pœnâ eis dedit. Cujus mandati transgressio continuarum ac etiamnum perseverantium calamitatum fontem aperuit. Idem Dominus per prophetas jejunium velut opus sibi acceptum annuntiaverat [2].

Christi exemplo sancitum.— Salvator vero noster, licet nullis pœnitentiæ subsidiis egeret, tamen ante inceptum munus publice docendi, quadraginta diebus jejunavit, simulque prædixit suos quoque discipulos, dum auferretur Sponsus, jejunaturos esse.

Apostolica traditio.— Quapropter in Ecclesiâ catholicâ usus invaluit, ut fideles dies quosdam jejunio sacrarent, eodemque sese ad festa celebranda præpararent, et carnis illecebras frangendo facilius orationi vacarent. Præierunt exemplo Apostoli, quos una cum ceteris christianis jejunio vacasse sacrarum litterarum testimonium perhibet; SS. Patres in laudem jejunii integros libros conscripserunt [3].

S. Ecclesiæ disciplina.— Ecclesia vero catholica jejunium, ex apostolicâ traditione acceptum, canonicâ disciplinâ sancivit, et cunctis fidelibus præscripsit.

Jejunii fructus.— Quantopere jejunandi praxis Deo semper placuerit, singularia Dei dona manifeste probant. Ad preces enim jejunantium Deus urbes ab obsidione liberavit, civita-

(1) Cfr. Concil. Prov. Colocense, a. 1863. Decret. 7, cap. II, apud D. Maur. WOLTER. *Præcipua ordinis monastici elementa*, p. 373, Brugis, 1880.—(2) Cfr. JOEL. II, 12.—(3) Cfr. S. BASIL. P. G. t. 31, col. 163.-198. S. LEON. P. L. t. 54, col. 168-190.

tes, ad interitum destinatas, in gratiam recepit, animabus jejunio humiliatis peccata remisit. Unde etiam Ecclesia canit: jejunio Deus vitia comprimit, mentem elevat, virtutem largitur et præmia. Jejunium, ait S. Bonaventura, [1] est vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis. — Jejunio obtinetur perfecta custodia sanctitatis, impetratur perfecta intelligentia veritatis, acquiritur constantia virtutis.

Mirum igitur non est, Fratres, Seraphicum Patrem nobis jejunia præscripsisse quam plurima, et sane rigorosa.

§ II. — *De jejuniis Ordinis Seraphici.*

297. — Ex Regulâ. — Fratrum Minorum Regula [2] loquitur de triplici quadragesimâ, duas præceptive imponens, scilicet quadragesimam a Festo Omnium Sanctorum usque ad Nativitatem Domini et quadragesimam Ecclesiæ; tertiam, ab Epiphaniâ usque ad continuos quadraginta dies ad devotionem suadens.

Aliis autem temporibus non tenentur Fratres ex Regulâ jejunare nisi sextâ feriâ, quia illâ die voluit Dominus crucifigi. [3]

Ex Constitutionibus. — 1. Præter jejunia a Regulâ præscripta, Constitutiones nostræ [4] hortantur nos omnes, qui ad exemplum Christi Domini nostri et divi Francisci arctum vivendi modum elegimus, ut *præter quadragesimam benedictam* aliaque jejunia, observemus quæ ipse Seraphicus Pater noster solebat, quæ sunt sequentia:

a) Quadragesima S. Spiritûs, a feria II Quasimodo usque ad Pentecosten.

b) Quadragesima Sanctorum Petri et Pauli, immediate eorum festum antecedens.

c) Quadragesima Assumptionis B. M. Virginis a 7 Julii usque ad 14 Augusti.

d) Quadragesima S. Michaelis a 20 Augusti usque ad 29 Septembris.

2. — Insuper Constitutiones præscribunt [5] ut abstinentia a carnibus servetur quâlibet feriâ IV et sabbato, vel saltem uno ex his diebus.

3. — Demum, ne, juxta doctrinam Sanctissimi nostri Salvatoris, corda nostra graventur crapulâ et ebrietate, strictam præscribunt sobrietatem [6] in usu potûs.

---

(1) S. Bonav. *In Apol. paup.* cap. VI; n. 14 et sq. — (2) Cap. III. — (3) Cfr. S. Bonav. *Exp. Reg.* cap. III; n. 7 et 8. — (4) N. 67. — (5) N. 67. — (6) N. 69.

Conclusio. — Hæc sunt, Frater, varia mortificationis instrumenta in Ordine Seraphico usitata ad corpus nostrum conformandum Christo. Et verbis S. Joannis a Capistrano [1] tibi dico: "Quis namque ambigat, majora præmissis, primorum fratrum tempore, non solum ab ipso Patriarchâ nostro Francisco, quinimo a ceteris ejus sociis et fratribus ferventissime fuisse servata? Ubi sunt nunc loricæ illæ ferreæ, quas super nuda corpuscula et inediâ macerata fratres illi deferebant? Ubi cilicina tegumenta? Ubi crebra panis et aquæ jejunia? Ubi vigiliæ super modum diffusæ? Ubi disciplinæ carnem domantes et verbera Christi repræsentantes?..... Quis nunc pro summis deliciis contemni, et ab omnibus despici desiderat? Quis nunc a sero usque ad mane, ut plures ipsorum nimiâ spiritûs dulcedine ducti, in oratione persistit?..... Cum ista cogito, nescit enim lingua fervorem dictorum patrum exprimere; nescit manus scribere, nescit postremo cor aut animus cogitare. O utinam modo nostra redirent in priscos tempora mores! vel saltem, si propter corporum nostrorum fragilitatem præmissa non possumus, eorum ad minus juxta posse imitaremur vestigia, cum scriptum sit [2]: "Qui enim sanctos martyres, in quantum potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit pervenire."

Sic et nos, nisi Patrum nostrorum, prout potuerimus, vestigia tenuerimus, ad eorum beatitudinem non perveniemus.

Art. VI. — De corporis infirmitate.

298. — Vix aliud quidquam Seraphicus Pater noster instantius suis inculcavit filiis, ac studiosissimam infirmorum curam. Si quis eorum, ait in Regulâ [3], in infirmitatem ceciderit, alii fratres debent ei servire sicut vellent sibi serviri." In Ordine Franciscano circa infirmos ipsa Regula omnia sua jura amittere videtur. Attamen infirmus ipse curare debet ut ad suum profectum spiritualem morbus inserviat. Videamus ergo quid in fratris infirmitate faciendum veniat: 1. Primo quidem adhibendus est medicus et medicina; tamen

(1) Litteræ S. Joan. a Capistr. quibus ordinationum observantiam urget, — datæ Viennæ die 2 Jan. 1455; apud Fr. Bernardum Van Loo, *Stimulus Seraphicæ conversationis*, p. 176 et sq. — (2) Inter opera S. Aug. Est S. Cæsarii in append. Serm. 225. P. L. t. 39; col. 2161. — (3) Cap. VI.

2. frater ipse sanitate recuperandâ nimis sollicitus non sit. Alii Fratres 3. de infirmitate male judicare non possunt, neque 4. de maternâ superiorum sollicitudine, sed potius 5. infirmis deservire debent. Infirmus autem 6. divinum imploret auxilium et 7. morbum patienter toleret.

§ I. — *De medico et medicinis adhibendis.*

299. — Scripturarum testimonium docet medicum in infirmitate non esse negligendum. *Honora*, inquit Ecclesiasticus [1], *medicum propter necessitatem; etenim illum creavit Altissimus. A Deo enim est omnis medela..... Altissimus creavit de terrâ medicamenta, et vir prudens non abhorrebit illa.*

Operam medici, si morbus est gravior, implorare te debere, Frater, copiose sequentibus rationibus suadet S. Basilius [2].

1. — Quia divina Scriptura medicinam inter dona Dei numerat, medicosque jubet propter necessitatem honorari.

2. — Quia aliis artibus sine noxâ utimur, ad incommoda corporis depellenda, ut agriculturâ ad cavendum famem, textrinâ ad tegendam nuditatem, architecturâ ad declinandas cœli injurias, ergo et arte medicinæ ad arcendos morbos.

3. — Quia Deus idcirco herbis, aliisque rebus in terrâ marique creatis varias indidit virtutes, ut industria humana iis uteretur ad curandos morbos.

4. — Quia hæc ars valet etiam ad colendam continentiam, siquidem animadverto, ait S. Pater, ab eâ et delicias amputari et crapulam damnari, epularum præterea et exquisitam nimis condimentorum solertiam tamquam inutilem improbari.

Hinc sequitur, Frater, religiosum nihil delinquere, si medicorum operâ in profligandis morbis utitur, cum hæc ipse S. Basilius ad religiosos scripserit. Sanctus vero Augustinus

(1) Eccli. xxxviii; 1.-4. — (2) S. Bas. Reg. fus. tract. Interr. LV. R. 1. et sq. P. G. 31; col. 1043 et sq.

in suâ Epistolâ ad Virgines [1] ita loquitur : " Cujus infirmitatis necessitas cogit lavandum corpus, non longius differatur : fiat sine murmure de consilio medici, ita ut etiam si nolit, jubente præpositâ faciat quod faciendum est pro salute.

Si autem velit, et forte non expedit, suæ cupiditati non obediatur : aliquando enim etiamsi noceat, prodesse creditur quod delectat. Denique si latens est dolor in corpore famulæ Dei, dicenti quid sibi doleat, sine dubitatione credatur : sed tamen utrum sanando illi dolori, quod delectat, expediat, si non est certum, medicus consulatur."

Ex his S. Augustini verbis duo notanda veniunt : unum quidem pro ipsis infirmis, ut nempe non plus æquo valetudini conservandæ studeant, aliud vero pro fratribus sanis, ne contra infirmos et superiores murmurent.

§ II. — *De nimiâ curâ sanitatis.*

300. — Qui plus æquo valetudini conservandæ student, ait S. Bernardus, [2], observatores sunt ciborum, morum neglectores. " At manifestum se facit qui sic disputat : hoc oculis, hoc capiti, et illud pectori vel stomacho nocet." Et infra : " Legumina, aiunt, ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melancholiam, choleram porri accendunt, pisces meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc, ut in totis fluviis, agris, hortis, cellariis ne reperiri vix possit quod comedas? Puta te, quæso, monachum esse, non medicum : nec de complexione judicandum, sed de professione."

Attamen si latens sit dolor in corpore, ait S. Bernardus, dicenti quod sibi doleat sine dubitatione credatur.

(1) Ep. 211 ; n. 13, P. L. t. 33 ; col. 963.— (2) *In Cantic*, Serm. XXX ; 10, 11. P. L. t. 183 ; col. 938.

§ III. — *De non judicandis infirmis.*

301. — Fratres robusti, qui imaginariam reputant fratris infirmitatem, fiunt sæpissime tortores infirmorum, et Deus solet in hoc mundo tales ægrotorum derisores, etsi quâdam bonâ fide tales, punire per similes infirmitates. Et merito eos monet S. Bonaventura [1]: "Omnis humanitas est infirmis et debilibus exhibenda, quia flagellati sunt a Domino; si super hoc ab hominibus tribulantur, ipsa eorum miseria clamat ad Patrem misericordiam contra illos qui eos tribulant, conquerendo... Infirmus, qui afflictus sibimet subvenire non valet, eo ipso amplius tribulatur, quia ab his quibus deberet, non consolatur... nec habet sibi compatientem... Sed fortes et sani non sentiunt, secundum quod sentit æger; ideo nesciunt eis compati; scient autem postea, cum dolebunt. — Quodsi *objiciant*, quia sæpe fingunt se quidem debiliores, quam sint; numquid propter hoc omnes sunt hypocritæ judicandi?"

§ IV. — *De non judicandâ maternâ sollicitudine Superiorum.*

302. — Bonus prælatus, Frater, juxta doctrinam Seraphici Doctoris, agnoscit se fratrum suorum patrem esse, et omnes, præsertim infirmos, languidos et laboribus exhaustos materno prosequitur affectu. "Infirmitas corporis triplex est, ait S. Bonaventura [2]: Primi sunt infirmi decumbentes in lectulis vel in acutis, vel in aliis infirmitatibus gravibus laborantes. Alii sunt infirmi per domicilium vel etiam per terram quandoque deambulantes, et tamen sæpe gravibus doloribus afflicti, ut calculosi... et similes. Tertii determinatam infirmitatem non habentes, sed tamen corpore debiles et viribus exhausti, ut senes et laboribus confecti vel natu-

(1) *De sex alis Seraph.* cap. III; n. 3, 4. — (2) Op. cit. n. 2.

rali infirmitate depressi, sed quandoque accidentali languore ad tempus attriti." Superiores tenentur, ait Seraphicus Doctor. medicinalibus, relaxatione rigoris in victu, vestitu, vigiliis, exemptione laboris in officiis et hujusmodi his omnibus, infirmis, prout cujusque necessitas exquirit, subvenire, ad exemplum Seraphici Patris. Nam, ait Thomas a Celano [1]. sibi erat ad infirmos compassio, multa pro illorum necessitatibus sollicitudo. " Omnium languentium in se transformabat affectus, verba præbens compassionis ubi subventionis non poterat. Comedebat ipse diebus jejunii, ne infirmi comedere vererentur, nec verecundabatur per publica civitatum carnes fratri infirmo conquirere... Infirmum quemdam, cui comedendarum uvarum desiderium inesse sciebat, semel in vineam duxit, et sedens sub vite, ut comedendi audaciam daret, prior ipse comedit."

Contra caritatem igitur peccant fratres, conquerendo de maternâ superioris sollicitudine præsertim erga debiles et viribus exhaustos, nam, ait S. Bonaventura [2], " oportet ut reficiantur, ne penitus deficiant, quod esset contra misericordiæ, caritatis et discretionis virtutem, cum tales maxime consilio suo et zelo et pietatis exemplo sustentent Ordinem in suo vigore, ne subito corruat a pristinâ puritate ; licet virtute corporali jam non, sicut olim, eminenter luceant propter corporis destructionem. Aut oportet quod *contra misericordiam deficere subito permittantur*, et tunc ex hoc magis fovebitur in Ordine carnalitas, quia quilibet juvenis et sanus, *instructus carnis prudentiâ*, cogitabit apud se dicens : Si tales viri pro ædificatione Ordinis *corpora sua tradiderunt* [3] omnibus laboribus, modo debilitati, sic permittuntur absque misericordiâ perire ; volo mihi cavere et parcere corpori et illud fovendo custodire, ne mihi similiter contingat. Et sic aliquis audebit de cetero vix ferventer se in Dei servitio exercere."

(1) Leg. II ; c. XXXIII ; p. 300. — (2) S. Bon. opusc. XIII Determinationes quæst. IX ; opera omnia t. VIII p. 33. — (3) Daniel III ; 95.

Caveas igitur, Frater, ne umquam Superiorem vituperes, etiamsi ad debiles sublevandos recursum ad pecuniam habet. Hoc enim non solum permittitur, sed aliquando ei sub gravi injungitur, uti S. Pater [1] edixit. Nam caritas majoris pretii est, quam paupertas.

Imo Seraphicus Doctor [2] expedire affirmat: "prælatum quandoque experiri infirmitates ceterorum, ut discat compati." Fratres sani igitur non solum superiorem infirmis curam applicantem leviter non dijudicent, sed potius confratri infirmo omnia caritatis officia præstent.

§ V.— *De infirmis sublevandis.*

303.— Si superiores et infirmarii debitam pro infirmis curam non gerunt, reliquis Fratribus obligatio incumbit illorum defectus pro viribus supplendi, uti omnes Regulæ Expositores unanimiter docent. [3] Sed etiam illis officio suo satis facientibus, nihilominus Fratres ex caritate tenentur, infirmos suos confratres visitare: *Non te pigeat visitare infirmum*, ait Ecclesiasticus [4]: *ex his enim in dilectione firmaberis.*

Ipse igitur non modo, qui infirmarius in conventu est constitutus, sed quisquis es, omnibus debes partibus subvenire, sive vigiliæ exiguntur, sive alia caritatis pietatisque officia. Cavendum tamen est, ne fratrem infirmum visitando inordinate procedas, longo tempore apud ipsum commorans, de mundi novitatibus, aliisque rebus vanis inepte garriens. "Nam, ait D. Maurus Wolter [5], frater tuus electum est Christi membrum illustremque ejus speciem reddit. In societatem accipitur Passionis Domini, ita ut lectus ejus sacrosanctum Calvariæ theatrum proponat. Quo fit, ut cum

(1) Reg. cap. IV. — (2) S. BONAV. *De sex alis Seraph.* l. c. n. 6. — (3) Cfr Alb. a Buls. *Exp. Reg.* cap. IV, art. VIII, § 107, n. 4. — (4) ECCLI. VII, 39.—(5) *Præcipua ordinis monastici Elementa:* VI opera pietatis, p. 617 sq. Brugis, 1880.

sanctâ accedere reverentiâ ac religione debeas, ipsum in infirmo Jesum et adorans et omni gratiâ, studio, caritate complectens. Nunc fratri vinum, nunc oleum infundas, prout necesse est, ejus animam vel confortare vel suaviter exhilarare. Tamquam angelus custos semper illi præsto sis ac veluti officiosissimus amicus. Ingravescente autem morbo, præsertim si imminet suprema cum morte luctatio... adesto in pugnâ socius, afflictum fratris animum confortans, allevans, consolans, auxiliis omnibus precibusque muniens."

Attamen, si omne studium prælati, infirmarii et aliorum fratrum erga infirmum est caritas, mansuetudo et benignitas, infirmus tamen ipse tenetur divinum implorare auxilium et morbum patienter tolerare.

§ VI.— *De divino implorando auxilio.*

304.— Malum non est, uti vidimus, in infirmitate medici industriam requirere, at præcipuam fiduciam in divinum collocabis auxilium: *Fili*, inquit Ecclesiasticus [1], *in tuâ infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, et ipse curabit te.* "Caveamus ergo, ait S. Ambrosius [2], ne videamur de humanis artibus, hoc est, medendi peritiâ, herbarumque succis speravisse magis remedium, quam de Deo subsidium poposcisse. Ad ipsum enim prius est confugiendum, qui nostræ curare possit animæ passiones. Verum homines quidam præpostero ordine ante sibi ab hominibus opem arcessunt." Et S. Hieronymus [3]: "Nihil absque misericordiâ Dei ars medendi valet." Hanc S. Hieronymi sententiam probat S. Basilius [4], et sequentes affert rationes;

1. Misericordiâ Dei imprimis fidendum est, quia Deus vult nos per media etiam naturalia curari, ut clarius Dei

(1) Eccli. xxxviii, 9. — (2) Lib. I, *De Caïn et Abel*, cap. x, n. 40. P. L. t. 14, col. 355. — (3) In Isaïam, lib. VIII, cap. xxvi, versus 14. P. L. t. 24, col. 310.— (4) Op. cit. n. 4.

beneficium nobis innotescat, quippe cum medicinæ auctorem vindicent Deum.

2. Dein quia non omnes morbi a naturâ, vel a vitiosâ victûs ratione ortum ducunt, qui fere egent arte medici, sed sæpe sunt peccatorum nostrorum flagella. Quare Apostolus [1] dicit: Ideo inter vos (indigne scilicet communicantes) multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. Quales imitari debent eum, qui apud Michæam dixit [2]: *Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei*, et fructus dignos pœnitentiæ facere.

3. Demum quia Deus alios affligit morbis, ut testatam reddat eorum virtutem, uti Job [3]; alios ut copiosius in altero sæculo remuneret, ut Lazarum; etc.

Flagellatus igitur a Domino, Frater, divinum implora auxilium; et si gravior est infirmitas, confessarii et superioris tui opem require pro sacramentorum administratione: *Infirmatur quis in vobis?* ait S. Jacobus [4], *inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus.*

§ VII.— *De patientiâ in infirmitate exercendâ.*

305.— Divino fultus auxilio, infirmus varia carnis incommoda et crebros durosque cruciatus patienter tolerare tenetur, et non facile se despectum et neglectum esse judicare. Seraphicus Pater languidos monebat: "Patienter ferre defectus, nec consurgere in scandalum cum non esset ei per omnia satisfactum. Unde, ait Thomas a Celano [5], in quâdam regulâ scribi fecit hæc verba: "Rogo omnes fratres meos infirmos, ut in suis infirmitatibus non irascantur vel conturbentur contra Deum vel contra fratres."

---

(1) I Cor. xi, 30. — (2) vii, 9. — (3) ii, 7. — (4) Jac. v, 14, 15. — (5) L. c. p. 300.

Infirmus ipse, prout potest, Regulam, statuta, leges et consuetudines observare tenetur. Non tamen exigitur, ut frater senio aut infirmitate gravatus, jejuniis, vigiliis, vel externis operibus supra vires insistat; sed silentium, locis et temporibus præscriptis, sedulo observare potest, quem fructum et quam utilitatem adferat hæc observantia, nemo capere, nullus intelligere satis potest.

" Resignes te Deo, ait B. Joannes a Ruysbroek [1], neque de hominum infidelitate aut solatii defectu, vel morbo ipso queraris, et licet nemo te invisat, non murmures, nec judices quemquam, sed de manu Dei tui accipias, quidquid is tibi evenire volet. Ede et bibe ea quæ tibi ministrantur... Etiamsi cibus aut nimium salsus, aut adustus, aut insipidus est, cogites Dominum Jesum dum maxime sitiret et esset ægerrime affectus, fel et acetum potasse, et tacuisse tamen... Jam si quid forte libeat, quod tamen non habeas, et sit tibi necessarium, indicare illud poteris illis qui tibi adsunt: et si obtinueris, age gratias Deo; sin minus, esto patiens, et Dei causâ libenter eo careas, et erit Deus merces tua."

Per infirmitatem, Frater, inferiorem hominis partem superiori subjicies et eam Christo plene conformabis. " Honestum esse censeo, ait S. Gregorius Nazianzenus [2], te dolori resistere, atque animo vel nunc maxime purgari, ac morbum nihil aliud esse ducere, quam utilem quamdam disciplinam, huc videlicet tendentem ut et corpora et omnia quæ ad corpus spectant, et quidquid fluxum est ac turbulentum est interitumque contemnens, ac pro nihilo putans, totum te cælesti parti addicas; nec præsenti tempori, sed futuro ævo vivas, mortisque meditationem, ut Plato ait, hanc vitam existimes."

Exemplo sit Seraphicus Pater, de quo S. Bonaventura [3], hæc mirabilia tradit: "Ut autem viro Dei cumulus merito-

(1) *De septem custodiis*, cap. VI, p. 371.—(2) Ad Philogr. Epist. XXXI, P. G. t. 37, col. 67. — (3) Leg. S. Francis. cap. XIV, n. 2. Op. omnia: t. VIII, 545, seq.

rum accresceret, quæ omnia vere in patientiâ consummantur, cœpit infirmitatibus multis modis laborare tam graviter, ut vix in eo membrum aliquod remaneret absque ingenti passionis dolore.... Cumque duris corporis angeretur doloribus, illas suas angustias non pœnarum censebat nomine, sed sororum. Cum autem semel gravius solito dolorum pungeretur aculeis, quidam frater simplex dixit ad eum: "Frater, ora Dominum ut mitius tecum agat; manum enim suam plus debito super te gravare videtur." Quo audito, vir Sanctus cum ejulatu exclamans, ait: "Nisi nossem in te simplicem puritatem, tuum ex nunc abhorrerem consortium, qui ausus fueris circa me divina judicia reprehensibilia judicare...." Deosculans humum: Gratias, inquit, tibi ago, Domine Deus, de omnibus his doloribus meis, teque, mi Domine, rogo, ut centuplum, si tibi placuerit, addas... cum tuæ sanctæ voluntatis adimpletio sit mihi consolatio superplena."— Videbatur propterea Fratribus, quod quasi alterum Job viderent, cui, *cum languor crescerat carnis, crescebat simul et vigor mentis.*"

Conclusio.— Scito, Frater, quæ corpusculum atterunt remedia esse animæ, et ipsam infirmitatem procedere a Patre luminum et Deo *totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione*[1], qui non dat filiis suis, nisi quæ novit eis expedire, et ideo non murmurando, sed cum gratiarum actione eam accipere debes. Ad hoc juvat exemplum et verbum Salvatoris: *Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum*[2]*?* "Religiosus infirmus, inquit Humbertus[3], attendere debet, ad quod (infirmitas) datur; et ad minus hoc debet intelligere, quod jumentum videtur cognoscere, cum percutitur, vel quia extra viam est, et ad viam redit; vel quia nimis lente incedit, ut gressum suum acceleret. Scrutari debet conscientiam suam, quem Dominus infirmitate percutit; et si extra viam paradisi se invenit, compungi et confi-

(1) II Cor. I, 3, 4.—(2) JOAN. XVIII, 11.—(3) HUMBERTUS, O. Pr. Sup. *Reg. S. August.* p. 5. L. V, cap. I.

teri; si vero non invenit se extra viam paradisi, cogitare debet, quod piger erat ad bene operandum et proponere, quod ad bonum ferventior erit juxta illud: *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt*[1].

Æstimare debemus utilitates ægritudinum, ut gratiam majorem agnoscamus, infirmitas quippe interiorem hominem roborat, dum hostem domesticum (i-e. carnem) debilitat."

CAPUT IV.

DE INSTRUMENTIS AD RECTAM ACTIONUM ORDINATIONEM.

306.— Præter instrumenta apta ad intellectum instruendum, voluntatem in bonum confirmandam et corpus spiritui subjiciendum, adsunt et alia ad actiones rite ordinandas et Christo conformandas. "In hoc sita est potissima ratio profectûs tui, ait Cardinalis Bona[2], si ea quæ quotidie occurrunt, juste et sancte peragas. Vita enim spiritualis nihil aliud est, quam series quædam et catena bonarum exercitationum a mane usque ad vesperam, et a vesperâ usque ad mane. Ad hanc rem mentionem facit[3] Scriptura dicens: *Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cœlo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos, et audiamus atque opere compleamus? Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum.* Non ergo consistit perfectio in multiplicatione operum sublimium, et extraneorum; sed in his quæ quotidie agis, optime et secundum virtutem exercendis. *Juste quod justum est persequeris*[4]."

Ut autem actiones tuæ, frater, plenæ et perfectæ coram

(1) Ps. XV, 4.—(2) Card. BONA, *Horolog. Ascet.* cap. II, § 1.—(3) DEUT. XXX, 11-14.—(4) DEUT. XVI, 20.

Deo inveniantur, omnino necesse est ut *rectâ intentione* ad finem ultimum dirigantur.

Oportet igitur ut hoc excellentissimo perfectionis instrumento rite utaris, et dein ut varias actiones in specie examines ut eas ordines ad Dei gloriam. Unde 1° De bonâ intentione et 2° de variis actionibus sæpe occurrentibus.

Art. I.—De rectâ intentione.

307.—Homo, gratiâ habituali prædítus, per se modo generali totam suam vitam in Deum ordinat, et ejus actus, quando nihil præ se ferunt inordinati, eo ipso in Deum tendunt. In praxi tamen nihil magis ad spiritualem profectum promovet quam sæpe et explicite seipsum et omnes suas cogitationes, affectiones, verba et opera in Deum propter se dilectum referre. Hæc est nobilior, securior, ac compendiosior ad perfectionem via: "Quæ si serio et perseveranter servetur, hominem facile ac suavissime perductura est ad apicem perfectionis christianæ intra proprium uniuscujusque statum, et subinde ad sublimem ac præstantissimum gradum gloriæ; si autem non servetur, quamvis aliæ adhibeantur, vix potest mediocris profectus in vitâ spirituali obtineri [1]."

Ut hoc perfectionis medio recte utaris, disserendum est: 1. de intentionis naturâ; 2. de bonæ intentionis momento; et 3. de puræ intentionis praxi.

§ I.—*De intentionis naturâ.*

308.—Quid est?—Intentio est actus voluntatis moventis se ad aliquem finem prægnitum assequendum propter quem operatur, se et omnia sua ad illum ordinans.

(1) Card. De Aguirre, *S. Anselmi Theologia*, Tom. III, Tract. VII, disp. 130, n. 149 sq.

Diversæ inveniuntur intentiones. Cor hominis, Frater, quod prius amore divino stabile et fixum in æternitate perstitit, quia unum amando unum permansit, postquam per desideria terrena defluere cœpit, quasi in tot divisum est, quot ea sunt quæ concupiscit; ergo secundum diversitatem sive concupiscentiæ, sive amoris, diversitas erit intentionis. [1]

Hæ tamen intentiones ad duplex genus referri possunt, nempe 1. ad intentionem vitiosam et 2. ad intentionem rectam seu puram.

1. **De intentione vitiosâ.**— TRIPLEX INTENTIO VITIOSA. Ut a notioribus incipiamus, sciendum est triplicem esse intentionem vitiosam et impuram in actionibus, quæ ex se videntur bonæ, nempe vanam, sensualem et mercenariam.

Prima proprium quærit honorem et gloriam; altera propriam dilectionem et voluptatem; tertia vero propriam mercedem.

Ad hæc omnia mundani homines respiciunt; nam, teste S. Joanne: [2] *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.* Unde opera quæ ex hâc intentione procedunt, quamvis specie bona, imaginem tantum et umbram, non veritatem et essentiam habent virtutis, Nam virtus quasi ancilla servire cogitur delectationi, utilitati, aut honori. At vera virtus non est rerum temporalium ancilla, sed domina et libera, quæ debet aliis imperare, et ea sibi subjicere, tali modo tamen ut per illam Deo fideliter serviatur.

Ut rectius de hoc vitio judices, Frater, *duo in intentione attendenda* sunt, scilicet res et causa: seu quid intendas et propter quid. "Ex his sane duobus, ait S. Bernardus [3], animæ vel decor, vel deformitas judicatur. Si intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore; nonne is tibi videtur et rem, et causam habere honestam?

(1) Cfr. *De sept. itiner. ætern.* Iter I, Dist. 3, Inter opera S. Bonav. Edit. Moguntiæ 1509, t. VII, p. 141.— (2) 1 JOAN. II, 16.— (3) Serm. 40 in Cant. P. L. t. 183, col. 982.

Quod si minime quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiscumque commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit: non dubitabis judicare vel ex parte deformem, cujus alteram faciem causæ turpitudo fœdaverit. Si autem videris hominem nullis honestis studiis intendentem, sed carnis illecebris irretitum, quales illi *quorum Deus venter est, et gloria in confusione eorum:* [1] nonne ex utrâque parte fœdissimum judicabis in cujus intentione et res, et causa reproba invenitur."

2. **De intentione rectâ.**— QUID EST? — Recta intentio circa virtutes ea dicitur quæ eas propter seipsas quærit et exercet, et non propter bona temporalia, terrena vel virtute indigna, nam virtutes conformes sunt regulæ rationis, legi Dei, ac divinæ voluntati, ipsique maxime placent, ac nos ei conjungunt, et in magnam ipsius gloriam cedunt. In virtutes hoc modo intendere, est intendere in ipsum Deum, et sese ad Deum ipsum dirigere.

Ratio cur intentio recta vocetur oculus simplex vel simplex intentio.— Quemadmodum intentio dicitur recta, quæ sine obliquitate ad Deum tendit, ita et vocatur *simplex*, quæ ad ipsum tendit sine mixtione alicujus contrarii, vel Deo adversi. Nam simplicitas, ut docet D. Thomas [2], est virtus, quâ animus non tendit in diversa, sed idem intendit interius et exterius, et quod exterius exsequitur opere, consentaneum est intentioni quam habet in corde.

Intentio recta et simplex *a)* quamvis una sit, tamen multiplex est et *b)* varios habet gradus.

3. **De intentione simplici et multiplici.**— Intentio quæ in operibus bonis solam Dei gloriam quærit, simplex est, licet opera inter se varia sint. Nam omnia ipsa opera bona propter Deum fiunt, juxta illud D. Pauli [3]: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Uni-

(1) PHILIPP. III, 19.— (2) S. Th. 2. 2. q. 109, art. 2, ad 4; et q. 111, art. 3, ad 2.— (3) I COR. X, 31.

formis est igitur vita christiana, ad unam tendens intentionem, scilicet gloriam Dei. [1]

At simul multiformis et varia est, nam sub hâc simplici intentione plures intentiones æque rectæ continentur. Quot sunt virtutes, tot puræ possunt esse intentiones, verbi gratiâ dum operaris propter proprium ipsius obtinendæ castitatis finem ejusque bonitatem; aut si tibi aliquid faciendum proponis ex ratione justitiæ, misericordiæ aliusve virtutis, vel ob ejusdem finem; tunc singulis vicibus bona tibi aderit intentio. Iniquorum intentiones, Frater, multiplices sunt, et multoties sibi invicem repugnantes, nec ad unum reducuntur, nisi forte ad amorem sui inordinatum. At justorum intentiones, licet multiplices fines particulares inspiciant, omnes tamen ad unum Deum, ultimum finem, ejusque gloriam assequendam destinantur.

4. **De diversis gradibus intentionis simplicis.** — Triplicem præsertim gradum intentionis simplicis licet distinguere.

Primus gradus, qui excludit omnem mixtionem graviter culpabilem rei Deo contrariæ, aliis verbis omne grave peccatum. Hæc intentio communis est omnibus justis.

Secundus gradus, qui excludit omnem mixtionem leviter culpabilem, etsi aliquæ mixtiones amoris concupiscentiæ in eo inveniuntur. Nam, qui Deum quærit, etiam licite quærit fugere pœnas inferni, et consequi regnum cœlorum, et ingentia a Deo obtinere beneficia, quæ amicis conferre solet. Siquidem et ipse David [2] dicit: *Inclina cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem;* sicut etiam sanctum est operari propter accepta beneficia. Attamen si opera tua ad Deum dirigis præcipue ut pœnam evadas, intentio tua est servorum; sin autem ut præmio potiaris, hoc sapit mercenarios. Sed et alia intentio est, Frater, quæ spectat ad filios, et quæ in ipsâ dilectione Dei maxime resplendet.

(1) Cfr. *De sept. itin. ætern.*, l. c. Dist. 5, p. 143. — (2) Ps. CXVIII, 112.

TERTIUS GRADUS. — Simplicissima et omnium rectarum intentionum excellentissima, ea est quæ in ipsâ caritate Dei fundatur. Etenim caritas amicitia est ad Deum; amicitia autem tendit in amicum propter ipsum, et non propter bona utilia vel delectabilia quæ ab ipso proveniunt. Simplicissima ergo et rectissima intentio dilectionis Dei est, quâ diligitur Deus præcipue propter seipsum, et propter ejus infinitas perfectiones.

In hâc vero intentione, Frater, numquam excluditur desiderium beatitudinis æternæ, sed illud dumtaxat desiderium in quo affectus aliqualiter sistit, non subordinando se in ejusmodi desiderio eliciendo veræ felicitati nostræ, quæ Deus est.

Quamvis evenire possit, ut in hâc simplicissimâ intentione homo, qui cor penitus habet castigatum, nihil aliud desiderare videatur, nihil aliud a Deo quærere, quam ipsum Deum ita ut, si ad ejus gloriam expediat, paratus sit perpetuo vel ad tempus ejus visione carere, et inferni pœnas sustinere, ut sæpe de S. Paulo dicitur [1], qui ad Romanos scribebat: "*Optabam ego anathema esse pro fratribus meis,*" scito tamen, Frater, hæc et similia caritatis ardorem denotare, sed non desiderium Dei fruitionis excludere.

Hos actus adeo insignes tibi, Frater, non propono, cum forte adhuc nonnihil imperfectus sis et tepidus, tanto splendore excæcatus succumbere possis, et deficere. Sed cum ad perfectionem perveneris, has elicere aliquando valde proficuum tibi erit.

Interim disce bonæ intentionis momentum.

§ 2. — *De bonæ intentionis momento.*

309. — Momentum bonæ intentionis ex eo apparet, Frater, 1. quod basis est boni operis; 2. quod a Christo innixe commendatur; et 3, diabolus ei maxime insidiatur. Unde

(1) ROM. IX; 3.

sequitur 4. obliquitatem in intentione semper esse fugiendam; 5. tironibus cavendum esse ne sub specie boni a diabolo decipiantur.

1. — **De bonâ intentione, fundamento boni operis.** — *Intentio est basis operis*, fundamentum spiritualis ædificii; nam quemadmodum fabrica columnis, et columnæ basibus innituntur, ita et vita nostra virtutibus, virtutes vero intimâ intentione innituntur. Si basis super arenam vel terram mobilem collocata fuerit et non supra petram, cito corruet ædificium. Ita etiam si intentio nititur temporali et apparenti bono, virtus subsistere non valet. Imo nec erit virtus, nam ex propriâ naturâ virtus stabilitatem et firmitatem postulat. Fundanda est ergo intentio super bonum æternum et stabile, scilicet ipsum Christum et Deum, ut sic virtus perpetuo stare valeat. Nam, ut ait S. Augustinus [1]: "Non quid quisque faciat, sed quo animo faciat, considerandum est." Quia nimirum quamvis summa sint opera, inaniter tamen fiunt, si intentio cordis extra æternitatis fundamentum deflectit. "Si quis jejuniis, flagellis, aliisque pœnalitatibus affligat corpus suum non propter Deum, sed ut gloriam accipiat ab hominibus, nihil ei prodest. Si eodem fine ad extremos Indos pergat, omnesque ibi infideles multum laborans convertat ad Deum, factus est velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Ut enim docent Sancti Patres, martyrem non facit pœna, sed causa [2]."

2. — **De intentionis rectitudine quæ a Christo tantopere commendatur.** — Christus Dominus in sermone insigni, quo legem evangelicam promulgavit, nihil carius habuit, quam ut intentionis rectitudinem commendaret in oratione, jejunio, eleemosynâ, et in omni opere justitiæ ac virtutis: secretum in omnibus præcipiens non quia nollet opera fieri coram hominibus, sed quia secreta tenenda esset intentio ex quâ

(1) De Serm. Dom. in monte L. II; cap. XIII; n. 4-6. P. L. t. 34; col. 1289. — (2) Card. BONA. *Horol. ascet.* cap. II, § VII; n. 1.

soli Deo placere studeremus, perinde ac si a nullo alio, quam a solo Deo videremur. Quod summe Jesus amplificans ait [1]: *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Id est in tuâ intentione, nihil sit sinistrum, nihil obliquum, totum sit dextrum, totum rectum et ad Deum solum directum [2]. Unde eos qui sinistrâ aliquâ intentione ipsum quærebant, repellebat statim; de quibusdam dixit [3]: quæritis me, quia manducastis ex panibus: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Quasi diceret: Propter supernaturalem finem ego quærendus sum, non propter bona quæ pereunt, etsi quærentibus regnum Dei et justitiam ejus etiam adjiciam illa.

3. — **De diabolicis insidiis adversus rectam intentionem.** — Quoniam recta intentio adeo Deo placet, nihil intentatum relinquit diabolus ut operis intentionem vitiet. Si enim cor semel in intentione corrumpitur, subsequentis actionis medietas et finis plenissime inde ab hoste corruptus ac vitiatus, in ejusdem, non Dei possessionem evadit, quoniam, dum totam sibi arborem fructus allaturam conspexit, eam dente venenoso in radice vitiavit. Esto igitur, Frater, prudens sicut serpens, [4] nam hic de capite suo præ omnibus curam habet, ita ut tu quoque intentionem, unde totius corporis seu actionis vita procedit, illæsam servandam cures. Nec tantum debes in initio operis bonam efformare intentiònem, sed et cavere ne in ipso opere a dæmone decipiaris. " Cave ne in progressu operis, ait Cardinalis Bona [5], impuritas aliqua subrepat, ne tristitia vel impatientia ab laborem, ne delectatio vel propria satisfactio permisceatur, et voluptatis gratiâ expleas quod propter Deum incepisti. Quapropter miscendæ frequenter aspirationes sive orationes jaculatoriæ, quibus anima elevetur ad Deum. "

---

(1) MATTH. VI; 3. — (2) Cfr. S. August. Serm. CXLIX, cap. XIV. P. L. t. 38; col. 805, 806. — (3) JOAN. VI; 27. — (4) MATTH. X; 16. — (5) Op. cit. cap. II, § 1, n. 3.

4.— **De obliquitate in intentione fugiendâ.**— Quoniam magni momenti est actiones ad Deum rite dirigere, summo studio curandum est, ut omnis obliquitas seu perversitas ab intentione repellatur, ne universum opus vitietur. Sic enim interpretantur Sancti Patres [1], quod Christus Dominus [2] dixit: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.* " Quid enim per oculum exprimitur, inquit D. Gregorius [3], nisi opus suum præveniens cordis intentio? Quæ priusquam se in actione exerceat, hoc jam quod appetit contemplatur. Et quid appellatione corporis designatur nisi unaquæque actio, quæ intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur : " quæ si simplex et pura est, totum corpus illustrat, et rectificat; si autem nequam est, totum fœdum et tenebrosum reddit.

5.— **De monito salutari pro tironibus.**— Subtiliter solet hostis tirones decipere, dum virtutes desiderant et quærunt, aut eas exercent non quidem propter seipsas, sed propter bona quædam iis annexa; nimirum propter spirituales delectationes, præclaros honores, et ingentia commoda, quæ virtutibus sociantur. Audiunt enim, aut forte experiuntur, quod ait Salomon de divinâ Sapientiâ [4]: *Proposui hanc adducere mihi ad convivendum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis, et erit allocutio cogitationis et tædii mei.* Et: *Habebo propter hanc claritatem ad turbas, et honorem apud seniores juvenis; et acutus inveniar in judicio; et in conspectu potentium admirabilis ero.* Cum igitur hæc bona sapientiam et virtutem comitentur, quidam quærunt illam propter bona, sic iis abutentes quæ Deus annexuit virtutibus ut suavius illas quæramus. Nam sicuti delectatio annexa est cibo, non ut propter delectationem comedatur, (hoc enim vitium est gulæ); sed ut cibus ad vitæ sustentationem necessarius,

(1) Cfr. S. August. *De serm. Dom. in monte*, Lib. II, cap. XIII, n. 45; P. L. t. 34, col. 1289.— (2) MATTH. VI, 22, 23.— (3) Lib. 28, Moral. cap. XI, P. L. t. 76, col. 465.— (4) SAP. VIII, 9-11.

debito ordine sine fastidio sumatur: ita virtus quærenda non est præcipue propter comitantem delectationem, etiam spiritualem, sed propter seipsam: alioquin obliqua erit intentio, et merito vocatur gula quædam spiritualis, multarum imperfectionum fons. Deus has sensibiles consolationes sæpe aufert, inquit S. Bernardus [1], ut virtutes sectemur non pro delectatione sensibili, sed pro seipsis et ob solum Dei beneplacitum. Nam qui virtutes propter delectationem quærunt, mox tristantur, murmurant et conqueruntur de Deo; et ipsa virtutis opera aut omittunt, aut negligenter agunt.

§ 3. — *De praxi puræ intentionis.*

310. — Intentio pura voluntatis Dei, omni aliâ intentione excellentior crebro usurpanda est. "O quam felices essemus, ait Ludovicus Blosius [2], si quidquid agimus aut omittimus, ageremus omitteremusque ex sincero Dei amore, Deum in omnibus spectantes potius quam nosipsos. Quando metu pœnæ, aut amore virtutis gloriæve cœlestis movemur ad agendum boni quidpiam; bonum quidem hoc est, non tamen est perfectum. Certe cum voluntas Dei infinite præstantior sit quam nostra, par est ut illa magis nos moveat quam nostra propria."

Necesse igitur est, Frater: 1° ut inquiras utrum recta intentio tuas informet actiones, et 2° ut methodum addiscas eas ad Dei gloriam dirigendi, et quidem 3° statutis temporibus.

1. — **De variis signis rectæ intentionis.** — Signa quibus dignoscere possis, Frater, utrum recta intentio tuas informet actiones annon, sunt præsertim sequentia: 1° Si tranquille rem aggrederis absque anxietate vel perturbatione. — 2° Si indifferens es ad vilia et honorifica, ad ardua et levia. Si non affligeris ob rei eventum minus prosperum, vel ob opera

(1) Serm. V, de quadrag. P. L. t. 183, col. 180. — (2) *Sacell. animæ fidelis.* § IV, n. 3.

tua ad vota non succedentia.— 3° Si omni vanâ cogitatione post factum cares, laudibus aliorum non extolleris, vituperiis et contemptibus non deprimeris.— 4° Si æque diligenter omnia facis, sive publice sive privatim fiunt, sive superiores adsunt sive desunt, seu multi sunt spectatores vel auditores, seu pauci.—5° Si ad omnia es æquo animo paratus, nihilque aliud optas quam Deo placere, nihil aliud times quam ipsi displicere.—6° Si cum audieris alios bene operari, laudari et æstimari, non tristaris, non conturbaris, sed animo adeo composito et quieto vivis, quasi tua sint, quæ alii gloriose præstiterunt.

In omnibus igitur operibus, verbis, cogitationibus et omissionibus tuis, inspice utrum laudem atque gloriam Dei pure annon spectes. Quando aliquid agere, loqui, cogitare aut dimittere proponis, sedulo examines quid te moveat ad hoc faciendum vel omittendum, consideresque utrum Deum an teipsum quæras. Si animadvertis te quærere teipsum, absque morâ relinque rem, vel intentionem reforma et abnega te, in Deum solum intentionem omnem defige. Intus ita sis ordinatus, ut Deus sit tibi omnia in omnibus, et ipse Deum in cunctis creaturis agnoscas atque diligas, creaturas item omnes in Deo ames: adspiciens easdem modo nobilissimo, nempe sicuti profluxerunt ex Deo suâ origine [1]. Ut hanc puram melius efformare possis intentionem, sequentem addisce methodum.

311.— 2. **Methodus rectam intentionem efformandi.**— Methodus quâ recta et pura formatur intentio, A) variis utitur mediis, quæ licet B) in initio perdifficilia videantur, usu tamen facilia redduntur et C) multos fructus multasque consolationes afferunt.

A) De variis mediis.— Hæc media sunt præsertim sequentia:

a) Intentiones assumere quas Deus tecum et in te operando

(1) Cfr. Luc. Blosius, *Brevis Regula tironis spiritualis*, § v, n. 1.

habet. Quia Deus, ait Cardinalis Bona [1], tamquam prima causa et primum principium naturæ et gratiæ, tecum concurrit ad omnes actiones tuas, nec quidpiam sine illo potes operari, quin ipse in te omnia opera tua operetur ; perfectissimæ intentionis genus erit in singulis operationibus easdem intentiones assumere, quas Sapientissimus Deus tecum, et in te operando habet, sic mentem ad eum dirigendo: " Domine Deus, hoc opus aggredior et perficere intendo ob eosdem fines, propter quos tu idem operaris, ad eumdem scopum mentis oculos dirigo, ad gloriam tuam, et amorem tuum, et ut omnis voluntas tua fiat in cœlo et in terrâ. Utinam hunc scopum semper attingam eâ rectitudine, quam ego desidero, et tu mereris. "

b) Intentiones tuas cum Christi intentionibus unire.— Sed quia difficile est, etsi summum conatum adhibes, actum supradictum elicere, auxilium tibi efficacissimum, et Deo gratissimum erit tua quælibet opera, verba et cogitationes, operibus, verbis et cogitationibus Domini nostri Jesu Christi unire. Te ipsum ergo et omnia opera tua offeras Deo in unione illius oblationis quâ Christus Dominus seipsum obtulit Patri, dum nobiscum in terris vivebat. Tuas orationes ejus orationibus, tua jejunia ejus jejuniis, tuas afflictiones ejus passioni, atque omnes prorsus operationes tuas operibus ejus adjungas, ea considerans quasi hæc omnia jam ab ipso Christo una cum suis operibus Deo Patri oblata fuerint, et ideo cum ejus oblatione tuam etiam concludes ex utrâque unam faciens, quia ipse est via, per quam itur ad Patrem. [2]

c) Plures simul efformare intentiones.— Assertio est doctissimorum theologorum, multiplicatis solis intentionibus, posse merita singulorum actuum multiplicari, ita ut uno opere, decem vel pluribus intentionibus instructo, tantum mereri possis, quantum idem illud decies, vel pluries repetitum.

(1) *Horol. ascet.* cap. II, § VII, n. 4.— (2) Cfr. Card. BONA, *Hor. ascet.* cap. II, § 1, n. 12.

Sed cum plures intentiones in omnibus haberi nequeant, ante quodlibet opus principale subsiste paulisper et selege has tantum intentiones, quas sigillatim suggerent natura et circumstantiæ cujusque operis.

d) In actionibus quod vitium est abnegare.— Tecum expende quid ames in singulis actionibus tuis, et transforma omnem intentionem amoris proprii in purissimam intentionem amoris Dei. Sic quando aliquid vis aut cupis, motus quodammodo desiderio naturali propter commodum tuum, intentionem melius ordina ut hoc velis cupiesque, non ob id potissimum quod tibi utile est, sed quia Deus illud vult et acceptum habet. Si desideras regnum cœlorum, ideo illud desideres, quia Deus ex summâ suâ bonitate atque caritate vehementissime cupit te ad illud tandem pervenire, et quia in illo regno beatissimo amabis et laudabis Deum. Sic dum dormis, semper Deum honorabis, si ante somnum non commodum quæris sed voluntatem divinam, ex corde dicens: " Cupio, mi Deus, ut, me dormiente, singulæ respirationes meæ te laudent et glorificent, non secus ac si affectu omnium angelorum et sanctorum semper dicerem: " Laus tibi, Domine, Rex æternæ gloriæ. " Simili modo cum manducas, singulas buccellas, singulos haustus offer Deo, tamquam si toties diceres: " Benedictus Deus. " Cum legis aut scribis, offer eâdem ratione singulos characteres ut si singuli magnâ voce clamarent: " Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth. " Idem in reliquis faciendum. [1]

B) De difficultate hujus exercitii.— Rectæ intentionis exercitium videbitur inchoantibus difficile. Molestum eis apparet ita cuncta opera peragere propter Deum, sed talia fere apparent cujuslibet addiscendæ artis principia, cum tamen per continuum exercitium ipsa ars tandem perdiscatur. Itaque in initiis oborietur quidem tepor animi ei,

(1) Cfr. Lud. Blosius; *Sacellum animæ fidelis*, § iv, conclave animæ fidelis, cap. v, § iii, n. 2, p. 562, n. 3; — Card, Bona op. cit. l. c.

qui antea quidem juxta naturalem suam inclinationem solebat operari propter proprium bonum, sed nunc operari vult ex solo Dei amore, assumens pro requie suâ et fine laborum suorum alienum bonum: videlicet gloriam Dei. Quæ res cum sit supernaturalis, et homini multum insolita, illum in initio parum sapere, nihil mirum. Sed licet id tibi eveniat, Frater, et magnam cordis ariditatem sentias, non tamen propterea minoris meriti sunt opera tua et tandem usu evadunt dulcedine plena.

C) De hujus praxis fructibus et consolatione. — Praxis hujus purissimæ intentionis vel minima opera nobilitat: etiam ea quæ alias facis ad honestam commoditatem aut licitam voluptatem corporis tui. Quæ ergo agenda habes, purâ intentione præveni. Nam quemadmodum opus, quod ex se grande ac magni momenti videtur, Deo prorsus displicet, si operantis intentio impura fuit: ita opus quod ex se frigidum nulliusque momenti judicatur, Domino plurimum placet, si operantis intentio recta fuit; quapropter, si pietate ductus, cervicem tantum inclinaveris ante crucifixi Jesu imaginem, vel ad altare Dei Genitricis flosculos obtuleris, aut pedem, vel manum, vel linguam pure propter Deum moveris, seu minimam cogitationem, minimumque desiderium secundum caritatem habueris, amplissimam postea mercedem accipies. Beata Gertrudis hoc audivit a Domino se tunc eximiam illi dilectionem exhibere, quando ad laudem ejus cogitaret, aspiceret, audiret, loqueretur, vel faceret aliqua utilia. Intellexit etiam Deo gratum remunerationeque dignum esse, si quis pro honore atque amore Dei etiam calamum a terrâ levasset, aut passum unum fecisset. [1] Imo et majus meritum obtinet, qui cibos ex sanctissimâ intentione comedit, quando comedere licitum est, quam alius qui jejunat vel corpus suum aspere castigat aliâ intentione

(1) S. Gertr. Lib. III, cap. 45 apud Lud. Blosius. Conclav. anim. fid., pars II, monile spiritual. cap. 2. n. 4.

etiam bonâ, quæ ex solâ Dei dilectione non procedit, nempe ut obtineat æternas delicias. Si puritatem intentionis habeas in omnibus obsequiis quæ corpori tuo præstare teneris in curandâ valetudine, anima tua in meritis crescet etiam ex sublevandis carnis necessitatibus. Quædam sanctissima virgo, ait Ludovicus Blosius [1], quando tale quidpiam contulerat suo corpori, ita gaudebat, quasi illud exhibuisset Christo, qui dixit: [2] *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Putabat enim se unam ex minimis ejus esse. Refice ergo et refocilla ipsum corpusculum tuum cum discretione, ad æternam Dei gloriam, in unione illius amoris, quo dulcis Jesus, pro te factus homo, manducare, bibere, quiescere et somnum capere dignatus est in terris: eique offer, in unione ejusdem amoris, ipsa corporalia solatia quæ admittis. Sic omnia opera tua redduntur Deo placita, tibi plurimum fructuosa.

O quantâ pace, quantoque gaudio aliquando abundabit, qui tam cœlesti et angelicæ arti graviter perseveranterque operam dederit, atque unius spiritûs, sive unius voluntatis cum Deo fuerit. Mire lætabitur atque exsultabit de immensâ majestate, gloriâ, caritate, aliisque amabilibus perfectionibus divinis. Hoc fiet in præsenti, vel certe in futurâ vitâ.

312. — 3. De temporibus statutis quibus facienda vel renovanda est recta intentio. — Ut tempore opportuno rectam efformes intentionem, sequentia devote observa consilia:

1. MANE. — Juxta antiquam christianorum piam consuetudinem, mane efforma purissimam intentionem *generalem* omnes diei actiones, opera, verba, cogitationes, sacrificia, dolores, etc., ad solum Dei amorem et gloriam referendi, excluso omni propriæ gloriæ vel proprii commodi fine. Intentioni huic generali tanta quidem vis inest, ut in omnes diei actiones *virtualiter* influat.

2. IN DIE. — Renovatio hujus intentionis potissimum fiat:

(1) Op. cit. l. c.— (2) MATTH. XXV, 40.

a) Ante exercitia spiritualia, ut magis fiant meritoria ac cum majore pietate expleantur. *b) Ante quodlibet opus arduum* et altioris momenti, aut longioris durationis, ut illud commendes dignissimo mellifluoque Cordi Jesu. *c) Ante actiones sensualitati* magis *deservientes*. Quando ergo animadvertis, te quidpiam velle aut cupere ex propriâ voluntate, seu naturali desiderio, tuum commodum quærendo; mox facito tibiipsi vim, et voluntatem eo transfer, ut idem velis meliore modo, nempe quia illud vult Deus. *d) Ante opera molesta*, vilia et abjecta. Quotiescumque ergo tibi evenit adversum aliquid, non aliunde illud suscipias quam de manu Dei, et hoc ipsum humiliter patienterque tolerare disce. *e) Ante opera honorifica*, ne vanitatis tineâ inficiantur. Reflecte tunc mentis oculos ad humilitatis exempla, quæ tibi ostendit Dominus tuus Jesus-Christus, optans ex animo, ut gratissima Dei voluntas semper in te perficiatur.

Conclusio. — Cum peccator semper faciem, id est mentem vel animam habeat aversam a Deo et conversam ad creaturam vel ad seipsum, tu, Frater, averte illam a terrenis rebus, a mundanis: deinceps Deum respicias et Deus te respiciet ut inter te et Deum non sit ulla aversio, sed mutuus aspectus et gratia et amicitia.

Ut hunc scopum melius adhuc attingas, varia in specie examinabimus opera.

Art. II. — De variis actionibus sæpe occurrentibus.

313. — Actiones in vitâ religiosâ occurrentes, si eas secundum ordinem tibi præscriptum ex purâ intentione adimples, instrumenta sunt aptissima quibus non interruptis passibus ad perfectionem et cœlestem patriam tendas. De pluribus jam in specie tractavimus, ubi sermo fuit de intellectûs, voluntatis et corporis conformatione ad Christum.

Unde nonnullæ tantum nobis examinandæ remanent, nempe: 1. Surrectio a somno. 2. Comestio. 3. Labor. 4. Recreatio. 5. Conversatio externa et 6. Dormitio ac nocturna quies.

§ I. — *De surrectione a somno.*

314. — Primum opus quod occurrit, est lectuli in quo quievimus derelictio, et mentis ad vigilandum et laborandum applicatio. Et quidem, non tantum solem prævenimus, sed mediâ nocte et mane longe ante auroram surgimus, ut in illâ temporis tranquillitate Deo longioribus spatiis sine ullo impedimento vacemus. Prima hæc exercitatio specialem ergo meretur mentionem, nam ex eâ communiter dependet divina visitatio, totiusque diei devotio, fervor et alacritas. Ut eam perfecte adimpleas, frater, tres præsertim requiruntur conditiones: 1. constantia scilicet, 2. celeritas atque 3. devotio.

1. De constantiâ. — Singulis diebus, tam nocte quam mane, e lecto constanter surgere teneris. Modicæ victoriæ si continuo perseverant, non modicam laudem merentur: consuetudinem efformant, et faciunt ut voluntas imperet carni. Qui autem quamlibet obviam excusationem quasi legitimam admittit, et protrahit somnum, quia frigus est, quia minus placide dormivit, quia gravatum adhuc est caput, nescit corpus servum esse pigrum, qui libenter mentitur. Audiatur ergo Ecclesiasticus [1] dicens: *horâ surgendi*, nimirum e lecto, *non te trices, præcurre autem prior in domum tuam*, nempe in domum orationis, fratresque universos præcede ut primam a Deo accipias benedictionem, fratribusque officia præstes, in choro lumen accendendo, fenestras apertas claudendo, etc.

O quam magnum est solatium, noctis quietem interrumpere, et psalmorum decantatione coram SS. Sacramento vigiliis nocturnis angelis in cœlis associari! Justi quiescunt,

(1) Eccli. xxxii; 15.

impii tenebrarum auxilio scelera perpetrant, pauci tantummodo prædilecti filii Dei, inter vestibulum et altare plorant dicentes: *Parce, Domine, parce populo tuo* [1].

2. De alacritate. — Cum surgendi e lecto signum audieris, statim sine ullâ morâ, sine ullâ cunctatione, cum magno fervore et alacritate consurge, Dic illico: *Amore Dei* et *surge velociter* [2], uti ab angelo dictum est Petro: Et si absque cunctatione surrexeris, catenæ tepiditatis et segnitiei cadent de manibus tuis. Somnus mortis est frater: a morte qui resuscitatur, num deliberat an prodeundum e tumulo sit statim? Imo cum clanget tuba: *Surgite, mortui!* reprobi quidem lente movebunt se; electi vero alacriter prosilient de sepulchris. Videas igitur quos imitaris, si piger es ad surgendum. Recole hic, Frater, quid jam de hâc materiâ dixerimus, ubi sermo erat de *præparatione ad divinum officium.*

3. De devotione. — Statim cum evigilas, nocte vel mane, primitias cogitationum tuarum offer Deo. Nam sicut oculi corporis mane luci sensibili aperiuntur, ita oculi animæ luci spirituali et divinæ aperiendi sunt.

a) Signa te statim venerando crucis signaculo, cujus virtute munitus contra noctis ac diei pericula, tam corporalia quam spiritualia, protegaris. Ad hoc sane hortatur S. Cyrillus [3] universos christianos: "Ne nos igitur teneat verecundia, ait, quoniam crucifixum confiteamur. In fronte confidenter, idque ad omnia, digitis crux pro signaculo efficiatur: dum panes edimus, et sorbemus pocula; in ingressibus et egressibus; ante somnum; in dormiendo et surgendo; eundo et quiescendo. Magnum illud præsidium.... signum fidelium et dæmonum formido.... Quando siquidem viderint crucem, Crucifixi eis in mentem venit. Metuunt eum qui contrivit capita draconis."

(1) Joel, II; 17. — (2) Act. XII; 7. — (3) S. Cyr. Hier. *Cateches.* XIII, P. G. t. 33, col. 815.

b) Sit etiam *prima vox tua*, quæ postrema futura est: *Jesus, Maria, Joseph, Franciscus.* Mox humi procumbens terram osculare, ut coram Deo profitearis te terram esse et cito in terram reversurum, interea corde magis quam ore dicens: "Deus meus et omnia! Ecce ego, ut faciam voluntatem tuam."

c) Mane te lavando, Sanctam Trinitatem reverenter adorabis, Beatam Virginem, Angelum tuæ custodiæ deputatum, Sanctos tuos patronos invocabis, ac ut obtineas fervorem in orando et puritatem in S. Eucharistiâ suscipiendâ et sedulitatem in tuo officio explendo, precaberis.

d) His peractis, perge ad chorum, flecte genua coram Domino, et quam maximo mentis affectu preces matutinas recita. Ita *ferventer* diem incipe quasi vitæ primus, *caute* quasi vitæ postremus sit [1].

§ II. — *De comestione.*

315. — Comestio, si quid aliud, magnæ circumspectionis eget; non paucis enim nec levibus periculis circumvallata est, et viri etiam religiosi cibi voluptate aliquando ad mensam trahuntur, minus rectâ intentione delinquunt et ventrem alimentis non necessariis onerant, et eo ipso mentem obtundunt. "Quis est, Domine, exclamat S. Augustinus [2], qui non rapiatur aliquando extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est; magnificet nomen tuum. Ego autem non sum, quia peccator homo sum." Vide ergo, Frater, ut 1° in comestione contra gulam insistas et 2° modum addiscas religiose cibum atque potum sumendi.

1. — DE GULÂ FUGIENDÂ. — Ad mortificationis spiritum tuendum, Constitutiones nostræ [3] ordinant ut mensæ non

(1) Cfr. S. BONAV. *Reg, Novit.* cap. VII, — ALVAREZ DE PAZ, *de quotidianâ virtutum exercitatione*, Duaci, 1623, Sect. I, cap. I. — Card. BONA *Horol. ascet.* cap, I, § 1. — (2) S. AUG. *Confes.* Lib. X, cap. XXXI. P. L. t. 32, col. 799. — (3) Const. O. M. C. n. 68.

nisi sufficientes et statui paupertatis nostræ consentanei cibi apponantur; et exigunt ut Fratres meminerint necessitati explendæ pauca suppetere, nihil vero concupiscentiæ. Recole hic, Frater, quid de hâc materiâ dixerimus ubi sermo de *custodiâ sensûs gustûs* erat. Præter ea quæ ibi notantur, attende ad duo sequentia, scilicet:

a) Reputa te indignum beneficiis Dei, et cogita etiam multos te meliores, vilioribus et paucioribus cibis esse contentos, qui illud quod forte abjicis, pro magnis deliciis reputarent.

b) Tuæ refectioni semper aliquem actum mortificationis intermisce, cujusmodi sunt: aliquid ex appositis in quæ immoderatus fertur appetitus, quantumvis modicum sensualitati subtrahere et Christo relinquere; semper a mensâ cum aliquali fame recedere, ita ut post refectionem legere, vel orare possis sine gravi incommodo et difficultate. Aliter agere "non est vita hominis paupertatem profitentis", ait Seraphicus Pater [1]. Et de seipso loquens: "Non expedit tibi assuescere talibus", id est, cibis delicatis, nam "paulatim ad contempta redibis, iterum ad delicata perefflues. Surge jam, impiger, et ostiatim pulmenta commixta mendica."

Omnia lenit amor, Frater, ait Thomas a Celano [2], et omne dulce facit amarum.

2.— De modo cibum et potum sumendi.— Quamvis necessarium sit ut tempore comestionis mortificationi aliquantisper insistas, scito tamen, Frater, puræ intentioni magis attendendum esse. En verba ab ipso angelo custode Sanctæ Birgittæ [2], prolata: "Christus Dominus non multum attendit qualia quis sumat, modo vetita non sint, et purâ intentione, seu ex verâ caritate, cum moderatione et absque inordinato desiderio quæque sumantur." Præter regulas igitur in refectorio observandas, quas jam tradidimus ubi agitur de *reformatione corporis*, sequentes sedulo attendas, necesse est.

(1) Celano. II, ix, p. 179.— (2) L. c.— (2) In extrav. cap. 57 apud Lud. Blos. *Conclav. anim. fid.* p. II, *monile spir.* cap. viii, n. 1.

a) Purâ intentione sume cibum atque potum. S Gertrudis [1] intellexit divinitus, Domino gratissimum et homini utilissimum esse, si homo ante cibum, potum et alia corporis solatia, dicat corde vel ore hæc seu similia verba: "Domine, da ut cibum pure suscipiam ad gloriam nominis tui, in unione illius amoris quo tu factus homo, tale solatium in terris suscepisti ad laudem Dei Patris. et salutem totius generis humani."

b) In mensâ Christum præsentem habe. "Sit Prælatus tuus in medio fratrum tamquam verus vicarius Christi, ait Thomas a Kempis [2], reliqui fratres convescentes sicut Apostoli sancti."

c) Modestiam serva. Si, superiore consideratione occupatus, mensæ accubueris, facile tibi erit omnia servare quæ ad modestiam spectant. Sacræ lectioni magis quam epulis sumendis attendes [3], et religiosorum more, scilicet alimenta sumpturus, ut si ad medicamenta accedas, non ad luxum, sed ad necessitatem et ad divinam voluntatem explendam, indigentiæ corporis providebis.

§ III. — *De labore.*

316. — Deus quoties religiosam condit familiam, evangelici patrisfamilias instar, *exit conducere operarios* [4], ut vocati per opera determinata vitam suam Christo conforment. Tu igitur, Frater, ad vitam vocatus Seraphicam, inquirere teneris quisnam sit labor, tibi ratione vocationis tuæ per voluntatem divinam impositus.

Ut autem hoc perfectionis instrumento rite uti valeas, varia sunt investiganda, et quidem 1. necessitas laborandi, 2. species laborum in Ordine Franciscano præscriptorum, et

(1) Lib. 4, cap. 33 apud Lud. Blos. *Conclav. anim. fid.* p. II, cap. VIII, n. 3. — (2) Th. a KEMP. *Exercit. spirit.* cap. VI. — (3) Const. O. M. C. n. 2. — (4) MATTH. XX, 1.

præsertim 3. specialis obligatio studiis incumbendi, 4. demum modus in labore, sigillatim in studiis, observandus.

I. — *De necessitate laborandi.*

317. — Deus cum hominem conderet, eum inertem et otiosum esse noluit, ait S. Basilius [1]; nam Adamo præcepit ut laboraret in Paradiso huncque custodiret. Quod quidem laborandi munus, jucundum primitus atque honorificum, per peccatum in pœnam sic conversum est, *ut in sudore vultûs sui* homo deinceps vesceretur pane suo.

Certe, Frater, gratiâ filius Dei es, sed naturâ tamen servus famulusque Creatoris manes. Si autem Adam, in statu innocentiæ, in loco voluptatis ab initio positus est *ut operaretur* [2], inquit S. Bernardus [3], quis sane sapiens filios ejus in loco afflictionis ad feriandum positos arbitretur? Nemo, Frater, nam *homo nascitur ad laborem, ut avis ad volatum* [4]. Quapropter ei qui operari renuit, aptanda sunt Pauli Apostoli verba [5]: *Si quis non vult operari, neque manducet.*

In specie. — Seraphicus Pater, præter bonum exemplum, duas præsertim affert rationes quæ nos ad laborandum adigere debent; nempe A) *salus animæ* per fugam otiositatis, ait enim in Regulâ [6]: " fratres laborent ita quod, excluso otio, animæ inimico, sanctæ orationis ac devotionis spiritum non exstinguant; " et B) *sustentatio corporalis*, nam eodem loco dicit: " De mercede vero laboris, pro se et suis fratribus, corporis necessaria recipiant. "

A) **De fugâ otiositatis.** — S. Franciscus verbo et exemplo otiositatem condemnat tam propter morbos animæ quam corporis.

1° *Verba et exempla S. Patris.* " Ego, ait in suo Testamento, manibus meis laborabam, et volo laborare, et omnes alii

(1) Const. monast. c. 4; n. 1. P. G. t. 31; col. 1347. — (2) Gen. II; 15. — (3) Serm. 15. de divers. n. 1. P. L. t. 183; col. 577. — (4) Job. V; 7. — (5) II Thess. III; 10. — (6) Cap. V.

fratres mei firmiter volo quod laborent de laboritio, quod pertinet ad honestatem, et qui nesciunt, addiscant." Et fratri in Ordine vitam ducenti otiosam dixit [1]: "Vade viam tuam, frater musca," id est, regredere in sæculum. Et ne verbum istud nimis rigorosum videatur, rationem addit [2]: "Ne in otio, inquit, per illicita cor aut lingua vagetur."

2° *Effectus otiositatis.* Merito quidem, ut docet Gerson [3]: "Non est aliqua cogitatio tam turpis, tam abominabilis, mala et exsecranda, quam non inveniat detestanda otiositas. Nam cor vacantis otio est ad instar molendini, quod cum non habeat ad molendum bonum frumentum, quod in continuo motu est, molit et consumit seipsum, et jam usque ad totalem sui consummationem aut destructionem, nisi prohibeatur alicujus diligentiâ. Et æquo cito molit advolantes fœdas muscas, sicut *granorum electorum adipes.*"

a) Otiositas corpus debilitat. Corpus otiosum et immobile magis morbis obnoxium est; quod autem movetur et laborat et ærumnis exercetur, formosius est ac sanius. Hoc facile percipitur, ait S. Joannes Chrysostomus [4]: "Oculus et os et venter et unumquodque membrorum nisi quod suum est operetur, in extremum incidit morbum: Quis *equus* utilis, qui deliciatur, an qui exercetur? Quæ navis, quæ navigat, an quæ otiatur? Quod ferrum, quod movetur, an quod nihil operatur? Annon illud quidem splendet et argento simile est; hoc autem *rubigine consumitur* et inutile est, atque ex materiâ suâ quidpiam amittit?"

b) Otiositas animam vitiat. Rubigo otiositatis non solum corpus apprehendit sed et animam, consumitque ejus splendorem atque virtutem. Unde S. Augustinus [5]: "Omnem otiositatem expellite, semper aliquid boni facite, et quem tædet orare vel psallere, laborare manibus non differat:

(1) S. Bonav. *Legenda* cap. v; n. 6. — (2) Celano, II, cxx, p. 290. — (3) Pars III *Tract. de exercit. discret.* — (4) Homil. 35 et 54 In act. Apost. P. L. t. 60; col. 256 et 378. — (5) Serm. 17 ad fratres in eremo. in append. P. L. t. 40; col. 1264.

cogitantes quod quamdiu *David* exercitavit se in militiâ, non insultavit sibi luxuria; sed postquam in domo otiosus remansit, laboravit adulterio, et homicidium commisit. *Samson,* dum cum Philisthæis pugnavit, non potuit capi ab hostibus; sed postquam dormivit in sinu feminæ, et otiose cum eâ remansit, mox capitur et cæcatur ab hostibus. *Salomon,* dum occupatus esset in ædificatione templi, non sensit luxuriam, sed recedens ab opere, mox persensit insultum luxuriæ, et deficiens, feminâ instigante ad idola, adoravit in thalamo vitulum aureum. Vigilate ergo, fratres mei, et nolite deficere; quia nec sanctiores David, nec fortiores Samsone, nec sapientiores Salomone vos esse cognovi."

Facito igitur, Frater, aliquid operis, ut te diabolus inveniat occupatum, et si te ad peccandum tentaverit, eum facile superabis, nam hæc est ab antiquis Patribus [1] sancta sententia: "Operantem monachum uno pulsari, otiosum vero innumeris spiritibus devastari."

B) **De sustentatione corporali.**— Si Religio sese obligat, ex contractu in professione stipulato, ut tibi necessaria ad victum et vestitum præbeat, tu quoque, Frater, eodem contractu obligationem assumpsisti ut laborando Religioni inservias, eoque magis quod ex eleemosynis vivimus.

Ordini inserviendum est. Quilibet religiosus semper memor sit verbi Thomæ a Kempis [2]: "Ad serviendum venisti, non ad regendum; ad patiendum et laborandum scias te vocatum, non ad otiandum vel fabulandum." Et sane Seraphicus Pater omnes otiosos odio habuit. "Nullus, ait Celano [3], coram eo comparere poterat otiosus, quin mordace cum dente corriperet," eâ quidem ratione ductus "ut minus simus hominibus onerosi."

Solum in casu necessitatis mendicatio licita est. Scire enim oportet, Frater, ad mensam Domini tunc solum recurrere

(1) Cassianus. *De cœnob. Inst.* L. 10, c. 23; P. L. t. 49; col. 394.— (2) *Imit. Christi* L. I, cap. 17.— (3) Celano, II, cxx p. 290.

nobis licere [1], quando pretium laboris non datur, aut necessitatibus nostris minime sufficit. "Ideoque labor nobis ita suscipiendus est, ut unusquisque nostrûm singulis diebus ex proprio labore jus edendi sibi acquirat, et quod necessarium est ad vitam honestam lucrifaciat." Quod Seraphicus Franciscus clare in suo testamento testatur, dicens: "*Et quando non dabatur* nobis pretium laboris, recurrebamus ad mensam Domini petendo eleemosynam ostiatim." Quare in primâ suâ Regulâ [2] fratrem assidue laborantem beatum appellavit, utens verbis Psalmistæ [3]: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit.*

Ratione eleemosynarum laborandum est. — Hæc veritas sedulo perpendenda est. "Si aliqui sunt Religiosi, ait S. Thomas [4], qui absque necessitate et utilitate, quam afferant, velint otiosi de eleemosynis, quæ dantur pauperibus, vivere, hoc est eis illicitum... Nam, quia hujusmodi beneficia Religiosis videntur esse collata ad hoc, quod liberius religiosis actibus insistere possint, quorum cupiunt se fore participes, qui temporalia subministrant, redderetur eis usus prædictorum donorum illicitus, si ab actibus religiosis desisterent; quia sic, quantum est de se, defraudarent intentionem eorum, qui talia beneficia contulerunt."

II. — *De variis speciebus laborum.*

318. — S. Pater, in suo Testamento, fratres ad laborandum excitat, simulque eos adhortatur ut nonnisi honestum laborem suscipiant. Hic labor honestus in Ordine nostro est vel *manualis* vel *spiritualis.*

Manualia intelliguntur opera servilia, quæ in conventu exercentur, vel etiam extra conventum per mendicationem, etc.

(1) Cfr. Rus P. Pacificus a Sejano; Anal. O. M. C. vol. 27, p. 159. — (2) Reg. Prima, cap. VII; opusc. p. 33. — (3) Ps. CXXVII; 2. — (4) 2. 2. q. 187, art. 4.

Spiritualia vero opera sunt studia et munera, quibus religiosi animarum saluti promovendæ insudant.

Labor manualis omnibus præscribitur. — Licet enim maxima servitiorum pars fratribus soleat laicis injungi, tamen opera manualia, juxta S. Basilium [1], ad perfectam Jesu Christi imitationem, quam nos Franciscani aperte profitemur, requiruntur. "Ad ipsam jam progrediar Servatoris nostri vitam, ait, quam in carne transactam omnibus pie vivere volentibus virtutis formam ac exemplar proposuit ut reliqui, conspectâ hâc effigie, similem in vitâ suâ formam exprimerent... In primâ ætate subditus parentibus, omnem laborem corporalem leni ac obedienti animo cum ipsis sustinuit." Tui est igitur, Frater, ut Franciscani, promptum servare animum ad omnia, vel humillima manuum opera, alacri corde perficienda, quæ tibi forte ob tuam indolem vel aliquam conventûs necessitatem injuncta fuerint eaque magni facere.

Tuum porro est quidquid a te munditia cellæ vestiumque exigit laboris, nisi excusat infirmitas, propriâ manu exsequi, officiosam omnino fratribus, præsertim ægrotis, voluntatem præstans et eis ad mensam, ex more franciscano, prout constitutum fuerit, studiose ministrans. [2]

Verumtamen, labor præcipuus, quo occupari clerici et sacerdotes solent, **spiritualis** est. Qui operibus spiritualibus publice vacant, excusantur propter hujusmodi opera spiritualia ab onere manuali, ait S. Thomas [3]. Quodsi aliqui ad studia minus habiles sunt, ut tollatur otiositas, vitiorum mater et virtutum noverca, deputari debent ad exercenda quædam specialia, sed tamen honesta ac sacerdotalem et religiosum statum non dedecentia opera manualia. Hæc omnia Constitutiones nostræ [4] clare exponunt, dicentes: Oportet "ut Fratres in spiritualibus exercitiis actu non oc-

(1) Const. Monast. c. 4; n. 486; P. G. t. 31; col. 1351. — (2) Cfr. WOLTER, op. cit. V. Labor.— (3) 2. 2. q. 187, a. 3, ad 3.— (4) n. 88.

cupati honesto labori, suæque conditioni convenienti, sacerdotes nempe sacro ministerio, clerici suis studiis, laici vero materialibus officiis et laboribus, infirmorum curæ, eleëmosynarum quæstui, sub Superiorum dependentiâ, omnes incumbant."

III. — *De studiis.*

319. — Cum labor spiritualis in Ordine nostro longe maximi sit momenti, hic fusius et accuratius tractandum est de studiorum necessitate A) in genere et B) præsertim in Ordine Seraphico.

A) **De necessitate studiorum in genere.** — Quam maxime in omnibus religiosis familiis, quæ zelo animarum incumbunt, necessarium sit litterarum studium, neminem latet. Gravissimi et sanctissimi doctores, ut S. Bonaventura et S. Thomas, qui de hoc argumento disseruerunt, in eo conveniunt, studia si recte dirigantur, disciplinam religiosam juvare, aditum abusibus præcludere et mala quæ ex ignorantiâ nascuntur præcavere.

1° *Disciplina per studia juvatur.* — Quomodo enim fieri possit, ait Mabillon [1], ut diu quis maneat in cellâ reclusus, vitamque solitariam degat, necnon silentium servet, absque ullo studiorum subsidio? Orationi vel contemplationi jugiter vacare, specialissimum Dei munus est, quod proinde non omnibus conceditur. Quinimo oratio ipsa, aut contemplatio piis identidem cogitationibus poscit enutriri, devotisque affectibus, quas lectio parit, indiget sustentari. Hoc sublato adminiculo, orationem arescere, languere ac tædere, silentium ac solitudinem pene intolerabilia reddi necesse est; et hinc postmodum fit, ut ea plerumque a monacho quærantur exterius oblectamenta, quæ vel ex vanis occupationibus, vel ex materialibus objectis hauriuntur. cum spiri-

(1) *De studiis monasticis*, P. I, c. VIII; cfr. B. VAN LOO, op. cit. XXXII.

tualibus interius priventur quæ Deus tantum iis elargitur, qui ad ipsum in cunctis operibus unice respiciunt.

2° *Abusus per studia præcluduntur.* — Ubi enim ardet litterarum studium, inutiles relinquuntur egressus, mundana contemnuntur colloquia, rerum terrenarum amor excluditur, atque otium, quod conventuum est pestis, longe exulat. Hoc est, quod sedulo notarunt plerique qui de Ordinum religiosorum ruinâ scripsere. " Duo sunt, quæ ordinem in observantiâ tenuerunt, ait Trithemius [1], amor videlicet Dei et studium Scripturarum, quibus deficientibus monachi quoque a sanctâ institutione recesserunt. Nonnulli enim rudes, inexperti et sine scientiâ Scripturarum, cum non haberent ubi cor suum delectabiliter figerent, ad amorem sæculi conversi, disciplinam Ordinis misere destruxerunt,"

3° *Mala ex ignorantiâ nascentia vitantur.* — Nihil infelicius est religioso et clerico indocto: Ipse quippe, cum instituti sui Regulam et statûs obligationes ignoret, eas negligit atque transgreditur. " Dæmonis hæc impostura est, ait Trithemius [2], pietatis fuco studiorum neglectum commendare; et humilitatis titulum affingere ignorantiæ. Aufer doctrinæ hunc solem a religiosis Ordinibus, quid nisi cymmerias vel ægypticas speres tenebras? Deme arma militibus Christi, et gladium verbi Dei; quomodo stabunt fortes in fide adversus phalangas dissectarum sectarum? " Mirum est, Frater, quantâ cæcitate laboret clericus illitteratus: vitia enim virtutes sæpe reputat, et in illum quadrant hæc S. Bonaventuræ verba: [3] " Rudes in Religione, qui interna non sapiunt, putantes in exterioribus honestatibus, (quæ coram hominibus sunt alicujus apparentiæ, sed religionis puritatem interius coram Deo obscurant) totam vim spiritualis conversationis constare, magno zelo eas defendunt, et de veris virtutibus et spiritualibus non curant. "

(1) *De viris illustr.* L. I. c. 8.— (2) *Disc. monast.* Tract. 4 de lect. dis. 2.— (3) *De sex alis seraph.* cap. v.

Negligentia studiorum, ait R^us P. Pacificus a Sejano [1] semper collocat religiosos in obscuris, sicut mortuos sæculi. "Væ religiosis, qui otio indulgentes, quasi filii venenati propriæ Matri, id est, Religioni mortem inferunt! Propter ipsos nomen Dei blasphematur, ignominiâ afficiuntur Ordinum religiosorum Sancti Fundatores, et iidem Ordines inutiles effecti Deo et mundo, Ecclesiæ et societati odibiles redduntur." Superest ut accuratius studiorum necessitatem in Ordine Seraphico probemus, ut sic os garrulantium obtundamus qui dicunt studia ex intentione S. Francisci relinquenda esse et contemnenda.

* 320. — B) **De necessitate studiorum in Ordine Seraphico.** — Seraphicus Doctor, scientiæ inimicos confundens, clare probat studia nedum menti S. Francisci repugnare, ab ipsâ Regulâ potius commendari et instituti Seraphici fini apprime necessaria esse; et non solum studia theologiæ sed et aliarum scientiarum, quæ tamen ad theologiam reduci debent.

1. *Studia a S. Francisco commendantur.* Ut autem Fratres Minores essent ministri novi testamenti et fideles dispensatores mysteriorum Dei, Seraphicus Pater voluit et præcepit ut vitæ sanctitati scientiam Scripturarum adjungerent, et ad scientiam sibi comparandam clericos compellit, in Regulâ statuens [2] quod "Nullus fratrum populo penitus audeat prædicare, nisi a Ministro Generali hujus fraternitatis fuerit examinatus et approbatus, et ab eo sibi officium prædicationis concessum. Moneo quoque et exhortor eosdem Fratres, ut in prædicatione quam faciunt, sint examinata et casta eorum eloquia, ad utilitatem et ædificationem populi, annuntiando eis vitia et virtutes, pœnam et gloriam cum brevitate sermonis; quia verbum abbreviatum fecit Dominus super terram." — "Ex isto capitulo patet, ait S. Bonaventura [3], quod Fratribus, ex intentione Beati Fran-

(1) Anal. l. c. p. 159, 160. — (2) Reg. cap. IX. — (3) Expos. Reg. cap. IX.

cisci, incumbit studere, quia sine studio non possunt verba modo debito examinare." "Ut scias, inquit alio loco [1], quantum sibi placuerit studium Sacræ Scripturæ, audivi ego a fratre qui vivit, quod, cum novum testamentum venit ad manus ejus, et plures Fratres non possent simul totum habere, dividebat per folia et singulis communicabat, ut omnes studerent, nec unus alterum impediret. Clericos etiam, quos ipse recipiebat ad Ordinem, in summâ reverentiâ habebat; et in morte mandavit Fratribus, quod doctores Sacræ Scripturæ in summâ veneratione haberent tamquam illos, a quibus perciperent verba vitæ." In suo enim Testamento dicitur: "Theologos, et qui ministrant nobis sanctissima verba divina, debemus honorare et venerari, sicut qui ministrant nobis spiritum et vitam." Quid! "Ministros verbi Dei tales volebat, ait Celano [2], qui studiis spiritualibus intendentes, nullis aliis præpedirentur officiis... Et beato Antonio cum semel scriberet, sic poni fecit in principio litterarum: fratri Antonio Episcopo meo." Licet primi franciscani fere omnes essent simplices et illitterati, non multo post Ordinis fundationem viri litterati S. Francisco libentissime adhæserunt, et, jam ab Ordinis incunabulis, publicæ erectæ sunt cathedræ theologicæ. [3] Si quando Seraphicus Pater studiorum abusus increpat, semper tamen cum S. Bernardo [4] dicere potest: "Videar forsitan nimius in suggillatione scientiæ, et quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit! non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint et prosint litterati sui, sive ad refellendos eos qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruendos. Denique legi: *Quia tu repulisti scientiam, repellam et ego te ut non fungaris mihi sacerdotio.*" [5]

(1) S. Bonav. opusc. XII.— *Epist. de tribus quæst.* n. 10.— (2) Celano, II. cxxii, p. 291, 292.— (3) Cfr. Egregium opus P. Hilarin de Lucerne. *Histoire des études dans l'ordre de S. François.* Traduit de l'allemand par le P. Eusèbe de Bar-le-Duc, Paris. 1908.— (4) Serm. 36 in Cant. n. 2. P. L. t. 183; col. 967.— (5) Osee, iv, 6.

2. *Studia fini Seraphici Ordinis necessaria sunt.* S. Franciscus specialiter Ordinem suum instituit ad totius Ecclesiæ præsidium et incrementum. Ad hunc quidem scopum attingendum publica necessaria est prædicatio. Sed cum Ordo duobus constet elementis, laicali uno, altero vero clericali, S. Fundator merito laicis prohibet studia, clericis vero ea commendat. Hæc omnia S. Doctor clare ostendit in suâ Epistolâ ad magistrum innominatum [1]; declarans Regulam [2] ubi dicitur: "Et non curent nescientes litteras, litteras discere, sed attendant, quod super omnia desiderare debent habere spiritum Domini et sanctam ejus operationem", dicit: [3] "quod Regula non vetat studium litteratis, sed illitteratis et laicis, Vult enim... ut ad clericatum de laicatu nullus ascendat, nec... clerici efficiantur laici, studium recusando." Et alio loco: [4] "Cum prædicationis officium ex regulari professione Ordini annexum sit et confessionis, quæ notitiam requirunt S. Scripturæ, quæ subtili indiget in plerisque locis expositione, ne ex imperitiâ errores pro veritate doceamus; necesse est, nos Sacræ Scripturæ habere studium et magistros. Hæc enim scientia non solum utilis est ad aliorum eruditionem, sed etiam ad propriam instructionem ut servus Dei sciat seipsum bene regere, virtutes a vitiis discernere, et notitiam Dei et futurorum præmiorum clarius intelligere, et in omnibus cautius et fructuosius conversari." — Certe "damno, inquit S. Bonaventura [5], fratrem minorem pomposum et dico eum magisterio penitus indignum; sed commendo studiosum, credens, quod nulli magis quam tali competat auctoritas docendi Evangelium."

3. *Necessitas alias scientias acquirendi.* — Non solum disciplinas theologicas Fratribus Minoribus necessarias duxit S. Bonaventura, verum etiam illas omnes scientias quæ ad sacram doctrinam ordinantur, ejusque intelligentiæ et de-

(1) S. Bonav. opera, t, VIII, opusc. XII, *De tribus quæst.*— (2) Reg. cap. x.— (3) Opusc. XII, n, 10.— (4) Opera, opusc. XIII, *In determinationibus quæstionum*, q. 3.— (5) Opusc. XII, l. c. n. 11.

fensioni subsidium possunt conferre. Unde Magistro innominato [1] qui studium philosohicum in Ordine reprehendebat, respondet: "Fateor, displicent tibi curiositates, displicent et mihi, displicent et fratribus bonis, displicent et Deo et angelis ejus. Non defendo circa scripta puerilia mussitantes, sed detestor eos pariter tecum. Unum tibi et mihi consulo, ut habeamus zelum secundum scientiam, nec detestemur plus quam oportet, vel quod non oportet. Quodsi verba philosophorum aliquando plus valeant ad intelligentiam veritatis et confutationem errorum, non deviat a puritate aliquando in his studere, maxime cum multæ sint quæstiones fidei quæ sine his non possunt terminari. Unde si velimus nimis stricte judicare, fortasse ipsos sanctos, quod impium est, judicabimus curiosos. Nam nullus melius *naturam temporis et materiæ describit*, quam Augustinus, inquirendo et disputando in libro *Confessionum:* nullus melius *exitus formarum*, et *propaginem rerum*, quam ipse super *Genesim ad litteram*: nullus melius quæstiones de *animâ* et de *Deo* quam ipse in libro de *Trinitate*; nullus melius naturam creationis mundi quam idem in libris de *civitate Dei*. Lege Augustinum de doctrinâ christianâ, ubi ostendit quod non potest intelligi Sacra Scriptura sine aliarum scientiarum peritiâ. Ostendit etiam, quod sicut filii Israël asportaverunt vasa Ægypti, sic Doctores Theologi doctrinam philosophicam. Unde multa, quæ non didicimus per philosophos et de dictis philosophiæ, discimus per sanctos." Porro quæ S. Bonaventura de philosophiâ dicit, de omnibus aliis scientiis utilibus affirmari possunt.

4. *Alia studia ad theologiam reducenda.* — Idem tamen Seraphicus Doctor, ne Fratres Minores scientiis mere naturalibus studentes, hæreant in iis qua talibus, composuit opusculum "de reductione artium ad theologiam" [2], quo præclare artificium docuit eas disciplinas ad scientiam

(1) *Epist. de tribus quæstionibus*, l. c.n. 12.— (2) Cfr. opera. t. 5; p, 319 sq.

theologicam reducendi, per easque aditum inveniendi ad sacrorum intellectum mysteriorum. Prologus opusculi hic est: "Sic patet, quomodo *multiformis sapientia Dei* [1], quæ lucide traditur in Sacrâ Scripturâ, occultatur in omni cognitione et in omni naturâ: Patet etiam quomodo omnes cognitiones famulantur Theologiæ; et ideo ipsa assumit exempla et utitur vocabulis pertinentibus ad omne genus cognitionis. Patet etiam, quam ampla sit via illuminativa, et quomodo in omni re, quæ sentitur sive quæ cognoscitur, interius lateat ipse Deus."

Conclusio. — Scientiæ adversarii et studiorum liberalium contradictores sunt ergo vel ignorantes, vel falsi devoti vel malevoli [2].

Indocti studiis sese opponunt, vel quia scientiæ utilitatem et necessitatem ignorant, vel ut propriam suam ignorantiam tegant. "Imperiti enim, ait S. Gregorius Nazianzenus [3] omnes sui similes esse cupiunt, vel ut privata eorum inscientia sub communi deliteat, nec quisquam ipsorum imperitiam prodat et coarguat."

Spirituales decepti insulse scientiæ adversantur, putantes eam virtuti esse contrariam, neque facile cum eâ Religionem in suâ humilitate et puritate posse conversari. Quantum errent jam ex dictis patet.

Tandem *malevoli* scientiæ adversantur, non quia eam inutilem aut periculosam judicant, sed ut propriam suam negligentiam excusent. Hos omnes scientiæ studiorumque adversarios alte condemnant Summi Ecclesiæ Pontifices, qui numquam destiterunt studia enixe commendare eaque pro viribus promovere [4]. Sed si laborandum est atque studendum, aliqua tamen observanda sunt ut labor manualis et præsertim studium exemplo Christi conformetur.

---

(1) Eph. III; 10. — (2) Cfr. Bern. Van Loo. l. c.— (3) In funere S. Basilii orat. 43; n. 11. P. G. t. 36; col. 510.— (4) Cfr. Litt. "*Nostra erga*" Leon. P. P. XIII die 25 nov. 1898, Anal. O. M. C. t. 14; p, 353.

IV. — *De modo laborandi.*

321. — A) In genere. — S. Franciscus ipse filiis suis modum præscribit [1] laborandi, dicens: "Laborent fideliter et devote"; id est, ait S. Bonaventura [2], "*fideliter* respectu sui et proximi et *devote* respectu Dei."

1. *Fideliter.* — Ut hæc conditio impleatur, ante omnia opus est ut labori incumbas, ad quem vi vocationis tuæ et mandati superioris obligaris. Peculiaris enim unicuique præscribitur occupatio, ne ullus umquam otio indulgeat. Fideliter ergo non laborat clericus, sed gratiâ sibi datâ abutitur, si dum studiis incumbere debet, per magnam diei partem laboribus manualibus, genio suo magis conformibus, occupatur; et male agit laicus, qui dum corporaliter laborare tenetur, scientiis insistit [3]. "Eo enim modo, ait R^us^ Pater Pacificus a Sejano [4], quo in alveariis apes omnes affabre, arte summâ, admirabili ordine, ad opus sibi statutum incumbunt, in conventibus, qui sunt habitatio non otiosorum, sed Deo devote servientium, omnes fratres *ordinate, assidue,* et *perite* laborare debent, ut sibi aliisque tam pro tempore, quam pro æternitate mel, id est, bona comparent. Exinde antiquorum sapientiæ mandatum: "ora et labora."

2. Ut *devote* labores, requiritur "ut labor ipse in Dei gloriam dirigatur" [5] Unde "caveant fratres, ne ipsum laborem sibi finem constituant, aut ullum in eo affectum ponant, neque ita in eo versentur ut spiritum, cui omnia servire debent, exstinguant aut retardent, sed mentis acie jugiter in Deum fixa per sublimiorem ac breviorem incedant viam. ne exercitium a Deo homini datum et a Sanctis usu acceptum, et ad servandam spiritûs devotionem commendatum, in distractionis et irreligiositatis causam vertatur [6]."

(1) Reg. cap. v.—(2) Expos. Reg. cap. v n. 1.— (3) Cfr. R^us^ P. ALB. a BULSANO, *Exp. Reg.* cap. v, § 69; n. 1.— (4) Analect. l. c. p. 158.— (5) S. BONAV. *Exp. Reg.* cap. v; n. 1.— (6) Const. O. M. C. n. 90.

322.— B) **De modo recte studendi.**— Ad studium recte ordinatum ac fructuosum tres præsertim requiruntur conditiones: videlicet ut studium ipsum sit utile ; ad debitum finem ordinatum et cum praxi aliarum virtutum conjunctum.

1. STUDIUM UTILE.— Ad perfectionem studii requiritur veritatis utilitas. Vitium enim est inutilibus rebus legendis aut addiscendis tempus impendere. De hâc inordinatione loquitur S. Thomas [1], et apposite citat hæc S. Hieronymi [2] verba: "Sacerdotes, omissis Evangeliis et Prophetis, videmus comœdias legere, et amatoria Bucolicorum versuum verba canere." Quamvis nostris diebus, ait Bernardinus van Loo [3], pauci inveniantur in quos Hieronymi verba quadrant, varii tamen sunt, qui severiores disciplinas relinquunt, ut in rebus politicis toti occupentur, et in ephemeridum lectione tempus inutiliter expendant. Hujusmodi religiosi præter scientiæ neglectum, magnam animæ suæ afferunt jacturam: scriptorum enim affectus et passiones facile imbibunt. Qui hoc vel alio inordinato appetitu in studiis laborant, sedulo perpendant verba S. Thomæ [4]: Religiosis, ait, competit principaliter intendere studio litterarum pertinentium ad doctrinam, quæ secundum pietatem est, ut dicitur ad Titum [5]. Aliis autem doctrinis intendere, non pertinet ad religiosos, quorum tota vita divinis obsequiis mancipatur, nisi in quantum ordinantur ad sacram doctrinam."

2. FINIS STUDIORUM.— Ut studium recte ordinetur, oportet ut caritas magis crescat. "Scientia, ad finem caritatis adhibita, multum est utilis, ait S. Augustinus [6], per se autem ipsa sine tali fine, non modo superflua, sed etiam perniciosa probata est." Etenim, inquit Richardus a S. Victore [7], "scientia sanctitatis sine intentione bonâ, quid aliud est quam

(1) 2. 2. q. 167, a. 1. in corp. — (2) *De duobus filiis.* Epist. 21, P. L. t. 22, col. 382.— (3) L. c.— (4) 2. 2. q. 188, a. 5, ad 3.— (5) Cap. I.— (6) S. Aug. Epist. 55, c. 21, n. 39, P. L. t. 33, col. 223.— (7) L. I, *De erud. hom. int.* c. 38, P. L. t. 196, col. 1292.

imago sine vitâ? Scientia sola sine sanctitatis effectu, et bonitatis affectu, quid aliud est quam simulacrum vanum sine motu."—"*Scientia*, ait Apostolus, *inflat*. Quid ergo? quærit S. Augustinus [1]. Scientiam fugere debetis, et electuri estis nihil scire potius quam inflari?... Amate scientiam, sed anteponite caritatem. Ibi inflat scientia, ubi caritas non ædificat: ubi autem ædificat, solidata est. Non est ibi inflatio, ubi petra est fundamentum." Ante studium igitur, Frater, rectam semper formes intentionem, et studendo pias elicias ad Deum aspirationes.

a) Intentio: "Sunt qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant, et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi, et turpis vanitas est. Et sunt qui scire volunt, ut scientiam suam vendant pro pecuniâ, pro honoribus, et turpis quæstus est. Sed sunt, qui scire volunt, ut ædificent, et caritas est. Et item qui scire volunt, ut ædificentur, et prudentia est [2]."

b) Oratio: De S. Thomâ legimus, quod numquam sese lectioni aut scriptioni daret, nisi post orationem. Ad intelligenda loca difficilia Sacræ Scripturæ, orationi jejunium addebat. Quin etiam sodali suo fratri Reginaldo dicere solebat. quidquid sciret, non tam studio aut labore suo peperisse, quam divinitus traditum accepisse. Pari modo S. Bonaventura fassus est, se ope orationis doctrinæ suæ excellentiam obtinuisse. "Homo, ait fr. Rogerius [3], qui omni actioni suæ præmittit mentis elevationem ad Deum et ad ipsum omnia ordinat, in omnibus invenit Deum suum. Quando igitur tu vis legere in sacris libris, debes cor tuum ad Deum elevare dicendo: Domine, iste vilissimus servus tuus, omni bono indignus, vult ingredi ad videndum thesauros tuos. Placeat tibi, ut ipsum indignissimum introducas, et des sibi in verbis istis sanctissimis tantum te diligere, quantum te cognoscere,

(1) S. Aug. Serm. 354, c. 6, P. L. t. 39, col. 1566.—(2) S. Bern. Serm. 36, super Cant. n. 3. P. L. t. 183, col. 968.— (3) Analecta Franc. T. 3, p. 387.

quod nolo te cognoscere, nisi ut te diligam, Domine Deus meus! Talis, inquit, mens in primâ libri apertione invenit Deum suum."

Sine oratione fere impossibile est ut sanctæ theologiæ arcana percipias et penetres, nam, ut S. Augustinus dicit [1]: "Fons et origo omnis scientiæ Deus est, quem quanto quis bibet, tanto plus sitiet."

3. STUDIUM PRAXI VIRTUTUM UNIENDUM.— Alia conditio ad studium recte ordinandum est, ut praxi aliarum virtutum uniatur. Nam recte dicit S. Gregorius [2]: "Viri arrogantes et docti, cum recte non vivunt, sed tamen recta dicere doctrinæ impulsionibus compelluntur, ipsi damnationis suæ aliquomodo præcones fiunt; quia, dum ea quæ agere respuunt, prædicantes insinuant, suis se vocibus damnatos clamant." Quâ de causâ Sanctus Franciscus, ut Celano testatur [3]: "dixit aliquando magnum clericum etiam scientiæ quodammodo resignare debere, cum veniret ad Ordinem, ut tali expropriatus possessione nudum se offerret brachiis crucifixi."

Et merito quidem, nam, juxta S. Gregorium [4]: "Perfecta scientia est scire omnia et tamen juxta quemdam modum scientem se esse nescire." Si clericus franciscanus per humilitatem sic se expropriat, "qualem, ait Seraphicus Pater [5], futurum credaretis, qui sic inciperet? Profecto leo excatenatus ad omnia robustus exiret, et beatus succus, quem hausisset initio, continuis in eo profectibus cresceret.... Cito in scholâ perfectionis perfectionem attingeret, quisquis introiret."

CONCLUSIO.— Magni ergo æstimes tempus, Frater, et cave ne illud in verbis consumatur otiosis. Volat verbum irrevocabile, ait S. Bernardus [6], volat tempus irremeabile, nec ad-

(1) *De tripl. habit.* c. v, in append. P. L. t. 40, col. 996.— (2) *Moral.* L. 27, c. 46, n. 75, P. L. t. 76, col. 442.— (3) Leg. II, CXLVI, p. 315.— (4) *Moral.* L. 27, c. 37, n. 62, P. L. t. 76, col. 436.— (5) L. c.— (6) Serm. 17, de divers. n. 3, P. L. t. 183, col. 584.

vertit insipiens quid amittit. " Licet confabulari, ait, donec hora prætereat." O donec prætereat hora! O donec prætereat tempus! Donec hora prætereat, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam miseratio Conditoris indulget. Tu, Frater: " Vade ad opus tuum et labora in vineâ Dei pro denario æternæ vitæ, ne tibi improperet paterfamilias: " quid hic stas totâ die otiosus?" [1] Tuum ama laborem, nam, inquit S. Augustinus [2], " nullo modo sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant... In eo enim, quod amatur, aut non laboratur, aut et labor amatur. "

§ IV. — *De recreatione.*

323. — Cum Apostoli quodam die dicerent se multum laborasse, Jesus, Salvator noster, assumpsit eos seorsum in locum desertum, dicens: *Venite, et requiescite* [3]. Et merito quidem, Frater, nam animo danda est interdum aliqua remissio, et assiduus labor quiete et honestâ recreatione est sublevandus. Agemus igitur 1° de utilitate relaxationis animi et 2° de conditionibus requisitis ut pie et religiose sumatur.

I. — *De utilitate recreationis.*

324. — Utilitas recreationis stabiliri potest 1° e vitâ Patrum in eremo; 2° auctoritate doctorum et 3° praxi fere omnium religiosorum Ordinum.

A) De vitâ patrum in eremo.— Animi remissio, licet aliquibus religiosis molesta ac fugienda videatur, inquit Cassianus [4], utilis censeri debet tam corpori quam spiritui, et non est solum toleranda patienter sed lætante corde amplexanda. Sic, verbi gratiâ, S. Joannes Evangelista, uti fertur,

(1) Th. a Kempis, *de discipl. claust.* c. 6. — (2) *De bono vid.* c. 21. P. L. t. 40; col. 448. — (3) Luc. ix, 10; Marc. vi, 31. — (4) Coll. XXIV, cap. xx et xxi. P. L. t. 49; col. 1312 et 1314.

a venatore interrogatus cur ille, qui ipsi adeo summæ dignitatis et sanctitatis videbatur, perdicem suis manibus molliter demulceret, respondit: Quare et tu arcum semper extensum non gestas? — Ne, inquit, incurvatus et extensus, in necessitate servire et laxari non possit. — Ne igitur illud mireris, respondit Apostolus, quod animum meum aliquid relaxo et recreo, ut deinde alacrius ad contemplationem incumbam. " Parva brevisque laxatio, prosequitur Cassianus [1], nisi remissione quâdam rigorem intentionis suæ interdum relevet ac relaxet, irremisso vigore lentescens, virtuti spiritus, cum necessitas poscit, obsecundare non poterit. "

B) De auctoritate doctorum. — 1. Quemadmodum homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, ait S. Thomas [2], quia non potest continuo laborare propter hoc quod habet finitam virtutem, quæ determinatis laboribus proportionatur, ita, ait Doctor Angelicus, etiam est ex parte animæ, cujus etiam est virtus finita ad determinatas operationes proportionata. Sicuti autem fatigatio corporalis solvitur per corporis quietem, ita etiam oportet ut fatigatio animalis solvatur per animæ quietem. Quies autem animæ est delectatio. Et ideo oportet remedium contra fatigationem animalem adhiberi per aliquam delectationem, intermissâ intentione ad insistendum studio rationis. Et suum argumentum exemplo S. Joannis supra allato probat.

2. — S. Gregorius [3] eodem exemplo utitur ad animi relaxationem probandam. Ait enim: " Plerumque virtus, cum indiscrete tenetur, amittitur; cumque discrete intermittitur, plus tenetur. Nec mirum si in incorporeis intelligimus quod agi in corporeis videmus. Ex studio namque arcus distenditur, ut in suo tempore cum utilitate tendatur. Qui si otium relaxationis non accipit, feriendi virtutem ipso usu tensionis perdit. Sic aliquando in exercitatione virtus.

(1) Cassian. l. c. 1314. — (2) 2. 2. q. clxviii; art. 2. — (3) *Moral.* L. xxviii, cap. xi; n. 29. P. L. t. 76; col. 465.

Cum per discretionem prætermittitur, reservatur, ut tanto post vitia valenter feriat, quanto a percussione interim prudenter cessat."

C) De praxi religiosorum Ordinum. — Praxis fere universalis omnium Ordinum religiosorum est ut post consuetas corporum refectiones, omnes simul in locum publicum, a quo non sit absens Prælatus, sese conferant, et ita ea devitentur incommoda quæ inde oriuntur quod nonnulli ab aliis discedant, separatim animos suos et corda relaxaturi.

* *In Ordine Seraphico* [1]: "Honesta et moderata conversatio, statutis diebus et horis, omnibus conceditur. Tolerantur etiam extraordinariæ recreationes, dummodo mundana non sapiant." Et Expositor Ordinationum et decretorum hujus capituli [2] addit: "Hic notandum occurrit, quod recreationes ordinariæ haud negari debent novitiis et clericis, dum aliis conceduntur: nam ratione necessitatis et utilitatis, potiores sunt rationes concessionis quoad juniores quam quoad alios. Idem dicendum de extraordinariis. Prælati enim ac magistri sunt quasi matres juniorum, ac proinde prudenter curare debent, ut in *lætitiâ et jucunditate temporibus debitis* confortati, jugum Domini libenter portent, et addictissimi fiant et Ordini et moderatoribus, in quibus cum religiosâ societate vident et maternam caritatem."

Rationem autem hujus praxis universalis in Ordinibus religiosis vigentis addit commentator supra citatus [3]: "Cum ordine omnia fiunt in bene ordinatis cœnobiis. Laborantibus debetur quies ac recreatio ut vires conserventur et spiritûs et corporis. Ubi communis recreatio negligitur, ibi particulares recreationes, inutiles scilicet et extemporaneæ conversationes, tamquam regularitatis pestis grassantur. Otiosi ac negligentes parum curant de ordinariis recreationibus, quia perpetuas quærunt distractiones, millibusque vanitatibus occupantur. Ergo tempus recreationis fixum sit, ordinatum,

(1) Cap. Gen. LXV, n. 38. — (2) Anal. O. M. C. vol. 4; p. 303. — (3) Anal. l. c. p. 302; n. 1.

regulatumque. Nullus excludatur, imo generatim omnes fratres constringantur ad communem hujusmodi recreationem."

II. — *De conditionibus requisitis.*

325. — Modus recreationem recte transigendi multis deest, Frater. Sunt qui nec intermittere studia sciunt, nec ea iterum assumere. Cum se ad laborem concitunt, dies per noctes quasi continuant. Sunt et alii qui a studiis declinant quibus jam postea incumbere vix adhuc pares sunt. Concedendum ergo est animæ necessarium ad relaxationem, non autem ad dissipationem, Ad hoc S. Thomas [1] tres subdit conditiones, quas prætergredi nefas est. Nam et optima quæque mala fiunt, cum opus modum excedit.

A) PRIMA CONDITIO EST "ut prædicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus vel verbis turpibus, vel nocivis."

1. — Reticenda sunt, quæ statui religioso minime congruunt, nec Dei adstantis præsentiam decent. De nullâ igitur re aut personâ detrahe, neminem verbo punge, de nullâ re cum alio contende, rumores et novitates ædificationem non afferentes nequaquam narrabis, ne indecenter ride, ne vociferando fac verba, breviter: universos linguæ defectus abscinde. "Quod si opus aliquando fuerit oblectamento verborum ut tristitia paululum remittatur, ait S. Basilius [2], sit sermo vester refertus spirituali lepore, et evangelico sale conditus."

2. — Improbum est ac periculosum si religiosi bini vel terni, tempore recreationis, in cellam alicujus vel ad angulos domus vel ad hortum abeunt, et seorsim ab aliis recreationem transigunt. "Non enim hoc caritas est, ait S. Basilius [3],

(1) L. c. — (2) Const. Monast. cap. XII. P. G. t. 31; col. 1375. — (3) Const. Monast. cap, XXIX. P. G. t. 31; col. 1418, 1419.

sed seditio divisioque, et eorum, qui sic coeunt, improbitatis argumentum, Si enim commune bonum disciplinæ diligerent, qui tales sunt, sine dubio communem æqualemque in omnes dilectionem haberent: si vero secantes ac separantes seipsos, aliqua communitas in communitate fiant, vitiosa est ejusmodi amicitiæ conjunctio. Quare oportet, neque ejusmodi sodalitia permitti in conventibus, neque caritatis servandæ causâ quemquam fieri socium fratris, qui velit improbe agere, et communis disciplinæ jura violare: sed quamdiu omnes in bono permanebunt, unusquisque cum ceteris omnibus sociari ac conjungi debet. "

3. Actus pariter illicitus est recreationes ordinarias non sumere ad normam legum ac ordinationum Ordinis, scilicet sacerdotes cum sacerdotibus, clerici cum clericis, novitii cum novitiis. " Secus jacturam patiuntur caritas, obedientia, pax mutua ac hierarchica reverentia [1]. "

B) Secunda conditio, " ne totaliter gravitas animæ resolvatur. "

Ludo et joco uti quidem licet, sed rationabiliter, sicut somno et quiete. Si igitur, Frater, plus æquo temporis impenditur, non amplius recreatio est, sed occupatio ; non allevatur aut corpus aut animus, sed potius confunditur et opprimitur. Non dico, ait S. Franciscus Salesius [2], inter ludendum lusu et inter conversationem sermone delectari non oportere, alioquin non foret recreatio, sed dico, animum non illis nimium adjiciendum, ut inhærere iisdem cupiamus. Unde S. Thomas dicit [3] : "Et ideo circa ludos potest esse aliqua virtus, quam Philosophus *eutrapeliam* nominat : et dicitur aliquis eutrapelus a bonâ conversione, quia scilicet bene convertit aliqua dicta vel facta in solatium ; et in quantum per hanc virtutem homo refrenatus ab immoderantiâ ludorum, sub modestiâ continetur. "

(1) Commentator l. c. p. 302; n. 2.— (2) Introd. P. III; c. xxxi.— 3) 2. 2. q. 168, a. 2, c.

C) TERTIA RECREATIONIS CONDITIO: "Sicut et in omnibus aliis humanis actionibus, ut congruat personæ, tempori et loco, et secundum alias circumstantias debite ordinetur."

Recole, Frater, quid de hâc conditione dixerimus dum sermo erat *de reformatione membrorum corporis*. Hic unice aliquid adjiciam de rebus in recreationibus tractandis et de modo eas dicendi.

Dicenda vero sunt quæ minime spiritum lædant, et aliquantulum naturæ nostræ recreationi proficiant. Ergo nimis seria et gravia tunc omittenda sunt, aut si aliquid serium se offerat, amicabiliter jucundeque tractandum; non instituatur quasi contio, nec quasi disputatio, sed quidquid in sermonem vocatum est, hilariter et festive tractetur. "In recreationibus clerici præsertim non debent "philosophare," sed corporaliter exerceri, ut expeditiores evadant ad intellectualia et spiritualia. Errant ergo juvenes fratres qui sedentes tantum recreationem habent, vel ipsarum recreationum tempus consumunt legendo. Hinc, in quantum fieri potest, præferenda deambulatio per hortum, vel modestum aliud corporale exercitium juxta probatas consuetudines locorum, exclusâ tamen immoderatâ defatigatione, quæ litterarios labores impedire possit [1]."

Demum, dato signo. sermonem etiam cœptum abscinde, et ori tuo silentii custodiam impone, et tacens simul cum aliis ad Dominum in ecclesiam tende. Sï quid vel in mutuo colloquio erratum fuerit, de eo dolebis, ac veniam humiliter posces, ac gratiam ad sancte vivendum, strenue laborandum in sequenti parte diei, quæ ab hâc horâ incipit, postulabis [2].

§ V. — *De conversatione externâ.*

326. — Semper fovere debemus spiritum et amorem solitudinis, fugam a mundi distractionibus, vitam absconditam

(1) Expositor. l. c. p. 303 n. 3.—(2) Cfr. ALVAREZ de PAZ. *De quotid. virtutum exercit.* Lect. I; cap. XVI.

in Deo. Tranquillitas, quies, solitudo, recessus a mundo sunt tutissimum vitæ internæ spiritûsque religiosi argumentum. Cavendum ergo nobis est, ne in mundo divagemur, neve mundum in claustra, aut *in cellas penetrare sinamus* [1]. Attamen cum vita Franciscana vita sit mixta, aliquando in mundo conversari necesse est. Agemus igitur 1° de periculo in mundo conversandi; 2° de rationibus ob quas liceat sese mundo ingerere; 3° de cautelis in casu adhibendis.

I. — *De periculo in mundo conversandi.*

327. — Quantum religiosorum A) bonos mores corrumpere et B) fervorem Ordinum religiosorum exstinguere soleat nimia, superflua, prorsus impertinens et vana extra monasteria vagatio, et per vicos et plateas civitatum circuitio, docent unanimiter S. S. Patres docetque experientia.

A) **Evagatio bonos mores exstinguit.** — "*Mare* hoc sæculum est, ait S. Augustinus [2], non solum tempestatibus scopulisque periculosum, verum etiam bestiis cupiditatum insidiantibus abundans." — "Amas sæculum, absorbebit te; amatores enim suos vorare novit, non portare [3]". Et S. Bernardus ad sororem scribens, hæc habet [4]: "In monasterio est vita contemplativa, in sæculo est vita laboriosa: in monasterio est vita sancta, in sæculo est vita criminosa: in monasterio est vita spiritualis, in sæculo est vita carnalis: in monasterio est vita cœlestis, in sæculo est vita terrestris: in monasterio est vita quieta, in sæculo est vita turbulenta: in monasterio est vita pacifica, in sæculo est vita litigiosa: in monasterio est vita casta, in sæculo est vita luxuriosa... In monasterio est vita plena virtutibus, in sæculo est vita plena vitiis." Et infra: "Ecce in conspectu tuo bonum et malum, ecce ante

(1) Cfr. Litt. R^mi P. Bernardi ab Andermatt. An. O. M. C. vol. 17; p. 277 seq. — (2) *De cataclysmo*, c. I, P. L. t. 40, col. 693. — (3) S. Aug. Serm. 76, cap. 6 n. 9, P. L. t. 38, col. 482. — (4) *De modo bene vivendi ad sororem.* cap. 20, P. L. t. 184. col. 1237. Non est S. Bernardi.

oculos tuos perditionem animæ et salutem; ecce ante te vitam et mortem. Ecce ignis et aqua, extende manum tuam, elige quod vis." Egregia sunt, et a religiosis iterum iterumque legenda quæ hâc de re Thomas a Kempis scripsit: "Ille vere religiosus est, ait [1], qui sæculo sponte renuntiat, et corde ad sæculum non regyrat;" et alibi [2]: "Raro diu bonus permanebit qui sæcularibus personis libenter se immiscet"; præcipue "tamen juvenibus et novellis nocet visitare amicos sæculares, et patriam requirere nativam, quam reliquerunt." Alio loco [3] exclamat: "Heu! quanti foris vagando perierunt! quanti suæ curiositati serviendo nihil sanctitatis retulerunt!"— "Trahunt desideria sensualitatis ad spatiandum: sed cum hora transierit, quid nisi gravitatem conscientiæ, et cordis dispersionem reportas? Lætus exitus tristem sæpe reditum parit: et læta vigilia serotina, triste mane facit [4]." Et quid dicit tua ipsa conscientia? Nonne sæpius e mundo rediens, tecum adduxisti animam imaginibus vanis aut periculosis repletam, et cui omnis labor serius displicere incipiat? Sæpe diabolus religiosos tali modo seducit: non audens statim proponere peccatum, causat ut dormitent et lente eos in insidias abducat. A gravibus enim peccatis abhorrent, sed e contra non abhorrent a conversatione mundanâ, quæ præ se fert speciem quamdam probitatis et virtutis. Quare Sancti, ad religiosos de mundo agentes, hæc dicunt: quemadmodum pisces, si tardaverint in sicco, moriuntur; ita et monachi extra cellam, et cum sæcularibus immorantes, a quietis proposito et orationis fervore revolvuntur.

B) **Evagatio observantiam et fervorem destruit.**— Quantum damni pro religiosâ disciplinâ afferat inutilis extra conventum evagatio, probat relaxatio in Ordinis principio, et probat hodierna fervoris diminutio.

---

(1) Serm. 14 ad novit. n. 10.— (2) *Dial. nov.* c. 4, n. 4.— (3) Serm. 11, ad novit. n, 4.— (4) *Imit. Christi.* l. I, cap. XX, 7.

1.— *Relaxationis causam* in Ordinis principio evagationem fuisse, apprime ostendit S. Bonaventura [1], in epistolâ ad Provinciales, in quâ de causis relaxationis sui Ordinis loquitur: "Occurrit evagatio plurimorum, qui propter solatium suorum corporum, gravando eos per quos transeunt, non exempla post se relinquunt vitæ, sed scandala potius animarum." Quare contra hunc abusum superiores graviter monet, dicens [2]: "Vagantes compescatis ad quietem."

2.— *Diminutionis porro fervoris hodiernæ* nulla magis exitialis causa, quam inutilis egressio e conventu. "Hodie, proh dolor! nimis frequenter in mundo sumus, et mundus in nostris claustris, ideo non raro cogitamus. loquimur, agimus sicut mundus, in vitâ nostrâ, in nostris institutis, etc., plus minusve mundi vestigia sequimur. Illud: *vos non estis de hoc mundo*, non amplius plene de nobis verificatur, et quidem in non parvum regularis observantiæ detrimentum. Quicumque vero devotionis et orationis spiritu imbutus est, ab eoque animatur, ille remote a mundo vivit, in Deo et pro Deo vivit [3]." "Errant sane, ait R^us^ Albertus a Bulsano [4], qui putant, quod per inutiles suas visitationes, vanasque conversationes sæcularibus placeant, eorumque æstimationem et amorem sibi concilient; cum, experientiâ teste, plerumque contrarium contingat, juxta antiquum adagium: Esto rarus, si vis esse carus." His non obstantibus, Frater, aliquando necessitate compellimur ut mundum ingrediamur.

II. — *De motivis in mundo conversandi.*

328.— Pericula mundi multo minus timenda erunt quoties necessitate compulsus, seu ad divinam explendam voluntatem in mundo conversari teneris. Convenit, ut *scuto bonæ*

(1) Opera, Edit. ad Claras Aquas, T. VIII, opusc. XIX, Epistol. officiales. Epist. I, n. 2, p. 469.— (2) L. c. n. 4.— (3) R^us^ P. BERNARDUS AB ANDERMATT. l. c.— (4) Exp. Reg. cap. III, § 47, n. 1.

voluntatis suæ Deus protegat te [1], et dexteram sicuti Petro tibi porrigat, quum nonnisi ipsius jussu super aquas profundas et turbulentas ambules. Hâc præsuppositâ veritate, hoc primum a temetipso est inquirendum: Deusne ipse me advocat: Aliis verbis: Propter quænam motiva, vel quonam ex fine mundum ingredior? Triplex species motivorum distingui potest: dantur A) motiva scelesta; B) apparenter indifferentia et C) sancta [2].

A) **Motiva scelesta.**— Hæc prætermittimus, nam facere verbum de scelestis, pro religiosis supervacaneum censemus.

B) **Motiva apparenter indifferentia** possunt esse 1° deambulatio extra conventum et dissipatio post laborem; 2° visitationes apud personas sæculares, quæ quomodocumque exigi videntur.

1.— Quoad *deambulationes ordinarias*, quæ moderate fiunt juxta Ordinis consuetudinem, nihil reprehensibile in illis continetur. In confesso enim est apud omnes hominem rebus seriis non semper occupari posse, sed et deambulatione tum corpus tum animum allevari.

Quoad *dissipationem* post labores seu deambulationes *extraordinarias*, nostræ Constitutiones [3] hortantur prælatos ut prudentem adhibeant severitatem, quia facile absque pecuniæ sumptu, vitæ spiritualis detrimento, sæcularium admiratione atque regularis disciplinæ in conventibus perturbatione confici nequeunt. Ergo, omnibus fratribus incumbit obligatio serio ponderandi utrum rationes sufficientes adsint annon ut talia a Superioribus efflagitent.

2.— *Visitationes* quæ festi aut recreationis causâ apud sæculares instituuntur, a Constitutionibus nostris [4] merito vituperantur. Profecto religiosus vir facile mundanis festis, et sæcularium conversationibus inquinatur. Quum recreationis indigemus, numquid necesse est, Frater, ut illam

(1) Ps. v, 13.— (2) cfr. MASSILLON. Episc. *Conferentiæ*. Conf. 8.— (3) Const. O. M. C. n. 73.— (4) Const. O. M. C. n. 72.

inter homines mundanos quæramus? Nonne inter confratres et ecclesiasticos viros invenire poteris homines sapientes, rationabiles, indolis suavis, ac virtutis firmatæ, quibuscum gaudium piæ conversationis et innocentis recreationis gustare possis?

C) **Motiva sancta.** — Sunt ea quæ revera securum reddunt introitum in mundum. Sic Jesus Dominus ipse intrat domum publicani ut eum filium Abrahæ faciat; Hierosolymam ascendit die festo, ut gloriam Patris, propter irreverentiam vendentium læsam, restituat. Sic Apostoli ejus jussu intrant in domos, ut pacem ejus communicent. Sic et Regula Constitutionesque nostræ volunt ut non meram contemplativam, sed etiam activam vitam ducamus, pro quâ mirabili vitâ ad exemplum Christi et Seraphici Patris, conventus relinquendus est.

Hæc et alia motiva, quæ caritas ac obedientia postulant, probata sunt et sancta.

III. — *De cautelis adhibendis.*

329. — Seraphicus Pater [1] fratres suos monet "*ut quando vadunt per mundum*, exemplo Christi et discipulorum suorum, *non litigent*, alicui inferendo contumeliam; *neque contendant verbis*, pertinaciter affirmando sententiam suam..., *nec alios judicent*, dubia in pejorem partem interpretando, ut sic servetur innocentia exterior et interior... *Sed sint mites*, cedendo improbitatibus; *pacifici*, minoritatis suæ servando ordinem; *et modesti*, per disciplinam sensuum, operum et verborum; *mansueti*, moribus non impetuosi; et *humiles*, nullum honorem appetendo et omnem gloriam fugiendo..." Et pro speciali disciplinâ *verborum* addit: " *Honeste loquentes omnibus, sicut decet*, omnem scilicet hominem pro sui statûs gradu reverendo." [2] — " Et in quamcumque

(1) Reg. cap. III.—(2) S. BONAV. *Exp, super Reg.* cap. III; n. 11, 12.

domum intraverint, ad procurandam animarum scilicet salutem... *primum dicant:* [1] *Pax huic domui, et secundum sanctum Evangelium de omnibus cibis, qui apponuntur eis, liceat manducare.*" [2]

Hæc omnia, juxta doctrinam Speculi disciplinæ [3], ad tria revocantur, ad ea scilicet quæ observanda sunt A) quoad societatem, B) quoad suam propriam personam, et demum C) quoad domos quas fratres ingrediuntur.

A) **Quoad societatem.** — Religiosi numquam soli, sed semper cum socio e conventu exire debent. "Fratres, aiunt Constitutiones nostræ [4], sine necessitate aut rationabili causâ e conventu incomitati ne exeant, præsertim si agatur solum de modestâ recreatione quæ religiosis concedi solet, sed ad exemplum discipulorum sanctissimi nostri Salvatoris, *cum socio* pergant. Nec in viâ se ab invicem dissocient nec verbis contendant, sed alter alteri cum omni caritate et humilitate, more Christi sanctissimi, spiritualiter obedire et famulari satagat, quum sint Fratres in Christo, et, si opus fuerit, se mutuo fraterne corrigant; quod si emendatio non sequatur, alter alterius defectus suo prælato denuntiet."

Omnibus fratribus inservire possunt hæc S. Patris verba [5]: "In nomine Domini ite bini et bini per viam humiliter et honeste... Verba otiosa et inutilia non nominentur in vobis; licet enim ambuletis, tamen conversatio vestra sit ita humilis et honesta sicut in eremitorio aut in cellâ essetis... Frater enim corpus est cella nostra et anima est eremita, quæ moratur in cellâ ad orandum Dominum et meditandum de ipso, unde si anima non manserit in quiete in cellâ suâ, parum prodest religioso cella manufacta. Talis sit vestra conversatio inter gentes, ut, quicumque vos audiet vel videbit, gloriosum Patrem cœlestem et Deum laudet devote."

---

(1) Matth. x; 12. — (2) S. Bonav. l. c. n. 15. — (3) Pars I, cap. xxviii et seq. — (4) Const. O. M. C. n. 74. — (5) *Opusc.* Ed. Wadding. Coloniæ, 1849, collat. 22.

B) **Quoad teipsum.** — Inspiciamus quomodo te 1° in factis et 2° in verbis disciplinate geras oportet.

1. — In FACTIS: *a)* honestatem; *b)* devotionem; ac *c)* discretionem semper observa.

a) Honestas requirit, ait *Speculum Disciplinæ* [1], ut dissolutiones tam manuales quam alias, quæ cursitando vel aliter quomodolibet fieri possunt, penitus vites. "Multa enim ex hoc, teste experientiâ, inconvenientia possunt sequi, hominibus frequenter, de quibus non advertitur, videntibus quæ aguntur. Non sunt brachia notabiliter denudanda, nec vestes nimium succingendæ, vel aliter irreligiose tenendæ."

b) Devotio postulat ut quando transis juxta ecclesias, necnon juxta cruces Domini Jesu aut imagines Sanctorum, eis inclinationibus reverentiam exhibeas, et cœmeteria absque oratione pro defunctis nullatenus pertranseas [2].

c) Discretionis est, per consilium senioris fratris omnia quæ in itinere facienda sunt, moderare. "Est ante omnia semper imprimis divini pensum officii devote solvendum, ne fratres se magis cursores quam religiosos exhibeant, et contra Religionis propositum de accessorio principale facere convincantur."

2. — In VERBIS attendere debes tam ad *a)* materiam quam *b)* ad vocem.

a) QUOAD MATERIAM. — Si occurrerint homines, debes primo eos humiliter salutare, et quia in Testamento suo Divus Pater Franciscus ait sibi a Domino hoc revelatum fuisse, quod ad exemplum Christi salutantes dicere deberemus: *Dominus det vobis pacem,* Constitutionibus nostris [3] statutum est, ut fratres hâc evangelicâ vel aliâ quâvis utantur religiosâ et piâ salutatione, quando homines alloquuntur. Deinde "seniorum erit, dicit Speculum Disciplinæ [4], coitinerantibus et his, cum quibus aliquando loqui contigerit, aliquid ad ædificationem vel consolationem proponere... Si vero non

(1) L. c. n. 2. — (2) Cfr. Spec. Disc. l. c. — (3) n. 75. — (4) L. c. n. 3.

affuerint homines, de Deo verba Fratrum convenit esse; ipse namque itinerantibus et loquentibus de se discipulis itinerationis factus est comes. Turpissimun est nescire tempus nisi frivolis et fabulosis narrationibus detinere." Juxta S. Bonaventuræ doctrinam [1], tria in conversatione reticenda sunt:

a) Singularia bona: cave ergo ne garrias de tuis tuorumque fratrum dotibus: talis jactantia et Deo et hominibus invisa est, et pro honore contemptum producere solet, juxta adagium: *propria laus sordet.*

b) Vitia et peccata: multo magis cavere debes, ne graviores inordinationes, quæ forte in Ordine contigerunt, aliis manifestes; talia enim manifestantes et deterrimam detractionem committunt, et maximum scandalum præbent, et præter pœnas tum a Constitutionibus, tum a capitulis generalibus statutas, maledictionem divinam incurrunt; impio Cham enim similes facti sunt.

c) Facta interiora: neque tantum de gravioribus inordinationibus tacendum, sed etiam sollicite cavere debes, ne unius aut alterius religiosi leviores defectus propalentur, et contemptui aut risui exponantur. Denique magna sæpe imprudentia est, sæcularibus ea patefacere quæ ad regularem disciplinam spectant; quia in sæcularibus, qui res monasticas debito modo ponderare nesciunt, facillime sinistra judicia producuntur. [2]

b) QUOAD VOCEM.— Ista omnino debet esse demissa. "Clamosam locutionem, prosequitur idem Speculum [3], quæ numquam religiosam decet personam, penitus vitent, maxime inter fruteta et nemora existentes; siquidem juxta vulgare proverbium, [4] nemus aures, et campus seu planities oculos habere dicuntur. Si qui forte dissolutiones, aut

(1) Opera T. VIII, op. 13, quæst. in Reg. q. 21.— (2) Rus P. ALBERTUS A BULSANO, cap. III, § 49, n. 1.— (3) L. c.— (4) S. BERNARD. *de moribus et officio episcoporum*, alias epist. 42; c. 6, n. 21. P. L. t. 182, col. 823.

clamorosas disputationes, verborum altercationes vel alia, quæ offensionis materiam extraneis dare possunt, vitare inter homines negligunt; nequaquam eos timoratos dixerim, aut zelum religionis habere."

C) **In domo sæcularium.**— In domo sæcularium habenda est ubique circumspectio et cautela 1. circa personas; 2. circa negotia et 3. circa alimenta.

1. CIRCA PERSONAS IN GENERE, exhibe te semper ut servum Dei. Esto in aspectu, gestu et omni actione tuâ serius, religiosus et modestus. Status et qualitas hominum differens differentiam exigit conversandi. Habe te prudentem; cum differentibus differenter, cum omnibus tamen caute. Esto simplex, non stolidus; humilis, non dejectus; mansuetus, non blandus; hilaris, non lascivus; affabilis, non vaniloquus aut scurrilis. Quinimo interest sapientis ut sic, si res exigit, se a rigore interdum disciplinæ remittat, modum tamen modestiæ nec in ipsâ remissione dimittat. Imputanda tamen remissio, ubi nulla decentiæ vel utilitatis intentio. [1]

IN SPECIE vero a feminarum domo, fratres semper in quantum fieri potest, declinent, Audi enim S. Basilium [2]: "Operæ pretium est et mulierum colloquia et consuetudines quam maxime fugere, nisi inevitabilis quædam necessitas adigat ad collocutionem."

Quod si devenerimus ad hoc necessitatis, ab his *tamquam ab igne* cavendum est, et ab ipsis ocissime et celerrime secedendum. Considera autem quid eâ de re Sapientia ipsa dicat [3]: *Alligabit quis ignem in sinu, vestes autem non comburet? aut ambulabit quis super carbones ignis, et pedes non comburet?* Seraphicus Pater sciens quam omnibus necessaria sit castitas, sed maxime religiosis viris, quorum vita debet esse aliorum eruditio et assidua salutis prædicatio,

(1) *Specul. disc.* pars I, cap. XXX, n. 3.— (2) S. BASIL. M. *Const. monast.* c. III, n. 1. P. G. t. 31, col. 1343.— (3) PROV. VI, 27, 28.

præceptum de vitandis suspectis consortiis vel consiliis mulierum in Regulâ [1] posuit. Et merito quidem, nam in nobismetipsis idem germen corruptionis ac ceteri homines portamus. Custodia sensuum et vigilantia unicum remedium præbet. Statim ubi hæc negligimus, perimus. Omnia ergo apud sexum femineum periculis plena sunt. Nec te securum esse putes. Hæc enim securitas insidia diabolica est. Quodsi Paulus, ad tertium cœlum raptus, stimulum carnis a se tolli usque ter deprecatur, si Sanctis anachoretis, inter rigidissimas pœnitentias deserti, si et ipsi Seraphico Patri adeo pugnandum erat adversus periculosas imagines, tu, cujus mores nihil hujus severitatis habent, securus sis in medio mundi! " Fugio, ne vincar, ait S. Hieronymus. [2] Nulla securitas est, vicino serpente dormire. Potest fieri ut me non mordeat; tamen potest fieri, ut aliquando me mordeat. "

2. CIRCA NEGOTIA sæcularium semper caute procedendum est. Dedecet virum religiosum ea temerarie curare. " Si de animæ negotio agitur, apponendum est quidem consilium ab his qui habent officium et peritiam consulendi. Alias non est *militantis Deo*, se iterum occasione propinquorum vel amicorum *sæcularibus implicare negotiis* [3], quæ mundo moriens abdicavit. " [4]

3. CIRCA ALIMENTA. — Quamvis secundum Regulam *de omnibus cibis qui apponuntur liceat manducare*, tamen notandum est, ait S. Bonaventura, [5] quod hæc verba non simpliciter enuntiantur. Sed dicendo: " *secundum Sanctum Evangelium*," licentiam temperat, ut scilicet fiat secundum regulam evangelicæ honestatis." Unde honeste te habeas oportet, et quoad cibum et quoad potum.

---

(1) Cap. XI. — (2) *Adv. Vigil.* n. 16. P. L. t. 23, col. 368. — (3) II TIM. II, 4. — (4) *Specul.* p. I, cap. XXX, n. 6. — (5) *Exp. super Reg.* cap. III, n. 15.

a) Quoad cibum: attende ne propter *quantitatem* vel *qualitatem* de gulæ vitio reprehendi possis. Et optime notat Seraphicus Doctor [1]: "Ubi est ferculorum superfluitas, non est evangelicæ sanctitatis superfluitatem usu suo, vel verius abusu approbare; sed magis, necessitate acceptâ, dissimulare prudenter quod nequit tunc sine scandalo reprehendi." Et hic memento verborum Bernardi a Bessa [2]: "Verum quam turpe sit pauperibus hominibus cibaria quærere lautiora et appositis non esse contentos, de modo præparandi cibum disponere, aut quomodo præparetur;... cibum aliquem in speciali laudare, ut de eisdem amplius apponatur,... quis sanæ mentis ignorat?"

b) Circa potum: observa temperantiam quam diligentissime. Turpissimum enim est de nimiâ potatione notari. Fratres "cavere debent, ait Speculum [3], ne post refectionem, etiamsi vinum sæpius offeratur, frequenter bibant.... Vigilare ad ignem sitim provocat, et bibitare compellit, gravat corpus, exhaurit spiritum.... O quoties est serotinis necessaria verbis correptio matutina! Mane prædicant docti, sero concionantur indocti."

CONCLUSIO: Cum conversatio externa multis pateat periculis, sequere consilium S. Basilii [4]: "Si necessitate quâpiam urgente contigerit te e cellâ egredi, tunc Dei amore ceu thorace circummunitus, insertâ in manum caritate Christi, oppugnatisque per omnem continentiam incursibus voluptatum, simul ut negotium absolveris, *statim revertere*, non immorans, sed ad reditum velocibus alis usus, et tamquam innocens quædam columba, ad arcam unde emissus fuisti, confugiens, ferens in ore misericordiam Christi, sicque internis cogitationibus persuade, te requiem salutarem in nullo alio loco invenire posse."

---

(1) *Exp. super Reg.* cap. III, n. 15.—(2) *Spec. Disc.* cap. XXXII, n. 4.—(3) *Spec. Disc.* cap. XXXII, n. 2 et, 3.—(4) Serm. de renunt. sæc. n. 5, P. G. t. 31, col. 638.

§ VI. — *De dormitione ac nocturnâ quiete*

330. — Horâ quiescendi, quæ conscientiæ discussionem et meditationis præparationem subsequitur, te ad somnum parare teneris. Ut autem cum Prophetâ [1] dicere possis: *In pace in idipsum dormiam et requiescam*, oportet, Frater: 1. ut tempore statuto quietem sumas et quidem 2 modo religioso; 3. resistendo, si forte in insomnolentiâ occurrant, diabolicis fraudibus.

A) **De tempore quietis.** — Nitaris, ait Vincentius Ferrerius [2], circa somnum et vigilias modum debitum custodire, in quo valde difficile est habere mensuram. Ceterum hoc nota quod duo sunt in quibus specialiter imminet periculum corpori, et per consequens animæ: si discretionis limites excedas, scilicet in nimiâ abstinentiâ, et vigiliâ inordinatâ. Serotino autem tempore hanc consuetudinem serva, ut non multum vigiles: nam per vigilantiam serotinam impeditur attentio et devotio in matutinali officio. Talis est enim communiter somnolentus, gravis et indevotus. Imo aliquando ex toto a nocturnali et matutinali officio cogitur abstinere.

Non præmaturo, sed statuto tempore ibis ergo ad necessarium somnum capessendum.

B) **De religioso modo.** — Nocturnam requiem adire debes, Frater, rectâ ac purâ intentione, scilicet ut vires resumas ad Deo melius serviendum. Ad hoc præstandum sequentia maxime adjuvabunt documenta:

1. ANTE CUBITUM. — Immediate ante cubitum, etiam si cum communitate recitaveris preces vespertinas, flectas genua versus sacratissimum Eucharistiæ Sacramentum: Dicas ter salutationem angelicam in honorem Immaculatæ Conceptionis B. M. Virginis, patronæ Ordinis Seraphici; Gratias

(1) PS. IV, 9. — (2) S. VINC. FERR. *De vitâ spirit.* cap. VII, apud Rousset. *Directorium asceticum*, Friburgi Brisgoviæ, 1892.

agas dein pro beneficiis quæ hâc die percepisti; Ex intimo corde elicias actum contritionis de peccatis commissis, demum humiliter inclinatus petas dulcissimi Jesu benedictionem.

Surgens deinde aspergas aquâ benedictâ lectulum dicens: "Noctem quietam concedat mihi Dominus, hostes meos a longe repellat et angeli ejus me in pace custodiant. In omni respiratione Deum laudare et glorificare intendo." Denique devote signo crucis edito in lectulo te honeste colloces.

2. In lectulo, Frater, rite ordinare debes tam *corpus* quam *animam.*

Dispositio corporis. In strato te honestissime componas, junctis manibus in modum crucis ante pectus et decenter tectus etiam in magno æstu. "Honeste et composite jaceas in dextro, vel sinistro latere, ait Seraphicus Doctor [1], numquam tamen supinus vel aliter inhoneste. Numquam dormias cum manibus in sinu positis, nec cruribus elevatis vel discoopertis, sed semper teneas tunicam inter crura et nullus te inveniat inhoneste jacentem." Addit Thomas a Kempis [2]: "Nec crebro te vertas, sed quiete et custodite jaceas; memor Christi in cruce pendentis, qui in patibulo, non in molli lecto moriens obdormivit."

Dispositio animæ. Sit lectus tuus velut sepulchrum, in quo modicum quiescas, inde paulo post resurgas ad vigilias et Dei laudes celebrandas. Quanto præparatior transis dormitum, tanto expeditior eris ad surgendum [3]. In lecto sic positus [4], donec somnus te occupet, dic psalmos, vel aliud utile meditare, vel quod utilius est, imaginare Jesum in suâ passione. Dominus dixit ad virginem Mechtildem [5]: "Quando quis somnum capere vult, meditetur aliquid de me, aut mecum loquatur. Ita enim, licet corpore dormiat, mente tamen

(1) S. Bonav. *Reg. Nov.* Cap. vii, n. 1.— (2) Thomas a kempis. *Exercitia spirit.* cap. xi, n. 3.— (3) Thom. a Kemp. l. c. n. 2.— (4) S. Bonav. l. c.— (5) Lib. III, spir. grat. apud Lud. Blosium, *Conclave animæ fidel.* P. II, c. ix, n. 3.

vigilabit ad me : et si in somnis aliquid minus honestum passus fuerit, atque evigilans senserit hoc sibi displicere, molestumque esse, signum est quod a me nullatenus sit separatus. Etiam dormiturus quisque desideret, ut singulas respirationes quas nocte illâ faciet, tamquam eximiam mei laudem suscipiam : et ego, qui sanctis votis piæ amantisque animæ deesse non possum, in veritate desiderium ejus adimplebo. "

C) **De insomnolentiâ et diabolicis fraudibus.**— 1° *De insomnolentiâ.* Si vero, Frater, omnino quiescere non valeas, et inde plurimum debilitatus, viribusque destitutus sis, offer Domino hanc insomnolentiam ad salutem omnium. Cum Virgo Gertrudis noctem quamdam pene duxisset insomnem, dixit illi Jesus [1] : " Quando quis ex vigiliâ lassatus ac viribus destitutus rogat me, ut ego ipsi ad laudem meam et ad virium reparationem aliquam somni requiem concedam, si tunc eum non exaudiero, et ipse patientiam amplectendo, defectum suum humiliter supportaverit ; hoc benignitas mea gratissimum habet. Et in infinitum acceptius mihi est, dum quis in infirmitate suâ post consumptas per vigiliam vires, defectum illum humiliter sustinendo mihi offert, quam dum aliquis corpore sanus, qui bene vigilare potest, totâ nocte in oratione pervigilat."

2° *De diabolicis fraudibus.* — In insomnolentiâ diabolicas sæpe experimur tentationes et fraudes. Quare quoties expergisceris, mentem protinus piis suspiriis ad Deum eleva. Si vero caro titillat, si tetra imago incidit, si quævis alia passio movet, nec quiescere te sinit, signa frontem, os et pectus : ut Deus cor tuum ab omni malo præservet, renesque constringat. Meditare quoque ignem æternum, supplicia sanctorum Martyrum. Sic, Deo juvante, ista cogitans,

(1) Lib. III cap. 52 apud L. Blos. *Conclav. animæ fidel.* P. II ; cap. IX ; n. 4.

ignem igne superabis, diabolum confundes [1]. Sed ante omnia, uti jam diximus, recordare passionis Domini Jesu. "Quodsi, inquit Seraphicus Doctor [2], sollicite cogitabis, vix aut numquam poterit te diabolus molestare, quia per devotam meditationem passionis Jesu Christi, omnis exercitus dæmonum effugatur."

Tamen hic etiam discretione utere, ne somnus naturæ necessarius ob nimiam contentionem plus æquo abrumpatur.

(1) Cfr. Thom. a Kemp. *Exercit. spirit.* cap. XI; n. 4.—(2) S. BONAV. l. c.

LIBER SECUNDUS.

Secunda confirmatio statûs gratiæ et conformatio ad Christum per praxim virtutum.

331. — Varia perfectionis instrumenta de quibus in superiore libro sermo fuit, aptissima quidem media sunt ad divinam impetrandam gratiam, ut homo, a peccato jam mundatus, intellectûs tenebras propulsare possit, voluntatis debilitatem stabilire, partem sensibilem regere actionesque omnes recte dirigere. At perfecta confirmatio statûs gratiæ, et conformatio vitæ ad Christum, requirit ut homo ad statum supernaturalem evectus, gratiâ Dei suffultus, in dies proficiat de virtute in virtutem; aliis verbis, fructum hæc exigit bonorum operum ut lux gratiæ et ardor caritatis in dies fiat major ac illustrior, simulque homo æmuletur semper charismata meliora. Aurora enim crescit non subito, sed paulatim ac tantâ fortitudine, ut nulla vis creaturæ possit illius augmentum impedire. Sic anima justificata quæ per varia supradicta instrumenta in Deum, a quo suum incrementum sperat, respicit, paulatim proficit de virtute in virtutem, et tantâ quidem efficaciâ ut nemo ejus impedire possit spiritualem profectum.

Ad hunc vero supernaturalis vitæ progressum recte intelligendum, necesse est, Frater, ut varia ejus elementa debito modo cognoscas.

Scito ad vitam spiritualem, sicuti ad vitam naturalem constituendam, tria requiri et sufficere elementa, nempe: *principium vitale, facultates operativas* et *actus vitales.*

In vitâ naturali *principium vitale* est *anima rationalis*, ex quâ tamquam e principio profluunt *variæ facultates*, quibus homo, Dei auxilio naturali adjurus, elicere potest *actus vitales*.

In vitâ autem supernaturali tria elementa a Deo in animâ justificatâ infunduntur. Equidem:

1. — *Gratia habitualis* est veluti *novum principium vitale*, animam elevans ad novum gradum vitæ intellectualis, qui vitam nostram rationalem longe excedit.

2. — *Virtutes infusæ* merito habentur ut *novæ facultates*. "Sicut ab essentiâ animæ effluunt ejus potentiæ, quæ sunt operum principia, ait S. Thomas [1]; ita ab ipsâ gratiâ effluunt virtutes in potentias animæ, per quas potentiæ moventur ad actus."

3. — *Gratiæ actuales* justificatos excitant et adjuvant ut *de facto* actus *supernaturales et meritorios* eliciant.

Divisio. — De his tribus elementis, nempe 1. de gratiâ habituali; 2. de virtutibus infusis et demum 3. de actibus supernaturalibus et meritoriis hic agemus.

(1) 1. 2. q. 110, a. 4; ad 1.

TRACTATUS I

DE GRATIÂ HABITUALI.

332. — Deus, intuitu meritorum Christi Domini, vitam supernaturalem, per peccatum amissam, formaliter *per gratiam* et instrumentaliter *per sacramenta* restituit, uti jam vidimus quando sermo erat de *reformatione deformatorum.* Hujus gratiæ 1. natura et 2. excellentia paucis verbis hic exponendæ sunt [1].

Art. I. — De naturâ gratiæ.

333. — I. **Gratiæ notio.** — Nominis gratiæ multiplex est acceptatio, et secundum communem modum loquendi, *triplíciter* gratia accipi consuevit [2]. Uno modo pro *dilectione* alicujus, sicut consuevimus dicere, quod iste miles habet gratiam regis, i. e., rex habet eum gratum. Secundo sumitur pro aliquo *dono gratis dato,* sicut consuevimus dicere: "hanc gratiam facio tibi." Tertio modo sumitur pro *recompensatione beneficii* gratis dati, secundum quod dicitur: "agere gratias beneficiorum." Hic gratiæ nomen secundâ accipitur significatione, et in genere significat *donum gratis collatum.*

II. — **Gratiæ præcipuæ divisiones.** — Gratia sic accepta multiplex est et partiri potest:

1° In gratiam increatam et creatam.

a) Gratia increata est donum increatum nobis collatum. Sic divinitus nobis dona increata conceduntur: ut ita unige-

(1) Cfr. Conc. Trid. sess. VI; *de Justif.* cap. 7. — (2) S. Th. 1. 2. q. 110; a. 1.

nitus Dei Filius, quem Pater diligens nobis dedit [1]; ut Spiritus Sanctus, qui datus est nobis [2]; et ut ipse ille amor divinus, quo Deus nos prosequitur, et qui fons est inexhaustus tot gratiarum.

b) Gratia creata est donum creatum nobis collatum.

2° GRATIA CREATA distinguitur in *gratiam naturalem et supernaturalem.*

a) Gratiâ creatâ naturali significantur illa vera bona naturalia nobis gratis et ex divinâ benevolentiâ collata. Porro singula Dei beneficia, quæ naturæ complexu continentur, gratiæ nomen merentur. Nam hæc beneficia, absque meritis nostris ac debito, nobis divina Benignitas ac Providentia largitur, uti S. Augustinus [3] declarat, dicens: Quâdam non improbandâ ratione dicitur gratia Dei quâ creati sumus, et de hoc tanto beneficio Creatori nostro gratias agere debemus; unde merito et ista gratia dici potest. quia non præcedentium aliquorum bonorum operum meritis, sed gratuitâ Dei bonitate donata est. Sic dicere possumus magnam gratiam esse quod Deus providentiâ suâ universum mundum alit.

b) Gratiâ creatâ supernaturali significantur ea sola dona quæ naturæ rationali gratis superaddita sunt et per se ad vitam æternam consequendam conducunt. Hæc gratia supernaturalis sola, in sensu stricto, usu loquendi biblico et ecclesiastico, gratia vocari solet, et de hâc tantummodo *gratiâ* hic agemus.

3° RATIONE FINIS, gratia subdividitur in *gratiam gratis datam* et *gratum facientem.*

a) Gratia gratis data non immediate ad propriam salutem accipientis. sed ad aliorum adjutorium confertur, ut donum miraculorum, prophetiæ, etc.

(1) JOAN. III; 16. — (2) ROM. V; 5. — (3) Epist. 177 n. 7; P. L. t. 33; col. 767.

b) Gratia gratum faciens a Deo conceditur immediate ad nostram propriam sanctificationem et utilitatem, ut fides, spes, caritas.

4° Hæc gratia gratum faciens alia est *actualis*, alia vero *habitualis*.

a) Gratia actualis et transiens est auxilium quoddam quo Deus intellectum illustrat et voluntatem movet ad eliciendos actus supernaturales, uti sunt v. g. piæ mentis illustrationes.

b) Gratia habitualis est qualitas supernaturalis permanenter animæ inhærens, eamque refingens, et ad ordinem supernaturalem elevans. Aliis verbis, gratia habitualis est veluti *novum* atque divinum animæ *esse*, *nova* animæ *vita*, *non* quidem *substantialis* sed *accidentalis*.

Gratia habitualis, hoc veluti vitæ supernaturalis principium vitale, a Deo solo in animâ infundi et sustentari potest, ut apprime S. Augustinus [1] docet: " Unde vivit caro tua? De animâ tuâ. Unde vivit anima tua? De Deo tuo. Unaquæque harum secundum vitam suam vivat. Caro enim sibi non est vita; sed anima carnis est vita. Anima sibi non est vita, sed Deus est animæ vita."

Differentia inter gratiam habitualem et gratiam actualem igitur hæc est, quod prior est habitus permanens, inhærens *substantiæ* animæ, posterior vero motio seu actus transiens, *facultates* animæ tantummodo afficiens.

Gratia habitualis merito ab Apostolo [2] vesti comparatur: *quicumque*, ait, *in Christo baptizati estis, Christum induistis. — Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitiâ, et sanctitate veritatis.* [3]

Naturam hujus gratiæ melius intelliges, Frater, sedulo ejus excellentiam investigando.

---

(1) Serm. 156, cap. VI; n. 6. P. L. t. 38; col. 853.— (2) GAL. III; 27.— (3) EPHES. IV; 23, 24.

Art. II. — De gratiæ habitualis excellentiâ.

334. — Cum considerationes de gratiæ habitualis excellentiâ admodum proficuæ sint ad virtutem colendam, S. Mater Ecclesia fideles omnes exhortatur ut sedulo S. Spiritûs operationes in animâ justificatâ quam diligentissime meditentur. "Vehementer optamus, ait Leo P. P. XIII [1], ut fides excitetur vigeatque in animis de mysterio Trinitatis Augustæ, ac præsertim pietas augeatur et caleat erga divinum Spiritum, cui plurimum omnes acceptum referre debent quotquot vias veritatis et justitiæ sectantur : nam, quemadmodum Basilius prædicavit [2] : "Dispensationes circa hominem, quæ factæ sunt a magno Deo, et Servatore nostro Jesu Christo juxta bonitatem Dei, quis negabit per Spiritûs gratiam esse adimpletas?"

"Quapropter, ait Summus Pontifex [3], quotquot sunt sacri concionatores curatoresque animarum, hoc meminerint esse suum, ut quæ ad Spiritum Sanctum pertinent diligentius atque uberius populo tradant ; sic tamen ut difficiles subtilesque absint controversiæ, et prava eorum stultitia devitetur qui omnia etiam arcana divina temere conantur perscrutari."

Ut igitur Spiritûs Sancti effusio per gratiam tibi melius innotescat, dicemus 1. de prærogativis gratiæ habitualis in genere; 2. de ejus effectibus formalibus, i. e. essentialibus in specie ; ac 3. de aliquibus ejus effectibus secundariis.

§ I. — *De prærogativis gratiæ habitualis in genere.*

335. — Medium aptissimum, Frater, ad gratiæ habitualis

(1) Encycl. "*Divinum illud munus*" 9 Maii 1897. — (2) De Spir. S. cap. XVI, 39. P. G. t. 32; col. 139. — (3) Leo XIII; l. c.

prærogativas illustrandas est eam luci comparare, [1] nam similis est luci 1. ratione originis; 2. ratione virtutis; et 3. ratione proprietatum.

1. *Ratione originis.*— Deus Pater luminum est. [2] At omnium participationum ad extra nulla nobilior est gratiâ, proinde ratione originis lumini similis est gratia.

2. *Ratione virtutis.*— Lux enim: *a)* dissipat tenebras; *b)* non tantum exterius sed intus pervadit corpora pellucida: Ita gratia omnes recessus animæ pervadit, penetrat, omnia refingit, *c)* Lux confert rebus colorem, pulchritudinem, adeo ut eâ recedente omnia horreant, amittant splendorem: eâ incidente in crystallum, hoc redditur soli persimile; ita gratiâ absente bona vel maxima carent pretio, eâ præsente deificatur homo. *d)* Lux dilatat, ita gratia dilatat corda, ut mundus ipsis sit angustus nimis. *e)* Lux calefacit, ita gratia sancto nos accendit amore. *f)* Lux attrahit, ut omnia respiciant solem: ita gratia corda attrahit ad Deum. *g)* Lux fecunditate donat: ita gratia animas ante steriles ad opera salutis reddit intentas. *h)* Mediante luce imagines admodum expressæ obtinentur, ut in speculo vel ope photographiæ: ita gratia nos reddit deiformes.

3. *Ratione proprietatum.*— Nil luce purius, candidius, serenius, hilarius, subtilius, actuosius, mitius, etc. Jam vero proprietates analogas communicat gratia animæ, ut patet ex vitis sanctorum.

Sed ad hujus gratiæ excellentiam clarius significandam, aliquot prærogativas in specie insinuare juvabit.

§ II. — *De effectibus formalibus.*

336. — Effectus essentiales quos gratia habitualis per suam in animam infusionem producit, præsertim sunt se-

(1) Cfr. SCHEEBEN, *Die Herrlichkeiten der götth. Gnade.* L. 3. cap. 1. Apud Hurter, Medulla Theol. Dogm., Œniponte, 1880. Tract. VIII, n. 932.— (2) JAC. I, 17.

quentes: 1. Ex peccatore hominem reddit justum; 2. amicum Dei; 3. habitaculum Spiritûs Sancti; 4. divinæ naturæ consortem; 5. filium Dei adoptivum; 6. heredem regni cælestis. Alius adhuc adest effectus essentialis, scilicet specialis dignitas et valor quem justorum actibus tribuit. De hoc vero infra, ubi de actibus supernaturalibus et meritoriis.

I.— Ex peccatore gratia reddit hominem justum.

Per infusionem gratiæ habitualis, Frater, primo remittuntur peccata simulque interior renovatur homo et redditur justus.

1° **Peccata remittuntur.**— Gratia delet malorum omnium maximum, delet peccatum mortale quoad culpam et quoad pœnam æternam ipsi debitam. Omnia peccata, etiamsi sunt innumera, delentur perfecte, ipsius infusionis momento, nam, ut ait Apostolus [1]: *Eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ.*

In infelicissimo peccati statu aliquando fuistis, Fratres, sicut et ceteri homines, sed per gratiam: *abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.* [2] Gaude, iterum dico, gaude, siquidem gratiam accepisti, nam: [3] *Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras.* Ne turpitudo eorum te formidare faciat, nam: [4] *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Audi Dominum Jesum per Isaiam [5] dicentem: *Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor.*

2° **Homo redditur justus.**— Gratia non solum peccata delet, sed statum hominis mutat mirum in modum: Ex vili filio Adæ, princeps nobilis fit supernæ civitatis. Potest rex

(1) Col. I, 13.— (2) I Cor. VI, 11.— (3) Ps. CII, 12.— (4) Is. I, 18.— 5) XLIII, 25.

terrestris, Frater, nobilitate quempiam dotare, re ipsâ tamen nihil in eo mutat. S. Gregorius de hâc hominis renovatione scribens, ait: [1] "Ecce serenissimus Dominus imperator fieri simiam leonem jussit. Et equidem, pro jussione illius, vocari leo potest, fieri autem leo non potest." Deus vero, qui *vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt* [2], et cujus velle est posse, insignia nobilitatis per gratiam confert et hominem peccatorem in justum immutat. "Justificatio, ait Concilium Tridentinum [3], non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum, unde homo ex injusto fit justus, et ex inimico amicus, ut sit heres secundum spem vitæ æternæ." [4] Et quidem, bene dispositus est ad omne id, quod est debitum secundum lumen fidei. Ratione enim virtutum infusarum, quas secum coherentes habet gratia, recte ordinatur justificatus ad Deum, seipsum et proximum, uti postea videbimus.

Quamvis justitia per gratiam accepta secundum se perfecta sit, scito tamen hominem justificatum non esse perfectum statim summo gradu, sed posse et debere in eâ crescere. Distinguitur enim justitia prima et secunda. Eo enim momento quo gratia infunditur, homo constituitur justus; operando dein secundum suam novam conditionem, perficitur ejus justitia.

Justificatus igitur per gratiam habitualem, Frater, actu juste operans in justitiâ crescere potes.

II. — Gratia reddit hominem Deo gratum ejusque amicum.

337.— Cum gratiæ sit nos Deo reddere gratos, merito gratiæ habituali effectum istum tribuere possumus; est

(1) Lib. I, Epist. ex Regist. indict. 9 Epist. 5, P. L. t. 77, col. 450.— (2) Rom. IV, 17.— (3) Sess. VI, cap. VII.— (4) Cfr. Supra, De reformatione deformatorum.

enim centrum, finis et meta reliquarum omnium gratiarum; ita ut S. Thomas dicere possit: [1] "Sicut albedo facit album parietem, sic gratia in animam agit mundificando et *gratificando.*"

Hæc gratificatio per gratiam, non ea est, Frater, quâ Deus omnes creaturas bonitate aliquâ præditas amore prosequitur, sed est gratificatio *specialis*, quatenus scilicet hominem sic Deo reddit acceptum, ut sibi in illo complaceat ut in amico carissimo, uti postea dicemus quando sermo erit de caritate theologicâ. Interim vero, audi Jesum dulci supra mel voce dicentem: "*Vos amici mei estis.*" Amicitia præfertur cognationi, et fidelior quam natura ipsa habetur [2]: consanguinei sæpe negliguntur, aut odio habentur; amici semper diliguntur; plus faciunt homines pro amicis quam pro fratribus: qualis erit amicitia divina? Amari a Deo, est locuples vena auri cœlestis et divinorum bonorum: amor Dei non socors et ignavus est, sed efficacissimus et diligens. Amare est velle alicui bonum: in Deo idem est velle et facere; quare quem amat, divitiis cœli implet. Amari a Deo, perpetuum est stillicidium, imo flumen donorum. Si pro inimicis dedit vitam, quid pro amicis faciet? Nihil in Deo est inordinatum: quare si pro adversariis talia facit, pro dilectis incredibilia aget; maximâ attentione et summâ fidelitate providebit illis. Adeo nos dilexit cum inimici essemus, ut videretur nos diligere plus quam semetipsum. Num nos, quos amicos dicit et habet, diliget minus quam inimicos?

III.—Per gratiam habetur inhabitatio Spiritûs Sancti in animâ sanctificatâ.

338.—Innumeris Scripturæ et Patrum testimoniis docemur Spiritum Sanctum non solum per dona sua, sed *secundum*

(1) In 2 sent. dist. 26, q. 1, a. 2 ad 4.—(2) Cfr. Joan. Eseb. Nieremberg, S. J. *Doctor Evangelicus: de adoratione in spiritu et veritate* l. I, cap. xii. Lugduni, 1659.

substantiam justos, eo ipso quod sunt justi, *inhabitare.* Nescitis, ait Apostolus, *quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis* [1]*? An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritûs Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo et non estis vestri?* [2]— Unde merito ad Romanos scribere potuit [3]: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.... Quod si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.*

Multis in locis [4], Scriptura testatur Spiritum Sanctum, qui est Patris et Filii spiritus, justis *mitti, infundi, donari;* justos eum *accipere, habere, portare,* adeo ut ejus *sint* templum.

S. Augustinus [5], de hâc S. Spiritûs inhabitatione loquens, merito dicere potuit: " Adfuit ergo in hâc die (Pentecostes) fidelibus suis, non jam per gratiam visitationis et operationis, sed per ipsam præsentiam majestatis: atque in vasa non jam *odor* balsami, sed ipsa *substantia* sacri defluxit unguenti. "

Per gratiam igitur, Frater, Deus " insidet animæ justæ tamquam in templo, modo penitus intimo et singulari: ex quo etiam sequitur ea necessitudo caritatis, quâ Deo adhæret anima conjunctissime, plus quam amico amicus possit benevolenti maxime et dilecto, eoque plene, suaviterque fruitur [6]. " Hæc autem mira conjunctio, quæ suo nomine *inhabitatio* dicitur, tametsi verissime efficitur præsenti totius Trinitatis numine, uti Christus dicit, *ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [7], attamen de Spiritu Sancto peculiaris prædicatur [8]: " Quamvis Sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, ait Catechismus Romanus [9], tribus personis communia sint, ex iis tamen multa Spiritui Sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei

(1) 1 Cor. III, 16. — (2) 1 Cor. VI, 19. — (3) Rom. VIII, 9.-11. (4) Cfr. Joan. XIV, 16, XV, 26, Rom. V, 5, VIII, 9 sq.— (5) Serm. 182, n, 2, in Append. P. L. t. 39, col. 2088.— (6) Leo. XIII, *Divinum illud munus.*— (7) Joan. XIV, 23.— (8) Leo XIII, l. c.— (9) P. I, a. VIII, n. 8.

immensâ caritate proficisci: nam, cum Spiritus Sanctus a divinâ voluntate, veluti amore inflammatâ, procedat, perspici potest, eos effectus, qui proprie ad Spiritum Sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri."

MODUS HUJUS PRÆSENTIÆ.— Difficile est explicare modum quo Spiritus Sanctus inhabitet in homine justo eique uniatur. Sancti Patres hanc inhabitationem figuris explicare contendunt. "Accipe, ait S. Cyrillus [1], corporeum exemplum, tenue quidem et humile, simplicioribus tamen non inutile. Si ignis ferri crassitudinem intus permeans, totum in eo efficit ignem, quodque metallum frigidum erat, fervidum efficitur, et quod nigrum, collucens evadit; si ignis cum corpus sit, in ferri corpore se insinuans, ita absque impedimento operatur; quid admiraris, si Spiritus Sanctus in animæ interiora ingreditur?"

Unio quâ Spiritus Sanctus animæ unitur, Frater, nec est *naturalis*, nec *substantialis*, neque *hypostatica*, sicut unio Verbi cum humanitate assumptâ, sed est unio *moralis*, *accidentalis* et *relativa*. *Analogice* tamen unio per inhabitationem Spiritûs Sancti ad unionem substantialem accedit. Sicut enim ratione unionis hypostaticæ filius hominis est Filius Dei naturalis et verus, sic ratione unionis, quâ Spiritus Sanctus in nobis inhabitat, filius Adæ redditur plene filius Dei adoptivus, atque consors divinæ naturæ, ut infra videbimus.

Hunc gratiæ effectum considerantes, cum Apostolo [2] exclamare possumus: *Unxit nos Deus qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritûs in cordibus nostris!*

Quis pater ita diligit filium, ut nolit separari ab eo, et semper ambulet cum eo? Quæ mater ita diligit filium, ut semper in ulnis ferens amplectatur tenerrime? Deus hoc facit. Gratia est nodus Deum inter et hominem, est dulcis amplexus divini spiritûs et humani. Deus non potest abesse

(1) S. CYR. HIER. *Catech.* 17, n. 14, P. G. t. 33. col 986.—(2) II. COR. I, 21-22.

ab eo, qui est in gratiâ. Sane Deus in omnibus creaturis essentiâ suâ, præsentiâ et potentiâ adest, titulo scilicet Creatoris. At gratia hanc vim habet, non natura, ut si alioqui Deus absens esset, illum præsentem faceret, et ad hominem existentem in gratiâ veniret, mansionem apud eum faciens, factus unus spiritus cum illo; et posito hoc etiam quod omnium creaturarum immemor fieri posset, numquam tamen ab ejus memoriâ aufugeret anima gratiâ donata, et si posset umquam eas deserere et amplius eas jam non tueri, semper tamen operaretur in animabus justorum. Quantus favor et dignitas est, Deum semper comitem habere!

Dic ergo sæpe corde sincero: Pater mi, Amice, Sodalis, precor majestatem tuam, ut reverentiam, fidelitatem, et affabilitatem erga te habeam: tecum me geram ut filius cum Patre, zelans omnia tua, reputans eadem mea, ut filii boni curant res parentum, quas respiciunt ut proprias. Precor ut amicus fidelis sim tibi, in omni eventu honorem tuum quærens, partes tuas agens, et te amans plus quam me. Da, ut bonam societatem tecum conservem, ne continuis defectibus contristem Spiritum sanctum tuum [1].

IV. — Gratia reddit hominem Justum divinæ naturæ consortem.

339. — Per Jesum Christum Deus nobis *maxima et pretiosa... promissa donavit*, ait S. Petrus [2]: *ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ.* Hæc dignitas supernaturalis, Frater, gratiæ effectus est essentialis, nam per gratiam habitualem hominem fieri participem *divinæ naturæ*, ideoque gratiam esse *participationem deitatis*, adeo frequens et constans est theologorum assertum, ut absque temeritate negari non possit. [3]

---

(1) Cfr. Nierembergius, l. c. — (2) II Petr. I, 4. — (3) Cfr. Ripalda, *de ente supernaturali*: Disp. ult. S. 7.

Et quidem Dominus "dedit nobis ex substantiâ Patris primitias Spiritûs Sancti, ait S. Athanasius, [1] ut efficiamur omnes Dei filii, in similitudine Filii Dei." — "Descendit ergo ille (Filius Dei) ut nos ascenderemus, et manens in naturâ nostrâ *efficeremur participes naturæ ipsius.* Non tamen sic: nam illum naturæ nostræ participatio non fecit deteriorem; nos facit naturæ illius participatio meliores [2]."

Hæc naturæ divinæ participatio consistit in speciali et supernaturali *assimilatione* hominis cum Deo, vi cujus redditur expressa imago Dei, similitudo tamen accidentalis et inadæquata. "Omnes res per suas classes distributæ sunt, ait P. Nieremberg [3]: inferiores non attingunt eas quæ superioris sunt ordinis: res inanimatæ non possunt attingere perfectionem viventium: res viventes non perveniunt ad sensitiva: res sensu solum præditæ non possunt percipere intellectualia, nec corporales res spiritualia. Oculus non potest cognoscere angelum, quia sunt diversi ordinis: Sic natura non potest attingere Deum in se; qui plus excedit omnem creatam substantiam, quam quod spirituale est omnem sensum. Nemo potest operari divina, nisi in statu sit divino: quare ut nosceremus in se et tractaremus Deum, necesse erat elevari in gradu sublimiori super totam naturam, et constitui in divinâ serie; quod facit gratia, efferens hominem extra naturæ claustra, constituens illum in deifico statu et ordine, consortem eum faciens divinæ naturæ, et Deum mirabili modo et privilegio reddens.

Per gratiam enim participat homo Deum secundum gradum supremum divinæ naturæ, in quantum excedit omnem naturam; non solum quatenus est existens, vivens, cognoscens: sed quatenus Deus est, et super omnem existentiam, vitam, sensum et intellectum. Participat divinam essentiam, quatenus super essentiam est: participat divinam substan-

(1) *De Incarnatione et contra Arianos.* P. G. t. 26; col. 998.— (2) S. Aug. Epist. CXL ad Honoratum; cap. IV; n. 10; P. L. t. 33; col. 542. — (3) L. c.

tiam, quatenus supersubstantialis et superessentialis est; ideo homo in gratiâ est super naturam, essentiam, substantiamque omnem. Si inter omnes animas et spiritus angelicos uni soli fieret tantus favor, ut ille unus in mundo fuisset et nunc solus esset in gratiâ, licet minori quam nunc habet infans post Baptismum mortuus, stupendum miraculum haberetur, omnis creatura veneraretur illam. O anima, quomodo te putas venerabilem, si humiliter suspicaris in gratiâ esse? Ne te sollicites pro rebus te inferioribus; et sunt omnes te inferiores.

Omni jure ergo cum Apostolo [1] de justificatis hoc dicere possumus, quod *ex Deo nati sunt*, et cum S. Thomâ [2], quod in eis est *quædam similitudo divinitatis participata.*"

Hæc divinæ naturæ participatio, Frater, completur et perficitur inhabitatione Spiritûs Sancti. "Omnes similiter per Spiritum Dei participes dicimur, ait S. Athanasius [3]... Sed si Spiritus Sanctus res creata esset, nulla sane Dei communicatio nobis in ipso esset; sed rei creatæ conjungeremur, et divinæ naturæ alieni essemus, utpote nullâ in parte ejus facti participes... Si porro Spiritûs communicatione divinæ naturæ consortes efficimur, nemo certe nisi insanus dixerit Spiritum non Dei, sed creatæ esse naturæ."

Magna dignitas certe est divinæ naturæ participatio; nihilominus non hæc est sola excellentia gratiæ ut superet omnem naturam, si spectamus hominem inde fieri filium Dei carissimum.

V. — Gratia reddit hominem filium Dei adoptivum.

340. — Ipsa Scriptura docet peccatorem, gratiam sanctificantem accipientem, *regenerari, renasci* [4]. Cum justificatio sit *regeneratio*, oportet ut generationis terminus sit filiatio. Hæc generatio per gratiam, ut per se patet, *non est naturalis*: reliquum ergo est ut sit adoptiva, quæ juxta S. Thomam [5]

(1) Joan. I, 13. — (2) 3. q. 2; a. 10, ad 1. — (3) Epist. I ad Seraph. n. 24. P. G. t. 26; col. 586. — (4) Tit. III, 5. — (5) 3, q. 23. a. 1.

est "personæ extraneæ in filium et heredem gratuita assumptio."

Hanc gratiæ habitualis prærogativam, quæ Dei Patris erga nos manifestat caritatem, clarissimo modo in Scripturâ testatur. *Misit Deus Filium, factum ex muliere, factum sub lege,* ait Apostolus Paulus [1], *ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.— Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem: Abba, Pater.* Etiam: *Ipse... Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei.* [2]

Merito ergo S. Joannes exclamare potest [3]: *Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus.*

"Omnia dona excedit hoc donum, ait S. Leo [4], ut Deus hominem vocet filium, et homo Deum nominet Patrem." Et merito quidem "quis non exsultet, prosequitur S. Augustinus [5], si nescio cui peregrinanti et ignoranti genus suum, patienti aliquam egestatem, et in ærumnâ et labore constituto diceretur: Filius Senatoris es; Pater tuus amplo patrimonio gaudet in re vestrâ; revoco te ad patrem tuum? Quali gaudio exsultaret, si hoc non fallax promissor diceret? Venit ergo non fallax Apostolus Christi, et ait: Quid est quod de vobis desperatis? Quid est quod vos affligitis, et mœrore conteritis? Quid est quod concupiscentias vestras sequendo, in egestate istarum voluptatum conteri vultis? Habetis patrem, habetis patriam, habetis patrimonium. Quis est iste pater? "Dilectissimi, filii Dei sumus."

De hâc tuâ gloriâ, Frater, noli ambigere; "quod si ambigis, ait S. Chrysostomus [6], quæ ad tuum spectant honorem de illius (Verbi scilicet divini) humilitate disce credere quæ supra tuam dignitatem dicuntur. Quantum enim ad cogitationes hominum spectat, multo est difficilius Deum homi-

(1) Gal. iv, 4-6.—(2) Rom. viii, 16.—(3) I Joan. iii, 1.—(4) S. Leo M. Serm. VI de Nativ. cap. iv; P. L. t. 54; col. 214.—(5) Enarrat. in Ps. lxxxiv n. 9. P. L. t. 37. col. 1074.—(6) Homil. II in Matth. n. 2-P. G. t. 57; col. 25.

nem fieri, quam hominem Dei filium consecrari. Cum ergo audieris, quod Filius Dei filius sit et David et Abrahæ, dubitare jam desine quod et tu, qui filius es Adæ, futurus sis filius Dei. Non enim frustra nec vane ad tantam humilitatem ipse descendit, sed ut nos ex humili sublimaret. Natus est enim secundum carnem, ut tu nasceris spiritu; natus est ex muliere, ut tu desineres filius esse mulieris."

Discrimen inter filiationem Christi et justorum hoc est, Frater, quod ille naturâ sit Filius Dei, hi vero, adoptione et gratiâ.

Hæc gratiæ prærogativa proprie ad novum spectat testamentum. Licet vero justorum adoptio in veteri testamento esset vera adoptio, quatenus fide, spe et caritate jam ad novum testamentum spectabant, " conditione tamen perinde erant ac servi", [1] tamquam parvulus qui, quamdiu sub actoribus et tutoribus est, nihil differt a servo [2]. Quamvis hæc nostra filiatio sit adoptiva et non naturalis, scito tamen, Frater, gratiam 1. pulchritudine cælesti filium Dei adoptivum perfundere, 2. eumque ad similitudinem Unigeniti Filii Patris refingere.

1. **Pulchritudo cœlestis.** — Virtus pulchritudine non caret, Frater. At, gratia filio Dei adoptivo non unam, sed virtutum collectionem inserens, uti postea videbimus, eum talem reddit ut in eo Pater cœlestis sibi complaceat. Quapropter gratiam merito vocare possumus [3]: " splendorem quemdam et lucem, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores et splendidiores reddit." Audi Seraphicum Doctorem [4] de hâc filii Dei adoptivi pulchritudine dicentem: " Quod enim creatura consecretur in *templum*, adoptetur in *filiam*, assumatur in *conjugium*, hoc est supernaturale complementum omnis creaturæ. Et ideo nec consecratio, nec adoptatio, nec unio animæ ad Deum fit per

(1) Encycl. " *Divinum illud munus.*"—(2) GAL. IV, 2.— (3) Catech. Trid. *De Baptismo*, n. 49.—(4) In 2. dist. 29; a. 1; q. 1.

aliquam proprietatem naturæ, sed per aliquod donum gratiæ superadditum, quod animam *consecret*, ut sit *templum*; *assimilet*, ut sit Dei *filia*; quod faciem *decoret* animæ, ut apta sit esse Dei *sponsa*. Hæc autem omnia facit *gratia gratum faciens*; cui est adeo juncta Dei *conformitas*, ut nullo modo possit Deo *dissimilis* fieri; adeo juncta spiritualis *venustas*, ut nullo modo possit *deformari*, et ideo reddit Deo animam acceptam."

2. **Similitudo unigeniti Dei Filii.** — Pulchritudo filii adoptivi adhuc magis apparet ex eo quod gratia in eo imprimit Unigeniti Filii Dei lineamenta. "Neque enim, ait S. Cyrillus Alexandrinus [1], adoptione et similitudine filii essemus, nisi ipso vero Filio præsupposito, ad quem efformamur, qui ad similitudinem ipsius arte quâdam et gratiâ traducimur." Et merito quidem, nam Scriptura Christum vocat *primogenitum inter multos fratres*. Inter fratres autem vi ipsius generationis solet esse quædam similitudo. At regeneratione filii Dei et fratres Christi constituimur. Quapropter S. Paulus [2] scribere potuit: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis*. "Hoc est, ait S. Chrysostomus [3], eamdem formam, eumdem typum habetis omnes, videlicet Christi. Qui prius erat ethnicus, aut judæus, aut servus, nunc obambulat formam gestans non angeli, neque archangeli, sed universorum Domini, in sese Christum repræsentans." Quare, S. Paulus ad Galatas dicere potuit [4]: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*.

Quamvis enim omnis justus, præter Justum justorum, solum fiat filius Dei per adoptionem: major est unio et unitas inter illum et Deum, quam inter alios fratres et filios naturales. Filii hominum solum habent particulam exiguam materiæ et carnis paternæ: at qui est in gradu gratiæ, integrum Spiritum divinum in se habet: excellentior filia-

(1) *Thesaurus de S. Trinitate*; ass. 32; P. G. t. 75; col. 526.—(2) GAL. III; 27.—(3) In h. l. P. G. t. 61; col. 656.—(4) GAL. IV, 19.

tionis modus est filiatio Dei adoptiva quam naturalis hominum [1].

"Meminisse itaque, fratres dilectissimi, ait S. Cyprianus [2], et scire debemus quia, quando Patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus, ut, quomodo nos placemus de Deo Patre, sic sibi placeat et ille de nobis." Quare tibi, Frater, dico: Cum te sollicitat caro ad turpia, responde: filius Dei sum; ad majora natus sum, quam ut me ventris mancipium efficiam. Cum te mundus tentat, responde: filius Dei sum, cœlestibus opibus destinatus; indignum est me terræ punctum consectari. Cum te dæmon invadit, cum honores promittit, responde: Dei filius sum, ad regnum æternum natus: Vade retro, Satana. Noli ergo degenerare a præcelsis filiorum Dei cogitationibus. Imo, ait S. Petrus Chrysologus [3], "qui se tanti Patris filium confitetur et credit, respondeat vitâ generi, moribus patri, et mente atque actu asserat quod cœlestem consecutus est per naturam."

VI. — Gratia justum reddit heredem regni cœlestis.

341. — Ex filiatione, sponte suâ, consequitur alius effectus gratiæ, nempe jus ad hereditatem: nam, teste S. Paulo [4]: *Si filii sumus et heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.*

Hereditas alicujus, ait S. Thomas [5], est hoc ex quo ipse est dives [6]. "Bonum autem principale ex quo Deus dives est, est ipsemet: est enim dives per seipsum, et non per aliquid aliud: quia extrinsecorum bonorum non indiget... Unde ipsum Deum adipiscuntur filii Dei pro hereditate."

(1) P. Nierembergius l. c. — (2) *Liber de Orat. Dom.* P. L. t. 4; col. 543. — (3) Serm. LXXII in Orat. Domin. P. L. t. 52; col. 405. — (4) Gal. IV, 7; Rom. VIII, 17. — (5) 3. q. 23 a. 1. — (6) S. Thom. in Rom. VIII, 17, lect. 3.

Justificatus ergo per gratiam, Frater, cum Psalmistâ dicere potes : *Funes ceciderunt mihi in præclaris : etenim hereditas mea præclara est mihi. Dominus pars hereditatis meæ et calicis mei* [1]. — *Quid mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram? Defecit caro mea et cor meum. Deus cordis mei, et pars mea, Deus, in æternum.* Hanc hereditatem Filius Dei naturalis Jesus Dominus sibi acquisivit, sed, ait S. Augustinus [2] : " Tanta caritas est in illo herede, ut voluerit habere coheredes. Quis hoc avarus homo velit habere coheredes? Sed et qui invenitur velle, dividet cum eis hereditatem, minus habens ipse dividens quam si solus possideret : Hereditas autem in quâ coheredes Christi sumus, non minuitur copiâ possessorum, nec fit angustior numerositate coheredum ; sed tanta est multis quanta paucis, tanta singulis quanta omnibus." Et quidem, bona spiritualia, ait S. Thomas [3], possunt simul a pluribus possideri, non autem bona temporalia ; et ideo hereditatem corporalem nullus potest percipere nisi succedens decedenti : hereditatem autem spiritualem simul omnes ex integro accipiunt sine detrimento patris semper viventis.

Præmium tuum, hereditas tua, Frater, igitur est videre Deum, esse cum Deo, vivere de Deo. " Quanta erit illa felicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus [4]."

§ III. — *De effectibus gratiæ habitualis secundariis.*

342. — Præter gratiæ habitualis effectus qui animam reparant, perficiunt atque exornant, alii sunt, qui vocantur secundarii, eâ ratione scilicet quia jam non ad animæ spectant essentiam. Ut gratiæ excellentia magis innotescat, hujus generis quosdam paucis verbis indicabimus.

(1) Ps. XV ; 6, 5.—Ps. LXXII ; 25, 26. — (2) In Ps. XLIX, n. 2. P. L. t. 36 ; col. 562.— (3) 3. q. 23. a. 1 ad 3.— (4) S. AUG. *De civit. Dei* L. XXII ; cap. XXX ; n. 1. P. L. t. 41 ; col. 801.

Omissâ *infusione virtutum* de quâ infra, gratia habitualis 1. reddit justos dignos speciali dilectione et providentiâ divinâ; 2. efficit ut modo speciali ab angelis custodiantur et 3. singulari virtute atque potentiâ ditentur.

I. **Gratia reddit justos dignos speciali dilectione et providentiâ divinâ.** — 1. SPECIALIS DILECTIO. — Hanc specialem dilectionem ipse Dominus clare innuit: *Dico vobis*, inquit [1], *ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini... Scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.* Merito quidem, nam si Deus est pater noster, nonne curam habebit de filio. Feræ pro catulis exponunt se periculo vitæ: Quid faciet Deus, qui etiam nos, qui contempsimus Filium suum naturalem, adeo dilexit, ut acciperet in filios? *Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui?* quærit Dominus apud Isaiam [2]: *Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.* Si patris naturalis est filiis providere panem, profecto et filiis suis Pater cælestis cibum non denegabit, imo panem condignum providebit, quem et præstitit in *Eucharistiâ.*

2. SPECIALIS PROVIDENTIA. — Hanc gratiæ prærogativam declarat S. Paulus ad Romanos scribens [3]: *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

II. **Gratia efficit ut justi speciali modo ab angelis custodiantur.** — Quamvis unicuique fidelium detur a Deo angelus ad sui custodiam, gratia efficit tamen ut hi cœlestes custodes ad justos deputentur. *Nonne*, ait Apostolus [4], *omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis!* Audi ipsum Dominum apud Psalmistam dicentem [5]: *Quoniam*, tu homo justificate, mihi

(1) MATTH. VI; 25, 32, 33. — (2) XLIX; 15, 16. — (3) VIII, 28. — (4) HEBR. I, 14. — (5) XC. 9 et sq.

dixisti : *tu es, Domine, spes mea ;* quoniam *Altissimum posuisti refugium tuum*; ego dico tibi : *non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.*

Medium vero quo animæ sanctificatæ hoc auxilium a Domino præstatur ipsa Scriptura [1] indicat, ait enim : *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem.*

343. — III. Justis Dominus singularem virtutem atque potentiam largitur. — Anima justificata adhuc virtute fruitur singulari atque potentiâ : nam per habitus infusos, per auxilia Dei multiplicia mens ejus illuminatur, voluntas roboratur ita ut indies proficiat de perfectione in perfectionem. Mirabiles enim sunt quas tam in animâ quam in corpore gratia facit mutationes. Inspice serio vitam Sanctorum et exclamare teneris [2] : *Vere digitus Dei est hic.*— *Hæc mutatio dexteræ Excelsi.* [3] Veni igitur, Frater, et vide [4] *opera Domini, quæ posuit prodigia super terram.*

In animâ. — In primis gratia voluntatem ad Deum convertit a rebus caducis, ut eum diligat, et universam ejus legem inviolabiliter servare constituat, meditare vitam v. g. Seraphici Patris.

In corpore quoque non minor mutatio quam in animâ conspicitur : deliciis enim succedunt graves pœnæ, et quidem spontaneæ, flagellationes, macerationes, humi cubationes, jejunia ; honoribus vero fuga sæculi, humilitatis studium, vestis contemptibilis, conversatio honesta, modestia in moribus, totius oris corporisque compositio spectabilis. Divitiarum amorem paupertatis studium calcat ; nam, ut dicit Isaias [5] : *Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current et non laborabunt, am-*

(1) Ps. xc. 11-13.—(2) Ex. viii, 9.—(3) Ps. lxxvi, 11.— (4) Ps. xlv, 9.— (5) xl, 31.

bulabunt et non deficient. Quare justificati cum Apostolo [1] dicere possunt: *Omnia possum in eo qui me confortat.* Imo [2]: *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ.*

Conclusio. — Ex gratiæ dotibus, Frater, licet sint tam imperfecte expositæ, jam ejus intelligere potes excellentiam. " Si homo intelligeret celsitudinem, ad quam pervenit, postquam bene confessus est, et accepit gratiam, ait P. Nierembergius [3], hæc ipsi omnino satis essent, neque ut ad contemptum mundi induceretur, opus esset virtute magnâ."

O quanta excellentia gratiæ! latet sæpe in vestitu humili, in corpore debili, languente, et horrido interdum: Vide quantum distet natura altissima Seraphim a naturâ fœdissimâ vermiculi; plus excedit vile mancipium, ut fœdus leprosus, si in gratiâ sit, *naturam* sublimioris angeli."

Verum uti diximus, sicut ab animæ essentiâ profluunt potentiæ, quibus suas operationes exercet; ita a gratiâ sanctificante animam ornante, potentiæ supernaturales quam plurimæ oriuntur atque profluunt. De quibus jam agendum.

(1) Philip. iv, 13.—(2) II Cor. vii; 4.— (3) L. c.

TRACTATUS II

DE VIRTUTIBUS INFUSIS.

344.— Gratia habitualis, hoc supernaturale et veluti novum principium vitale, non hæret in animâ otiosa. Ipse Dominus fonti eam comparat, dicens mulieri Samaritanæ: [1] *Qui biberit ex aquâ quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Fons, Frater, gratia est, quæ per Spiritum Sanctum in essentiam animæ diffunditur et in potentiis naturalibus diducitur, ut in iis rivulos constituat supernaturales, nempe virtutes per quas potentiæ naturales elevantur et dein moventur, auxilio gratiæ actualis, in actus supernaturales et meritorios fini supernaturali proportionatos. [2]

Hæ virtutes duplicis sunt generis: aliæ sunt theologicæ, aliæ morales, quibus accedunt dona Spiritûs Sancti. Unde.

I.— De virtutibus theologicis.

II.— De virtutibus moralibus.

III.— De donis Spiritûs Sancti.

Per virtutes theologicas homo rite convertitur ad finem suum ultimum; per morales vero obstacula adversus hunc finem auferuntur et media ad hunc assequendum præbentur. Per dona Spiritûs Sancti anima redditur prompte mobilis ad obsequendum influxui Spiritûs Sancti, imo disponitur ad opera sublimiora et extraordinaria vitæ christianæ exercenda.

A theologicis virtutibus, cum sint ceteris omnibus præstantiores, incipiendum est. Sed prius quam de virtutibus in specie tractemus, aliquæ notiones generales de virtutis naturâ necessarie præmittendæ sunt.

(1) JOAN. IV, 13, 14.— (2) Cfr. *Introductio:* Media ad finem.

345.— Notiones generales de virtute. 1. *Definitio virtutis.* — Virtus in genere definitur: *habitus potentiam perficiens ad bene operandum.*

Hæc autem definitio per partes explicanda venit.

Habitus.— Hoc nomen ab *habendo* sumptum, in genere significat qualitatem seu dispositionem permanentem alicujus subjecti, sive bona sit, sive mala, v. g. scientia, sanitas, vitium.

Virtus igitur non in actu transitorio consistit, sed principium stabile operandi significat.

Ad operandum.— Distinguuntur enim duplicis generis habitus: alii subjecto adhærent in *suo esse*, ut sanitas, pulchritudo: alli vero potentiis operativis seu facultatibus animæ inhærent, easque ad agendum perficiunt. Hi ultimi proprie sunt habitus, et vocantur *habitus operativi.* Virtus ergo ad operandum ordinatur.

Ad bene operandum.— Ratione enim objecti circa quod habitus versantur, possunt esse *boni* vel *mali*, prout eorum objectum est bonum vel malum. Si habitus circa objectum malum versantur, *vitia* vocantur; si vero circa objectum bonum, *virtutes* nominantur.

Unde cum S. Augustino [1] dicere possumus: "Virtus est bona qualitas mentis, quâ recte vivitur, quâ nemo male utitur." Aliis verbis, virtus est quæ bonum facit habentem et opus ejus bonum reddit.

346.— 2. Quænam in virtute attendenda sunt.— In omni virtute tria semper attendenda sunt: *a)* causa efficiens; *b)* subjectum et *c)* objectum.

a) Causa efficiens est id a quo virtus producitur. Virtus enim causam habere potest vel naturalem vel supernaturalem, prout ab ipso homine acquiritur, vel a Deo immediate producitur.

---

(1) L. 2. *de liber. arbitr.* 18, (19). P. L. t. 32, col. 1268.

b) Subjectum est id quod virtutem possidet, et potest esse *remotum* vel *proximum*. Subjectum *remotum* est ipsa persona habens virtutem. Subjectum *proximum* est illa animæ facultas cui virtus inhæret, et a quâ actus determinatæ virtutis eliciuntur.

Sic subjectum *remotum* virtutis fidei est ipse christianus qui veritates revelatas credit; ejusque subjectum *proximum* est intellectus, dono supernaturali prædítus, a quo actus fidei immediate elicitur.

c) Objectum virtutis duplex est: *materiale* scilicet et *formale*. Objectum *materiale* virtutis est id circa quod actus virtutis versatur. Sic objectum *materiale* fidei sunt veritates revelatæ. Objectum *formale* est motivum seu ratio, propter quam virtus circa objectum materiale versatur. Objectum *formale* fidei est *auctoritas* Dei revelantis.

347.— 3. Divisio virtutum:

a) Ratione *subjecti*: Virtutes primo, ratione subjecti *proximi*, cui insunt, dividuntur in virtutes *intellectuales*, quæ intellectum perficiunt ad cognoscendum, et in virtutes *appetitivas* (morales) quæ voluntatem perficiunt ad bonum prosequendum.

Virtutes INTELLECTUALES sunt sequentes:

1. *Intelligentia*, qui est habitus perficiens intellectum ad prima principia intime cognoscenda: intelligere enim idem sonat ac intus legere.

2. *Scientia*, seu habitus perficiens intellectum ad logice deducendas conclusiones primis principiis contentas.

3. *Sapientia*, seu habitus perficiens intellectum ad cognoscendas res non solum in se, sed etiam in causis suis, præsertim in Deo, qui est altissima et ultima omnium causa.

4. *Ars*, id est habitus disponens intellectum ad recte faciendas res ingeniosas.

5. *Prudentia*, de quâ infra ubi de virtutibus moralibus.

Virtutes APPETITIVÆ numerantur quam plurimæ, v. g. fortitudo, temperantia, etc.

348.— Dein, ratione subjecti *remoti*, virtutes dividuntur in *formatas* et *informes*, prout homo habens virtutem versatur in statu gratiæ vel in statu peccati mortalis, nam ut postea dicemus, gratia vel caritas, aliquo sensu, est forma aliarum virtutum.

b) Ratione *causæ efficientis*, dividuntur in virtutes *acquisitas et infusas.*

Virtutes ACQUISITÆ, illæ sunt quæ ex multiplicatis actibus generantur. Experientiâ enim hoc constat, quod, quo frequentius, diutius et intensius repetuntur actus, dummodo vires non exhauriantur, eo major facilitas et promptitudo obtinetur ad eosdem actus faciendos.

Virtutes INFUSÆ illæ sunt quæ, ut revelatio docet, immediate a Deo animæ infunduntur.

349. — *c)* Ratione *perfectionis* dividuntur in *communes* et *heroïcas*, prout modo ordinario seu communi exercentur, vel prompte, expedite et supra communem operandi modum.

d) Ratione *objecti* inveniuntur virtutes *theologicæ* et *morales.* Primæ quæ pro objecto immediato habent aliquam perfectionem divinam, versantur immediate circa ipsum Deum. Secundæ vero pro objecto habent aliquod bonum creatum.

De utrisque hic agemus, et quidem primo de virtutibus theologicis.

Dices forte, Frater, de omnibus his virtutibus jam sermonem fuisse supra in "Reformatione deformatorum" et etiam in "Confirmatione statûs gratiæ et conformatione vitæ nostræ ad Christum per instrumenta spiritualia." Sed cum doctissimo P. Scaramelli [1] dico quod, in sequentibus capitibus de virtutibus theologicis et moralibus loquentes, eamdem ipsam rem retractabimus, de quâ jam disseruimus. Commiscebimus unam partem operis cum aliâ, materias tamen non cum vituperabili perturbatione confundentes.

---

(1) *Directorium asceticum.* Lovanii, 1848; Tract. III p. 6.

DIVISIO I

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

350. — Cum *supernaturalis* beatitudo, ad quam homines ordinantur, sit supra vires nostras, necesse est, ait S. Thomas [1], ut ad eam disponamur per *habitus supernaturaliter infusos;* hi autem, ut sufficienter ad Deum ordinemur, tres requiruntur. Ut *intellectus* noster Deum supernaturaliter cognoscat in hâc vitâ, requiritur *fides*, quâ veritatibus divinitus revelatis assentimur. Voluntas autem supernaturalem finem intendit per *spem*, quâ salutem æternam mediaque ad eam consequendam, fiducialiter expectamus. Tandem *voluntas* spiritualiter *conjungitur* Deo per *caritatem*, per quam in eum quodammodo transformamur. Per has igitur virtutes homo rite ordinatus est ad finem suum ultimum, nec plures requiruntur virtutes theologicæ quam tres; intellectus siquidem per fidem refertur ad Deum sub ratione veri; voluntas per spem fertur in Deum, ut est *bonum nostrum*, quo videlicet *beari* valemus; per caritatem vero fertur in eum, quatenus est summum bonum *in se;* et ita sufficienter his tribus ordinamur in Deum.

Cum de his tribus virtutibus in specie agendum sit, hanc materiam in tres dividimus sectiones.

—·※·—

SECTIO I

DE FIDE.

351. — Fides quæ basis est ceterarum virtutum et totius christianæ vitæ fundamentum, prima est inter virtutes quæ nos Deo jungunt.

(1) 1. 2. q. 62. — art. 1 in corpore.

De hâc virtute, sine quâ nemo potest placere Deo, inquiremus 1. naturam atque 2. excellentiam. Dein 3. indicabimus causas peccatorum contra fidem, ac demum 4. trademus media apta in fide proficiendi eamque exercendi.

Art. I. — De naturâ fidei.

Ut recte naturam fidei intelligere possis, Frater, oportet: 1. ut ejus notionem habeas; 2. ut relationem inter fidem theologicam ac scientiam naturalem percipias, ac 3. conditiones cognoscas ad actum fidei requisitas.

§ I. — *De notione fidei.*

352. — Ecclesia catholica profitetur "fidem virtutem esse supernaturalem quâ, Dei aspirante et adjuvante gratiâ, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli, nec fallere potest [1]."

Ex hâc definitione liquet quod fides nihil aliud est, nisi actus supernaturalis mentis, quo sub lumine a Deo infuso, mysteriis et veritatibus quæ Ecclesiæ suæ revelavit, firmissime adhæremus, eo quod ipsemet ea revelavit, qui est prima et suprema veritas, adeoque bonus et sapiens, ut nec decipere nec decipi possit.

Objectum materiale hujus virtutis sunt igitur veritates a Deo revelatæ.

Objectum formale vero, seu motivum fidei, est auctoritas Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest.

Fides humana. — Quamvis, Frater, motivum fidei christianæ sit auctoritas Dei revelantis, fides tamen humana, seu propensio quæ hominibus inest testimonium aliorum accipiendi ad veritatem acquirendam, optima est *dispositio*

(1) *Conc. Vatic.* sess. III. cap. III. Denzig. n. 1638.

ad fidem divinam, nam *si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est* [1].

SCIENTIA NATURALIS. — Quoad scientiam vero naturalem, hæc etiam suâ non caret utilitate; nobis enim præbet *motiva credibilitatis*, fidei præambula. Nam ut quis actum fidei elicere possit, imprimis cognoscere debet Deum esse locutum, et dein adhuc cognoscere debet Deum esse summe sapientem, summeque veracem, ut ex hâc duplici cognitione oriri possit judicium de obligatione assentiendi veritati revelatæ. Unde patet scientiam naturalem magnæ esse utilitatis. Et sane ubi certe constat Deum summe sapientem et veracem esse locutum, homo necessario intelligit gravissimam obligationem credendi.

FIDES PURA. — Ut fides pura et sincera sit, requiritur ut tota tamen defigatur in solum Deum, qui est Veritas revelans, et in Christum, qui unicus est Magister et Doctor, ita ut anima cuncta revelata sincere, pure, certissime credat, tamquam summe vera, et ex hoc tantum simplici et formali motivo quia a Deo revelata sunt.

§ II. — *De differentiâ inter fidem et rationem.*

353. — Fides et ratio, seu scientia naturalis, differunt tum ratione *motivi*, tum ratione *principii* et *objecti*.

Motivum propter quod ratio veritatibus naturalibus adhæret, Frater, est evidentia naturalis, dum econtra motivum fidei est auctoritas supernaturalis, testimonium divinum informans.

Principium, quo cognoscimus veritates ordinis naturalis, est intellectus solus; principium vero quo cognoscimus veritates fidei, est intellectus quidem, sed gratiâ adjutus supernaturali, et speciali illustratus lumine revelationis.

---

(1) 1 JOAN V; 9.

Objectum rationis humanæ sunt veritates quæ intra proprium ambitum continentur; dum fides versatur etiam circa res quæ superant captum rationis, mysteria scilicet quæ sola ratio numquam attingere potest.

HARMONIA INTER FIDEM ET RATIONEM.—"Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen umquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit; Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero umquam contradicere [1]."

FIDES ET RATIO SE MUTUO JUVANT.—Imo "neque solum fides et ratio inter se dissidere numquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret, ejusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat; fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur, eamque multiplici cognitione instruat [2]."

§ III. — *De conditionibus ad actum fidei requisitis.*

354.—Duo præcipue requiruntur ad credendum, nempe: *lumen fidei internum* et *argumenta quædam externa*, quæ credibilitatis motiva vocantur.

Lumen fidei internum.—Lumen naturale non sufficit, Frater, ad eliciendum actum fidei. Quænam enim est causa, cur bruta animantia doceri non possint? Quia naturali lumine intelligentiæ carent. Eodem modo omnia media non sufficiunt ut fidem accipiamus, nisi Deus ipse accedit et mentem nostram suo lumine illustrat. Nam si ad ea intuenda quæ naturalia sunt, sufficit intellectus naturali lumine præditus, ad ea quæ supra naturam sunt et a Deo revelata, requiritur fides seu intellectus divino lumine illustratus, de quo S. Pau-

(1) *Conc. Vatic.* Sess. III; cap. III. DENZIG. n. 1645.—(2) *Conc. Vatic.* ibidem. cap. IV. DENZIG. n. 1646.

lus [1]: *Deus det vobis spiritum sapientiæ et revelationis, in agnitione ejus: illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus et quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis.*

ARGUMENTA EXTERNA.—Sed præter lumen fidei internum, Frater, argumenta quædam externa adhuc necessaria sunt. Audi S. Augustinum [2]: "Multa sunt, quæ in gremio Ecclesiæ catholicæ me justissime teneant: tenet consensio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsâ sede Petri apostoli successio sacerdotum." Per hæc et similia credibilitatis motiva, intellectus lumine fidei interne illustratus, disponitur ut actum fidei eliciat ex liberâ et spontaneâ submissione erga locutionem divinæ Sapientiæ et Veritatis.

ART. II. — De excellentiâ fidei.

355. — Fides, præsertim in animâ gratiâ sanctificante ornatâ, magnâ præstat excellentiâ: 1° initium enim est salutis; 2° intellectum et 3° voluntatem perficit; 4° magnum in vitâ affert solatium et 5° actiones nostras reddit quam maxime meritorias.

§ I. — *De initio salutis per fidem.*

Fides, modo generali sumpta, merito a Concilio Tridentino [3] dicitur "humanæ salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis, sine quâ impossibile est placere Deo et ad filiorum ejus consortium pervenire."

Initium salutis.— Non enim possumus uti mediis ad salutem necessariis, nisi ea novimus; neque ea cognoscere

(1) EPHES. I; 17, 18. — (2) Contra Epist. Manichæi, quam vocant *Fundamenti*. P. L. t. 42; col. 175.— (3) Sess IV, cap. VIII. DENZIG. n. 683.

valemus nisi per fidem, cum sint supernaturalia. Sine fide, ait S. Augustinus [1], "nec in hoc sæculo quisquam justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam."

Radix justificationis. — Merito adhuc fides comparatur radici: Licet radix sine trunco et ramis fructus non afferat, si tamen rursum cœlestibus imbribus irrigatur, si denuo sol eam respicit, iterum ex eâ et truncus et rami pullulabunt. Ita de fide, Frater. Licet fides, sine gratiâ sanctificante jam non possit opera meritoria producere, si tamen Sol justitiæ, Christus Dominus, radiis misericordiæ suæ illustrat fidem, et nos in lacrimas compunctionis sinceræ erumpere facit, mox ex effectu divinæ actionis, gratiâ sanctificante donatâ, fides renascetur meritoria et flores et fructus bonorum operum pullulabunt. Unde D. Augustinus merito dicit: "Laudo fructus boni operis; sed in fide agnosco radicem." [2]

Fundamentum. — Fidem omnis justificationis fundamentum esse optimo modo exponit S. Bonaventura [3]: "Christianæ religionis fundamentum esse Christum Jesum, *sapiens* ille *architectus* Apostolus Paulus ad Corinthios asserit [4] docens: *Fundamentum aliud poni non posse præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Hoc quidem in nostro *intellectu* collocatur *per fidem*, quam idem Apostolus ad Hebræos [5] dicit: *rerum sperandarum esse substantiam*; in *affectu* vero per caritatem, de quâ idem ad Ephesios [6] scribit: *In caritate radicati et fundati*, fundamento ipsam comparans et radici. Ut igitur hæc duo jungantur in unum, christianæ religionis fundamentum et radix est *fides, quæ per caritatem operatur.*"

(1) Serm. XXXVIII, de tempore. Est totus ex Alcuini libro de Trinitate. Lib. 1. c. 1; P. L. t. 101; col. 14. — (2) In Ps. XXXI, n. 3; P. L. t. 36; col. 259.— (3) S. Bonav. opera, T. VIII; opusc. XI. *Apolog. paup.* cap. VII, 1. — (4) I Cor. III, 11. — (5) XI, 1. — (6) III, 17.

Domus igitur Dei in credendo fundatur: fides enim est fundamentum justitiæ [1]: *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* Cavendum igitur est, Frater, ut fundamentum domûs tuæ spiritualis ponas, non super arenam, sed supra petram. Quæ est petra super quam fundamentum, fides scilicet ponenda est?

Petra super quam fides ponenda est. — Uti supra ex S. Bonaventurâ vidimus, petra est *Christus* [2]. Sed Christus Petrum suum vicarium constituit, ac illum post se petram et fundamentum Ecclesiæ fecit [3]: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam;* illumque in cathedram tamquam omnium christianorum doctorem et magistrum posuit.— Illi soli dixit [4]: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Petro adhuc dixit [5]: *Pasce oves meas, pasce agnos meos,* hoc est, et parentes et natos, scilicet episcopos et populos, solus tu pascere doctrinâ et verbo veritatis debes. Unde vides, Frater, quomodo Petrus, post Christum, Ecclesiæ fundamentum sit. Christo credimus, quidquid ille revelare dignatus est, sed quid revelaverit Christus, hoc a Petro et ejus successoribus in eâdem cathedrâ sedentibus, discimus. Primum lapidem ponimus Christum, deinde super hunc lapidem collocamus Petrum. Itaque non Christus a Petro, sed Petrus a Christo tamquam fundamentum sustentatur.

Maximi ergo momenti est, Frater, hæc fidei nostræ excellentia. Fides etiam infirma imo et mortua magnum quidem donum est et omni conatu ac viribus conservanda.

§ II. — *De illuminatione intellectûs per fidem.*

356. — In mediis mentis nostræ tenebris fides vere lux est. *Habemus,* ait S. Petrus [6], *firmiorem propheticum sermonem,*

(1) HEBR. XI, 6. — (2) Cfr. I COR. X, 4; I COR. III, 11. — (3) MATTH. XVI, 18. — (4) LUC. XXII, 32. — (5) JOAN. XXI, 15, et seq. — (6) II PETR. I, 19.

cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Hoc jam Christus Dominus insinuavit dicens [1]: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.* Quemadmodum enim oculus corporis fungitur vice lucernæ, præbens singulis membris lumen, ut possint recte sua obire munia, ita etiam oculus animæ. id est intellectus, lumine fidei informatus, lumen præbet ad omnia quæ cognoscenda vel operanda sunt in vitâ supernaturali. Fide cognoscimus Deum ut finem ultimum supernaturalem ; — Christum Redemptorem et Mediatorem ;— omniaque a Christo instituta ad justificationem consequendam, gratiamque augendam et servandam. Hinc, teste Apostolo [2]: *justus ex fide vivit, ex fide justificatur, et per fidem salvatur.*

Homo oculis corporeis et sensibus videt et percipit solas res corporeas, quas etiam animalia vident ac percipiunt : utpote dulce esse bene comedere, bene bibere, bene dormire, libere vagari, otiari, ludere. At per oculos fidei videt, ultra omnes cœlos, ultra omnem rerum corruptionem et mutationem, bona quædam divina, perpetua, solida, stabilia, permanentia, quæ præparavit Deus diligentibus se. Tunc facile potest, per intentionem rectam, vitam suam ad Deum ordinare et bona præsentia et caduca quæ parum durant, mentem satiunt et pro quibus ad ultimum exactissimam rationem Domino reddere oportebit, contemnere. Nam quis non aspirabit ad ultimum finem, ad gloriam quæ transcendit omnes cœlos et in æternum permanet, si illam fidei oculo intuetur?

§ III.— *De fortitudine voluntatis per fidem.*

Fides roborls fons perennis merito dicitur. Per vivam fidem, illam nimirum quæ per dilectionem operatur, christianus, sed præsertim religiosus, consequitur victorias et co-

(1) Matth. vi, 22, 23,— Luc. xi, 34.— (2) Rom. i, 17.

ronas ; ita ut Sancti ex fide coronari dicantur [1] : Sancti *per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum.... fortes facti sunt in bello.* Hæc verba confirmat S. Joannes [2], dicens : *Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum; et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.* Fides merito vocatur victoria sensu causali, per ipsam enim vincimus mundum, contemnendo prospera ejus, non timendo adversa, confundendo hæreticos, resistendo tyrannis et abnegando nosmetipsos, omnesque animæ prosternendo hostes.

§ IV.— *De solatio animæ per fidem.*

357.— Inter tentationes.— Tempore tentationum maxime S. Paulus [3] nos ad fidem confugere docet : *Sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere.* Fide enim armatus homo divinum imploret auxilium, et actibus tentationi contrariis hostium infernalium impetus retundat. Quando ergo dæmon conatur te ad peccatum adducere, objice continuo clypeum fidei, cogita hoc tunc apud te, quod, si peccatum illud feceris, non solum infelix eris, sed et pro brevi voluptate gravissimam et sempiternam pœnam forte lues.

Inter varias ærumnas.— Fides enim nos docet :

a) Omnes tribulationes per manus Dei transire.— Etenim posset Deus, si vellet, id a nobis arcere quod molestum est, et sine dubio hoc arceret, nisi nobis id utilissimum esse judicaret ad probandum nos. Magis enim ipse nos diligit quam mater unicum filium suum. Ex quo facile tibi persuadere potes, si Dei gratiam atque amicitiam bene vivendo conservare studes, numquam Deum esse permissurum, ut in ullas calamitates et molestias, nisi utiles et salutares incidas.

(1) Hebr. xi, 33, 34.— (2) I, Joan. v, 14.— (3) Ephes. vi, 16.

b) Deum omnia prudenter et suaviter disponere.— Sine lumine fidei omnia adverso ordine fieri videntur : quippe qui bene agunt sæpe affliguntur, qui perverse vivunt, sæpius triumphant. Sed cum lumine fidei quidquid in mundo evenit, divinæ Providentiæ relinquendum esse, clare apparet. Veniet enim judicii dies, ubi nullum malum impunitum et nullum bonum irremuneratum remanebit.

c) Nos peccatores esse.— Fides adhuc docet omnes nos esse peccatores [1] : *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.* Lege Sacras Scripturas et aperte videbis sanctissimos etiam viros uti Tobiam, Danielem [2], et omnes prophetas semper causam tribulationis in propria vitia retulisse. Cum igitur vel in hoc sæculo vel in futuro peccata punienda et castiganda sint, quis non libenter cum Habacuc Prophetâ dicat [3]: *Ingrediatur putredo in ossibus meis, et subter me scateat: ut requiescam in die tribulationis?* Et cum Sanctis: "Hic ure, hic seca, ut in æternum parcas?"

d) Tribulationes in Christo glorificatas esse.— Si omnis creatura ingemiscit, per fidem inspiciat christianus, sed præsertim Frater Minor, dulcissimum Jesum patientem et in cruce morientem, et sic haud parum lenientur dolores. *Justificati ex fide,* ait Apostolus [4], *pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum... non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus.— Si tamen compatimur, ut et conglorificemur. Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* [5].— *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* [6]

In tribulationibus, Frater, memento S. Patris exempli. Cum esset aliquando pene nudus, et urgente frigore, per jocum a Fratre suo carnali interrogaretur, velletne ipsi aliquid sudoris vendere, ei graviter et sapienter respondit:

(1) I JOAN. I, 8.— (2) TOB. III. 2, et seq.— DAN. IX, 4 et seq.— (3) HABAC. III, 16.—(4) ROM. V, 1, 3.—(5) ROM. VIII, 17, 18.— (6) Ibid. 28.

Revera ego hunc Domino meo pretio maximo vendidi. Et merito, nam, uti ait Celano [1]: " Nil verius, nam non solum centuplum sed etiam millesies plurimum in hâc luce recepit, et in futuro non sibi tantum, sed et multis vitam acquisivit æternam."

Inter dolores per parentum mortem.— Quam maximum autem fides præstat solatium quando parentes, cognatos, amicos intime dilectos amittimus. *Nolumus autem vos ignorare, Fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo.* [2]

Interea vero, ex communione Sanctorum, defunctis amicis intime conjuncti manemus: pro eis in purgatorio detentis deprecamur, et ipsi cœlum ingressi, pro nostrâ salute erunt solliciti, et pro nobis intercedent.

§ V. — *De actionum meritis per fidem.*

358.— Quamquam nonnisi obscure veritates revelatas percipimus, Frater, *certum* tamen et *firmissimum* assensum præbemus propter auctoritatem Dei, qui nec falli nec fallere potest. Et sic per fidem voluntatem simul et intellectum divinæ voluntati libere subjiciendo, Deo præstantissimum exhibemus mentis obsequium quod quam maxime meritorium esse debet.

Insuper homo spiritu fidei imbutus, per *intentionem rectam* [3], uti jam diximus, omnia ad Deum refert modo perfectissimo, et maxime meritorio. Si superiori obediendum est, in memoriam revocat verba Christi [4]: *Qui vos audit, me audit,* et placitum Dei in illius hominis voluntate expressum agnoscit. Et sic de ceteris omnibus virtutibus.

---

(1) Celano, leg. II, c. VII, p. 178.—(2) I Thess. IV, 12, 13.—(3) Cfr. Instrumenta. n. 306 seq.— (4) Luc. X, 16.

Art. III. — De causis peccatorum contra fidem.

359.— Multos in infidelitatem labi lugenda constat experientia. Hujusmodi defectionis causæ duplicis sunt generis: 1. aliæ externæ; 2. aliæ vero internæ.

§ I. — *De causis externis infidelitatis.*

Causæ externæ eæ sunt quæ oriuntur ex ipso statu hodiernæ societatis, in quo inveniuntur homines perversi, qui verbis et scriptis errorem propagant. In memoriam semper revocare debes, Frater, fidei veræ maximum et singulare esse donum Dei. Quare etiam religiosi cavere sibi debent a consortio hominum perversorum, et præsertim a libris et scriptis quâcumque ex causâ a Superioribus prohibitis. "Idque, si umquam alias, maxime est necessarium hoc tempore, ait Leo XIII [1], cum effrenatis licentiâ ingeniis ac moribus, omnis fere doctrina, quam Salvator hominum Jesus Christus tuendam Ecclesiæ ad salutem generis humani permisit, in quotidianum vocatur certamen atque discrimen."

Non ergo sine causâ, Frater, Sancti Patres ne loqui quidem audebant cum hæreticis. Magnus S. Antonius [2] numquam amicabilia verba hæreticis dixit: discipulis suis præcepit, ne prope umquam ad hæreticos accederent, non secus atque nos prope eos accedere formidamus qui peste laborant. Iterum atque iterum dico: fuge et magno odio prosequere omnes qui male loquuntur de S. Ecclesiâ, de Romano Pontifice, de auctoritate, de sacramentis, de virtutibus præsertim statui religioso necessariis: hæresis enim pestis perniciosa et contagiosa adhæret eorum verbis, adhæret eorum libris. Non peto tamen, ut homines odio habeas, sed pestem, sed errorem, sed vitia illorum.

(1) Leo XIII, Const. "*Officiorum ac munerum,*" 1896, 8 Kal. Febr.— (2) S. Athanasius in vitâ S. Ant. n. 68. P. G. t. 26, col. 939.

Sequere S. Bonaventuræ consilium. Contra hæreticum scribens [1] ait: " Cum adhuc sit viator,... corrigi potest per Dei clementiam, sollicite pro eo interpellandus est Christus, ut suæ vocis virtute ac sapientiæ lumine ejus quam Saulo quondam exhibuit [2], miserationis non immemor, et protervientem deterreat, et superbientem humiliet, et errantem requirat, corrigat et reducat. Et quoniam *meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta odientis oscula* [3], nequaquam peccatoris oleo, adulatione videlicet, impinguandum est ipsius languidum caput, nec tumidi cordis apostema palpandum; quin potius procacis hominis erectam cervicem durâ oportet increpatione ferire, non quidem amari cordis odio, sed tranquillæ mentis æmulatoriâ caritate."

§ II.— *De causis internis infidelitatis.*

360.— Causæ internæ infidelitatis ex animi dispositionibus oriuntur: 1. Superbia; 2. amor proprius; 3. temeritas et 4. curiositas, quasi gradus ad infidelitatem haberi possunt.

1. **Superbia.**— Homo superbus, Frater, qui divina præsumit propriis viribus assequi et comprehendere, sæpe fit incredulus. Est enim homo miser, ignorans quod dicit Apostolus [4]: *Non* sumus *sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Cui concinit Sapiens [5] dum ait: *Quæ in cœlis sunt quis investigabit? Sensum autem quis sciet, nisi tu dederis sapientiam.*

2. **Amor proprius.**— Qui plus quam par est proprio nititur judicio, et discursu ac sensuum experientiâ, facile a fide deficiet. Experientiâ quippe constat.

3. **Temeritas.** — Qui imprudenter ea quæ suum captum excedunt, rimari conatur, et se non continet intra fidei et ecclesiæ limites, sed ulterius temere progredi cupit, talis

(1) Opera. T. VIII, opusc. XI, *Apolog. paup.* Prol. n. 2.— (2) Act. IX, 3. seq.— (3) Prov. XXVII, 6.— (4) II Cor. III, 5.— (5) Sap. IX, 16.

scrutator majestatis divinæ, teste Salomone [1], opprimetur a gloriâ et lædetur sicut ille qui nimium mellis comedit. Quâ de causâ, Scriptura nos monet [2] ne altiora et fortiora nobis quæramus et scrutemur, ut fidem conservare possimus.

4. **Curiositas.** — Ut causa infidelitatis temeritati proxime accedit curiositas, quâ quis ea quæ intelligendi vires, aut proprium statum, vel talentum superant, scire et scrutari satagit. Curiositate infectos monet S. Paulus [3] dicens: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem,... sicut Deus divisit mensuram fidei.*

Ex his animæ dispositionibus, Frater, prodiere omnes hæreses, errores et defectus contra fidem, prodeuntque nebulæ amentiæ et prava dictamina, quæ vitam corrumpunt, et hodiernâ die præsertim, animas depravant.

Art. IV. — De mediis in fide proficiendi eamque exercendi.

361. — Non sufficit ut ab erroribus caveas, sed necesse est ut quotidie in fide proficias. Ad hunc scopum attingendum tria tibi præsertim præstant media: 1. oratio devota; 2. lectio spiritualis et 3. praxis aliarum virtutum.

§ I. — *De oratione ad fidem augendam.*

Cum fides sit donum Dei, requiritur imprimis oratio. Adjumentum hoc necessarium est ad supernum lumen consequendum, sine quo virtutes æternas rite intelligere non valemus; necnon ad fovendum pium voluntatis affectum quo mens suaviter inclinetur ad firmiorem assensum veritatibus revelatis præbendum, et ad easdem spiritualiter gustandas [4]. Unde Apostoli [5], etsi fide destituti non erant,

(1) Prov. xxv; 27.— (2) Eccli. iii; 22. — (3) Rom. xii; 3.— (4) Cfr. Tanquerey, opusc. cit. T. III, p. 401; et Scaramelli, *Directorium asceticum*, Lovanii, 1848, tract. IV, p. 31. — (5) Luc. xvii, 5.

majorem tamen fidem petere non cessarunt, Dominum deprecantes: *Adauge nobis fidem.* Tu quoque, Frater, sæpe deprecare Dominum Jesum ut tibi adaugeat fidem. Ex hâc ergo intentione Apostolorum Symbolum, in quo primarie religionis veritates continentur, semper pie et attente recita.

§ II. — *De lectione ad fidem fovendam.*

362. — Quemadmodum infidelium colloquia et pravorum lectio librorum valde periculosa sunt ad fidem amittendam, ita ex adverso, conversatio cum viris piis atque devotis, conferentiæ spirituales, sed ante omnia pia Scripturarum lectio, ad fidem augendam nata est.

Fides christianorum tam sublimis est, ait Cardinalis Bellarminus [1], ut vel unus articulus sufficere possit ad hominem probum et sanctum efficiendum, si diligenter consideratur, perpenditur, animo et memoriæ infigitur. Quis enim attente cogitabit Deum immortalem, mortalem fieri et mori voluisse ut peccatum exstingueret atque deleret, et manum extendere poterit ad aliquod peccatum vel levissimum perpetrandum? Non igitur fides, ait idem auctor, et cognitio theoretica deest, sed consideratio practica. Habemus enim fidem, inquit, tamquam gladium in vaginâ reconditum, et tamquam pharmacum in officinâ pharmacopolæ. Quid prodest gladium domi appensum habere, et medicamentum reperiri apud pharmacopolam, si nec ense cum hostis adest, nec pharmaco cum ægrotas, uteris? Quicumque igitur secundum fidem vivere vult, serie alterius vitæ negotiis et lectioni debet vacare. Ad hanc veritatem stabiliendam adhuc inservire potest factum illud, quod S. Athanasius de Magno Antonio memoriæ prodidit, prout Baronius [2] commemorat. Cum sanctus Abbas centesimum

(1) Concio XLIII; p. 361.—(2) Tom. III. An. Dom. 318 ex Athanasio in vitâ S. Antonii, apud Scaramelli, op. cit. l. c. p. 34, 35.

quintum ætatis suæ annum agens morti jam vicinus esset, multi ex discipulis ut felici ejus transitui interessent, in illius cellulâ erant congregati. His jam tristes inter planctus pauperem ejus lectulum circumdantibus, Sanctus Vir languenti et tremulâ linguâ ultima monita suggessit. At quænam hæc fuisse autumas? Monitum, quod moribundus monachis et discipulis suis tradidit, his verbis continebatur: " Custodienda est pia fides in Christum, et Patrum religiosa traditio, quam ex Scripturarum lectione et crebro meæ parvitatis audistis admonitu." Si jam sanctis in terrâ hâc vitam agentibus solitariis fidei stabilitatem, tantâ sollicitudine, et tempore tam memorabili, commendari necesse fuit, hujusmodi monitum tibi, et omnibus religiosis, multo magis necessarium, qui hodie tam multis exponuntur infidelitatis periculis.

§ III. — *De praxi virtutum ad fidem conservandam et augendam.*

363. — Subsidium efficacissimum ad fidem conservandam, eamque gratiâ Dei augendam, experientiâ comprobatur praxim esse virtutum. Quis enim ignorat et jam non expertus est, hominem suâ ipsâ naturâ facile credere quod sibi placet atque ipsum delectat? Dic, verbi gratiâ, voluptuoso castitatem esse impossibilem et jejunia prorsus inutilia; tibi facile credet. Nam in servitio Dei languidus, similis factus est ligno arido quod ad ignem maxime est ido neum. Cum vero, teste S. Paulo [2], vitiis affecti sanam doctrinam non sustineant, sed sibi quærant magistros prurientes auribus, iis talis magister non deerit, nam diabolus, qui numquam deest muneri suo, eum cito deputabit qui sermonibus et operibus ignem admoveat et accendat. Omnes hæretici, priusquam a fide defecerunt, ad hæreses recipiendas jam erant præparati. Quare, Frater, aliorum exemplo

(1) II Tim. IV; 3.

edoctus [1]: *Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant.* Labora, operare, noli torpere. Si non vis amittere fidem erga sacramenta, honora sacramenta. Si recusas amittere fidem erga bona opera, jejunia, exerce te assidue in bonis operibus, ama jejunia. Quid mirandum in hoc si Deus permittit ut aliquis fidem amittat qui, v. g. Eucharistiam indevote, frigide recipit, et sacra angelis tremenda negligenter peragit?

Quare, Frater, semper ex fide vive: *a)* judicia, *b)* verba et *c)* opera secundum fidei lumen recte ordina, et mane semper devotissime recita orationem Primæ: "Dirigere et sanctificare, regere et gubernare dignare, Domine Deus, Rex cœli et terræ, hodie corda et corpora nostra, sensus, sermones et actus nostros in lege tuâ."

a) JUDICIA. — Secundum fidei lumen judicia efformare tenemur. Noli judicare de rebus hujus sæculi sicuti mundus judicat. Audi, Frater, quid S. Bernardus de hoc judicio dicat [2]: "Aut iste (scilicet Jesus) fallitur, aut mundus errat. Sed divinam falli impossibile est sapientiam. Merito proinde et carnis prudentia inimica est Deo [3], et sæculi quoque prudentia stultitia nominatur [4]. Quid enim? Christus utique, qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id utilius, id potius eligendum; et quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tamquam a seductore cavendum."

Quod de paupertate et mortificatione S. Bernardus scribit, de ceteris verum est: de omnibus scilicet rebus et eventibus, tribulationibus judicare debemus prouti Christus ipse judicaret: Ad hæc autem quid Christus? Non enim veri christiani sumus, si mundanis assentimur fallaciis, Evangelio contrariis [5].

---

(1) JOAN. XII, 35. — (2) Serm. 3 in Nativ. n. 1. P. L. t. 183, col. 123. — (3) ROM. VIII, 7. — (4) 1 COR. III, 19. — (5) TANQUEREY, l. c. p. 402.

b) SERMONES.—Etiam in sermonibus secundum Evangelii doctrinam loqui tenemur. Numquam, Frater, te accommoda mundi præjudiciis, approbans quod Christus reprobavit, v. g. divitias, et minoris æstimans quod ipse laudavit, v. g. humilitatem cordis. Sed de Evangelio non erubescens, viriliter, absque jactantiâ, de omnibus rebus et eventibus loquere secundum dicta ipsius Christi, et ita quotidie in verâ fide profice.

c) OPERA.—Sed præsertim fidem operibus manifestare debes, Frater, non secundum carnem et sanguinem sed secundum spiritum vivere, nihil ambiens nisi Christi vestigiis inhærere [1]. "Si videres hominem in bonis operibus strenuum et fervore conversationis hilarem, vivere in eo fidem non dubites, ait S. Bernardus [2], indubitata tenens vitæ illius argumenta."—"Illud satis mirari nequeo, ait alio loco [3], quod fides nostra in præsentibus titubat, quæ de futuris tam certa videtur. Propheta loquitur dicens; *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* [4]. Et facile credimus universi. Loquitur Dominus prophetarum: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos; tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris; jugum enim meum suave est et onus meum leve* [5], et quam multi avertunt cordis aurem!

Christus frustra clamat de *levitate oneris sui;* sine causâ *jugum suum* suave prædicat, quandoquidem et ab ipsis, qui christiano censentur nomine, *onus diaboli et jugum carnis* atque sæculi hujus delectabilius reputatur. Sane, qui probaverunt utraque, ecce hi sciunt, quia Deus verax, *omnis* autem *homo mendax* [6]. *Animalis* autem *homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei; stultilia enim est illi* [7].

---

(1) Cfr. TANQUEREY, op. c. l. c. p. 403.—(2) Serm. II, in temp. Resurrect. n. 1. P. L. t. 183, col. 283.—(3) Serm. 111 de divers. n. 2-4, P. L. t. 183, col. 737.—(4) I COR. II, 9.—(5) MATTH. XI, 28-30.—(6) ROM. III, 4.—(7) I COR. II, 14.

Miseri et infelices! qui viam civitatis habitaculi non invenistis, et ideo erratis in invio et non in viâ." Sed tu, Frater, omnia cum Christo, et per ipsum et in ipso perage, et ita in fide simul et in bonis operibus quotidie cresce: *Qui manet in me*, ait Dominus Jesus [1], *et ego in eo, hic fert fructum multum.*

SECTIO II

DE VIRTUTE SPEI.

364.— Ex fide nascitur spes. Fide novimus Deum esse, et liberatorem hominum esse, et gloriam sempiternam diligentibus se paravisse. Unde homo circa finem suum ultimum et supernaturalem instructus, continuo sperare incipit fore ut aliquando ex benignitate et misericordiâ divinâ, per bona opera, quasi per gradus quosdam, ad tantam gloriam perveniat. Stabilito igitur veræ fidei fundamento, parietes Spei erigendi sunt.

Ut genuinam circa hanc virtutem habeas notitiam, Frater, agemus: 1° de naturâ; 2° de honestate et necessitate spei; 3° de peccatis contra spem et 4° de variis mediis in spe proficiendi.

CAPUT I.

DE NATURÂ SPEI.

365.— Nomen spei vario sensu accipitur, et in genere designat expectationem boni futuri, ardui, possibilis, sive sensibilis sive suprasensibilis, uti jam vidimus ubi sermo erat de *passione spei.*

(1) JOAN, XV, 5.

Hic agitur, Frater, non de spe naturali, sed de spe supernaturali quâ fiducialiter cælestia expectamus.

Definitio.—Spes, ut virtus theologica, est habitus supernaturalis infusus, voluntatem disponens ad firmiter a Deo expectandum beatitudinem æternam quæ in Dei fruitione consistit, et media ad illam necessaria, propter infinitam Dei bonitatem erga nos, necnon ejus omnipotentiam auxiliatricem et fidelitatem in promissis.

Ut hanc definitionem spei melius intelligas, sedulo examinare debes: 1° objectum materiale et 2° objectum formale seu motivum spei atque 3° ejus proprietates.

Art. I. — De objecto materiali Spei.

366. — Objectum materiale spei constituunt omnia bona nobis a Deo promissa; cum hæc bona sint duplicis generis, duplex etiam distinguitur objectum materiale, objectum scilicet: *primarium*, quod est *ipse Deus*, prout est summum bonum hominem beatificans; et *secundum*, quod constituunt *omnia bona* quæ ad Dei possessionem ordinantur.

§ I. — *De objecto primario.*

Deum ipsum, ab homine possidendum eumque beatificantem, objectum primarium esse virtutis spei multoties Scriptura docet. Cum Tobias [1] ab eis qui ipsius innocentiæ insultabant interrogatur: *Ubi est spes tua?* Ipse respondebat: *Nolite ita loqui, quoniam filii Sanctorum sumus, et vitam illam exspectamus quam Deus daturus est his qui fidem suam numquam mutant ab eo.* Et merito quidem, nam ipse Deus Abrahamo [2] dixit: *Ego merces tua magna nimis.* In quo vero consistat hæc merces, clarius explicat Evangelista [3]: *Hæc est autem vita æterna: ut cognoscant te, solum Deum verum et quem misisti, Jesum Christum.*

(1) Tob. II, 16-18. — (2) Gen. XV; 1. — (3) Joan. XVII; 3.

Mirum est, Frater, quantum hoc spei objectum animos erigit et ad omnes labores perferendos idoneos facit. Qui sperant in Domino, ait Isaias [1], *mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient.*

Per considerationem hujus præclarissimi objecti christianus fit robustus, fortis : labores ei videntur sine difficultatibus, dolores sine pœnâ, ærumnæ et calamitates sine mœstitiâ. Equidem, nihil omnino grave, aut nimis arduum videri potest ei, qui semel probe intellexit celsitudinem et nobilitatem objecti quod, ex fidelissimâ promissione divinâ, per media a Deo ordinata obtinere confidit. Quid infideles sperant, nisi res admodum exiguas, quæ corporis delicias non transcendunt? At vero, christiani Deum ipsum fontem et oceanum omnium bonorum, aliquando se plane, sicut est, esse visuros et possessuros confidunt. Intelligebat hoc apostolus Paulus: *Existimo enim,* ait [2], *quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* — Et [3]: *Id enim quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

Intellexerunt hoc omnes S. S. Patres. Ita S. Augustinus [4]: " Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit, eique seipsum, quo melius et majus nihil possit esse, promisit." — " Qui aliud præmium petit a Deo, et propterea vult servire Deo, carius facit quod vult accipere, quam ipsum a quo vult accipere. Quid ergo? Nullum, præter ipsum. Præmium Dei ipse Deus est." [5] Merito igitur S. Pater: " Deus meus et omnia."

---

(1) XL; 31.— (2) ROM. VIII; 18. — (3) II COR. IV; 17.— (4) Lib. XXII *de civit. Dei*, c. 30 P. L. t. 41; col. 801.— (5) In ps. LXXII; n. 32. P. L. t. 36; col. 928.

§ II. — *De objecto secundario.*

367.— Secundarium objectum materiale, sunt omnia adjumenta quæ ad Dei possessionem æternamque beatitudinem ordinantur. Ejusmodi autem sunt partim supernaturalia, partim temporalia.

a) SUPERNATURALIA gratiæ AUXILIA illa sunt quibus mens hominis illustratur, excitatur, corroboratur ad veritatem cognoscendam, ad exercendam virtutem, ad vincendas cupiditates, ad peccata declinanda juxta verbum Apostoli [1]: *Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum, Filium Dei, teneamus confessionem... Adeamus ergo cum fiduciâ ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.*

b) TEMPORALIA gratiæ AUXILIA sunt omnia bona quæ ad hanc vitam sustentandam ac tuendam sunt necessaria, quatenus ad eumdem beatitudinis æternæ finem aliquo modo referuntur, ut sunt sanitas corporalis, scientia etc., et etiam mala, ut persecutiones, tribulationes et alia hujusmodi. Nam, juxta Divi Pauli sententiam [2]: *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti.*

ART. II.— De objecto formali seu motivo Spei.

368. — Ut objectum formale seu motivum spei melius intelligas, Frater, sciendum est 1. spem virtualiter seu æquivalenter multiplicem esse, ac sic ei assignari posse diversa motiva, quæ tamen 2. simul unum motivum completum et adæquatum constituunt.

---

(5) HEBR. IV; 14-16. — (6) ROM. VIII; 28.

§ I. — *De diversis motivis formalibus spei.*

Spes suâpte naturâ supponit *desiderium* atque fiduciam adipiscendi rem desideratam, quod enim nullatenus obtineri potest desperationem potius generat quam spem.

Desiderium autem supponit et involvit amorem boni sperati, *amorem* scilicet *concupiscentiæ*, quo nobis placet Deus ut bonum nostrum et objectum beatitudinis nostræ. Absque tali amore spes impossibilis foret: nemo enim sperat assequi, quod ipsi tamquam bonum suum non placet. Ergo *bonitas Dei*, Frater, jam motivum est, cur actus spei elicitur. Quare Christus Dominus proponit regnum Dei ut mercedem nobis paratam et a nobis speratam: [1] *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.*

Fiducia vero supponit quamdam animi erectionem voluntatisque conatum ad consequendum objectum spei. Hæc fiducia fundatur in *promissione divinâ.* Nam eo ipso quod Deus beatitudinem promittit *a)* eam cognoscimus possibilem esse, cum Deus *auxiliator* sit omnipotens et misericors, et *b)* eam cognoscimus nobis deesse non posse, cum Deus *fidelis* sit in promissis servandis.

a) DEUS AUXILIATOR.— Virtutem Dei auxiliatricem motivum esse sperandi Spiritus Sanctus multoties in Scripturâ Sacrâ testatur, ubi hæc et similia verba sæpius iterat [2]: *Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est. Sperate in eo... Deus adjutor noster in æternum.* — [3] *: Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum.* Et revera, quando quis nos interrogat: Quare speras tu beatitudinem, quæ tamen obtentu sit difficilis? Semper respondes et respondere debes: Quia hanc felicitatem spero per Deum qui cum potens sit, valet auxilium ferre, et, cum misericors sit, paratus est ad auxilium præstandum.

(1) MATTH. XXV; 34. — (2) PS. LXI; 8, 9. — (3) II COR. IX; 8.

b) DEUS FIDELIS.— Demum fidelitas Dei in promissis servandis tertium sperandi est motivum. Ratione enim fiduciæ, spes importat firmitatem et certitudinem, et hanc ob causam ab Apostolo [1] vocatur: *Anchora tuta ac firma.* Sed unde provenit hæc certitudo? Ex ipsâ sacrâ Scripturâ, quæ firmiter assignat et affirmat fidelitatem Dei in promissis servandis: *Teneamus,* ait S. Paulus [2], *spei nostræ confessionem indeclinabilem, fidelis enim est qui repromisit.* Et ad suum discipulum scribens ait [3]: *In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus.*

Hæc tria motiva seu hæ tres diversæ rationes formales, unum tamen motivum completum et adæquatum constituunt.

§ II.— *De objecto formali seu motivo spei adæquato.*

369.— Ex prædictis hoc sequitur, Frater, quod objectum formale spei adæquatum est *Deus* ut bonus, ut auxiliator omnipotens, et ut promissor fidelis.

Licet Deus solus, modo explicato, sit motivum formale spei nostræ, certum tamen est, fiduciam nostram multum augeri ex meritis et satisfactionibus Christi; siquidem eorum intuitu nobis dantur quæcumque dantur, et in ipsius nomine jubemur petere quidquid petimus.

Præterea, *vi communionis Sanctorum,* intercessio Beatorum, præsertim B. M. Virginis, et mutuæ justorum preces causam aliquam secundariam confidentiæ præbere possunt.

Unde, Frater, practice, beatitudinem æternam sperare debes: *a)* a Deo *b)* per Christum *c)* implorando auxilium sanctorum.

a) A DEO.— Cum proprium spei motivum sit Deus, dicito semper: *Sperabo in eum.* [4] Hæc sane vox est sanctorum et nostra debet esse, et quidquid nobis contingit, semper dicamus: Et sperabo in eum. Hic "attende sedulo,

(1) HEBR. VI, 19.— (2) HEBR. X, 23,—(3) TIT. I, 2.— (4) PS. XC, 2.

ait auctor Pugnæ Spiritualis [1], ne teipsum decipias; sæpe enim tibi videbitur te confidentiam in Deo jam assecutum esse, cum tamen adhuc longe aliter affectus sis. Quod ex tui animi motibus, si quandoque labaris, facile cognosces. Nam si lapsus in te tristitiam ac inquietudinem excitet, atque de progressu bonorum operum te velut desperare faciat, evidens signum est, te in teipso solo, et non in Deo confidere. Quo major minorve fuerit hæc in teipso confidentia, eo major minorve erit tua de teipso diffidentia, et in Deo solo confidentia. Econtrario, si veram de teipso diffidentiam, et *in Deo solo* confidentiam in te habueris, non magnopere miraberis lapsus tuos, non multum propterea tristaberis, neque anxius eris, quoniam agnosces illos ex tuâ fragilitate contigisse; propterea non minuent in te confidentiam in Deum solum. Irasceris quoque tibi propter eosdem lapsus corde contrito, non ob aliam causam, quam quod Dominum Deum tuum offenderis. Hæc agens, diffidentiam de teipso magis ac magis in te excitabis, et confidentiam in Deum simul augebis. Quod equidem vellem quosdam homines spirituales diligenter attendere, qui cum aliquando in defectus incidunt, valde impatientes redduntur. Ideoque nec quiescunt, donec ad patrem suum spiritualem seu confessarium veniant, ut de suâ potius anxietate quodpiam solatium accipiant, quam ob alias pias ac rectas causas; cum tamen ad eum ideo solum deberent accedere, ut a commissis peccatis per absolutionem expurgarentur; et per sacræ communionis sumptionem, spirituale quoddam robur contra hostes suos acquirerent."

(1) *Pugna spiritualis.* Tractatus vere aureus de perfectione vitæ christianæ. Olim hispanice a R. P. Joanne Castaniza, Monacho Benedictino monasterii Omniensis professo, editus; latine redditus a R. D. Jod. Lorichio. Theolog. doct. et profes. in acad. Friburgen. Brisgoviæ. Ed. 3. Duaci, 1645. cap. III, p. 25. Hoc opusculum hodie adscribitur Scupoli. Vide Hurter, Nomenclator, t. III.

Vides igitur, Frater, diffidentiam tuiipsius maxime esse necessariam. Miser enim homo infinitas cupiditates quasi ora infinita habet, quæ semper latrant, semper petunt, semper esuriunt, nec unquam quidem explentur. Per seipsum hos hostes vincere nequit, sed de confidente in Domino audi quid ipse dicit per prophetam: *Liberabo eum, protegam eum, et exaudiam eum;* quamobrem omne auxilium a Deo solo pete, ipsi soli confide, nec confunderis in æternum.

b) Per Christum.— In Deo ergo sperare debes, sed semper tamen per Christum, nam causa est nostræ justificationis et salutis, juxta illud Tridentini [1]: "Qui, cum essemus inimici, propter nimiam caritatem quâ dilexit nos, suâ sanctissimâ passione in ligno crucis nobis justificationem meruit et pro nobis Deo Patri satisfecit."

Quando igitur per Christum et in Christo agimus et oramus, ejus meritis innixi, majorem certe fiduciam concipere valemus. "Sumus membra ejus, ait Laurentius Justinianus [2], et ipse est caput nostrum: ex quo totum corpus compactum est. Ideo abigenda est omnis dubitatio et diffidentia. Os de ossibus nostris et caro de carne nostrâ est. Ideo jam non poterit spernere nos, quia caro et frater noster est. Quam utique carnem Patri ostendit cicatricibus plenam, verberibus fuisse collisam, et pro electorum salute in altari crucis exstitisse immaculatam. Et ex hoc non potest contemni, quod tanto pretio redemptum est, tali intercessione postulatur, tam vehementi amore diligitur, et tam mirabili vinculo copulatur."

c) Implorando auxilium Sanctorum.— Non solum per Christum, sed adhuc per Sanctos spes nostra augeri potest, nam eorum intercessione nobis a Deo datur quod nostra non obtinet possibilitas. Nam, ait S. Thomas [3], "non licet sperare de aliquo homine, vel de aliquâ creaturâ sicut de *primâ*

(1) Sess. VI, *de Justif.* cap. VII, Denzig. n. 681.— (2) *Lignum vitæ.* Opera omnia, Coloniæ, 1616, p. 8.— (3) 2. 2. q. 17. a. 4.

causâ movente in beatitudinem. Licet autem sperare de aliquo homine, vel de aliquâ creaturâ, sicut de *agente secundario* et instrumentali, per quod aliquis adjuvatur ad quæcumque bona consequenda in beatitudinem ordinata. Et hoc modo ad Sanctos convertimur, et ab hominibus etiam aliqua petimus. "

Et quantâ fiduciâ ad Sanctos pro his auxiliis recurrere possimus, audi Frater. "Si enim, ait Laurentius Justinianus [1], hic dum adhuc viverent, miserti sunt peccatorum, et oraverunt pro eis, nunc tanto amplius, quanto verius agnoscunt miserias, orant Patrem in cœlis, quia beata illa patria non immutavit caritatem eorum, sed augmentavit." Audi Seraphicum Doctorem [2], de Sanctis cum Christo regnantibus dicentem: Jam... secure prophetas et reges implorabo; jam audacter apostolos et martyres invocabo; confessores, virgines et viduas et omnes Sanctos constanter interpellam; sed tamen præ omnibus his sanctissimam Dei Genitricem Mariam, ardentius adorans, invocabo. Scio enim, quod "tam pia, tam dulcis, et tam suavis est Maria, quod nec nominari potest, quin accendat, nec cogitari, quin recreet affectum diligentium se." — "O Benedicta! per gratiam, quam invenisti, per prærogativam, quam meruisti, per misericordiam quam genuisti, fac, ut qui mediante te dignatus est fieri particeps infirmitatis et miseriæ nostræ, te intercedente nos participes faciat gloriæ et beatitudinis suæ." Hæc S. Bernardus [3].

Art. III. — De proprietatibus spei.

370. — Ex definitione spei patet, Frater, hanc virtutem necessario certas requirere proprietates, quæ sunt ex parte Dei certitudo et firmitas, et ex parte nostrâ incertitudo

(1) L. c. p. 819.— (2) Opera, t. VIII; opusc, II; *Soliloq.* cap. I §. 3, n. 28.— (3) Serm. 2 de advent. Domini. n. 5; P. L. t. 183; col. 43.

atque timor, uti dicit Apostolus [1]: *Cum metu et tremore vestram salutem operamini.* Certitudo et firmitas referuntur ad promissionem; incertitudo autem et timor ad assecutionem promissionis.

§ I. — *De certitudine et firmitate spei.*

CERTITUDO.— Hoc ipso quod Deus aliquid promisit, homo potest ac tenetur credere rem sibi promissam esse futuram, vel absolute vel conditionate, prout fert sensus promissionis. Hoc colligitur evidenter ex Scripturâ: *Qui sustinent te, non confundentur,* ait Psalmista [2]. — *Scitote,* docet Sapiens [3], *quia nullus speravit in Domino et confusus est.* Quare Apostolus Paulus ad Romanos scribere potuit [4]: *Spes non confundit,* et ad Timotheum [5]: *Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare.*

FIRMITAS. — Et hæc spes non solum est summe certa, sed et summe firma, seu excludens omnem timorem. *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion,* ait Psalmista [6], *non commovebitur in æternum.* Quod S. Paulus optime explicat dicens [7]: *Per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam.* Unde Ecclesia [8] suos filios monet ut in Dei auxilio firmissimam spem collocent et reponant.

§ II. — *De incertitudine et timore spei.*

371. — Spes quamvis ex parte Dei sit summe certa et summe firma, respectu nostri tamen, Frater, adest aliqua incertitudo et aliquis timor.

---

(1) PHILIP. II, 12.—(2) Ps. XXIV; 3.—(3) ECCL. II; 11. - (4) ROM. V, 5. —(5) II TIM. I; 12.—(6) Ps. CXXIV; 1.— (7) HEBR. VI; 18.—(8) Concil. Trid. Sess. VI, *de Justif.* cap. 13. DENZ. 689.

INCERTITUDO. — D. Paulus [1] unumquemque monet dicens: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Bona quæ speramus, Frater, ob fragilitatem nostram interdum frustrari possunt. Divina autem promissio de æternâ beatitudine est conditionata, debemus enim divinæ gratiæ cooperari et usque in finem perseverare. At deficere possumus. Unde timor.

TIMOR. — Apostolus nos docet spem obtinendæ beatitudinis non solum posse, sed debere componi cum timore supernaturali de eâ non obtinendâ. *Cum metu et tremore,* ait [2], *vestram salutem operamini.* Et de seipso aiebat [3]: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est... Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Unde Concilium Tridentinum [4] de fidelibus loquens, ait: "Formidare enim debent, scientes quod in spem gloriæ, et nondum in gloriam renati sunt, de pugnâ quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo. "Igitur ex parte nostrâ spes nequit esse summe firma, speciali revelatione absente.

Attamen incertitudo ac timor qui nostram spem comitantur non ex motivo ipsius spei proveniunt, sed ex pravitate cordis nascuntur, ex defectu liberi arbitrii, vel ex anxietate. Cum ergo æternam beatitudinem assequi possimus, Frater, modo ipsi serio velimus, incertitudo hæc et timor ille hinc quidem temerariam securitatem, inde vero pusillanimem quoque anxietatem excludere debent.

Incertitudo et timor spem nostram acuere debent, et ut nos ad Deum confugiamus impellere, juxta illud [5]: *Qui timent Dominum, speraverunt in Domino; adjutor eorum et protector eorum est.*

(1) 1. COR. X; 12. — (2) PHIL. II; 12. — (3) COR. IV, 4. IX; 27. — (4) Sess. VI *De Justif.* cap. 13. — (5) PS. CXIII; 11.

CAPUT II.

DE HONESTATE SPEI ET DE EJUS NECESSITATE IN STATU PERFECTIONIS.

372. — Expositâ spei naturâ, ejus excellentiam adhuc paucis verbis exponamus necesse est. Sed prius debes scire, Frater, de quâ honestate hic sermo sit.

Habitum infusum spei omnibus, etiam infantibus, necessarium esse ad salutem necessitate medii absolutâ, nemo non videt. Cum enim gratia sanctificans absolute necessaria sit, etiam habitus spei, qui simul cum illâ infunditur, absolute necessarius est. Unde nemo omnem spem absolute damnare ausus est. Sed tota difficultas eo revocatur: *actus spei*, seorsim a caritate spectatus et a caritate separatus, actus scilicet qui unice derivatur ab amore concupiscentiæ, honestusne est? Alio verbo: desiderium beatitudinis, quo Deum ut summum nostri bonum prosequimur, honestumne est et licitum? Inimici Ecclesiæ olim dixerunt opus, intuitu æternæ mercedis exercitum, sine motivo caritatis, non esse vere honestum; et adhuc inveniuntur qui christianæ Religionis vitio vertunt quod mercedem proponit bene facientibus; ita enim, aiunt, virtus mercenaria fit.

Stabiliemus igitur: 1. honestatem amoris concupiscentiæ in genere, unde clare patebit honestas actûs spei ex hoc motivo eliciti; et dein 2. honestatem hujus amoris etiam in statu caritatis perfectæ.

Art. I. — De honestate amoris concupiscentiæ.

373. — Honestas amoris concupiscentiæ colligitur manifeste ex sacris litteris et ex SS. Patribus, ab Ecclesiâ docetur et ratione explicatur.

Ex Scripturâ.— S. Joannes amorem concupiscentiæ ac desiderium patriæ cœlestis honestum esse clare ostendit quando dicit [1]: *Nondum apparuit quod erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est.* Quid! Christus ipse ad præmia æterna desideranda nos adhortatur, dum ait [2]: *Quærite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.*

Ex SS. Patribus.— Hanc Christi doctrinam S. Augustinus [3], cum ceteris Patribus, diversis in locis clare exponit. Et eorum expositio ad sequentem propositionem reduci potest: "Noli facere nisi propter vitam æternam. Sic fac et securus facies."

Ex doctrinâ Ecclesiæ.— Hinc S. Mater Ecclesia [4] nos filios suos docet: "Bene operantibus usque in finem, et in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, et tamquam gratia filiis per Christum Jesum misericorditer promissa et tamquam merces ex ipsius Dei promissione... fideliter reddenda."

Ex ratione.— Ratio ipsa hanc veritatem solo nostri intellectûs lumine explicare potest. Actus enim, quo homo dirigitur, tamquam medio a Deo præstituto, ad obtinendum finem suum ultimum, ad quem conditus est, non potest esse nisi bonus et honestus; talis autem est amor quo in Deum tendimus.

Inepte objicitur, Frater, ita ordinem perverti, quia sic Deum referimus ad nos tamquam in finem, in quo ordo pervertitur et summa est perversitas. Sed immerito: "Equidem cum Deus sit summum bonum, ipse propter se, et non propter aliud bonum diligendus est; non ut alia bona obtineamus, sed ut ipso unice fruamur. Illud autem frui, etsi respectum habeat ad nos, non tamen efficit, ut Deum ad nos

(1) JOAN. III, 2.— (2) MATTH. VI, 33.— (3) S. Aug. in Ps. CXX, n. 10-P. L. t, 37, col. 1613.— (4) Concil. Trid. Sess. VI, *de Justif.* cap. 16.

referamus, imo nosipsos ad Deum referimus; cum illud amemus, velimus et cupiamus tamquam finem nostrum ultimum, in quo et perficiamur, et requiescamus." [1]

CONCLUSIO.— Ex dictis patet falli auctores qui virtutem, quæ *propter præmium* colitur, negant esse virtutem, et christianam moralem, utpote motivo infimi ordinis innixam, redarguunt. Nam qui præmium sperat aut pœnam timet, non necessario agit propter præmium aut pœnam, sed agere potest et debet propter honestatem actûs, prævidens ac sperans actum honestum aliquam mercedem accepturum. Quare spes præmii est quidem adjumentum quo utitur ad bene faciendum, sed non exclusivum motivum propter quod agit: si enim honestum motivum excluderet, eo ipso male ageret, atque præmium minime obtineret [2].

Motivum amoris benevolentiæ præstantius tamen est, Frater, motivo amoris concupiscentiæ, et motivum spei, relate ad motivum caritatis spectatum, imperfectum dici potest, uti jam vidimus ubi tractavimus de *intentione rectâ*. Nihilominus spes theologica omnibus etiam in sanctitate perfectis convenit, et ita ut nullus detur status in quo spes jam sit supervacanea.

ART. II. — De necessitate spei in statu perfectorum.

374.— De necessitate amoris concupiscentiæ et spei hic sedulo agendum est, Frater, ut semper caveas ab erroribus qui circa hanc materiam etiam in libris spiritualibus invenire possis. Ut momentum hujus doctrinæ melius percipias, breviter: *a)* errorem quietistarum et neo-quietistarum ex-

(1) Cfr. *Theologica historico-mystica*, auctore Nicolao Terzago, episcopo Nanzienzi. Venetis, 1764, p. 167, et etiam observationes doctrinales adversus quietistarum errores a fr. Augustino Matthæucci Lucense O. M. de obs. Venetiis, 1711.— (2) Cfr. TANQUEREY, *Th. Moral.* t. II, n. 713.

ponemus; et dein: *b)* necessitatem spei etiam in statu perfectionis stabiliemns.

§ I. — *Error quietistarum et neo-quietistarum.*

QUIETISTÆ, duce Michaele Molinos, contenderunt olim, spem christianam, quæ respicit proprium bonum, haud posse cum puro amore et perfectione summâ componi. Juxta ipsos scilicet, talem in hâc vitâ fidelis attingere potest statum, ut, posthabito quovis amore sui, seu quemadmodum vocant, proprio interesse, totus sic afficiatur Dei caritate, ut indifferens etiam sit circa propriam beatitudinem aut damnationem: ac in Dei voluntatis acceptatione plenissime constitutus, nihil a Deo optet, nihil speret, nullamque plane de se ac de propriis sollicitudinem gerat, passive se prorsus habendo in manu Dei [1]. Hanc doctrinam Innocentius XI, Constit. "Cœlestis Pastor Christus" (28 Aug. 1687) damnavit, et inter ceteras propositiones confictas, duas sequentes. (Propos. VII): "Non debet anima cogitare nec de præmio, nec de punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de æternitate."— (Propos. XII): "Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nullâ re debet curam habere, nec de inferno nec de paradiso; nec debet desiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, cujus spem expurgare debet."

NEO-QUIETISTÆ — Ab errore quietistarum non satis recessit pia vidua Guyon, cujus patrocinium suscepit archiepiscopus Cameracensis, Fénelon, in opere "Explication des maximes des Saints," ubi docebat, dari habitualem statum amoris puri qui spem excludit. Fénelon, quamvis longe a doctrinâ et omnino a pravitate quietistarum distaret, aiebat: "Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas pura et

(1) Th. BOUQUILLON S. Theol. Doct, *Institutiones theologiæ moralis specialis.* Tract. de virtutibus theologicis, n. 358 et seq.

sine ullâ admixtione motivi proprii interesse. Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo inveniendam." [1]

Imo eo progressus est, ut spem a perfectorum statu excluderet, absolutumque æternæ salutis sacrificium admitteret, et sic: "Sub emendicato velamine puritatis, et perfectionis male conceptæ et expressæ, excludat objecta et motiva virtutum; ac fortassis ex piâ intentione perficiendi amoris ædificium illud evertat vel dejiciat." [2] Innocentius XII [3] hanc doctrinam damnavit, et Fénelon sese humillime subjecit.

§ II. — *De necessitate spei in statu perfectorum.*

375. — Spes præmii non solum honesta et necessaria est pro imperfectis, sed etiam pro viris caritate perfectis. Sancti enim quamdiu hic in terrâ peregrinabantur, repromissionem et remunerationem necessario sperare debebant ut clare ex sequentibus rationibus apparebit.

Scriptura. — Dominus Jesus etiam sanctis ad summam perfectionem evectis, vel ad eamdem vocatis, seipsum semper tamquam mercedem proposuit, aut assecutionem æternæ beatitudinis inculcavit, aut eam a se petere jussit: [4] *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores... propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.—Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo.* Jam nemo, Frater, in animum inducet suum, Christum per propositam retributionem æternæ vitæ discipulos et cultores suos a perfectione retraxisse. Quare Apostolus ad Hebræos [5] scribens, eos merito ad spem beatitudinis excitat: *Nolite*, inquit, *amittere confidentiam vestram.*

(1) DENZIGER, n. 1193. — (2) TERZAGO. l. c. p. 165, 166. — (3) DENZIGER. n. 1193 et seq. Inn. XII Brevi "*Cum alias*" 12 Mart. 1699. — (4) MATTH. XIX, 29; 21. — (5) HEBR. X; 35, 37.

Patientia enim vobis necessaria est. ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est veniet, et non tardabit.

S. S. Patres docent [1] Deum gratis esse amandum, ita scilicet ut nulla merces, præter ejusdem possessionem et fruitionem inquiratur.

S. S. Doctores. — S. Bonaventura [2] de hâc materiâ agens dicit: "Actus spei præparat et disponit ad actum caritatis tamquam ad perfectionem, et spiritualis ædificii complementum. Nemo enim diligit aliquod bonum propter se, et super omnia, nisi speret ad illud perventurum." S. Thomas [3] merito dicere potest: "Caritas sine fide et spe esse non potest." Et rationem affert: "Aliquis non potest habere amicitiam ad Deum, quæ est caritas, nisi fidem habeat, per quam credat hujusmodi societatem, et conversationem hominis cum Deo, et speret se ad hanc societatem pervenire." Dicendum igitur est, Frater, impossibilem esse et fictitium statum illius amoris, in quo et per quem Deus possidendus non appetitur. [4] "Non negamus tamen, ait Terzago, [5] elici posse raptim actum puri amoris, unice circa summam Dei bonitatem versantem, quin actualiter de æternâ beatitudine quidquid cogitetur, sed negamus statum habitualem puri amoris, qui proprius est beatorum, non viatorum. Quod S. Augustinus apprime demonstrat: "Caro, inquit [6], in terram cogit, mens sursum tendit: rapitur amore, sed tardatur pondere. De hâc re Scriptura [7] ita loquitur: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Si ergo caro in terram vergens onus est animæ, et sarcina prægravans prævolantem:

(1) S. Aug. Tract. 51 in Joan. n. 11; P. L. t. 35; col. 1767. Enarr. in Ps. CXXXIV; n. 11; P. L. t. 37; col. 1745. — (2) Lib. 3 sent. dist. 26; art. 2, q. 3. concl. op. t. 3; p. 574. — (3) 1, 2. q. 65; a. 5. — (4) Cfr. supra de intentione purâ. — (5) L. c. p. 167. — (6) S. Aug. serm. de utilit. Jejunii cap. 2; P. L. t. 40; col. 709. — (7) Sap. IX, 15.

quantum quisque delectatur superiore vitâ suâ, tantum deponit de terrenâ sarcinâ suâ." Quamobrem in homine secundum legem ordinariam, status habitualis amoris puri reperiri non potest: et licet caritas sit perfecta, non tamen excludit spem æternæ mercedis, desiderium quo diligat Deum etiam ut objectum nostræ beatitudinis.

CAPUT III.

DE PECCATIS CONTRA SPEM. DE DEFECTU SPEI THEOLOGICÆ.

376. — Defectus spei, de quo hic agitur, Frater, non significat meram spei absentiam, sed præsertim peccatum ipsi oppositum. Committitur autem hujusmodi peccatum variis modis, et quidem primo, quando *actus spei debitus* deliberate omittitur. In hoc casu, spei defectus vocatur *odium Dei*, seu nimia adhæsio ad bona terrena, et in eo consistit quod homo a fine suo ultimo se avertit, nolens in eo constituere beatitudinem suam. Uti vides, hoc peccatum contemptum Dei in se continet, et cum hoc quam rarissime in religioso viro inveniatur, de hâc materiâ hic nihil est dicendum.

Peccatum contra spem adhuc committitur quando spes 1. abjicitur per desperationem vel 2. pervertitur per præsumptionem. De quibus nunc agendum.

§ I. — *De desperatione.*

377. — Definitio. — Desperatio est voluntaria et plena diffidentia obtinendi beatitudinem et media ad illam necessaria. Ut tu semper a tali defectu cavere possis, Frater, inspiciemus: 1. rationes falsas ad desperationem inducentes; tamen 2. sedulo distinguemus differentiam inter desperationem et timorem; et 3. juxta media antea data, quando

sermo erat *de passione desperationis*, alia indicabimus ad eam vincendum.

1. **De causis desperationis.** — Desperatio ipsa proxime oritur ex prævio judicio intellectûs, quo quis existimat se a beatitudine excludendum. Ratio autem, ob quam aliquis putat se non esse salvandum diversa esse potest, sed præsertim : *a) fidei defectus ; b) acedia spiritualis ; c) inordinata adhæsio voluptatibus ; d) temeritas* ad peccatum alliciens et *e) melancholia* tamquam causa naturalis.

a) DEFECTUS FIDEI. — Fides est spei fundamentum. Si ergo quis non judicat juxta fidem, in desperationem cadere potest : sibi, v. g. persuadens peccata esse majora quam ut Deus ea remittere possit. Talis fuit desperatio Caïn, quando dixit [1] : *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.* Supponere enim videtur, Deum non remittere peccata etiam vere pœnitentibus. Idem peccatum committitur quando homo judicat Deum sibi auxilia recusare, et sic a bono faciendo abstinet.

b) ACEDIA SPIRITUALIS, quæ est languor et tædium in exercitio virtutis, horror difficultatis, labor certaminis, vi cujus homo existimat viam mandatorum esse nimis arduam, et sic exercitio virtutis valedicit quasi nimis difficile sit.

c) INORDINATA ADHÆSIO VOLUPTATIBUS. — Luxuriæ enim deditus ita venereis voluptatibus abripitur, ut cœlestia bona præ illis nihil ducat ; et cum resipiscere vult, tam arduum est libidinem refrenare et carnis illecebras deserere, ut de beatitudinis assecutione diffidat. Audi S. Augustinum [2] : "Retinebant nugæ nugarum et vanitates vanitatum antiquæ amicæ meæ, et submurmurabant : Dimittisne nos? Et a momento isto non tibi licebit hoc et illud ultra in æternum? Et quæ suggerebant?... Quas sordes suggerebant! Quæ dedecora!... Retardabant tamen cunctantem me abripere atque excutere

(1) GEN. IV ; 13. — (2) S. Aug. *Confess.* Lib. VIII ; cap. 11 ; n. 26. P. L. t. 32 ; col. 761.

ab eis et transilire quo vocabar, cum diceret mihi consuetudo violenta: Putasne sine istis poteris?"

d) TEMERITAS nos cum spe vel ob spem veniæ in tentationem inducens, alia ratio est desperandi. Nam peccato commisso, seductor animarum peccatorem a pœnitentiâ deterret, ei persuadens fore ut sibi Deus non parcat nec auxilia largiri velit. Demum:

e) MELANCHOLIA: dispositio est naturalis quæ tristitiam et animi abjectionem generat. Homo melancholiâ affectus sæpe nec in Deo, nec in hominibus, nec in ullâ re spem ponit suam.

2. **De differentiâ inter desperationem et diffidentiam involuntariam.**— Non potes, Frater, desperationem confundere cum diffidentiâ involuntariâ, quæ sæpe ex sterilitate animæ ob gratiæ sensibilis subtractionem provenit. Hæc enim sterilitas plerumque causat desolationem animi ac rerum spiritualium tædium, ita ut homo jam nihil sapiat, nihilo delectetur, et sic quasi suspicetur se non esse salvandum. In hoc enim casu non animadvertit hanc infirmitatem non esse ad mortem sed magis ad vitam.

De viris etiam sanctissimis legitur, eos ita gravibus angustiis propter salutis incertitudinem quandoque afflictos fuisse, ut viderentur quasi desperati. S. Joannes a Cruce [1] ita scribit: "Illud quod plus sentit hæc anima vexata, est quod clare ei videatur Deus ipsam expulisse, et abhorrens projecisse in tenebras, eamque fastidire, et esse contra ipsam iratus: O quod plus est, videtur ei horribili quâdam apprehensione Deus semper, et in æternum ipsam esse derelicturus."

Causa hujus diffidentiæ. — Hæc diffidentia, si non provenit ex complexione melancholicâ, Deum ipsum habet causam; hoc enim medio utitur: 1. ut anima, dæmonis persæpe

(1) Lib. II *Noct. obsc.* cap. VI.

tentatione pulsata, sese purget a peccatis commissis, vel 2. ut sese intime ad Christi unionem disponat.

a) Ut anima sese purget. — Scire enim debes, Frater, ariditatem, et proinde diffidentiam, non raro in pœnam præcedentium peccatorum infligi et variis modis perfici. Ad hunc finem Deus aliquando aliorum hominum etiam justorum permittit *persecutiones*, ut præbent exempla Sanctorum Hilarii, Antonii et Teresiæ ; — vel *privationem* bonorum temporalium. uti sunt consanguinei, honores, dignitates : exemplum sit Job ; — vel *tentationes*, contra castitatem. Et tunc anima desolata a Deo quasi diffidere incipit,

In hoc casu, Frater, necesse est, culparum inquisitionem et emendationem adhibere et dein sui directoris spiritualis consilia sedulo inquirere et observare.

b) Ut anima sese ad unionem cum Christo disponat. — Ne autem dæmon animam, ex crebrâ communicatione gratiæ sensibilis elatam, decipere possit, neque eam in errorem abducere, Deus ad partem sensitivam plene mortificatam omnino superiori subordinandam, atque animam a gratiâ devotionis sensibilis separatam ad intimam unionem disponendam, hanc ariditatem et diffidentiam permittit. Dein anima melius cognoscit gratiam sensibilis consolationis non propriis meritis tamquam permanentem, sed ad tempus et pro Dei beneplacito liberaliter possideri ; unde magnam acquirit humilitatem quæ eam proxime ad unionem cum Christo disponit.

In hoc casu, Frater, homo tenetur cum magnâ patientiâ se divinæ Providentiæ et Directori spirituali omnino relinquere, nam adeo obscurâ caligine premitur ut recte indicare nequeat.

3. **De remediis contra desperationem.** — Causæ desperationis occurritur per contrariam affectionem, sic luxuriæ opponatur *castitatis amor*, acediæ vero *studium rerum cælestium*, in quarum comparatione terrena omnia ad nihilum computantur, et sic acuitur desiderium illas assequendi per diligen-

tem bonorum operum virtutumque exercitationem, prout docent S. Petrus et S. Paulus [1]: *Fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis.— Sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes.*

§ II.— *De præsumptione.*

378.— Præsumptio est temeraria expectatio æternæ beatitudinis et mediorum ad illam consequendam, aliter scilicet ac Deus ordinavit.

Inquirendum hic venit: 1° quo modo hoc peccatum committatur et 2° quænam sint ejus causæ.

1. **De variis præsumptionis modis.**— Quinque diversis modis præsumptio committi potest, nempe:

a) Si quis confidit se remissionem peccatorum et æternam beatitudinem consecuturum esse propriis meritis.— Multi enim sunt qui beatitudinem et immortalitatem sibi quidem proponunt, sed ad eam vel per affluentiam opum, vel amplitudinem dignitatum, vel saltem per proprios conatus ascensuros se credunt. Isti omnes spem ponunt super baculo arundineo [2], super re maxime informi et fragili: ædificant parietes, sed ex luto, non ex marmore. Audi. Frater, quid ipsa Sapientia [3] de ejusmodi architectâ dicat: *Spes impii tamquam lanugo est, quæ a vento tollitur; et tamquam spuma gracilis quæ a procellâ dispergitur, et tamquam fumus, qui a vento diffusus est.* Et quid, obsecro, facilius cadit, quam lanugo? Quid facilius dissolvitur, quam spuma et fumus?

b) Si quis divinam misericordiam assumit tamquam medium peccandi et peccatum iterandi. Hic quidem in Deo sperat, sed male, sed perverse sperat; nam qui Deum suis flagitiis et facinoribus ad iram provocat et tamen secure dormit, sperans se ab eo æternam beatitudinem accepturum, habet

(1) II Petr. I, 10.— Rom. XII, 11.— (2) IV Reg. XVIII, 21.— Isai. XXXVI, 6.— (3) Sap. V, 15.

spem vanam, seu potius temeritatem et præsumptionem. Quid! inimicitias cum Deo perpetuas gerit, et ab eo præmium sperat, cum supplicium potius reformidare deberet. A quo errore non satis secedit qui sperat, ob nonnulla pietatis officia erga B. M. Virginem, vel alios Sanctos, se salutem a Deo consecuturus, etsi carnaliter et liberius peccat.

c) Si quis indebito ordine sperat aut vult supernaturalia sine bonis operibus ex solis meritis Christi, aut sine observatione mandatorum ex solâ misericordiâ Dei.

d) Si quis confidit se consecuturum esse auxilium Dei ad exequendum malum, v. g. vindictam.

e) Si quis confidit contra ordinem divinæ Providentiæ se assecuturum esse extraordinaria bona, ut sanctitatem B. M. Virginis vel maximi Sancti, modo tamen hoc fiat desiderio absoluto. Nam hæc desideria, sub conditione, ut manifestationes ardentis amoris licita sunt, quemadmodum vita Sanctorum nos docet.

2. **De præsumptionis causis.**—Omnes præsumptionis causæ, juxta D. Thomam, ad duas referri possunt [1], nempe: 1. ad superbiam et 2. ad vanam gloriam.

a) Ex superbiâ speciatim oritur præsumptio, per quam quis confidit se gloriam sine meritis obtenturum, vel veniam sine pœnitentiâ, et ipse enim tanti se æstimat, ut speret etiam se peccantem a gloriâ non excludendum esse.

b) Ex vanâ gloriâ procedit præsertim præsumptio quâ aliquid super vires attentamus, ita exspectantes ab aliis æstimari.

Præsumptioni obsistendum est per profundam humilitatem, necnon per meditationem *inscrutabilium Dei judiciorum*. Deus siquidem non irridetur, ac, dum se exorabilem præbet, cum quis sua peccata detestans tempestive a malis suis vitiis convertitur, sic justo judicio de se nimium præsumentes punit [2].

(1) 2. 2. q. 21, a 4.— (2) Cfr. Th. BOUQUILLON, *Tract. de virt. theol.* n. 383.

CAPUT IV.

DE MEDIIS IN SPE PROFICIENDI.

379.— Ut spes recte et meritorie exerceri valeat, duo præsertim requiruntur: *Primo* ut quasi quatuor radicibus nitatur, nempe: fide, caritate, conscientiâ purâ, et operibus bonis; *dein*, ut non in homine aliisque creaturis confidens, a solo Deo petat et exspectet consilium, vires et gratiam tam in rebus prosperis quam in adversis.

§ I.— *De quatuor spei radicibus.*

380.— 1. **Fides.**— Uti jam vidimus, fides spei est fundamentum. De fide ait Apostolus [1]: *Habemus fiduciam per fidem ejus.* Fides enim fiduciam generat, nam nobis Deum proponit qui possit et sciat et velit in se confidentes protegere ac defendere. Fides igitur prima radix est confidentiæ, et hæc iisdem quibus fides augetur, ipsis crescit mediis spes. Attamen, sicut ceteræ virtutes, exercitio firmatur et promptior evadit.

2. **Caritas.**— Caritatem aliam spei esse radicem Apostolus aperte docet [2]: *Spes non confundit*, ait, *quia caritas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Nam sicuti nemo est qui hosti tuto confidere possit, et si confidit imprudens est, et fiducia tum decipiet: ita et qui amat et amatur, qui sinceram scilicet habet amicitiam, secure amico confidere potest.

3. **Conscientia bona.**— De hâc tertiâ spei radice legis apud Joannem [3]: *Carissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum;* et apud Job [4]: *Si iniquitatem quæ est in manu tuâ abstuleris, et non manserit in tabernaculo tuo injustitia,... habebis fiduciam, propositâ tibi spe, et defossus*

(1) Eph. III, 12.— (2) Rom. V, 5.— (3) I Joan. III, 21.— (4) XI; 14-18.

securus, id est absque curâ et sollicitudine, *dormies*. Et sane sicut conscientia peccatis mortalibus sauciata timorem ac desperationem inducit, sic conscientia bona et a peccatis purgata magnam in omni periculo adfert confidentiam atque lætitiam.

4. **Bona opera.**— Necessitatem bonorum operum ut spes solide nitatur, docet Apostolus [1]: *Qui bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, et multam fiduciam in fide.* Et rursus [2]: *Vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Si enim ille qui hominis gratiâ aliquid egit, cum fiduciâ postea ad eumdem accedit, nec repulsam pati metuit: quanto majore ratione, ille qui in bonis et Deo gratis operibus se exercuerit, cum fiduciâ magnâ ad thronum ejus accedere poterit.

§ II. — *De auxilio a Domino exspectando.*

381. — Quatuor supradictis radicibus solide innixa spes meritorie exerceri potest, et homo, divino fretus auxilio, omnia superare potest obstacula, quæ forte beatitudinem impedire valeant. Cum Prophetâ [3] exclamare potest: *Dominus illuminatio mea et salus mea; quem timebo? Dominus protector vitæ meæ; a quo trepidabo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.* Et cum Apostolo [4]: *Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura..... neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.*

Quare, Frater: in prosperis, sed præsertim in adversis, fide cogita, quâ admirabili providentiâ Deus hominem jam a peccati servitute liberatum defendat, ut sic semper in te crescat spes beatitudinis cœlestis.

(1) I Tim. III, 13. — (2) Hebr. X, 34-35. — (3) Ps. XXVI, 1, 3. — (4) Rom. VIII; 38, 39.

a) **In prosperis.** — De homine in Ipso confidente, Deus per Psalmistam [1] ait: *Protegam eum quoniam cognovit nomen meum.* Et quodnam est nomen ejus ut in Domino confidere possit anima justa? Multis quidem et variis nominibus Deus in Scripturâ Sacrâ appellatur, sed ad nostram in eo spem augendam præsertim: *Pater, Mater, Sponsus, Pastor,* et *Custos* vocari voluit.

PATER. — Nomen Patris passim in sacris litteris reperitur [2]: *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. — Portavit te Dominus,* ait Moyses, *ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni viâ per quam ambulastis.* [3]

MATER. — Cum vero matres vehementius et magis tenere filios suos diligant et majore sollicitudine eos tueantur, propter hoc Deus non solum patris, sed et matris usurpavit nomen [4]: *Numquid oblivisci potest mulier infantem suum,* ait Dominus per Isaiam, *ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.*

SPONSUS. — Sed ulterius Deus progreditur, et ab animâ justâ *Sponsus* vocari desiderat. *Sponsabo,* inquit Dominus per Oseam [5], *te mihi in justitiâ, et judicio, et in misericordiâ, et in miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide; et scies quia ego Dominus.*

PASTOR. — Sed quid de nomine pastoris dicam? Audi Isaiam [6] dicentem: *Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit; et fœtas ipse portabit.* Quare ipse Dominus Jesus in Evangelio dicit [7]: *Ego sum pastor bonus et cognosco (oves) meas.*

CUSTOS. — Hæc et alia similia uno nomine, *custode* scilicet contineri voluit: Moyses [8] enim ait: Dominum custodire

(1) Ps. XC, 14. — (2) Ps. CII, 13. — (3) DEUT. I, 31. — (4) Is. XLIX; 15-16. — (5) II, 19, 20. — (6) XL, 11. — (7) JOAN. X, 14. — (8) DEUT. XXXII, 10.

justum *quasi pupillam oculi sui.* Et ipse Dominus per Zachariam [1] dicit: *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.*

Si ergo, Frater, nomen Domini cognoveris, semper in eo confides, nam: *Oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum.* [2]

b) **In adversis.** — Sed præsertim tempore adversitatis in Domino spem ponas oportet, Frater: Ipse solus te a periculis eripere potest, ipse solus dare ut tribulationibus utaris ad æternam beatitudinem augendam. Quare Deus per Psalmistam ait [3]: *Cum ipso sum in tribulatione.*

Si hujus verbi dulcedinem et suavitatem intellexeris, si cogitaveris quis ille sit qui ad te venit cum flagello et afflictionibus, potius tibi erit cum ipso inter spinas et tribulos nudo corpore jugum trahere, quam sine ipso in deliciis vivere. Nam si cum Christo et propter Christum passus fueris, cum Christo glorificaberis; gloria tua proportionata erit tribulationibus patienter toleratis.

Quis enim Sanctorum non totam spem suam in Deo collocavit, num vel unus in Deo frustra speravit? Quando enim nihil in terris commodi et consolationis habuerunt, nonne gloriâ cælesti nunc fruuntur, objecto spei nostræ; nonne ea sola sufficit ut spem suam in Deo non frustra posuisse videantur? Si enim in hoc exilio quondam ut lutum conculcati sunt, nunc ut clarissima sidera lucent in cœlo per possessionem summi Boni; si hic fame et siti laboraverunt, ibi Pane angelorum satiantur et torrente voluptatis inebriantur: si hic frigus et nuditatem passi sunt, ibi gloriâ et immortalitate vestiuntur; si olim ex domo suâ et civitate expulsi fuerint, nunc in æterna tabernacula recepti, *exultabunt Sancti in gloriâ et lætabuntur in cubilibus suis* [4].

Hanc præclaram virtutem non secus ac pretiosam margaritam, rebus omnibus venditis, si sapis, compara. Noli confidere in divitiis, quæ persæpe gratiæ cælestis pauperem

(1) ZACH. II, 8.— (2) PS. XXXIII, 16.— (3) PS. XC, 15.— (4) PS. CXLIX, 5.

efficiunt: non in sapientiâ, quæ stultitia est apud Deum: non in corporis formâ, quæ cito corrumpitur: non in vanis mundi hujus honoribus, qui sunt jactura cælestis gloriæ. Sed spes tua collocetur in Deo. Confide igitur, Frater [1]: *Id enim quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

(1) II Cor.. iv; 17.

SECTIO III

DE CARITATE.

382. — Domus vitæ nostræ spiritualis, Frater, si credendo fundatur et sperando erigitur, tamen solummodo diligendo perficitur. Caritas enim, ut S. Bonaventura [1] docet: "sola ducit hominem ad perfectionem." Ad mortificandum enim vitia, ad proficiendum in gratiâ, ad consequendum omnium virtutum perfectionem summam nihil dici melius, nihil excogitari potest utilius caritate. Propterea dicit Prosper in libro de Vitâ contemplativâ [2]: "Caritas est vita virtutum, mors vitiorum", et sicut fluit cera a facie ignis, sic pereunt vitia a facie caritatis [3]. Tanta siquidem virtutis est caritas, quod ipsa sola claudit infernum, sola aperit cœlum, sola spem salutis tribuit, sola Deo amabilem reddit. Tantæ virtutis caritas est, quod ipsa sola inter virtutes virtus nominata est, quam qui habet, dives et locuples et beatus est; quam qui non habet, pauper et mendicus et miser est. Unde super illo verbo ad Corinthios [4]: Si caritatem non habuero, dicit Glossa: "Attende, quanta sit caritas, quæ si desit, frustra habentur cetera; si autem adsit, habentur omnia; quam qui habere cœperit, Spiritum Sanctum habebit." Et beatus Augustinus [5]: "Si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil esse virtutem omnino affirmaverim nisi summum amorem Dei."

Cum igitur caritas virtus sit tanta, præ cunctis virtutibus caritati est insistendum, et non cuilibet caritati, sed ei solum, quâ Deus diligitur super omnia et proximus propter Deum.

Ut vero practice procedamus, Frater, agemus: 1. de caritate erga Deum, 2. de caritate erga nosmetipsos et 3. de caritate erga proximum; attamen, claritatis causâ, aliquas notiones præmittemus de amore in genere.

(1) *De perf. vitæ ad sorores*, cap. VII, n. 1. — (2) Lib. III, c. 13. — (3) Ps. LXVII, 3. — (4) I COR. XIII, 2. — (5) Lib. I *De moribus Eccl. cath.* c. 15. n. 25. P. L. t. 32, col. 1322.

NOTIONES PRÆVIÆ.

DE AMORE.

383. — **Quid nomine amoris venit.** — Amor in genere, est motus appetitûs in bonum. Cum homo tum animâ tum corpore constet, duplicem habet amorem, sensibilem scilicet et spiritualem, uti vidimus in capite *de reformatione deformatorum.*

Duplex amoris genus. — Amor *spiritualis*, qui est motus seu complacentia voluntatis in bono intellectu apprehenso, duplicis est generis, nam amans voluntate in objectum ferri potest duplici modo, nempe in objectum tamquam bonum proprium ut illud possideat ejusque possessione fruatur, et hoc casu habetur *amor concupiscentiæ*, vel in objectum tamquam bonum in se ut illi bene sit, hoc autem casu habetur *amor benevolentiæ*, uti vidimus supra ubi sermo erat de virtute spei. Si ergo aliquam diligimus personam quatenus aptam ad nos beatificandum, eam diligimus *amore concupiscentiæ*; si vero eam diligimus propter ejus dignitatem seu aliquam perfectionem quâ redditur amabilis, eam diligimus amore benevolentiæ.

Amor amicitiæ. — Amor autem benevolentiæ dicitur amor amicitiæ, ait S. Franciscus Salesius [1], quando est *mutuus*, utrique amanti quâ talis *cognitus* et *communicationem bonorum* habens, atque *familiarem conversationem.*

Mutuus. — Amor omnis, ait S. Doctor, amicitia non est ; amare quippe possumus et tamen non amari, et tunc amor est, at non amicitia, cum amicitia quidem mutuus et reci-

(1) Introd. p. III, c. 17.

procus sit amor; et si reciprocus non est, amicitia non habetur.

UTRIQUE AMANTI COGNITUS. — Satis non est eum esse reciprocum, sed necesse est præterea partes et amicos se invicem amantes reciprocum et mutuum suum affectum nosse. Si enim hunc ignorant, amorem quidem habebunt, non vero amicitiam.

COMMUNICATIO BONORUM. — Requiritur præterea ut inter eos aliqua sit communicatio, quæ amicitiæ basis sit et fundamentum. Jam vero pro communicationum diversitate, diversa est amicitia: communicationes porro in tantum inter se differunt, in quantum bona quæ invicem communicantur, inter se distinguuntur: si enim bona falsa et vana sunt, falsa et vana est amicitia; si vera et solida, vera etiam amicitia: et quo excellentiora sunt hujusmodi bona, eo etiam excellentior amicitia.

FAMILIARIS CONVERSATIO. — Familiaris conversatio requiritur, nam nemo potest cum aliquo amicitiam habere, si discredit vel desperat se posse habere aliquam societatem vel familiarem conversationem cum ipso. [1]

Amor affectivus et effectivus. — Amor, sive concupiscentiæ sive benevolentiæ, est affectivus vel effectivus.

Amor *affectivus* est ille quo affectu et actu interno bene volumus; *effectivus*, quo revera facimus quod alicui placet. Posterior igitur effectus est prioris.

Caritas, dilectio, amor. Quamvis hæc vocabula: caritas, dilectio, amor, idem sint in re, nihilominus ratione tendentiæ in objectum ab invicem distinguuntur; caritas enim dicitur ea inclinatio quâ aliquem appretiamus magnique facimus. Dilectio ea quâ unum præ alio eligimus. Amor tandem id quo alicui affectuose adhæremus. [2]

---

(1) S. THOM. 1. 2, q. 65. a. 5.— (2) Cfr. P. TIMOTHEUS A PODIOLUPERIO, O. M. C. *Theologia mor. universa*, T. I, p. 547. Parisiis, 1903.

CAPUT I.

DE CARITATE ERGA DEUM.

384.— Philosophi pagani, Frater, de caritate theologicâ numquam locuti sunt; nec mirum, nam ejus principium et finis est omnino supernaturalis, scilicet solus Deus. Virtutes morales labore et industriâ humanâ acquiri possunt ut virtutes naturales, at caritas a Deo infunditur: Est planta peregrina, quæ non nascitur per se in his nostris frigidis regionibus, sed a Deo agricolâ ex pomario paradisi in agro cordium fidelium per justificationem transponitur.

Non solum a Deo nascitur, ast in Deum etiam terminatur. In Deo sedem habet, ubi nec fides nec spes locum habere possunt. Non solum in Deo est, sed omnes quos inhabitat quodammodo deificat. De hâc præclarissimâ virtute sedulo agendum, et quidem 1. de ejus naturâ atque 2. excellentiâ: 3. de perfectione et gradibus; 4. de mediis eam augendi et demum 5. de peccatis ei oppositis.

Art. I. — De naturâ caritatis.

385.— Caritas dupliciter considerari potest, ut virtus et ut actus. Dicemus ergo breviter 1. de virtute et 2. de actu caritatis, et dein fusius 3. varias caritatis species recensebimus.

A.— ***De virtute seu habitu caritatis.***

Quid est.— Ut virtus, caritas theologica definitur: "Habitus supernaturalis infusus, quo inclinamur ad Deum super omnia diligendum propter se, nosipsos autem et proximum propter Deum." [1]

Caritas a Deo in cordibus nostris infunditur, Frater, *per modum potentiæ*, non ergo ut solum exornet animam, sed

(1) Noldin, o. c. n. 53.

ut ei præstet quod sola voluntas non potest naturaliter exsequi, nempe ut homo actus supernaturales benevolentiæ erga Deum, seipsum et proximum elicere valeat.

Virtus caritatis, licet a gratiâ sanctificante realiter sit distincta, ejus tamen individua socia est, et ita quidem ut simul cum eâ acquiratur, augeatur et destruatur. Unde *subjectum caritatis* ii sunt omnes et soli qui gratiam sanctificantem possident, dum "per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui justificantur, atque ipsis inhæret." [1]

Ex ipsâ definitione objectum materiale et formale jam inspicere potes.

OBJECTUM MATERIALE. — Caritatis objectum materiale duplex est. Unum *primarium* et *principale*, scilicet Deus super omnia diligendus; alterum *secundarium* seu *minus principale*, nempe proximus, et ex objecti principalis et secundarii coalitione adæquatum caritatis objectum exsurgit.

OBJECTUM FORMALE caritatis, seu ratio propter quam utrumque objectum materiale diligendum est, est summa Dei bonitas, propter se infinite amabilis.

Quamvis caritas solam Dei bonitatem propter se infinite amabilem respiciat, ab eâ tamen *non excluditur* necessario omnis respectus ad Deum prout est bonum nostrum, uti jam vidimus. *Etsi speculative* caritati sufficit Deus optimus, in praxi tamen motivum sæpe mixtum invenitur in uno eodemque actu, quo Deum ut est in se optimus, et ut est erga nos beneficentissimus, amamus: ita ut duo motiva in unam amandi rationem coalescant, nec ab invicem realiter separanda sint.

B.— ***De actu caritatis.***

386.— Omnis potentia ordinatur suâ naturâ ad suum actum, eoque completur, et unumquodque perfectum est

(1) Conc. Trid. Sess. VI, *de Iustif.* cap. VII.

secundum quod est in actu et non tantum in potentiâ. Caritas igitur adhuc considerari debet ut actus.

DEFINITIO.— Ut actus, caritas theologica est amor, quo Deum super omnia diligimus propter seipsum, nos vero et proximum propter Deum.

C.— ***De variis speciebus caritatis.***

387.— Caritas erga Deum, Frater, duplicem complectitur amoris speciem: 1. amorem scilicet benevolentiæ, quo Deum amamus et ei bonum volumus et 2. amorem amicitiæ, quo spiritualis dilectionis vinculo Deo conjungimur, quemadmodum amicus conjungitur amico.

§ I.— *De amore benevolentiæ.*

388.— Amor benevolentiæ erga Deum, Frater, plures habet actus quibus exerceri potest: *a)* complacentiam de bonis divinis, *b)* desiderium eædem augendi in quantum fieri potest, *c)* tristitiam de peccatis a nobis aliisve commissis, *d)* timorem filialem ne Deus offendatur et *e)* zelum ad Dei gloriam promovendum.

a) **De complacentiâ de bonis divinis.** — Complacentia, Frater, est caritatis actus quo gaudemus de bono quod Deus possidet. Qui enim Deum diligit, vult bonum ejus, et cum intelligit Deum possidere bona tum *interna*, scilicet summas et infinitas perfectiones; tum *externa*, scilicet gloriam ex mirabilibus ejus operibus resultantem, gaudet de illis et exsultat. Quod ipse Dominus innuit dicens [1]: *Si diligeretis me, gauderetis utique quia vado ad Patrem*, quia videlicet hanc lacrimarum vallem desero, ut divinam felicitatem adipiscar.

1. — Justi per hunc amoris actum gaudent et exsultant de *infinitis perfectionibus Dei in se spectatis*, de ejus potentiâ, sapientiâ, etc. Sic S. Franciscus Salesius [2]: "O Dilectissime

(1) JOANN. XIV, 28. — (2) S. FRANC. SALES. *Theotimus*, l. V, c. VI, circa medium.

cordis mei, non cupio quidem posse aliquid boni tuæ majestati exoptare, sed ex toto corde gaudeo de illo supremo bonitatis gradu quem tu habes, cui neque desiderio neque etiam cogitatione aliquid addi potest; sed, si tale desiderium possibile esset, o infinita Deitas et divina Infinitas, anima mea vellet esse hoc ipsum desiderium et nihil aliud."

2. — Gaudent pariter *de externâ manifestatione attributorum Dei :* sic exsultant de divinâ Providentiâ, de extensione regni Dei, de Dei externâ gloriâ quam ei afferunt Angeli et Sancti in cœlo cum Christo regnantes et justi in terrâ militantes.

Rogo te, Frater, hunc amoris actum quam sæpissime elice. Est quidem perfectissimus actus quo Deus seipsum amat, infinite gaudendo de bono suo infinito ; est actus quo angeli et sancti Deum amant. Deum enim facie ad faciem intuentes, amore erga eum abrepti, *lætitiâ inenarrabili et glorificatâ* [1] gaudent Deum esse tam immensum, tam sapientem.

"Sancti, ait P. David ab Augusta [2], omnes creaturas, non solum rationales, sed irrationales et insensibiles ad Dei laudem invitant, quia omnia opera ejus ostendunt eum laudabilem in se, et in omnibus agnoscitur laudabilis ejus virtutis *potentia* et provida *sapientia* ejus, clemens *misericordia*, benigna *potentiæ tolerantia*, justa *meritorum retributio*, larga *remuneratio* et incomprehensibilis super omnia *dignitatis ejus exaltatio.*" Præsertim, ad exemplum Seraphici Patris invita, Frater, et tu, omnes creaturas ad Deum tecum laudandum et benedicendum. Dic cum S. Matre Ecclesiâ : "Gloria in excelsis Deo... Laudamus te, benedicimus te, glorificamus te..." et similes devotissimas oratiunculas.

b) **De desiderio bona Dei augendi.** — Alter caritatis actus est desiderium seu benevolentia proprie dicta, quâ optamus Deo bonum tum quod possidet, tum illud quod non possidet.

(1) I Petr. I. 8. — (2) Lib. III *de proces.* cap. LVI, p. 311.

QUOAD BONUM QUOD DEUS POSSIDET. — Qui vere Deum diligit, Frater, ei vult bonum, et cum intelligat perfectiones Dei *intrinsecas* non posse augeri, ei intimo affectu congratulatur, et quamvis *absolute* earum incrementum optare nequeat, *conditionaliter* tamen eas Deo optat. Sic cum S. Francisco Salesio [1] Domino dicere potes: "Deus meus es tu, immensâ plenus bonitate, qui nec meorum nec alterius cujusque bonorum indiges; si tamen possibile esset te boni alicujus indigere, numquam id tibi exoptare desinerem, et, ad illud tibi procurandum, vitam omniaque mihi carissima libenter impenderem."

QUOAD BONUM QUOD DEUS NON POSSIDET, ID EST MAJOREM GLORIAM EXTERNAM. — Qui vere Deum diligit, Frater, inducitur ut *a)* tum in seipso, *b)* tum in aliis gloriam Dei externam promoveat, optet et desideret, ut Deus semper magis et perfectius cognoscatur et ametur ab omnibus creaturis suis.

a) In teipso hanc Dei gloriam promovebis, Frater, si paratus fueris omnia pati, omniaque agere ad proficiendum in divino amore.

"Vere filialis et fidelis affectûs est nulla, *quæ sua sunt, quærere* [2], non commoda, non honores, non consolationes, sed solummodo placitum pii Patris... nihil melius, nihil utilius in mundo posset nobis conferre etiam ipse summus Pater, quam tales nos facere ut ei per omnia placeamus. Psalmus ait [3]: *Ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam* etc. Hoc petimus, cum dicimus: *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terrâ,* ut sicut illi superni cives ad voluntatem tuam sunt dispositi, ita et nos hic pro modulo nostro ad voluntatis tuæ beneplacitum disponamur." [4]

Hoc oramus, cum dicimus: *Sanctificetur nomen tuum,* ut nominis tui sanctificatio nobis plenius innotescat, quo te

---

(1) L. c. — (2) PHILIP. II, 21. — (3) PS. CXLII, 9, 10. — (4) DAVID AB AUGUSTA op. cit. p. 304.

perfectius agnoscere et amare et revereri possimus, et sanctitatis tuæ similitudinem induendo, tibi Patri sicut veri filii conformemur et unus tecum spiritus efficiamur, *in* tuam *transformati claritatem* [1].

b) In aliis hanc gloriam promovebis, Frater, desiderando v. g. ut peccatores convertantur, infideles illuminentur ac Deum cognoscant, ament atque glorificent. Quare, aliquoties cum Psalmistâ dices [2]: *Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes... Laudate Dominum de cœlis... Laudate Dominum de terra... reges terræ et omnes populi, principes et omnes judices terræ.*

c) **De tristitiâ propter peccata commissa.** — Ex ipso desiderio gloriam Dei promovendi, oritur tristitia de peccatis a nobis aliisve commissis. Qui enim Deo vult bonum, eo ipso odio habet quod bono divino contrarium est, et cum intelligat peccata esse bono divino contraria, de eis, tamquam de malo Deo contrario, tristatur eaque detestatur. Hâc de causâ Sancti Dei semper doluerunt de suis peccatis. Audi Seraphicum Doctorem [3]:

"O Domine Jesu Christe! qui propter me tibi non pepercisti, cor meum tuis vulneribus saucia et mentem meam tuo sanguine inebria; ut, quocumque me vertam, semper te videam pro me crucifixum, et quidquid inspexero, mihi appareat tuo sanguine rubricatum; ut sic totus in te tendens, nil valeam præter te invenire, nil nisi tua vulnera intueri. Hæc mihi consolatio sit, tecum, mi Domine, crucifigi; hæc mihi sit intima afflictio, aliquid præter te meditari. Sed, heu! quoties hanc miram circa nos divinæ pietatis dignationem averto, de nimiâ ingratitudine meâ non modicum confundor et erubesco. Unde quanto beneficia magna redemptionis agnosco digniora, tanto peccata ingratitudinis sunt deteriora."

(1) II Cor. III, 18.— (2) Ps. LXVI, 4; CXLVIII, 1, 7, 11. — (3) *Soliloquium.* cap. I, n. 34.

d) **Timor filialis ne Deus offendatur.**— Qui aliquem diligit, de iis quibus iste tristatur ipse dolet, et de futuro non securus, peccatum semper possibile formidat. Quanto magis, ait Sylvius [1], crescit caritas Dei, tanto magis crescit tum peccati, tum periculorum ejus cognitio et fuga. Unde videmus homines quo sanctiores sunt, eo diligentius fugere occasiones peccati, adeo ut interdum culpam metuant ubi culpa non est. Hic timor vocatur filialis, et ad hunc timorem Scriptura sanctos hortatur eumque vehementer commendat: *Beatus homo qui semper est pavidus* [2]. *Timete Dominum, omnes sancti ejus* [3]. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis* [4].

e) **De zelo gloriæ Dei.**— Amor non in solo affectu consistit, sed opere manifestatur; quotidianâ enim experientiâ teste, qui amore benevolentiæ aliquem diligit, quærit bonum dilecti, et cum audit amicum verbo aut opere lædi et male tractari, videmus eum irâ accendi, læsi amici honorem ac famam defendere, injurias quas recepit retorquere et imminentia quævis damna avertere.

Sic qui Deum diligit, peraget quæ Dei honorem promovent, et repellit ea quæ sunt contra honorem vel voluntatem Dei. Hinc zelus gloriæ Dei et salutis animarum, et exercitium caritatis erga Deum. "Aliquando quasi *inebriatus spiritu* et immemor suimet, ait David ab Augusta [5], homo Deo deditus est et ei per amorem inhærens, super omnia ipsius honorem et gloriam promoveri et ejus notitiam ad omnes dilatari desiderans, tam pro illius gloriâ quam pro illorum salute orat Patrem, ut sanctificationis suæ notitiam omnibus manifestet: infideles ad cognitionis suæ lumen vocando per fidem, et fideles ad sanctificationis suæ gratiam convertendo per amorem, et rebelles per ostensionem suæ potentiæ utiliter confutando, et quasi non possit vel nolit sine aliis cœlesti

(1) In. 2, 2, q. XIX.— (2) PROV. XXVIII, 14.— (3) Ps. XXXIII, 10.— (4) Ps. CXI, 1.— (5) Op. c. p. 305.

gaudio frui, anhelat et satagit plures secum trahere, orando, docendo, bono exemplo præcedendo, et quocumque alio modo honorem Dei et proximorum salutem et profectum spiritualem promovendo."

Quapropter, Frater, intende omnibus viribus, ut Deus colatur et honoretur quam perfectissime, tam a te quam ab aliis, et serventur præcepta et vitetur peccatum. Nam Christus [1] dicit: *Si diligitis me, mandata mea servate. Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me. Si quis diligit me, sermonem meum servabit.*

§ II. — *De amore amicitiæ.*

389. — Amicitia, ut ex supra dictis patet, importat 1) amorem benevolentiæ 2) amorem mutuum et 3) communicationem alicujus boni inter amantes, et 4) familiarem conversationem inter Deum et animam justam; istæ conditiones omnes in caritate erga Deum inveniuntur. Nam 1) Deus hominem amat amore benevolentiæ, sicut 2) et homo Deum eodem amore prosequitur; Deus 3) homini bona largitur, sicut et homo Deo bona consecrat; 4) Deus et homo familiariter conversantur. Omnes igitur ad amicitiam constituendam conditiones in caritate erga Deum inveniuntur.

A) **Amor benevolentiæ.** EX PARTE DEI. — *Deus amat hominem amore benevolentiæ.* Quis enim de benevolentiâ Dei in nos dubitare queat, cum ejus misericordiâ plena sit terra? *Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo* [2].

" Vide igitur et considera, Frater, *quæ fecit Dominus super terram* [3], ait Seraphicus Doctor [4]: Deus illuditur, ut honoreris; flagellatur, ut consoleris; crucifigitur, ut libereris; Agnus immaculatus occiditur, ut epuleris; Sanguis et aqua de latere ejus lanceâ emittitur, ut poteris. Respice igitur ad pretium

(1) JOAN. XIV. 15, 21, 23. — (2) APOCAL. I, 5. — (3) Ps. XLV, 9. — (4) *Sol.* cap. 1, n. 33.

redemptionis, inspice exemplum informationis. Inspice, o anima, et considera, quod Christus Dominus et amicus tuus affligitur omni genere pœnarum, in omni parte sensuum, ab omni statu hominum... O fidelis anima! Salvator noster nullis adversantium hostium tentamentis potuit a nostræ salutis curâ revocari. Sed quo magis ejus nobis ostenditur dilectionis æmulatio, eo gravior nos sequitur, si hanc spernimus, damnatio." *In caritate perpetuâ dilexi te*, ait Dominus [1], *ideo attraxi te, miserans.* Et sane hic amor est *benevolus*, cum Deus plane sibi sufficiat, nec bonis nostris indigeat.

EX PARTE HOMINIS: possumus et nos Deum diligere amore benevolentiæ, uti supra vidimus.

B) **Amor mutuus.**— Amorem hujusmodi mutuum esse et ut talem cognitum non minus constat EX PARTE DEI. Dominus ipse multoties in Scripturâ declarat se diligere eos qui ipsum diligunt. Audi hanc amici vocem, Frater: *Ego diligentes me diligo* [2]... *Si quis diligit me, sermonem meum servabit: et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [3].

EX PARTE HOMINIS.— Per zelum gloriæ Dei promovendo, homo etiam suum erga Deum amorem testatur. Et quamvis in nobis forsan dubitationis umbra moveri possit, num Deum vere diligamus, multa nihilominus indicia sunt quibus Dei caritas et benevolentia nobis innotescit.

a) Illud in primis, si quis semper pro viribus eam diligentiam adhibuerit in *sacramentorum receptione*, quæ judicio prudentis confessarii sufficit; *b)* firma voluntas *peccatum detestandi; c)* malle potius omnia mundi tormenta subire, quam Dei amicitiam perdere; *d) testimonium* bonæ conscientiæ, quod magnum momentum habet; *e)* sicut et *visitationes et inspirationes cœlestes;* [4] *ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei; f) studium orationis*

(1) JEREM. XXXI, 3.— (2) PROV. VIII, 17.— (3) JOAN. XIV, 23.— (4) ROM. VIII, 16.

ac familiaritatis cum Deo in spiritualibus exercitiis; *g)* inexplebilis *fames mortificationis* et repressionis passionum; *h)* *desiderium ingens* Christum amantissimum Dominum videndi. Hæc et similia moraliter certos nos faciunt, nos a Deo diligi, et vicissim a nobis Deum diligi: quamvis unusquisque cum Apostolo [1] dicere teneatur: *Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum,* hæc est enim conditio viatorum, ut etiam amor suâ formidine non careat, ne quis superbiâ elatus, in insidias incidat diaboli.

C) **Communicatio bonorum.**— Ex mutuo amore benevolentiæ, oritur bonorum communicatio: Amicorum enim omnia sunt communia. Quod si humana id præstat amicitia, eo magis caritas..

a) Ex parte Dei.— Deus imprimis officio amici numquam deest, et, quidquid habet, communicat. *Omnia vestra sunt* [2], ait Apostolus [3], *tamquam nihil habentes, et omnia possidentes.* Cœlum, elementa, creaturasque omnes animatas, et inanimatas, jumenta et animalia omnia in utilitatem nostram condidit. Deus deputat angelos custodiæ nostræ, tamquam administratorios spiritus, in ministerium missos propter eos qui hereditatem capient salutis [4]. Denique *sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam* [5]. Spiritum quoque suum effundit in nos abunde, ut naturæ suæ participes efficeret, *ut adoptionem filiorum reciperemus* [6]. *Videte,* ait S. Joannes [7], *qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus.* Quam sui communicationem ex parte Dei D. Thomas [8] paucis his verbis comprehendit:

---

(1) 1 Cor. iv, 4.— (2) I Cor. iii. 22.— (3) II Cor. vi, 10.— (4) Hebr. i. — (5) Joan. iii 16. — (6) Gal. iv, 5.-- (7) I Joan. iii, 1.— (8) In. Laud. off. de vener. Sacram.

Se nascens dedit socium,
Convescens in edulium,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in præmium.

Quid si adeo profuse dilectissimum Filium suum nobis largitus est Pater, et, ut ait S. Paulus [1], *etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?*

b) Ex parta nostrâ, omnia quoque in obsequium caritatis profundimus, nam veri amici Dei cum S. Ignatio dicunt [2]: "Suscipe, Domine, universam meam libertatem. Accipe memoriam, intellectum atque voluntatem omnem. Quidquid habeo vel possideo, mihi largitus es: id tibi totum restituo, ac tuæ prorsus voluntati trado gubernandum. Amorem tui solum cum gratiâ tuâ mihi dones, et dives sum satis, nec aliud quidquam ultra posco." Hoc non affective tantum, sed etiam effective maxime faciunt religiosi, Frater, qui voto paupertatis Deo bona omnia temporalia largiuntur; voto castitatis corpus Deo consecrant; animam et voluntatem obedientiæ vinculo adstringunt, parati vitam, omniaque sua, in Dei amorem et gloriam profundere, non semel, sed omni horâ, dicentes: [3] *Quoniam propter te mortificamur totâ die; æstimati sumus sicut oves occisionis.* Et cum Apostolo: [4] *Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?... Neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino Nostro.*

---

(1) Rom. viii, 32. — (2) *Exercit. Spirit.* 4ª hebd, contempl. ad amorem spiritualem, punctum primum. Indulgentia 300 dierum, semel in die, iis qui corde contrito et devote recitant orationem (Congr. Ind. 26 mai, 1883). — (3) Ps. xliii, 22. — (4) Rom. viii, 35-39.

D) **Familiaris conversatio.**— Hæc autem societas hominis ad Deum, quæ est quædam familiaris conversatio cum ipso, inchoatur hic in præsenti per gratiam ; perficitur autem in futuro per gloriam, quorum utrumque fide et spe tenetur.

Unde sicut aliquis non posset cum aliquo amicitiam habere, si discrederet vel desperaret se posse habere aliquam societatem vel *familiarem conversationem* cum ipso ; ita aliquis non potest habere *amicitiam ad Deum*, quæ est caritas, nisi fidem habeat, per quam credat hujusmodi societatem et conversationem hominis cum Deo, et speret se ad hanc societatem pertinere " [1].

Et ita, Frater, fit mutua bonorum communicatio, mutuaque amoris benevolentia, mutuaque amicitia in quantum ea inter Deum et homines existere valet.

Art. II. — De caritatis erga Deum excellentiâ.

390. — Ex superius de naturâ amoris benevolentiæ et amicitiæ dictis, Frater, jam maxime splendet caritatis excellentia. Restat tamen, ut juxta Seraphici Doctoris doctrinam [2], aliquid dicamus de caritate quatenus est " forma virtutum " et " virtus quæ sola ducit hominem ad perfectionem " (Recole quæ jam in Introductione diximus.)

Ut hanc caritatis prærogativam melius intelligas, sciendum est, virtutes triplicem habere formam ; *Constitutivam* nempe, *meritoriam et directivam.*

Quid est forma. — Per formam hic intelligitur, Frater, id quod virtutes specificat.

Forma constitutiva unicuique virtuti dat *esse ;* et sic unam virtutem ab aliis specificat. Hoc sensu caritas non est forma virtutum, siquidem virtutes *esse* habent ratione

(1) S. Thom. 1. 2. q. 65. a. 5.— (2) Cf. opera omnia Ed. ad Claras Aquas, t. 3, 3 sentent. dist. 36. q. 6 ; et t. 8, *De perfectione vitæ*, cap. VII.

specialium actuum et objectorum, quibus una virtus ab aliis distinguitur.

FORMA MERITORIA, quæ virtuti dat *bene esse* seu vim merendi. Hoc jam non ad caritatem, sed ad gratiam sanctificantem pertinet.

FORMA DIRECTIVA, quæ dat virtuti *bene agere.* Et in hoc ultimo sensu S. Bonaventura [1] affirmat caritatem esse formam omnium virtutum. Aliæ virtutes, ait, "perficiuntur in quantum a caritate imperantur et per ejus imperium et adminiculum in finem ordinantur."

Hoc sensu, Frater, facile intelligitur quomodo variæ caritatis prærogativæ intelligendæ sint; quomodo sit omnium virtutum motrix, dux, regina, ultimum complementum, mater, radix, fundamentum et finis; uno verbo, quomodo sit virtus "quæ sola ducit hominem ad perfectionem." Hoc tantum modo tres caritatis prærogativas paucis verbis exponemus: nempe quomodo sit 1° *Radix* ac *fundamentum;* 2° *finis* et 3° *suprema directio* omnium virtutum.

§ I.—*Caritas est radix et primum fundamentum omnium virtutum.*

391. — Hanc caritatis excellentiam declaravit Christus Dominus, quum præceptum dilectionis Dei vocavit [2] *maximum et primum mandatum. Maximum* quidem, quia supremum omnium virtutum actum continet; *primum* vero, quia caritas prima est in ordine virtutum, tamquam aliarum virtutum radix ac *fundamentum.*

Quæ melior radix est, Frater, quam caritas quæ, teste sancto Augustino [3], radix est omnium bonorum sicut et cupiditas est radix omnium malorum? Si autem radix sancta, etiam et rami; e radice autem caritatis procedunt

(1) L. c. concl. n. 5.— (2) MATTH. XXII, 38 — (3) *Enarratio in Ps.* XC, n. 8. P. L. t. 37, col. 1154.

omnes virtutes, cunctaque opera bona, quæ sunt vitæ æternæ meritoria. Nam, juxta sententiam D. Gregorii [1]: "Ut multi arboris rami ex unâ radice prodeunt, sic multæ virtutes ex unâ caritate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis." Ablatâ radice, tota arbor languescit, rami siccantur, marcescunt flores et pereunt fructus, eo quod a radice nutrimentum capiebant; sic destructâ radice caritatis, omnes virtutes manent quasi mortuæ, nullus manet flos, nec fructus boni desiderii vel operis, quod vivat et dignum sit vitæ æternæ, quasi sola caritas radix est illam efficaciter promerendi. Quod attendens D. Augustinus [2], hoc mirabile tradit documentum: "Breve præceptum tibi præcipitur: dilige, et fac quod vis: sive taceas, dilectione taceas; sive clames, dilectione clames; sive parcas, dilectione parcas; radix sit intus dilectionis, non potest de istâ radice nisi bonum existere."

Et quamvis operibus misericordiæ dicatur tribui regnum cœlorum, quia caritatis sunt effectus et signum, tamen si absque caritate essent, nihil ad regnum cœlorum consequendum valerent, uti dicit Paulus [3]: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest*, scilicet ad regnum cœlorum consequendum.

Caritas igitur radix est vitæ nostræ æternæ, et in eâ consistit vita spiritualis essentialiter, incrementum et perfectio illius; et ideo caritas vocatur vinculum perfectionis, sine quâ nullus est perfectus, imo nec vivus apud Dominum. Nam [4], *qui non diligit, manet in morte. Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Propter quod S. Petrus [5] ante omnia dicit curan-

(1) Hom. 27, n. 1 in Evang. P. L. 76, col. 1205.— (2) Tract. 7 in Epist. Joan. n. 8. P. L. t. 35. col. 2033.— (3) I Cor. XIII, 3.—(4) I Joan. III, 14.— (5) I Petr. IV, 8.

dum esse ut habeamus caritatem, quæ operit multitudinem peccatorum, et destruit mortem, quam inferunt animæ.

Sicut qui domum ædificat, ante omnia solidum jacit fundamentum, et arbor profundas mittit radices, sic qui ædificare cupit turrim evangelicæ perfectionis, de fundamento et radice cogitet caritatis, ut sit [1] in caritate radicatus et fundatus.

Hic objicere poteris, Frater, Sanctos in fide et etiam in humilitate vitæ spiritualis fundamentum ponere. Videndum igitur est quâ ratione caritas dici possit perfectionis ac vitæ spiritualis fundamentum et radix.

Structura domûs materialis uno solummodo fundamento innititur, e contra, ædificium spirituale pluribus substruitur fundamentis, quæ omnia, in diverso tamen sensu, ut primum considerari possunt. Quod S. Thomas apprime exponit, dicens: [2] "Sicut ordinata virtutum congregatio per quamdam similitudinem ædificio comparatur; ita etiam illud, quod est primum in acquisitione virtutum, fundamento comparatur, quod primum in ædificio jacitur. Virtutes autem vere infunduntur a Deo. Unde primum in acquisitione virtutum potest accipi dupliciter. Uno modo per modum removentis prohibens; et sic humilitas primum locum tenet, in quantum scilicet expellit superbiam, cui Deus resistit. Alio modo est aliquid primum in virtutibus directe, per quod scilicet jam ad Deum acceditur. Primus autem accessus ad Deum est per fidem, secundum illud ad Hebræos [3]: *accedentem ad Deum oportet credere*: et secundum hoc fides ponitur fundamentum, nobiliori modo quam humilitas."

Sed excellentiore adhuc modo aliquid primum est in virtutibus, uti Seraphicus Doctor [4] notat, per quod scilicet primum anima Deo adjungitur. At id per caritatem perficitur, utpote quæ animam cum Deo, ultimo fine, unit, juxta

(1) EPHES. III, 17.— (2) 2. 2. q. 161. a. 5 ad 2.— (3) XI, 6.— (4) L. c.

illud Joannis [1]: *Qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo.*

Caritas, Frater, non solum radix est et fundamentum, sed etiam finis omnium virtutum.

§ II. — *Caritas est finis omnium virtutum.*

392. — Ratione ordinis ad finem ultimum, caritas finis omnium virtutum est et dici debet, siquidem caritati fines proximi singulorum virtutum subordinantur.

Et revera, audi Christum Dominum dicentem : *In his duobus mandatis*, scilicet in dilectione Dei et proximi, *universa lex pendet et prophetæ* [2]. Hæc Salvatoris verba S. Augustinus sic exponit : [3] " Omnia præcepta divina referuntur ad caritatem, de quâ dicit Apostolus [4] : *Finis autem præcepti est caritas de corde puro, et conscientiâ bonâ, et fide non fictâ.* Omnis itaque præcepti finis est caritas : id est, ad caritatem refertur omne præceptum."

At actus præceptorum totidem sunt actus alicujus virtutis.

Caritas igitur finis est ad quem aliæ virtutes referuntur. Sicut Apostolus dicit *fidem* [5] per caritatem operari, spem non confundere, quia caritas Dei diffusa sit in cordibus nostris.

Quare etiam S. Augustinus [6] merito ait : " Quidquid salubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de quâlibet divinâ paginâ exsculpitur, non habet finem nisi caritatem."

Sed adhuc videndum est, Frater, quomodo caritas omnes virtutes ad finem ultimum, ad Deum scilicet, dirigat.

---

(1) I Joan. IV, 16. — (2) Matth. XXII, 40. — (3) *Enchirid.* cap. 121, P. L. t. 40, col. 288. — (4) I Tim. I, 5. — (5) Gal. V, Rom. V; I Cor. XIII. — (6) In psalm. 140. n. 2. P. L. t. 37, col. 1815.

§ III.— *Caritas est recta ordinatio omnium virtutum.*

393. — Licet virtutes multæ esse videantur, et sat inter se differentes, sicuti humilitas alia est ac castitas, et patientia alia ac misericordia, quia per earum formam constitutivam ab invicem specificantur, *quâdam* tamen *ratione*, ait David ab Augusta [1], omnes unum sunt, quia caritas sola omnes ad Deum dirigit; vera enim definitio virtutis est: "Ordo amoris [2]". At, ait S. Augustinus [3]: "Si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmaverim, nisi summum amorem Dei." Quem ordinem idem S. Doctor [4] explicuit, inquiens: "In hâc vitâ virtus non est, nisi diligere quod diligendum est: Id eligere, *prudentia est;* nullis inde averti molestiis, *fortitudo est;* nullis illecebris, *temperantia est;* nullâ superbiâ, *justitia est.* Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius invenimus."

Eumdem caritatis ordinem luculentius tradit noster Pater David [5] sequentibus verbis: "Caritas, cum se extendit ad diligendum Deum, *dilectio Dei* dicitur; cum ad proximum, dicitur *dilectio proximi;* cum ejus miseriæ compatitur, *misericordia* appellatur; cum ejus bono congaudet, *congratulatio* vocatur; cum æquanimiter adversa tolerat, *patientia* dicitur; cum benefacit se odientibus, *benignitas* nuncupatur; cum non extollitur inaniter supra se, *humilitas* est; cum obtemperat superioribus, ut justum est, *obedientia* est; cum exsecratur turpia, *castitas* est; cum resecat superflua corporalis necessitatis, *sobrietas* est; dum divitias abjicit, *paupertas spiritûs* est; cum ad pauperes eas liberaliter effundit, *largitas* est; cum tædio exspectationis promissorum non frangitur, *longanimitas* est; cum inter bonum et melius et inter malum

(1) L. c. p. 225.— (2) S. Aug. l. 15 *de civit.* cap. 22. P. L. t. 41. col. 467. — (3) *De morib. Eccles.* l. 1. cap. 15. P. L. t. 32, col. 1322. — (4) Epist. CLV *ad Maced.* cap. IV. P. L. t. 33, col. 671.— (5) L. c. l. III, proces. VI. cap. XXXII.

et pejus discernit, *prudentia* est; cum jus suum cuique tribuit, *justitia* est; cum delectationibus non emollitur, *temperantia* est; cum duris non terretur, *fortitudo* est; cum credit credenda, *fides* est; cum sperat speranda, *spes* est." In quibus verbis duplex assignatur status virtutum: alter quem habent ex *propriâ naturâ*, alter ex conjunctione ad caritatem.

Ex se quidem omnis virtus dicitur et est *amor*, quatenus est quædam propensio et affectio, seu complacentia in *proprio* ac particulari bono quod respicit: nam voluntas per humilitatem amat sui despectionem, per temperantiam diligit moderationem circa delectabilia sensuum, etc... Et sic una virtus ab aliis formaliter distinguitur.

At, amor iste summe elevatur, et perficitur ex conjunctione ad caritatem, et ad amorem Dei super omnia, qui est amor summi boni et ultimi finis, ad quem omnia particularia bona, circa quæ aliæ virtutes versantur, debito ordine referuntur, per quem quasi deificantur, et ad cœlestia ac divina pertingenda provehuntur. Propter quod Apostolus nos monet [1] ut omnia nostra in caritate fiant, et ex caritate procedant, ut in omnibus quæ operamur etiam Deum amare videamur: viventes vitam amoris, quæ amando operatur, et operando amat et omnia opera ad finem amoris dirigit.

Confirmat hoc S. Paulus [2], dum caritati tribuit actus aliarum virtutum, eo quod illis *imperat*, ex ejusque *imperio* in Deum diriguntur. Ait enim: *caritas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Aliis verbis: caritas omnia ordinat. Unde si caritas ordinata est, cuncta etiam ordinata manent. Omnis evangelica perfectio, ut dicit S. Augustinus [3], in prædictis quatuor consistit, ut firmiter *credas* cuncta quæ Deus revelat: secure *speres* omnia quæ pollicetur; patienter *feras* universa mala pœnæ quæ permittit, et libenter *exsequaris* bona quæ jubet, longanimiter sus-

(1) I Cor. XVI, 14.—(2) I Cor. XIII, 7.—(3) *Tract. de 4 virtut. caritatis.* App. t. V. P. L. t. 39, col. 1952.

tinendo onus legis ejus. Omnia autem hæc præstat caritas quæ ordinata est: nam dum vehementer amat Deum qui revelavit et promisit vel ordinavit quæ sunt toleranda vel agenda, valde juvat virtutes ut suos actus prompte exerceant juxta ordinem ab ipso præscriptum, sequendo amorem ut ducem.

Caritas igitur, Frater, alias virtutes e sinu suo non rejicit; iisdem enim indiget ad finem proprium per varias earum actus efficaciter assequendum: imo, alias virtutes fovet, eas excitat in nobis, ut officii sui memores sint quodammodo hortatur, ut infra amplius patebit.

Art. III.—De caritatis perfectione atque de ejus perfectionis gradibus.

§ I. — *De perfectione.*

394.— Caritas perfecta seu totalis habetur, quando Deus tantum diligitur quantum eum diligere valemus; quod tripliciter fieri potest, accipiendo totalitatem, vel ex parte dilectionis, vel ex parte Dei, vel ex parte diligentis [1].

Ex parte dilectionis, sive secundum comparationem diligentis ad rem dilectam, ita ut modus quo diligit, adæquet modum quo res dilecta est diligibilis. Juxta hunc modum nulla creatura potest Deum totaliter diligere: talis perfectio, seu totalitas, ut per se patet, soli Deo competit.

Ex parte Dei, si nimirum ita diligitur totus, ut nihil ejus sit quod non diligatur.

Ex parte diligentis, ita ut omnia quæ in diligente sunt in Dei amorem ordinentur.

His ultimis modis Deus potest totaliter diligi, etiam in hâc vitâ; quia et ipse totus, et omnia quæ ad ipsum pertinent, sunt ex caritate diligenda; quid! datur verum et grave præ-

(1) Cfr. Sylvius in 2. 2. q. 27, a. 5.

ceptum Deum sic diligendi, juxta illud Matthæi [1]: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in totâ animâ tuâ, et in totâ mente tuâ.* Videndum igitur est 1. quid ex parte Dei et ex parte diligentis requiratur ut Deus totaliter diligatur, et dein 2. investigandi sunt varii hujus totalitatis gradus.

I. — *De conditionibus requisitis ut homo Deum totaliter seu perfecte diligat.*

395.— Ad accuratius stabiliendum quid stricte requiratur ut Deus totaliter diligatur et diligens præcepto divino satisfaciat, indicandi sunt, Frater, 1° varii modi quibus homo Deum totaliter diligere potest, et dein 2° determinandus est modus ad impletionem præcepti requisitus.

A. — *Varii modi Deum diligendi.*

396.— Caritas, uti supra diximus, sumitur dupliciter *ut virtus* et ut *actus.*

Totalitas seu perfectio caritatis potest igitur dupliciter considerari, respectu nempe virtutis et respectu actûs.

Respectu virtutis.— Ut virtus, caritas est habitus, non tamen nudus, sed habitus in actus fructificans, ita ut suâ naturâ ordinetur ad suum actum, et modo sit in potentiâ, modo vero in actu. Si igitur aliquis *habitualiter* totum cor suum ponit in Deo, ita scilicet ut nihil cogitet, nihil velit quod divinæ dilectioni sit contrarium, hic homo totaliter possidet caritatem ut virtutem. Et cum hæc perfectio seu totalitas sit communis omnibus caritatem habentibus, vocatur *caritas communis.*

Respectu actûs.— Caritas ut actus, ut totalis seu perfecta sit, in suum objectum feratur necesse est. At hoc dupliciter haberi potest:

(1) XXII, 37, 38.

a) ita primo modo, ut totum cor hominis *actualiter semper* feratur in Deum; et hæc est perfectio caritatis patriæ, quæ non est possibilis in hâc vitâ, in quâ impossibile est, propter humanæ vitæ infirmitatem, semper actu cogitare de Deo et moveri dilectione ad ipsum. Non immerito hæc perfectio vocatur *caritas cœlestis.*

b) ita, secundo modo, ut homo studium suum deputet ad vacandum Deo et rebus divinis, prætermissis aliis nisi quantum necessitas præsentis vitæ requirit, ita ut non tam habitualiter, quam actualiter pro viribus Deo vacet, et magis caritati cœlesti appropinquet; et ista perfectio caritatis est possibilis in viâ, sed cum *non* sit *communis* omnibus habentibus caritatem, eam vocare possumus: *caritatem non communem* [1].

Indicandum nunc est quænam ex his tribus caritatibus perfectis, vi præcepti ad salutem sit necessaria.

B. — *De caritate perfectâ ad salutem necessariâ.*

397. — Vi præcepti, Frater, non requiritur, ut per se liquet, caritas *cœlestis*, neque etiam caritas *non communis*, sed oportet ut habeatur caritas communis seu habitualis.

Hoc clare, cum Divo Thomâ [2], theologi [3] demonstrant. Præceptum diligendi Deum ex toto corde, totâ animâ, totis viribus, potest dupliciter intelligi, ait Sylvius [4]. "Uno modo, ut per illud homini præcipiatur, omnes animæ suæ vires *ita in dilectionem Dei impendere et intendere, ut non possit amplius;* sive ut jubeatur Deum *semper actualiter* tantum diligere, quantum est ab eo diligibilis. Altero, ut (secundum phrasim Scripturæ, quæ censet illud toto corde fieri, in quo quis *præcipuum suum studium et cogitationem ponit*, ut: *toto corde universus Israël sequitur Absalom* [5]; *Scitis quod totis*

(1) S. Th. 2. 2. q. 24, a. 8.— (2) 2. 2. q. 24 a 8-q. 44 a. 6-a. 4 ad 2-a. 8 ad 2.—(3) Cfr. SYLVIUS, in 2. 2. q. 44. a. 6.—(4) L. c. — (5) II. REG. XV, 13.

viribus servierim patri vestro [1]; quomodo etiam de aliquo bene studioso dicimus, quod totus sit in litteris) sensus præcepti sit, Deum esse diligendum *præcipuo amore*, ita ut parati simus *contemnere quidquid ejus amicitiæ repugnat, et præstare quidquid ejus amicitia postulat.* Qui enim Deo aliquid anteponit, non Deum, sed illud potius ex toto corde diligit: qui autem aliquid ipsi exæquat, *ex dimidio*, non ex toto corde ipsum diligit.

Ut ergo diligatur ex toto corde, debet *diligi super omnia*, hoc est, debet omnibus, quæ in corde sunt, anteponi.

Atque hoc posteriori modo intelligendum est nobis in hâc adhuc viâ peregrinantibus, dari præceptum diligendi Deum ex toto corde, totâ animâ, totis viribus; non autem priori; prior enim pertinet ad caritatem patriæ; caritatis autem viæ est, *ita habitualiter totum cor ponere in Deo, ut nihil cogitet vel velit, quod divinæ dilectioni sit contrarium.*"

Ad totalitatem seu perfectionem vi præcepti habendam, non requiritur ergo, Frater, neque caritas cœlestis, neque caritas non communis, sed sufficit caritas communis; insuper hæc caritas communis non debet esse *intensive summa*, ut nempe vehementiore et ardentiore affectu Deum diligamus quam ullam rem creatam; sufficit ut sit *appretiative summa*, ut nempe Deus a nobis omnibus aliis rebus præferatur, et parati simus quodvis peccatum mortale vitare potius quam Dei jacturam facere.

Attamen, licet caritas cœlestis pro homine viatore impossibilis sit, et caritas non communis non præcipiatur, Dominus tamen Jesus *consiliis suis* nos stimulat ut tendamus ad caritatem non communem et sic magis appropinquemus ad caritatem cœlestem.

Unde sedulo investigandi sunt varii gradus caritatis.

(1) GEN. XXXI. 6.

§ II. — *De variis caritatis gradibus.*

398. — Ad caritatis gradus accuratius exponendos opportunum erit, Frater, primo aliquas præmittere notiones generales progressum caritatis spectantes, et dein in hoc progressu varios distinguere caritatis gradus.

I. — Notiones generales progressum caritatis spectantes.

399. — Quid est progressus? — Progressus in motu locali est ad determinatum terminum appropinquatio, quæ ordinarie passibus efficitur.

Quid progressus caritatis? Cum Deus terminus sit ad quem homo tendere debet, sequitur, Frater, per progressum caritatis intelligi appropinquationem hominis ad Deum, finem suum ultimum; et cum hic progressus efficiatur non passibus corporis sed affectibus mentis, ad Deum quasi per scalam ascendendo, varii hujus progressûs stadii, merito *gradus* vocantur.

De hoc progressu plurima sunt investiganda, de quibus in tertiæ hujus operis parte agemus: hic sufficit 1) ejus possibilitatem, 2) obligationem, 3) necessitatem atque 4) modum indicare.

1. **Possibilitas progressûs caritatis.** — Possibilitas progressûs caritatis jam dignosci potest, Frater, ex ipsâ nostrâ conditione viatorum. " Pertinet enim ad rationem viatorum, ait Sylvius [1], quod ita possint tendere ad suum terminum, ut ad eum magis ac magis appropinquent. Unde necessario sequitur nos etiam ita posse tendere in Deum ut illi magis ac magis appropinquemus. " Et non solum progressus caritatis hominibus possibilis est, sed reapse in eis existit. Videmus enim tres perfectiones caritatis in christianis inveniri: caritas cœlestis, caritas non communis et caritas communis. Hæ tres perfectiones caritatis non sunt tres

(1) In 2. 2. q. 24, a. 4.

caritates specifice diversæ, sed potius tres modi se habendi unius ejusdemque caritatis. Caritas cœlestis jam perfecte Deum terminum suum attingit, caritas non communis perfectiore modo quam caritas communis ad Deum appropinquat.

Cum progressus caritatis possibilis sit, inquirendum venit, Frater, ad quem progressum *vi præcepti divini* tendere debeamus.

2. De obligatione vi præcepti divini in caritate progrediendi. — Cum præceptum caritatis obliget omnes ad amorem totalem, sequitur, Frater, nullum profectum caritatis esse consilii sed præcepti. "Perfectio autem divinæ dilectionis, ait S. Thomas [1], *universaliter* quidem cadit sub præcepto, ita quod etiam perfectio patriæ non excluditur ab illo præcepto."

Audi S. Bonaventuram totalitatem dilectionis Dei exponentem: "Qualiter Creatorem tuum debeas diligere, ait [2], ipse Sponsus tuus docet te in Evangelio, [3] dicens: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex totâ mente tuâ.* Intende diligenter, quam dilectionem dilectus tuus Jesus requirat a te. Vult certe amantissimus tuus, ut amori suo des totum cor tuum, totam animam tuam, totam mentem tuam, sic ut in toto corde tuo, in totâ animâ tuâ, in totâ mente tuâ nullus omnino cum eo partem aliquam possideat." Quomodo hæc Salvatoris verba intelligenda sint Seraphicus Doctor ipse exponit [4]: "*Ex toto corde*, id est ex toto intellectu sine errore; *ex totâ animâ*, id est ex totâ voluntate sine contradictione; *ex totâ mente*, id est ex totâ memoriâ sine oblivione."

EX TOTO CORDE. — "Quid ergo facias, inquit [5], ut certe Dominum Deum tuum *ex toto corde diligas?* Rogo te, noli in amore decipi. Si autem aliquid amas, ex cujus dilectione in

(1) 2. 2.q. 184 a. 3 ad 2.—(2) *De perfect. vitæ ad sorores.* cap. VII n. 2. —(3) MATTH. XXII, 37; MARC. XII, 30 et Luc. X, 27.—(4) 3 Sent. Dist. 27, Dub. 4.— (5) *De perf. vitæ*, l. c.

amore Dei non proficis, jam non ex toto corde diligis ; et si quid diligis, pro cujus amore ea quæ Christo teneris, negligis, jam non ex toto corde diligis. Dilige itaque Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. "

Ex TOTA ANIMA.— " Non solum ex toto corde, verum etiam *ex totâ animâ* diligendus est Dominus Deus Jesus Christus... Certe tunc ex totâ animâ diligis, quando non quod tu vis, non quod mundus consulit, non quod caro suggerit, sed quod Dominum Deum tuum scis velle, sine contradictione libenter facis. Certe tunc Deum ex totâ animâ diligis, quando pro amore Jesu-Christi animam tuam, si necesse fuerit, morti libenter exponis.

Si autem in aliquo istorum negligens fueris, jam non ex totâ animâ diligis. Dilige ergo Dominum Deum tuum ex totâ animâ tuâ, id est, *conforma* voluntatem tuam voluntati divinæ in omnibus. "

Ex TOTA MENTE.— " Non autem solum ex toto corde, non solum ex totâ animâ, sed etiam *ex totâ mente* dilige Sponsum tuum Dominum Jesum. Quomodo *ex totâ mente?*... ex omni memoriâ sine oblivione " ambulando in ejus præsentiâ.

Uti vides, Frater, Seraphicus doctor loquitur hic de caritate omnino perfectâ, prout viatoribus possibilis est, et affirmat hæc omnia necesse esse ad perfecte, hic in terrâ, præceptum caritatis adimplendum. Si ergo Deum perfectissime diligimus, etiam amore beatifico, non consilium sed præceptum adimplemus.

3. **Necessitas et modus eum perficiendi.**— Modus quo progressus caritatis perficitur est imperfectus, et viatoribus sub reatu peccati non præscribitur gradus supremus, sed infimus.

1. MODUS IMPERFECTUS.— Præcepti Deum diligendi plena adimpletio, importans totalitatem quæ excludat omne impedimentum, quominus cor hominis toto conatu, actu et sine intermissione Deo inhæreat, in patriâ tantum possibi-

lis est. Unde talis caritatis progressus non præscribitur viatoribus, qui dum in terrâ degunt, necessario imperfecte Deum diligere valent; quod optime exponitur ab Angelico Doctore [1]:

" Præceptum aliquod dupliciter potest impleri: uno modo *perfecte*, alio modo *imperfecte; perfecte* quidem impletur præceptum quando pervenitur ad finem quem intendit præcipiens; impletur autem sed *imperfecte*, quando etsi non pertingat ad finem præcipientis, non tamen receditur ab ordine ad finem; sicut si dux exercitûs præcipiat militibus ut pugnent, ille *perfecte* implet præceptum qui pugnando hostem vincit, quod dux intendit; ille autem implet sed imperfecte, cujus pugna ad victoriam non pertingit, non tamen contra disciplinam militariam agit. Intendit autem Deus per hoc præceptum ut homo Deo semper uniatur, quod fiet in patriâ, quando Deus erit omnia in omnibus. Et ideo plene et perfecte in patriâ implebitur hoc præceptum; in viâ autem impletur, sed imperfecte. Et tamen in viâ tanto unus alio perfectius implet, quanto magis accedit per quamdam similitudinem ad patriæ perfectionem."

Unde necessario sequitur viatoribus, dum implent præceptum caritatis, nullum gradum fixum divinæ dilectionis assignari posse ultra quem irrationabiliter Deum diligant.

2. — GRADUS SUPREMUS CARITATIS DETERMINARI NON POTEST. — Etenim caritas versatur circa summum bonum, seu Deum. At, ut optime noscis, Frater, nihil nisi bonum potest diligi, et bonum mensura dilectionis est, ita ut magis bonum magis, et minus bonum minus diligatur. Cum omne quod Deus non est, bonum quidem sit, sed finitum et terminatum, et solus Deus infinitus atque immensus sit, amori omnium rerum creatarum statuendus est modus, solusque Dei amor esse debet sine modo, sine mensurâ.

(1) 2. 2. q. 44. a. 6.

Nihilominus viatoribus, dum implent præceptum caritatis, determinari potest infimus gradus, a quo qui deficit, transgressor legis existit.

3.—GRADUS INFIMUS DETERMINARI POTEST.—"Est autem, ait D. Thomas [1], infimus divinæ dilectionis gradus ut nihil *supra eum*, aut *contra eum*, aut *æqualiter ei* diligatur: a quo gradu qui deficit, nullo modo implet præceptum" et e contra, qui hunc gradum saltem attingit, transgressor non est, nam vero modo, licet non optimo, legem adimplet. Nam quando præcepti alicujus observantia varios habet gradus, is demum præcepti istius est transgressor, qui omnes gradus, etiam infimum præterit, non vero qui medios aut supremum, ut optime docet idem Angelicus Doctor [2].

CONCLUSIO. — Ex dictis clare sequitur, Frater, omnes christiani ad progrediendum in caritate teneri. Etenim Deus per hoc præceptum caritatis, intendit ut homo sibi totaliter uniatur. Hæc unio per gratiam habitualem et caritatem constituitur. Sed gratiæ habitualis et caritatis adeptio, et conservatio postulant observationem præceptorum et praxim virtutum. At mandata observare, virtutes colere, nihil aliud est quam ad Deum progredi. Unde cum Angelico [3] affirmare possumus quod "tam religiosi quam sæculares, *tenentur aliqualiter* facere quidquid boni possunt", et si quis "nollet plus diligere Deum, non faceret quod exigit caritas" [4], quæ "cum fuerit nata, nutritur; cum fuerit nutrita roboratur; cum fuerit roborata perficitur." [5]

Oportet igitur ut sedulo gradus perfectionis in caritate indicemus.

---

(1) 2. 2. q. 184, a. 3. ad 2. — (2) 2. 2. q. 44, a. 6. — (3) 2. 2. q. 186, a. 2 ad 2.— (4) S. Thom. ad Hebr. cap. VI, Lect. 1.— (5) S. AUG. in 1. Joan. tract. 5. n. 4. P. L. t. 35, col. 2014.

II. — *De variis caritatis gradibus.*

400. — Ad varios caritatis gradus accurate percipiendos semper præ oculis habeas, Frater, dictum Angelici Doctoris [1] omnino necesse est, nempe in viâ unum tanto perfectius alio implere præceptum caritatis quanto magis accedit per quamdam similitudinem ad patriæ perfectionem.

Ast in patriâ, caritas sanctos omnibus conatibus et sine intermissione Deo unit juxta uniuscujusque merita.

Ergo si in viâ habitus et actus caritatis magis augentur, vel proprios actus eliciendo, vel aliis virtutibus imperando, eo ipso caritas viæ caritati patriæ appropinquabit.

Unde gradus caritatis considerari possunt:

A) Juxta perfectionem habitûs et actûs.

B) Juxta perfectionem extrinsecam ex consortio aliarum virtutum consurgentem, prout ceteras virtutes perfectius in suum sinum convocat.

NOTA. — Cum caritas augeatur secundum augmentum gratiæ sanctificantis, varii perfectionis gradus inveniuntur juxta merita uniuscujusque justificati, et non tantum in viâ sed et in patriâ. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum; stella enim a stellâ differt in claritate: sic et resurrectio mortuorum*, ait D. Paulus [2].

Attamen cum gradus gratiæ et sanctitatis soli Deo cogniti sint, de eis hic non agitur. Infra [3] dicemus *quomodo* et *quibus mediis* merita augeri possint.

401. — A) ***De gradibus caritatis juxta perfectionem habitûs et actûs.*** — Habitus et actus caritatis possunt considerari tripliciter: nempe extensive, intensive et effective, et sub hoc triplici respectu ei varias perfectionis gradus assignari.

(1) 2. 2. q. 44, a. 6.—(2) I COR. XV, 41, 42.—(3) Cfr. n. 403 et seq.

I. — EXTENSIVE ex parte Dei, objecti primarii, prout nempe caritas consideratur ut adimpletio voluntatis divinæ, seu amor Dei super omnia.

Etenim caritas conformitas est voluntatis humanæ cum divinâ: velle enim amato quod ipse vult, hoc est amare; igitur qui Deum amat, operationes voluntatis suæ conformes habet voluntati divinæ; et dicere possumus: esse sanctum obedire Deo æquivalere.

At extensio ad objecta voluntatis Dei major vel minor inveniri potest.

Qui enim Deum sic diligit, ut ejus amor formale vel virtuale propositum numquam Dei graviter offendendi tantum includat, diligit sane Deum ejusque voluntatem adimplet, sed gradu infimo et indispensabili. Veriore modo Dei voluntatem adimplet cujus caritas continet propositum vitandi præter mortale etiam veniale peccatum.

Porro quis non videt hanc ipsam liberalitatem intendi posse variis rationibus, prout caritas jam roborata aliquem adigit ad vitanda non modo venialia deliberata, sed pro viribus etiam illa, quæ subreptione quâdam et fragilitate elabuntur?

Verumtamen hæc caritas, quamvis magna in his terminis, Deum *jubentem* diligit ejusque voluntatem adimplet, quando ad hoc sub culpâ gravi vel levi tenetur.

Procul dubio plenior erit caritas quæ insuper *Deum consiliantem* diligit, et ad ejus voluntatem adimplendam, præter præcepta, etiam consilia servare statuit omniaque media adhibere, quæ animam ad pleniorem cum Deo conjunctionem promovere possunt.

Excellentiam hanc supergreditur caritas, quæ eousque se erigit, ut ad Deo placendum prompta sit, et parata potius omnia amittere et omnia pati quam id, quod Deo gratum, imo quod Deo gratius esse noverit, amittere[1]. Demum adhuc magis Deum diligit qui propter abundantiam divini

(1) Cfr. SUAREZ. *De religione*, pars 2, lib. 1, cap. 4, n. 3.— P. STEIGER. S. J. *De Jure Ordines et Instituta nunç regente.*

amoris, ut Dei voluntas impleatur, propter ipsius gloriam, interdum sustinet a dulcedine contemplationis divinæ ad tempus separari [1], sicut Apostolus dicebat [2]: *Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis*; quod exponens Chrysostomus [3], dicit: "Ita totam mentem ejus demerserat amor Christi, ut etiam hoc quod ei præ ceteris omnibus amabilius erat, *esse cum Christo*, rursus idipsum, *quia ita placeret Christo*, contemneret."

Sic intelligitur doctrina S. Augustini [4]: "Caritas inchoata, inchoata justitia est; caritas provecta, provecta justitia est; caritas magna, magna justitia est; caritas perfecta, perfecta justitia est."

Cujuscumque ergo mens sic est interius affecta ut ad Deo obediendum atque placendum, seipsum et omnia sua propter Deum contemnat, ille perfectus est, sive religiosus sive sæcularis est, sive clericus sive laicus etiam matrimonio junctus [5].

II.— INTENSIVE ex parte diligentis, prout nempe ejus caritas habitualis et actualis perfectius, id est, majore conatu, actu, frequentius in Deum fertur et sic magis appropinquat caritati cœlesti. At hæc adhæsio diligentis duplicem habet gradum, ut S. Thomas docet: "Inhæsio viæ est duplex, inquit [6], una de necessitate salutis ad quam omnes tenentur, scilicet ut in nullo cor suum quis applicet ad id quod est contra Deum, sed *habitualiter* referat totam vitam in eum... Alia est *supererogationis*, quando quis ultra communem statum inhæret Deo; quod fit removendo cor a temporalibus, et sic magis appropinquat ad patriam, quia quanto deficit cupiditas, tanto plus crescit caritas."

Sub hoc respectu, præter hos duos enumeratos, multi, imo innumeri perfectionis gradus in caritate inveniri possunt,

(1) S. THOM. 2. 2. q. 182, a. 2.—(2) ROM. IX, 3.—(3) *De compunctione*, L. 1, cap. 7, vers. fin. apud S. Th. l. c.— (4) *De naturâ et gratiâ*, c. 70, P. L. t. 44, col. 290.— (5) SUAREZ, l. c. — (6) 1 ad PHILIP. cap. 3, Lect. 2.

prout caritas magis ardens, magis actualis, atque perseverans invenitur et sese simul extendit ad omnia vel ad plurima magis ardua, vel ad majorem vel minorem Dei gloriam pertinentia.

III.— EFFECTIVE, seu juxta præcipuum studium cui caritatem habens ordinarie incumbit. Homo justificatus per caritatis augmentum necessario perducitur ad diversa studia seu diversas actiones, et juxta hæc studia caritati assignari possunt varii perfectionis gradus.

Etenim "spirituale augmentum considerari potest, quantum ad aliquid simile corporali hominis augmento, ait S. Thomas [1]; quod quidem, quamvis in plurimas partes distingui possit, habet tamen aliquas determinatas distinctiones, secundum determinatas actiones vel studia ad quæ homo perducitur per augmentum." Sic, homo dicitur *infans*, quando nondum habet usum rationis; *juvenis*, quando jam loquitur et ratione utitur; *vir*, quando opera hominis perfecti peragere valet.

"Ita etiam, docet Angelicus [2], diversi gradus caritatis distinguuntur secundum diversa studia, ad quæ homo perducitur per caritatis augmentum. Nam primo quidem incumbit homini studium principale ad recedendum a peccato et resistendum concupiscentiis ejus, quæ in contrarium caritatis movent: et hoc pertinet ad *incipientes*, in quibus caritas est nutrienda vel fovenda, ne corrumpatur. Secundum autem studium succedit, ut homo principaliter intendat ad hoc quod in bono proficiat: et hoc studium pertinet ad *proficientes*, qui ad hoc principaliter intendunt ut in eis caritas per augmentum roboretur. Tertium autem studium est, ut homo ad hoc principaliter intendat ut Deo inhæreat, et eo fruatur: et hoc pertinet ad *perfectos*, qui cupiunt *dissolvi, et esse cum Christo*", ut Apostolus de seipso [3] dicit, etsi desiderium illud suum reprimit propter necessitatem permanendi in carne ad aliorum utilitatem et voluntatem Dei adimplendam.

(1) 2. 2. q. 24, a. 9.— (2) L. c.— (3) PHILIP. I, 23.

Ad has tres distinctiones omne caritatis augmentum reducitur. Sume exemplum ex motu locali: in motu locali primum est *recessus* a termino; secundum autem est *approprinquatio* ad alium terminum; tertium est *quies* in termino. At omnis divisio continuorum sub his: *principio, medio* et *fine* comprehenditur. Ita etiam, Frater, de caritate: nam omnes gradus intermedii, sub quocumque respectu considerati, pertinent vel ad recessum incipientium a peccato, vel ad profectum proficientium in virtutum exercitatione, vel ad perfectorum Dei fruitionem. [1]

Notandum tamen est, hos gradus esse condistinctos, non vero absolute, sed tantum juxta *præcipuum* studium eorum qui in caritate vivunt et proficere cupiunt. "Perfecti etiam in caritate *proficiunt*, ait S. Thomas [2]; sed non est ad hoc principalis eorum cura; sed jam eorum studium circa hoc maxime versatur ut Deo inhæreant. Et quamvis *hoc* etiam quærant *incipientes* et *proficientes*, tamen magis sentiunt circa alia suam sollicitudinem, incipientes quidem de vitatione peccatorum, proficientes vero de profectu virtutum."

402.— B) ***Gradus caritatis juxta ejus perfectionem ex consortio aliarum virtutum consurgentem.***

Præter intrinsecam perfectionem habitûs vel actûs caritatis, alia adhuc invenitur perfectio, quæ moraliter necessaria est ad exercendam caritatem, nempe perfectio ex consortio aliarum virtutum consurgens, prout nempe caritas in variis hominibus has virtutes magis sibi adnexas et subjectas habet, et ipsæ proprios actus perfecte eliciant. Hæc perfectio tamen quodammodo est *extrinseca*, id est adjacens caritati, siquidem ex consortio aliarum virtutum et ablatione impedimentorum consurgit.

Hæc perfectio extrinseca caritatis omnino requiritur, ut caritas viæ in statu perfecto esse censeatur, vel ut homo simpliciter vel absolute perfectus dici possit. Nam, juxta

(1) Cfr. S. THOM. ibid. et ad 1.— (2) 2. 2. q. 24. a. 9. ad 3.

usum communem loquendi, perfectum dicimus hominem justum, cujus cor depuratum ita dispositum est, ut omnia præcepta, et si oportuerit, etiam consilia ad placendum Deo per omnia perfecte adimplere valeat; secus imperfectus habetur.

Gradus autem hujus perfectionis extrinsecæ ad tres revocari possunt, quos supra indicavimus, *juxta præcipuum studium* cui caritatem habens incumbit. Etenim sicut ipsa caritas, ita observantia mandatorum et consiliorum seu praxis virtutum *recessum* habet a termino, *appropinquationem* ad terminum et *quietem* in termino. *Primus gradus* seu recessus a termino pertinet ad incipientes; *secundus gradus*: appropinquatio ad terminum est proficientium; *tertius gradus*: quies in termino spectat ad perfectos.

Juxta hos tres gradus personarum quæ in caritate vivere et sese perficere student, tres viæ distingui solent: *purgativa, illuminativa* et *unitiva*. De his fusius in tertiâ hujus operis parte.

Art. IV. — De mediis in amore Dei proficiendi.

403.— Varia inveniuntur media, quibus amor Dei augeri potest, præsertim *mortificatio amoris proprii*: et *frequens exercitium actuum amoris*.

1° Mortificatio amoris proprii, nam nutrimentum caritatis est imminutio cupiditatis.

2° Frequens exercitium actuum amoris, *a) explicite* eliciendo actus benevolentiæ, optando ut sanctificetur nomen Dei; actus beneficentiæ, totis viribus gloriam Dei promovendo; actus perfectæ contritionis, peccata detestando quia Deum infinite bonum offendunt: *b) implicite*, eliciendo actus aliarum virtutum, qui caritate informantur, nam,

teste Scripturâ [1] : *qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me.* Etenim amorem nostrum ex operibus ostendamus *ex caritate* factis, necesse est.

Ut facilius, frequentius et magis meritorie hæc media in praxim reducas, Frater, nihil melius adhiberi potest quam seria meditatio de divinis attributis.

Quâ de causâ breviter dicemus 1) quid sit divinum attributum, 2) quot sint attributa, et 3) quomodo eorum cognitio nos ad Deum amandum excitet.

§ I.— *Quid est attributum divinum.*

404.— Attributum divinum est perfectio quæ, juxta nostrum concipiendi modum, divinam essentiam consequi intelligitur. Ineffabilem enim et simplicissimam Dei naturam, quasi ex distinctis perfectionibus constet, nobis repræsentamus, quia de illâ aliter cogitare non possumus. Inter has autem perfectiones, *essentiam* vocamus perfectionem illam quam ratio nostra concipit tamquam primum constitutivum Dei, quatenus a creaturis differt, et a quo mens progredi potest ad ceteras perfectiones ipsius demonstrandas. Communis sententia theologorum, Frater, docet essentiam Dei contineri in eo quod Deus sit *ens a se.* " Quis est (Deus)? quærit S Bernardus. [2] Non sane occurrit melius, quam *Qui est*... Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur, quod est, *Est.* Nempe hoc est et esse, quod hæc omnia esse. Si et centum talia addas, non recessisti ab esse. Si ea dixeris, nihil addidisti; si non dixeris, nihil minuisti."

ATTRIBUTA. — Ceteras perfectiones attributa nuncupamus, non quia revera ad modum qualitatum quarumdam ab essentiâ tamquam a radice dimanent, sed quia ab illâ a nobis ratiocinando deduci possunt.

(1) JOAN. XIV, 21.— (2) *De Consideratione,* L. 5. c. 6. P. L. t. 182, col. 795.

Impii, Frater, irrident et cavillant theologos et præsertim mysticos qui de perfectionibus Dei agunt. Dicunt enim eos ideam Dei efformare secundum ideam humani ingenii, vel secundum dicta alicujus sancti hallucinati. At opera Creatoris ignorant. Si enim Deus ex nihilo vocavit creaturas ut iis sese communicet et ab eis ametur, necessario sequitur multum ad Dei gloriam interesse ut perfectiones ejus cognoscantur, et ejus bonitas æstimetur.

§ II. — *Quot sunt attributa divina.*

405. — Multipliciter vero distingui attributa divina solent. Sufficit nobis illius distinctionis meminisse, quâ in quiescentia et actuosa seu in perfectiones essendi et operandi distinguuntur.

ATTRIBUTA QUIESCENTIA, quæ exprimunt modum quo Deus est, plurima inveniuntur, ut infinitas Dei, ejus simplicitas, omnipræsentia, immutabilitas, æternitas, etc.

ATTRIBUTA ACTUOSA, nempe *cognitio* et *voluntas* divina, quæ ipsam vitam Dei exprimant. Nam cum Deus sit *spiritus*, oportet ut intellectu et voluntate præditus sit.

Non intendimus, Frater, de his perfectionibus seu attributis in specie loqui, quæ optime exposita invenire potes in variis libris de his ex professo tractantibus [1]. Sed tuam attentionem revocare volumus, et ideo maximi interest, sæpe oculos ad tuæ perfectionis Exemplar convertere.

§ III. — *Quomodo divinarum perfectionum meditatio caritatem auget.*

406. — **1° Cognitio divinarum perfectionum omnis sanctitatis prima regula.** — Cognitio divinarum perfectionum, ait Lessius [2], est suprema ac prima omnis perfectionis et sanc-

(1) Lege e. g. le P. D'ARGENTAN F. M. Cap. *Les grandeurs de Dieu*; LESSIUS: *De divinis perfectionibus.* — (2) *De perfectionibus moribusque divinis*, præfatio.

titatis vitæ regula naturæ rationali, angelicæ pariter ac humanæ : quæ cognitio si perfecta sit, sola sufficit ad summam maximarum virtutum perfectionem assequendam : *nosse enim te consummata justitia est, et scire justitiam et virtutem tuam, radix est immortalitatis* [1]. Quia scilicet cognitio Dei est suprema et absolutissima perfectæ consummatæque justitiæ regula, eamque in affectu excitat, excitatam auget, auctamque perficit. Et quid est illud : *Hæc est vita æterna ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* [2], nisi hanc notitiam esse normam omnis rectitudinis, quâ certissime ad vitam æternam perducamur. Quid, quod Apostolus toties tam ardentibus votis rogat et obsecrat ut fideles *crescant* in scientiâ Dei [3] ? Quid, quod tam serio Abrahæ inculcatur : *Ambula coram me, et esto perfectus* [4] ? Quid, inquam, indicatur aliud, nisi per assiduam divinæ præsentiæ, ac divinarum perfectionum considerationem, virtutes ac vitæ perfectionem acquiri ? " Merito quidem, Frater, nam cum Deus omnium quæ cognoscere possumus, nobilissimum sit objectum, imo tantum, ut per ejus visionem angeli et beati ardeant amore beatifico, nemo non videt quanti momenti sit meditatio divinorum attributorum ad cor caritate inflammandum : et quamvis eum nondum cognoscere possimus *sicuti est*, ut beati in cœlo, sed tantum ex parte, per speculum et in ænigmate, tamen hæc imperfecta cognitio summi est æstimanda, siquidem ipse Deus nobis per prophetam [5] alloquitur : *Non glorietur sapiens in sapientiâ suâ, et non glorietur fortis in fortitudine suâ, et non glorietur dives in divitiis suis, sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire et nosse me, quia ego sum Dominus.*

2° **Detrimentum ex negligentiâ meditationis de divinis attributis.** — Neglectio hujus meditationis persæpe causa est, Frater, ob quam multi christiani, imo et religiosi, parum vel nihil in caritate Dei proficiunt. Audi potiùs quid hâc de re

(1) SAP. XV, 3. — (2) JOAN. XVII, 3. — (3) ROM. XV, 14. — (4) GEN. XVII, 1. — (5) JEREM. IX, 23, 24.

dicat P. Faber [1]: "Quam multi protestantes, inquit, si Deum secum meditarentur, veram fidem amplexarent! Quam multi catholici, in vitâ spirituali multum intra breve temporis spatium proficerent, qui fere modo nihil in viâ virtutis procedunt, quia numquam sermonem de perfectionibus divinis audiunt vel nullam umquam de his lectionem spiritualem instituunt. Quam numerosiores catholici ex nudo amore Deo servirent, si serio ejus essentiam et attributa meditarentur; mihi omnino persuasum hoc est quod simplex studium tractatûs "De Deo", quamvis ejus forma scholastica sat arida sit, animarum conversionem magis adjuvaret, quam seni libri spirituales etiam ferventissimi ac piissimi." *Discretio* tamen in hâc meditatione adhibenda est; divinarum enim perfectionum meditatio secundum uniuscujuscumque statum accommodanda. Sic viris vitæ activæ addictis potius immorandum est in attributis Dei *actuosis*, quæ relationem implicant inter Deum et ejus creaturas, uti sunt: creatio, redemptio, providentia, etc., nam hujus generis rerum meditatio vitam activam stimulat et magis adjuvat ad proximum Christo lucrifaciendum.

His qui vitam contemplativam ducunt maxime prodest meditatio perfectionum *quiescentium*, et ex earum consideratione salutiferos fructus percipere possunt, ut magis ac perfectius Deo serviant. Sic, dum consideramus, verbi gratiâ, *infinitatem* divinam, excitamur 1. ut in summâ reverentiâ et humilitate cum Deo agamus et coram eo ambulemus, 2. ut Deum super omnia sincerissimâ caritate et benevolentiâ amemus, 3. ut Deum supra omnia diligamus amore quasi concupiscentiæ, sive ut eum super omnia desiderabilia desideremus, 4. ut cognoscamus servitutem Dei esse nobilissimam eamque rebus omnibus, etiam sceptris et imperiis, anteponamus [2].

---

(1) *Tout pour Jésus* c. VIII, § 9 circa finem.—(2) Cfr. LESSIUS, *de perf. div.* l. 1, c. 6.

COGNITIO PRACTICA. — Hæc tamen divinarum perfectionum cognitio non potest esse perfunctoria quasi aridæ cujusdam speculationis, sed accurata et efficax, quæ vim suam etiam in affectum et omnes animæ vires diffundat; tunc quidem, quemadmodum ex luce calor, ex vitâ motus, ita, ex cognitione Dei nascetur caritas, non solum affectiva sed et effectiva.

CONCLUSIO. — En, Frater, quomodo, si ad insignem caritatis gradum in hâc vitâ aspiras, maxime curare debes, ut altissimam et clarissimam, quantum homini fas est, divinitatis ac divinarum perfectionum notitiam assequaris; hâc enim semel obtentâ, et facile et cum magnâ etiam voluptate mundum despicies, carnem domabis, justitiam coles, divina præcepta et consilia servabis, et ad exemplum Seraphici Patris, Christi Domini nostri vitam imitaberis. Cum S. Francisco tantum in Deo boni, tantum solatii et gaudii invenies, ut cetera omnia nihili æstimes, dicasque cum Prophetâ: [1] *Quid mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram? Defecit caro mea, et cor meum; Deus cordis mei, et pars mea, Deus, in æternum.*

Per hujus notitiæ lucem vilescunt omnes honores, omnes carnales voluptates, et quidquid mundus admiratur et prosequitur; nihilque menti in pretio erit præter Deum et id quod Deo carum est. [2]

ART. V. — De peccatis contra caritatem Dei.

407. — Quæ sunt peccata contra caritatem Dei. — 1) Omnia quidem peccata mortalia aliquo modo sunt contra caritatem Dei, quia quodvis peccatum impugnat divinam amicitiam et destruit habitum caritatis. Nihilominus aliqua sunt

(1) Ps. LXXII, 25, 26. — (2) Cfr. LESSIUS, op. c. Dedicatio.

peccata, quæ, utpote formalis aversio a Deo, directe caritati adversantur.

2.— Peccata duplici modo possunt *directe* caritati Dei esse opposita, omissione nempe et commissione.

a) Omissione, quando omittitur actus caritatis ex speciali præcepto caritatis eliciendus. Cum religiosi illud peccatum non committant, de illo jam nihil dicendum est.

b) Commissione, si ponitur actus præcepto caritatis prohibitus. Hujusmodi actus sunt odium Dei et acedia, de quibus hic breviter agendum.

§ I. — *De odio Dei.*

408. — Etsi Deus secundum se et intrinsece odio haberi non potest, eo quod est plenitudo omnis bonitatis, ideoque semper amabilis, extrinsece tamen, id est, in quantum apprehenditur ut peccatorum prohibitor et pœnarum inflictor, odio haberi potest. Hoc peccatum est intrinsece malum, et quidem per se omnium gravissimum, nam est directa, completa et absoluta aversio a Deo, dum cetera peccata solummodo aversionem indirectam constituunt per conversionem ad creaturas. Vix intelligi potest, Frater, quomodo Deus, optimus Pater, ab ingratis hominibus odio haberi possit. At Sancta Scriptura hoc triste factum multoties affirmat [1], et Christus ipse dicit [2]: *Oderunt et me et Patrem meum.* Ex experientiâ enim constat, haud paucos impios homines, hâc præsertim nostrâ ætate, odium plane exsecrabile in Deum palam ac publice profiteri.

§ II. — *De acediâ.*

409. — **Natura acediæ.**— Acedia late *sumpta* est tædium seu tristitia de labore, et dividitur in *naturalem* et *spiritualem.*

(1) Num. x, 35, Deut. xxxii, 41, Ps. lxxiii, 23. — (2) Joan. xv, 23.

Acedia naturalis est quædam tristitia aggravans, quæ scilicet ita deprimit animum ut circa laborem corporis et ejus difficultatem nihil agere libeat: distinguitur quidem acedia naturalis a defatigatione corporis et a defectu virium, nam ex suâ naturâ importat quoddam *tædium* operandi.

Acedia spiritualis seu moralis dividitur in generalem et in specialem seu capitalem.

a) GENERALIS. — Acedia generalis est tædium seu tristitia de rebus spiritualibus ob laborem in illis exercendis necessarium. Hæc acedia non est peccatum *speciale* a peccato per transgressionem præcepti ex acediâ commisso distinctum, ut si quis ex acediâ non recitet divinum officium.

Acedia generalis a scriptoribus asceticis tepor nominatur, aliquando etiam desidia, pigritia spiritualis, otium. Licet hæc vitia aliqualiter inter se differant, Frater, in morali tamen æstimatione quasi eadem, non disparia habentur, utpote eosdem post se trahentia malos effectus, damna et pericula. De acediâ generali sermo erit ubi de obligatione tendendi ad perfectionem.

ACEDIA SPECIALIS, SEU CAPITALIS. — Hæc acedia consistit in quâdam tristitiâ ac displicentiâ, quâ, ob tædium laboris ac difficultatum quæ quis experitur in conservandâ Dei amicitiâ, eum hujus tædet; uno verbo, est tristitia de amicitiâ hominis cum Deo, et de mutuis officiis quæ ex eâ nascuntur. [1]

Hæc acedia directe repugnat caritati divinæ, a quâ acediosus ob tædium laboris in eâ conservandâ necessarii recedit.

Præcipuæ ejus filiæ numerantur quinque:

1° *Malitia*, quâ quis odio habet bona spiritualia et vellet ea non esse.

2° *Rancor*, quo ii fastidio sunt, qui ad spiritualia inducunt.

3° *Desperatio de salute.*

(1) Cfr. BOUQUILLON, op. cit. Ed. Brugis, 1878, p. 348.

4° *Tepor*, quo bona non cum debito fervore fiunt.

5° *Evagatio* mentis, quâ quis in exercitio rerum spiritualium evagatur circa illicita.

Remedium contra acediam.— Omnis acedia, Frater, non superatur fugiendo, sed opera bona exercendo. "Cum te, inquit Sanctus Bernardus [1], torpore, acediâ, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere aut desistere a studio spirituali; sed juvantis require manum, trahi te obsecrans sponsæ exemplo; donec denuo, suscitante gratiâ, factus promptior alacriorque, curras et dicas: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*" [2]. Et alibi: "cum incœperis (nam incipientibus hoc tædium est frequentius), tristitia implebit cor tuum, sed si perseveraveris, tristitia tua convertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, et voluntas renovabitur, vel potius nova creabitur; ut omnia quæ primo difficilia, imo impossibilia videbantur, cum multâ curruntur dulcedine et aviditate." [3]

CAPUT II.

De CARITATE ERGA SEIPSUM.

410.— Deus est objectum materiale caritatis primarium et principale. Deus enim, uti vidimus, Frater, ita diligendus est ut cetera nonnisi propter ipsum, et in ordine ad ipsum, diligamus.

Objectum vero materiale caritatis secundarium est tum quilibet relate ad seipsum, tum proximus relate ad unumquemque.

De caritate hominis relate ad seipsum nunc agendum est; breviter tamen, quia fere omnia ad hanc materiam spectantia jam supra tractata sunt vel in decursu hujus operis fusius evolventur.

(1) Sermo 21 super Cantica. P. L. t. 183, col. 874.— (2) Ps. CXVIII, 32. — (3) CASSIEN. P. L. t. 49, col. 398. Comment. Alard. Gazæi.

Ut practice procedamus, necesse est, Frater, 1) ut genuina amoris suipsius detur notio; 2) ut præceptum caritatis erga seipsum rite stabiliatur; ac demum 3) ut peccata huic præcepto opposita lucide indicentur.

Art. I. — De notione amoris erga seipsum.

411. — Amor in genere est motus appetitûs in bonum, uti jam vidimus [1]. Amorem autem sui, Frater, ut innatum appetitum distinguas oportet ab amore sui morali.

Innatus appetitus. — In homine inest inclinatio quâ, naturali necessitate, fertur in propriam conservationem ac perfectionem, propriamque felicitatem. Hoc vero obtinere non valet nisi addiscat id quod sibi bonum est. Unde affirmare possumus hominem naturali necessitate ferri in id quod sibi bonum est; aliis verbis, hominem seipsum naturali necessitate diligere, siquidem velle sibi bonum est seipsum diligere.

Amor moralis. — Si homo vult sibi bonum per actum qui a deliberatâ voluntate procedit, iste actus vocatur *amor sui moralis*.

Ex supradictis patet, Frater, omnem actum amoris *ex parte objecti* implicite et necessarie includere amorem suiipsius. Et quidem nemo aliquid appetere potest, nisi id quod ab intellectu voluntati repræsentatur ut bonum et conveniens appetenti. Nulla enim potentia movetur ad actum nisi a proprio suo objecto. At voluntatis proprium objectum est id quod volenti bonum et conveniens est, sive quia suum ipsius bonum est, aut quia alteri bonum est. Dico ex parte objecti, nam ex parte motivi, Frater, omnis amor non necessarie respicit bonum proprium seu bonum amoris concupiscentiæ; imo explicite tendere potest in bonum amoris benevolentiæ, uti jam amplius explicavimus [2].

---

(1) N. 117. — (2) Cfr. De Spe, 373 et seq.

Amor sui potest esse *naturalis* vel *supernaturalis*, qui ab invicem distinguuntur tum ratione objecti, tum ratione principii.

Amor sui naturalis.— Iste amor *ratione objecti* tendit in perfectionem et felicitatem naturalem, et *ratione principii* solis naturæ viribus nititur.

Amor sui supernaturalis.— Hic amor *ratione objecti* tendit in perfectionem supernaturalem, scilicet in bona gratiæ et gloriæ ; et *ratione principii* auxilio gratiæ producitur.

Amor sui supernaturalis, potest esse *amor spei* vel *amor caritatis theologicæ*.

a) Amor spei.— Si homo actus amoris supernaturalis producit ut *sibi* bene sit, hic amor est amor virtutis spei [1].

b) Amor caritatis theologicæ.— Econtra si amans semetipsum *propter Deum* diligit, elicit actum amoris virtutis theologicæ.

Amor suiipsius non est amicitia.— Amicitiæ amor est mutuus, et unionem cum dilecto importat, at " unicuique ad seipsum est unitas, ait D. Thomas [2], quæ est potior unione ad alium ; unde sicut unitas est principium unionis, ita amor quo quis diligit seipsum, est forma et radix amicitiæ : in hoc enim amicitiam habemus ad alios, quod ad eos nos habeamus sicut ad nosipsos. "

Fundamentum et ratio amoris sui.— Fundamentum amoris moralis et ratio cur homo seipsum diligat, in ordine naturæ est congrua *æstimatio* sui, quâ seipsum, secundum dignitatem naturalem suæ personæ, cognoscit ; et fundamentum et ratio caritatis erga seipsum in ordine supernaturali est congrua *æstimatio*, quâ seipsum cognoscit secundum dignitatem supernaturalem, quatenus est filius Dei adoptivus et hæres vitæ æternæ.

---

(1) Cfr. supra de Spe, n. 345.— (2) 2. 2. q. 25. a. 4.

Nulla contradictio inter veram æstimationem et verum contemptum suiipsius.— Humilitas, quæ ut fundamentum omnis christianæ perfectionis a Patribus spiritualibus habetur, et cujus exercitium in contemptu et displicentiâ sui præsertim consistit, fundatur in agnitione eorum quæ in nobis *ex nobis* sunt, scilicet id omne quod ex pravâ voluntate procedit. Caritas autem erga nosmetipsos fundatur in agnitione eorum quæ in nobis *ex Deo* sunt: ut gratia sanctificans et virtutes infusæ et alia dona supernaturalia. Hanc differentiam sedulo notat S. Augustinus [1]: "Nec aliunde bonum es, si bonum es, nec aliunde malum es, si malum es; nisi quod vel bene vel male amas quod bonum est. Nam omne quod est bonum est: sed cum id quod bonum est male amatur, illud bonum non est, et hoc malum est."

CONCLUSIO.— Amor igitur sui; si inter debitos se continet limites, non solum non est malus, sed est *bonus*, alioquin neque Creator illum naturæ inseruisset, neque Salvator normæ instar proponeret ad quem exigendus sit amor proximi supernaturalis.

ART. II. — De præcepto caritatis erga seipsum.

412. — Caritas duo habet præcepta, unum de dilectione Dei: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tuâ* [2]; et alterum de dilectione sui et proximi: *Diliges proximum tuum sicut teipsum* [3]

Præceptum caritatis erga seipsum nunc stabiliendum est et vis obligatoria hujus indicanda.

---

(1) *De substantiâ dilect.* Cap. 2, P. L. t. 40, col. 845.— (2) LUC X, 27; MATTH. XXII, 37.— (3) MATTH. XXII, 39; LUC. X. 27.

§ I. — *De præcepto.*

413. — Ex supra citatis Christi verbis, inferre possumus, Frater, existere præceptum divinum nosmetipsos caritate theologicâ diligendi. Si enim amor suiipsius a Christo Domino ponitur tamquam regula amoris erga proximum, evidens est unumquemque, relate ad seipsum, objectum esse caritatis. "Cum dictum est, ait S. Augustinus [1], *diliges proximum tuum tamquam teipsum*, simul et tui abs te dilectio non prætermissa est." Præceptum igitur caritatis erga nosmetipsos sin minus explicite, certe virtualiter datur a Christo dicente: *Diliges proximum* tuum sicut *teipsum*.

Dein, tenemur Deum diligere super omnia. Sed caritas theologica, Frater, amor amicitiæ est quo Deum tamquam amicum propter se dilectum amplexamur. Sed amicitia, si vera est, naturaliter inducit ad diligenda eodem amicitiæ affectu ea omnia quæ ad amicum pertinent, præsertim ejus familiares ejusque familiam. At per gratiam sanctificantem, uti vidimus [2], Deus nos suos familiares, suæque naturæ participes atque membra familiæ constituit. Manifestum igitur est non solum nos posse, sed nos debere nosmetipsos, tamquam aliquid Dei atque partem divinæ familiæ, caritate diligere.

§ II. — *De vi obligatoriâ hujus præcepti.*

414. — Vi divini præcepti homo tenetur seipsum, id est animam suam et corpus suum, diligere *propter Deum*.

Anima propter Deum diligenda. — Imprimis homo tenetur propter Deum diligere animam suam quæ a Deo creata est, per gratiam consors effecta divinæ naturæ; necnon sanguine Christi redempta, in templum Spiritûs Sancti consecrata, capax æternæ beatitudinis reddita.

(1) *De doctr. christ.* Lib, I c. 26, P. L. t. 34, col. 29.— (2) Cfr. n. 335 et seq.

Corpus propter Deum diligendum. — Ex caritate, id est propter Deum, non solum diligere debet homo animam suam, sed et corpus suum, quatenus suo modo capax quoque est participatæ beatitudinis, quæ ex animâ gloriosâ in ipsum redundabit. Corpus enim animæ instrumentum est ad honorem Deo præstandum et opera bona peragenda. Audi D. Paulum dicentem [1]: *An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritûs Sancti, qui in vobis est? Empti enim estis pretio magno. Glorificate et portate Deum in corpore vestro.* [2] *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione... Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.* Quænam sint bona quæ homo velle et sibi procurare tenetur, Frater, eruitur ex fundamentali obligatione volendi et sibi procurandi finem ultimum vitæ æternæ. Bona autem alia sunt *supernaturalia,* alia vero *spiritualia,* alia *corporalia,* alia demum *externa.*

A) Bona supernaturalia, id est bona gratiæ et gloriæ. Quoad hæc bona, homo, vi caritatis erga seipsum, tenetur sibi procurare *a)* gratiam sanctificantem et media quæ ad eam conservandam atque augendam necessario requiruntur, uti virtutes christianæ, etc.; insuper *b)* merita per mandatorum observationem, sine quâ ad Deum pervenire non potest.

Religiosus autem obligatur etiam ad ea observanda quæ ipsi, ratione professionis et statûs, præscribuntur.

Ad opera vero supererogatoria per se non tenemur, sed eorum utilitatem probavimus, ubi sermo erat de instrumentis ad conformationem voluntatis humanæ cum divinâ procurandam.

B) Bona spiritualia, id est bona mentis et voluntatis. Vi caritatis, homo, quoad hæc bona, tenetur eam mentis et voluntatis perfectionem atque culturam prosequi, quæ necessaria est ut finem ultimum sine difficultate obtinere

(1) I Cor. VI, 19-20. — (2) I Cor. XV, 42, 44.

et officia statûs convenienter implere possit. Religiosus igitur, vi hujus præcepti, debitam sui statûs cognitionem sibi comparare debet. "Nulli enim dubium est, ait noster P. Albertus a Bulsano [1], quemlibet ad ea sciendum teneri, ad quæ servanda voto se adstringit, quia nullus ea servare, ut tenetur, et adimplere umquam poterit, quæ ignorat; finis enim, secundum omnium sententiam, necessitatem ipsis imponit mediis sine quibus finis ipse haberi non potest. Modo si religiosus tenetur Regulam observare, quam vovit, necessarium utique erit ei, dictæ Regulæ obligatoria agnoscere, et modum impletionis eorum, cum absque rectâ horum cognitione minime valeat eam observare. Et sicut nullus excusabitur christianus, si propriâ culpâ, quæ ad legem christianam, et ad officia statûs sui pertinent, notabiliter ignoraverit, ita nec professus religiosus, si propriâ culpâ obligatoria Regulæ non agnoverit."

Vi præcepti, Frater, nemo cogitur ulteriores cognitiones sibi comparare, licet intellectum perficiant et sibi utiles sint: cum hæ cognitiones ad finem *ex præcepto* obtinendum non sint necessariæ, non existit eas acquirendi *præceptum* sed solum *consilium*. Recole hic quod supra diximus de *instrumentis ad intellectûs instructionem*.

C) Bona corporalia. — Bona corporalia sunt: propria vita, sanitas atque etiam membrorum integritas. Quoad hæc bona, homo tenetur ad ea mediis ordinariis conservanda.

D) Bona externa sunt bona fortunæ. Ex caritate, hæc bona homo sibi comparare debet quibus indiget ut officia erga seipsum commode implere possit; qui enim tenetur ad finem, ex eodem præcepto tenetur ad media necessaria ut finem assequi possit. Medium autem ordinarium sibi comparandi bona externa ordinarie est labor. Quapropter S. Paulus christianos gravibus verbis admonuit ut juxta statûs sui conditionem labori diligenter incumbant. Roga-

(1) *Expositio Regulæ*. Mediolani, Introductio, §. 4.

mus, ait [1], *ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis;* et alibi dicit [2]: *Si quis non vult operari, nec manducet.* Amor hic corporis sui, Frater, optime consistit cum odio *corruptionis* ejus. Imo qui corpus suum ordinate diligit, exercet illud laboribus, et statui suo convenientibus exercitiis, quo certius atque perfectius participatam et æternam beatitudinem assequatur, uti vidimus, tractando *de instrumentis ad corpus spiritui subjiciendum.*

Art. III. — De peccatis contra caritatem sui.

415. — In genere. — Quælibet transgressio legis Domini, Frater, adversatur in genere caritati sui, siquidem quodvis peccatum malum animæ infert. Audi Tobiam dicentem [3]: *Qui faciunt peccatum et iniquitatem, hostes sunt animæ suæ;* et David [4]: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.*

In specie. — Contra caritatem sui in specie peccat homo *per excessum, egoismo; per defectum, odio sui.*

§ I. — *De egoismo.*

416. — Egoismus peccatum est quo privatum commodum inordinate quæritur, Dei et proximi bonum prætermittendo. *Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi* [5].

Possumus Frater, quærere nostra, sed non exclusive. Recole quid hâc de materiâ dixerimus, tractando de *custodiâ passionum* atque *voluntatis.*

§ II. — *De odio sui.*

417. — De odio sui loquitur S. Augustinus dicens [6]: *Si male amaveris, tunc odisti,* eo nempe quod præceptum ex ipsâ caritate sui obligans læditur, v. g. si bona exteriora ita

(1) I Thess. IV, 11. — (2) II Thess. III, 10. — (3) Tob. XII, 10. — (4) Ps. X, 6. — (5) Phil. II, 21. — (6) *In Joan.* tract. 51; n. 10. P. L. t. 35, col. 1767.

diliguntur ut spiritualia contemnantur, hoc in casu enim bonum corporis animæ bono præfertur contra rectam rationem divinumque præceptum.

Hæc omnia clarius patebunt, Frater, dum agetur de caritate erga proximum.

CAPUT III.

DE CARITATE PROXIMI.

418.— Ex caritate Dei nascitur caritas proximi, quia propter Deum, et in Deo, et secundum Deum proximus est diligendus.

Maxima hic diligentia est adhibenda, Frater, ut rite objectum caritatis secundarium addiscas, siquidem de dilectione Dei et proximi agens, Christus Dominus ait: *In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetæ.*[1] Quæ verba, Frater, non solum intelligenda sunt de lege naturali et scriptâ, antiquisque Prophetis, sed etiam de lege novâ et evangelicâ, ac de Apostolis et Evangelistis omnibusque sacris scriptoribus: nam in iis duobus præceptis fundantur universa quæ omnes leges istæ præcipiunt et consulunt, ac utriusque testamenti scriptores ad nostram instructionem edocent, cum omnia ad finem dilectionis ordinentur et juxta exigentiam dilectionis sint exsecutioni mandanda. Caritas Dei et proximi ordinant omnia præcepta et consilia quæ in Lege et Prophetis continentur.[2]

Ut practice procedamus, videbimus 1) præceptum caritatis proximi et modum illud rite implendi, 2) consilium dilectionis proximi et varios ejus perfectionis gradus, 3) actus caritatis proximo exhibendos, 4) ordinem et 5) discretionem in dilectione observandam, et speciatim 6) inimicitiam et 7) amicitiam cum proximo, et demum 8) peccata caritati proximi opposita.

(1) MATTH. XXII, 40. — (2) Cfr. S. THOMAS, *Commentaria ad Gal.* cap. v. lect. 3.

ART. I. — De præcepto caritatis proximi et de modo illud adimplendi.

419. — Quid nomine proximi intelligitur. — Nomine proximi intelligitur omnis creatura rationalis, quæ gratiæ divinæ et æternæ beatitudinis capax est, Angeli et Sancti in cœlo, animæ in purgatorio detentæ et homines sive boni, sive mali sunt, sive amici, sive inimici, solis dæmonibus et damnatis exceptis.

Natura amoris erga proximum. — Variis modis, Frater, proximum diligere possumus, nempe *amore naturali, caritate* quæ est *virtus moralis*, et *caritate theologicâ*.

Amor naturalis. — Amore naturali proximum diligimus quando ei bonum volumus ex innatâ inclinatione, ut est amor spontaneus inter cognatos et propinquos sanguine vel patriâ. " Hâc dilectione etiam diligimus illa, quæ natura magis venustavit, ut pulchros homines et alia naturaliter delectabilia, et etiam illa quæ nostræ naturæ sunt aliquo modo similiora, sicut cum e duobus æque ignotis uni magis inhæret affectus, quia forte nobis similior est in naturâ [1]: *Omne animal diligit simile sibi, sic et omnis homo proximum suum.* Ista, sicut a bonis et a malis et etiam a brutis habetur; ita ex bonâ et malâ esse potest, licet originem trahat a naturâ, quæ bona est in se. Unde in necessitate plus tenemur ex jure naturali propinquioribus quam extraneis subvenire". [2]

CARITAS MORALIS. — Caritate morali proximum diligimus, quando amor pro causâ habet honestatem, quam lumine rationis in ejusdem amore cognoscimus, puta in amore benefactoris.

CARITAS THEOLOGICA. — Caritate theologicâ diligimus proximum, si causa diligendi proximum est ipse Deus in se summe bonus, lumine fidei cognitus.

(1) ECCLI. XIII, 19. — (2) P. David, p. 233.

"Ex unâ igitur eâdemque caritate, ait S. Augustinus [1] Deum proximumque diligimus, sed Deum propter Deum, nos autem et proximum propter Deum."

PRÆCEPTUM DOMINI. — Præcepto divino, Frater, homo tenetur proximum diligere caritate theologicâ. Dicit enim Dominus [2]: *Secundum,* scilicet (caritatis) præceptum, *simile est huic,* id est præcepto diligendi Deum: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Et merito Apostolus [3] nos docet: *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.*

DIVISIO.— Inquirendum igitur est, Frater, 1. ad quid vi hujus præcepti teneamur, 2. quâ ratione et 3. quomodo proximus sit diligendus.

§ *I.— De vi præcepti caritatis erga proximum.*

420.— Vi præcepti divini debemus proximum diligere amore *affectivo, effectivo* et *universali.*

AMOR AFFECTIVUS.— Proximum diligimus amore affectivo, quando eum prosequimur actu interno benevolentiæ. Tales actus sunt: gaudium de bonis proximi, desiderium quo ei felicitatem optamus, tristitia de malis ejus, propositum voluntatis quo, datâ occasione, ei benefacere parati sumus.

AMOR EFFECTIVUS.— Amor effectivus amor est beneficentiæ: affectus internus si verus et sincerus est, *operibus* externis se manifestare debet: *qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?* inquit S. Joannes. [4]

De hâc utrâque conditione veræ caritatis loquitur S. Petrus Damianus [5]: "Fratres carissimi,... in fraternâ caritate

(1) Lib. VIII, *De Trin.* c. 8. P. L. t. 42, col. 959. — (2) MATTH. XXII, 39.— (3) I JOAN. IV, 21.— (4) I JOAN. III, 17, cfr. JAC. II, 18 seq.— (5) Opusc. 13. cap. 24. P. L. t, 145, col. 326.

persistite, in mutui amoris studio adversus antiqui hostis insidias unanimiter conspirate!... *Arcam* quæ octo animas inter cataclysmi fluenta continuit, *intrinsecus et extrinsecus liniri bitumine* vox divina præcepit. Sancta scilicet *Ecclesia*, quæ ad resurrectionis gloriam tendit, sic *intus et extra bitumine linitur:* ut et foris blandiatur in fraternâ dulcedine, et intus cohæreat in dilectionis mutuæ veritate. Quisquis enim intus amat, sed foris a fratribus morum inconsonâ asperitate discordat, intrinsecus quidem bitumen habet, sed extrinsecus non habet. Quisquis vero se specietenus affabilem præbet, amicitiam simulat, sed in cordis occulto veritatem amicitiæ non conservat, damnabiliter intus hiat, cum forinsecus superducti bituminis simulatione cohæreat. Quorum videlicet a diluviali naufragio neuter eripitur, quia duplici caritatis bitumine, ut divinitus præceptum est, non munitur. Qui autem se et foris præbet amabilem, et intus conservat amantem, foris cum ramis verbi fructus exhibet beneficii; intus alte radicem figit, quia medullitus diligit; hic profecto et intus et extra bitumine linitur, quia duplici caritatis glutino cum proximis fœderatur."

AMOR UNIVERSALIS. — Hic amor affectivus et effectivus debet esse universalis, Frater, caritas erga proximum ad omnes sese extendere debet. Amor generalis neminem excludere potest ab affectu benevolentiæ et paratus esse debet, ubi opus fuerit, ad succurrendum indigenti.

"Caritate nihil est diffusius, ait Ven. Hildebertus [1]. Par enim latitudo est et caritatis et mundi. Caritas amplectitur quidquid oceanus. Caritas in sacrario dilectionis, et amicum colligit in Deum, et inimicum propter Deum. Eadem diligere non desinit, cum diligi desinatur. Omnes habet præsentes, omnes affines; quibus non potest obsequio, subvenit affectu... quæ unam rempublicam terram fecit et cœlum."

(1) L. 2 Epist. 9. P. L. t. 171, col. 217.

§ II.— *De ratione diligendi proximum.*

421.— Ratio diligendi proximum Deus est.— Caritas Dei mensura est ac regula reliquorum quæ per ordinem ad ipsam mensurantur, maxime dilectio proximi, quæ cetera comprehendit. Audi, Frater, S. Bernardum hanc doctrinam explicantem [1]: "Sicut ejusdem caritatis duo sunt præcepta, ita sint et desideria gemina, quibus impleantur ipsa præcepta. Aliud est desiderium quo Deus propter seipsum, aliud quo proximus diligitur *in Deo*, vel *propter Deum*. In illo nullus est modus, sed ex toto corde, totâ animâ, totâ virtute diligitur Deus; in hoc autem præscribitur quidam modus, cum dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* (MATTH. XXII. 37, 39.) Sed hic modus desumendus est *per ordinem ad amorem Dei*, et ideo Christus hoc secundum præceptum *simile* vocavit alteri; non dixit *æquale*, quia plus diligendus est Deus quam proximus; quia proximus ex caritate non diligitur propter se, sed propter Deum, *quia aliquid est Dei.* Qui hominem amat, similis est ei qui Deum amat, quia imago Dei est homo, in quo Deus diligitur, sicut rex in suâ imagine honoratur."

Ut igitur proximum propter Deum diligere eique bonum velle possimus, ipse aliquo modo ad Deum relatus apprehendi debet, puta quia *Dei filius* est et *amicus*, quia ad *ejus gloriam destinatus*, quia *imaginem ejus* ac similitudinem gerit. "Sola bonitas quæ in Deo est, sufficienter movet ad amandum proximum, non consideratâ intrinsecâ bonitate proximi; sicut enim excellentia, quæ est in Christo, est sufficiens causa venerandi imaginem ejus, ita, quamvis nulla supernaturalis bonitas sit in proximo, imo summa malitia, caritas in bonitate Dei invenit sufficientem rationem amandi

(1) Serm. de diversis. Serm. XCVI. P. L. t. 183, col. 723.

illum [1]." Unde clare patet, Frater, caritatem Dei a caritate proximi inseparabilem esse.

Caritas Dei a caritate proximi inseparabilis.— Hæc duo præcepta talem habent connexionem, ut unum sine altero impleri nequeat. Nam, sicut testatur D. Joannes [2]: *Si quis dixerit quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.* Qui autem diligit proximum sicut seipsum, si vere diligit ut caritas præscribit, necesse est ut prius diligat Deum propter quem proximus est diligendus: alioquin non diceret S. Paulus [3]: *Qui diligit proximum, legem implevit. Plenitudo legis est dilectio.*

§ III. — *De modo diligendi proximum.*

422.— Præcepto divino tenetur homo proximum diligere sicut seipsum. Observa tamen, Frater, particulam *sicut* ibi non significare æqualitatem, quasi deberemus proximum diligere quantum nos ipsos, id est, æquali intensione et appretiatione, eique velle bona in mensurâ æquali, quia secundum caritatis ordinem debemus nos ipsos magis diligere quam proximum; sed tantum significare similitudinem, prouti legitur in variis aliis locis Scripturæ sacræ, v. g. [4]: *Estote perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est.*

Quomodo homo proximum similiter sibi diligit.— Homo, Frater, vi præcepti divini, tenetur eo nempe modo proximum sicut seipsum diligere, ut ejus dilectio sit *sancta* ex parte finis; *justa* ex parte regulæ dilectionis, et *vera* ex parte rationis dilectionis [5].

---

(1) SUAREZ, Disp. I, de carit. s. 3. n. 1. citatus apud Bouquillon. *De virt. theol.* n. 410.— (2) I JOAN. IV, 20, 21.— (3) ROM. XIII, 8, 10.— (4) MATTH. V 48.— (5) Cfr. S. THOMAS 2. 2. q. 44, art. 7, c.

a) SANCTA EX PARTE FINIS.— Homo enim justus seipsum diligit ex caritate in quantum est aliquid Dei et particeps boni divini, nempe gratiæ et sanctitatis [1].

b) JUSTA EX PARTE REGULÆ DILECTIONIS.— Hæc secunda conditio exigit, ait S. Thomas [2], " ut aliquis non condescendat proximo in aliquo malo, sed solum in bonis, sicut et suæ voluntati satisfacere debet homo solum in bonis, ut sic sit dilectio proximi justa. " Oportet igitur, Frater, ut homo " nulli faciat *malum* vel cupiat cum voluntatis consensu, et *bonum* proximo optet et faciat, sicut sibi velle deberet, si indigeret. In his duobus, ait noster P. David [3], consistit impletio præcepti illius [4]: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, scilicet, *quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* [5] Tobias. *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Hæc est enim lex et prophetæ.*

c) VERA EX PARTE RATIONIS DILECTIONIS.— Demum ut aliquis diligat proximum sicut seipsum, ex parte rationis dilectionis requiritur, " ut non diligat aliquis proximum propter propriam utilitatem, vel delectationem. sed eâ ratione quod velit proximo bonum, sicut vult bonum sibi ipsi, ut sic dilectio proximi sit *vera;* nam cum quis diligit proximum propter suam utilitatem vel delectationem, non vere diligit proximum, sed seipsum [6]. "

Christus Dominus [7] modum diligendi proximum amplius explicavit et sublimius elevavit, dicens: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem.* Novum vocat præceptum caritatis quantum ad modum: *Diligite ergo invicem sicut ego dilexi vos:* ut sicut ego dilexi vos propter Patrem meum, cujus amore et obedientiâ motus meum sanguinem fudi pro vobis, etiam vos diligatis invicem propter Deum tanto spiritûs fervore, ut

(1) S. Th. 2. 2. q. 26, a. 4.— (2) S. Th. 2. 2. q. 44, a 7.— (3) L. c. p. 240.— (4) MATTH. XIX, 19. et XXII, 39.— (5) TOB. IV, 16, deinde sequitur MATTH. VII, 12.—(6) S. THOM. l. c.—(7) JOAN. XIII, 34, XV, 12.

parati sitis unus pro altero sanguinem fundere: ut sicut ego dilexi inimicos qui me odio habebant, etiam vos diligatis alios, etsi non diligimini ab eis, sed potius odio habemini; nec tantum diligatis vos, ut homines ad imaginem Dei factos, sed ut christianos eodem sanguine meo redemptos, eodem cibo spirituali nutritos, ejusdem corporis mystici membra constitutos et eodem Spiritu Sancto vivificatos, mihique ut capiti unitos.

At, Frater, viris religiosis non sufficit præceptum caritatis erga proximum rite tantum adimplere, vi vocationis et statûs necesse est ut tendant ad perfectionem dilectionis fraternæ.

Art. II. — De perfectione et gradibus dilectionis proximi.

423.— Potest, ait S. Thomas [1], circa dilectionem proximi duplex perfectio attendi, sicut et circa dilectionem Dei: Una quidem, sine quâ caritas esse non potest, ut scilicet homo nihil habeat in affectu quod sit contrarium dilectioni proximi. Alia autem, quæ communem perfectionem excedit et sub consilio cadit. Hæc autem perfectio attenditur tripliciter: nempe secundum dilectionis extensionem et intentionem et quantum ad dilectionis effectum.

§ I.— *De gradibus caritatis secundum dilectionis extensionem.*

424.— Quando enim ad plures dilectio extenditur, tanto videtur dilectio proximi esse magis perfecta. In hâc autem dilectionis extensione, triplex gradus considerandus occurrit: aliquis enim potest diligere non solum amicos et notos, sed etiam extraneos et ulterius inimicos.

(1) 2. 2. q. 184. a. 2, ad 3.

PRIMUS GRADUS: **Diligere amicos et notos.**— Sunt enim quidam qui alios homines diligunt, vel propter beneficia sibi impensa, vel propter naturalis aut civilis cognitionis vinculum. Iste dilectionis gradus terminis *civilis amicitiæ* coarctatur. Unde dicit Dominus [1]: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et Publicani hoc faciunt.*

SECUNDUS GRADUS: **Diligere extraneos.**— Sunt autem alii qui dilectionis affectum etiam ad extraneos extendunt, dum tamen in his personis non inveniatur aliquid quod eis advertitur; et hic quidem dilectionis gradus quodammodo sub naturæ *limitibus* coarctatur. Quia enim omnes homines conveniunt in naturâ speciei, omnis homo est naturaliter omni homini amicus.

TERTIUS GRADUS: **Diligere inimicos.** — Hujus dilectionis supremus gradus est, ut dilectio etiam ad inimicos extendatur, quem quidem caritatis gradum Dominus [2] docet, dicens: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.* In hoc gradu dilectionis perfectionem esse, ipse Christus demonstrat; unde concludit, subdens: *Estote igitur vos perfecti, sicut et Pater vester perfectus est.* Et quidem hujusmodi inimicorum dilectio directe ex solâ dilectione divinâ derivatur. In aliis autem dilectionibus, movet ad diligendum aliquod aliud bonum, puta vel beneficium exhibitum, vel communicatio sanguinis, vel unitas caritatis aut aliquid hujusmodi. Sed ad diligendum inimicos, nihil movere potest nisi solus Deus. Diliguntur enim in quantum sunt creaturæ Dei, quasi ad ejus imaginem facti, et ipsius capaces. Et quia Deum omnibus aliis bonis caritas præfert, non considerat cujuscumque boni detrimentum, quod ab hostibus patitur, ut odium erga illos habeat, sed magis considerat divinum bonum, ut eos diligat. Unde quanto perfectius viget in homine caritas Dei, tanto facilius anima ejus flectitur ut diligat inimicum.

(1) MATTH. V, 46.— (2) MATTH. V, 44, 48.

NOTA. — Licet nomine proximi omnis homo intelligatur, et Dominus, dilectionem proximi nobis imponens, nullam faciat exceptionem, hic objicere possis, Frater, dilectionem inimicorum ad necessitatem præcepti pertinere. Sed audi quomodo S. Thomas [1] ulterius hanc difficultatem solvat. De necessitate præcepti est, inquit, ut a communitate dilectionis, quâ quis proximos... tenetur diligere, inimicum non excludat, nec aliquid contrarium hujus dilectionis in corde suo recipiat. Sed quod actu feratur mens hominis in dilectione inimici, etiam cum non adest necessitas, pertinet ad perfectionem consilii. Extra necessitatem, inimicis specialem affectum et effectum impendere, ex necessitate præcepti non tenemur, cum nec etiam teneamur ex necessitate præcepti hoc in speciali omnibus exhibere.

§ II. — *De gradibus caritatis secundum dilectionis intensionem.*

425. — Quanto aliquis intensius amatur, tanto facilius alia propter amicum contemnuntur. Ex his ergo quæ homo propter dilectionem proximi contemnit, considerari potest, utrum sit perfecta necne dilectio proximi. Hujus autem perfectionis triplex gradus invenitur, nam homo propter proximum contemnere potest *bona exteriora, afflictionem corporalem*, et ulterius *mortem*.

PRIMUS GRADUS: **Contemnere bona exteriora.** — Sunt aliqui qui *bona exteriora* contemnunt propter dilectionem proximorum, dum vel ea particulariter proximis administrant, vel totaliter omnia necessitatibus erogant proximorum. Dominus hoc comprehendere videtur, nam cum consilium de perfectione sectandâ cuidam daret, dixit [2]: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo; et veni, sequere me.* Omnium bonorum exte-

(1) 2. 2. q. 25. a. 8. — (2) MATTH. XIX, 21.

riorem abdicationem Dominus ad duo videtur ordinare, scilicet ad dilectionem proximi, cum dicit : et *da pauperibus ;* et ad dilectionem Dei, cum dicit : *sequere me.*

SECUNDUS GRADUS : **Contemnere afflictionem corporalem.** — Altior perfectionis gradus est ut aliquis corpus suum laboribus exponat propter proximorum amorem, cujus rei exemplum Apostolus in seipso ostendit, cum dicit [1] : *In labore et fatigatione, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus.* Ad idem refertur si quis tribulationes et persecutiones propter proximorum amorem pati non recusat. *Laboro usque ad vincula,* ait S. Paulus [2], *omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur.*

TERTIUS GRADUS : **Contemnere mortem.** — Supremus dilectionis gradus est ut aliquis animam suam pro fratribus ponat. Unde dicitur : *In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit ; et nos debemus pro fratribus animas ponere* [3]. Ultra autem hunc gradum dilectio intendi non potest. Dicit enim Dominus [4] : *Majorem hâc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Unde in hoc perfectio fraternæ dilectionis consistit.

NOTA. — Mortem pro fratribus subire cadit sub necessitate præcepti, necessitatis articulo, puta si aliquis videt aliquem ab infidelibus seduci, debet se mortis periculo exponere ut eum a seductione liberet. Sed extra hos necessitatis casus, pro salute proximi mortis periculis se exponere pertinet ad perfectionem justitiæ.

§ III. — *De gradibus caritatis consideratis ex dilectionis effectu.*

426. — Consideratur demum fraternæ dilectionis perfectio ex effectu ; quo enim majora bona proximis impendimus,

(1) II THESS. III, 8.— (2) II TIM. II, 9, 10.— (3) I JOAN. III, 16.— (4) JOAN. XV, 13.

eo perfectior dilectio videtur. Sunt autem circa hoc tres gradus considerandi; prout homo erga proximos impendit non solum *beneficia temporalia*, sed etiam *spiritualia*, et ulterius spiritualia et *divina*.

PRIMUS GRADUS: **Impendere beneficia temporalia.** — Sunt enim qui proximis obsequuntur in corporalibus bonis: puta, qui vestiunt nudos, pascunt famelicos et infirmis ministrant et alia hujusmodi, quæ sibi Dominus reputat exhiberi [1].

SECUNDUS GRADUS: **Impendere beneficia spiritualia.** — Sunt autem aliqui qui spiritualia bona largiuntur, quæ tamen non excedunt conditionem humanam, sicut qui docet ignorantem, consulit dubitanti et revocat errantem, de quo commendatur Job [2]: *Ecce docuisti multos, et manus lassas roborasti; vacillantes confirmaverunt sermones tui, et genua trementia confortasti.*

TERTIUS GRADUS: **Impendere beneficia spiritualia et divina.** — Sunt autem alii qui spiritualia bona et divina supra naturam et rationem existentia proximis largiuntur, sicut doctrinam divinorum, manuductionem ad Deum et spiritualem sacramentorum communicationem. Et de his donis Apostolus mentionem facit ad Galatas [3] dicens: *qui tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis.*

Hujusmodi autem bonorum collatio ad singularem quamdam perfectionem pertinet fraternæ dilectionis, quia per hæc bona homo ultimo fini conjungitur, in quo summa hominis perfectio consistit.

Additur autem ad hanc perfectionem, si hujusmodi spiritualia bona non uni tantum, vel duobus, imo toti multitudini exhibentur.

Hæc Sancti Thomæ doctrina de dilectionis fraternæ perfectione sedulo meditanda est, Frater.

---

(1) MATTH. XXV. 40.—(2) IV. 3, 4.— (1) III. 5.

Art. III. — De actibus caritatis fraternæ.

427. — Primus et præcipuus actus internus caritatis erga proximum est amor seu dilectio, quæ est aliqua *benevolentia*, seu actus quo volumus alicui bonum ut ei bene sit. De hoc actu dictum est in præcedentibus.

Actus caritatis erga proximum externus dicitur *beneficentia*, et si refertur ad proximum in miseriâ constitutum, dicitur *misericordia*. Beneficium præstitum proximo in miseriâ constituto est opus *misericordiæ* seu *eleemosyna* generatim sumpta.

Opera misericordiæ. — Miseria proximi, Frater, potest esse corporalis vel spiritualis; quare opera misericordiæ alia sunt *corporalia*, alia vero *spiritualia*.

1. — Corporalia numerantur septem: cibare esurientes, potum dare sitientibus, vestire nudos, excipere peregrinos, visitare infirmos, redimere captivos, sepelire mortuos.

2. — Spiritualia pariter septem numerantur: Docere ignorantes, dare consilium dubitantibus, consolari mœstos, corrigere peccantes, remittere offendentibus, tolerare molestos, orare pro vivis et defunctis.

Spiritualia opera sunt corporalibus præferenda. — "Primo quidem, ait S. Thomas, [1] quia id quod exhibetur, nobilius est, scilicet donum spirituale, quod præeminet corporali; secundo, ratione ejus cui subvenitur, quia spiritus nobilior est corpore; tertio, quantum ad ipsos actus, quibus subvenitur proximo: quia spirituales actus sunt nobiliores corporalibus, qui sunt quodammodo serviles." Merito igitur S. Chrysostomus [2] dicere potest: "Si ei qui habet pecunias, et non impertit, infligitur supplicium, ei qui potest quomodocumque admonere, et hoc non facit, quomodo non maximum

(1) 2. 2. q. 32, a. 3. — (2) Hom. 30 in epist. ad Hebr. n. 2, P. G. t. 63, col. 211.

infligetur supplicium? Illic corpus nutritur, hic anima: illic mortem prohibes temporalem, hic æternam."

Art. IV. — De ordine caritatis.

428.—Cum bona nobis et proximo optanda et procuranda inæqualia sint præstantiâ, et proximi in majore vel minore necessitate versari possint, caritas necessario multiplicem servare debet ordinem, ut fuse theologi docent. Nobis sufficit, Frater, breviter explicare ordinem inter 1° nosipsos et proximum et 2° inter ipsos proximos servandum.

§ I. — *De ordine servando inter seipsum et proximum.*

429. — Ordo caritatis postulat, Frater, ut *generatim* et *simpliciter* homo magis seipsum diligat quam proximum. Amor enim suiipsius a Christo Domino ponitur tamquam regula amoris erga proximum. "Regulam diligendi proximum a semetipso dilector accepit," ait S. Augustinus [1]. — "Ea autem est regula dilectionis, ut quæ sibi vult bona provenire, et illi velit; et quæ accidere sibi mala non vult, et illi nolit" [2]. Unusquisque igitur cum eodem S. Augustino [3] dicere debet: "Magis enim mihi me debeo quam hominibus ceteris." Quare tibi dico, Frater: Primum dilige Deum, deinde teipsum: post hæc dilige proximum tuum sicut teipsum [4].

Regulæ speciales. — Hæc doctrina generalis, Frater, non ita tamen interpretanda est, ut homo possit et debeat semper in quibuscumque adjunctis seipsum omnibus aliis præferre, nam attendendum est quoque ad bona quæ nobis et

(1) *De civit. Dei.* Lib. I. c. 20. P. L. t. 41, col. 34. — (2) S. Aug. *de verâ relig.* cap. 46. n. 87. P. L. t. 34, col. 161. — (3) Lib. I Retract. c. VIII, n. 3, P. L. t. 32, col. 594.— (4) S. August. sermo 368, n. 5. P. L. t. 39, col. 1655.

proximis velle possumus, et ad necessitatem in quâ nos et proximi versari possumus. Unde necessarie tibi indicandæ sunt quædam regulæ speciales.

PRIMA REGULA. — *Caritas nos semper inclinat ut bona spiritualia nobis potius quam proximo velimus.* — Unde *a) nullum peccatum proprium etiam levissimum optari* potes, Frater, etsi salus totius mundi inde penderet. Etenim omne peccatum Deo necessario displicet, quantumvis ob bonum finem fiat. At caritas numquam potest te inclinare ut facias aliquid quod necessario displicet Deo.

b) Propter bonum alterius qualecumque, absolute, desiderare non potes, vel omnino Deo non frui vel minus eo frui. Cum major nostra beatitudo ex se ad majorem Dei gloriam spectet, ideoque Deo magis placeat, caritas te semper ad beatitudinum perfectissimo modo desiderandam inclinare debet.

c) Licet id ex præcepto nobis impositum non sit, caritas tamen inclinat ut unusquisque sibi potius quam aliis majora bona exoptet et procuret.

Hic objicere possis, Frater, pium esse quod nobis placeat excellentior gradus sanctitatis et gloriæ, quem B. M. Virgo et Apostoli consecuti sunt, ita ut de eo gaudeamus. Ad hanc objectionem respondent theologi, dicentes: "Esse quidem pium ut placeat nobis excellens illorum sanctitas, tamen non esse pium nobis placere nos non esse tam sanctos quam ipsi sunt, cum optimum sit contrarium desiderare, scilicet, nos tantum Deum amare eique placere, quantum illi eum amant eique placent; atque adeo (exceptâ saltem B. Virgine, respectu cujus, propter honorem Christi, non facile hujusmodi comparationes instituendæ sunt) debemus *appretiative* magis non solum aliquam gratiam et gloriam, sed et majorem gratiam et gloriam optare nobis quam Apostolis... Sicut enim caritas me inclinat, ut magis velim me quam *Apostolos* absolute placere Deo eumque amare, ita etiam me inclinat, ut

velim me magis Deum amare, eique magis placere, et ut ad hoc toto conamine contendam." [1]

Licet caritas appretiative semper præferre debeat superiora bona, effective tamen aliquando præferre debet inferiora. Aliis verbis, caritas aliquando inclinat ad omittenda opera ex se magis perfecta, et ad prosequenda quæ proximo sunt magis utilia. Sic caritas religiosos et sacerdotes inclinat, ut relictâ contemplatione se dent curæ animarum. Salus enim et perfectio proximi per se Deo placent, et eo ipso hominem meliorem efficiunt. Audi S. Bernardum [2]: "Etenim in bene affectâ mente non dubium, verbi causâ, quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, et in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cœlum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in bene ordinatâ actione sæpe, aut etiam semper, ordo oppositus invenitur. Nam et circa proximi curam et plus urgemur, et pluries occupamur; et infirmioribus fratribus diligentiori sedulitate assistimus; et paci terræ magis quam cœli gloriæ, jure humanitatis et ipsâ necessitate, intendimus; et temporalium inquietudine curarum vix aliquid sentire de æternis permittimur; et languoribus nostri corporis, postpositâ animæ curâ, pene continue inservimus: et ipsis denique infirmioribus membris nostris abundantiorem honorem, juxta sententiam Apostoli [3], circumdamus: per hoc quodam modo facientes verbum Domini, de quo habes: *erunt novissimi primi, et primi novissimi.* [4]

Orantem denique hominem cum Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde, caritate jubente, abducimur et avellimur, propter eos qui nostrâ indigent operâ vel loquelâ? quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? quoties bona conscientia ponitur codex, ut operi manuum insude-

(1) Cop. Æg. De CONINCK, disp. XXV, Dub. 5, n. 55 seq. apud Th. Bouquillon *Tractatus de virtutibus theologicis*, n. 426.— (2) In Cant. serm. L. n. 5. P. L. t. 183, col. 1022.— (3) 1 COR. XII, 23.— (4) MATTH. XX, 16.

tur? quoties pro administrandis terrenis, justissime ipsis supersedemus celebrandis missarum solemniis? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem." Hunc agendi modum, Frater, commendavit S. Joannes [1] cum dixit: *Non diligamus verbo, nec linguâ, sed opere et veritate.* Veritas autem in hoc consistit, quod ad bene operandum magis moveamur vividæ rationis impulsu, quam dulcis caritatis affectu.

SECUNDA REGULA.— Caritas exigit ut proximo potius bona spiritualia velimus quam nobis temporalia. Unde aliquando tenetur homo proximum juvare etiam cum proprio suo damno vel incommodo.

TERTIA REGULA.— Ceteris paribus, unusquisque potest, non tamen generatim tenetur, bona temporalia magis sibi velle quam proximo.

§ II.— *De ordine caritatis inter ipsos proximos.*

430.— Ipsâ naturâ rationali, Frater, inducimur ad eos magis diligendos qui nobis magis sunt conjuncti: gratia enim non destruit sed perficit naturam. Quare Apostolus ad Timotheum [2] scribens: *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior;* clare ostendit nos obligari ad habendam curam domesticorum magis quam aliorum, et consequenter nos obligari magis eos diligere, sive iis præ aliis bene velle. Etenim "quo aliquis nobis est conjunctior, eo magis ad nos pertinet, et *unus* nobiscum efficitur; sicut igitur caritas inclinat ut, post Deum, primo nos amemus et nostri curam habeamus, præsertim in spiritualibus, ita etiam inclinat ut, post nos, primo et magis amemus eos qui maxime nobiscum sunt uniti ac ad nos pertinent." [3] Attamen, Frater, licet

(1) I JOAN. III, 18.— (2) I TIM. V, 8.— (3) De CONINCK. l. c. D. 9. n. 139, apud Bouquillon l. c. n. 429.

caritas postulet ut, simpliciter amore absoluto, magis prosequamur eos qui nobis sunt propinquiores, tamen si agitur de solo affectu *complacentiæ*, certum est aliis præferendos esse sanctiores et excellentiores, quatenus nempe de majoribus bonis, quæ actu possident, magis nos gaudere debemus, nec potest nobis displicere quod Deus habenti majora merita, majorem gratiam et gloriam tribuit.

Triplex conjunctionis genus.— Porro conjunctionis nostræ ad proximum triplex præsertim invenitur genus. Conjunctio carnalis, conjunctio spiritualis et conjunctio civilis.

CONJUNCTIO CARNALIS.— Hæc oritur ex vinculo sanguinis et fundatur in bonis vitæ et familiæ.

Inter omnes conjunctiones, Frater, potior est conjunctio carnalis, quia naturâ prior est et fundamentum omnis ulterius conjunctionis. Carnalem autem proxime sequitur spiritualis.

CONJUNCTIO SPIRITUALIS.— Hæc oritur ex vinculo religionis et fundatur in bonis spiritualibus: ejus præcipuæ species sunt: conjunctio inter filios Ecclesiæ; inter membra alicujus Ordinis vel communitatis, item inter pastorem animarum et oves sibi commissas.

CONJUNCTIO CIVILIS. — Post conjunctionem spiritualem sequitur moralis seu civilis, quæ oritur ex vinculo politico et fundatur in bonis socialibus. Species hujus conjunctionis sunt: conjunctio quæ existit inter cives, inter commilitones, inter cohabitantes.

REGULA GENERALIS.— Magis conjuncti solum in iis bonis præferendi sunt, quæ ad *illam conjunctionem pertinent;* ergo, Frater, spiritualiter conjuncti quoad bona spiritualia, carnaliter conjuncti quoad bona corporalia, civiliter conjuncti quoad bona socialia aliis præferendi sunt. In bonis unicuique conjunctioni communibus præferendi sunt, qui potiori conjunctione nobiscum uniuntur.

Conclusio ex S. Bernardo.— Ordinem in dilectione observandum S. Bernardus [1] breviter tractat his sequentibus verbis: " Da mihi hominem, qui ante omnia quidem ex toto se diligat *Deum; se* vero et *proximum*, in quantum diligunt ipsum, *inimicum* autem tamquam aliquando forsitan dilecturum; porro *parentes* carnis suæ germanius, propter naturam; *spirituales* vero *eruditores* suos profusius, propter gratiam; atque in hunc modum ad cetera quæque Dei ordinato tendat amore, despiciens terram, suspiciens cœlum, utens hoc mundo tamquam non utens, et inter utenda et fruenda intimo quodam mentis sapore discernens, ut transitoria transitorie, et ad id dumtaxat quod opus, et prout opus est curet, æterna desiderio amplectatur æterno; talem, inquam, da mihi hominem, et ego audacter illum sapientem pronuntio, cui nimirum quæque res revera sapiunt prout sunt, et cui in veritate atque securitate competit gloriari, et dicere: *ordinavit in me caritatem.*"

Art. V. — De discretione in dilectione observandâ.

431. — Discretio moderatrix quædam est, et auriga virtutum, et ordinatrix affectuum, et morum magistra; quæ, dum ordinem ponit, etiam decorem tribuit et perpetuitatem: tolle hanc et virtus vitium erit.

Discretio in ipsâ caritate. — Caritas pacem cum Deo præfert concordiæ cum hominibus, quibus si in prohibitis consentis, Dei amicitiam rumpis, ordinem destruis et caritatem ipsam dissipas. Præterea ad ipsa opera caritatis exercenda, necessarius est internus affectus, qui si plus nimio est vehemens, mentem perturbat, aut temere festinat; si autem nimium supprimitur, mens languescit.

(1) *In Cant.* Serm. 50. P. L. t. 83, col. 1024.

Discretio in modo diligendi. — " Illud dignum annotatione censemus, ait Petrus Blesensis [1], quod in proximi dilectione ordo et gradus eorum, qui diliguntur aut diligunt, sæpius variatur. Constat enim, quosdam aliis præesse, quosdam subesse, alios vero coësse; quosdam etiam prodesse, alios vero obesse. His omnibus necesse est judicium discretionis adesse."

Art. VI. — De inimicitiâ.

432. — Inimicus. — Inimici nostri sunt, Frater, qui nos lædunt, vel lædere moliuntur, in bonis animæ, corporis, honoris, aut fortunæ; tametsi nos vicissim non habemus inimicum animum aversum ab ipsis. Inimici etiam nostri sunt, qui male volunt personis nobis conjunctis. Cum autem nemo sit nobis Deo conjunctior, possunt, hoc sensu, omnes peccatores, et quicumque non agunt causam Dei, vocari inimici nostri.

Hos omnes debemus ex caritate diligere: sunt enim proximus noster atque ideo diligendi, non in quantum inimici, sed in quantum sunt homines, qui meliorem mentem induere, et proinde ad æternam nobiscum beatitudinem pervenire possunt.

Videbimus breviter 1. motiva dilectionis inimicorum et ad quid 2. vi præcepti et 3. ex consilio teneamur.

§ I. — *De motivis.*

433. — 1° Præceptum Domini. — Clare inimicorum dilectionem nobis *præcipit* Dominus [2]: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos: ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est.*

(1) *Tract. de carit. Dei et prox.* c. 39. P. L. t. 207, col. 938.— (2) Matth. v. 44-45.

Merito igitur S. Augustinus dicit [1]: "Grave præceptum, sed grande præmium."

2° **Exemplum Domini.** — Considera insuper exemplum Domini nostri, de quo Apostolus ad Romanos [2]: *Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus.* Nisi Christus, Frater, dilexisset inimicos suos, omnes periissemus. Nam, ut optime S. Augustinus [3] ait: "qui amator inimicorum in mundum venit, omnes prorsus inimicos suos invenit, neminem amicum invenit."

3° **Necessitas ad remissionem peccatorum.** — Alias non est, quod exspectemus peccatorum nostrorum remissionem. Ita namque ipsi Deo quotidie oramus: *dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Fortiter id exaggerat et justum esse ostendit Ecclesiasticus [4]: *Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, et peccata illius servans servabit. Relinque proximo tuo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur. Homo homini reservat iram, et a Deo quærit medelam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur. Ipse, cum caro sit, reservat iram, et propitiationem petit a Deo; quis exorabit pro delictis illius?*

4° **Omnis vindicta Deo relinquenda.** — Omnis vindicta, Frater, relinquenda est Deo, in cujus manus nisi resipiverint, aliquando incident inimici nostri. Et his, quos fuerint propter veritatem persecuti, dabit regnum cœlorum, sicuti promisit. Aptâ similitudine rem hanc proponit S. Augustinus [5]: "Facit hoc Deus, inquit, quod plerumque facit et homo. Aliquando iratus homo apprehendit virgam jacentem in medio, fortasse qualecumque sarmentum, cædit inde filium suum; ac deinde projicit sarmentum in ignem, et filio servat hæreditatem; sic aliquando Deus per malos erudit

(1) Serm. 317. alias 92. P. L. t. 38, col. 1435. — (2) v. 10. — (3) L. c. — (4) Eccli. xxviii, 1 et seq. — (5) In Ps. 73 ad v. 5. P. L. t. 36, col. 935.

bonos, et per temporalem potentiam damnandorum exercet disciplinam liberandorum."

§ II. — *De officiis erga inimicum vi præcepti observandis.*

434. — Præceptum diligendi inimicos prohibet, Frater, ne umquam odio habeamus inimicos nostros vel vindictam iramve in eos foveamus, et præcipit ut dilectione tum internâ tum externâ etiam inimicos prosequamur.

1° **Dilectio interna,** vi præcepti, id solum exigit, ut inimicum a generali dilectione proximorum v. g. ab orationibus communibus non excludamus, et ut promptam voluntatem habeamus etiam inimicis in necessitate extremâ subveniendi.

2. — **Dilectio externa** exigit *a)* ut inimicis exhibeamus signa communia dilectionis, non autem specialia nisi per accidens et *b)* ut cum offendente in gratiam redeamus.

a) SIGNA DILECTIONIS OSTENDENDA.— *Signa communia.* In genere erga omnes exhibenda sunt ex dilectionis argumento, quæ communiter ob communem omnibus rationem exhiberi solent; ut sunt recepta passim humanitatis officia pro loco et tempore ostendere.

Signa specialia.— Quantum ad speciales dilectionis actus, hos nemo tenetur, per se loquendo, exercere de facto erga particulares inimicos, quia ex eorum omissione inimicus non potest præsumere affectum odii et vindictæ, sed solum defectum amicitiæ, quæ ei non debetur.

Per accidens.—Diximus per se, Frater, quia per accidens contingere potest, ut inimico speciale aliquod amoris signum sit ostendendum: puta, si alioquin oritur scandalum, quod singulariter habet locum, quando is qui offendit, rogat veniam; vel si id necessarium aut valde opportunum est ad inimici animum placandum: vel denique, si hoc expedit, ut

nosmetipsos a rancore et amaritudine intus cohibeamus. Et hi casus satis frequenter occurrunt.

b) RECONCILIATIO FACIENDA.— Qui quocumque modo læsus fuit, ex præcepto caritatis cum inimico reconciliationem quærenti, eam concedere debet; et non sufficit ut inimico offensam remittat, sed tenetur ei remissionis signa ostendere. Scito tamen, Frater, neminem teneri, vi præcepti, injuriæ reparationem vel damnum illatum remittere, vel specialem amicitiam instaurare.

§ III. — *De officiis erga inimicum ex consilio observandis.*

435.— Dilectio inimicorum, Frater, varios habet perfectionis gradus, uti jam vidimus quando sermo erat de gradibus caritatis proximi; semper igitur potest perfici dum ad supremum gradum eluctetur.

Rogo te, carissime Fili, qui ratione vocationis tuæ ad caritatis perfectionem tendere teneris, ut ad exemplum Seraphici Patris speciali modo *a)* inimicos tuos et *b)* inimicos Dei, id est peccatores, diligas.

a) INIMICI PERSONALES.— Jesu Christo non sufficit offensis offensa non rependere, et verba contumeliosa aliis contumeliis non repercutere; sed vult ut hostes nostri sincero affectu positive amemus. "Ille veraciter diligit inimicum suum, ait S. Pater Franciscus [1], qui non dolet de injuriâ, quam sibi facit, sed de peccato animæ suæ uritur propter amorem Dei, et ostendit ei ex operibus dilectionem." "Quod si vero, ait P. Scaramelli [2], non solum cor tuum erga adversarium tuum bene affectum conserves, et omne bonum illi exoptes, ac precibus id ei impetrare satagas, sed insuper bonum hoc ipse illi præstes, et cum ingenti quidem tuo incommodo ac gravi

(1) Admit. 9 opusc. Ed. ad Aquas Claras, p. 11.—(2) Tract. IV, art. V, *De Carit. erga prox.* p. 244.

dispendio præstes: heroicum caritatis erga inimicos tuos gradum attinges: eo quod ad hanc perfectionis excelsitatem pauci perveniant, nec quisquam absque prorsus peculiari divinæ gratiæ adjutorio illuc eluctari possit. "

b) PECCATORES.— Non ut inimici, sed ut filii Dei, ad ejus imaginem conditi, sunt diligendi, Frater, et ad hunc amorem S. Pater Franciscus semper suos filios quam ardentissime exhortabatur. Ad quemdam ministrum [1] hæc memorabilia verba direxit: " In hoc volo cognoscere, si diligis Dominum et me servum suum, si feceris istud, scilicet quod non sit aliquis frater in mundo, qui peccaverit, quantumcumque potuerit peccare, quod, postquam viderit oculos tuos, unquam recedat sine misericordiâ tuâ, si quærit misericordiam; et, si non quæreret misericordiam, tu quæras ab eo, si vult misericordiam. Et, si millies postea appareret coram oculis tuis, dilige eum plus quam me ad hoc, ut trahas eum ad Dominum, et semper miserearis talibus. " Merito sanctæ Constitutiones [2] nos monent ut: " quisque animo contendat miserrimi Fratris famam servare, de cujus peccato nullus Fratrum scandalizetur, nec eum effugiat vel abhorreat; quin potius omnes illius misereantur et quo majori dilectione indiget, eo magis ipsum diligant, quum fore certum sit, juxta Seraphicum Patrem, ut unusquisque nostrum in multa pejora rueret, nisi Deus suâ bonitate et gratiâ eum præservaret. "

ART. VII.— De amicitiâ.

436.— Si amicitiæ inspicimus originem, eam a Deo trahi videmus. Deus quidem mentibus humanis primos amicitiæ impressit effectus. Ante Christi adventum r ræ tamen fuerunt veræ amicitiæ; refert enim Tullius [3], vix tria vel qua-

(1) Epist. III, opusc. edit. ad Claras Aquas, p. 108, et seq.— (2) Const. O. M. C. n. 198.— (3) CICER. Lib. I, *De amicitiâ.*

tuor amicorum paria in tot retro sæculis extitisse. "Sed nemo miretur, ait Petrus Blesensis [1], inter infideles populos raros fuisse veræ amicitiæ professores. Verum ut vox Domini audita est, vox annuntiantis pacem, annuntiantis amicitiæ veritatem atque dicentis: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem* [2], multa millia hominum amicitias contraxere veraces. Quot enim non solum jacturam rei familiaris pro fratribus suis in Christo passi sunt; sed etiam cruciatus corporis gratanter amplectentes, pro amicis suis animas posuerunt?"

Agemus igitur 1° de amicitiâ in genere; 2° de verâ amicitiâ communi in ordine fovendâ, sed 3° de amicitiâ particulari vitandâ.

§ I.— *De amicitiâ in genere.*

437.— Conditiones requisitæ.— De amicitiâ jam sermo fuit supra [3]. Variæ, uti vidimus, ad eam constituendam requiruntur conditiones, nempe amor mutuus benevolentiæ, communicatio bonorum, familiaris conversatio.

Amor mutuus benevolentiæ. — Amicitia, Frater, uti noscis, est amor mutuus benevolentiæ; nam, licet ad amandum disponamur propter beneficia suscepta, postquam tamen jam amare incœpimus, non propter illa beneficia amamus amicum, sed propter ejus virtutem. [4]

Communicatio bonorum.— Talis autem mutua benevolentia fundatur super aliquam communicationum bonorum. Hæc bona diversi possunt esse generis, puta scientiæ, virtutes morales, amor Dei.

Familiaris conversatio.— Inter amicos necessarie invenitur familiaris conversatio in quâ sibi mutuo cordis arcana ape-

(1) Petrus Blesensis. *De amicitiâ christianâ.* cap. II, P. L. t. 207, col. 874.— (2) Joan. XV, 12.— (3) n. 389.— (4) Cfr. S. Th. 2. 2. q. 23, a. 1. c.

riunt. Christus ipse dedit nobis hanc formam amicitiæ quam sequamur, ait S. Ambrosius [1], ut secreta nostra revelemus et amicorum voluntatem mutuo faciamus, dicens [2]: *Jam non dicam vos servos. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Unde Sapiens [3]: *Denudare amici mysteria, desperatio est animæ.* " Redintegratio enim amicitiæ desperanda est in eo, qui primam fidem irritam fecit, et revelando quæ sibi commissa fuerunt, tamquam Deo, universa turbavit [4]."

Moralitas amicitiæ. — Amicitia quæ fundatur in amore Dei, non solum non est mala, sed *sancta, dulcis* et *fructuosa.*

Sancta. " Si in mutuâ et reciprocâ vestrâ communicatione loquimini de caritate, perfectione christianâ, quam, Deus bone! exclamat S. Franciscus Salesius [5], amicitia vestra erit pretiosa! Excellens certe ea erit, quia a Deo venit, quia ad Deum tendit, quia vinculum ejus est Deus, quia in æternum in Deo durabit. Quam pulchrum et bonum est, ita in terrâ amorem exercere quemadmodum exercetur in cœlo; et addiscere jam in hoc mundo invicem diligere et complecti, sicut in altero alter alterum diligemus. Non loquor, prosequitur idem S. Doctor [6], de simplici amore caritatis (nam tali erga omnes omnino homines ferri debemus), sed de amicitiâ spirituali, quâ videlicet duæ, tres, aut plures animæ suam devotionem et affectus spirituales sibi mutuo communicant, unumque inter sese cor et anima fiunt. Omnes aliæ amicitiæ videntur mihi nisi umbræ quædam esse amicitiæ, cum hâc comparatæ, et dicere possumus Deum supra hanc amicitiam benedictionem suam effudisse."

Dulcis. In rebus humanis, ait Petrus Blesensis [7], nihil dulcius amicitiâ invenitur. " Homo, sine amico, non habet cui vitam et affectus suos communicet, cui conscientiæ suæ sinum aperiat, cui ad solatium suum aliquid de molestiis

(1) Lib. III offic. 13. — (2) JOAN. XV, 15. — (3) ECCLI. XXVII. 24. — (4) Petr. BLES. cap. XII, l. c. col. 883. — (5) *Introd.* P. III, c. 12. — (6) L. c. — (7) L. c. cap. III, col. 874.

terrentibus evaporet. Solus est, qui sine amico est. Vere dicitur solus, *quia si ceciderit, non habet sublevantem* [1]. E diverso quanta est jucunditas habere cum quo loquaris ut tecum, cui cordis tui secreta committere audeas, quem in secretioribus tuis habeas ut teipsum."

Fructuosa. Amicitiæ adminiculo, amici ad bonum invicem animantur, juvant, feruntur. Nam, ut S. Thomas [2] docet, in amore amicitiæ amans est in amato in quantum reputat bona vel mala amici sicut sua, et voluntatem amici sicut suam, ut quasi ipse in suo amico videatur bona vel mala pati et affici. Vide Apostolum, [3] Frater, qualiter coinfirmetur infirmis, scandalizatis couratur, et illi sit tristitia magna pro fratribus suis, et dolor continuus cordi ejus.

Vere amicus erat, nunc suos filios spirituales corripiens, nunc timens ne sensus eorum corrumperentur, nunc eos cum dolore ad lacrimas et ad pœnitentiam provocans, nunc eos, qui non egerant pœnitentiam, lugens.

Tanta est unio animorum, ut cum alter corripitur ab altero, vel laudatur, nulla interveniat ira, nulla inter eos formido criminis, adulationisve suspicio. *Amicus*, ait Sapiens [4], *est medicamentum vitæ* [5].

* § 11. — *De amicitiâ communi in Ordine Franciscano.*

438. — Quid est conventus. — "Quid obsecro, inquit S. Dorotheus [6], videntur vobis esse cœnobia? Nonne unum videntur esse corpus, et invicem *membra?* Qui administrant et gubernant, *capitis* loco habentur; qui vero speculantur et corrigunt, *oculorum* vicem tenent; at qui sermone prosunt, *oris* munere funguntur; qui obediunt, *aurium* loco putantur; qui opera exercent, *manibus* comparantur; qui reddunt responsa et huc atque illuc ad ministeria diriguntur, vicem

(1) Eccli. iv, 10.— (2) 1. 2. q. 28, a. 2 et 2. 2. q. 27 a. 7, o.— (3) Rom. ix.— (4) Eccli, vi, 16.— (5) Petr. Bles. l. c. cap. iii, col. 874.— (6) *Doctr.* 6. n. 8. P. G. t. 88. c. 1695.

exsequuntur *pedum.*" At, Frater, ut omne conventûs agmen efficiatur unum corpus ex diversis membris coagmentatum, "necesse est, ait S. Basilius M. [1], ut unum in omnibus sit cor, et voluntas una, unumque desiderium," aliis verbis, ut inter se conjungantur verâ amicitiâ. Quapropter Seraphicus Pater discipulis suis caritatem fraternam maxime inculcat, et exigit ut hæc caritas omnes veræ amicitiæ spiritualis dotes complectatur, nempe 1° ut Fratres omnes sese diligant amore mutuo benevolentiæ, 2° sese invicem adjuvent et familiariter inter se conversentur.

Amor mutuus benevolentiæ.— In sexto Regulæ capite, caritatis fovendæ normam præscribit Seraphicus Pater, dicens: "Si mater nutrit et diligit filium suum carnalem, quanto diligentius debet quis diligere et nutrire fratrem suum spiritualem". Ut igitur cognoscamus, quanto caritas mutua inter Fratres habenda sit, considerare debemus, juxta effatum S. Patris, maternæ dilectionis naturam, in quâ præclarissimum nobis exemplar proponitur, quamque dilectionem maternam superare debet fraterna caritas, quæ fortior est amore carnali, quia juxta S. Bonaventuram [2]: "Caritas habet fundamentum sui bonum infinitum, propter quod nihil finitum prævalet contra eam." At caritas præcipue in corde residere, et in benignis de Fratre judiciis, benevolisque erga eam affectibus consistere debet, quia alias fœda hypocrisis dicenda foret. Vult igitur S. Pater ut amor benevolentiæ inter suos filios vigeat.

Communicatio bonorum et familiaris conversatio.—S. Pater non solum amorem benevolentiæ, sed et beneficentiæ a suis filiis exposcit. Dicit enim [3]: "Et ubicumque sint et se invenerint Fratres, ostendant se domesticos invicem inter se, et secure manifestet unus alteri necessitatem suam." Vult

(1) Serm. Asc. II, n. 1. P. G. t. 31, c. 882.— (2) Expos. Reg. cap. VI. n. 26. cfr. etiam P. Albertus a Bulsano, Expos. Reg. cap. VI. § 106 et adnot. ibidem.— (3) Reg. cap. VI.

igitur S. Pater ut caritas affectiva etiam exterius se prodat. Et quidem "primo, quoad familiarem et affabilem *socialitatem;* secundo, quoad necessitatum omnium *revelationem.* Dicit ergo, inquit S. Bonaventura [1]: *et ubicumque sunt,* in domo sive extra domum, *et se invenerint Fratres, ostendant se domesticos invicem,* non solum publice, sed familiariter et secrete; ideo addit inter se. Pro secundo addit *et secure manifestet unus alteri necessitatem suam.* Cum enim S. Pater dilectionem inter *Fratres ubicumque sunt, et se invenerint* præcipiat, satis clare innuit caritatem habendam esse ad omnes, qui se ipsius filios profitentur, sive hujus, sive alterius Provinciæ: sive hujus, sive alterius Observantiæ fuerint. Hinc in omni Fratre minori cujuscumque jurisdictionis est, verum *Fratrem* et amicum nostrum considerare debemus, eumque uti talem specialiter præ ceteris fidelibus et religiosis diligere, amare et adjuvare. Omnes enim Fratres minores a S. Francisco originem trahimus per lineam rectam non interruptam [2].

§ III. — *De amicitiâ particulari in Ordine vitandâ.*

439. — Cum in bene formato et morato conventu communis omnium religiosorum intentio ad perfectionem feratur, hinc ibi *particulares* amicitias facere nefas est, ait S. Franciscus Salesius, [3] ne, dum quod commune est in particulari quæritur, quispiam a particularibus illis ad partialitates transitum faciat. Et sicut iis qui in loco plano et æquo ambulant, necesse non est ut sibi invicem manum auxiliarem porrigant, sed eos qui in viâ tenebrosâ et lubricâ incedunt, se mutuo sustinere oportet, quo solidius tutiusque gressum figant: sic qui in religiosis domibus vivunt, particularibus amicitiis opus non habent, sed ii qui in mundo, ut sibi invicem subsidio et præsidio sint in tot salebris et

(1) l. c. — (2) Cfr. P. ALBERTUS a BULSANO l. c. — (3) *Introd.* p. III chap. XIX.

præcipitiis, quæ illis oportet perambulare. Merito igitur in Ordinibus religiosis prohibentur amicitiæ particulares, siquidem in eis varia inveniuntur pericula, præsertim amoris carnalis.

Amor carnalis. — " Spiritualis enim dilectio nobilis virtus est, ait noster P. David [1], et ideo, ne vilescat admixtione carnalis amoris, sicut balsamus sophisticata vilibus liquoribus, vel aliæ nobiles species falsitatis commixtione vitiantur, longe est inde et subtiliter segreganda; Isaias [2]: *Vinum tuum mixtum est aquâ*... Sæpe mutatur amor, qui primo bonus et spiritualis videbatur, cum discretionis et sobrietatis metas excesserit, in carnalem, quia astutus diabolus primo occultat tentationis laqueum, donec amor increscat et tenax fiat; sicut viscus, quo capiuntur aviculæ, ut cum sibi mutuo conglutinati fuerint inseparabili amore dilectus et dilecta, improvidos simul in inguine (cfr. 2 Reg. II, 23.) transfodiat carnalis concupiscentiæ mucrone, cum jam ab invicem nequeunt separari." Et varia indicat idem auctor indicia quibus carnalis amor dignoscitur [3], nempe:

1. — *Inutiles confabulationes*, ubi pauca de spiritualibus rebus tractantur, sed plurima de nugis et otiosis.

2. — *Insolentia gestuum et morum*, ad exemplum sæcularium amatorum.

3. — *Inquietudo cordis* et ita, suspenso corde, nec orare libere potest qui carnaliter amicum amat, nec de Deo quiete meditari.

4. — *Invidia condilecti*, scilicet timor ne amor alterius prævaleat.

5. — *Ira et conturbatio*, quando dilectus errat et unus alterum in aliquo forte offendit, " quia, quo tenerior dilectio eo molestior offensio."

6. — *Munuscula et dulces litteræ amatoriæ*, et demum

7. — *Inordinata dissimulatio vitiorum.*

(1) P. David l. c. p. 234. — (2) I, 22.— (3) David ab Augusta l. c. cap. xxxv, p. 236 et seq.

CONCLUSIO. — Ad veram amicitiam communem fovendam et particularem vitandam, imitemur exemplum Seraphici Patris et primorum discipulorum ejus.

Exemplum S. Francisci.— "Quoniam, ut Thomas a Celano docet, plus ad manum quam ad linguam respicitur prælatorum", [1] Seraphicus Pater, ut aquila provocabat filios suos ad volandum in viâ caritatis æternæ. "O quam pulcher, quam splendidus, quam gloriosus apparebat... in dilectione Dei, in caritate fraternâ! Dulcis in moribus, naturâ placidus, affabilis in sermone, commodissimus in exhortatione, fidelissimus in commisso, providus in consilio, in negotio efficax, gratiosus in omnibus. Mente serenus, animo dulcis, spiritu sobrius... Rigidus in se, pius in aliis, discretus in omnibus." [2]

Exemplum primorum fratrum. — De primis Franciscanis mirabile affert Thomas a Celano testimonium: [3] "Cum cuncta, inquit, terrena despicerent et se ipsos numquam amore privato diligerent, totius amoris affectum in communi refundentes, se ipsos dare in pretium satagebant, ut fraternæ necessitati pariter subvenirent. Desiderabiliter conveniebant, delectabilius simul erant; sed gravis erat utrinque separatio socialis, amarum divortium, acerba disjunctio."

ART. VIII. — De peccatis contra caritatem proximi.

440. — Peccata contra caritatem proximi alia sunt peccata *omissionis*, scilicet omissio dilectionis sive internæ sive externæ, quando hæc præcepta est, ut omissio debitæ eleemosynæ et correptionis fraternæ. De his peccatis jam nihil

(1) CELANO, Leg. II. p, 239.— (2) Leg. I. n. 83. p. 84.— (3) Leg. I, p. 41.— (4) Cfr. n. 74.

dicendum remanet; alia sunt peccata *commissionis*, quæ positivis actibus caritati proximi contrariis committuntur. Hæc vel opponuntur caritati internæ: *Odium;* vel caritati externæ: *Scandalum*, inductio seu seductio vel sollicitatio quâ proximus ad peccandum provocatur, et cooperatio quâ quis concursum præbet ad pravam actionem alterius principaliter agentis.

De his longius agitur apud theologos; nobis sufficit, Frater, aliqua verba dicere 1. de odio et 2. de scandalo.

§ I. — *De Odio.*

441. — Quid est? — *Odium* est actus voluntatis, quo hæc facultas aliquod objectum adversatur ut malum. Duplex distinguitur odium: abominationis et inimicitiæ; illud opponitur amori concupiscentiæ, hoc amori benevolentiæ et amicitiæ.

a) ODIUM ABOMINATIONIS illud est, quo aliquid aversamur tamquam nobis aut personæ amatæ malum. Odium abominationis distinguitur etiam duplex: odium abominationis *personæ*, quo personam ipsam ratione suî et simpliciter aversamur; et odium abominationis *qualitatis*, quo *qualitatem* personæ ut nobis malam aversamur, licet persona ipsa remaneat amabilis.

b) ODIUM INIMICITIÆ est actus quo personæ alicui volumus malum, quod et quatenus ei malum est, et ex ejus displicentiâ quidem, ita ut bonum nostrum in tali malo præcise constituamus.

Moralitas 1° *odii abominationis.* — Odium abominationis, Frater, quod refertur ad qualitatem seu actionem proximi, potest esse bonum vel malum.

a) Hoc odium *licitum est*: 1. Si actio proximi absolute mala est; sic potes odio abominationis habere proximum quâ peccatorem, persecutorem Ecclesiæ, sicut Prophetæ

ait [1]: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam? et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos.* — 2. Si actio *relative* mala est: quatenus nobis vel aliis nocet, nisi abominatio major est quam actio mala meretur.

b) Hoc odium *illicitum est* et quidem peccatum, si qualitas bona est, ut si aliquem odio habes quia est pius, quia zelatur pro gloriâ Dei vel incremento Ordinis.

2° *Odii inimicitiæ.* — Odium inimicitiæ erga proximum directe et essentialiter opponitur caritati eamque penitus excludit, quare necessario ex genere suo peccatum mortale est. "Quemadmodum omnium virtutum excellentissima est caritas, ait S. Ephrem [2], ita universorum vitiorum gravissimum est odisse proximum. Nam *qui fratrem suum odit, homicida est*, sicut ait Apostolus. Qui odit fratrem suum, Deum ipsum odio habet: *qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo vadat, quoniam tenebræ obscuraverunt oculos ejus*" [3]. Licet odium inimicitiæ ex genere suo peccatum mortale sit, admittit tamen, Frater, parvitatem materiæ, ut si quis exiguum malum proximo velit.

Modus agendi cum inimicis. — Seraphicus Pater in suâ Regulâ [4] modum agendi cum inimicis indicat, dicens: "Attendant... diligere eos, qui nos persequuntur, reprehendunt, et arguunt; quia dicit Dominus: *Diligite inimicos vestros et orate pro persequentibus et calumniantibus vos. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*"

Sciebat S. Franciscus religiosos hinc inde odio haberi, cum ipse Christus plurimos et infensissimos inimicos habuerit, et S. Paulus dicat [5]: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur;* quid! sciebat contin-

(1) Ps. CXXXVIII, 21. — (2) *Interrog. et resp.* t. I. p. 185, Apud Busæum, t. II Panarii remediorum. Parisiis, 1895. p. 144.— (3) I JOAN. III, 15, ibid. II, 11. — (4) Cap. X. — (5) II TIM. III, 12.

gere posse, ut quis non solum ab extraneis, sed etiam a domesticis vexetur, variasque injurias patiatur. "Beatus frater, inquit [1], qui tantum diligeret et timeret fratrem suum, cum esset longe ab ipso, sicuti quando esset cum eo, et non diceret de eo aliquid post ipsum, quod cum caritate non posset dicere coram ipso."

Quoad varia media hic adhibenda, recole, Frater, quid antea dixerimus de moderatione passionis odii [2].

§ II. — *De Scandalo.*

442.—Quid est? — *a)* Scandalum, *sensu vulgari* et minus proprio, sæpe designat admirationem quam in proximo excitat actio quædam nova et extraordinaria, et saltem specietenus minus recta, licet nullus inde ad peccatum inducatur.

b) Sensu autem *theologico* et proprio, a S. Thomâ [3] definitur: Dictum vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis.

Scandalum consistit igitur in actu *externo* vel in ejusdem actûs *omissione*, non autem in actu interno, qui, utpote aliis ignotus, non potest habere rationem scandali tamquam obex in viâ objectus; quare merito dicitur, Frater, *scandalum* esse *dictum* vel *factum*. Cum scandalum accipiatur semper in malam partem, *actus* semper *pravus* sive in se, sive saltem ratione effectûs. Tandem scandalum consistit in actu qui alios inducit ad peccatum; non autem in actu qui alios a perfectione retrahit, quamvis in hoc possit haberi culpa contra caritatem, et multo minus in actu qui tantummodo in aliis excitat admirationem.

Divisio scandali. — Scandalum distingui solet in *activum* et *passivum*. Attamen soli scandalo activo convenit defini-

(1) Admon. XXV opusc. ed. ad Clar. Aq. p. 17.— (2) Cfr. n. 103.— (3) 2. 2. q. 43, a. 1.

tio data, scandalum passivum solet dici: *peccatum occasionatum*, in quod labitur proximus occasione dicti vel facti alieni.

SCANDALUM ACTIVUM seu actio quæ proximo præbet occasionem peccandi, dividitur in indirectum, in simpliciter directum et in directum diabolicum.

SCANDALUM INDIRECTUM committitur quando agens prævidet ex actione suâ proximum facile posse induci ad peccandum, licet id non intendat. Hujus scandali reus est qui, quæcumque est ejus intentio, absque causâ sufficienti ponit actionem ex quâ proximus sumpturus est occasionem peccandi vel incitamentum ad peccatum, uti constat ex epistolâ ad Romanos [1]: *Si propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum caritatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.* Et [2]: *videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis... Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.*

SCANDALUM SIMPLICITER DIRECTUM committitur quando agens intendit proximum inducere ad actionem pravam, quam tamen non spectat ut malum proximi, sed ut lucrum suum. Peccat igitur qui suo exemplo, jussu, consilio, precibus vel blanditiis, proximum inducit ad id quod facere nequit sine peccato.

SCANDALUM DIRECTUM ET DIABOLICUM committitur quando agens intendit actionem pravam alterius, formaliter tamquam ruinam ejus spiritualem; ut si quis impios sermones habet ut fidem e cordibus evellat.

SCANDALUM PASSIVUM distinguitur duplex:

a) Pusillorum, quod oritur ex actione, quæ non naturâ suâ, sed propter proximi ignorantiam vel debilitatem, ansam præbet peccandi; ut si quis ex honesto ornatu mulieris ansam sumit peccandi.

(1) XIV. 15.— (2) I COR. VIII, 9. 13.

b) Pharisaïcum, quod oritur unice ex ipsius scandalum patientis malitiâ, ut odium quod Pharisæi conceperunt in Christum ob ejus opera perfectissima.

Monita Seraphici Patris — *a) de non scandalizando fideles.* Facile, Frater, dari potest scandalum ab iis qui, ut clerici vel religiosi, Ecclesiam catholicam, Clerum vel Ordinem religiosum quodammodo repræsentant. Nam propter ea quæ ipsi minus recte faciunt, sæpe alii incipiunt non solum male de fide, de clero, de ordinibus religiosis sentire, sed etiam minus ad pietatem affici. Quapropter Seraphicus Pater frequenter et sollicite fratres suos admonet ut semper et ubique personis sæcularibus bonum præbeant exemplum. Audi eum in Capite tertio Regulæ dicentem: " Consulo vero, moneo, et exhortor fratres meos in Domino Jesu Christo, ut quando vadunt per mundum, non litigent, neque contendant verbis, nec alios judicent: sed sint mites, pacifici, modesti, mansueti et humiles, honeste loquentes omnibus, sicut decet. "

Propter bonum exemplum prohibuit S. Pater [1], ne fiant fratres compatres virorum vel mulierum, ne hâc occasione inter fratres vel de fratribus scandalum oriatur; et in suo testamento rogat omnes fratres ut laborent de laboritio quod pertinet ad honestatem, non propter cupiditatem recipiendi pretium laboris, sed propter *bonum exemplum*.

Caveas igitur, Frater, ne proximo minimum præbeas offendiculum, sed luceat lux tuorum bonorum operum coram hominibus, ut videant opera tua bona et glorificent Patrem qui in cœlis est.

b) De non scandalizandis confratribus. Non solum a sæcularibus sed et ab ipsis fratribus ruina spiritualis omnino removenda et arcenda est. Seraphicus Pater contra eos qui alios suis malis exemplis scandalizant, maledictionem Dei et suam terribiliter imprecans, aiebat [2]. " A te, Sanctissime Pater, et a totâ cœlesti curiâ, et a me pauperculo sint male-

(1) REG. XI.— (2) Textus originales p. 271, Seraph. legislationis.

dicti, qui suo malo exemplo confundunt et destruunt, quod per sanctos fratres hujus Ordinis ædificasti et ædificare non cessas."

"Caveamus igitur, Fratres, ait S. Thomas a Villanova [1], scandalum præbere pusillis et dare illis occasionem ruinæ: sufficiunt nobis peccata nostra, non simus apud Deum etiam alienorum peccatorum rei. Nos enim post peccatum corrigere poterimus cum Dei auxilio, si volumus, sed non sic in nostrâ erit potestate corrigere quos læsimus. Qui enim scandalo obedivit, forte non obtemperabit consilio: et videbis fratrem in tuo exemplo labentem, nec succurrere poteris pereunti. Unde in hoc quodammodo ab alienis peccatis magis formidandum est quam a propriis."

Conclusio.— Concludimus tractatum hunc de caritate proximi sermone Abbatis Trithemii [2]: "Vos itaque, Fratres mei, qui vos solemniter ad Christi præcinxistis militiam, qui per arduum iter obedientiæ ad vitam anhelatis æternam, si non vultis in tam laboriosi certaminis stadio frustra currere, curetis ante omnia, hortamur, fraternam in vobis caritatem semper inviolabilem custodire. Nisi enim sinceram et perfectam caritatem ad invicem habueritis, sine fructu in observantiâ regulari laboratis. Nihil vobis abstinentia ab esu carnium ad animarum salutem conferet; nihil abdicatio peculii omnis ad æternæ felicitatis adeptionem proficiet, si locum in cordibus vestris fraterna dilectio non tenet. Cupientes ergo salvari cum Christo, in veritate vos mutuo diligite, et sicut Christus dilexit vos, ita precamur alterutrum amare... Vincat in vobis omnia carnis jurgia et quaslibet contentiones amor divinus, nec inveniat locum perniciosa carnis dissensio, ubi commorari jugiter debet fraternæ caritatis plenitudo. Decet enim claustrales et monachos omnes, in observantiâ caritatis esse præcipuos."

(1) Serm. 67, de S. Michaele.— (2) Homil. 22, de fratern. caritat, monach.

DIVISIO II

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS.

443.— Præter virtutes theologicas, adhuc fovendæ sunt virtutes morales, ut lucide exponit Seraphicus Doctor[1]. "Quoniam contingit, inquit, hominem ordinari ad Deum, contingit nihilominus hominem ordinari ad proximum et se ipsum... hinc est, quod non solum indiget habitibus ipsum *vigorantibus* et *rectificantibus*, prout directe tendit in Deum, cujusmodi sunt habitus virtutum theologicarum, sed etiam indiget habitibus ipsum regulantibus et rectificantibus prout ordinatur ad seipsum et proximum. Et tales sunt habitus virtutum cardinalium. Unde sicut præter præcepta primæ tabulæ, quæ directe ordinant in Deum, opportunum fuit ponere præcepta secundæ tabulæ, quæ ordinant ad proximum: Sic in habitibus est intelligendum."

De praxi virtutum moralium jam pluries sermonem instituimus, Frater, attamen ut elementa quibus homo ad finem suum ultimum tendere potest ac debet melius percipias, iterum de iisdem virtutibus agendum est. Ut practice procedamus, agemus 1. de virtutibus moralibus in genere et 2. de virtutibus moralibus in specie, scilicet de virtutibus cardinalibus, de earumdem annexis et vitiis iisdem oppositis.

CAPUT I.

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS IN GENERE.

444.— Virtutes morales in duplici ordine considerari possunt, nempe in ordine naturali et in ordine supernaturali. Multum interest, ad naturam virtutum supernaturalium

(1) *Sent.* Lib. III, Dist. XXXIII. art. I, q. 1, concl.

addiscendam, prius accuratas acquirere notiones de virtutibus naturalibus. Quapropter dicemus 1. de naturâ virtutum naturalium; 2. dein de naturâ virtutum supernaturalium ac 3. differentiâ inter virtutes morales in ordine naturali et in ordine supernaturali; et de earum mutuo adjumento, 4. de præcipuâ qualitate, nempe de medio in omnibus virtutibus tam naturalibus quam supernaturalibus observando.

Art. I.— De naturâ virtutum naturalium.

445.— Ut accurate naturam virtutum naturalium percipias, Frater, attendas necesse est:—I. ad necessitatem, definitionem et objectum virtutum moralium in ordine mere naturali;— II. ad modum quo hæ virtutes acquiruntur, augentur, minuuntur et amittuntur,—III. ad diversos perfectionis gradus qui in iisdem inveniri possunt et— IV. ad unionem quâ inter se connectuntur.

§ I.— *De necessitate, definitione et objecto virtutum moralium in ordine naturali.*

446.— De necessitate.— Ut homo, debito et completo modo, finem suum ultimum attingere valeat in ordine mere naturali, duo necessarie requiruntur: primo ut *conversus* seu rite dispositus sit in finem suum ultimum, et dein ut de facto, mediis aptis, finem suum prosequatur.

Conversio in finem.— Homo autem in ordine mere naturali, debito modo, ad finem ultimum sese convertere potest per intellectum et voluntatem: nam intellectus naturali lumine instructus, Deum cognoscere potest ut finem suum ultimum, et per voluntatem hunc finem velle prosequi et amare.

Prosecutio finis.— Ut autem, de facto, finem ultimum prosequatur, adhibere debet media apta, id est, actus fini

naturali proportionatos, seu actus moraliter bonos. Qui vero sint actus moraliter boni, quibus homo assequatur finem ultimum, determinat voluntas divina, quæ per legem naturalem nobis innotescit. Sed lex divina actus hominis dirigere non potest, nisi per rectam rationem seu conscientiam illi innotescit atque ad singulas actiones per eam applicatur. Lex divina enim et recta ratio sunt duæ regulæ morum.

Hi actus moraliter boni, alii sunt circa *ipsum finem*, nempe Deum. Homo hos actus *de facto* elicit per intellectum et voluntatem, Deum de facto cognoscendo, prosequendo atque amando; alii sunt *circa media in finem*. Homo *de facto* elicit actus circa media in finem per facultates naturales, solo concursu Dei generali auxiliante, id est, per potentias seu facultates cognoscitivas et appetitivas inferiores et superiores ex judicio et imperio liberi arbitrii operantes.

Licet hæ facultates actus suos ex judicio et imperio liberi arbitrii elicientes, *per se* sufficiant ad media in finem adhibenda, attamen ut homo *constanter* et *facile* in omni materiâ recte agat, necesse habet ut exercitio actuum acquirat *habitus* qui perficiant facultates ad agendum, et qui vocantur virtutes morales, ac vitet malos actus quibus contrahuntur habitus vitiosi, qui vocantur vitia.

Hæ virtutes morales ad quatuor reduci possunt: nempe, ad prudentiam, justitiam, fortitudinem et temperantiam; prudentia quæ perficit *intellectum*, in quantum supponit voluntatem seu appetitum rectum; justitia quæ perficit *voluntatem;* fortitudo, *appetitum irascibilem;* temperantia, *appetitum concupiscibilem*. Et sic, Frater, in ordine mere naturali, homo rite instructus invenitur, non tantum ut sese ad finem convertere possit, sed insuper ut de facto eum efficaciter prosequi valeat. Ut vides, ad hunc scopum attingendum, homo necessarie indiget virtutibus moralibus.

2. **Definitio.**— Ex supra dictis, jam definitionem adæquatam virtutum moralium enuntiare possumus. Virtutes mo-

rales in ordine naturali sunt " habitus bonis naturæ actibus acquisiti, perficientes potentias ad agendum recte circa ea quæ sunt ad finem naturæ. " [1]

Dicuntur *morales*, quia hæ virtutes componunt hominum mores, juxta præscriptum rectæ rationis seu conscientiæ et legis æternæ.

3. **Objectum** *a)* **materiale.** — Objectum, circa quod versantur virtutes morales in ordine naturali, est bonum honestum creatum. Sic objectum materiale justitiæ sunt bona proximi. *Bonum* autem *honestum* illud est quod congruit cuique juxta præscriptum rectæ rationis, seu id quod congruit naturæ rationali, quâ rationalis est, vel absolute, vel supposito tali statu aut conditione rerum. Aliud enim decet virum, aliud feminam, aliud religiosum, aliud sæcularem.

b) **Objectum formale** virtutum moralium in ordine naturali est moralis honestas quæ in objecto materiali relucet in ordine ad ultimum finem. Sic objectum formale justitiæ est honestas quæ relucet in eo quod alteri solvo quod ei debitum est.

§ 2. — *De acquisitione, augmento, diminutione et amissione virtutum naturalium.*

447. — A) ACQUISITIO VIRTUTUM IN ORDINE NATURALI. — Nulla datur virtus, Frater, quæ nobiscum nascitur, sed in naturâ hominis quædam inveniuntur dispositiones ad virtutes acquirendas, idque tam in animâ quam in corpore.

1° *In animâ*, inveniuntur semina virtutum. Semina consistunt in eo quod a naturâ, secundum speciem consideratâ, inest in intellectu vis, quo naturaliter prima principia cognitionis apprehendit.

(1) Cfr. Ill. WAFFELAERT. *De virtutibus cardinalibus*, Brugis, 1889 cap. I, § 1, p. 2 et 3. — Inspice pariter tabulam annexam.

Hæc principia, Frater, in intellectu non præexistunt, sed intellectus ea sponte et sine ullo labore, a rebus abstrahendo, capit et accepta statim sine ullâ demonstratione intelligit. Sic ex ipsâ naturâ animæ intellectualis convenit homini quod, statim ut cognoscit quid sit totum et quid sit pars, cognoscit quod omne totum est majus suâ parte, et simile est in ceteris principiis per se notis.

Sed quid sit totum et quid sit pars, cognoscere non potest nisi speciebus sensibilibus, quæ per sensus a rebus corporalibus accipiuntur. Cognitio igitur principiorum provenit nobis ex sensu [1].

Est igitur in intellectu, ipsâ naturâ, aliqua dispositio ad *facilem* principiorum primorum apprehensionem: quæ dispositio si modicum et quasi spontaneum exercitium accedit, statim in habitum procedit. Hic habitus est habitus bonus intellectûs, ergo est virtus intellectualis [2].

In voluntate, semen virtutum est amor boni honesti qui ipsâ naturâ voluntati inest, cum quâdam inclinatione ad illud, ex quo fit, ut homo possit exercere actus moraliter bonos, et sic exercitio horum actuum acquirere habitus bonos seu virtutes morales.

2° *In corpore.* — Semina virtutum sunt certum corporis temperamentum.

Quid temperamentum. — Est complexus propensionum quæ, sive ex hereditate, sive ex organismo cuique proprio, alicui individuo competunt ejusque specialem indolem constituunt. Licet temperamentum et character sæpe promiscue sumantur, sensu stricto tamen, character designat dispositionem moralem, quatenus nempe temperamentum educatione, externis circumstantiis, propriisque conatibus aliquo modo immutatur.

Quot sunt temperamenta. — Quatuor præcipua temperamenta distinguuntur.

(1) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 51. a. 1. c.— (2) S. Th. 1. 2. q. 57. a. 2. c.

Inter homines siquidem alii sunt *magis sensitivi*, quia vividius sentiunt, et alii *magis activi*, quia vehementius in sensationes reagunt. Iterum inter *priores*, alii *sanguinis* abundantiâ, alii *nervorum* organisatione pollent; inter *posteriores*, alii promptius et intensius ut *cholerici*, alii nonnisi tarde et remisse agunt ut *phlegmatici*. Quatuor ita distinguuntur temperamenta [1].

a) QUI SENSITIVI SUNT ET SANGUINEI prompte et vivide sentiunt, non autem intense et perseveranter, quare suâ agendi ratione aëri similes, sæpe instabiles inveniuntur; faciles ad amorem et ad jungendas amicitias, sed proni simul ad easdem dissolvendas; facile peccant et facile contritionem concipiunt, sed promissorum immemores, iterum in peccatum labuntur.

b) QUI SENSITIVI SUNT ET NERVOSI intensius et durabilius sentiunt; et in eis proinde passiones, sive ad bonum sive ad malum ordinantur, multo vehementiores sunt; aliquam tamen instabilitatem habent: nam si rebus suis obices poni, aut operandi campum deesse vident, animo cadunt ac consternantur, et inde melancholici fiunt.

Melancholici autem instar terræ sunt graves, lenti, pigri, propriæ opinionis tenaces, ad dijudicandas aliorum actiones proni, difficiles ad pandenda cordis secreta; parum grati in alios pro acceptis beneficiis.

c) CHOLERICI non solum intense sed perseveranter cum maximâ vi agunt, eorum temperamentum igneum est, desideriis suis ardere solent, proni ad res magni momenti aggrediendas, ac in eis executioni mandandis impetuosi. Ambitiosi sunt, se ipsos laudant, res suas extollunt, aliis dominari volunt, et gloriam quocumque modo adipisci.

d) PHLEGMATICI magis frigide et lente agunt. Difficiles ad effervescendum in bono, pigri in eodem aggrediendo,

(1) Ita FOUILLÉE. *Tempérament et caractères*. Paris, 1895. Apud Tanquerey, Theol. Mor. Fund. n. 117.

immunes quidem a malarum appetitionum vehementiâ, sed a magno etiam virtutum splendore. Tamen cum magno robore et invictâ constantiâ ad scopum semel sibi electum tendunt.

Scito tamen, Frater, hæc quatuor temperamenta sæpe mixta in uno eodemque individuo inveniri et quidem variis gradibus [1]. De hâc materiâ lucide tractat Guibert. Varia hominum temperamenta semina sunt igitur tam vitiorum quam virtutum. Dispositiones enim naturales causæ sunt ob quas quidam magis vel minus dispositi sunt ad certas virtutes; sic ex naturali corporis complexione aliqui sunt magis proni ad castitatem, mansuetudinem, modestiam, quam alii. Sic Job, ex naturali corporis complexione, habuit dispositionem ad miserendum: *Ab infantiâ meâ*, inquit [2], *crevit mecum miseratio, et de utero matris meæ egressa est mecum* [3].

B) De augmento virtutum moralium in ordine naturali. — Virtutes naturales necessario augeri debent exercitio propriorum actuum.

Si enim sæpius eosdem actus bonos repetendo, acquiritur tandem perfecta dispositio et inclinatio ad similes actus, quæ virtutes acquisitæ appellantur, ista inclinatio fiet major ac perfectior si iidem actus continuati fuerint. Attende tamen, Frater, virtutes acquisitas augeri per proprios actus, et ideo una augeri possit, non auctâ alterâ. Sic aliquis potest progredi in virtute temperantiæ, et non in virtute justitiæ.

c) De imminutione et amissione virtutum moralium in ordine naturali.

Virtutes naturales, sicuti exercitio propriorum actuum acquiruntur et augentur, ita paulatim per exercitium

---

(1) Cfr. Tanquerey l. c. Scaramelli *Directorium asceticum*, Lovarii, 1848. Tract. III. Art. I. cap. IV. — Guibert. *Le caractère*. Paris. 1905. — (2) Job. XXXI, 18. — (3) Cfr. S. Thom. 1. 2. q. 63, a. 1. c.

actuum contrariorum, v. g. peccata venialia committendo, et etiam per cessationem ab actibus illarum, diminuuntur et tandem tolluntur.

§ 3. — *De variis perfectionis gradibus qui in virtutibus naturalibus inveniri possunt.*

448. — Auctores spirituales tres gradus virtutis communiter assignant in homine: " Unaquæque virtus, teste Beato Gregorio [1], habet initium suum et profectum et perfectionem [2]: *Terra* profert germen suum, primum *herbam*, deinde *spicam*, deinde *plenum frumentum in spicâ*. *Herba* est initium virtutis, *spica* profectus, *frumentum* plena perfectio [3].

PRIMUS GRADUS habetur, quando quis virtutem quidem possidet et actus virtutum exercet, sed plerumque nonnisi cum magnâ adhuc difficultate et resistentiâ naturæ sensualis aut lapsæ.

SECUNDUS GRADUS habetur, quando actus virtutum, aliquâ quidem, sed minore cum difficultate et resistentiâ naturæ lapsæ exercentur.

TERTIUS GRADUS habetur, quando virtus actus suos perfecte exercet. Hæc perfectio sub duplici respectu considerari potest, nempe ut *communiter* perfecta et ut *heroice* perfecta.

VIRTUS COMMUNITER PERFECTA. — Virtus dicitur communiter perfecta quando prompte et delectabiliter in suâ materiâ operatur, et ita est firma ut omnibus contrariis facile resistere possit.

VIRTUS HEROICE PERFECTA. — Illa est quâ quis expedite, prompte et delectabiliter *supra communem modum operatur*.

---

(1) Lib. II Homil. in Ezech. hom. 3, n. 4. P. L. t. 76, col. 960. — (2) MARC. IV. 28. — (3) DAVID ab AUG. op. cit. p. 227, 228.

Ratio hujus nominis. — Heroum et heroicarum virtutum meminerunt gentiles. Docuerunt enim [1] hominem, si diuturno et perfecto virtutum usu ductum rationis sequatur, conditionem exuere sensitivam, et in purum spiritum elevari, ita ut ejus virtutes heroicæ et divinæ censendæ sint.

Nomen herois, profanâ voce sanctificata et posteriori usu comprobata, primum martyribus, inde confessoribus additum est. Heroicitas martyrum, ut plurimum in solâ morte residet, in confessoribus vero respicit totam vitam [2]

CONDITIONES AD VIRTUTEM HEROICAM REQUISITÆ. — Ad virtutem heroicam quatuor juxta doctrinam Benedicti XIV requiruntur; [3] nempe:

1. — *Opus arduum et excellens.* Hæc excellentia et arduitas non judicanda est absolute, sed ratione habitâ circumstantiarum: sic heroicum quid sapit, si rex infirmis ministrat.

2. — *Frequentia actuum*, scilicet ut quâvis aut fere quâvis quæ se offert occasione actus exerceantur.

3. — *Promptitudo* et *facilitas* in illis actibus exercendis.

4. — Tandem *perseverantia* usque ad mortem. Heroes enim dicuntur ii soli qui mortem ipsam non timent.

CONCLUSIO. — *In ordine naturali, nulla virtus simpliciter perfecta inveniri potest.* Licet virtutes morales in ordine naturali veræ sint virtutes, siquidem hominem rite disponunt ad honeste operandum in ordine ad finem suum naturalem; tamen *in ordine præsenti*, qui est ordo supernaturalis, virtutes dici nequeunt simpliciter perfectæ. Etenim nullam ex se proportionem habent ad finem supernaturalem et ad meritum.

---

(1) ARISTOT. Lib. 7. *Ethic.* c. 1. — (2) BENEDICTUS XIV *de Canonizatione Sanctorum*, Lib. III, cap. 21. — (3) Op. cit. l. c. cfr. Fr. TIMOTHEUS op. c. t. 1. p. 433.

§ 4. — *De connexione virtutum moralium in ordine naturali.*

449. — Connexæ dicuntur virtutes quarum una sine alterâ existere nequit. Virtutes morales in ordine naturali suntne sibi connexæ, Frater, ut una non possit separari ab alterâ, adeoque ut qui unam habet, ceteras quoque habeat? Sedulo hic distinguendum est inter virtutes morales perfectas et imperfectas. Si *imperfectæ* sunt, certum est eas non esse inter se connexas, siquidem, teste experientiâ, constat, illum qui frequentibus actibus acquisivit virtutem temperantiæ, non præterea habere reliquas, in quarum actibus sese non exercuit. Si vero *perfectæ* sunt, necessario connectuntur, uti ex naturâ virtutis perfectæ clare apparet. Virtus enim ut sit perfecta, uti vidimus, debet facile, prompte, et constanter in omni eventu, etiam in difficultatibus ordinariis, exerceri. At nulla virtus sic haberi potest sine prudentiâ, quæ est directiva ceterarum, quâ recte eligit homo ea quæ sunt ad finem in unâquâque materiâ virtutum moralium. Prudentia autem nequit esse sine aliis virtutibus moralibus; perfecta enim prudentia non est, quæ simul non est justa, temperans, fortis.

Ad hoc tamen minime requiritur ut virtutes omnes eumdem gradum perfectionis attingant; modo una virtus vere perfecta sit, homo qui illam possidet, alias virtutes morales etiam habet. Sic sancti omnes virtutes morales possident, licet hæc virtus in uno sancto, hæc in altero præcipue emineat atque laudetur.

Art. II. — De naturâ virtutum supernaturalium.

450. — Ordinationem quam supra instituimus, tractando de virtutibus moralibus in ordine naturali, hic, claritatis causâ

iterum sequemur et agemus: — I. De necessitate, definitione et objecto virtutum moralium in ordine supernaturali; — II. de modo quo hæ virtutes acquiruntur, augentur, minuuntur, et amittuntur; — III. de diversis perfectionis gradibus qui in illis inveniri possunt, et — IV. de unione quâ inter se connectuntur.

§ 1. — *De necessitate, definitione et objecto virtutum moralium in ordine supernaturali.*

451. — 1° **Necessitas.** — Sicuti per carnalem generationem homo accipiens naturam in ordine naturali, accepit etiam potentias seu facultates naturales ad operandum in isto ordine, ita homo, Frater, per infusionem gratiæ sanctificantis generatur spiritualiter, et uti vidimus, fit filius Dei adoptivus. Accipiens igitur quasi novam naturam in ordine supernaturali, debet quoque accipere quasi novas potentias similes novæ naturæ; supernaturales igitur sicut ipsa nova natura supernaturalis est, ut actus eidem naturæ conformes valeat exercere, et sic sese ad finem supernaturalem convertere et eum de facto prosequi.

Conversio in finem. — In ordine supernaturali, homo sese ad finem ultimum supernaturalem convertere potest per fidem, quæ elevat intellectum in ordinem supernaturalem, per spem et caritatem, quæ elevant voluntatem in eodem ordine.

Prosecutio finis. — Prosecutio autem finis supernaturalis, sicuti in ordine naturali, ita in ordine supernaturali fieri debet per actus fini proportionatos, ergo per actus supernaturales, siquidem finis supernaturalis est, et vero per actus supernaturales tam circa finem supernaturalem quam circa media in hunc finem.

Actus vero supernaturales circa finem supernaturalem homo justificatus de facto exercet, eliciendo actus fidei, spei et caritatis.

Actus vero circa media in finem homo de facto elicit, juxta communem Theologorum sententiam, per potentias naturales *elevatas* per gratiam ad ordinem supernaturalem, et ex judicio et imperio liberi arbitrii sub motione Spiritûs Sancti operantes. Hæ potentiæ sunt cognoscitivæ et appetitivæ tam inferiores quam superiores; et *elevatæ* per gratiam, sunt quasi novæ facultates, quasi novi habitus boni seu virtutes quas Deus solus animæ infundit et infundere potest; unde dicuntur *virtutes infusæ per se*, et, ut in ordine naturali, ad quatuor reducuntur, quæ vocantur cardinales. Et sic, Frater, in ordine supernaturali homo rite instructus invenitur ad sese ad finem suum supernaturalem convertendum eumque de facto prosequendum. Necessitas virtutum moralium infusarum ipso facto clare apparet [1].

2° **Definitio.**—Virtutes morales, in ordine supernaturali sunt igitur habitus supernaturales, qui a Deo animæ justæ infunduntur, et qui potentias perficiunt ad agendum supernaturaliter et meritorie, circa ea quæ sunt ad finem supernaturalem [2].

3° **Objectum** *a)* **materiale** virtutis supernaturalis infusæ, sicut objectum materiale virtutis naturalis acquisitæ, est bonum honestum creatum.

b) **Objectum vero formale** est moralis honestas, quæ in objecto materiali relucet in ordine ad finem supernaturalem.

§ 2. — *De acquisitione, augmento, imminutione et amissione virtutum moralium supernaturalium infusarum.*

452. — 1° **Acquisitio virtutum in ordine supernaturali.** — Virtutes morales infusæ, sicut et virtutes theologicæ omnes,

(1) Cfr. Ill. WAFFELAERT op. cit. l. c. § 2. — (2) Ill. WAFFELAERT. op. cit. l. c.

simul una cum gratiâ sanctificante animæ justæ infunduntur. Intima igitur adest connexio inter gratiam sanctificantem et virtutes infusas.

2° **Augmentum.** — Sicuti omnis viventis proprium est sese perficere, ita homo, factus filius Dei adoptivus, in hoc sæculo, in hoc merendi statu, semper appetere debet ut crescat et ascendat usque ad summum vitæ spiritualis gradum. Nam, teste Salomone [1], *justorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectum diem.* Vitæ autem naturalis perfectio per habitus bonos acquisitos seu per virtutes morales et naturales habetur: eo enim perfectior est vita naturalis, quo firmiores adsunt habitus acquisiti. Jamvero, gratia est principium novæ vitæ supernaturalis, virtutes vero infusæ sunt ejusdem principia proximiora. Et proinde, augmentum vitæ spiritualis obtineri debet per intensionem virtutum infusarum [2]. Quare caritatis aliarumque virtutum augmentum fervide postulat Apostolus a Domino pro suis carissimis fidelibus, scribens [3]: *Hoc oro, ut caritas vestra magis ac magis abundet in scientiâ, et omni sensu, ut probetis potiora, ut sitis sinceri et sine offensâ in diem Christi; repleti omni fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei.* Duplex virtutum infusarum augmentum considerari potest, Frater, unum *intrinsecum*, aliud vero *extrinsecum*.

a) Augmentum intrinsecum, illud est quo virtus in seipsâ, secundum essentiam suam, augetur per actionem Dei a quo causatur; et sic intrinsecam efficaciam obtinet ad producendos actus intensiores et perfectiores, et coram Deo magis remunerabiles.

b) Augmentum extrinsecum, illud est quo virtus non quidem in seipsâ augetur, sed quo *a)* vel obstacula quæ virtutem supernaturalem impedire solent removentur. Quid

(1) PROV. IV, 18. — (2) *Coll. Brug.* XIII, p. 169 et seq. — (3) PHILIPP. I. 9-11.

enim est ordinarie impedimentum virtutibus supernaturalibus, nisi malæ cupiditates. At hoc fit ut virtutes magis increscant, si cupiditates minuuntur,—*b)* vel, ut virtus, se explicite extendat ad quod se implicite tantum antea extendebat; quo sensu, virtus pœnitentiæ Franciscanorum major est quam virtus pœnitentiæ fidelium, quia apud Franciscanos ad plura objecta materialia se extendit quam apud viros sæculares.

Porro, ad duplex hoc augmentum virtutum unusquisque nostrum mediis aptis tendere tenetur, *ut* ambulemus *digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientiâ Dei* [1].

c) Quænam sunt hæc media? — 1° MEDIA AD AUGMENTUM INTRINSECUM. — Virtutes infusæ, cum sint, uti jam vidimus, partes integrantes justificationis, per omnia media crescunt per quæ gratia sanctificans augetur ac simul cum illâ; ideo, per sacramentorum receptionem ac per omnia opera supernaturalia quibus justus incumbit, et ita quidem augentur virtutes infusæ ut dum una augetur, omnes aliæ simul augeantur et in eodem gradu.

2° MEDIA AD AUGMENTUM EXTRINSECUM. — Ex supradictis jam indicantur nempe illa omnia quæ vel impedimenta virtutum infusarum e medio tollunt, ut exercitia spiritualia, etc., vel quæ operantur ut virtutes infusæ sese magis extendant ad objecta materialia circa quæ versantur, ut exercitium ipsarum virtutum.

3° **Imminutio seu remissio et amissio virtutum infusarum.** Virtutes infusæ, Frater, quamvis augeri possint, non possunt tamen intrinsece diminui, licet extrinsece et modo indirecto imminui, imo destrui possint.

Non possunt imminui intrinsece. Diminutio intrinseca illa est quâ habitus supernaturalis in suâ essentiâ diminueretur. At nulla causa hujus diminutionis est assignabilis. Et qui-

(1) Col. I, 10.

dem, virtus infusa non causatur a nostris actibus, sed tantum a Deo. Diminutio ergo virtutis infusæ deberet causari a Deo et quidem in pœnam alicujus peccati [1]. Sed prorsus impossibile est, Frater, Deum in pœnam peccati virtutes infusas diminuere. Per peccatum enim mortale tota virtus supernaturalis tollitur; per peccatum autem veniale, quod non repugnat virtuti infusæ, diminutio fieri nequit, alias sensim tota virtus destrui possit. Virtutes enim per se infusæ sunt finitæ, et omne finitum per detractionem finiti absumitur. At, si per peccatum veniale tolleretur aliquis gradus virtutis infusæ, possent venialia ita multiplicari ut tandem totam virtutem tollerent. Quod repugnat.

Ab extrinseco et indirecte tamen *diminui* possunt. Etenim virtutes sic diminuuntur, quando actuum fervor et frequentia diminuuntur. Per peccata venialia, et per cessationem ab operibus virtutum, hi infelices effectus necessarie producuntur. Peccatum enim veniale nocet fervori virtutis infusæ, in cujus materiâ committitur, vel facit ut virtus infusa non exeat in actum cum tantâ promptitudine et vehementiâ.

" Cum aliquis non utitur habitu virtutis ad moderandas passiones vel operationes proprias, necesse est, ait S. Thomas [2], quod proveniant multæ passiones et operationes præter modum virtutis ex inclinatione appetitûs sensitivi et aliorum quæ exterius movent. " Et sic duplici modo peccatum veniale indirecte virtutem infusam diminuere potest. Primo, quia sæpius illud repetendo acquiritur actus vitiosus inclinans ad actus pravos in materiâ istius vertutis; deinde, quia removet abundantiam gratiarum, quibus Deus solet hominem prævenire. Exinde etiam fit ut virtus non prorumpat in actus tam frequentes, nec tam intensos et vehementes, licet substantia virtutis infusæ ejusque perfectionis gradus integre maneat. Nam, si non possumus intrinsece diminuere fervorem solis, possumus tamen impedire quominus

(1) Cfr. S. Th. 2. 2. q. 24, a. 10, c.— (2) Sum. 1. 2. q. 53, a 3. c.

radii solares pertingant ad certum locum. Et sic de virtute infusâ.

b) Amissio virtutum. Virtutes morales per se infusæ, cum sint, ut jam dictum est, pars gratiæ sanctificantis, simul cum eâ intereunt. Sunt enim omnes mundissimæ nec habitant in mentibus inquinatis.

§ 3.—*De perfectione et gradibus virtutum infusarum.*

453.—Hic sedulo distinguendum est, Frater, inter gradus virtutis infusæ, prout hi gradus considerantur quoad ejus perfectionem intrinsecam vel extrinsecam.

a) Gradus perfectionis intrinsecæ, qui in virtutibus infusis inveniuntur.

Virtutes infusæ, uti supra vidimus, augentur omnes simul per sacramenta et per actus nostros meritorios, ita ut, sicuti dum Deus infundit gratiam sanctificantem, simul infundit omnes virtutes supernaturales: similiter, dum infundit augmentum gratiæ sanctificantis in susceptione sacramentorum et in exercitio operum meritoriorum, simul etiam infundat cum æquali proportione augmentum ceterarum virtutum supernaturalium. Unde virtutes supernaturales semper comitantur gratiam sanctificantem, sive quoad infusionem, sive quoad augmentum. Gradus igitur quoad perfectionem intrinsecam virtutum infusarum innumeri inveniuntur, quos nemo determinare potest.

b) Gradus perfectionis extrinsecæ, qui in virtutibus infusis inveniuntur. Uti supra vidimus [1], Frater, virtutes infusæ *extrinsece* augeri possunt per ablationem impedimentorum quæ exercitio virtutum infusarum maxime obstant. Porro hæc impedimenta removentur per praxim virtutum supernaturalium.

Constans enim et universalis experientia testatur hominem per actus virtutum supernaturalium acquirere virtutes

(1) N. 452.

naturales, quæ tamen ab infusis penitus sunt distinctæ. Hoc factum sanctorum vita clare demonstrat, et unusquisque nostrum experitur se acquirere specialem exercitii *facilitatem* in eâ virtute speciali in quâ speciali quoque modo se exercet [1]. Per hanc facilitatem igitur homo redditur magis expeditus ad varia virtutum infusarum impedimenta removenda. Et sic quoad perfectionem extrinsecam virtutum infusarum, prout nempe per earum exercitium acquiruntur virtutes naturales, varii assignari possunt perfectionis gradus. Etenim quo plures et ferventiores sunt actus virtutum supernaturalium, eo ipso perfectior evadit virtus naturalis et expeditior redditur homo ad virtutum infusarum impedimenta removenda.

Varii perfectionis gradus quos virtutes infusæ exercitio suorum actuum modo indirecto et extrinsece acquirunt, ad tres referri possunt, quos supra assignavimus agendo de virtutibus naturalibus.

§ 4.—*De connexione virtutum moralium infusarum.*

Virtutes morales infusæ inter se necessario connectuntur, ita ut una non possit separari ab aliâ, siquidem omnes in gratiâ radicantur, omnes cum eâ a Deo simul infunduntur ac simul conservantur vel destruuntur. [2]

Art. III. — De differentiâ inter virtutes morales naturales et supernaturales et de earumdem mutuo adjumento.

§ 1. — *De differentiâ inter virtutes morales naturales et supernaturales.*

454.— Ad vitam spiritualem recte instituendam, magni interest, Frater, ut hanc differentiam sedulo distinguas. Hæ virtutes differunt:

(1) *Coll. Brug.* t. 6, p. 249.— (2) Timotheus, o. c. 445.

1.—In eo quod virtus *naturalis potest actibus bonis acquiri, virtus autem supernaturalis necessario a Deo debet infundi.*

Virtus naturalis semper acquiritur. — Sic, uti jam supra dictum est, qui in certis actibus bonis alicujus virtutis, v. g. temperantiæ, continuo sese exercet, experitur quamdam inclinationem ad similes actus ponendos. At hæc inclinatio dicitur virtus. Unde colligitur talem virtutem reperiri posse non tantum in catholicis, verum etiam in hereticis et paganis. Virtus naturalis igitur est *per se* semper *acquisita*, licet *per accidens* fieri posset eam esse *infusam*, nempe si Deus in homine inclinationem ad certos actus bonos directe producit, antequam ipse propriis actibus eam acquisivit, ut legitur aliquando in vitâ sanctorum.

Virtus supernaturalis a Deo infunditur. — Virtus supernaturalis autem per actus nostros nullo modo potest acquiri, sed a Deo debet infundi, unde dicitur infusa per se.

2. — Alia differentia est *quod virtus naturalis tantum* **inclinat potentiam** *ad producendos actus naturales moraliter bonos, et virtus supernaturalis* **elevat potentiam** *ad ordinem superiorem, nempe supernaturalem, ad producendos actus supernaturales.* Et revera:

Virtus naturalis solum inclinat potentiam, nam dans potentiæ facilitatem ad producendos actus suos, ei tamen non dat *posse operari.* Potentia enim absque ejusmodi virtute istos actus ex se solâ potest producere, licet non ita prompte et facile. Sic homo aliquando actus temperantiæ elicere potest, licet *virtutem* temperantiæ non possideat.

Virtus supernaturalis autem *dat potentiæ posse operari* connaturaliter opus supernaturale, quod potentia ex se solâ nullo modo posset producere. Unde:

3. — Præcipuum discrimen inter virtutes naturales et supernaturales illud est quod virtutes naturales dant facilitatem operandi, quod de virtutibus supernaturalibus affirmari nequit.

Virtutes naturales dant facilitatem operandi. — Facilitas operandi, de quâ hic agitur, Frater, illa est quæ virtutem aliquam reddit promptam ad proprios actus eliciendos quocumque in casu vel saltem in pluribus.

Cum vero virtutes acquisitæ repetitis actibus nec sine pugnâ comparentur, eo ipso minuunt, vel etiam penitus auferunt difficultates operandi, quæ ex concupiscentiâ vel ex pravâ consuetudine proveniunt [1], et virtutes sic acquisitæ redduntur promptæ ad actus suos eliciendum. Hinc clare apparet, uti supra diximus, virtutes acquisitas non necessarie esse connexas.

Virtutes supernaturales non dant facilitatem operandi. — Cum virtutes supernaturales cum gratiâ sanctificante puncto temporis infundantur, non auferunt impedimenta operandi quæ ex malis habitibus proveniunt. Licet enim peccator justificatus virtutes infusas cum gratiâ sanctificante accipiat, non tamen a malis inclinationibus eximitur, nam virtutes infusæ non auferunt naturales habitus pravos qui per exercitium virtutum contrariarum paulatim debilitantur. Dico *virtutes* sic *acquisitæ*, nam facilitas operandi tantum afficit virtutes naturales, quas unusquisque exercitio eorumdem actuum sibi acquisivit; nam, uti jam vidimus, virtutes acquisitæ non sunt necessario connexæ.

§ 2. — *De mutuo adjumento quod virtutes naturales et supernaturales sibi invicem præstant.*

455. — Licet virtutes naturales et supernaturales specifice sint distinctæ, sibi tamen invicem sunt adjumento in ordine præsente naturali. Et quidem:

a) Virtutes supernaturales adjumento sunt virtutibus naturalibus, nam, uti jam supra probavimus, per exercitium virtutum supernaturalium homo acquirere potest virtutes

(1) NOLDIN, in o. c. t. I, n. 20.

naturales, penitus tamen a virtutibus supernaturalibus distinctas.

b) Virtutes naturales adjumento sunt virtutibus supernaturalibus, nam hæ virtutes in ordine præsenti supernaturali *disponunt* hominem peccatorem et hominem justum ad actus supernaturales eliciendos.

" PECCATOR, orbatus gratiâ sanctificante, potest cum gratiâ actuali et ope habitûs acquisiti ponere actus supernaturales numero plures atque faciliores, et ita potest, per actus *de congruo* meritorios, citius atque convenientius se disponere ad justificationem.

JUSTUS pariter maximam utilitatem e virtutibus acquisitis haurire valet. Imprimis potest *per caritatem imperantem* actus virtutum acquisitarum elicitos ad finem supernaturalem ordinare, non tamquam *ex se* proportionatos, sed ex parte principii imperantis. Præterea justus, virtutibus acquisitis ornatus, facilius atque frequentius utitur virtutibus infusis [1]."

Recole insuper de hoc adjumento quid dixerimus, Frater, tractando de augmento extrinseco virtutum infusarum.

ART. IV. — De medio in virtutibus observando.

456. — Præcipua proprietas virtutum moralium est ut sit in medio. Proverbium est: *In medio virtus.* Scias igitur necesse est, Frater,— A.) quid sit medium,— B.) quotuplex sit, et— C.) quomodo determinetur.

A) **Quid sit medium.**— Medium est illud quod inter extrema versatur. In moralibus autem extrema sunt plus minusve excessus et defectus. Sic liberalitas in medio est inter prodigalitatem et avaritiam; fortitudo in medio est

(1) *Coll. Brug.* VI, p. 250, 251.

inter temeritatem et timiditatem, quia servat debitum modum inter excessum et defectum. " *Excipitur sola justitia*, cui solum opponitur vitium injustitiæ, quia in hâc materiâ uno eodemque actu contingit peccare per excessum et per defectum: eo ipso enim quod aliquis *infra* debitum reddit alteri, simul *ultra* debitum retinet sibi." [1]

B) **Quotuplex medium.**— Hoc medium considerari potest duplici modo, nempe ex parte subjecti et ex parte objecti. [2]

MEDIUM EX PARTE SUBJECTI seu ratione modi quo virtus exercetur. Sic, aliquis virtutem colens e medio deflectere potest, si temere, inopportune, immoderato conatu virtutem exercet. Porro omnes virtutes, etiam theologicæ, habent et exigunt hoc medium ex parte subjecti. Ad ipsa opera caritatis exercenda, necessarius est internus affectus, si plus nimio est vehemens, mentem perturbat, aut temere præcipitat; si vero nimium supprimitur, mens languescit.

MEDIUM EX PARTE OBJECTI CIRCA QUOD VIRTUS VERSATUR. In virtutibus consideratis quoad earum objectum materiale, duplex inveniri potest medium, nempe *medium rationis et medium rei.*

MEDIUM RATIONIS.— Si sola ratio medium illud determinat secundum prudentem æstimationem, consideratis personâ et circumstantiis, dicitur *medium rationis.* Omnes virtutes morales hoc medium necessarie habent, licet non sit idem omnibus virtutem possidentibus, et in diversis diversum esse possit; sic, quod uni in sumendo cibo conveniens est, in altero potest esse nimium aut parum.

MEDIUM REI.— Si autem medium constituitur per comparationem rei ad rem, sive per æqualitatem unius rei ad alteram, est *medium rei.*

Cum vero medium rei ex naturâ determinatâ constituatur pro omnibus, necessarie idem est. *Justitia sola* medium

(1) *Collat. Brug.* t. VI, p. 356.— (2) Cfr. NOLDIN o. c. I, n. 231.

rei habet, nam quid facere debeat, qui justitiam stricte servare intendit, non secundum prudentem æstimationem determinatur, sed ab ipsâ naturâ definitur: tantum scilicet quisque solvere tenetur, quantum debitum est.

C) **Quomodo stabiliendum est medium.**— Ad medium virtutis *mere naturalis* stabiliendum, sufficit sola ratio humana; sed ad medium virtutis supernaturalis determinandum, requiritur ratio elevata; id est ratio fide illustrata.

Manifestum autem est, Frater, adesse differentiam in modo exercendi virtutem naturalem et supernaturalem, puta in sumptione ciborum. Ratione humanâ, ait S. Thomas [1], regula statuitur ut non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum; secundum autem regulam legis divinæ, requiritur ut homo castiget corpus suum et in servitutem redigat per abstinentiam cibi et potûs et aliorum hujusmodi. Et sic de ceteris virtutibus moralibus.

Dein, finis ipse, ad quem virtutes naturales et supernaturales ordinantur, regulam exigit diversam. Virtutes enim naturales ordinant hominem in ordine ad res humanas, id est ordinis naturalis, ut sit vir bonus; virtutes autem supernaturales hominem ordinant ut bene se habeat ad hoc ut sit civis sanctorum et domesticus Dei. [2]

De hoc medio jam pluries sermo fuit, ubi de discretione in virtutibus observandâ tractabatur.

CAPUT II.

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS IN SPECIE.

457.—Quot sunt virtutes morales.— Magnus est virtutum moralium numerus. Quantus vero sit non potest determinari, sicuti determinatur numerus virtutum theologicarum.

(1) 1. 2. q. 63, a. 4. c.— (2) Cfr. S. Th. l. c.

Distinctio specifica. Quælibet enim virtus moralis versatur circa bonum honestum, creatum, et tot inveniuntur virtutes specifice diversæ quot sunt speciales rationes boni honesti circa quod versatur virtus. Omnes ad quatuor cardinales reduci possunt, vel tamquam partes integrantes, subjectivæ vel potentiales.

Partes integrantes alicujus virtutis vocantur hæc omnia quorum virtutis actus, ut perfectus omnibusque suis muneribus absolutus sit, opus habet.

Partes subjectivæ alicujus virtutis sunt veluti species in quas dividitur, seu partes quæ plene participant rationem illius virtutis.

Partes potentiales, seu adnexæ, eæ sunt quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus, nec habent totam rationem hujus virtutis, sed solum aliquid de ejus perfectione.

ART. I. — De virtutibus cardinalibus in genere.

458. — Licet hæc speciales rationes boni honesti sint multiplices, interim tamen numerantur quatuor principales, quæ dicuntur cardinales, ad quas ceteræ virtutes morales naturales et, proportione servatâ, etiam virtutes supernaturales, reducuntur, nempe prudentia, justitia, fortitudo et temperantia. Quorum meminit Scriptura Sacra [1], ubi loquens de sapientiâ divinâ dicit: *Sobrietatem et prudentiam docet, et justitiam, et virtutem, quibus utilius nihil est in vitâ hominibus.* Ibi enim nomine sobrietatis intelligitur *temperantia,* et nomine virtutis, *fortitudo.*

DIGNITAS HARUM VIRTUTUM. — Inter virtutes cardinales præstantior est *prudentia,* quia alias virtutes dirigit. Dein *justitia,* quia justitia tum subjectum tum objectum nobilius habet quam fortitudo et temperantia, quæ in appetitu sen-

(1) SAP. VIII, 7.

sitivo sunt et circa passiones versantur. *Fortitudo* præstantior est *temperantiâ,* quia difficilius est timorem mortis vincere, quod est functio fortitudinis, quam refrenare affectum delectationum gustûs et tactûs, ad quod ordinatur temperantia.

RATIO NOMINIS. — Varias ob causas quatuor supradictæ virtutes vocantur cardinales [1], præcipue tamen propter earum fundamentum atque stabilitatem, nam sicut ostium cardini, sic tota humana vita his quatuor virtutibus innititur. Et sicut cardo stabilis manet, licet ostium in eo vertatur, ita hæ quatuor virtutes stabiles sunt, ait Peraldi [2], " licet ea circa quæ versantur, scilicet ea quibus utendum est, sint mutabilia. Ex ipsis enim omnis moralis honestas oritur. *Prudentia* animam tenet in veritate utili, ne per ignorantiam, vel errorem, vel curiositatem ab eâ recedat. Temperantia tenet eam in necessitate, ne per superfluitatem vel diminutionem ab eâ recedat. Fortitudo tenet animam in quâdam æqualitate ne adversitas eam dejiciat. Justitia in proximi utilitate, ut ei non noceat: sed potius utilitati ejus intendat."

Quotuplici respectu virtutes cardinales considerari possunt. — Hæ quatuor virtutes sub triplici respectu considerari possunt, Frater, nempe:

1. — UT PROPRIETATES GENERALES quæ in omni virtute reperiri debent. Omnis enim virtus debet esse *prudens* in operando, ne erret per inconsiderationem, vel negligentiam; *justa,* ut præstet quod debet Deo, proximo et ipsi operanti; *fortis,* ut in bono constanter persistat nec ullis difficultatibus cedat; *temperans,* ut in omnibus medium servet et modum a ratione præscriptum non excedat.

2. — UT VIRTUTES GENERALES, seu ut quatuor genera vir-

(1) Cfr. PERALDI, *Summæ virtutum et vitiorum,* T. I. *De virtutibus cardin.* Coloniæ Agrippinæ, 1614. T. I. Tertia pars, tract. I, cap. I. — (2) L. c.

tutum, quæ alias virtutes morales sub se continent. Sic omnis virtus quæ efficit, ut operationes sint secundum rationem directæ, dicitur *prudentia;* omnis virtus quæ efficit ut operationes sint secundum debitum exactæ, dicitur *justitia;* omnis virtus quæ cohibet passiones, dicitur *temperantia;* omnis virtus quæ animum reddit firmum contra difficultates, dicitur *fortitudo.*

3. — UT VIRTUTES SPECIALES inter se et ab aliis distinctæ, quatenus nimirum earum objectum ad determinatam materiam restringitur, in quâ specialis honestas relucet [1]. Licet de variis virtutibus moralibus jam sæpe tractaverimus, ut v. g. quando sermo erat de moderatione passionum et de conformatione vitæ nostræ ad Christum: de virtutibus tamen cardinalibus et de iis quæ his sunt annexæ iterum breviter est agendum, ut meliori modo percipias, Frater, quomodo hæ virtutes, admirabili quidem modo, inserviant ut media ad finem nostrum attingendum.

MONITUM. — Hic agemus de virtutibus, nullâ ordinarie factâ distinctione, utrum sint naturales an supernaturales. Ex supra de virtutibus in genere dictis, facile tibi erit hoc determinare quod oporteat ut virtus de quâ agitur sit *supernaturalis,* et de facto inserviat ad finem in ordine præsenti supernaturali attingendum. Virtus supernaturalis enim ea est quæ ex ratione elevatâ et illustratâ lumine fidei et gratiæ, procedit ad dirigendos actus supernaturales ut media ad beatitudinem cœli.

(1) Cfr. LESSIUS, *De Justitiâ cæterisque virt. cardin.* Introductio.

Art. II. — De virtutibus cardinalibus in specie et de earumdem annexis.

§ I. — *De Prudentiâ et de virtutibus prudentiæ annexis.*

I. — De Prudentiâ.

459. — "Ut architectis nullum opus recte procedit sine lineâ et libellâ; ita nec nobis sine prudentiâ, ait Cardinalis Bona [1]. Hæc norma ceterarum virtutum, est recta ratio agendorum, oculus animæ et ars vivendi. Non potest esse jucunda vita a quâ absit prudentia. Hanc artem difficillimam esse omnes fatentur, sed et obscura est. Oritur ex eo difficultas, quod intra considerationis suæ ambitum res omnes tam universas quam singulares complectatur... Apparent quidem earum fastigia; sed latent fundamenta. Latet etiam divinum decretum de prospero vel infelici rerum eventu, unde fit ut paucorum sit ista virtus. Pauci possunt quid magis expediat in quovis negotio providere." Magnam igitur adhibe diligentiam, Frater, ut rite cognoscas 1. naturam prudentiæ, 2. ejus actus ac 3. vitia opposita et 4. media in prudentiâ proficiendi.

A) ***De naturâ prudentiæ.***

460. — **Quid est.** — Prudentia est virtus practica per quam et finis honestus præfigitur, et media ad hunc finem obtinendum congrua eliguntur; seu est recta ratio agendorum.

Objectum materiale. — Ex hâc definitione patet, Frater, prudentiam versari circa omnes et singulas actiones in particulari faciendas vel omittendas. Unde sequitur prudentiam esse ceterarum virtutum directivam et rectricem; dictat enim quo modo, quo tempore, quo loco, earum actus debeant exerceri.

(1) Opera omnia. *Manuductio* cap. xxii, n. 1, p. 30.

OBJECTUM vero FORMALE prudentiæ, sive ratio propter quam ratio judicat aliquid hic et nunc esse agendum vel omittendum, est honestas, quæ in eo relucet, quod omnes actiones deliberatæ secundum rectam rationem fiunt.

B) ***De actibus seu functionibus prudentiæ.***

461. — Prudentia primarie supponit, Frater, naturalem recte judicandi facultatem, et quoad prudentiam infusam insuper lumen fidei, quo perficitur et illuminatur recta ratio. Functiones autem seu actus prudentiæ numerantur tres : consultatio, judicium et imperium.

Consultatio. — Ipsa enim in primis inquirere debet media quæ necessaria sunt ad finem ut opus recte et honeste fiat.

Judicium. — Postea de inquisitorum applicatione decernere debet, id est judicare quid, quomodo, quo loco, quo tempore agendum sit secundum veritatem, ac tandem:

Imperium. — Executioni mandare hanc illamve actionem hic et nunc faciendam. Prudentia enim non sistit in nudâ cognitione agibilium in ordine ad finem, sed ulterius tendit in ipsam operationem.

Unde facile tibi est, Frater, judicare

C) **De vitiis prudentiæ oppositis.**

462. — Quamvis omne vitium aliquo sensu prudentiæ opponatur, quatenus cum eâ omnis virtus moralis arctâ quâdam conjunctione annexa est, nonnulla tamen vitia, Frater, prudentiæ specialiter adversantur, et quidem alia per defectum, alia vero per excessum.

1° PER DEFECTUM, prudentiæ opponitur *imprudentia*, quæ quatuor partibus subdividitur, nempe in præcipitationem, in inconsiderationem, in inconstantiam et in negligentiam.

Præcipitatio, vitium est quo statim, sine prævia deliberatione, opus suscipitur; " dum nempe intendens finem aliquem statim opus aggreditur, non præhabitâ sufficienti consideratione de negotii naturâ et circumstantiis, de necessariis vel conducentibus mediis exequendi, de cavendis vel removendis

impedimentis et difficultatibus. Eadem præcipitatio præcipue et frequentissime contra prudentiam peccat per linguam, dum scilicet quis nullâ habitâ ratione, vel consideratione rerum, personarum, temporis, loci, modi, vel aliarum circumstantiarum statim profert, aut effutit, quod passio, vel inclinatio, aut loquacitas suggerit [1]."

Inconsideratio, quâ omittitur attenta inspectio rei, de quâ judicandum est, et circumstantiarum ejus. Inconsideratio cum præcipitatione ferme coincidit.

Inconstantia, quâ sine ullâ aut certe sine justâ causâ mutatur sententia lata.

Negligentia, quâ res deliberata et determinata opportuno tempore non mandatur executioni.

Uti vides, Frater, vitia quæ fiunt per defectum, habent quasi manifestam cum prudentiâ contrarietatem.

2° PER EXCESSUM.— Vitia per excessum prudentiæ opposita, sunt potius vitia quæ falsam quamdam speciem sive apparentiam prudentiæ habent. Recensentur quatuor, nempe: Prudentia carnis, astutia, sollicitudo temporalium, sollicitudo futurorum.

1.— *Prudentia carnis*, quæ curat et providet ea quæ sunt carnis, id est, quæ depravatæ hominis naturæ sunt blanda et grata, omnia referens ad se vel ad sua commoda. Illa est prudentia quam S. Paulus [2] dicit esse inimicam Deo, quia in bonis corporis finem ultimum constituit.

2.— *Astutia* sumi potest sensu lato et sensu stricto. Sensu lato, aliquando accipitur in bonam partem: sic in Sacrâ Scripturâ legitur [3]: *Et detur parvulis astutia* (id est circumspectio) *ne facile decipiantur*. Sed hæc acceptatio est impropria. Sensu stricto, astutia suâ significatione importat aliquod malum, et est peccatum, quo quis ad finem aliquem,

(1) S. NEUDECKER. *Schola relig.* T. II, cap. XII, § I, n. 8.— (2) ROM. VIII, 6. 8.— (3) PROV. I, 4.

sive bonum sive malum assequendum falsis et simulatis mediis utitur.

Si hoc peccatum, Frater, committitur verbis, dicitur *dolus*; si factis, vocatur *fraus*.

3.— *Sollicitudo temporalium*. Moderata sollicitudo de temporalibus non est improbanda, Frater: sed nimia animi occupatio in acquirendis vel conservandis rebus temporalibus, opponitur prudentiæ per excessum. Hoc fieri potest triplici modo: primo, si temporalia quæruntur ut finis, præferendo ea spiritualibus. Dein, si superfluum studium adhibetur in illis quærendis vel conservandis; demum si est adjunctus timor et anxietas, quâ timet aliquis ne faciendo quod facere debet, necessaria sibi deficiant. Monet Sanctus Franciscus suos in Regulâ [1], ut caveant Fratres "a curâ et sollicitudine hujus sæculi", per quam fit, ut (Fratres) contra omnem statûs sui decentiam in suum, vel aliorum commodum, negotiis sæcularibus implicentur, et quodammodo in mundum, cui valedixerant, revertantur [2].

4.— *Sollicitudo futurorum*. Moderata et tempore opportuna sollicitudo etiam in futurum non interdicitur, Frater, quin potius in sacris litteris illa nobis commendatur [3]. Non vult enim Dominus ut omnia huic vitæ necessaria proveniant hominibus absque labore et curâ, quia hoc foret iis otii et multorum malorum occasio, ideoque aliquam ab eis requirit curam et sollicitudinem, sed moderatam. Sed prohibetur sollicitudo inordinata, cujusmodi est sollicitudo avarorum et gentilium. Sollicitudo futurorum, de quâ hic agitur, est ergo nimia occupatio circa ea, quæ futuro tempore præsertim vitæ necessaria sunt. Hanc intempestivam sollicitudinem prohibet Christus [4] his verbis: *Nolite solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. et sufficit diei malitia sua*, id est: sufficit afflictio quam adfert sollicitudo cuilibet diei correspondens, ita ut non oporteat eam accer-

(1) Cap. X.— (2) ALB. a. BULS. § 181.— (3) GEN. XLIV, PROV. VI, 6, et seq.— (4) MATTH. VI, 34.

sere ex diebus futuris. Quare Apostolus dicit [1]: *nihil solliciti sitis*, id est, de nullâ re quæ vobis desit, sitis solliciti cum anxietate.

463.— De mediis in prudentiâ proficiendi.— Varia subsidia adhibere potes, Frater, ad veram prudentiam acquirendam, sed præsertim: *orationem, moderationem passionum, meditationem* et *experientiam.*

1.— *Oratio.* Prudentia in primis obtinetur orando: *da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam* [2]. Dominus enim prudentiam suum donum esse declaravit, dicens [3]: *Meum est consilium, et æquitas; mea est prudentia.— Cum ignoremus,* ait Scriptura [4], *quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te, Domine Deus.*

464.— 2. *Moderatio passionum.* Vir prudens nihil aggreditur, quamdiu aliquâ perturbatione agitatur: non enim potest verum et honestum discernere concussa mens, et pravæ affectionis præstigiis delusa [5]. Passiones immoderatas, præsertim quæ ad sensuum oblectationes inclinant, subjectas tenere ergo oportet, Frater, ne mentem obnubilent eamque impediant ab attentâ et sincerâ consideratione motivorum rationi consentaneorum.

3. — *Meditatio.* — Prudens nihil temere agit. Meditando, legendo, audiendo prudentiam addiscit. "Spectat ad prudentem rem denudare et acute introspicere, sine fuco et integumentis quæ decipere incautos solent. Sepone pecuniam, famam, dignitatem: intus rem ipsam scrutare: quære quid sit, non quid vocetur. Stultum est, simulacris et umbris falli. Tunc debes veluti ex speculâ quidquid evenire potest explorare, ne stultum illud quandoque dicendum sit: Non putaram." [6]. Quare, Frater, sine consilio nihil est facien-

(1) PHILIP. IV. 6. — (2) SAP. IX, 4. — (3) PROV. VIII, 14. — (4) II PARAL. XX, 12.— (5) Card. BONA. *Manuductio.* cap. XXII, n. 3. — (6) Card. BONA. l. c.

dum: plus vident oculi quam oculus. Quare Sapiens [1] docet: *Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis.*

4. — *Experientia.* Prudentia adhuc obtinetur exercendo, sive experiendo, et quidem cum reflexione, quem effectum habuerint hæc media, quem alia a se vel ab aliis adhibita. Optimus enim magister est magister usus. [2]

II. — De partibus prudentiæ annexis.

465. — A) **De partibus integrantibus.** — Conditiones requisitæ ut actus prudentiæ sit perfectus, recensentur octo; *memoria, intelligentia, docilitas, sollertia, ratio, providentia, circumspectio, cautio.*

1° Per *memoriam* præteritorum, hic intelligitur Frater, recordatio eorum quæ aliquando legimus, vidimus, aut aliter percepimus: ex quibus sæpe possumus cognoscere quid in negotio aliquo occurrente sit agendum.

2° *Intelligentia* præsentium, est notitia principiorum moralium, quæ plurimum conducit ad bene judicandum utrumne, hic et nunc, aliquid sit licitum an illicitum.

3° *Docilitas*, est promptitudo acquiescendi sententiis prudentium et expertorum; dum nempe libenter requirimus ac suscipimus consilia et institutionem aliorum circa illa quæ occurrunt agenda.

4° *Sollertia*, est facilitas ad inveniendum per seipsum, absque aliorum instructione, cur aliquid sit bonum et faciendum vel non.

5° *Ratio*, est facilitas ratiocinandi, conferens nempe unum cum alio et prompte colligens quod exinde sequitur.

6° *Providentia*, est consideratio futurorum eventuum qui ex actione sequi possunt, et quos prudentia debet attendere ut recte de præsenti actu judicet.

---

(1) Eccli. xxxii, 24. — (2) Fr. Neumayer, S. J. *Idea theologicæ asceticæ.* cap. iii, art. 5, § 2 Parisiis, 1893, p. 110.

7° *Circumspectio*, est attentio ad circumstantias operis, ut loci, temporis, etc., ne aliqua ex eis actionem de se bonam inquinet.

8° *Cautio*, est cura et sollicitudo in vitandis impedimentis, ne quis v. g. decipiatur amplectendo aliquid tamquam bonum, quod tantum habet speciem boni.

Scito tamen, Frater, prudentiam non necessarie requirere omnes prædictas facultates. Aliquis enim potest habere prudentiam sine illis omnibus, quamvis tamen prudentia in tali homine non tam perfecte et tam frequenter actus suos exerceat sicuti in homine docto.

466. — B) **Partes subjectivæ prudentiæ.** — Partes quæ tamquam species sub prudentiâ continentur, sunt duæ: *prudentia privata* (personalis) et *prudentia regitiva*.

1. — *Prudentia privata*, illa est quâ aliquis regit seipsum. Hæc prudentia non dividitur in alias species.

2. — *Prudentia regitiva*, illa est quâ aliquis regit alios seu multitudinem. Hæc distinguitur in *œconomicam*, in *politicam* et in *militarem*.

Prudentia œconomica, seu illa quâ regitur familia, filii bene educantur, bona conservantur et augentur.

Prudentia politica, seu illa quâ regitur societas hominum, sub iisdem legibus viventium, ejusque bonum commune quæritur.

Prudentia militaris, seu illa quâ diriguntur milites ad hostium impetus prudenter repellendos, et ad conservandam aut reparandam publicam tranquillitatem.

467. — C) **Partes potentiales prudentiæ.** — Virtutes prudentiæ adjunctæ, quæ ad aliquos secundarios actus prudentiæ ordinantur, assignantur tres, nempe: eubulia, synesis quæ ab aliis synderesis vocatur, et gnome.

1. — *Eubulia*, est habitus inveniendi bonum consilium in rebus ambiguis et perplexis.

2. — *Synesis*, est habitus ferendi rectum judicium circa operationes particulares, secundum leges communes.

3. — *Gnome*, est habitus ferendi rectum judicium in particularibus, in quibus ob particularia adjuncta a communi lege facienda est exceptio. Sic v. g. est lex aliqua quæ decernit gladium depositum esse reddendum depositori poscenti; nihilominus, si depositor fuerit patriæ invasor, per gnomen judicabitur ipsi non esse reddendum depositum. Gnome ergo dirigit Epikeiam.

CONCLUSIO. — Declaratâ jam virtutis prudentiæ essentiâ, explicatisque omnibus illius partibus non substantialibus, vitiisque prudentiæ oppositis, jam videre potes, Frater, quanti momenti ad christianæ et religiosæ perfectionis adeptionem prudentia sit: siquidem, absque eâ, nulla omnino virtus subsistere potest, et ultimum complementum seu perfectio virtutum omnium dici potest; illa etenim cum omnibus ad operandum concurrere, ac omnes in actuum suorum exercitio adjuvare debet [1]. S. Ambrosius merito prudentiam limpido fonti comparat: sicut enim is aquarum suarum abundantiâ plantis nutrimentum, et floribus decorem impertitur; sic prudentia consiliorum suorum puritate, et determinationum suarum sapientiâ omnibus virtutum moralium floribus elargitur, quidquid decori pretiosique demum continent. "Primus officii fons est prudentia, ait S. Doctor [2], qui tamen fons et in virtutes derivatur ceteras." [3].

§ II. — *De justitiâ et de virtutibus justitiæ annexis.*

I. — De Justitiâ.

468. — Inter virtutes cardinales, secundum locum obtinet justitia. Et merito quidem: "Justitia suprema virtus est, aliis nata non sibi, quidquid habet transfundit in proximos, nihil petens ex se, nisi usum sui. Hæc homines a mutuis

(1) S. Th. 2. 2. q. 47, a. 5 ad 2.— (2) L. I Off. c. XXVII. — (3) SCARAMELLI, *Directorium asceticum*. Tract. III, art. I, cap. II.

injuriis avertit, et mundum universum in pace constituit: Hæc tacita quædam naturæ conventio est, et vinculum societatis humanæ, nec quidquam sine illâ laudabile esse potest [1]."

Ut hanc præclaram virtutem accurate addiscas, agemus *a)* de ejus naturâ et *b)* de mediis ad eam adipiscendam. De peccatis justitiæ oppositis agemus tractando de variis ejus partibus.

A) ***De naturâ justitiæ.***

469.— Quid est. — Justitia, Frater, apud auctores sacros multiplicem habet significationem: sic

a) Complexum omnium virtutum sæpe designat. Hinc S. Joseph dicitur justus in Scripturâ Sacrâ [2], quia videlicet omnibus virtutibus præditus erat.

b) Quandoque significat quemlibet virtutis actum. Hoc sensu loquitur Dominus in Evangelio dicens [3]: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus.*

c) Cum autem virtutes christianæ in ipsâ justificatione infundantur, justitia sumitur etiam pro ipsâ justificatione: *credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.* [4]

d) Tandem justitia designat specialem virtutem, quæ reddit alteri jus suum.

Definitio. — Quatenus est virtus specialis, definitur justitia virtus moralis quæ hominem inclinat ad reddendum unicuique jus suum, ad æqualitatem. Uti vides, Frater, justitia hominem ordinat ad alterum, dum ceteræ virtutes morales hominem ordinant ad seipsum.

OBJECTUM MATERIALE justitiæ est igitur, Frater, id omne quod alteri ex proprio jure debetur.

OBJECTUM FORMALE autem est naturalis honestas, quæ in eo cernitur, quod unicuique redditur quod ei debetur:

(1) Card. BONA, op. c. l. c. cap. 23.—(2) MATTH. I, 19.— (3) MATTH. VI, 1. — (4) GEN. XV. 6.— ROM. IV. 3.

justitia enim propter honestatem naturalem sibi insitam eo intendit ut æqualitas statuatur inter jus unius et debitum alterius. Unde facile videre potes, quando homo peccet contra justitiam.

B) ***De mediis ad justitiam adipiscendam.***

470. — Varia adhiberi possunt adjumenta ad justitiam adipiscendam, sed præsertim hæc tria : 1. *Cor a rerum terrenarum pecuniarumque cupiditate liberum servare;* 2. ab exiguis etiam injustitiis cavere, ac demum 3. circa obligationes justitiæ seipsum exacte discutere.

PRIMUM ADJUMENTUM. — *Cor a rerum terrenarum pecuniarumque cupiditate liberum servare.* "Cordi nostro ab ipsâ naturâ "est justitia quædam insita, inditaque æqui distributio," ait S. Basilius [1]. At inordinatus hic caducorum appetitus aurique cupido præclarum illud lumen obscurat, piam illam juxta recti normam operandi inclinationem evertit, nosque adeo in transversum agit, ut injusti tandem rerum alienarum possessores fiamus. Unde merito Ecclesiasticus [2] : *nihil est iniquius quam amare pecuniam.* Quicumque igitur verus justitiæ sectator esse desiderat, hunc mentem a rebus terrenis pecuniisque servare liberam ac a divitiis accumulandis alienum esse oportet [3]."

Seraphicus Pater Fratribus suis omnem etiam denariorum et pecuniæ usum in Regula [4] interdixit, et hoc præcipue ad terrenarum rerum affectum e cordibus fratrum suorum penitus evellendum.

SECUNDUM ADJUMENTUM. — *Ab exiguis etiam injustitiis cavere.— Qui spernit modica paulatim decidet* [5], id est in grandia nempe errata ruet, siquidem ipse Redemptor nos edocet [6] : *Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelis est ; et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est.*

(1) Homil. XII in princip. Proverb. P. G. t. 31, col. 402. et seq.— (2) ECCLI. X, 10. — (3) SCARAMELLI op. l. c. cap. III. — (4) cap. IV. — (5) ECCLI. XIX, 1. — (6) LUC. XVI, 10.

TERTIUM ADJUMENTUM. — *Circa obligationes justitiæ conscientiam exacte excutere.* Subsidium hoc, Frater, universale est; interea tamen ad justitiæ prorsus incorruptæ consecutionem est peculiare [1]. Audi S. Basilium [2]: "quoniam justitiæ habitus est qui pro dignitate cuique suum tribuit; difficilis hæc est intenventu, atque cognitu: partim quod deficiente prudentiâ, non cuique pateat quid æquum sit; partim quod animo affectibus humanis occupato, rectum obscuretur... Quoniam ex ipsius Salomonis sententiâ cogitationes justorum judicia sunt: viro sapienti omnino satagendum erit, intra cordis arcana tribunal constituere, rectaque facere judicia, mentem quoque in trutinâ suspendere ad ea, quæ recta sunt."

Necessitas hæc subsidia adhibendi, clarius tibi apparebit, Frater, agendo de variis justitiæ partibus.

II. — De partibus justitiæ annexis.

471. — A) **Partes integrantes.** — Ad perfectam justitiam habendam, duo concurrere debent elementa integrantia: facere bonum et declinare a malo, id est facere justum seu reddere debitum, et vitare injustum seu debitum non auferre. Ratio, ob quam ut partes integrales justitiæ ponantur duo elementa, quæ in omnibus virtutibus reperiuntur, ex peculiari naturâ justitiæ desumenda est, aiunt theologi [3]. Hoc enim proprium habet justitia quod duplici modo observari potest et debet, per *actum negativum* (non auferre alienum) et per *actum positivum* (addere debitum), adeo ut ille etiam dicatur justus, qui non aufert alienum. Econtra, aliæ virtutes uno tantum modo, per actus scilicet positivos ad normam temperantiæ exactos observari possunt: neque enim is, qui non comedit, dicitur temperans. Jam vero per actus justitiæ

(1) SCARAMELLI l. c. citat S. Basil. — (2) Homil. XII in princip. Proverbiorum. *ibid.*— (3) H. NOLDIN S. J. *De principiis Theologiæ moralis* n. 247. Æniponte, 1905.

negativos *declinamus a malo, per actus autem positivos facimus bonum.*

472. — B) **Partes subjectivæ justitiæ.** — Totuplex datur justitia, quotuplex est ordo ubi poni potest æqualitas. Triplex autem est hujusmodi ordo in communitate. Unusquisque enim civis ordinatur tum ad alium civem, tum ad totam communitatem. Datur igitur primum *justitia particularis*, quæ civem ad civem, et *justitia generalis*, quæ civem ad communitatem ordinat.

Justitia particularis subdividitur in duas partes, quia duplex est ordo unius ad alterum, nempe partis ad partem et totius ad partem. Unde justitia particularis subdividitur in commutativam et distributivam. Ex quo fit ut tres sint species justitiæ, nempe commutativa, distributiva et legalis (seu generalis) [1]; cum hæc materia directe ad theologiam spectet, pauca tantum de hâc triplici specie justitiæ dicemus.

473. — 1° De Justitia commutativa. — **Quid est.** Justitia commutativa est virtus inclinans privatum ut tribuat privato ad æqualitatem quod ei ex jure debetur. Hæc justitia igitur servat jus stricte dictum.

Munus justitiæ commutativæ est nemini damnum inferre, verbo, consilio, facto, in bonis, in honore, in corpore.

Peccata justitiæ commutativæ opposita sunt omnes actus quibus violatur jus alterius, ut furtum, damnificatio, detrectatio, etc. Justitia commutativa, si violata est, obligat ad restitutionem.

474. — 2° De justitia distributiva. — Justitia distributiva illa est, quâ princeps tribuit civibus, quod eis ex jure debetur, et versatur igitur in distribuendo inter cives bona socialia secundum cujusque merita. En præcipuos actus ejus :

(1) Fr. Timotheus, *Theol. Moral.* t. II, p. 198.

Actus justitiæ distributivæ a) in superioribus 1) juxta necessitatem aut alios titulos proportionem certam exigentes, communia bona distribuere. 2) juxta quantitatem delicti et delinquentis qualitatem, pœnam infligere.—*b) In subditis*, accipere munera et onera et pœnas secundum proportionem.

Peccata huic virtuti opposita. 1) Distributio injusta officiorum et beneficiorum, 2) impositio injusta onerum, 3) impositio injusta aut nimis gravis pœnæ pro delictis.

475.— 3° De justitia legali.— **Quid est.** Justitia legalis illa est, quâ tribuitur communitati, quod ei debetur ad procurandum bonum commune.

Dicitur *legalis*, non quia agit conformiter ad leges, cum hoc sit cuilibet justitiæ commune; sed quia attendit boni communis promotionem per legum observantiam, et ideo vocatur hæc justitia in religiosis ordinibus *observantia regularis*.

Actus.— Actus justitiæ legalis alii sunt in superioribus, alii vero in inferioribus.

a) In superioribus: Superior, cum sit communitatis ejusque legum custos, debet:

1) *Zelare pro legibus*, ut observentur juxta mentem legislatoris. Merito igitur Seraphicus Pater [1] de observantiâ Regulæ agens, dicit: "Generalis minister et omnes alii ministri et custodes per obedientiam teneantur, in istis verbis non addere vel minuere."

2) *Justa subditis præcipere*, nihil vero quod sit contrarium animæ vel regulæ. [2]

3) *Bene gesta præmio afficere et delicta punire.* Quare S. Franciscus rogat ministros [3] "ut moneant fratres suos, et humiliter et caritative corrigant eos."

4) *Subditorum commodis prospicere, pericula aliaque mala arcere.* Quapropter, Frater, Regula ipsa [4] præcipit ut "pro necessitatibus infirmorum et aliis fratribus induendis, per

(1) Testam.—(2) Reg. S. Francisci c. x.—(3) Reg. cap. x.—(4) C. iv.

amicos spirituales, ministri et custodes sollicitam curam gerant, secundum loca, et tempora, et frigidas regiones, sicut necessitati viderint expedire."

b) IN SUBDITIS:

1. *Legibus observantiam præstare:* "Fratres qui sunt subditi, inquit S. P. Franciscus [1], recordentur, quod propter Deum abnegaverunt proprias voluntates. Unde firmiter præcipio eis, ut obediant suis ministris in omnibus quæ promiserunt Domino observare."

2. *Concordiam cum aliis servare.* Hunc actum exercere debent omnes ejusdem ordinis alumni, sed præsertim tamen fratres ejusdem communitatis religiosi. Vita enim religiosa vita sanctissima est, sanctitatem amat, honestatem vitæ et morum ex ipsâ suâ naturâ quærit.

3. *Neminem lædere. Alter alterius onera portate,* ait Apostolus [2], *et sic adimplebitis legem Christi,* majora autem onera in societate sunt defectus quibus alia membra aliis quasi intolerabilia redduntur. Oportet igitur ut unus alterius agrestes mores ferat, ut legem Christi adimpleat. [3]

4. *Commune bonum procurare et proprio anteponere,* laborando de laboritio juxta spiritum societatis. [4]

Peccata huic justitiæ opposita facile inveniuntur; sunt enim actus oppositi actibus justitiæ legali.

476.— Partes potentiales justitiæ.— Virtutes quæ cum justitiâ id habent commune quod respiciunt aliquod debitum alteri reddendum, assignantur sequentes: 1) religio, 2) pœnitentia, 3) pietas, 4) observantia, 5) obedientia, 6) gratitudo, 7) amicitia, 8) affabilitas, 9) misericordia, 10) simplicitas, 11) veracitas, 12) liberalitas. A perfectâ autem ratione justitiæ supradictæ virtutes deficiunt, vel quia, ut gratitudo, amicitia, etc; non respiciunt debitum; vel quia,

(1) Regula cap. X.— (2) GAL. VI, 2.— (3) Cfr. n. 423 seq.— (4) Cfr. *De labore manuali et de studiis.* n. 314. seq.

ut religio, pietas, observantia, obedientia respiciunt debitum. Tam magnum est, ut reddi ad æqualitatem non possit.

477.— 1. De religione.

Quanta virtutis religionis nobilitas sit, levi brachio argui potest ex eo quod S. Thomas docet: eam scilicet, etsi sublimi virtutum theologicarum choro non adnumeratur, inter virtutes morales tamen, tamquam omnium illustrissimam præclarissimamque, primum omnino locum occupare [1].

Quid est? — Religio est virtus, quâ Deo tamquam omnium creatori et Domino debitum cultum exhibemus.

a) **Actus religionis:**

1) Alii sunt, saltem principaliter, *interiores*, ut *devotio* et *oratio*.

2) Alii, saltem principaliter, *exteriores*, quibus *a)* vel ipsum corpus ad Deum honorandum exhibetur: *adoratio*; *b)* vel aliquid Deo offertur: *sacrificium, oblationes, decimæ, votum*.

c) vel aliquid divinum assumitur, quod est sacramentum: *Usus sacramentorum*, aut *nomen divinum:* juramentum, adjuratio et laudes divinæ.

Quâ enumeratione comprehenditur et *sanctificatio festorum*, quæ ex diversis religionis officiis consurgit [2].

Virtus religionis insuper actus aliarum virtutum tam theologicarum quam moralium, quatenus idonei sunt ad Deum colendum, in exercitium cultûs assumere potest et in finem suum dirigere. Hi actus sunt actus imperati a virtute religionis. Hoc præsertim in religiosis est facillimum, quorum tota vita Deo dicata est.

Actus religionis proprii seu eliciti nunc breviter explicandi sunt.

478.— 1. Devotio.— Nomen devotionis multipliciter accipitur: Primo significat specialem actum religionis, et sic

(1) S. Th. 2. 2. q. 81, a. 5 et 6. apud Scaramelli op. cit. l. c. Tract. III, art. 5.— (2) S. Thomas. 2. 2. q. 81. a. 2 a. 6 apud Dignant, de virtute religionis, p. 7. et seq.

est interna quædam sui ad cultum divinum oblatio et traditio.

Insuper et quidem communiter accipitur non pro ipso actu, sed pro piâ quâdam affectione, sanctâque inclinatione, et promptitudine ad ea cuncta, quæ pro cultu et honore divino faciunt.

Tertio sumitur interdum pro spirituali lætitiâ ac suavitate quæ, uti jam vidimus [1], actus devotionis comitari solet.

Tandem quarto, translatâ significatione ab actu ad materiam, interdum *devotiones* dicuntur varia religionis aut etiam duliæ exercitia quibus Deo et sanctis cultum exhibemus [2].

Devotionis causa et media.— Quamvis devotionis causa potissima Spiritus Sanctus sit intellectum illuminans et affectum inflammans; attamen etiam ex parte nostrâ plurimum fovitur præsertim ex consideratione divinorum attributorum, ejusdem beneficiorum, in primis creationis, conservationis, gubernationis, redemptionis, vocationis et providentiæ. Vix enim possibile est, quin ista sæpius et bene considerans, non pie afficiatur ad omnem cultum, honorem et obsequium tali et tanto Deo præstandum [3].

479. — 2. ORATIO, de quâ egimus supra [4].

480. — 3. ADORATIO CORPORALIS. 1. **Quid est?**— Adoratio, latiore sensu accepta, est actus quo testamur alterius excellentiam et nostram erga eum subjectionem, et hoc sensu in S. Scripturâ etiam angeli et homines adorari dicuntur [5]. Adoratio, stricte accepta, est actus externus religionis, quo testamur supremam Dei excellentiam et dominium nostramque perfectam ab eo dependentiam et subjectionem.

Conditiones requisitæ.— Ad adorationem corporalem, præter actus mentis de honestate submissionis nostræ ad agni-

(1) Cfr. n. 190, seq.— (2) Cfr. *De devotionibus franciscalibus*, n. 199 seq.— (3) P. S. NEUDECKER. op. cit. Pars. II, cap. XIII, § 1, n. 10.— (4) Cfr. *De oratione mentali*, n. 13 et seq. *De oratione*, n. 182 et seq.— (5) Gen. XVIII, 2, III Reg. I. 16.

tam Dei excellentiam, et actus voluntatis seu imperium se ita Deo submittendi, requiritur adhuc testificatio externa submissionis aliquo corporis actu.

Varii adorationis actus.— Inter hos actus seu motus, qui convenienter naturæ, ad propriæ submissionis et divinæ excellentiæ agnitionem testificandum adhibiti et instituti sunt, invenimus *prostrationem* et *genuflexionem, manuum junctionem* aut *expansionem, oculorum elevationem* [1].

4.— SACRIFICIUM, est oblatio Deo facta rei substantialis, per ejusdem realem vel moralem æquivalentem destructionem legitime instituta, ad agnoscendum Dei supremum dominium, et, in statu lapso, ad profitendam divinam justitiam, propriumque reatum.

Sacrificia plura et varia erant in lege veteri, quæ per legem novam abolita, in uno tremendo sacrificio coadunata existunt; quamvis etiam in lege novâ quædam adhuc rationem sacrificii habeant, ut dum oleum in lampade coram Sanctissimo, cerei in altari, et thus in igne consumuntur in cultum et honorem majestatis divinæ [2].

481.— 5. OBLATIO, prout est actus religionis, est donum rei sensibilis quod a fidelibus in templo ad altare, vel cippis ad cultum et honorem Dei offertur.

Inter oblationes numerantur *primitiæ*, id est primi fructus agrorum, vinearum, arborum, etc., qui ad cultum et honorem Dei, tamquam primi principii, et largitoris omnium fructuum, in signum gratitudinis et nostræ subjectionis offeruntur. Huc etiam pertinent primi partus animalium ad eumdem finem oblati, quamvis alias potius *primogenita* vocentur [3].

482.— 6. DECIMÆ, id est, decima pars omnium fructuum, juste acquisitorum, quæ Deo in recognitionem universalis sui dominii debita, quotannis ministris Ecclesiæ solvitur.

(1) Cfr. DIGNANT. op. cit. p. 78.— (2) P. S. NEUDECKER. l. c. n. 11.— (3) P. S. NEUDECKER. l. c. n. 13.

483. — 7. VOTUM, est promissio Deo facta de bono meliori. De hoc religionis actu in tertiâ hujus operis parte agetur.

484. — 8. JURAMENTUM, actus est religionis quo, justâ ex causâ, invocatur divinum nomen in testimonium veritatis.

485. — 9. ADJURATIO, est actio, quâ aliquis inducitur ad rem faciendam vel omittendam invocatione Dei aut rei sacræ. Adjuratio, Frater, *actus est religionis;* adjuratione enim profitemur tantam esse Dei auctoritatem vel bonitatem, ut quilibet, vix audito Dei nomine, statim inducatur ad præstandum quod per nomen Dei ab eo exigitur, id quod cedit in honorem Dei. — Adjurari possunt Deus vel Christus, — Virgo Maria, angeli, sancti, — homines viatores, ut si subditus adjurat superiorem, ut amore Dei aliquid præstet, imo dæmones. Modus Deum adjurandi fit deprecative, id est precibus, et obsecratio vocatur. Modus autem adjurandi dæmones est imperativus.

486. — 10. LAUS DIVINA, actus religionis præstantissimus est quo explicite externam Dei gloriam operamur, Deum nempe propter infinitas suas perfectiones ejusque mirabilia opera laudando hymnis, psalmis, canticis spiritualibus, aliisve verbis et præconiis.

Laus divina sensu lato ad orationem reducitur [1].

487. — 11. OBSERVATIO FESTORUM. — Inter actus divini cultûs invenitur observantia festorum, quæ est quoddam sociale religionis exercitium, et duplicem obligationem importat abstinendi ab operibus servilibus et assistendi SS. Sacrificio Missæ. "Conjuncta cum religione quies sevocat hominem a laboribus negotiisque vitæ quotidianæ, ut ad cogitanda revocet bona cœlestia, tribuendumque cultum Numini æterno justum ac debitum." [2]

488. — *a)* **Peccata contra religionem.** — Virtus religionis lædi potest per excessum et per defectum. Peccata contra

(1) Cfr. n. 134. — (2) LEO P. P. XIII. Encycl. *Rerum novarum.*

religionem I. — **per excessum** commissa, proprio nomine *superstitio* nuncupantur, quæ est *cultus vitiosus* veri vel falsi numinis.

Dupliciter cultus divinus potest esse vitiosus, quando aliquid colitur ut Deus, quod Deus non est, quod fit per *idololatriam, divinationem* et *vanam observantiam,* ad quam reducuntur *magia* et maleficium ; quando Deus modo indebito colitur.

II. — **Per defectum.** Peccata contra religionem, per defectum commissa, nomine *irreligiositatis* significantur. Irreligiositas, hoc sensu accepta, est actus quo Deus irreverentiâ et injuriâ afficitur, quod fieri potest *tentatione Dei, sacrilegio* et *simoniâ.*

1. — CULTUS INDEBITUS, est superstitio quæ committitur *a)* si in cultu veri Dei aliquid falsi vel mendacii continetur, v. g. falsas reliquias ad venerationem exponere ; miraculum fingere ad Deum glorificandum ; *b)* si Deus contra morem Ecclesiæ colitur aliquâ re superfluâ et inutili ; v. g. per novos cultus novasque devotiones, quæ, etsi nihil incongrui continent, absque tamen Ecclesiæ approbatione fidelibus proponuntur et inter eos propagantur.

2. — IDOLOLATRIA, est superstitio, quâ cultus divinus exhibetur creaturæ, sive hæc est res animata, sive inanimata, sive tandem ipse dæmon.

3. — DIVINATIO, est superstitio, quâ invocatur dæmon ad res occultas ejus ope cognoscendas.

4. — VANA OBSERVANTIA, quæ est pariter superstitionis species, quâ adhibentur media ad aliquem effectum obtinendum quæ neque ex suâ naturâ, neque ex institutione divinâ aut ecclesiasticâ vim habent. Si media adhibentur ope dæmonis ad mira per causas occultas operanda, hæc ars vocatur magia : si vero adhibentur ad noxam alteri inferendam, nominatur maleficium seu veneficium.

5. — TENTATIO DEI, quæ est dictum vel factum, quo quis explorat num Deus aliquam perfectionem habeat vel exerceat, v. g. omnipotentiam, scientiam, justitiam, etc.

Per explorationem seu experimentum intelligitur, Frater, omne extraordinarium opus, quod exigit a Deo auxilium supra communem rerum ordinem : quæ tentatio Dei expresse et directe, vel tacite et interpretative fieri potest.

Expresse, si quis v. g. directâ intentione e turri præcipitare seipsum vel in aliud evidens periculum vitæ conjicere se vult, ad experiendum utrum Deus ipsum a morte liberare possit, an eum perire sinat.

Tacite, si quis non intendit Deum tentare, aliqua tamen facit aut omittit, quod ex se miraculum poscit ; v. g. si quis graviter ægrotans, prætermissis mediis naturalibus, a solo Deo sanitatem exspectat. Attamen. Frater, non est tentatio Dei. si quis, ex *justâ causâ*, a solo Deo aliquem effectum exspectat. Justa autem causa est divina inspiratio, necessitas vel magna utilitas, deficientibus mediis ordinariis.

SACRILEGIUM. — Latiore sensu, omnia peccata contra virtutem religionis sacrilegia vocantur. Sensu tamen stricto sacrilegium est indigna tractatio rei sacræ.

Porro triplex est genus rerum sacrarum : *personæ sacræ, loca sacra et res sacræ.* Unde habetur sacrilegium personale, locale et reale.

Sacrilegium personale, est violatio personæ sacræ, quæ per ordinationem ad *cultum divinum* deputatur. Hoc peccatum variis modis committitur, v. g. per violentam manuum injectionem in clericum vel religiosum; per peccatum luxuriæ commissum sive a personâ ad servandam castitatem Deo consecratâ per votum castitatis, sive ab aliâ personâ, etsi sacra non est, quæ in peccato luxuriæ cum personâ sacrâ participat.

Sacrilegium locale, est violatio loci sacri seu loci, qui Ecclesiæ auctoritate ad cultum divinum est deputatus.

Sacrilegium reale est violatio rei sacræ. Res autem sacræ,

sunt res quæ essentiâ suâ ad cultum divinum ordinatæ sunt, ut sacramenta, præsertim Eucharistiæ, vasa sacra, altaria, cruces, imagines sanctorum, etc.; aliæ quæ solum Ecclesiæ dedicatione ad hunc divinum cultum ordinatæ sunt: ut bona mobilia et immobilia ecclesiæ, monasterii, etc. Peccatum sacrilegii realis committitur, *a)* res sacras indigne tractando, *b)* res sacras injuste usurpando, *c)* res sacras emendo vel vendendo contra prohibitionem Ecclesiæ, quod est peccatum simoniæ.

SIMONIA est vitium quo emitur et venditur, pretio temporali, aliquid spirituale aut spirituali annexum.

2. — DE PŒNITENTIÂ.

489. — Quid est? — Divini juris læsi reparatrix est pœnitentia, quâ peccata nostra, ut sunt Dei offensæ, detestamur, et eadem efficaciter expiare, ac deinceps ab eis cavere statuimus.

ACTUS. — Virtus pœnitentiæ plures actus in se continet, Frater, ut *a)* peccatum agnoscere et de eo erubescere; *b)* peccatum odisse illudque detestari; *c)* dolorem et tristitiam excitare de peccato commisso; *d)* velle peccatum in animâ delere, et consequenter adhibere medium ad id necessarium, scilicet confessionem; *e)* velle satisfacere Deo per peccatum læso: orationibus, eleemosynis aliisque corporis castigationibus; *f)* propositum de cetero non peccandi concipere; *g)* virtutes peccatis commissis contrarias exercere, occasiones vitare, aliis ignoscere, de se humiliter loqui ac sentire. Uno verbo: Hi sunt pœnitentiæ actus, Frater. Præterit ergo quod delectat: restat quod arguit, quod torquet, quod damnat. Tribunal quoddam in ipsâ mente humanâ constitutum est, ubi unusquisque sui sceleris accusator est, et testis et judex. Hic coge animum et sensus tuos quotidie adesse, ad reddendam rationem. Dic apud te causam;

et quantum potes, te ipsum coargue. Nisi te quotidie emendaveris, quotidie deterior eris [1].

Vide quid de hâc materiâ jam dixerimus in primâ parte hujus operis.

3. — DE PIETATE.

490. — **Quid est?**— Pietas triplici sensu accipitur *a)* pro cultu divino, quo sensu in S. Scripturâ legitur: *pietas ad omnia utilis est* [2] et *b) pro misericordiâ*, quo sensu Deus dicitur *pius et misericors* [3]; demum *c)* pro speciali virtute, et tunc definitur *virtus moralis quâ parentibus et patriæ tamquam ortûs nostri principium debitus cultus tribuitur.* Parentum autem nomine veniunt parentes et etiam magistri spirituales, qui nos Christo genuerunt.

491. — ACTUS PIETATIS. — 1. Parentes, ut tales, agnoscere et amare.

2. — Eosdem filialiter timere, verbis et signis eos revereri, et honorare.

3. — Illos in periculis defendere, in necessitatibus eis subvenire.

4. — Correptionem illorum reverenter et patienter sustinere.

5. — Abstinere ab omni actione quæ illos juste contristare potest.

6. — Incommoda et miserias aliosque defectus illorum patienter tolerare.

7. — Pro ipsis tam vivis quam defunctis preces ad Deum, et alia pia opera peragere.

Uno verbo: *Honora patrem tuum et matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, et bene sit tibi in terrâ* [4]. *In opere, et sermone, et omni patientiâ honora patrem tuum.* [5] *Nam malæ famæ est, qui derelinquit patrem, et est maledictus a Deo qui exasperat matrem* [6].

(1) Card. BONA, op. cit. l. c. cap. XXIII. — (2) I TIM. IV, 8. — (3) ECCLI. II, 13. — (4) DEUT. V, 16. — (5) ECCLI. III, 9, 18. — (6) ECCLI. 9. S. NEUDECKER op. c. l. c. cap. XIII § 1, n. 33. et seq.

Nullâ vi verborum exprimi potest, ait Cardinalis Bona [1], quam laudabile opus sit, posse hominem dicere: Parentibus meis cessi, et parui semper; bonum patriæ civem me semper exhibui; fratribus et consanguineis bene facere numquam cessavi. Hæc sunt pietatis officia quibus debitum tribuitur cultum parentibus et patriæ et aliis sanguine conjunctis:

492. — **Peccata pietati opposita.** — Peccant igitur contra pietatem.

1. Qui in vili parentum conditione erubescunt.
2. Qui eos declinant, fugiunt, vel se eis subtrahunt.
3. Qui inhumanis vel verbis asperis eos alloquuntur, aut taliter eis respondent.
4. Qui indigentibus non succurrunt.
5. Qui contra parentes male loquuntur, murmurant.
6. Qui justam correctionem eorum vel omnino non, vel nonnisi cum impatientiâ suscipiunt.
7. Qui defunctorum parentum pie non recordantur.

4.— De observantiâ.

493. — Quod vero pietas erga cognatos, id præstat observantia erga prælatos. Observantia enim definitur virtus moralis, quâ superioribus et personis in dignitate constitutis debitus honor exhibetur.

Recole, Frater, quid de hâc virtute dixerimus quando sermo erat de disciplinâ religiosâ.

5— De obedientiâ.

494. — Obedientia est virtus moralis, quâ voluntati superioris obtemperamus. De hâc virtute agemus tractando de voto obedientiæ.

6.— De gratitudine.

495.— Gratitudo est virtus, quâ beneficia ab alio accepta

(1) O. c. cap. XXIV.

agnoscimus, laudamus, et datâ opportunitate pro viribus compensare conamur.

Generatim duplex est: una erga Deum, altera erga homines.

Erga Deum præsertim habenda est gratitudo: "quid melius animo geramus, et ore promamus et calamo exprimamus, quam *Deo gratias?* Hoc nec dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuosius potest," ait S. Augustinus. [1]

Erga homines semper gratus esto, Frater, unde:

1. — *Æstima beneficium acceptum:* "Nihil autem magis præstandum, ait Cardinalis Bona [2], quam beneficii æstimatio, si non ex rei magnitudine, saltem ex animo et affectu donantis."

2. — *Semper memorare benefacti et benefactori gratias age.* Semper enim benefacti memoria necessaria est, quæ semper animo hæreat; gratiam referre nequit, nisi qui meminit, et qui meminit jam refert. Hoc non exigit opes, non operam, non facilitatem, in promptu omnibus est. Ut desint vires, numquam deerit voluntas, quâ rependere etiam regibus potes.

3. — *Semper donum benefactoris hilariter accipe.* Cum ab aliquo accipis beneficium hilaris accipe, et gaudium profitere, quod sit danti manifestum, ut muneris sui fructum capiat.

Opportuno tantum tempore gratiæ reddendæ. Cave tamen ne gratiæ relationem nimis festinanter facias. Quidam, prosequitur Auctor citatus [3], cum aliquod munusculum missum est illis, aliud subinde intempestive remittunt, et se nihil debere testantur. Rejiciendum hoc genus est cum munus munere subito expungis.

---

(1) *Ad Aurelium.* Epist. XLI, 1. P. L. t. 33, col. 158.—(2) Op. c. l. c. —(3) Card. BONA. l. c.

496. — 7° AMICITIA, est amor mutuæ benevolentiæ in virtute fundata, et bonorum communicationi conjuncta.

Quamvis hæc virtus proprie sit moralis, multum tamen, uti jam vidimus, participat de caritate proximi. Recole quid supra de hâc materiâ dixerimus.

497. — 8° AFFABILITAS. — Affinis amicitiæ est affabilitas, seu virtus quæ hominem convenienter ad alios homines ordinat in communi conversatione tam in factis quam in dictis.

Peccatum affabilitati oppositum est morositas, quo quis in conversatione et discursu aliis se inconvenientem, difficilem, molestum, inamœnum, asperum et tædiosum exhibet, ita ut cum tali agere, conversari, vel loqui molestum et grave sit [1].

Quoad praxim hujus virtutis, vide quid de conversatione et modo agendi cum aliis supra dixerimus [2]

498. — 9° MISERICORDIA est virtus moralis, quâ homo ex commiseratione inclinatur ad sublevandam alienam miseriam.

Hanc virtutem jam explanavimus tractando de caritate proximi, cum quâ intime conjungitur, licet sensu stricto virtus sit moralis. Caritas enim proximo universim vult et procurat bonum ex benevolentiâ; misericordia autem ei, qui in miseriâ est, ex compassione [3].

499. — 10° DE SIMPLICITATE. — Simplicitas est sinceritas, vel candor animi ab omni dolo, simulatione, et fuco alieni, qualis est in pueris et infantibus; quâ quis se exterius exhibet verbis et factis qualis est, nec simulat probitatem, perfectionem aut sanctitatem, quâ caret; speciatim vero totam animam pandit iis quibus debet.

---

(1) Cfr. P. S. NEUDECKER op. cit. l. c. cap. XIII, § 6, n. 131.—(2) Cfr. n. 326 et seq. — (3) Cfr. n. 419 et seq.

Simplicitas parum hominibus cognita virtus, tantæ est dignitatis ut eâ Deus magnopere delectetur: *nam cum simplicibus sermocinatio ejus.* [1]

"Sanctam simplicitatem gratiæ filiam, sapientiæ germanam, matrem justitiæ, quodam attentiori studio prætendebat sanctus (Franciscus) in se, ac diligebat in aliis, ait Celano [2].

Non autem omnis ab eo probabatur simplicitas, sed ea solum quæ Deo suo contenta, cetera vilipendit. Hanc in fratribus litteratis et laicis requirebat pater sanctissimus, non eam contrariam sapientiæ credens, sed vere germanam, licet pauperibus scientiâ faciliorem ad habitum, promptiorem ad usum. Unde in laudibus quas de virtutibus fecit, sic ait: Ave, regina sapientia, Dominus te salvet cum tuâ sorore purâ sanctâ simplicitate."

Esto, igitur, Frater, prudens ut serpens et simplex ut columba [3].

Vitium simplicitati oppositum est duplicitas, id est cordis hypocrisis, quæ sequentibus dignoscitur signis.

1. — Si tiro, timens ne talis judicetur qualis est, sensus et appetitus suos occultat, et fingit talem se habere qualis revera non est.

2. — Si abhorrens a communicatione cum patre suo spirituali nedum suas patefaciat tentationes, tædia, retrocessus vel progressiones in viâ rectâ, sed etiam ea tegit ac vigilanter occultat.

3. — Si superiori interroganti veritatem celat, vitia dissimulat, virtutes ostentat sibi impares, alios accusat, seque autem excusat.

4. — Si quemadmodum servus qui tantum in conspectu heri labori incumbit, tunc tantum observans est et exemplaris quando animadvertitur; negligens et observantiæ immemor absentibus superioribus.

(1) Prov. III, 32. — (2) Leg. 2. p. 310 seq. — (3) MATTH. X, 16.

Duplicitas, Frater, perniciosum est vitium; tironem enim inhabilem constituit ad quamlibet directionem sustinendam, ideoque ejus correctio et emendatio impossibiles evadunt. Quo enim modo corrigi possit vitium quod celatur? occluditur ergo tali tironi perfectionis ostium. Quapropter duplicitas, fatentibus omnibus magistris spiritualibus, victimam suam reddit quasi plenissime imparem claustro [1].

500. — 11° De veracitate. Veracitas est virtus quæ voluntatem inclinat ad inducendam conformitatem inter mentem nostram et signa, quibus proximo aliquid manifestamus; inclinat ergo ad curandam veritatem in signis.

Peccatum veracitati oppositum est mendacium, de quo supra sermonem instituimus [2].

12° Liberalitas est virtus quâ quis recte dat et rationabiliter, et pro modo facultatum, quantum decet, impendit, quando et quibus oportet, non suum sed alienum spectans emolumentum.

§ III. — *De fortitudine et de ejus annexis.*

501. — Cum homines sint molles animo, idcirco fortitudine ornari debent, ne periculis deterriti ab honestate recedant [3]. Hoc clare apparebit si A) ejus naturam, B) ejus partes annexas examinaveris.

I. — De naturâ fortitudinis.

502. — A) **Quid est?** — Latiori sensu fortitudo est animi firmitas in prosequendo bono honesto. Hoc sensu fortitudo non est virtus specialis, sed conditio cujuscumque virtutis perfectæ. Strictiore et proprio sensu est virtus moralis quæ hominem firmat in rebus difficilibus, præsertim vero in periculis mortis sustinendis vel repellendis. *Vigilate, state in*

(1) Cfr. De directione spirituali, n. 160 seq. — (2) Cfr. n. 73. — (3) Cfr. Card. Bona. l. c. cap. 28.

fide, viriliter agite et confortamini, ait Apostolus [1]. Et merito, nam fortis simpliciter dici non potest, qui omnes ærumnas hujus vitæ tolerat, mortem autem sustinere paratus non est.

Objectum materiale constituunt passiones timoris et audaciæ in periculis et laboribus.

Objectum formale est naturalis honestas, quæ in moderatione timoris et audaciæ elucet. Dignitati enim hominis quam maxime convenit, ne nimio timore deprimatur nec nimiâ audaciâ extollatur.

503. — B) **Actus fortitudinis.** — Duplex hujus virtutis officium est; unum, idque præcipuum: labores atque pericula mortis et ipsam mortem propter Deum intrepide sustinere, maxime fidei causâ, aut alterius virtutis: martyrium enim actus præcipuus est fortitudinis; alterum officium est eadem pericula aggredi cum oportet.

504. — C) **Laus fortitudinis.** — Fortitudo est una ex præstantissimis virtutibus, ait P. S. Neudecker [2], quia Deo gratissima est, nobis summe meritoria et absolute necessaria. *Deo gratissima est*, hoc ipso, quod propter Deum quosvis, etiam graves labores, quævis difficilia et periculosa, *ubi*, et *quando* oportet, aggredimur, et sustinemus, quod Deo adeo acceptum est ut ipsemet *fortitudo* nostra appellari velit, juxta illud Psalmi [3]: *fortitudo mea et laus mea Dominus;* et factus est mihi in salutem.

Nobis summe meritoria fortitudo: nam quo graviora sunt labor, difficultas et periculum, quod mediante fortitudine propter Deum aggredimur et sustinemus, eo magis Deo placent, ac nobis ad meritum reputantur. Cum fortitudo non nisi circa gravia et difficilia aggredienda et sustinenda versetur, facile patet, quam meritoria nobis, adeoque quam præstans virtus hæc existat.

Demum *absolute necessaria* est fortitudo: tum quia ferme cunctæ virtutes, quas exercere, et plurima alia, quæ neces-

(1) I Cor. xvi, 13.— (2) Op. cit. l. c. cap. xix. n. 4.— (3) cxvii, 14.

sario agere debemus, naturæ lapsæ difficilia, molesta et gravia apparent: tum, quia vix non quotidie occurrunt adversa, amori proprio et passionibus nostris odiosa perferenda, ergo ad agendum et sustinendum, virtute fortitudinis indigemus. Et profecto quis aggrediatur et perficiat tot et tantos ex officio, vocatione, vel obedientiâ incumbentes, sæpe graves et difficiles, ac non raro odiosos labores? Quis sustineat tot et tanta, quæ occurrere solent, adversa, quinimo et quandoque persecutiones, detractiones, murmurationes, æmulationes, ut loquitur D. Paulus [1], nisi polleat virtute fortitudinis. Hinc a S. Bonaventurâ [2] fortitudo bene comparatur radici arboris. "Nam sicut radix, ait Seraphicus Doctor, portat pondus arboris, et frondes, flores, fructus et folia, sic virtus fortitudinis sustinet omnia bona opera et merita nostra."

505. — D) **De vitiis fortitudini oppositis,** — Vitia fortitudini opposita per defectum sunt *intimiditas* et *ignavia;* per excessum vero *timiditas* et *temeritas.*

1. — *Intimiditas* seu vacuitas timoris est vitium, quo deficitur in timendo: homo enim justo timore vacuus non timet quando est timendum, nec timet ea quæ timenda sunt.

2. — *Ignavia* est vitium quo deficimus in audendo; ignavus enim ab his periculis deterritur quibus sese pro tempore et loco exponere potest et debet.

3. — *Timiditas* est vitium quo excedimus in timendo: timidus enim timet, quod non debet timere vel quando non debet vel plus quam debet.

4. — *Temeritas* vel audacia est vitium quo excedimus in audendo, audax enim aggreditur pericula aut quando non expedit aut modo quo non expedit [3].

(1) II Cor. xi, 24 et seq. — (2) *In diætâ salutis.* Tit. 5, de virtute cap. 7.— (3) Cfr. Noldin o. c. t. 1, n. 251. — Timotheus a Podio Luperio o. c. t. 2, p. 591.

506. — E) Media ad fortitudinem acquirendam. — Præter orationem, ad quam pro omnibus virtutibus recurrere necesse est, præcipua media quibus fortitudo acquiri potest, hæc sunt :

1° *Frequens meditatio fragilitatis bonorum temporalium.* — Fortitudo enim christiana nascitur imprimis ex intimâ persuasione temporalia mala nihil esse in comparatione æternorum. Quid hæc ad æternitatem ?

2° *Prævisio malorum quæ accidere possunt.* — " Finge tibi jam advenisse, quidquid sinistri contingere potest, ait Cardinalis Bona [1], orbitatem, naufragium, exilium, vulnera, tormenta, morbos, calumniam, contumeliam : atque ita te compara, ac si jam in discrimine versareris, ut hoc quasi præludio excitatus, dicere possis in omni eventu : hæc jam animo præcepi, jam prævidi et contempsi."

3° *Consuetudo strenue agendi in minoribus.* — Sicut enim miles quotidianâ exercitatione ad magis ardua et periculosa sese præparat, ita Christianus, ut bonus miles Christi, fortiter in minoribus agendo ad majora aptus redditur.

4° *Exemplum Sanctorum.* — Extant tot sanctorum præsertim martyrum exempla, quorum in pœnâ constantia, in flammis alacritas fuit, ut nullo modo sentire tormenta viderentur. Volenti et Deum amanti omnes pœnæ deliciæ sunt. Fortis enim est ut mors dilectio [2].

5° *Vita immaculata.* — Nihil tam roborare potest hominem ad ardua et difficilia aggredienda vel sustinenda quam vita vere christiana et religiosa ; quid ? ipsa mors tibi jam non malum videbitur, Frater, sed sicuti revera est : finis malorum et initium vitæ.

II. — De partibus fortitudini annexis.

507. — A) Partes subjectivæ. — Fortitudo stricte talis partes subjectivas non habet, nam circa materiam versatur

(1) Op. c. cap. XXVIII. — (2) CANT. VIII, 6.

valde specificatam ac determinatam et quæ non potest specialius determinari: pericula enim mortis, licet alia aliis majora, sunt tamen ejusdem speciei.

508.— B) Partes integrantes et potentiales. — Partes integrantes quæ ad fortitudinis integrum officium adimplendum, nempe ad mortis pericula superanda necessaria sunt, numerantur quatuor: magnanimitas, magnificentia, patientia et perseverantia seu constantia.

Eædem quatuor virtutes sunt simul partes potentiales fortitudinis, prout circa alias materias, quæ minorem habent arduitatem, versantur, cum illâ enim conveniunt et simul ab eâ distinguuntur.

1° De magnanimitate.— **Quid est?** Magnanimitas est virtus inclinans ad opera magna et heroica in omni genere virtutum.

Homo virtute magnanimitatis ornatus, Frater, ad magna semper aspirat, præsertim quæ multo honore sint digna, sed ipsum tamen honorem, et denegatum non ambit, sed spernit oblatum, nisi aliter exigit Dei honor et obedientia; quæ odio vel amore digna sunt aperte odit, aperte amat; quæque palam dici vel fieri debent, libere loquitur et operatur; quia nihil timet aut sperat. Paucos laudat, nec ipse laudari optat sed facere laude digna [1]. Virtus magnanimitatis excitatur considerando dignitatem ad quam evectus est homo, finem sibi propositum, præmiumque promissum.

Vitia opposita.— Magnanimitati per defectum opponitur *pusillanimitas;* per excessum vero *præsumptio, ambitio* et *vana gloria.*

Pusillanimitas, est vitium quo quis ex animi parvitate, in aliquid quasi superans suas vires tendere recusat, quod est tamen suæ potentiæ proportionatum.

Præsumptio e contra vitium est quo quis majora viribus temere aggreditur.

(1) Cfr. Bona. o. c. cap. 29.

Ambitio, est inordinatus appetitus honoris et dignitatis non debitæ, seu desiderium inordinatum se super alios extollendi.

Vana gloria est inordinatus appetitus manifestationis propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ.

Præsumptio, ambitio, vana gloria merito inter filios superbiæ nuncupantur. Furaces sunt, quæ hominem sæpe sæpius divitiis, id est meritis, spoliant. O quam multi e vitâ migrant, putantes merita secum multa portare, qui, in eo quod in suis jejuniis, piis exercitiis, et aliis laboribus hominum laudem quæsierunt, se apud Dominum mendicos et vacuos invenient.

509.— 2° DE MAGNIFICENTIÂ.— **Quid est?**— Magnificentia est virtus animam erigens ad res magnas et sumptuosas juxta præscriptum rationis faciendas, v. g. ad cultum divinum, ad utilitatem hominum, etc. Actus enim magnificentiæ est omnia relinquere propter Deum ad perfectionem sectandam.

Peccata opposita.— Magnificentiæ opponitur per defectum; *parvificentia*, et per excessum *nimia profusio*.

Parvificentia, est vitium quo quis minus vult expendere quam operis dignitas requirit.

Nimia profusio autem est excessiva erogatio divitiarum, seu vitium quo quis debitam proportionem expensarum ad opus excedit.

510.— 3° DE PATIENTIÂ.— **Quid est?**— Patientia est virtus quâ mala hujus sæculi æquo animo sustinemus; ita ut propter illam nec interius immoderate turbemur, nec exterius aliquid ab honestate aut decore alienum admittamus.

Quia vero mala hujus sæculi plurima sunt, varia sortitur hæc virtus nomina, pro varietate malorum, in quibus sustinendis versatur.

511.— *Patientia* proprie dicitur, cum injurias fortiter excipitur. *Æquanimitas*, cum in ferendâ jacturâ bonorum exteriorum occupatur, atque Deo freta, terrena despiciens, et

solis æternis intenta, omnem anxietatem superat. *Longanimitas*, cum pectus munit adversus rei exspectatæ dilationem. *Constantia*, cum firmat voluntatem ad alia quæcumque mala, propria et aliena, privata et publica toleranda [1].

NECESSITAS PATIENTIÆ.— Nulla est virtus, cujus exercendæ crebiores incidant occasiones. Ei materiam præbent frigus et calor, atque variæ cœli intemperies, dolores et morbi corporis, defatigatio, fames et sitis, penuria et egestas, melancholia et tristitia, mores et inclinationes hominum, ignominia et contemptus, varia damna et ipsa mors, spiritualis anxietas et desolatio, distractiones et obscuritates, scrupuli et tentationes. Tot enim irruunt malorum agmina, tot nos obsident adversarii ut recte dictum sit militiam esse vitam hominis super terram. Patientia itaque necessaria est, ut pectus muniat, spiritum roboret, virtutes perficiat. *Patientia vobis necessaria est*, ait Apostolus [2], *ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.*

Hujus necessitatis semper memor esto, Frater, et noli limitare patientiam tuam hoc vel illo genere afflictionum, sed ut Seraphicus Pater, universaliter illam ad omnes extende. "Infirmitate crescente, ait Celano [3], omne robur corporis ejus elanguit, et omnibus viribus destitutus nullo modo poterat se movere. Et quidem cum a quodam fratre fuisset interrogatus, quid vellet potius tolerare: hanc scilicet diuturnam et sic longam infirmitatem, an a carnifice quodcumque grave martyrium sustinere, respondit: illud mihi, fili, carius, illud dulcius, acceptiusve semper exstitit et exsistit, quod Domino Deo meo magis in me et de me fieri placet, cujus utique voluntati solum semper desidero consors et obediens per omnia inveniri."

512.— Vitia patientiæ opposita sunt per defectum *durities*, seu vitium quo quis non satis patitur nec tristatur sive de

(1) Cfr. Card. BONA. op. cit. l. c. cap. XXX.— (2) HEBR. X, 36. Cfr. BONA. o. c. l. c.— (3) Leg. I, p. 111.

propriis sive de alienis malis; per excessum *impatientia*, quâ quis nimis tristatur, aut ex tristitiâ a bono recedit.

513. — 4° DE PERSEVERANTIÂ ET CONSTANTIÂ. — **Quid sunt?** — Perseverantia et constantia sunt virtutes, quibus in bonis operibus ad finem usque persistimus: ita tamen ut perseverantia molestiam superet ex rei laboriosâ diuturnitate provenientem, et constantia, molestiam ex naturali mutabilitate vitæ et impedimentis externis.

NECESSITAS. — Perseverantia virtutum omnium corona et consummatio. Inchoantibus præmium promittitur, sed datur perseverantibus. Ideo ante omnia hoc cura, ut constes tibi. Si Seraphicus Pater, perfectissimus servus Dei, appropinquante cursûs sui consummatione, exclamare censuit: Incipiamus servire Domino Deo nostro. Si Sanctus Franciscus ergo, ut Apostolus, vas electionis, non attendens quod ante fecisset, sed quid facere deberet, nequaquam se comprehendisse arbitrabatur, quid tibi faciendum erit, cui optabile foret, in fine tuo illius principio posse comparari? [1]

Patientiæ opponitur per excessum *insensibilitas*, quæ est vitium quo quis, ob animi stuporem, nec propriis nec alienis malis movetur; per defectum vero *impatientia*, quâ quis plus justo de malis dolet, hocque inordinatis tristitiæ et indignationis motibus externis manifestat.

§ IV. — *De temperantiâ.*

I. — De naturâ temperantiæ.

514. — A) **Quid est?** — *Temperantia generalis*, appetitum concupiscibilem et etiam spiritualem refrenat et moderatur in quâcumque re contra præscripta rationis alliciente, præsertim quoad honores et voluptates. Temperantia vero prout est *virtus cardinalis*, est virtus, quæ moderatur appetitum in delectationibus gustûs et tactûs.

(1) Cfr. Card. BONA. op. c. l. c.

515.— B) **Objectum** ergo materiale *remotum* sunt esculenta, poculenta ac venerea et eorum externus usus, *proximum* vero delectationes quæ ex his rebus percipiuntur. *Objectum formale* est naturalis honestas, quæ in eo consistit, ut illæ actiones moderatione exerceantur, quæ dignitati naturæ rationalis convenit. *Intemperantia*, vitium maxime probrosum et infame, quo quis voluptates gustûs et venereorum immoderate appetit.

Varia temperantiæ media jam vidimus, Frater,[1] longius ergo hic immorari ad scopum non pertinet.

II.— De virtutibus temperantiæ annexis.

516.— A) **Partes integrales.**— Duæ sunt partes temperantiæ integrales, *verecundia* nempe et *honestas;* eæ sunt enim conditiones quæ requiruntur ut temperantia actum suum integre et perfecte exerceat; nam per *verecundiam* ad fugam turpitudinis, per *honestatem* vero ad amorem decoris juvatur.

517.— 1° De verecundiâ. — **Quid est?** — Verecundia est quædam animi perturbatio seu timor consurgens ex consideratione alicujus facti inferentis confusionem vel probrum. Ejusmodi facta maxime sunt peccata intemperantiæ.

Laus verecundiæ. Hæc præclara virtus frenum est pravorum motuum, " bonæ indolis index, custos puritatis, testis innocentiæ. Si mentem tuam illa possideat, docebit te omnem timere turpitudinem, ab omni actu illicito abstinere, Dei præsentiam venerari, teipsum ubique revereri, eamque semper diligere intelligibilem pulchritudinem, quæ in operibus temperantiæ maxime elucet.

Signa verecundiæ. Porro tunc verecundum te esse dignosces, cum vel ad ipsum intemperantiæ nomen expaveses; cum te parietes tui tegent, non abscondent, quos pleri-

(1) Cfr. Art. de Passionibus, n. 102 et seq, et de instrumentis ad subjectionem sensuum et passionum procurandam, n. 289 et seq.

que circumdatos sibi credunt, non ut tutius vivant, sed ut peccent occultius." [1]

518.— 2° DE HONESTATE.— **Quid est?**— Est perfectio moralis avertens hominem ab inhonestis voluptatibus et declinans ad decorem, qui in abstinentiâ ab illicitis voluptatibus resplendet. Honestas maxime religiosis est colenda et jam variis in locis de hâc virtute sermonem instituimus.

519 — B) **Partes subjectivæ.**— Variæ species temperantiæ numerantur, nempe *abstinentia, sobrietas* et *castitas*, quarum duæ temperant gustum, ultima vero tactum.

520.— 1° DE ABSTINENTIÂ.— **Quid est?**— Abstinentia dicit *ordinarie* alimentorum substractionem, quæ major est, quam illa quæ temperantiæ ratio per se postulat. Hæc abstinentia non pertinet per se ad temperantiam, sed ad pœnitentiam aut ad virtutem ob cujus amorem assumitur. *Jejunium* est insignis hujus abstinentiæ actus.

De hâc virtute atque de ejusdem actu, nempe de jejunio, tractavimus supra. [2] Abstinentia *sensu stricto*, est virtus moderans appetitum et usum cibi et potûs non inebriantis, cui opponitur vitium gulæ. Ordinarie hoc sensu abstinentia vocatur potius temperantia quam abstinentia. Supra jam amplius hanc materiam explanavimus. [3]

521.— 2° DE SOBRIETATE.— **Quid est?**— Sobrietas, cui opponitur ebrietas, est virtus quæ moderatur usum potûs inebriantis.

522.— 3° DE CASTITATE.— **Quid est?**— Castitas est virtus moderans aut excludens appetitum et usum venereorum, cui opponitur luxuria.

Ad castitatem pertinet *pudicitia, virginitas* et *maceratio*. *Pudicitia* quæ oculos continet, os atque manus, ne tendant

---

(1) Card. BONA. op. cit. l. c. cap. 31. — (2) Cfr. n. 296 et seq.— (3) Cfr. n. 289 et seq.

in actus externos qui castitatem lædere possent, de quâ jam plura diximus. [1]

Virginitas est castitas perfecta; seu " in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio," ut ait S. Augustinus [2], id est firmum et stabile propositum castitatem integram servandi.

Maceratio subservit castitati; tunc habetur, cum quis sponte asperitatibus et operibus pœnitentiæ corpus suum castigat et in servitutem redigit, ut in omnibus caro spiritui subjaceat.

Hanc virtutem amplius explicabimus in tertiâ hujus operis parte, ubi de voto castitatis.

523. — C) **De partibus potentialibus temperantiæ.** — Aliæ virtutes appetitum in aliquid inordinate tendentem moderantur, circa materias nempe quas non ita difficile est moderari sicut concupiscentias gustûs et tactûs, ideoque pro temperantiæ partibus poni possunt. Ejusmodi virtutes sunt quatuor: *Continentia, mansuetudo, clementia* et *modestia.*

524. — 1° De continentiâ. — **Quid est?** — Continentia ordinarie accipitur eodem sensu ac castitas, et significat abstinentiam ab omni delectatione venereâ saltem illicitâ. Sensu tamen stricto est virtus firmans voluntatem ad resistendum concupiscentiæ, quæ ad voluptates tactûs præsertim venereas impellit; cui opponitur incontinentia, quæ est dispositio vitiosa ad eosdem actus perpetrandos.

525. — 2° De mansuetudine. — **Quid est?** — Mansuetudo est virtus quæ moderatur appetitum juxta præscriptum rectæ rationis; ita ut homo non irascatur, nisi quando oportet, nec plus nec minus quam oportet.

Mansuetudini per excessum opponitur *iracundia,* per defectum *lenitudo* seu nimia indulgentia.

(1) Cfr. Caput: De custodiâ sensuum externorum. n. 64 et seq. etc. — (2) *De virgin.* cap. 13. P. L. t. 40, col. 401.

Cfr. hic, Frater, quæ diximus de irâ, ubi sermo erat de passionibus. [1]

526. — 3° DE CLEMENTIÂ. — **Quid est?** — Clementia est virtus quâ superior inclinatur ad pœnam debitam mitigandam, vel remittendam quantum patitur recta ratio.

Clementiæ per excessum opponitur *crudelitas*, quâ quis ex animi austeritate propensus est ad exigendam pœnam ultra meritum culpæ; per defectum vero *nimia* lenitas, quâ quis pœnam remittit aut mitigat, ubi severitate utendum recta ratio dictat ad delinquentem emendandum, ac servandam disciplinam.

527. — 4° DE MODESTIÂ. — **Quid est?** — Modestia est virtus, quâ quis servat modum sibi convenientem in motibus internis ac externis et in omni rerum suarum apparatu. Modestiæ sunt quatuor species: *humilitas*, *studiositas*, *modestia morum* et *modestia cultûs*.

528. — 1° DE HUMILITATE. — **Quid est?** — De hâc virtute agitur in tertiâ hujus operis parte.

Peccatum humilitati oppositum. — Superbia est, quæ definitur inordinatus amor seu appetitus excellentiæ propriæ. Hoc vitium valde perniciosum est, Frater, et quidem non tantum immane, sed et præterea omnium peccatorum origo. *Initium omnis peccati*, ait Ecclesiasticus [2], *est superbia: qui tenuerit illam adimplebitur maledictis, et subvertet eum in finem*. Ergo, *superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo, dominari permittas* [3], quoniam *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* [4].

529. — 2° DE STUDIOSITATE. — **Quid est?** — Studiositas est virtus quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum sciendi, ipsumque studium. Oportet enim, Frater, uti jam vidimus [5], aliquem ea solum scire velle, quæ ipsi conveniunt

(1) n. 112 et seq. — (2) X, 15. — (3) Tob. IV, 14. — (4) Jac. IV, 6. — (5) Cfr. n. 113 et seq.

ratione statûs, conditionis, officii, et eâ studere diligentiâ quâ oportet, iis rebus quibus oportet, ex debito fine, et in debitis circumstantiis.

Vitia opposita. — Studiositati per excessum opponitur *curiositas*, quæ est inordinatus appetitus cognoscendi. Est autem inordinatio, vel ex parte objecti, vel ex parte modi.

Ex parte objecti, ut cum quis cupit scire ea quæ ad ipsum non pertinent, seu quæ ad propriam nec ad proximi utilitatem, nec ad Dei honorem conducunt [1].

Ex parte modi, ut si quis ea studia, etiam quæ ad se pertinent, velit addiscere tempore non congruenti, vel laboribus immodicis corpori vel menti noxiis [2].

Per defectum autem illi opponitur *negligentia*, seu voluntaria omissio studii ad discendum ea, quæ quis scire tenetur [3].

530. — 3° De modestiâ in externis motibus corporis. Hæc modestia duplici modo servari potest: nempe *a)* in rebus quæ serio fiunt et *b)* in joco vel ludo.

a) In rebus quæ serio fiunt. — Modestia, est virtus quæ externos motus corporis secundum rationis præscriptum moderatur, seu est virtus quæ servat decorum. (De hâc virtute egimus, ubi de disciplinâ religiosâ) Huic modestiæ prout pars temperantiæ est, opponitur per defectum *rusticitas*, per excessum *affectatio*. [4]

b) In joco et ludo modestia etiam eutropelia vocatur, et est virtus quæ inclinat ad servandum modum et decorum in dictis et factis ludicris ad animi recreationem institutis [5].

Vitia opposita. — Contra eam peccatur per excessum, si adhibetur genus jocandi vel ludendi immoderatum, vel si debitæ circumstantiæ non observantur; per defectum vero, si quis, ex animi morositate, omnem recreationem necessariam sibi repudiat, vel in aliis impedire nititur.

(1) Cfr. n. 114. — (2) Cfr. n. 113. — (3) Cfr. n. 115. — (4) Cfr. n. 82. — (5) Cfr. supra n. 323 et seq.

531. — 4° MODESTIA IN EXTERIORI APPARATU : **Quid est?** — Hæc modestia est virtus quæ versatur circa cultum externum, observatque in corporis ornatu et rerum externarum apparatu mediocritatem et congruitatem ad personam, facultates, conditionem, approbatam consuetudinem, etc.

Vitia opposita. — Contra hanc virtutem peccatur per *luxum*, excedendo modum consuetum et convenientem conditioni, ac facultati personæ in vestibus, conviviis, supellectili, etc.; per defectum ei opponitur *sorditas*, quâ non servatur decor in cultu corporis et rerum suarum.

CONCLUSIO. — En, Frater, virtutes morales, numero plurimæ. Si aliæ aliis naturâ suâ sunt præstantiores, omnes tamen cum Seraphico Patre laudibus extollere possumus [1]; nam quasi fortes milites lectulum Salomonis, id est, animam nostram ambiunt, in suum contrarium vitium armatæ. Cole, igitur, Frater, has virtutes juxta tui statûs conditionem, et varias occurrentes circumstantias. Per eas *omni custodiâ serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit* [2]. Tunc autem, omni possibili sibi custodiâ, seipsum ac cor suum custodit religiosus, cum cordi suo inhærentes habet virtutes ut prudentiam et justitiam, ut fortitudinem et temperantiam, ambientes undique animam et omnes ejus portas, nimirum sensus et appetitus inferiores.

(1) *Opusc. S. Patris.* Ed. ad Claras Aquas, p. 20-21. — (2) PROV. IV, 23.

DIVISIO III

DE DONIS SPIRITUS SANCTI.

532. — Gratia sanctificans, principium vitale vitæ supernaturalis, postulat ut virtutes theologicæ et virtutes morales in animâ infundantur; ut homo justificatus per eas, tamquam per novas facultates supernaturales, sub motione Spiritûs Sancti, sese debito modo ad finem suum ultimum supernaturalem convertere possit, eumque de facto per media apta prosequi. Simili modo gratia sanctificans et caritas, quæ animam uniunt cum Spiritu Sancto, postulant ut homini infundantur dona Spiritûs Sancti, quibus connaturaliter et prompte disponitur ad obsequendum motioni ejusdem Spiritûs Sancti, tum ut pertingat ad finem, tum ut convenienter adhibeat media in finem [1]. Materia hic tractanda, Frater, intellectu difficilis est, quia, ait Leo XIII [2], omnem intuitum fugit oculorum. Attamen cum hæc dona "Spiritûs Sancti bonitatem in nos immensam luculenter declarent, omnino postulant a nobis, ut obsequii pietatisque studium in eum quam maxime intendamus... Fortasse ne hodie quidem in (christianis) desunt, qui similiter rogati ut quidam olim a Paulo apostolo, acceperintne Spiritum Sanctum, respondeant similiter: *Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus* [3]. Sin minus, multi certe in ejus cognitione valde deficiunt; cujus quidem crebro usurpant nomen in religiosis actibus exercendis, sed eâ fide quæ crassis tenebris circumfusa est [4]." Quapropter, Frater, ut error vel ignorantia tantarum rerum lucis filiis indigna depellatur, pro viribus accurate doctrinam de donis Spiritûs Sancti exponamus, necesse est.

(1) Cfr. Ill. WAFFELAERT op. c. vide Tabulam.— (2) *Divinum illud munus.*— (3) ACT. XIX. 2. — (4) LEO XIII, l. c.

Et ne forte objicias, Frater, inveniri theologos [1] qui existentiam donorum, ut habituum specifice a virtutibus distinctorum, negant: tibi cum Ill. Waffelaert dicam [2]: "Quidquid dicatur de habitibus donorum, an sint necne *actus ipsos* præcellentes, quos donis adscribimus, *subsistere certum est*, adeoque nemo non videt summæ utilitatis esse ad vitam perfectam illos actus attentius considerare atque intimius scrutari, quo sæpius majorique cum fructu perfectionis eosdem exercere valeamus. Atqui, hæc consideratio actuum pars est in tractando de donis longe præcipua."

Dicemus igitur 1. De donis Spiritûs Sancti in genere et 2. in specie, et adjiciemus 3. quasdam notiones vel considerationes de beatitudinibus, 4. de fructibus Spiritûs Sancti atque 5. de donis gratis datis.

CAPUT I.

DE DONIS SPIRITUS SANCTI IN GENERE.

533. — Ad materiam donorum Spiritûs Sancti recte intelligendam, necessarie requiritur ut addiscas 1. quid per dona Spiritûs Sancti intelligatur, dein 2. quænam sint eorum natura atque 3. proprietates.

ART. I. — De notione donorum Spiritûs Sancti.

534. — Quid est donum? — Donum est res quædam apta, quæ liberaliter sive gratuito detur.

Duæ igitur *conditiones* ad donum instituendum requiruntur: prima, ex parte ipsius rei, nempe ut ex suâ naturâ

(1) Cfr. DUNS SCOTUS. In 3 sent. Dist. 34.— (2) Coll. Brug. t. 18 p. 281.

dari possit; altera, ex parte dantis, ut nullam per se quærat remunerationem, ut igitur rem alteri det ex amore benevolentiæ.

Donum *triplicem importat respectum:* primum, *ad rem ipsam*, ut ex suâ naturâ dari possit; secundum, *ad donantem*, ut liberaliter ex benevolentiâ rem concedat; tertium, *ad eum cui datur*, ut re datâ uti seu frui possit.

Differentia inter donum et datum. — Donum et datum inter se differunt: nam *donum* dicitur quod aptum est dari, *datum* vero, quod actu datur. Unde persona divina ab æterno est donum, sed ex tempore est datum. Videndum igitur est, Frater, 1. quænam sint dona Dei; 2. quâ ratione dona Dei approprientur Spiritui Sancto, et sic facilius intelliges 3. quid proprie per dona Spiritûs Sancti intelligatur.

§ I. — *De donis Dei.*

535. — 1. *Dona creata.* Dona Dei duplicis sunt generis: dona creata et donum increatum. Omnes perfectiones creaturis largitæ, aliquo sensu dici possunt dona Dei. Deus enim dominium perfectum in eis possidens, eas amore benevolentiæ, ex merâ liberalitate creaturis suis concedit. Et sic omne quod est creatum, in ordine naturali et supernaturali, dici potest donum Dei. [1]

2. *Donum increatum.* Sed donum non tantum de creaturis sed etiam de divinis dicitur, præcipue autem Spiritus Sanctus donum vocatur.

Ratio cur Spiritus Sanctus donum vocetur, hæc est, Frater, quia Spiritus Sanctus per voluntatem a Patre Filioque procedens rationem habet primi doni.

Etenim, fides catholica hæc est, nempe: Esse unum Deum unamque divinam naturam in tribus subsistentem personis divinis. Attamen, tres Personæ inter se distinguuntur rea-

(1) Cfr. S. Thom. 1. q. 21, a. 4.

liter, sed vinculo et nexu cohærent ejusdem substantiæ, quam Pater generatione Filio communicat, et totam a Patre Filioque spiratione accipit Spiritus Sanctus.

Filius ergo a Patre, et Spiritus Sanctus a Patre Filioque procedit; Filius quidem per intellectum, Spiritus Sanctus vero per voluntatem.

Ut hæc melius intelligas, sciendum est, Frater, in naturâ pure intellectuali proprium actum esse actum intellectûs et voluntatis. Quum igitur Deus sit substantia pure intellectualis, productio quæ in ipso est, nonnisi per intellectum et voluntatem erit, ut theologi unanimiter docent.

His de naturâ divinâ dictis, jam liquet conditiones ad donum habendum in Spiritu Sancto præ ceteris divinis personis apparere, nam relatione suâ magis est aptus non tantum ut detur, sed ut a Patre Filioque gratuito detur.

Spiritus Sanctus aptus est dari: Quamvis donum, consideratum ut res gratuito data, tribus personis divinis competat, quæ possent omnes se nobis liberaliter dare, ex hoc tamen quod aliqua persona divina ab aliâ procedit, eo ipso magis consideratur apta, ut ab hâc aliâ e quâ originem ducit, donetur. Unde apparet personas procedentes, Filium et Spiritum Sanctum magis habere rationem doni quam Patrem, qui sine principio est.

Attamen secundum hoc Spiritus Sanctus non magis est donum quam Filius.

Spiritus Sauctus aptus est ut gratuito detur.— Non sufficit ut res apta sit datu, oportet adhuc ut gratuito detur, quod in Spiritu Sancto præ Filio habetur. Et quidem: " Ratio gratuitæ donationis est amor. Ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo quod damus ei, est amor quo volumus ei bonum. Unde manifestum est, quod amor habet rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur. Unde, cum Spiritus Sanctus

procedat ut amor, procedit in ratione doni primi." [1] Itaque Spiritus Sanctus qui a Patre procedit ut amor, dicitur proprie donum, licet etiam Filius detur. [2] Et merito S. Mater Ecclesia Spiritum Sanctum sic alloqui potest: "Qui diceris paracletus Altissimi donum Dei."

Non tantum Spiritus Sanctus vocatur donum, sed omnia dona creata ei appropriantur.

§ II.— *De ratione cur omnia dona Spiritui Sancto approprientur.*

536.— Quid appropriatio?— Appropriatio est modus loquendi, quo quædam, sive operationes sive attributa tribus alioquin personis communia, *uni personæ* præ aliis specialiter tribuuntur.

Usus Ecclesiæ.— "Aptissime Ecclesia, ait Leo XIII [3], ea divinitatis opera in quibus potentia excellit, tribuere Patri, ea in quibus excellit sapientia, tribuere Filio, ea in quibus excellit amor, Spiritui Sancto tribuere consuevit. Non quod perfectiones cunctæ atque opera extrinsecus edita Personis divinis communia non sint; sunt enim *indivisa opera Trinitatis*, sicut et *indivisa est Trinitatis essentia* [4], quia, uti tres personæ divinæ *inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operantur:* [5] Verum quod ex comparatione quâdam et propemodum affinitate quæ inter opera ipsa et Personarum proprietates intercedit, ea alteri potius quam alteris addicuntur, sive, ut aiunt, appropriantur."

Ad appropriationem requisita. — Uti igitur vides, Frater, non licet pro libitu appropriare quælibet attributa cuilibet personæ; appropriatio enim fundatur in quâdam speciali aptitudine attributi essentialis ad manifestandum alicujus personæ characterem proprium.

(1) S. Th. 1. q. 38, a. 2. c. — (2) Joan. III, 16. Rom. VIII, 32. — (3) *Divin. illud munus.*— (4) S. Aug. *de Trin.* L. 1. c. 4. et 5. P. L. t. 42, col. 824.— (5) S. Aug. Ibid.

Quid diversis personis divinis appropriari potest.

a) Pater, qui est *principium Deitatis* [1], idem causa est effectrix universitatis rerum et Incarnationis Verbi et sanctificationis animarum, *ex ipso sunt omnia;* [2] ex ipso, propter Patrem.

b) Filius autem, *Imago Dei,* idem est causa exemplaris unde res omnes formam et pulchritudinem, ordinem et concentum imitantur; qui extitit nobis via, veritas, vita, hominis cum Deo reconciliator, *per ipsum sunt omnia;* [3] per ipsum, propter Filium.

c) Spiritus vero *Sanctus* qui est omnium rerum causa ultima, eo quia sicut in fine suo voluntas lateque omnia conquiescunt, non aliter ille, qui divina bonitas est ac Patris ipsa Filiique inter se caritas, arcana ea opera de salute hominum sempiternâ, impulsione quâdam validâ suavique complet et perficit, *in ipso sunt omnia* [4]; in ipso, propter Spiritum Sanctum." [5]

Omnia dona creaturis largita Spiritui Sancto appropriari possunt.

537.— Quamvis igitur relationes *ad extra* communes sint tribus divinis Personis ob unitatem naturæ, quæ est omnium affectuum divinorum principium, dona a Deo creaturis largita, Spiritui Sancto tamen præ ceteris Personis appropriari possunt propter suum procedendi modum, quia est primus processus voluntatis divinæ et ratio omnis processionis voluntariæ a Deo. "Ratio liberalis donationis, ait S. Thomas [6], est amor, qui secundum Dionysium, movet superiora ad provisionem minus habentium. Et quia Spiritus Sanctus est amor, ideo ipse est ratio omnium eorum datorum, quo-

(1) S. Aug. ibid. L. IV, c. 20. P. L. t. 42, col. 908.— (2) Rom. xi, 36. —(3) Rom. xi, 36.— (4) Rom. xi, 36.– (5) *Div. illud munus.*— (6) 1. Dist. 18, q. 1, a. 3, c.

rum principium est divina voluntas, sicut sunt omnia data creaturis."

§ III.— *De donis Spiritûs Sancti proprie dictis.*

538.— Quamvis omnia dona tum naturalia, tum supernaturalia, dici possint per appropriationem a Deo per Spiritum Sanctum largita, siquidem omnia ex amore dantur, attamen, ex usu loquendi ecclesiastico, dona Spiritûs Sancti vocantur tantummodo ea *quæ, dato ipso Spiritu Sancto, dantur, et quæ in eo cui dantur permanent.* Dicimus primo, *quæ dato Spiritu Sancto dantur.* Etenim non in omnibus donis a Deo homini largitis datur ipse Spiritus Sanctus, sed tantummodo per gratiam gratum facientem et caritatem, juxta illud Apostoli [1]: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Dona Spiritûs Sancti sunt igitur gratiæ gratum facientes. Recole quid dixerimus de inhabitatione Spiritûs Sancti quando sermo erat de effectibus moralibus gratiæ sanctificantis [2].

Dicimus secundo, *quæ in eo cui dantur permanent.* Dona proprie dicta illa sunt quibus is frui vel uti potest qui illa habet. At non omnibus bonis, sed tantummodo iis, quæ in eo cui dantur permanent, frui seu uti licet. At, dato Spiritu Sancto, permanent tamquam dona gratum facientia: *gratia sanctificans, virtutes supernaturales infusæ* et *dona Spiritûs Sancti* proprie dicta. De his ultimis hic agendum est.

Art II. — De naturâ donorum Spiritûs Sancti.

539.— Cum doctrina de donis Spiritûs Sancti ad ordinem gratiæ pertineat, Frater, nihil de his affirmare possumus nisi ex revelatione divinâ quæ S. Scripturâ et traditione Ecclesiæ

(1) Rom. v, 5.— (2) Cfr. n. 336, seq.

continetur. Hic breviter exponemus quidquid theologi optime noti de his donis doceant : nempe 1. Esse septem dona Spiritûs Sancti. — 2. Hæc dona specifice differre a virtutibus, — 3. et necessaria esse ad salutem.

§ I. — *De existentiâ septem donorum.*

540. — Fundamentum biblicum cui innititur doctrina de septem donis Spiritûs Sancti, invenitur apud Isaiam Prophetam [1]. De Messia futuro agens, inquit : "*Egredietur virga de radice Jesse et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini : Spiritus sapientiæ et intellectûs, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini.*" Quamvis hæc sacræ Scripturæ verba de Christo solo stricte sint dicta, ab ipsâ tamen Ecclesiâ, de fidelibus etiam interpretantur. Et merito quidem, nam quidquid perfectionis in Christo, capite nostro, invenitur, modo communicabile sit, in membris ejus reperitur, juxta verba Apostoli [1], quos (Deus) *præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Dein status noster supernaturalis existentiam donorum postulare videtur. Etenim : "Indiget homo, ut peccatum vitet et in acceptâ justitiâ perseveret, speciali auxilio divino, juxta definitionem concilii Tridentini [2]. Sola gratia habitualis, quamvis meritorie operari tribuat, ad illud donum perseverantiæ obtinendum non sufficit, cum naturæ integritatem seu subjectionem appetitûs sensitivi rationi non restituat. Hoc auxilium speciale consistit in gratiis actualibus, quibus identidem, pro natâ indigentiâ, mens illustretur et voluntas instigetur. Istæ speciales motiones, quæ Spiritui Sancto tribuuntur, facultates hominis prædeterminant ad actum indeliberatum spiritualis illuminationis vel spiritualis affectûs. Oportet autem ut facultas nostra sit in potentiâ ad recipiendos supernaturales instinctus. Jamvero

(1) Is. XI, 1-3. — (2) ROM. VIII, 29. — (3) Sess. VI. cap. 13 et can. 22.

hæc potentia seu habilitatio tribuitur per habitus donorum Spiritûs Sancti, quorum formalis effectus est justare et veluti adaptare facultates ad Spiritum Sanctum velut ad proprium motorem. Ex quo fit ut homini instructo hujusmodi habitibus, debitæ sint spirituales inspirationes, et quidem de lege constanti atque ordinariâ [1]."

§ II. — *De differentiâ dona inter et virtutes.*

541.— Quid dona Spiritûs Sancti?— Dona Spiritûs Sancti, uti jam vidimus [2], sunt habitus quidam hominem perficientes, quibus redditur prompte mobilis ad obsequendum influxui Spiritûs Sancti [3], imo quibus disponitur ad opera sublimioria et extraordinaria vitæ christianæ exercenda [4]. Dona sunt igitur *habitus*, non mere actus, quapropter propheta de eis loquens, dicit [5]: *Requiescet super eum Spiritus.* At requiescere non significat motionem Spiritûs Sancti transeuntem, sed mansionem ejusdem permanentem. Cum dona sint habitus, Frater, duæ igitur species habituum supernaturalium inveniuntur: virtutes nempe infusæ et dona Spiritûs Sancti. Inquirendum igitur est 1) distinguanturne hi habitus inter se specifice? et 2) quo quidem modo.

542.— 1) **Dona a virtutibus specifice distinguuntur:** siquidem hominem disponunt ad altiorem motorem quam virtutes etiam infusæ. In homine, Frater, duplex reperitur principium movens, unum quidem interius quod est ratio, aliud autem exterius quod est Deus [6].

Deus vero est prima causa agens; "quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, ait S. Thomas [7], non potest in suum actum procedere nisi

(1) Claeys-Bonnaert Coll. Gandav. t. I. p. 191. Billot. *De virtutibus infusis,* Romæ, 1901, p. 171. — (2) Cfr. n. 532. et seq.— (3) S. Th. 1. 2. q. 68, a. 1 c.— (4) S. Th. 3 Sent. dist. 34, q. 1, a. 1. c.— (5) Isa. xi, 2.— (6) S. Th. 1. 2. q. 68, a. 1.— (7) 1. 2. q. 109, a. 1. c.

moveatur a Deo." Quæcumque homo igitur agit, agit in virtute primi agentis Dei. Sed Deus omnia movet secundum creaturarum conditionem [1].

In ordine naturali. — Deus hominem movet secundum proportionem suæ naturæ, ut nempe ad actus bonos ordinis mere naturalis peragendos sequatur dictamen et normam rectæ rationis. Motor in ordine connaturali est igitur Deus hominem movens per lumen rationis.

In ordine supernaturali autem Deus hominem movet secundum proportionem suæ naturæ supernaturalis, id est secundum proportionem gratiæ habitualis quâ fit consors divinæ naturæ, filius Dei adoptivus et hæres regni cœlorum; ut ad actus bonos et meritorios hujus ordinis peragendos sequatur vel dictamen rationis, gratiæ lumine illustratæ, vel solum instinctum Spiritûs Sancti animam justificatam inhabitantis.

Motor in ordine supernaturali est igitur Deus hominem movens, vel *modo humano* per lumen rationis et fidei, vel *ultra humanum modum* per solum instinctum Spiritûs Sancti. In ordine supernaturali ergo, quando homo a Deo movetur *modo humano*, homo magis *active* se habet quam fit quando movetur *ultra humanum modum*, nam hoc in casu magis agitur a Deo quam ipse se agit, ideoque magis *passive* se habet.

Virtutes vero naturales hominem prompte mobilem reddunt ad sequendum dictamen et normam rationis; virtutes autem supernaturales eum disponunt ad sequendum dictamen et normam rationis per lumen gratiæ illustratæ, sed dona hominem prompte mobilem reddunt ad sequendum instinctum et normam Spiritûs Sancti.

" At manifestum est, ait S. Thomas [2], quod omne quod movetur, necesse est proportionatum esse motori. Quanto igitur movens est altior, tanto necesse est quod mobile

(1) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 9, a. 4. c; q. 10, a. 4. c.— (2) 1. 2. q. 68, a. 1.

perfectiori dispositione ei proportionetur; sicut videmus quod perfectius oportet esse discipulum dispositum ad hoc quod altiorem doctrinam capiat a doctore."

Uti vides, Frater, dona Spiritûs Sancti et virtutes etiam infusæ habitus sunt specifice diversi.

543. — 2° Modus quo dona Spiritûs Sancti et virtutes inter se differunt, in eo invenitur quod dona disponunt hominem ad altiores actus vitæ christianæ peragendos quam sunt actus virtutum. Hæc de donis doctrina, Frater, inter omnes, S. Thomæ videtur vera [1]. "Dona a virtutibus distinguuntur in hoc, ait, quod virtutes perficiunt ad actus *modo humano*, sed dona *ultra humanum modum*."

Ad hanc differentiam clarius stabiliendam, attendas necesse est, quomodo virtutes et dona suos eliciant actus.

Virtutes naturales eliciunt actus suos secundum rectam rationem et normam a rectâ ratione præscriptam; virtutes supernaturales vero secundum rectam rationem per fidem illustratam et normam a ratione fide illustratâ præscriptam.

Per virtutes igitur etiam supernaturales homo agit *modo* humano.

Dona autem eliciunt actus suos non secundum rectam rationem, sed secundum instinctum Spiritûs Sancti, qui est *supra* rectam rationem, et secundum normam, non jam rationis, etiam lumine fidei illustratæ, sed secundum normam ab ipso Spiritu Sancto præscriptam.

Aliis verbis, per dona homo elicit actus vitæ christianæ *supra humanum modum*. Ad hanc doctrinam magis illustrandam recurrere possumus, Frater, ad varia exempla, ut ad triplicem scientiam quæ in homine inveniri potest.

Triplex exstat scientia, ait Dionysius Carthusianus [2]: scientia naturalis, scientia supernaturalis et scientia per donum Spiritûs Sancti.

(1) S. Th. 3 Dist. 34, q. 1, a. 1. c.— (2) *De donis*, tract. 3, a. 20. Doctoris ecstatici D. Dionysii Cartusiani opera omnia. *Opera minora*, III, Tornaci, 1908.

SCIENTIA NATURALIS est "habitus conclusionis per demonstrationem probatæ." Homo ratiocinando eam acquirit, et si eam perfecte possidet, vocari potest bonus philosophus.

SCIENTIA SUPERNATURALIS "ex principiis fidei orthodoxæ procedit et ipsis fulcitur; est enim cognitio rerum creatarum secundum sacræ Scripturæ doctrinam."

Homo igitur, ratione lumine fidei illustratâ, magis atque magis in eam progredi potest et sic inveniri bonus *theologus*.

SCIENTIA PER DONUM SPIRITÛS SANCTI. — Hæc scientia, Frater, "*sine gratiâ et caritate haberi nequit*, pertinet enim ad munera gratiæ gratum facientis, nec humano valet studio adipisci, sed a Spiritu Sancto infunditur quemadmodum cetera dona", et homo qui hâc scientiâ fruitur, haberi potest ut filius Dei adoptivus: accipit enim in hâc vitâ prælibationem futuræ manifestationis, accipit scientiam quasi divinam [1].

Hic modus, quo Spiritus Sanctus justificatum per sua dona movet, duplicis esse potest generis; alter ordinarius, quando sese accommodat ordini naturæ elevatæ, seu agit secundum leges ordinarias gratiæ; alter vero extraordinarius, quando insuper addit gratias gratis datas.

§ III. — *De necessitate donorum Spiritûs Sancti.*

544. — In ordine præsenti gratiæ, duas, uti vidimus, invenimus species habituum supernaturalium infusarum specifice inter se diversas: virtutes nempe infusas et dona Spiritûs Sancti; imo, ut postea dicetur, dona in patriâ manebunt. At cum Deus nihil inutile faciat, duo non daret principia inter se diversa ad faciendum id, ad quod unum sufficeret. Unde jam *a priori* necessitas donorum affirmari potest.

(1) Cfr. S. THOMAS l. c.

Hæc vero necessitas 1° fundatur in imperfectâ participatione virtutum infusarum et 2° in imperfectâ cognitione providentiæ Dei supernaturalis, et 3° sese ad omnem virtutum materiam extendit.

I. — De imperfectâ participatione virtutum infusarum.

545.— Deus hominem ad perfectionem movet per lumen naturale rationis et per virtutes infusas. Quamvis perfectio per virtutes infusas sit major quam perfectio per lumen naturale rationis, perfectio tamen per lumen rationis perfectiori modo habetur ab homine quam perfectio per virtutes infusas. Nam *perfectio per lumen rationis habetur ab homine quasi plena possessio.* Sic quantum ad ea quæ subsunt humanæ rationi, in ordine scilicet ad finem connaturalem homini, homo potest, concursu Dei naturali adjutus, operari per judicium rationis. At res ita sese non habet quoad perfectionem per virtutes infusas.

Hæc perfectio habetur quasi imperfecta; imperfecte enim diligimus et cognoscimus Deum. Unde in ordine ad finem ultimum supernaturalem, ad quem ratio movet, secundum quod est aliqualiter et imperfecte informata per virtutes theologicas, non sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adest instinctus et motio Spiritûs Sancti, secundum illud [1]: *qui spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei... et heredes;* et [2] dicitur: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam,* quia scilicet in hereditatem illius terræ beatorum nullus potest pervenire, nisi movetur et deducitur a Spiritu Sancto. Et ideo ad illum finem consequendum necessarium est homini habere donum Spiritûs Sancti [3]. Imo, ait S. Thomas [4]: "Septem dona sunt necessaria ad salutem."

Nota.—Ex hoc tamen non sequitur, Frater, hominem per virtutes infusas nullum actum ponere nisi concurrentibus ad

(1) Rom. viii, 14, 17. — (2) Ps. cxlii, 10.— (3) S. Th. 1. 2. q. 68, a. 2. c. — (4) Ibid. a. 3 ad 1.

unumquemque donis, nam ipse S. Thomas [1] docet virtutes infusas non semper moveri *superiori* instinctu Spiritûs Sancti. Virtutes principia sunt actuum qui fiunt *modo humano*, sed dona principia sunt actuum qui fiunt *supra humanum modum*.

II. — De inperfectâ cognitione providentiæ Dei supernaturalis.

546. — Ut magis donorum Spiritûs Sancti necessitatem cognoscas, et clarius perspicias virtutes infusas ad salutem non sufficere, sciendum est, Frater, genus humanum secundum ordinem providentiæ supernaturalem gubernari, qui magnum mysterium habet, ita ut [2] etiam angelis et sanctis non penitus cognitus sit.

Ille ordo habet id quod Ecclesia Christi et singuli Christiani indigent ut ad finem suum pervenire valeant. Itaque ut Ecclesia et singuli homines finem præfixum assequantur, a Spiritu Sancto movendi et dirigendi sunt.

547. — *a)* **Ecclesia a Spiritu Sancto dirigenda est.** — "Hic qui Spiritus est veritatis, ait Leo XIII [3], utpote simul a Patre, qui verum æternum est, simul a Filio, qui veritas est substantialis, procedens, haurit ab utroque una cum essentiâ omnem veritatis quanta est amplitudinem: quam quidem veritatem impertit ac largitur. Ecclesiæ auxilio præsentissimo providens, ut ipsa ne ulli umquam errori obnoxia sit, utque divinæ doctrinæ germina alere copiosius in dies possit et frugifera præstare ad populorum salutem.

Et quoniam populorum salus, ad quam nata est Ecclesia, plane postulat ut hæc munus idem in perpetuitatem temporum persequatur, perennis idcirco vita atque virtus a Spiritu Sancto suppetit, quæ Ecclesiam conservat augetque."

Et sic affirmare possumus "quod quum Christus caput sit Ecclesiæ, Spiritus Sanctus sit ejus anima: "quod est in

(1) 1. 2. q. 68. a. 2, ad 2. — (2) S. THOMAS. 2. 2. q. 52, a. 3. c. — (3) *Divinum illud munus.*

corpore nostro anima, id est Spiritus in corpore Christi, quod est Ecclesia." [1]

548. — *a)* **Singuli homines a Spiritu Sancto movendi et dirigendi sunt.** — "Homini justo, vitam scilicet viventi divinæ gratiæ et per congruas virtutes tamquam facultates agenti, opus plane est septenis illis quæ proprie dicuntur Spiritûs Sancti donis, ait Leo XIII [2]. Horum enim beneficio instruitur animus et munitur ut ejus vocibus atque impulsioni facilius promptiusque obsequatur; hæc præterea dona tantæ sunt efficacitatis ut eum ad fastigium sanctimoniæ adducant, tantæque excellentiæ ut in cœlesti regno eadem, quamquam perfectius, perseverent."

III. — De materiâ donorum Spiritûs Sancti.

549. — Specialis Sancti Spiritûs motio per dona requiritur igitur, tum ad vitam activam, quæ ad perficiendam Ecclesiam Dei perfectamque conservandam incumbit; tum ad vitam contemplativam quâ vita spiritualis singulorum ipsorum hominum perficitur. Unde vides, Frater, 1) dona circa omnium virtutum materiam versari, sed 2) aliter tamen circa intellectualium et moralium quam theologicarum virtutum materiam.

A) DONA VERSANTUR CIRCA OMNIUM VIRTUTUM MATERIAM.

550. — Hoc optime exponit S. Thomas [3]: "Sicut autem vires appetitivæ natæ sunt moveri per imperium rationis, ita omnes vires humanæ natæ sunt moveri per instinctum Dei, sicut a quâdam superiori potentiâ. Et ideo in omnibus viribus hominis, quæ possunt esse principia humanorum actuum, sicut sunt virtutes, ita etiam sunt dona, scilicet in ratione et in vi appetitivâ." Ex hoc principio non potes tamen concludere, Frater, tot esse dona quot sunt virtutes,

(1) *Div. illud munus.* S. AUGUST. Serm. 187 de temp. *ibidem.* — (2) *Div. illud munus.* — (3) S. Th. 1. 2. q. 68, a. 4. c.

nam Angelicus ipse dicit: "Nec tamen oportet, quod tot sint dona quot sunt virtutes, quia in unoquoque genere, in quo multa continentur, convenit unum esse summum, et ita respectu multarum virtutum quæ sunt unius coordinationis, potest unum donum excellentiam importare [1]."

B) ALITER DONA SE HABENT RESPECTU VIRTUTUM INTELLECTUALIUM ET MORALIUM QUAM RESPECTU VIRTUTUM THEOLOGICARUM.

551.— Dona enim respondent immediate et directe virtutibus intellectualibus et moralibus, easque directe perficiunt. Sunt enim donis dignitate inferiores.

Dona vero indirecte tantummodo et remote perficiunt virtutes theologicas; porro virtutes theologicæ, ut mox dicetur, præstant dignitate donis quæ se habent "respectu virtutum theologicarum non ut formæ perficientes. sed tamquam organa in istis virtutibus radicata et ab eis regulata, atque ordinata ad earum perfectionem tamquam ad finem [2]." Sic, Frater, dona quæ operantur circa materiam v. g. fidei, non efficiunt ut fides perfectiori modo actus suos eliciat, sed ut materia fidei subtilius et utilius percipiatur.

ART. III.— De proprietatibus donorum Spiritûs Sancti.

552.— Variæ proprietates donorum Spiritûs Sancti inveniuntur, sed nobis sufficit paucis verbis exponere, 1. eorum inter se connexionem; 2. eorumdem dignitatem, atque 3. in patriâ permanentia.

---

(1) S. Th. 3, Dist. 34, q. 1, a. 2. c.— (2) Ill. WAFFELAERT. Notanda quædam utilissima in ordine ad rite intelligenda opera contemplativorum, Coll. Brug. t. 19, p. 16.

§ I. — *De donorum Spiritûs Sancti connexione.*

553.— Dona, ut virtutes infusæ, inter se connectuntur in caritate, ita scilicet ut qui caritatem habet, omnia Spiritûs Sancti dona habeat, quorum nullum sine caritate haberi potest.

Quo magis igitur caritas augetur, eo magis dona proportionaliter augentur. Sic evenit, Frater, dona majora vel minora esse diversis hominibus vel propter majus gratiæ donum, quod unicuique donatur *secundum mensuram donationis Christi* [1], vel propter plura ac majora merita per quæ justi, sicut in ipsâ justitiâ, ita etiam in donis, quæ ad illam justitiam pertinent, crescunt [2].

§ 2. — *De dignitate donorum Spiritûs Sancti.*

554.— Dona Spiritûs Sancti comparari possunt inter se ipsa et quoad alias virtutes, et sic earum dignitas potest assignari.

555.— I. **Comparatio donorum inter se ipsa.**— Quamvis ratio virtutis habitibus moralibus magis conveniat quam habitibus intellectualibus, habitus tamen intellectuales, qui perficiunt rationem, sunt habitus *simpliciter* nobiliores quam habitus qui appetitum perficiunt [3]. Præstant enim habitus intellectuales moralibus, sicut regulantes regulatis. Nam ratio, subjectum habituum intellectualium est regulans; appetitus vero in quo habitus morales insunt, est regulatus.

Unde quatuor dona intellectualia: sapientia, intellectus, scientia et consilium sunt simpliciter perfectiora aliis donis moralibus. Inter dona intellectualia primum locum obtinet *Sapientia*, quæ causam altissimam quæ Deus est considerat. Sapientiæ succedit dignitate

---

(1) Eph. iv, 7.— (2) Conc. Trid. Sess. V.— (3) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 66, a. 3, c.

Intellectus, qui prima cognitionis principia considerat ex quibus proceditur ad conclusiones;

Scientia tertium inter dona occupat locum, in quantum per res creatas ad altissimam tendit causam; tandem ultimum inter dona intellectualia est

Consilium, quod jam magis practice procedit et virtuti prudentiæ correspondet. — Jam vero inter dona moralia dignitate primum venit *donum pietatis*, quod correspondet virtuti justitiæ; dein *donum fortitudinis*, quod correspondet virtuti fortitudinis; demum *donum timoris*, quod ad virtutem temperantiæ ordinatur.

NOTA tamen dona intellectualia non tantum speculativa esse sed etiam practica, nam per illa, instinctu Spiritûs Sancti, homo movetur, non ad mere scienda supernaturalia; esset enim satisfactio vanæ curiositatis, quam ipse Spiritus Sanctus prohibet dicens [1]: Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus; sed a Spiritu Sancto movetur ad scienda ea quæ et in quantum ad salutem necessaria et proficua sunt.

Dona Spiritûs Sancti, quæ sunt gratiæ gratum facientes a gratiis gratis datis, quæ dantur ad utilitatem Ecclesiæ, sedulo distinguas necesse est, Frater.

556. — II. — **Comparatio donorum Spiritûs Sancti cum virtutibus.** — Si dona comparantur cum ceteris virtutibus, dicendum est, Frater, virtutes theologicas, uti vidimus, dignitate præstare donis Spiritûs Sancti, sed hæc dona dignitate præstare ceteris omnibus virtutibus.

557. — *a) Virtutes theologicæ præstant dignitate donis Spiritûs Sancti.*

Dona sunt gratiæ gratum facientes et nullum donum Spiritûs Sancti absque gratiâ et caritate datur. Ut homo a Spiritu Sancto connaturaliter moveatur, cum eodem Spiritu

(1) ECCLI. III, 22.

conjungatur necesse est. Hæc conjunctio operatur per virtutes theologicas. Unde virtutes theologicæ quasi radices donorum existunt, itaque dignitate dona sicut omnes virtutes præcedere debent.

558.— *b) Dona Spiritûs Sancti ceteris virtutibus dignitate præstant.*— Si comparamus dona cum aliis virtutibus, dona eisdem præferuntur. Etenim dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum Sanctum moventem; virtutes autem perficiunt vel ipsam rationem vel alias vires in ordine ad rationem. Manifestum autem est quod ad altiorem motorem oportet majori perfectione mobile esse dispositum. Unde perfectiora sunt dona virtutibus. [1]

§ III.— *De permanentiâ donorum Spiritûs Sancti in patriâ.*

559.— " Dona Spiritûs Sancti, uti docet S. Thomas [2], 1) quoad ipsorum materiam circa quam nunc versantur, ipsa scilicet opera vitæ activæ, non remanebunt in patriâ; 2) remanebunt autem, idque perfectissime, quantum ad essentiam donorum; quia tunc homo totaliter Deo subditus, Spiritûs Sancti motiones perfectissime sequetur. "

560.— 1. Dona quoad opera vitæ activæ non remanebunt. — " Vita enim beatifica est vita *contemplativa*, nullo modo activa quæ cum hâc mortali transit. " Itaque " opera activæ vitæ non erunt materia donorum (in patriâ), sed omnia (scilicet dona) habebunt actus suos circa ea quæ pertinent ad vitam contemplativam. " [3]

561.— 2. Dona remanebunt quoad opera vitæ contemplativæ, sed diverso modo, quod optime explicat S. Thomas: [4]

(1) S. Thom. 1. 2. q. 68, a. 8. c.— (2) 1. 2. q. 68, a. 6. c.— (3) S. Th. 1. c. ad 3.— (4) 3 Dist. 34, q. 1. a. 3. c.

"Dona illa quæ perficiunt in vitâ activâ, non manent quantum ad actus, quos habent circa propriam materiam, sicut nec virtutes cardinales, quia nec timor a noxiis retrahit, nec fortitudo difficilia sustinere facit: sed remanebunt quantum ad actus quos habent circa Deum, qui est mensura operationis in illis, sicut timor hominem per reverentiam Deo subjiciet. Dona autem illa quæ perficiunt in vitâ contemplativâ, remanebunt quantum ad actus quos habent circa propriam materiam, et quantum ad actus quos habent circa propriam mensuram (nempe Deum), sed perficientur quantum ad modum; quia quantumcumque dona ad altiorem modum elevent quam sit communis homini modus, nunquam tamen in viâ ad modum patriæ pertingere possunt."

CAPUT II.

DE DONIS SPIRITUS SANCTI IN SPECIE.

562.— Dona Spiritûs Sancti alia sunt intellectualia, alia vero moralia. Ab intellectualibus, ut dignioribus, incipiemus.

ART. I.—De donis intellectualibus.

In tractandis donis intellectualibus exordimur a dono intellectûs, qui, si non dignitate, necessitate tamen primum locum occupat. Dein agemus de dono scientiæ et sapientiæ, sed anteponemus donum scientiæ dono sapientiæ; modus enim humanus cognoscendi est ut a creaturis ad Deum ascendamus, quod fit dono scientiæ: per sapientiam enim a Creatore ad creaturas descendimus; et demum de dono consilii.

§ I.— *De dono Intellectûs.*

563.— Nomen intellectûs, derivatum est a verbo intelligere. Intelligere autem componitur ex verbo legere et particula *inter*, quod est quasi *intus legere.*

Intellectus igitur primarie actum significat, Frater, qui est intelligere; sed plerumque sumitur etiam pro ipsâ *potentiâ* cujus actus intelligendi est, sic intellectus pro potentiâ intellectivâ supponi solet. Imo intellectus interdum sumitur ad designandum *habitum* potentiæ intellectivæ, qui perficit ipsum intellectum ad prima principia intime cognoscenda, uti jam vidimus. [1] Intellectus, ut donum Spiritûs Sancti est habitus, non quidem habitus naturalis sed supernaturalis, a Spiritu Sancto in animâ infusus. Oportet igitur 1) ut inquiramus ejus naturam, 2) ejus effectus atque 3) perfectionis gradus, ac denique 4) quæ beatitudo dono intellectûs correspondeat.

I.— De naturâ doni Intellectûs.

564.— 1. **Quid est?** — Sicut in intellectu humano invenitur habitus naturalis, quo homo prima principia cognitionis naturaliter valet apprehendere [2], ita, Frater, per justificationem, infunditur in intellectu habitus supernaturalis, nempe fides, quâ homo justificatus prima principia scientiæ supernaturalis seu articulos fidei cognoscere potest. At "cum veritates necessariæ ad salutem sint nobis absconditæ, et quasi velatæ, tam in rerum naturis, quam in sacris Scripturis, quam in divinis Sacramentis et figuris, in tantum ut intellectus humanus sine adjutorio supernaturalis luminis, non possit ad eas apprehendendas plene pertingere: planum est, quod necesse fuit, ut Spiritus Sanctus intellectui humano superadderet aliquod lumen supernaturale, quo velamina dictarum veritatum penetraret, et veritates

(1) Cfr. n. 347 et n. 447.— (2) Cfr. n. 447.

absconditas apprehenderet, et eas sic nobis manifestaret. Quod utique Spiritus Sanctus facit dum nobis donum intellectûs inspirat." [1]

Unde jam videre potes, Frater, quid per donum intellectûs intelligatur, qui definiri potest:

Definitio. — Habitus infusus quo homo justificatus disponitur ut prompte et facile moveatur a Spiritu Sancto ad intelligendum et penetrandum, per lumen supernaturale superadditum lumini naturali, ea quæ nobis supernaturaliter innotescunt. Hunc habitum istudque donum recepit altissimus ille Dei contemplator, Sanctus David propheta, ait Dionysius Cartusianus [2], pro quo frequenter precatus est: *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tuâ;* [3] et iterum: *Illustra faciem tuam super servum tuum;* et denuo: *Intellectum da mihi, et vivam.* [4] Hunc habitum recepit, inquam, nam ipse testatus est: [5] *Incerta et occulta Sapientiæ tuæ manifestasti mihi.*

565.— 2° Differentia inter fidem et donum intellectûs.— In ordine supernaturali fides et intellectus-donum circa prima principia scientiæ supernaturalis versantur, Frater, diverso tamen modo. Ad fidem pertinet articulis fidei assentire, ob auctoritatem Dei loquentis; ad donum vero intellectûs pertinet mente penetrare ea quæ creduntur.

Certe homo non posset assentire credendo aliquibus propositis, nisi ea aliqualiter intelligeret; sed hic intellectus ad assensum fidei requisitus, ad donum intellectûs non pertinet; donum enim hunc intellectum jam supponit. Sed ad donum spectat illius intellectûs perfectio [6]. "Ad donum

(1) *De septem donis.* De dono intellectus cap. III. (Hoc opusculum in variis editionibus inter opera S. Bonaventuræ invenitur, sed auctorem habet fr. Rodulphum a Bibraco qui circa a. 1360 floruit.) — (2) L. c. Tract. II. Art. 22.— (3) Ps. CXVIII, 18.— (4) Ps. CXVIII, 144. — (5) Ps. L. 8.— (6) Cfr. S. TH. 2. 2. q. 8. a. 8, ad 2.

intellectûs pertinet, ait S. Thomas [1], quæ sunt fidei magis penetrare. Nam intelligere est quasi intus legere; ergo ad ea penetrare, quæ exterius latent quasi sub velaminibus quibusdam sive involucris."

II. — De effectibus doni Intellectûs.

566. — "Bene donum intellectûs assimilatur splendori seu radio solis," ait Dionysius Cartusianus [2], " et hoc duplicem ob rationem, quia nempe splendor solis—1° Illuminat et— 2° calorem inducit.

1° **Illuminat.**—"Quemadmodum enim sol per suum splendorem aërem simplici claritate adimplet, omnesque apparentias rerum ac modos clarificat, et differentiam manifestat in cunctis coloribus; simili modo insplendentia seu coruscatio doni intellectûs mentem illustrat, omniumque in ipsâ existentium veritates quas per fidem credit, intueri, imo penetrare atque perspicere incipit, unamquamque distincte cognoscens, omniumque proprietates ac rationes in lumine hujus doni clare contemplans." Per hoc donum mens hominis justificati 1. considerat Dei sui dilecti nobilitatem, atque alia divina attributa.

2. "Præterea... creaturas intendit, considerans quomodo Deus omnipotens eas ex suâ liberâ largitate creaverit, singulasque in naturalibus bonis dotaverit, et in supernaturalibus bonis dotare paratus sit eas quæ se ad ipsum convertunt [3].

3. "Denique donum docet nos propriam nobilitatem et virtutum distinctiones seu differentias speculari;... confert etiam nobis lumen et claritatem quibus conversari in Spiritu valeamus, contemplarique Deum in spirituali similitudine, nos ipsos quoque et omnes res, juxta modum et

(1) L. c. a. 1 et 2. et CAJETANUS in h. c.— (2) L. c. trac. II. a. 25.— (3) L. c.

mensuram luminis, juxtaque Dei voluntatem ac proprii intellectûs nobilitatem."

2° **Calorem inducit.** — "Intellectus comparatur splendori seu radio solis ratione caloris quem per splendorem sol rebus inducit... Similiter, dum ratio nostra per donum intellectûs... clarificatur, ipsa voluntas, quæ est vis amativa, sæpe fervet et calefit, etiam quantum ad alios... se communicando cum fidelitate atque amore."

Unde per donum intellectûs, homo est magis pacatus in se ipso, profundius quoque in Deum demersus, in bonis operibus multiplicior, in amore se communicante generalior. Et sic per donum intellectûs homo Christum imitatur, cui assimilatur amore; semper Deo adhæret, cum Deo in unione manet, et cum Deo et omnibus sanctis perpetuo in communi amore effluit: Deo gratias agens, Deum laudans et fruitivo amore in Deo quiescens.

III. — De perfectionis gradibus doni Intellectûs.

567. — Quamvis omnes justificati donum intellectûs habeant in aliquo gradu, non tamen æque perfecte, ait Dionysius Cartusianus [1], et tres perfectionis gradus indicat:

"PRIMUS GRADUS doni intellectûs, est quod per eum cognoscit homo fidei veritatibus adhærendum quantum ad salutem necessarium est, considerando aliquam rationem fidei christianæ propter quam credere congruit. Nam Spiritus Sanctus omni gratiam habenti ostendit ad minus aliquam fidei rationem per claritatem doni intellectûs, ob quam fidei adhærendum cognoscit. Aliqui enim ad credendum moventur propter testimonia prophetarum de Christo novâque lege; aliqui ex consideratione pietatis et fidei præcedentium patrum...; aliqui ex consideratione miraculorum...; aliqui ex consideratione... sanctorum virorum quos

(1) L. c. a. 35.

quotidie vident et audiunt...; aliqui ex speciali inspiratione, vel divinâ visitatione, aut simili aliquo quod in se experiuntur vel ipsis contingit. Porro

SECUNDUS GRADUS DONI INTELLECTÛS, est omnes vel certe præcipuas fidei rationes subtiliter speculari, sicque tanto robustius in fidei veritatibus solidari, quanto diligentius fidei fundamenta perpendit, in tantum ut ubertim miretur quod Deus tam copiosissime et evidentissime dignatus est fidem catholicam approbare. Itaque ad hunc gradum doni intellectûs pertinet clare et prompte advertere originem fidei: qualiter Christus usque ad passionem et mortem paucos habebat credentes... Hæc atque similia infinita sincere cognoscere, ad secundum gradum doni intellectûs spectare opinor."

Secundus igitur gradus juxta Dionysium Cartusianum in eo consistit quod homo sanctificatus, lumine doni intellectûs veritates fidei tam clare et perspicue penetrat ut ejus cognitio tamquam aliquid mirabile haberi possit. Sic in legendâ S. Cæciliæ refertur Valeriano sponso ejus ante S. Urbanum existenti apparuisse senior, tenens titulum in manibus, cujus scriptura erat: *Unus Deus, una fides, unum baptisma.* Cumque diceret ei senior: "Credis ita esse?" Valerianus voce magnâ clamavit: "Non est aliud quod verius possit credi." Quid potuit sic Valerianum movere ad intelligendum subito nihil verius posse dici, nisi instinctus aliquis interior et illustratio Spiritûs Sancti [1].

TERTIUS GRADUS DONI INTELLECTÛS, est quod per eum homo justificatus habet contemplationem intimam, quasi angelicam, rerum quæ fide credendæ sunt. "Ad tertium gradum id attinet, ait Dionysius Cartusianus [2], ut singulorum fidei articulorum proprias rationes ac fundamenta quis

(1) JOAN. a S. THOMA, *Curs. theolog.* in 2. 2. q. 68 usque ad q. 70, disp. 18, a. 2, apud MEYNARD O. P. *Traité de la vie intérieure,* I pars, p. 426, Edit. Paris, 1910.— (2) l. c.

purgatissimâ acie valeat considerare, sicque singulas fidei veritates seorsum subtilissimo atque certissimo mentis oculo queat delectabiliter speculari: contemplando videlicet quam rationabilis sit fides superbenedictissimæ Trinitatis, tum propter testimonium Scripturarum veteris legis, tum propter evangelica testimonia et apostolica documenta, tum propter pulcherrimas persuasiones ex naturis rerum acceptas; insuper contuendo rationes fidei de incarnatione Filii Dei, oracula prophetarum, testimonia Apostolorum, considerationes rationabiles quibus probatur hoc decuisse; sicque de singulis fidei articulis sive particulis considerando propria fundamenta, et quomodo pene nihil de Christo asserunt quin id a Vatibus Sanctis comprobetur prædictum. "

IV. — De beatitudine quæ dono intellectûs correspondet.

568. — BEATITUDO quæ dono intellectûs correspondet, juxta S. Bonaventuram et S. Thomam, est **sexta**, nempe: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* " In sextâ beatitudine, sicut et in aliis, duo continentur: unum per modum meriti, scilicet munditia cordis; aliud per modum præmii, scilicet visio Dei; et utrumque pertinet aliquo modo ad donum intellectûs. Est enim duplex munditia: una quidem præambula et dispositiva ad Dei visionem, quæ est *depuratio affectûs ab inordinatis* affectionibus; et hæc quidem munditia cordis fit per virtutes et dona quæ pertinent ad vim appetitivam. Alia vero *munditia cordis est,* quæ est quasi completiva respectu visionis divinæ; et hæc quidem est munditia mentis depuratæ a phantasmatibus et erroribus; ut scilicet ea quæ de Deo proponuntur, non accipiantur per modum corporalium phantasmatum, nec secundum hæreticas perversitates; et hanc munditiam facit donum intellectûs. Similiter etiam duplex est Dei visio; una quidem perfecta, per quam videtur Dei essentia; alia vero imperfecta, per quam etsi non videamus de Deo

quid est, videmus tamen quid non est; et tanto in hâc vitâ Deum perfectius cognoscimus, quanto magis intelligimus eum excedere quidquid intellectu comprehenditur. Et utraque Dei visio pertinet ad donum intellectûs; prima quidem ad donum intellectûs consummatum (id est per lumen gloriæ purificatum); secunda vero ad donum intellectûs inchoatum, secundum quod habetur in viâ." [1].

Conclusio. — Dono intellectûs, Frater, duo vitia, scilicet cæcitas mentis et hebetudo sensûs opponuntur, ut docet nos S. Thomas [2].

Cæcitas mentis. — Sicut cæcitas corporis est privatio visionis corporalis, ita cæcitas mentis privatio est visionis intellectualis. Hæc cæcitas mentis, quatenus habetur ab homine per aversionem voluntariam a considerandis veritatibus fidei vel per occupationem mentis circa alia quæ magis diligit, mentis peccatum est.

Hebetudo sensûs. — Hebes, inquit S. Thomas, acuto opponitur. Acutum autem dicitur aliquid ex hoc, quod est penetrativum; unde et hebes dicitur aliquid ex hoc, quod est obtusum, penetrare non valens. Hebes circa intelligentiam ille est qui ad cognoscendam veritatem rei pertingere non potest.

Habet autem hebetudo rationem peccati, sicut et cæcitas mentis, in quantum scilicet est voluntaria.

Cum hæc vitia, Frater, ex peccatis carnalibus oriantur [3], homo, ut facile a Spiritu Sancto per donum intellectûs instruatur, ante omnia opus habet carnalem dulcedinem, omnem vilem consolationem, omnem corporalem quietem contemnere, docet Dionysius Cartusianus, [4] "esseque timoratum ne inquinatum quidquam incurrat quo spiritualis oculus obtenebrari vel infirmari mereatur in radio intellec-

(1) S. Th. 2. 2. q. 8, a. 7, c. — (2) 1. q. 84, a. 7; — 2. 2. q. 15, a. 1 et 2. c. — (3) S. Th. 2. 2. q. 15. a. 3. c. — (4) L. c. a. 24.

tûs, in consideratione mirabilium legis divinæ, in illustratione Spiritûs Sancti." Porro, ut hæc operari valeas, necesse est, Frater, ut firmiter credas quidquid Sancta Mater Ecclesia credendum proponit et hanc fidem per condignam et sanctam atque laudabilem vitam demonstres; dein, ut devote fidelissimis et incessabilibus precibus hoc donum a Spiritu postules, supervacua, infructuosa studia detestando, et ad profectum in lege et sapientiâ Christi omnia ordinando. *Quem docebit Dominus scientiam?* inquit Isaias [1], *et quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus*, id est, separatos a carnalibus delectamentis.

§ II. — *De dono Scientiæ.*

569. — A) **Notio Scientiæ.** — Nomen scientiæ tripliciter sumi potest 1) pro actu, 2) pro habitu et 3) pro objecto sciendi.

1. — *Pro actu.* Scientia, ut actus, est cognitio conclusionum quæ ex principiis per se notis demonstrantur.

2. — *Pro habitu.* Scientia, ut potentia, est habitus perficiens intellectum ad logice deducendas conclusiones primis principiis contentas.

DIFFERENTIA INTER SCIENTIAM HUMANAM ET INTELLECTUM HUMANUM. — Intellectus humanus principia demonstrationis considerat secundum seipsa, quin considerentur conclusiones; scientia vero humana considerat non tantum principia demonstrationis, sed ea considerat simul cum conclusionibus, prout principia in conclusiones deducuntur [2].

3. — *Pro objecto.* Objectum scientiæ humanæ triplex est. Proprie et per se materia seu objectum scientiæ humanæ sunt *a)* res corporales, dein *b)* ipsa anima humana cujus potentias, qualitates atque essentiam intellectus noster ex ejus actibus cognoscit, *c)* demum ipse Deus, nam homo per

(1) Is. XXVIII, 9. — (2) S. TH. 1. 2. q. 57, a. 2, ad 2.

intellectum non tantum corporea, suamque animam, sed etiam quæ supra se sunt, scilicet Deum cognoscere potest. Attamen scientia cujus objectum Deus resque divinæ sunt, *sapientia* vocari solet, ut postea dicemus, cum scientiæ quarum objectum res creatæ sunt, *scientiæ* nomen sibi retinent [1].

570.— B) **Variæ scientiæ.**— Scientia humana alia est naturalis, alia supernaturalis; alia vero speculativa, alia autem practica.

a) Scientia naturalis illa est quæ viribus naturæ acquiri potest.

b) Scientia supernaturalis autem illa est quæ a Deo solo originem ducit et ab ipso solo in intellectu humano infunditur, et bifariam sumi potest, vel ut donum gratis datum, vel ut donum Spiritûs Sancti proprie dictum.

Ut donum gratis datum, scientia hæc sine gratiâ sanctificante haberi potest, et ordinatur immediate ad defensionem fidei. De hâc loquitur S. Paulus quando dicit [2]: *Alii datur sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum.*

Ut donum Spiritûs Sancti proprie dictum, de quo infra.

c) Scientia speculativa, illa est quæ in intellectu pure speculativo consistit.

d) Scientia practica vero illa est quæ in intellectu consistit in quantum inclinat voluntatem ad operationem. Sic philosophia naturalis est scientia speculativa ordinis naturalis; fides scientia speculativa ordinis supernatualis; e contra virtus prudentiæ est scientia practica ordinis naturalis vel supernaturalis, prout viribus naturæ acquiritur vel directe a Deo infunditur.

His dictis, facilius intelliges, Frater, 1) naturam, 2) effectus, 3) gradus scientiæ et 4) beatitudinem quæ huic dono correspondet.

---

(1) Cfr. S. Th. 3. Dist. 35, q. 2. a. 3.—(2) 1 Cor. xii. 8.

I. — De naturâ doni Scientiæ.

571. — **Quid est?** — Scientia est donum Spiritûs Sancti quo homo justificatus disponitur ut prompte et facile moveatur a Spiritu Sancto ad habendum certum judicium circa agenda, "secundum præexigentiam regulæ ipsius fidei... secundum quod dictat lex gratiæ, ad exemplar ipsius Jesu Christi [1]"; ita ut nullo modo deviet a ratione justitiæ. Unde donum scientiæ ordinatur 1) primario ad virtutem prudentiæ [2], a quâ tamen virtute 2) specifice distinguitur, licet 3) secundario ad certitudinem fidei etiam ordinetur.

1. — SCIENTIA-DONUM PRIMARIE AD PRUDENTIAM ORDINATUR. "Proprius immediatusque finis doni scientiæ est praxis, ait Dionysius Cartusianus [3]. Christus discipulis suis loquens [4], inquit: *Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.* "Perfectio ergo et finis salutaris scientiæ quam Christus edocuit, est opus virtutis. Unde Anselmus scientiam istam ad vitam pertinere activam fatetur."

2. — SCIENTIA-DONUM A PRUDENTIÂ-VIRTUTE DIFFERT. — Hanc *differentiam* apprime exponit noster S. Bonaventura [5]: "Prudentia, ait, dirigit secundum principia *juris naturalis* ad ea quæ honesta sunt; sed scientia-donum dirigit per *principia fidei* et *juris divini* ad ea quæ sunt *sancta;* unde et quodam modo altior est actus ipsius doni scientiæ quam virtutis prudentiæ, et super principia magis elevata fundari habet; et propter hoc, habitâ virtute prudentiæ, non superfluit donum scientiæ."

3. — DONUM SCIENTIÆ SECUNDARIE ORDINATUR AD CERTITUDINEM FIDEI. — Licet donum scientiæ primarie ad virtutem prudentiæ ordinetur, secundarie tamen ad certitudinem fidei ordinari debet. Hoc manifestum est, Frater, nam ut per donum scientiæ a Spiritu Sancto supra humanum modum

(1) S. BONAV. 3, sent. Dist. 35, q. 2. c. — (2) S. BONAV. l. c. — (3) O. c. t. III, a. 27. — (4) JOAN. XIII, 17. — (5) L. c. ad 3.

in cognitionem rerum creatarum inducamur, prius necesse est ut habeamus specialem illustrationem Spiritûs Sancti, quâ sine discursu conclusiones circa res creatas in articulis fidei contentas inspiciamus.

II.— De effectibus doni Scientiæ.

572.— Functio intellectûs in vitâ supernaturali est, Frater, ostendere et erudire quid de rebus creatis sentire oporteat secundum divinæ legis seu fidei documenta [1].

Primus effectus.— Unde " est primus ejus intimusque effectus, rationem taliter informare: potissime tamen docet hominem seipsum veraciter considerare, præsertim per comparationem ad virtutes ac vitia, an scilicet bonus an pravus existat, an conscientia sibi bonum testimonium præbeat, an opus Dei negligenter absolvat. "

Secundus effectus... est quod facit abstinere a malis, id est in medio nationis pravæ atque perversæ laudabiliter conversari [2], quemadmodum S. Job contestatur [3]: *Ecce timor Domini, ipsa est sapientia; et recedere a malo, intelligentia.*

Tertius doni scientiæ *effectus* seu actus, est temporalium rerum administratio recta et efficax.

Quartus ejus *effectus*, est compendiosiorem efficaciorem-que proficiendi viam et summam in cunctis agendis discretionem ostendere.

III.— De gradibus doni Scientiæ.

573.— Scientia donum sicuti alia dona triformem obtinet gradum [4].

" PRIMUS in eo consistit, ut homo universa creata respectu divinæ naturæ caduca et vana cognoscat, nec pro se diligenda nec pro fine ultimo appetenda intelligat, eisque minus

(1) DIONYS. CART. op. c. Trac. III, a. 25.— (2) PHIL. II, 15.— (3) JOB, XXVIII, 28.— (4) DIONYS. CART. l. c.

quam Deo inhæreat. Et hic gradus doni scientiæ ad salutem exigitur, atque universis caritatem habentibus communis censetur. Unde de eo qui hâc scientiâ caret, ait Apostolus [1]: *qui ignorat ignorabitur.*" Circa ea quæ sunt de necessitate salutis, Frater, justi sufficienter instruuntur a Spiritu Sancto, secundum illud Joannis [2]: *Unctio ejus docet vos de omnibus* [3].

SECUNDUS GRADUS. — "Sed quoniam Apostolus Paulus monet [4]: *crescite in scientiâ Dei;* idcirco ad secundum scientiæ hujus gradum proficisci debemus, ut scilicet de singulis rebus creatis sigillatim atque per proprias rationes sciamus quoniam in ipsis non sit affectus figendus...; sed eis nec magis nec minus intendat sive utatur quam ad interiorem salutem requiritur, juxta illud Apostoli [5]: *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus; nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli.* Et Sapiens [6] orat: *Tribue tantum victui meo necessaria.*

TERTIUS denique GRADUS doni scientiæ, est in his quæ vitam activam concernunt adeo esse exercitatum, expertum atque perfectum; ut in omni tentatione sciat quis consulere aliis, in omni modo spiritualiter conversandi sciat instruere alios, in omni quoque dubioso eventu perplexoque casu sciat verissime, promptissime ac saluberrime judicare, causas peccatorum elicere, rationes negligentioris pigritiorisque vitæ disserere, ad temporalium contemptum inducere, ad seriosissimam atque infatigabilem spiritualium profectuum conversationem attendere."

IV. — De beatitudine quæ dono Scientiæ correspondet.

574. — BEATITUDO quæ dono scientiæ respondet est autem **tertia**: "*Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*" [7]

(1) 1 COR. XIV, 38. — (2) 1 JOAN. II, 27. — (3) Cfr. S. THOM. 2. 2. q. 8, a. 4. ad 1. — (4) COL. I, 10. — (5) 1 TIM. VI, 8, 9. — (6) PROV. XXX, 8. — (7) MATTH. V, 5.

" Hæc namque scientia, quoniam docet nos de rebus creatis recte sentire, ostendit quod ipsis non debemus immoderanter neque finaliter adhærere. Ex hâc vero consideratione advertimus quanta peccata ac damma incurrimus dum eis inordinate inhæsimus: ex quâ animadversione beatus hic luctus causatur." Cum in hâc beatitudine duo ponantur, *luctus* nempe et *consolatio*, S. Thomas [1] dicit: " Dono scientiæ respondet *primo* luctus de præteritis erratis et consequenter *consolatio*, dum homo per rectum judicium scientiæ creaturas ordinat in bonum divinum. Et ideo in hâc beatitudine ponitur luctus pro merito et consolatio consequens pro præmio, quæ quidem inchoatur in hâc vitâ, perficitur autem in futurâ."

Conclusio. — Vitium dono scientiæ oppositum est **ignorantia**, non quidem ignorantia *singularis* sed **universalis**, quatenus homo ex suâ culpâ nescit, quid res creatæ in ordine ad bonum divinum valeant, et ideo iis recte uti nequit [2].

" Pensandum, ait Dionysius Cartusianus [3], quanta sit plurimorum, etiam famosorum doctorum, miseria, cæcitas atque ignavia: qui quamvis in divinâ doctrinâ legant, abundent et alios edoceant, hâc tamen salutari scientiâ carent. Quamvis enim multipliciter adstruant, probent et noscant non esse ponendum finem in rebus creatis, nec in ipsis affectum immoderatius occupandum, hoc ipsum tamen ipsis non sapit... sed honorem et gloriam hominum bonaque sæculi inordinate concupiunt." Quare tu, Frater, ut donum scientiæ ferventer a Spiritu Sancto petas, necesse est. Apostolus enim Paulus ad Philippenses [4] scribens, ait: *Oro, ut caritas vestra magis ac magis abundet in scientiâ...*, *ut sitis sinceri*, nam, inquit [5]: *Existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei.*

(1) 2. 2. q. 9. a. 4, ad 1.—(2) S. Thom. 1. 2. q. 76. a. 2. c. — (3) O. c. trac. III a. 25.— (4) Phil. I, 9, 10.— (5) Phil. III, 8.

§ III. — *De dono Sapientiæ.*

575. — Claritatis causâ dicemus 1. de sapientiâ in genere; dein 2. de sapientiâ ut dono Spiritûs Sancti atque 3. de ejusdem effectibus, 4. de gradibus et 5. de beatitudine quæ ei correspondet.

I. — De Sapientiâ in genere.

576. — Quid est? — Sapientia quædam species est scientiæ. Sicut scientia circa res creatas, ita sapientia circa altissimam causam, scilicet Deum versatur.

Munus sapientiæ est, Frater, causam altissimam cognoscere, et omnia secundum hanc causam ordinare. "Ad sapientem pertinet, ait S. Thomas [1], considerare causam altissimam per quam certissime de aliis judicatur et secundum quam omnia ordinari oportet." Ad causam altissimam, ad Deum, omnia ordinari deberi, manifestum est, siquidem Deus omnium finis est, juxta illud Apocalypsis [2]: *Ego sum alpha et omega, principium et finis.*

577. — A) CAUSÆ ALTISSIMÆ DUPLEX ACCEPTATIO. — Causa altissima dupliciter accipi potest, vel *a)* in aliquo rerum genere, vel *b)* secundum omnia rerum genera.

a) Causa altissima in aliquo rerum genere. — Ille qui cognoscit causam altissimam in aliquo genere et per eam potest de omnibus, quæ sunt illius generis, judicare et ordinare, dicitur esse sapiens in illo genere; ut in medicinâ vel architecturâ, secundum illud [3]: *Ut sapiens architectus fundamentum posui* [4].

b) Causa altissima secundum omnia rerum genera. — Ille autem, qui cognoscit causam altissimam secundum omnia rerum genera, nempe Deum, dicitur sapiens simpliciter,

(1) 2. 2. q. 45 a. 1. c. — (2) I, 8. — (3) 1 Cor. III, 10. — (4) S. Th. l. c.

id est absque aliquâ determinatione sive restrictione, quia secundum Deum, qui est norma atque regula et intellectûs et voluntatis, omnia potest judicare et ordinare [1].

578. — B) VARIÆ SAPIENTIÆ SPECIES. — Variæ inveniuntur sapientiæ species, nempe 1. *Sapientia increata;* 2. *Sapientia creata et naturalis;* 3. *Sapientia creata et supernaturalis.*

1. — **Sapientia increata** est sapientia divina. Deus verissime est sapientia. Attamen Sapientia divina præ ceteris Personis appropriata est Filio, cum Filius a Patre per intellectum procedat. Et hoc modo sancta Scriptura de Unigenito Filio sub nomine increatæ Sapientiæ loquitur, juxta iliud Proverbiorum: [2] *Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret.— Attingit (Sapientia) a fine usque ad finem fortiter,* ait Scriptura [3].— *Candor est enim lucis æternæ, et speculum sine maculâ Dei majestatis, et imago bonitatis illius.*

579. — 2) **Sapientia creata et naturalis,** est cognitio altissimarum causarum per studium et doctrinam acquisita, et bifariam sumi potest, nempe: *a)* ut *vera virtus* et *b)* ut *virtus palliata.*

a) Ut vera virtus. Quando sapientia acquisita ad debitum finem ordinatur, dicitur *virtus intellectualis acquisita.* [4]

b) Ut virtus palliata. " Advertendum, ait Dionysius Cartusianus [5], quod ipsis virtutibus non solum opponuntur vitia manifesta, sed etiam palliata. Virtutes vero ac vitia a fine nomina sortiuntur. Quemadmodum igitur vera sapientia nominatur ipsa divinorum notitia ad debitum finem relata, sic abusive vicissim prudentia ac sapientia dicitur cognitio rerum ad inordinatum finem relata; et secundum diversitatem finium inordinatorum, dividitur sapientia talis. Quædam appellatur *terrena,* cujus finis est divitias mundi colligere; quædam *animalis,* cujus finis est delicias carnis ac-

(1) Cfr. S. TH. l. c.— (2) VIII, 23.— (3) Sap. VIII, 1. VII, 26.— (4) Cfr. n. 347.— (5) O. c. Tr. 2, a. 2.

quirere; quædam *diabolica*, cujus finis est excellentia, quam concupivit diabolus." Sed merito S. Jacobus: [1] *Quis sapiens et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bonâ conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem. Non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.* De tali sapientiâ loquitur S. Paulus [2]: *Perdam sapientiam sapientium... Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?*

580.— 3) **Sapientia creata et supernaturalis,** est cognitio altiorum mysteriorum quæ naturæ viribus acquiri nequeunt et a Deo solo originem habet. Hæc sapientia trifariam sumitur, prout pertinet vel *a)* ad theologiam, vel *b)* ad dona gratis data, vel *c)* ad dona gratum facientia.

a) Sapientia quatenus pertinet ad theologiam est supernaturalis, eo nempe sensu quod originem ducit a Deo, qui eam per revelationem patefecit. Hæc tamen post suam manifestationem ab aliis disci potest, imo quotidie discitur, sive studendo sive audiendo. Attamen in his qui hanc scientiam addiscunt, non est immediate a Deo infusa et absque statu gratiæ acquiri potest. [3]

b) Sapientia quatenus pertinet ad dona gratis data, a Deo immediate in mentibus hominum infunditur, sed directe ad eam aliis manifestandam ordinatur, et in malis sicuti et in bonis haberi potest.

c) Sapientia quatenus pertinet ad dona gratum facientia, a Deo immediate infunditur et ad bonum possidentis directe tendit, unde bonis tantummodo competit. De eâ scriptum est: [4] *In malevolam animam non introibit sapientia.* Hæc sapientia proprie est donum Spiritûs Sancti, cujus natura nunc declaranda venit.

---

(1) III, 13, 14, 15.— (2) 1 COR. I, 19, 20.— (3) Cfr. DION. CART. l. c. a. 1.— (4) SAP. I, 4.

II.— De naturâ doni Sapientiæ.

581.— Quid est? — A S. Bonaventurâ [1] donum sapientiæ nominatur "cognitio Dei experimentalis," et definiri potest: habitus infusus quo homo justificatus expeditur ut prompte et facile moveatur ex instinctu et motione Spiritûs Sancti ad judicandum de divinis, "degustando divinam suavitatem." [2] Ut hanc definitionem recte intelligas, Frater, attendas necesse est 1. ad actum doni sapientiæ, et 2. ad differentiam inter cognitionem pure intellectualem et experimentalem, et dein 3. ad differentiam inter sapientiam acquisitam et sapientiam-donum. Unde videbis, Frater, 4. sapientiam ordinari directe ad caritatem, indirecte vero ad fidem.

1. **Actus doni Sapientiæ.**— "Actus doni sapientiæ est partim cognoscitivus, ait Seraphicus Doctor [3], et partim affectivus, ita quod in cognitione inchoatur, et in affectione consummatur, secundum quod ipse gustus vel saporatio est experimentalis boni et dulcis cognitio." "Sapientia tamen, ait B. Albertus M., [4] non est compositio ex cognitione et dilectione... sed est perfectio consequens utramque, nempe gustus dulcedinis cogniti in dono sanctitatis percepto a Deo."

582.— 2. Differentia inter cognitionem pure intellectualem et experimentalem. "Advertendum est, ait Dionysius Cartusianus [5], quod dupliciter ferri potest judicium. Aliter enim de morbo judicat ipse ægrotus, et aliter medicus. Aliter quoque de sobrietate et castitate judicat qui ipsas virtutes morales adeptus est, et aliter qui solam moralem scientiam habet."

COGNITIO PURE INTELLECTUALIS, judicat de re "per plenum usum rationis, seu clarum intuitum intellectûs ipsam

(1) 3 Sent. dist. 35 a. 1. q. 1. c.— (2) L. c. S. BONAV.— (3) L. c.— (4) 3 Sent. dist. 35, a. 1. c. — (5) O. c. Tract. II, a. 6.

veritatem cernentis: Sicque de divinis judicat sapientia naturalis et supernaturalis (quatenus ad theologiam spectat) [1]."

COGNITIO EXPERIMENTALIS, judicium fert de rebus "per connaturalitatem seu conformitatem judicantis ad ipsas, quæ utique conformitas in dispositione affectûs consistit; quemadmodum castus de castitate optime judicat." [2]

At, Frater, cognitio sapientiæ doni est cognitio experimentalis, ait S. Bonaventura [3]: "Optimus enim modus cognoscendi Deum est experimentum dulcedinis, multo etiam excellentior et nobilior et delectabilior est quam per argumentum inquisitionis." D. Thomas [4], ad verba psalmi: *Gustate et videte*, perpulchre dicit: "Effectus experientiæ ponitur duplex. Unus est certitudo intellectûs; alius securitas affectûs, quantum ad primum dicit: *Et videte.* In corporalibus namque prius videtur, et postea gustatur: sed in rebus spiritualibus prius gustatur, postea videtur; quia nullus cognoscit qui non gustat; et ideo dicit prius *gustate* et postea *videte.*"

583. — 3. **Differentia inter sapientiam acquisitam et sapientiam-donum.** — Sapientia-donum differt a sapientiâ, ut est virtus intellectualis: hæc enim acquiritur modo humano per studium humanum, illa autem est supra humanum modum, *desursum descendens* [5]. Etenim homo, præsertim justificatus et caritate Deo unitus, rerum divinarum saporem acquirere potest, juxta illud Psalmi [6]: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus.* Hæc gustatio Dei et rerum divinarum haberi ergo potest duplici modo, vel modo humano vel supra humanum modum.

Modo humano homo hunc gustum habet, quando sub influxu gratiæ divinæ per rationem discurrit, et hic gustus pertinet ad virtutem.

---

(1) DION. CART. l. c. — (2) Id. — (3) L. c. ad 5. — (4) In ps. XXXIII, 9. — (5) JAC. III, 15. — (6) XXXIII, 9.

Supra humanum modum homo hunc gustum habet, quando instinctu et motione Spiritûs Sancti, sine rationis discursu, res divinas saporat.

584.— 4. Sapientia-donum ordinatur directe ad caritatem, indirecte vero ad fidem.— Cum juxta S. Bonaventuram actus præcipuus doni sapientiæ sit actus voluntatis, sequitur, Frater, sapientiam-donum directe ordinari ad caritatem, indirecte vero ad fidem. Hoc optimo modo exponitur a Dionysio Cartusiano [1]: "Sapientia quæ donum est, inquit, duo includit, videlicet cognitionem, et gustum sive saporem, cujus causa est caritas in voluntate existens."

ORDINATUR AD FIDEM.— "Quantum ergo ad ipsam doni sapientiæ sapientialem notitiam, sapientia perficit fidem, conferendo menti rectum judicium circa divina sub fide cadentia."

ORDINATUR AD CARITATEM.— "Quantum vero ad saporosum ipsius gustum, sic concernit ac perficit caritatem. Objectum voluntatis est bonum per intellectum prægnitum: non ergo fertur voluntas per caritatem in rem dilectam, nisi intellectus ei ostendat bonum in quo tendere debeat. Sed ipsa boni cognitio ad diligendum voluntatem sufficienter non excitat, nisi intelligenti bonum apprehensum dulcescat seu sapiat: sicut nec sensus gustûs appetitum concupiscibilem ad cibum appetendum plenarie excitat, nisi et ipse cibus gustui suaviter sapiat. Propterea Spiritus Sanctus dono sapientiæ mentem informat, ut ejus inspirationi obediendo, divina saporose intendat, atque per hoc ad eorum sanctum fervidumque amorem faciliter, imo et frequenter assurgat."

III.— De effectibus doni Sapientiæ.

585.— Donum sapientiæ sicuti et cetera dona et virtutes habentem perficit, et opus ejus bonum reddit, et juxta Diony-

(1) O. c. Tr. 2. a. 7.

sium Cartusianum [1], triformem habet effectum in intimis creatæ rationalisque mentis nempe:

1) CLARIFICATIO INTELLECTÛS, nam ab ipso sapientiæ habitu procedit divinorum cognitio.

2) CONNATURALIS DISCRETIO RATIONIS: per sapientiam enim judicat homo spiritualis de divinis ac ceteris per rationes seu considerationes ac leges divinas, secundum experimentalem ac sapidam certitudinem fidei de divinis. Et inde habetur

3) DULCIS AFFECTIO SEU SAPOROSA GUSTATIO, id est oblectatio mentis. Ex his autem actibus alii multi effectus emanant:

a) Homo redditur Deo amabilis.— Similitudo enim causa est amoris. At divinorum cognitio nos Deo conformat. Deus enim est omnis illuminationis fontana origo, omnisque recti judicii primus distributor, et de propriis suis sempiternis divitiis æternaliter gaudens: idcirco sapientiæ donum nos Deo reddit amabiles. Unde in libro Sapientiæ scriptum est [2]: *Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientiâ inhabitat.*

b) Animus confortatur in bonis.— Sapientia omnia recte ordinat. Per ordinem vero homo permanet inconcussus ac fixus in rationis æquo judicio. Ideo alius sapientiæ actus est animum confortare in bonis, quemadmodum scriptum est [3]: *Certamen forte dedit illi ut vinceret, et sciret quoniam omnium potentior est sapientia.*

c) Tædium ac tristitia ex animâ expelluntur.— "Quum sapientia in mente deliciosam contemplationem producat, palam est quod ipsa tristitiam, amaritudinem tædiumque expellat, et inter adversa atque secunda animum regiâ viâ incedere faciat. Hinc enim in libro Sapientiæ conscriptum est [4]: *Sciens quoniam (sapientia) mecum communicabit de bonis, et erit allocutio cogitationis et tædii mei.— Intrans in domum me-*

(1) O. c. Tr. 2. a. 9.—(2) VII, 28.— (3) SAP. X, 12.— (4) VIII, 9. 16.

am, conquiescam cum illâ : non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius, sed lætitiam et gaudium.

d) Pudor causatur.— Quoniam, juxta S. Bonaventuram [1], "Sapientia contra luxuriam" confertur, idcirco Apostolus Jacobus [2] hanc supernam sapientiam *pudicam* appellat : causat enim pudorem et continentiam. Qui enim spirituales delicias sapit, carnales delectationes facile vilipendit [3].

Adverte tamen, Frater, hos effectus non esse omnes actus elicitos sapientiæ ; et quosdam ad alia dona etiam spectare. Sunt tamen omnes actus doni sapientiæ vel elicitive vel imperative.

IV.— De gradibus doni Sapientiæ.

586.— Triplex est doni sapientiæ gradus :

1.— PRIMUS GRADUS incipientibus convenit : [4] "Omnes enim caritatem et gratiam gratum habentes, donum sapientiæ saltem secundum hunc primum gradum habent. Hic autem sapientiæ gradus in duobus consistit. Primo, in hoc quod per ipsum judicat intellectus divinis potius inhærendum quam rebus creatis atque caducis, dicens illud Psalmographi [5] : *mihi autem adhærere Deo bonum est.* Secundo, quod per ipsum operationes suas humanas atque externas recte disponit ac regulat secundum leges divinas, secundum divina præcepta sive consilia... Unde de hoc sapientiæ gradu... loquens Apostolus cunctis fidelibus : *In sapientiâ*, inquit [6], *ambulate ad eos qui foris sunt.*

SECUNDUS SAPIENTIÆ GRADUS proficientibus competit, consistens in hoc, quod propter spiritualem atque purissimam sapientiæ suavitatem seu delectationem percipiendam ac experiendam, spernit ac deserit homo universas carnis

(1) *Brev.* p. V, c. 6.—(2) III, 17.—(3) Cfr. DION. CART. l. c.—(4) DIONYS. CART. o. c. Tract. 2. a. 16.— (5) PS. LXXII, 28. —(6) COLOSS. IV, 5.

illecebras ac mundi delicias, atque in divinorum speculatione clarâ ac sapidâ intellectum totis viribus stabilire conatur... ut cum Apostolo [1] vere queat fateri: *nostra conversatio in cœlis est.*

TERTIUS SAPIENTIÆ GRADUS perfectis tantummodo congruit; et in eo consistit, quod intellectui nullius rei creatæ cognitio sapit, delectat vel placet, nisi in quantum ad divinorum notitiam confert, sicque mens ipsa divinorum contemplationi totaliter infigitur, ut ea prompte, sincere, subtiliter dulciterque valeat contueri, passionibus jam sedatis, exteriorique homine penitus reformato, ordinato ac rationis censuræ ad nutum subjecto, quantum præsentis vitæ fragilitas capit vel sustinet. Hæc sapientia competit his qui cum divino Apostolo [2] dicere possunt: *nos vero revelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur, a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.*

V. — De beatitudine quæ dono Sapientiæ correspondet.

587. — Septima beatitudo quæ sic sonat: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*, merito adaptatur dono sapientiæ, et quantum ad meritum: *Beati pacifici*, et quantum ad præmium: *quoniam filii Dei vocabuntur.*

QUANTUM AD MERITUM. — Pacifici dicuntur quasi pacem facientes vel in se ipsis vel in aliis. Hoc vero contingit quando ea in quibus pax constituitur ad debitum ordinem rediguntur, nam pax est tranquillitas ordinis. At ordinare pertinet ad sapientiam, et ideo esse pacificum convenienter attribuitur sapientiæ [3].

QUANTUM AD PRÆMIUM. — "Per sapientiam unigenito Filio Dei assimilamur, quum ipse sit *genita* Patris sapientia [4],

(1) PHIL. III, 20. — (2) II COR. III, 18. — (3) Cfr. S. TH. 2. 2. q. 45, a. 6. c. — (4) DION. o. c. Tract. 2. a. 20.

cujus donum sapientiæ pulcherrimus radius est. Per hoc vero quod naturali Dei Filio assimilamur, filii adoptivi efficimur [1]: *Elegit enim nos in ipso ante mundi constitutionem, quos,* teste Apostolo [2], *præscivit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.*" [3]

CONCLUSIO PRACTICA. — Sapientia, Frater, ardentius desideranda est, non utique sapientia palliata; sed sapientia vera ut donum Spiritûs Sancti. Sed cum ea immediate a Deo sit, nec aliunde possit conquiri, ferventer et continue a Deo est petenda.

Hoc tamen solum jam non est sufficiens, homines enim, juxta Divum Paulum [4], coercendi sunt a divinorum scrutinio secretorum, donec vitiis expurgatis ac verâ humilitate adeptâ ad sapientiam cœlestem redduntur idonei; præsumptuosis enim et superbis ait: *noli altum sapere, sed time* [5].

Sapientia facile a Deo conceditur, Frater, sed homo ad eam recipiendam difficile disponitur.

Deus facile sapientiam largitur. Scriptum est enim [6]: *Clara est, et quæ nunquam marcescit, Sapientia; et facile videtur ab his qui diligunt eam, et invenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui se concupiscunt.* Quare Apostolus Jacobus [7] ait: *Si quis indiget sapientiâ, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter; et dabitur ei.*

Homo difficile ad supremum sapientiæ gradum pervenit. Si facilitas inveniendi sapientiæ donum habetur ex parte dantis, ex parte tamen recipientis, nisi secundum aliquem gradum, maxima invenitur difficultas. Homo enim debet inordinatorum studiorum delectationes contemnere, neque in proprii intellectûs sententiis gloriari, sed in verâ humilitate se fundare, in divinâ caritate radicem mentis defigere, occupationes cogitationum vanarum abjicere. Satage igitur,

(1) EPH. I, 4. — (2) ROM. VIII, 29. — (3) DION. CART. o. c. Tr. 2. a. 20. cfr. S. Th. l. c. — (4) ROM. XI, 20. — (5) Cfr. DION. Cart. o. c. Tr. 2. a. 18. — (6) SAP. VI. 13, 14. — (7) I, 5.

Frater, ut pie et sancte vivendo hanc sapientiam a liberalissimâ largitate Spiritûs Sancti obtinere valeas. *Trahitur autem Sapientia de occultis,* ait Job [1], *nec invenitur in terrâ suaviter viventium,* id est in cordibus carnalem vitam ducentium [2].

§ IV. — *De dono Consilii.*

588. — Intellectus humanus, uti jam vidimus [3], prima principia cognoscere potest.

Hæc principia sunt vel speculabilia vel operabilia.

Habitus intellectualis, quo homo principia speculabilia cognoscit, vocatur *intellectus;* habitus vero quo principia operabilia cognoscit, dicitur *synderesis.*

Quid synderesis? — Est igitur habitus naturalis primorum principiorum moralium.

Functio synderesis. Synderesis fines virtutum moralium in universali exhibet.

Necessitas prudentiæ. — Non sufficit, Frater, in universali scire aliquem finem, sed requiritur adhuc ut sciatur finem hic et nunc, sub concretis circumstantiis et tali modo appetendum esse. At, homo lapsus faciliter a pravis passionibus movetur, et false de rebus agendis judicat. Sic irato videtur persæpe bona esse vindicta et impudico completio libidinis; quia qualis quisque est, talis finis ei facile videtur. Oportet igitur ut, præter synderesim, homo acquirat habitum ut recte ratiocinetur circa agibilia in particulari peragenda. Hic habitus habetur et vocatur prudentia [4].

Agemus igitur 1. de functionibus prudentiæ, ut sic 2. accuratius naturam doni consilii addiscas atque 3. percipias ejusdem effectus, 4. gradus et 5. beatitudinem huic dono correspondentem.

---

(1) XXVIII, 18, 13. — (2) Cfr. DION. CART. o. c. Tr. 2. a. 14. — (3) n. 447. — (4) Cfr. n. 460.

I. — De functionibus Prudentiæ.

589. — Non pertinet ad habitum seu virtutem prudentiæ finem virtutibus moralibus præstituere, quod ad synderesim spectat, sed disponere de his quæ sunt ad finem. Ast, Frater, quæ sunt ad finem non sunt determinata, sed multipliciter diversificantur secundum diversitatem personarum et negotiorum [1]. Ut hæc rite ordinentur, tres functiones seu actus prudentiæ requiruntur: *Inquisitio, judicium, imperium* [2].

Quid consilium. — Itaque imprimis per inquisitionem rationis adinvenire oportet ea quæ ad finem præstitutum conducunt, hæc *inquisitio*, ait S. Thomas [3], *consilium* vocatur.

Porro, inter partes potentiales virtutis prudentiæ invenitur *eubulia*, seu habitus inveniendi bonum consilium in rebus ambiguis et perplexis [4]. Homo per eubuliam rite est instructus, et proin potest tendere per medium aptum in finem præstitutum.

Prudentia infusa. — In ordine supernaturali, prudentia infusa licet finem altiorem et modum attingendi medium virtutis longe alium exhibeat quam virtus acquisita in ordine naturali, modo tamen humano procedit, sequendo nempe rationem lumine fidei illustratam.

His de consilio in genere dictis, accurate intelligere poteris, Frater, quid per donum consilii intelligatur.

II. — De naturâ doni Consilii.

590. — Quid donum consilii? — " Prudentia, vel eubulia, sive sit acquisita, sive sit infusa, dirigit hominem in inquisitione consilii, secundum ea quæ ratio comprehendere potest; unde homo per prudentiam vel eubuliam fit bene consilians vel sibi, vel alii. Sed quia humana ratio non

(1) Cfr. S. Th. 2. 2. q. 47, a. 15, c.—2. 2. q. 49, a. 3. c.—1. 2. q. 58, a. 5, c. cfr. ad 1 et ad 3.— (2) Cfr. n. 461.—(3) 1. 2. q. 57 a. 6. c.— (4) ibid.

potest comprehendere singularia et contingentia quæ occurrere possunt, illud fit quod sint *cogitationes mortalium timidæ, et incertæ providentiæ nostræ*, ut dicitur [1]. Et ideo indiget homo in acquisitione consilii dirigi a Deo, qui omnia comprehendit; quod fit per donum consilii, per quod homo dirigitur quasi consilio Deo accepto; sicut etiam in rebus humanis, qui sibi ipsis non sufficiunt in inquisitione consilii, a sapientioribus consilium requirunt." Unde donum consilii definiri potest: habitus infusus quo homo justificatus disponitur ut prompte et facile moveatur a Spiritu Sancto ita ut, quasi consilio divinitus accepto, quod in rebus arduis, præsertim ad salutem pertinentibus, eligendum est, videat.

Donum-consilium igitur, cum versetur circa particularia, necessarie differt a donis intellectûs, scientiæ et sapientiæ, quæ sunt circa universalia.

III. — De effectibus doni Consilii.

591.— Donum-consilium triplicem habet actum [2]:

"*Primo* namque erudimur per ipsum ad discernendum quod verum est.

Secundo elevamur per ipsum ad eligendum quod melius est.

Tertio expedimur per ipsum ad exequendum quod expedit.

Unde vides, Frater, hoc donum directivum esse rationis in omni operatione humanâ, faciens ut ratio Spiritûs Sancti instinctum sectetur, principaliter circa operationes difficiles, de quibus dantur consilia, quæ ad perfectionem supererogationemque pertinent [3]. Hæc clarius tibi apparebunt, quando agetur de gradibus perfectionis qui in hoc dono inveniuntur.

(1) SAP. IX, 14.—(2) DION. CART. TRACT. III, a. 4.—(3) DION. CART. l. c. a. 7.

IV. — De gradibus doni Consilii.

592. — Tres doni consilii perfectionis gradus sunt sequentes:

PRIMUS GRADUS. — " Quoniam itaque cogitationes mortalium sunt timidæ... nec valet quispiam sine consilio divini instinctûs nostra consilia dirigentis, ad terram viventium pervenire, juxta illud Psalmographi [1]: *Spiritus tuus deducet me in terram viventium;* propterea primus gradus doni consilii est, per quem susceptivus est homo consiliorum Spiritûs Sancti quantum ad ea quæ necessaria sunt saluti, videlicet ad observanda præcepta. Imo qui isto consilii gradu non decoratur, in statu condemnationis consistit... In Proverbiis Sapientia [2] ait: *Quia vocavi, et renuistis; despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis, ego quoque in interitu vestro ridebo.*

SECUNDUS GRADUS doni consilii est, per quem evangelicis Christi consiliis aurem mentis inclinamus, et illa quantum professio exigit adimplemus, quamvis ad consilia immediate non obligemur.

TERTIUS GRADUS consilii est, ipsa Christi consilia perfecte implere quantum præsentis vitæ status permittit. Ad hanc perfectionem nulla religio, nulla professio, nulla circumstantia obligat: imo qui se ad eam privato voto adstringeret, inconsultissime ageret.

Primus gradus doni consilii ad fideles Dei servos, secundus ad secretos Dei amicos, tertius ad occultos pertinet filios [3].

Quid per fideles servos, secretos amicos et occultos filios intelligatur, exponit Joannes a Ruysbroeck [4], et ejus doctrina a Dionysio Cartusiano [5] sequenti modo traditur:

---

(1) Ps. CXLII, 10.— (2) PROV. I, 24-26.— (3) DION CART. l. c. a. 7.— (4) *De perfectione filiorum Dei,* cap. 3. — (5) L. c.

" Servi *fideles* dicuntur, qui licet nondum contemplativi atque interni effecti sint, attamen cum caritate et sanctâ intentione præcepta observant, atque mortalia vitia fugiunt. *Secreti* vero *amici*, internâ ac fervidâ Deo adhæsione cohærent, et ad spiritualem se saporem extendunt, ob cujus amorem ac gustum corporales delectationes contemnunt. Verumtamen necdum nudi et liberi facti sunt, quoniam nondum omnem proprietatem deseruerunt; nec sibi ipsis penitus mortui sunt, sed aliqualiter reflectuntur ad se, quoniam dona Dei, videlicet consolationem mentalem dulcemque devotionis piæ affectum, amant ac appetunt: ideo, dum gratia talis eis subtrahitur, concutiuntur, contristantur, et Domino conqueruntur se ab ipso relictos. Itaque *occulti filii* his omnibus moriuntur, soli Deo sincere intendunt... Porro in Deum transpositi deiformiter vivunt, eique tamquam prorsus ignoto uniti sunt."

V. — De beatitudine quæ dono Consilii correspondet.

593. — Beatitudo sexta: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*, optime correspondet dono consilii. Etenim beatitudo in viâ peregrinationis nostræ importat, ut aliquis bene ad finem beatitudinis æternæ appropinquet; ad hunc finem assequendum nos dirigit donum consilii.

Attamen, licet Spiritus Sanctus per donum consilii in omnibus quidem actibus conducentibus ad salutem dirigat, ait S. Thomas [1], specialiter tamen dirigit in operibus misericordiæ. " Consilium, inquit, proprie est de his, quæ sunt utilia ad finem. Unde ea, quæ maxime sunt utilia ad finem, maxime debent correspondere dono consilii. Hoc autem est misericordia, secundum illud [2]: *Pietas ad omnia utilis est.* Et ideo specialiter dono consilii respondet beatitudo misericordiæ, non sicut elicienti, sed sicut dirigenti [3]."

(1) 2. 2. q. 52. a. 4. ad 1.—(2) 1 TIM. IV, 8. — (3) S. Th. l. c. in corp.

Conclusio. — " Deus, quum sit summe bonus ac sapiens, omnibus consulentibus eum clare respondet, ait Dionysius [1], seque cunctis affabilem atque amicum verum ostendit." Attamen, Frater, duæ præsertim pro te, filio S. Francisci, requiruntur conditiones, ut a Spiritu Sancto consilieris; 1. vera affectio ad Seraphicam paupertatem et 2. profunda humilitas.

Affectio ad paupertatem. — Consilium contra avaritiam datur, ait Seraphicus Doctor, [2] quæ " contra divinum consilium vult omnia retinere."

Profunda humilitas. — " Nemo, ait Dionysius Cartusianus [3], proprii sensûs consilium vel abjicere valet vel moderari, nisi qui vere est humilis. Nulla quoque virtus eatenus mentem creatam ad illuminationem, directionem ac defensionem Spiritûs Sancti coaptat, sicut vera atque profunda humilitas. Quo enim quis minus suo confidet ingenio, quo minus præsumit de semetipso, eo abundantius dirigi, doceri atque juvari meretur a Spiritu Sancto. Hinc quippe Scriptura [4] testatur: *Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.* Et ipse Salvator Patri cœlesti loquens: *Abscondisti*, ait [5], *hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.*

Art. II. — De donis moralibus.

594. — Dona moralia numerantur tria: pietas, fortitudo atque timor. " Appetitiva autem virtus, inquit S. Thomas [6], in his quidem quæ sunt ad alterum, perficitur per *pietatem*: in his autem quæ sunt ad seipsum, perficitur per *fortitudinem* contra timorem periculorum; contra concupiscentiam vero inordinatam delectabilium per *timorem*." De his igitur agendum per ordinem dignitatis.

---

(1) L. c. a. 4. — (2) Sent. Dist. 34, p. 1. a. 2. q. 1. c. — (3) L. c. a. 8. — (4) Ps. xviii, 8. — (5) Matth. xi, 25. — (6) 1. 2. q. 68 a. 4 c.

§ I. — *De dono Pietatis.*

595. — Vocabulum pietatis multipliciter habet significationem, prout respicit parentes, vel ordinat ad Deum, vel sumitur ut donum Spiritûs Sancti.

PIETAS PROUT RESPICIT PARENTES. — Pietas proprie nomen est virtutis quâ parentibus et patriæ debitum cultum deferimus [1]. In cultu autem parentum includitur cultus omnium consanguineorum, et in cultu patriæ omnium concivium et omnium patriæ amicorum [2].

PIETAS PROUT ORDINAT AD DEUM. — Nomen pietatis etiam ad virtutem religionis transfertur [3], quia cum Deus primum essendi et gubernationis principium sit, Pater hominum per eminentiam vocari potest [4].

QUID CULTUS. — Cultus autem, Frater, dividitur in honorem et cultum. Ratione excellentiæ, debetur in dignitate constituto honor; ratione autem officii gubernationis debetur ei cultus, id est cetera obsequia præter honorem. His prænotatis, jam inquiramus necesse est 1. naturam doni pietatis, 2. ejus effectus, et 3. gradus atque 4. beatitudinem quæ pietati correspondeat.

I. — De naturâ doni Pietatis.

596. — **Pietas prout donum Spiritûs Sancti.** — Pietas ut donum "proprie est benevolentia in imaginem Dei, prout est imago Dei," docet B. Albertus M. [5]. Unde pietas-donum attenditur, ait Seraphicus Doctor [6], " respectu cujuscumque proximi " prout est imago Dei, et definiri potest: Habitus infusus quo homo justificatus disponitur ut prompte et faciliter sequatur instinctum atque motionem Spiritûs

(1) Cfr. n. 490. — (2) S. TH. 2. 2. q. 101. a. 1. — (3) Cfr. n. 490. — (4) S. THOM. l. c. — (5) 3 Sent. Dist. 35, a. 15. — (6) 3 Sent. Dist. 35. q. 6. c.

Sancti, quando eum movet ut benevolentiam habeat erga quemcumque proximum prout est imago Dei.

Ut hæc omnia clarius percipias, Frater, videbimus 1. quid hic proprie per imaginem Dei intelligatur, 2. quomodo pietas-donum in hanc imaginem tendat, unde 3. facilius notabis distinctionem inter pietatem-donum et pietatem-virtutem.

1.— **Quid per imaginem Dei intelligitur.**— Hæc quæstio clare exposita est ab Ill. Waffelaert [1]. "Adverte, inquit, imaginem heic intelligi non mere repræsentativam ita ut cultus ejus, ut v. g. in cruce Domini, hinc quidem sit mere relativus, inde vero sit ejusdem rationis, puta latriæ, ac ille qui datur repræsentatio per imaginem; sed intelligi imaginem quæ sit ex naturâ suâ, nempe rationali, imago Dei, adeoque et in se, ut talis naturâ imago, honore et cultu digna; ita quod cultus non est mere relativus, nec est ejusdem rationis cum illo qui tribuitur exemplari, Deo: scilicet Deus latreutico cultu honoratur, natura vero rationalis ut imago Dei, cultus pietatis seu reverentiæ ac honoris creaturæ proportionatorum, quamquam ut imago Dei, quæ est ratio seu motivum ultimum sic proximum pietate colendi."

2.— **Quomodo pietas-donum in hanc imaginem tendit.**— Seraphicus Doctor [2] modum quo pietas-donum suum eliciat actum sic exponit: "aliter attenditur erga proximum pietas-donum et misericordia-virtus: quia misericordia-virtus respicit conformitatem in naturâ et necessitatem in indigentiâ sive miseriâ; pietas vero attendit in proximo imaginem divinam."

3.— **Distinctio inter pietatem-donum et pietatem-virtutem.**

1) DISTINGUITUR A PIETATE VIRTUTE RELIGIONIS, nam pietas-donum directe ordinat ad proximum, et pietas-virtus religionis directe ordinat ad Deum.

2) DISTINGUITUR A VIRTUTE PIETATIS, et quidem ratione objecti, ratione motivi, et ratione mensuræ ipsius actûs.

(1) Coll. Brug. t. 18, p. 272. — (2) In III, sent. dist. 35, q. 6.

a) Ratione objecti pietas-donum est *universalius*. Pietas-virtus respicit tantum parentes, atque omnes et omnia quæ ad ipsos pertinent, " dono-pietatis est homo benevolus cuicumque homini, qui habet in se imaginem Dei; ita quod benevolentia illa pro loco et tempore aliquando progreditur in *compassionis* affectum, aliquando in operis beneficium [1]."

b) Ratione motivi, pietas-donum est nobilius. Pietas-virtus, juxta S. Bonaventuram [2], " auxiliatur, atque compatitur proximo ut consorti naturæ, seu *propter convenientiam naturalem*; pietas vero ut donum, impendit hæc proximo in quantum est Dei imago, seu *propter convenientiam quam habet cum Deo*. Unde per donum pietatis habemus dulcem affectionem ad proximos nostros *propter Deum*, in quantum sunt divinâ imagine insigniti."

c) Ratione mensuræ ipsius actûs. — Mensura pietatis-virtutis est *rationis bonum*, pietas-virtus enim conformatur *dictamini juris naturalis* et secundum regulam prudentiæ; pietas-donum conformatur *suasioni juris divini;* et hoc secundum regulam doni scientiæ [3]."

Pietas igitur, Frater, directe ordinatur ad dilectionem proximi. Hanc sententiam B. Alberti M. et S. Bonaventuræ sequuntur doctores magnæ auctoritatis, ut Joannes a Ruysbroeck et Dionysius Cartusianus. " Opinor, ait Doctor Ecstaticus [4], dum quemadmodum sapientiæ donum perficit caritatem prout per eam ad Dei dilectionem accendimur, sic pietatis donum eamdem perficit caritatem in quantum per eam ad fraternum excitamur amorem. Eadem quippe est caritas quâ Deum proximumque diligimus; sed eam pluribus perfici donis absurdum non exstat, secundum quod circa diversa versatur; quæ tamen omnia unâ ratione, id est, propter Deum, amantur."

---

(1) Ibid. — (2) DIONYS. CARTUS. o. c. Tr. 3, a. 35, et. S. BONAV. l. c. — (3) S. BONAV. 3 sent. dist. 35, q. 6. c. — (4) O. c. Tract. III, a. 37 ubi variis rationibus S. Bonaventuræ sententiam propugnat. cfr. etiam Ill. Waffelaert, l. c.

II.— De effectibus doni Pietatis.

597.— Præcipui effectus doni pietatis numerantur sequentes. Donum pietatis

1.— *Expedit hominem ad superanda vitia.*— Pietas-donum, ut Seraphicus Doctor [1] docet, superat invidiam, peccatum capitale atque ejus sequelas.

2.— *Expedit hominem ad virtutes colendas.*— "Dono pietatis, ait S. Bonaventura [2], homo disponitur "ad veram justitiam" et operatur circa easdem materias circa quas virtus cardinalis justitiæ cum virtutibus sibi adnexis operatur, sub altiore tamen ratione, uti diximus. "Quemadmodum enim dono consilii movemur atque dirigimur ad perfectiones internas, quæ in operationibus circa nos ipsos consistunt, sic dono pietatis a Spiritu increato dirigimur ad perfectiones quæ per operationes circa alios exsistentes adipiscuntur, quales sunt actus misericordiæ, tam spirituales quam corporales [3]."

3.— *Conformat singulariter hominem Deo.*— Deus est substantialiter bonus. Ratio boni, ut docent philosophi, in sui ipsius communicatione seu diffusione consistit. Quamobrem Deo proprium est circa suas creaturas bene, clementer et liberaliter se habere, "omnia propter propriam bonitatem plasmavit, conservat, dispensat; et in quocumque momento peccator ingemuerit, ipse protinus miseretur atque ignoscit [4], at, per donum pietatis, homo proximis omnibus facile sese communicat, promptissime condolet, uno verbo, sese admirabili modo Deo conformat.

III.— De gradibus doni Pietatis.

598.— Triplex perfectionis gradus in dono pietatis invenitur.

(1) *Brev.* l. c.— (2) L. c.— (3) DION. op. c. Tract. III, a. 37.— (4) DION. CART. l. c. a. 38.

PRIMUS GRADUS, ad caritatem incipientem spectat et benevolentiam habet circa proximos, sicut ad salutem exigitur. "Tenemur enim proximis nostris spiritualia atque corporalia bona nostra pro causâ, loco et tempore communicare. Dum igitur ex eo quod nobis abundat aliis damus, nec in tantum communicare volumus quod ipsi penuriam aliquam sustineamus, tunc primum pietatis gradum adepti sumus," ait Dionysius Cartus. [1] Ad hunc gradum etiam spectat veniam dare precanti.

SECUNDUS GRADUS spectat ad caritatem proficientem, est enim etiam ex necessariis nostris communicare proximis, et ante ostensam precem proximo ignoscere.

TERTIUS GRADUS spectat ad caritatem perfectam, et habetur quando homo se ipsum impendit propter proximum, quemadmodum ait Apostolus: [2] *Libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris.* In isto gradu injurianti bene agit, pro ipso orat [3]. In tertio gradu proxime appropinquat ad perfectionem doni pietatis prout manet in patriâ. In patriâ enim actus doni pietatis est gaudere in bonis quæ sunt imago Dei, beatis exhibere congratulationis obsequium, viatoribus autem ante judicium universale etiam subvenire. [4]

IV. — De beatitudinibus quæ dono Pietatis correspondent.

599. — Ut dona ad diversas virtutes pertinere possunt, sic beatitudines diversis donis correspondere possunt, non tamen æque principaliter ac immediate. Misericordia autem est virtus caritati conjuncta; pietas vero immediate ad caritatem spectat, unde **beatitudo quinta:** *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur,* dono pietatis correspondet, et secundum aliam convenientiam **quarta beatitudo:** *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam.*

(1) O. c. Tract. III, n. 40.—(2) II COR. XII, 15.—(3) Cfr. DION. CART. l. c.— (4) Alb. M. l. c. et S. Th. 2. 2. q. 121. a. 1. ad 3.

Secunda beatitudo: *Beati mites,* convenientiam quamdam cum pietatis dono sortitur, in quantum mititas impedimenta actuum pietatis tollit. [1]

CONCLUSIO.— Deus, Frater, nobis infundit donum pietatis propter caritatem fraternam. "Hoc autem pietatis donum cum cunctis inde nascentibus virtutibus in supremâ perfectione possidere volenti, ait Doctor Divinus, [2] necessarium est ut animum habeat tranquillum et sedatum, rerum sive succcessuum alienorum incuriosum, sed semper in simplicitate perseverantem: et ut mansuetus sit. Qui enim mitis est, absque ullo dolore pietatem colit: utque communem erga omnes rerum vitæ sustentandæ necessariarum indigos ac inopes miserationem gerat, idque diligiter attendat et consideret, subveniendo eis per virtutum actus cum rectâ ratione sive verâ discretione conjunctos: et ut in caritate et misericordiæ præstandis operibus liberalis sit: quod sane nulli omittendum est, neque id tamen pro favore, neque cognatis tantum præstet, sed erga singulos communem gerat amorem." Uno verbo imitare exemplum Christi, qui semetipsum plene ac integre propter amorem Patris sui cœlestis, se nobis communicavit.

§ II.— *De dono Fortitudinis.*

600.— Fortitudo ut virtus moralis accipitur, uti vidimus, [3] *generalis* vel *specialis*

GENERALIS autem virtus rursus fortitudo dicitur dupliciter: *a)* prout significat unam ex quatuor conditionibus cujuslibet virtutis, scilicet firmitatem animi, vel *b)* prout est virtus *cardinalis* [4], SPECIALIS autem virtus, fortitudo circa maxima mala corporalia, scilicet pericula mortis versatur.

---

(1) 2. 2. q. 121 a. 2. ad 3.— (2) JOAN. A RUYSBROECK, *Regnum Deum amantium,* cap. XVII.— (3) N. 602.— (4) Cfr. n. 458.

ACTUS FORTITUDINIS numerantur duo, uti diximus; [1] *aggredi* et *sustinere*; præcipuus tamen est sustinere.

Natura doni fortitudinis, ejus effectus ac gradus et beatitudo quæ huic dono correspondet nunc explananda veniunt.

I. — De naturâ doni Fortitudinis.

601.— 1. **Quid est?**— "Fortitudo-donum in eodem actu sustinendi vel aggrediendi est cum fortitudine-virtute, ait B. Albertus M. [2], sed non secundum eamdem rationem confortat." Etenim, fortitudo-donum est habitus infusus quo homo justificatus disponitur ad prompte et faciliter sequendum instinctum atque motionem Spiritûs Sancti, quando eum movet ut fiducialiter, tamquam filius Dei adoptivus, propter perfectam Christi imitationem, secundum consilium Dei, difficilia sustineat et aggrediatur.

602.— 2. **Differentia fortitudinem-virtutem inter et fortitudinem-donum.**

FORTITUDO-VIRTUS actus suos elicit humano modo, aliis verbis, homo fortitudine-virtute ornatus vires naturæ humanæ et amicorum suorum hominum considerat, et cum fiduciâ difficilia sustinet et aggreditur "propter justitiæ et honestatis conservationem," [3] juxta dictamen rectæ rationis, et si agitur de virtute supernaturali, juxta dictamen rectæ rationis lumine fidei illustratæ.

FORTITUDO-DONUM vero actus suos elicit *ultra humanum modum*.—Homo enim tamquam filius Dei vires naturæ suæ divinæ et omnipotentiam Patris sui divini considerat, et instinctu et motione Spiritûs Sancti tantam concipit fiduciam ut difficultates omnes aggrediatur et sustineat, "propter perfectam Christi imitationem [4]," non quidem juxta, sed supra dictamen rationis humanæ, etiam fidei illustratæ, id est, "juxta consilium Dei." [5]

(1) n. 503.— (2) 3 Sent. dis. 35 a. 12.— (3) S. BONAV. l. c. dist. 35. q. 5. c.— (4) S. BONAV. l. c. q. 5. c.— (5) S. BONAV. l. c.

MATERIA DONI FORTITUDINIS.— Uti vides, Frater, donum fortitudinis versatur non tantum circa pericula mortis, sed etiam circa quodcumque opus arduum, formaliter ut arduum est. Dirigitur enim a dono consilii; "ad universa itaque se extendit donum fortitudinis ad quæ se extendit consilii donum." [1]

II. — De effectibus doni Fortitudinis.

603. — Effectus seu actus fortitudinis sunt iidem ac effectus 1. virtutis cardinalis fortitudinis ac 2. partium ejus, id est virtutum sibi adjunctarum, nempe *a)* magnanimitas fiduciæ, *b)* munificentiæ, *c)* patientiæ, *d)* et perseverantiæ. Dono tamen competunt excellentius atque perfectius quam virtutibus [2]. Etenim

604. — 1° FORTITUDO VIRTUS CARDINALIS. — Fortitudo ut *virtus* facit ut timor mortis sit moderatus, mortisque pericula non nimium formidentur; fortitudo ut *donum*, facit ut pro Deo ac fide atque justitiâ libentissime pati, jucundissime mori, necemque optari velint [3].

605. — 2° FORTITUDINIS PARTES. — *a) Magnificentia*, ut virtus, inclinat hominem ad opera magna et heroica peragenda cum fiduciâ humanâ; at donum omnem diffidentiam tollit, animamque securat de beatâ perventione ad supernaturalis beatitudinis finem, et ista securitas mentem dulcitur, reficit, juxta illud Proverbiorum [4]: *Secura mens quasi juge convivium.*

606. — *b) Magnificentia.* — At fortitudinis donum actum magnificentiæ sublimiter implet, quoniam homines facit ut se ipsos Deo impendant, omnia sua interiora ac exteriora divinis robustissime mancipent, seque Deo offerant, sacrificent, [5] et ob ejus honorem totâ ac omni die mortificent:

(1) DION. CART. o. c. Tract. III, art. 14.—(2) Cfr. DION. CART. Tract. 3. a. 18. — (3) Cfr. DION. CART. l. c. a. 18. — (4) XV, 15. — (5) Ps. XLIII, 22.

Regnum enim cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud [1].

607. — *c) Patientia.* — Insuper fortitudo donum exsistens, actum patientiæ potenter exercet: facit enim ut propter æternæ felicitatis intuitum, non solum adversa sufferamus, sed ut injuriæ atque convitia cupiamus, in asperis gloriemur, nullâque adversitate frangamur aut concutiamur, sed omnia velut munera Dei amplectamur, secundum illud Apostoli [2]: *Vobis datum est pro Christo non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo.*

608. — *d) Perseverantia.* — Postremo fortitudinis donum perseverantiam implet ac superat: quoniam regia via homo facit ut incedat, atque ad æternam lætitiam inoffenso pede cum ingenti constantiâ perveniat. Unde vides, Frater, donum fortitudinis dari, uti Seraphicus Doctor ait [3], contra *acediam.*

III. — De gradibus doni Fortitudinis.

609. — Cum dona consilii et fortitudinis versentur circa eamdem materiam, dono consilii dirigente donoque fortitudinis consiliata exsequente, tres sunt fortitudinis gradus, sicut consilii, ait Doctor Ecstaticus [4].

PRIMUS fortitudinis GRADUS est, per quem præcepta dominica efficaciter adimplemus secundum subsidium, influxum ac motum Spiritûs Sancti quantum ad salutem requiritur.

SECUNDUS GRADUS in adimpletione consiliorum Christi consistit, in quantum professio exigit.

TERTIUS vero est, per quem nosipsos penitus superamus, omnemque creaturam transcendimus, omnia quoque dona ac præmia obliviscentes, ad ipsum Deum pure ac libere transvolamus, in ipso tamquam in domicilio commorantes,

(1) MATTH. XI, 12. — (2) PHIL. I, 29. — (3) *Brev.* l. c. — (4) DION. CART. l. c. trac. III, a. 18.

eique dicentes: *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvum me facias* [1].

IV. — De beatitudine quæ dono Fortitudinis correspondet.

610. — Quamvis esurientibus et sitientibus justitiam congruat donum fortitudinis, propter convenientiam mutuam, attamen beatitudo: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam*, magnam cum fortitudine assimilationem sortita videtur, ut ei, ni fallor, ait Dionysius Cart. [2], possit adscribi.

Conclusio. — Sacra Scriptura ad donum fortitudinis a Deo efflagitandum nos ubertim hortatur, Frater.

" *Ecce præcipio tibi*, ait Dominus [3], *confortare, et esto robustus. Noli metuere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris... Viriliter agite*, ait Psalmista [4], *et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* A Spiritu Sancto per donum fortitudinis motus, cum Apostolo dicere vales [5], *omnia possum in eo qui me confortat*, et animatus es sicut exercitus Judæ Machabæi, de quo Scriptura [6] testatur: *Ibant prompti, de cœlo habentes adjutorem super eos Dominum. Non solum homines, sed et bestias ferocissimas et muros ferreos parati penetrare.* Nam, Frater, dono fortitudinis adjuti, occidi quidem possunt, flecti nequeunt.

Quamvis omnes justificati dona possideant, Spiritus Sanctus tamen ordinarie solummodo homines in praxi virtutum perfectos sublimiori modo movet, et requirit præsertim spem et profundam humilitatem. " Quanto quis amplius ac fiducialius atque humilius Deo innititur, tanto copiosius adjuvatur, fidelius defensatur, sublimius exaltatur," ait Dionysius Cartusianus [7].

---

(1) Ps. lxx, 3.—(2) Tr. 3 a. 19. — (3) Josue, i, 9. — (4) xxx, 25.— (5) Phil. iv, 13.—(6) II Mach. xi, 10, 9.— (7) O. c. Tr. 3. a. 15.

Unde teipsum time et in Domino confide, et experientiâ doctus cum Psalmographo dicere poteris [1]: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.*

§ III. — *De dono Timoris.*

611. — **Timor** est actus appetitûs sive sensitivi sive rationalis recedentis a malo futuro [2]. Objectum igitur timoris est malum futurum et arduum cui difficile resistitur, sed in quo tamen relucet spes illud superandi, nam secus non timorem sed desperationem excitaret.

Ut debito modo procedamus, exponemus 1° naturam doni timoris, 2° ejus effectus atque 3° gradus, et dein 4° beatitudinem huic dono correspondentem.

I. — De naturâ doni Timoris.

612. — Varia, ad naturam doni timoris intelligendum, necessario declaranda sunt, et quidem 1) quid sit timor Dei, 2) quisnam ex variis Dei timoribus ad donum Spiritûs Sancti pertineat, 3) quid proprie per donum timoris intelligatur, et 4) quænam sit differentia actum doni timoris inter et actum timoris virtutis.

613. — 1° **Quid est timor Dei?** — Cum objectum timoris sit malum, inquirendum necessario est, Frater, quomodo Deus, bonitas infinita, timeri possit. Hæc difficultas clare resolvitur a S. Thoma [3]: "Sicut spes habet duplex objectum, quorum unum est ipsum bonum futurum, cujus adeptionem quis exspectat, aliud autem est auxilium alicujus, per quem exspectat se adipisci quod sperat; ita etiam et timor duplex objectum habere potest: quorum unum est *ipsum malum*, quod homo refugit; aliud autem est illud *a quo malum provenire potest.*

---

(1) Ps. LXXII, 28.—(2) Cfr. n. 110. — (3) 2. 2. 19 a, 1. c.

Primo ergo modo, Deus, qui est ipsa bonitas, objectum timoris esse non potest; sed secundo modo potest esse objectum timoris, in quantum scilicet *ab ipso*, vel *per comparationem ad ipsum*, nobis potest aliquid malum imminere. *Ab ipso* quidem potest nobis imminere *malum pœnæ*,... et *malum culpæ.*"

QUID MALUM PŒNÆ?—Malum pœnæ est malum *quoad nos*, in quantum scilicet nos privat ab aliquo particulari bono. Dicimus *quoad nos*, nam hæc pœna *in se* est bona, siquidem in ordine ad finem debitum a Deo infligitur.

QUID MALUM CULPÆ?—Malum culpæ est malum *in se*, et consistit in separatione a Deo ob peccatum commissum. Dicimus malum *in se*, siquidem excludit ordinem a fine ultimo [1].

614. —2° Quotuplex sit timor Dei. — Timor Dei dividitur in timorem mundanum, filialem, servilem et initialem.

a) TIMOR MUNDANUS.—Cum objectum timoris sit malum, quandoque homo, propter timorem *pœnæ*, id est mala quæ timet, sicut sunt temporales pœnæ, a Deo recedit et peccatum committit. Hic timor dicitur timor mundanus vel humanus.

Quapropter Dominus nos monet hunc timorem esse malum et semper fugiendum, siquidem dicit [2]: *Nolite timere eos qui occidunt corpus.*

b) TIMOR FILIALIS, SEU CASTUS. — Quandoque vero propter timorem *culpæ* ad Deum homo convertitur. Hic timor vocatur *filialis*, in quantum est Deus pater noster, et filium est timere offensam patris. Dicitur etiam castus, "in quantum Deus dicitur metaphorice sponsus animarum [3]." De hoc timore loquitur Scriptura, dicens [4]: *Serva timorem illius, et in illo veterasce.*

(1) Cfr. S. TH. l. c.— (2) MATTH. X, 28.— (3) S. Th. 3 Dist. 34, q. 2. a. 3. c.— (4) ECCLI. II, 6.

c) TIMOR SERVILIS, ille est quo homo, jam non propter timorem culpæ, sed propter timorem pœnæ ad Deum convertitur et ei inhæret. Hic timor in se bonus est, nam ipse Dominus [1] sic timere jubet, dicens: *Timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* Infimum tamen perfectionis gradum tenet; quapropter Apostolus ad Romanos [2] scribens, eos ad amorem filialem excitat dicens: *Non accepistis Spiritum servitutis iterum in timore.*

d) TIMOR INITIALIS, ille est qui medium tenet inter timorem filialem et servilem, et sese refert principaliter ad culpam, secundarie vero ad pœnam. De hoc dicit Scriptura: [3] *Timor Domini, initium sapientiæ.*

615.—3) Quisnam ex his variis timoribus spectat ad donum Spiritûs Sancti? — Timor *mundanus*, uti ex ipsius naturâ apparet, non est donum Spiritûs Sancti, nec etiam timor *servilis*, qui cum voluntate peccandi potest consistere. Hic timor, ait Seraphicus Doctor [4], licet a Spiritu Sancto est, non tamen cum Spiritu Sancto est.

Quoad timorem initialem "secundum quod participat timorem castum, habet rationem doni," ait S. Thomas [5]. Attamen, suâ naturâ est amor imperfectus. Proprie vero solus timor filialis donum est Spiritûs Sancti.

616. — Quid est donum timoris? — De ratione donorum est, ut reddant hominem justificatum prompte mobilem ad sequendum instinctum atque motionem Spiritûs Sancti. Ad hoc quidem requiritur, non quæcumque dispositio animæ, sed necessarie requiritur ipsa caritas quâ quis Deum ex amore reveretur tanquam patrem; et timet illum offendere atque ab eo separari, tanquam filius a patre dilecto. Audi, Frater, quomodo hæc veritas a S. Thomâ [6] clare exponatur: "Ad hoc quod aliquid sit bene mobile ab aliquo movente,

(1) MATTH. X, 28. — (2) VIII. 15. — (3) PROV. I. 7. — (4) 3 Sent. Dist. 34. P. 2. a. 1. q. 1. ad 1. — (5) 3 Dist. 34. q. 2. a. 1 ad 3.—(6) 2. 2. q. 19. a. 9. c.

primo requiritur ut sit ei subjectum, non repugnans... Hoc autem facit timor filialis et castus, in quantum per ipsum Deum reveremur et refugimus nos ipsi subducere. Et ideo timor filialis quasi primum locum tenet ascendendo inter dona Spiritûs Sancti, ultimum descendendo."

617. — Definitio. — Unde donum timoris definiri potest: Habitus infusus quo homo justificatus disponitur ad prompte et faciliter sequendum instinctum et motionem Spiritûs Sancti, quando eum movet *ut ex amore revereatur Deum tanquam patrem, et timeat illum offendere, atque ab eo separari.*

618. — *Differentia actum doni timoris inter et actum timoris virtutis.* Quum in materiâ cujuslibet propriâ, difficile sit voluntatem lumine fidei illustratam, propter conditionem hominis lapsi, nunquam a rectâ normâ sive mensurâ recedere, cuilibet virtuti proprium est culpam in propriâ materiâ timere ac fugere.

Sed cum donum timoris habitus infusus sit, a virtutibus infusis distinctus, proprium quoque et distinctum actum elicere debet. Differentia igitur est inter actum timoris virtutis et inter actum doni timoris. Hæc differentia provenit *ex modo* quo virtutes et donum suum eliciunt actum, et *ex mensurâ* secundum quam eorum actus distinguitur. Mensura enim virtutum est *rationis bonum;* mensura vero doni timoris est *ipse Deus.* Virtutes igitur operantur *modo humano;* donum timoris autem supra humanum modum. Hæc optime exponuntur a Divo Thomâ. [1]

619. — MENSURA VIRTUTUM. — "Mensura humanorum operum est *rationis bonum,* ait. Unde virtuosus abstinet a malis, fugiens et timens *inconveniens rationis,* quod est turpe. Et iste timor est annexus cuilibet virtuti.

MENSURA DONI TIMORIS.— Sed timor, qui est donum, facit abstinere a malis propter fugam *inconvenientis, quod est in separatione a Deo;* et ideo *Deum* habet pro mensurâ suæ

(1) 3 Dist. 34. q. 2. a. 1 ad 3.

operationis. Et quia modus a mensurâ causatur, ideo operatur *supra humanum modum*, et propter hoc est donum."

Timor filialis igitur procedit ex caritate, timor virtutum ex amore honesti, qui in virtutibus moralibus invenitur. Et cum caritas spiritualis virtus sit, prorsus differens ab amore honesti, qui in virtutibus invenitur, necessarie actus doni timoris, ab actu timoris qui in ceteris virtutibus moralibus invenitur, differat, necesse est.

Attamen actus doni timoris non est actus elicitus, sed a caritate imperatus.

II.— De effectibus doni Timoris.

620. — Donum timoris multos atque præclaros habet effectus.

1. PECCATUM EXPELLIT, juxta illud Ecclesiastici [1]: *Timor Domini expellit peccatum.* Et non tantum expellit peccatum, sed fontem omnis peccati, nempe *superbiam* expugnat: "*Initium superbiæ hominis apostatare a Deo.* [2] Hoc est, ait Angelicus Doctor [3], nolle subdi Deo, quod opponitur timori filiali, qui Deum reveretur, et sic timor excludit principium superbiæ, propter quod datur contra superbiam."

2. NEGLIGENTIAM FUGAT, juxta illud [4]: *Qui timet Deum nihil negligit.*

3. ANIMAM EXCITAT AD PATIENDUM CUM CHRISTO. [5] Primo intuitu evidens est, ait Ill. Waffelaert [6], timore Dei filiali quo amanter reveremur Dei voluntatem, nihil efficacius esse, ad hoc ut patiamur constanter, non modo resignando nos divinæ voluntati, sed et paternam hanc voluntatem cum amore, laude, et gratiarum actione amplectendo."

4. AD SAPIENTIAM PRÆPARAT.— *Initium sapientiæ timor Domini.* [7]

(1) ECCLI. I, 27.— (2) ECCLI. X, 14.— (3) 2. 2. q. 19. a. 9 ad 4.— (4) ECCLI. VII, 19. — (5) S. BONAV. *Brev.* P. V. c. 5. — (6) L. c. p. 194. Coll. Brug. t. 18.— (7) ECCLI. I, 16.

5. ANIMUM ETIAM AD PERFECTIONEM PROVECTUM STABILIT, nam, ut ait Ecclesiasticus [1]: *Si non timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua.* Etenim, timor filialis, hominem in caritate perfectum, quando ad Deum est attentus, vel quando Deum est contemplans resilire facit, sicut sanctos Dei, in propriam parvitatem. [2]

Secundum hunc actum reverentiæ, donum timoris remanet in patriâ, et sic dicere possumus, ait S. Thomas [3], "quod in Christo fuit timor Dei, non quidem secundum quod respicit malum separationis a Deo per culpam, neque etiam secundum quod respicit malum punitionis pro culpâ: sed secundum quod respicit ipsam divinam eminentiam, prout scilicet anima Christi quodam affectu reverentiæ movebatur in Deum a Spiritu Sancto acta. Unde [4] dicitur quod in omnibus *exauditus est pro suâ reverentiâ.* Hunc enim affectum reverentiæ ad Deum Christus, secundum quod homo, præ ceteris habuit pleniorem. Et ideo ei attribuit Scriptura plenitudinem timoris Domini." Denique, ait Dionysius Cartusianus [5], donum timoris omnium bonorum est fossus et custos ac munimentum.

III.— De gradibus doni Timoris.

621.— In dono timoris, sicut et in ceteris donis, tres inveniuntur gradus, nam timor filialis Dei augetur prout ipsa caritas crescit. Spiritus enim Sanctus per donum timoris incipientem, proficientem et perfectum movet ad opera eorum statui convenientia supra humanum modum peragenda.

IV.— De beatitudine quæ dono Timoris correspondet.

622.— **Prima beatitudo:** *Beati pauperes spiritu* dono timoris correspondet, appropriatur atque tribuitur. [6]

(1) XXVII, 4. — (2) Cfr. S. BONAV. in 3 Sent. dist. 34. P. 1 a. 2. q. 3 ad 8.—(3) 3. q. 7. a. 6. c.—(4) HEBR. v. 7.— (5) O. c. Tract. 3 a. 46.— (6) S. Th. 2. 2. q. 19. art. 12. c.

Timor enim, ait Dionysius Cart. [1], quoniam Deo nos efficit reverenter subjectos, facit nos omnia vana contemnere : famam, honores, divitias ; et in solo Deo velle sublimari. Hoc autem ad spiritûs pertinet paupertatem. "

Conclusio.— Maximâ diligentiâ, Frater, teipsum dispone ad instinctum atque motionem Spiritûs Sancti sequendam, quando movet per timorem filialem Dei, nam, ait Seraphicus Doctor [2] : " Non potest quis assuefieri in usu doni superioris, nisi prius assuefiat in usu doni inferioris, qui non est tantæ sublimitatis. "

Propterea, multum necesse est considerare qualiter hunc timorem adipisci valeas : " Principium hujus doni timoris, docet Joannes a Ruysbroeck [3], est quidem horror internus a Deo infusus, per hoc quod nostra peccata nobis ostendit, quorum ostentione interius nos ipsos reverberat atque perterret, ac demonstrat quam parvi ac viles simus ante majestatem ipsius, coram quâ angeli contremiscunt, et cui nulla creatura obsistere valet. Hæc divinæ majestatis magnitudo comminatur nos in æternum perire, nisi ei humiliter obediamus per veram universalem defectuum nostrorum pœnitentiam... Hoc modo divinæ majestati efficimur sponte obedientes, divinæ sapientiæ acquiescentes, divinæ quoque bonitati uniti atque concordes : ac per hoc Deo reddimur timorati, et dono divini timoris repleti. " Utinam timorem Domini perfecte provideas, Frater. Timor enim Domini desperationem non inducit, sed mentem delectat [4] : *Timor Domini delectabit cor ; et dabit lætitiam, et gaudium, et longitudinem dierum. Ideo Deum time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo* [5].

---

(1) O. c. Tr. 3. a. 48. — (2) 3. Sent. D. 36. q. 2 ad 2. — (3) O. c. l. c. cap. 14. apud Dion. Cart. l. c. a. 45. — (4) Eccli. I, 12. — (5) Eccl. XII, 13.

CAPUT III.

DE BEATITUDINIBUS EVANGELICIS.

623. — Hactenus sermonem instituimus de variis habitibus supernaturalibus, de virtutibus nempe et donis Spiritûs Sancti. Nunc agendum de aliquibus virtutum et donorum actibus, quos Dominus specialem ob rationem nobis proponit. " Beatitudinem expetunt omnes, propter quam agimus et patimur quidquid voluntarie agimus et patimur, ait Jansenius [1], eamque omnes pollicentur qui se sapientiæ profitentur doctores. " At per beatitudines, prosequitur auctor citatus, Dominus Jesus nos docet " in rebus longe diversis sitam beatitudinem quam vel vulgus autumat vel philosophi docent. "

Maximi igitur momenti est, Frater, ut studio beatitudinum evangelicarum sedulo incumbas; de quibus agemus 1° in genere et 2° in specie.

Art. I.— De beatitudinibus evangelicis in genere.

624. — Quid beatitudo? — Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus, seu ultimus finis humanæ vitæ, qui in visione et amore beatifico consistit.

Quamvis igitur sensu stricto ii soli beati vocari possint qui jam æternâ beatitudine fruuntur, attamen aliquis etiam beatus dici potest, ait S. Thomas [2], propter spem finis obtinendi, et hoc sensu loquitur Apostolus, dicens [3]: *Spes salvi facti sumus.*

Quid beatitudo evangelica? — Beatitudines evangelicæ, de

---

(1) Corn. Jan. Gand. *Concord. Evang.* in cap. V Matth. — (2) 1. 2. q. 69 a. 1. c. — (3) Rom. VIII, 24.

quibus Christus Dominus ad discipulos in *Sermone* [1] agit, sunt opera quædam eximia virtutum ac præcipue donorum per quæ conscendit homo et appropinquat ad terminum beatitudinis æternæ, quin imo in præsenti etiam veluti delibationem consequitur et gustat [2].

Beatitudines igitur non sunt habitus sicut virtutes et dona, sed sunt actus virtutum et præcipue donorum.

Quæ in beatitudinibus ponuntur. — In beatitudinibus evangelicis aliqua ponuntur *per modum meritorum*, et aliqua *per modum præmiorum*.

PER MODUM MERITORUM ponitur octo virtutum et donorum actus: *paupertas*, *mititas*, etc... Per hos actus enim insurgit spes finem obtinendi, nam, uti S. Thomas dicit: "Ad finem beatitudinis movetur aliquis et appropinquat per operationes virtutum, et præcipue per operationes donorum, si loquamur de beatitudine æternâ, ad quam ratio non sufficit, sed in eam inducit Spiritus Sanctus, ad cujus obedientiam et sequelam per dona perficimur [3]."

PER MODUM PRÆMIORUM MERITIS CORRESPONDENTIUM, ponuntur quæ pertinent, vel *a)* ad vitam futuram, vel *b)* ad vitam præsentem.

a) Ad vitam futuram præmia quæ meritis correspondent sunt ipsa *beatitudo perfecta*. "Quapropter observandum est, ait Sylvius [4], quod omnia illa præmia quæ beatis addicuntur, sunt unum in re, scilicet vita æterna in clarâ Dei visione consistens: illa tamen vita recte variis nominibus designatur, ut ita et ejus magnitudo, quam intellectus noster capere nón potest, varietate vocabulorum plenius indicaretur, et per diversa bona nobis nota describeretur modus quo in retributione præmii cœlestis, servatur convenientia ad merita. Etiamsi, ait Chrysostomus [5], non

(1) MATH. V, 3-10. — (2) SYLVIUS in I. 2. q. 69 a. 1. et BILLOT, *De virtut.* (Romæ, 1901) p. 188. — (3) S. TH. 1. 2. q. 69. a. 1. c. — (4) In I. 2. q. 69 a. 4. — (5) Hom. 15 in Matth. n. 5. apud Sylv. l. c. P. G. t. 57, col. 228.

per singulas beatitudines regnum audias repromitti, nequaquam tamen mœrore turberis: etsi enim retributiones ipsas differenter appellat, tamen cunctas ad unum cœlorum regnum adducit. "

b) Ad vitam præsentem ea quæ proponuntur præmia, sunt " *inchoatio beatitudinis*, sicut est in viris perfectis, ait S. Thomas [1]. Cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum et donorum, potest sperari de eo quod perveniet ad perfectionem vitæ, et ad perfectionem patriæ. "

Hæc omnia clarius apparebunt quando tractabitur de singulis beatitudinibus in particulari.

Art. II. — De beatitudinibus in specie.

§ I. — *Prima Beatitudo.*

625. — *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.*

Mundus et philosophi, ut olim Pharisæi, beatitudinem collocant in opulentiâ. Sed stultam facit Christus sapientiam mundi [2], dicens: *Beati pauperes spiritu.* " Veritas loquitur, ait S. Bernardus [3], quæ nec falli nec fallere potest, et ipsa est quæ dicit quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos, insensati filii Adam, divitias quæritis, divitias desideratis usque adhuc, cum jam beatitudo pauperum divinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui sine Deo vivit; quærat Judæus, qui terrenas promissiones accepit: sed quâ fronte, magis autem quâ mente Christianus divitias quærit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicavit? "

(1) 1. 2. q. 69. a. 2. — (2) 1 Cor. I, 20. — (3) In festo Omn. Sanct. I. P. L. 183, col. 456.

I.— De naturâ primæ Beatitudinis.

626.— Quid pauperes spiritu?— Triplices sunt pauperes, primo, *censu* ut mendici; secundo, *sensu* et *spiritu*, ut Abraham qui censu erat dives, sed spiritu et affectu pauper; tertio, *censu* et *spiritu* ut religiosi, qui ex affectu et amore paupertatis eam vovent et bonis omnibus se abdicant [1].

627.— Qui sunt pauperes qui a Christo beatificantur? — 1. — Sunt qui per *pauperes spiritu* intelligunt *humiles:* pauperes non carne, non sensu, sed spiritu, quorum spiritus pauper est; aliis verbis, qui non habent inflatum spiritum, qui sunt quasi vacui et inopes præsumptione atque inflatione; superbi enim dicuntur inflati quasi vento, seu spiritu distenti.

2.— Ali[2] intelligunt per pauperes spiritu, homines, qui, etsi affluunt divitiæ, cor iis non apponunt: sed affectu pauperes, divitias non amant, sed administrant, parati omnibus exui propter Dominum.

3.— Alii intelligunt per pauperes, ut sonant, inopes scilicet divitiarum, non tamen quoslibet; non enim pauperes solâ necessitate, vel etiam quâlibet voluntate, quâ et Crates philosophus abjecit divitias, sed *spiritu*, id est, voluntate a Spiritu Sancto afflatâ; pauperes spiritu sunt igitur qui per gratiam Spiritûs Sancti se submittunt paupertati [2].

Hæc ultima sententia magis textui congruit, tum quia vox *pauperes* proprie *mendicos* significat; tum quia Lucas eis opponit *divites habentes consolationem suam.*

Porro paupertas hæc conjuncta est et oritur ex humilitate et contemptu opum et honorum.

Etenim paupertas corrrespondet, juxta S. Bonaventuram [3], dono **timoris.** " *Timor* enim facit recedere a malo et a mali occasione; et quia *radix omnium malorum est cupiditas* [4]: ideo

(1) Corn. a. Lapid. *Comment. in Matth.* c. v. v. 3.—(2) Cfr. Corn. a Lapid. l. c.—Knabenbauer l. c.—Corn. Jans. Iprens. *Concord. Evangel.* in Matth. cap. v.— (3) *Brevil.* Pars V, c. vi.— (4) 1 Tim. vi. 10.

timor disponit *ad spiritûs paupertatem*, in quâ simul jungitur humilitas cum paupertate, ut sic elongetur vir perfectus a fonte omnis culpæ, scilicet a superbiâ et cupiditate. Et hinc est, quod *paupertas spiritûs* est fundamentum totius perfectionis evangelicæ. Unde primo oportet hoc fundamentum sternere qui vult ad culmen perfectionis venire, secundum illud Matthæi decimo nono [1]: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia, quæ habes;* ecce perfecta *paupertas*, quæ nihil sibi prorsus retinet; *et sequere me;* ecce humilitas, quæ facit, quod homo abnegando se ipsum tollat crucem suam et sequatur Christum, qui est totius perfectionis principalissimum fundamentum."

II. — De gradibus primæ Beatitudinis.

628. — In paupertate evangelicâ, sicuti et in ceteris beatitudinibus, tres præcipue inveniuntur perfectionis gradus.

PRIMUS GRADUS, qui est præcepti, requirit ut 1) patienter feratur confiscatio bonorum propter Christum et orthodoxam fidem. Hoc est genus quoddam martyrii. Multi adhuc in Ecclesiâ inveniuntur fideles, qui malunt privari hæreditate et bonis omnibus quam Christum negare; 2) præferatur paupertas divitiis per injustitiam, irreligionem, vel aliud scelus paratis, uti fecit Tobias, qui moriturus, hoc documentum dedit filio [2]: *Noli timere, fili mi: pauperem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum.*

SECUNDUS GRADUS, qui est consilii, requirit: ut omnes opes, omnesque res caducæ imitatione et amore Christi relinquantur tam affectu interno quam effectu et opere externo, uti fecerunt Apostoli et faciunt religiosi.

TERTIUS GRADUS est in statu paupertatis voluntariæ, in victu, vestitu et statu mediocri gaudere, et debitis adhibitis cautelis, penuriam pati, subtrahendo sibi etiam necessaria.

(1) v. 21. — (2) TOB. IV, 23.

III. — De præmio primæ Beatitudinis.

629. — **Præmium** a Christo pauperibus spiritu addictum est **regnum cœlorum.** Et merito, *regnum enim cœlorum* recte opponitur depressioni et paupertati, nam, præter divitias, regnum cœlorum quamdam eminentiam omnium et abundantiam complectitur.

In præsenti, pauper spiritu est mundi dominus. — Jam in præsenti, regnum cœlorum pauper habet *in spe,* est enim pauper spiritu mundi dominus. Porro pauperes Christi cum Apostolo [1] dicere possunt: *nihil habentes et omnia possidentes.* "Non eos æstiment sola cœlestia possidere, inquit S. Bernardus [2], qui ea sola audiunt in promissione. Possident et terrena, et quidem tanquam nihil habentes, sed omnia possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus divitiarum est. Totus plane: quia tam adversa, quam prospera ipsius, æque omnia serviunt ei, et cooperantur in bonum. Ergo avarus terrena esurit ut mendicus, fidelis contemnit ut dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo servat."

Quâ de causâ, Frater, Seraphicus Pater [3] ad nos omnes dicere potuit: "Paupertatem noveritis, fratres carissimi, virtutum esse reginam, quia in Rege regum et in reginâ matre ipsius tam præstanter effulsit. Paupertatem scitote, fratres, specialem esse viam salutis, tanquam humilitatis fomentum, perfectionisque radicem, cujus est fructus multiplex, sed occultus. Hæc enim est evangelici agri thesaurus absconditus, pro quo emendo vendita sunt omnia, et quæ vendi non possunt, illius comparatione spernenda."

---

(1) II Cor. VI, 10. — (2) Serm. 21, in Cant. P. L. t. 183, col. 875. — (3) Luc. Wadding. *Annal. min.* 1210, n. 50.

§ II. — *Secunda Beatitudo.*

Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

630. — Mundus judicat esse animi fortis et nobilis injuriam illatam ulcisci et adversitatem fortiter a se repellere. Hunc errorem evertit Dominus dicens: *Beati mites.*

I. — De naturâ secundæ Beatitudinis.

631. — **Quid mites?** — Mites sunt qui impatientiæ, iræ, invidiæ, vindictæ, ceterisque turbidis animi motibus et perturbationibus dominantur, ut nec obmurmurent Deo adversa immittenti, nec proximis injurias inferentibus indignentur, nec a lædentibus exspectent vindictam, sed omnia placide tolerent, in Dei providentiam, omnia hæc ordinantis ad suam gloriam et ipsorum salutem, plane se resignantes et conquiescentes; quare mites hâc morum suavitate omnium animos sibi conciliant.

Mititas debet esse a Spiritu Sancto. — Scito tamen, Frater, non esse beatos, qui mites sunt ex naturâ phlegmaticâ, lentâ, femineâ, sed tantummodo mites *spiritu*, id est ex virtute spirituali mansuetudinis aspiratâ a Spiritu Sancto ac tendente ad spiritualia bona [1]. Mititas enim sæpe est actus *doni pietatis*; per pietatem enim Spiritus Sanctus hominem movet ad mititatem; "nam, ait Seraphicus Doctor [2], qui pie ad aliquem afficitur, nec illum irritat nec ab illo irritatur."

II. — Gradus secundæ Beatitudinis.

632. — PRIMUS GRADUS mititatis est: mansueto corde et ore cum omnibus conversari.

SECUNDUS GRADUS: Iras aliorum mansueto responso frangere, et mansuete tolerare injurias et rapinas sibi factas.

(1) Cfr. CORN. a LAPID. l. c. v. 4. — (2) *Brev.* P. V c. 6.

TERTIUS GRADUS : inter injurias exultare, et suâ mansuetudine et beneficiis vincere inimici et iracundi malevolentiam [1].

III. — De præmio secundæ Beatitudinis.

633. — Mitibus promittitur **possessio terræ.**

Quid possessio terræ ? — Possessio terræ, de quâ Salvator loquitur, est hereditas Patribus in veteri Testamento promissa et per prophetas descripta, id est regnum messianicum. " Uti in veteri Testamento, ait Knabenbauer [2], quieta terræ possessio pignus erat et documentum favoris Dei, quo sibi in populo complacuit, ita simul in illâ terrâ continebatur ac constitutum erat regnum Dei ; proinde hereditare terram dicit hereditare regnum Dei, participem esse regni Dei et tanquam regni civem bonis regni frui."

PRŒMIUM : Beatitudo consistens in visione, fruitione, et possessione Dei vocatur igitur terra, quia repræsentata fuit per terram promissam Judæis.

Beatitudo hæc in terrâ inchoatur et in cœlo perficitur. — Mites jam in terrâ constituti pacifice possidentur a Deo, quia ei in nullo resistunt, et, ut Psalmista [3] ait : *delectabuntur in multitudine pacis;* vicissim in cœlesti gloriâ eum possidebunt, nam, ut S. Augustinus docet [4] : Nullius erit possessio Dei, nisi ejus, quem ipse prius possiderit.

§ III. — *Tertia Beatitudo.*

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

634. — " Ad aliud mandatum procedit (Christus), ait Chrysostomus [5], quod videtur totius orbis oppugnare sententiam : cum enim omnes putent eos qui gaudent et lætan-

(1) CORN. a LAP. l. c.— (2) L. c. in Mt. v. 4. — (3) Ps. XXXVI, 11. — (4) *De salutarib. docum.* cap. 10. P. L. t 40, col. 1050. — (5) In Matth. hom. 15. P. G. t. 57, col. 225.

tur esse beatos, eos vero qui in mœrore, paupertate et luctu versantur, esse miseros, hos ille præ aliis beatos prædicat, dicens: *Beati qui lugent.*"

I. — De naturâ tertiæ Beatitudinis.

635. — Quid luctus? — Luctus est tristis animi habitus et affectus, qui existit propter privationem rei alicujus quæ placet et accepta est.

VARII LUCTUS INVENIUNTUR. — Luctûs genus est quod admodum prohibetur, et aliud quod commendatur, ut Apostolus docet [1]: quia *sæculi* quidem *tristitia mortem operatur: quæ* autem *secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* De hâc ultimâ tristitiâ seu luctu agit Dominus. Lugentes igitur quos Christus beatos prædicat, non sunt lugentes carnalia, sed deflentes sua et aliena peccata, contemptum Dei et fratrum periculum. Ad hunc luctum, juxta D. Bonaventuram [2], homo disponitur per donum scientiæ: "quoniam per scientiam, inquit, cognoscimus nos a statu beatitudinis relegatos in hanc vallem miseriæ et lacrimarum."

II. — De gradibus tertiæ Beatitudinis.

636. — PRIMUS GRADUS: Beati dicuntur lugentes qui adversitates a Deo immissas aut permissas, ut S. Job, patienter tolerant.

SECUNDUS GRADUS: Beatiores qui sua aut aliena peccata lugent et deflent, et de quibus Dominus ad Ezechielem [3]: *Transi per mediam civitatem, in medio Jerusalem, et signa thau super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus.* Hujus luctûs exemplum dedit Christus [4] cum flebat de Jerusalem.

(1) II COR. VII, 10. — (2) L. c. P. V. c. VI. — (3) IX, 4. — (4) LUC. XIX, 41.

TERTIUS GRADUS : Beatissimi vero sunt qui, præ dolore luctæ assiduæ quam cum carne et concupiscentiâ gerunt, præque desiderio cœlestis patriæ, ac præsertim præ amore Dei et Christi quo perpetim frui summe exoptant, lugent suum hoc in corpore et in terrâ exilium. Hunc luctum enuntiant Israelitæ dicentes [1] : *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, cum recordaremur Sion.*

III. — De præmio tertiæ Beatitudinis.

637. — Lugentibus promittitur a Christo **consolatio.**

1. — **Quid consolatio?** — Consolatio hic designat regnum Christi. Apud prophetas [2], Messias mitti dicitur ad lugentes in Sion, ut det eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris ; et apud Sophoniam [3], lugentes congregatum iri et hos esse veros filios Sion dicitur, qui scilicet propter ærumnas populo Dei illatas et propter festivitates Dei ablatas, lugent [4]. Unde Evangelista [5] de Simeone merito dicit quod erat *exspectans consolationem Israël.* Lugentes igitur, Frater, præ ceteris ad regnum Christi vocantur.

2. — **Plena et perfecta consolatio utique reservatur beatitudini æternæ :** in quâ [6], *Absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.* Attamen, jam in terrâ imperfecte implebuntur verba Isaiæ prophetæ [7] : *Lætamini cum Jerusalem, et exultate in eâ, omnes qui diligitis eam ; gaudete cum eâ gaudio, universi qui lugetis super eam, ut sugatis et repleamini ab ubere consolationis ejus, quia hæc dicit Dominus : Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, et quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis ; ad ubera portabimini, et super genua blandientur vobis quomo-*

(1) Ps. CXXXVI, 1. — (2) Is. LXI, 3, SOPH. III, 18, EZECH. IX, 4 etc. — (3) L. c. — (4) KNABENBAUER l. c. v. 5. — (5) LUC. II, 25. — (6) APOC. XXI, 4. — (7) LXVI, 10-14.

do si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, et in Jerusalem consolabimini. Videbitis, et gaudebit cor vestrum; et ossa vestra quasi herba germinabunt; et cognoscetur manus Domini servis ejus, et indignabitur inimicis suis.

"Sane compunctio ipsa, ait Cornelius a Lapide [1], mire mentem compuncti solatur, pascit et reficit: et si est gaudium sincerum in mundo, est in mente compunctâ." Experire et gustabis, Frater, verum esse quod Sapiens [2] testatur: *Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus,* nam: *Domus impiorum delebitur, tabernacula vero justorum germinabunt.*

§ IV.— *Quarta Beatitudo.*

Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

638.— "Jure succedit justitiæ esuritio, dicit S. Paschasius [3], quia qui peccata deposuit causâ timoris Dei, et mores correxit mansuetudinis affectu, delicta quoque flere studuit, et luget per desiderium, succensus cœlestis patriæ amore; non potest jam non esurire justitiam et sitire."

I. — De naturâ quartæ Beatitudinis.

639.— Quid justitia?— Justitia, de quâ hic agitur, est status quo homo recte se habet quoad Deum, finem suum ultimum. Justitia est igitur regula illa divina, secundum quam res omnes sunt ordinatæ et administrandæ. Aliis verbis: justitia est sanctitas, seu perfecta impletio voluntatis divinæ.

2.— **Quid esurire et sitire justitiam?**— Sancti Lucæ [4] verba dicentis simpliciter: *Beati qui nunc esuritis,* et postea [5], *væ vobis, qui saturati estis,* ut sonant, de esurie et satietate corporali intelligenda videntur; sed S. Matthæus [6], addendo

(1) In h. l. MATTH. v. 5.— (2) PROV. XIV, 10, 11.— (3) P. L. t. 120, col. 220.— (4) VI, 21.— (5) VI, 25.— (6) v. 6.

justitiam, clare demonstrat hæc verba intelligenda esse de esurie metaphoricâ, id est, de ardente desiderio omnis justitiæ et virtutis.

De hâc fame et esurie jam dixerat Amos [1]: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.* Et Sapientia divina [2] merito dicere potuit: *Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient.*

Ad hanc beatitudinem, Frater, homo disponitur per donum **fortitudinis,** nam, ut Seraphicus Doctor docet [3]: "fortitudo disponit *ad esuriem justitiæ;* qui enim fortis est, tam avide se tenet cum justitiâ, ut malit a vitâ corporali quam a justitiâ separari."

II. — De gradibus quartæ Beatitudinis.

640. — PRIMUS GRADUS est propter justitiam ciborum inopiam patienter tolerare, atque jejunia ab Ecclesiâ vel Regulâ præscripta fideliter observare.

SECUNDUS GRADUS: jejunia non præscripta peragere ut sic carnem domes, pro peccatis satisfacias, tibique vel proximis Dei gratiam impetres.

TERTIUS GRADUS: Pro fide Christi pati carceres, et in eis famem sitimque, imo fame enecari ut nonnullis martyribus contigit [4].

III. — De præmio quartæ Beatitudinis.

641. — Præmium huic beatitudini affixa est **saturitas.**

642. — **Quid saturitas?** — Saturitas, quæ hic a Christo promittitur, regnum messianicum adhuc significat, Frater. "Judæi, ait Knabenbauer [5], magno desiderio appetebant regnum messianum: at eorum desideria in id potissimum ferebantur

(1) VIII, 11. — (2) ECCLI. XXIV, 29. — (3) L. c. — (4) Cfr. CORN. a LAP. in h. l. — (5) L. c.

quod in vaticiniis messianis dominationem, pompam, gloriam sonare videbatur. Corrigit id Christus statuens maximo desiderio ad illud bonum esse tendendum, quod solum tanquam bonum verum ac præcipuum a Messiâ afferendum et efficiendum oraculis prophetarum describebatur. "

643.— Etenim regnum messianum a prophetis descriptum est : ut *a)* REGNUM SANCTITATIS : *Omnis qui relictus fuerit in Sion et residuus in Jerusalem*, ait Isaias [1], *sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vitâ in Jerusalem* [2] : *Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium : et videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Recedite, recedite ; exite inde, pollutum nolite tangere.*

644.— *b)* UT REGNUM BENEPLACITI DIVINI : salutem Sion describens, propheta inquit [3] : *Eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra derelicta, et terra tua non vocabitur amplius desolata, quia complacuit Domino in te.*

645.— *Præmium* igitur est eorum qui fame et siti propter justitiam patiuntur, ut in terrâ imperfecte, in cœlo vero perfecte saturentur.

IN TERRÂ : Per Christum enim liberantur *a lege peccati et mortis* [4], per Christum eis virtus gratiæ communicatur ut justificatio legis in eis impleatur. [5]

IN CŒLO.— Christus enim esurientibus et sitientibus justitiam dat aquam quam, qui bibunt, non sitient in æternum, sed aqua eis fiet fons aquæ in æternum salientis. [6]

Quare hæc saturitas in hâc vitâ per Christum jam habetur, sed perfecte in alterâ vitâ, in quâ majora erunt præmia quam desideria avara sanctorum.

---

(1) IV, 3. — (2) LII, 10, 11.— (3) IS. LXII, 34.— (4) ROM. VIII, 2. — (5) ROM. VIII, 4. — (6) JOAN. IV. 13, 14.

§ V. — *Quinta Beatitudo.*

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

646. — Misericordia ex antecedentibus beatitudinibus enascitur, Frater. "Nam plena et vera compassio miserorum non est, nisi præcesserit vera *humilitas* et naturæ communio, deinde *mansuescat* animus divinis semper legibus subjacere, et incipiat suos ceterorumque casus et miserias compatiendo *deflere*, et postea, purgatus, quantisper *justitiam* esurire. Quarum de perceptu vera *misericordia* generatur, quas qui habuerit, miserias hominum curabit suas efficere, viribus quoque quibus poterit omnibus subvenire. Cui si facultas desit subveniendi, non ergo compassio miseriarum deerit." [1]

I. — De naturâ quintæ Beatitudinis.

647. — **Quid misericordia?** — Misericordia est virtus quâ, ex animo, miseriis alienis, sive corporalibus sive spiritualibus condolemus et subvenimus [2]; "ab hoc quippe misericordia dicta est, ait S. Paschasius [3], ut in *corde miserias* aliorum nostras faciamus."

Misericordia tamen ut beatitudo debet esse a Spiritu Sancto, qui ad hanc exercendam hominem movet per donum consilii, nam, ait S. Bonaventura [4], "consilium disponit ad *misericordiam:* nihil enim Deus magis consulit in Scripturâ quam facere misericordiam, quod super omnia reputat holocausta." [5]

II. — De gradibus quintæ Beatitudinis.

648. — PRIMUS GRADUS. — Miseris compati et miseriam *corporalem* proximi per eleemosynam levare; ejusque miseriæ spirituali succurrere.

(1) S. PASCH. l. c. col. 221. — (2) Cfr. n. 498. — (3) L. c. col. 221. — (4) *Brev. log.* l. c. — (5) Os. VI, 6, MATTH. IX, 13 et XII, 7.

SECUNDUS GRADUS.— Miseros prævenire, quærere, ut eis succurras.

TERTIUS GRADUS.— Tibi subtrahere commoda vel etiam necessaria ut aliis opituleris, imo pro eis et teipsum vitamque impendere, ut fecit Christus Dominus.

III.— De præmio quintæ Beatitudinis.

649.— Præmium hujus beatitudinis est: **misericordia.**

"Quid igitur illorum præmium? inquit Chrysostomus [1], *quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Et videtur quidem æqualis esse retributio: sed est ipso bono opere longe major. Ipsi namque miserentur ut homines, sed misericordiam consequuntur ab universorum Deo. Non sunt autem æquales humana miseratio et divina, sed quantum inter malitiam et bonitatem discrimen est, tantum inter hoc et illud."

650.— **Quid misericordia?** — Misericordia, de quâ hic sermo est, est liberatio ab omnibus miseriis ac malis per gratuitam Dei bonitatem, quam misericordes in regno messiano inchoate in terrâ, et complete in cœlo consequuntur,

Etenim regnum messianum a prophetis describitur tanquam donum gratuitum a Deo præ merâ liberalitate et gratiâ dandum. *Propter me, propter me faciam,* ait Deus apud Isaiam [2], id est salvabo populum meum propter nomen meum. Audi quomodo Scriptura salutem populi ut donum gratuitum describat [3]: "*Non me invocasti, Jacob; nec laborasti in me, Israel. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, et victimis tuis non glorificasti me; non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure... Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor.* [4]

(1) P. G. t. 57, col. 227. — (2) XLVIII, 11. — (3) ISA. XLIII. 22-25. — (4) Cfr. EZECH. XVI. 61-63; XXXVI, 32; OS. II, 19; MICH. VII, 18, 20; SOPH. III; 19; ZACH. XII, 7, 10.

In hâc igitur beatitudine mens pharisaica confoditur, inquit Knabenbauer. [1] "Pharisæi monendi erant: *Misericordiam volo et non sacrificium* [2], atque in tantum aberant ab affectu commiserationis erga peccatores, ut Jesum eo nomine insectarentur quod peccatores benigne ad meliorem frugem reducere satageret; cum contemptu quoque et asperitate repudiebant afflictos, quia in morbis et miseriis, amicorum Jobi exemplo, non videbant nisi pœnam pro peccatis juste irrogatam: [3] *in peccatis natus es totus;* suæ enim justitiæ tumore inflati, miseros et peccatores aspernabantur."

Vide igitur, Frater, ne tu quoque, ut Pharisæi, monendus sis: *misericordiam volo et non sacrificium.* Omnia mortificationis opera, absque misericordiâ, inepta declarantur ipso regno messiano.

§ VI. — *Sexta Beatitudo.*

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

651. — Quia enim multi sunt, ait S. Chrysostomus [4], qui miserentur, nec rapiunt, nec avaritiæ student, sed fornicantur, et libidini se dedunt, ostendens illud primum non satis esse, hoc etiam addidit. Quod etiam Paulus Macedonibus testificatus est in epistolâ ad Corinthios [5], quod non modo eleemosynâ divites essent, sed etiam aliis virtutibus."

I. — De naturâ sextæ Beatitudinis.

652. — Quid munditia cordis? — Sunt varii qui intelligunt hic commendari puritatem a venereis, quæ cor maxime hebetunt et inquinant.

Alii aptius quidem docent hic agi de omni ab omnibus vitiis puritate, atque simplicitate, utpote quibus purgatur

(1) In h. l. MATTH. v. 7. — (2) MATTH. IX, 13. — (3) Cfr. JOAN. IX, 34. — (4) P. G. t. 57, col. 228. — (5) II COR. VIII, 5. ubi dicit quod *semetipsos dederunt primum Domino.*

oculus cordis seu mentis, ut purissimum illud lumen æternæ veritatis contemplari possit. Hæc cordis munditia debet tamen esse a Spiritu Sancto, qui per donum intellectûs hominem ad hanc beatitudinem adipiscendam movet. "Intellectus disponit ad *cordis munditiam*, ait S. Bonaventura [1]; nam speculatio veritatis mundat cor nostrum ab omnibus phantasiis."

II. — De gradibus sextæ Beatitudinis.

653. — PRIMUS GRADUS. — Mundum cor est quando anima est pura ab omni peccato mortali.

SECUNDUS GRADUS. — Plenius mundo corde sunt qui conscientiam mundarunt etiam ab omni peccato veniali, ab omni malâ intentione, ac præsertim ab omni duplicitate. Sicut enim si fons est purus et illimis, aquæ ex eo profluenter pariter sunt puræ et illimes: sic et, si cor fuerit purum, omnis actio ex eo promanans pura et munda erit.

TERTIUS GRADUS. — Plenissime et perfectissime summoque gradu mundi sunt corde, qui scilicet cor ab omni creaturarum amore emundarunt, ut mundum sit deitatis speculum et templum instar angeli, atque totam mentis intentionem, affectum et amorem in Deum transferat [2].

III. — De præmio sextæ Beatitudinis.

654. — Præmium hujus beatitudinis est **visio Dei.**

Quid visio Dei? — Visio Dei, de quâ Dominus in monte loquitur, est visio regni messiani, id est cognitio Dei, imperfecta quidem in terrâ, sed perfecta in cœlo. Regnum enim messianum præfigurabatur a prophetis tanquam *lux magna* [3]; *gloria Domini* [4]; *Surge, illuminare Jerusalem*, exclamabat

(1) *Brev. loq.* P. V. cap. 6.—(2) Cfr. CORN. a. LAPID. — (3) Is. IX, 2. —(4) Is. LX, 2.

Isaias [1] de Messiâ futuro agens, *quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est.*

Hæc promissio adimpletur AD LITTERAM:

a) In alterâ vitâ, in visione beatificâ, cujus nemo particeps erit nisi ab omni maculâ peccati purgatus fuerit.

b) In hâc vitâ etiam ex parte adimpletur, siquidem puri corde capaciores sunt cognitionis Dei, [2] nam, ait Theophylactus, Bulgariæ archiepiscopus [3]: "Si speculum fuerit mundum, tunc accipit imagines; ita et anima pura faciem Dei, et Scripturarum scientiam suscipit."

Unde vides, Frater, præparationem mentis ad Deum magis cognoscendum consistere in praxi virtutum, et eam, ut Cornelius Jansenius Episcopus Gandavensis docet [4], "non consistere in perfectione partis speculativæ, sed in perfectione mentis et partis affectivæ."

Cave igitur, Frater, ne solum sollicitus sis de munditiâ externâ et de actibus virtutum quæ ab hominibus videntur; de his enim dicit Dominus [5]: *Væ vobis... quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis, intus enim pleni estis rapinâ et immunditiâ, quia similes estis sepulchris dealbatis.* Sed cura ut in te impleantur hæc Isaiæ [6] verba: *Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortûs tui.*

§ VII. — *Septima Beatitudo.*

Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

655. — "Hic non modo dissensiones mutuas, et inimicitias prohibet Dominus, dicens: *Beati pacifici,* sed aliud quidpiam exigit, ait S. Chrysostomus [7], ut et alios dissidentes ad concordiam revocemus."

---

(1) LX, 1. — (2) Cfr. KNABENBAUER in h. l. — (3) P. G. t. 123, col. 190. — (4) Concor. in h. l. MATTH. — (5) MATTH. XXIII, 25 et seq. — (6) LX, 3. — (7) P. G. t. 57, col. 228.

I. — De naturâ septimæ Beatitudinis.

656. — Quid pacifici? — Græce, *pacifici* idem sonat ac *pacem facientes*, non solum in semetipsis, qui scilicet omnes animi motus rationi subjectos habent, et edomitas carnales concupiscentias, sed etiam et imprimis aliis, hoc est, qui eos, qui a se, vel inter se, vel a Deo dissident, sibi, aliis, Deo conciliare student: qui paci conciliandæ operam dant, et quidem moti a Spiritu Sancto, qui per donum Sapientiæ nos ad pacem disponit. "Nam, ait S. Bonaventura [1], sapientia jungit nos summo vero et bono, in quo est finis et tranquillitas nostri rationalis appetitûs."

II. — De gradibus septimæ Beatitudinis.

657. — PRIMUS GRADUS. — Pacem animæ internam cum Deo habere vel procurare et pacem cum proximis colere.

SECUNDUS GRADUS: Dissidentes et discordes ad concordiam caritatis revocare.

TERTIUS GRADUS: facere alios sibi similes, scilicet aliis instillare zelum pacis ut studeant pacificare quoslibet discordes [2].

III. — De præmio septimæ Beatitudinis.

658. — Spirituale præmium quod Christus pacificis offert est: **filiatio divina.**

Quid filiatio divina? — Per filiationem divinam Jesus intelligit regnum messianum. "Christus vero eos beatos prædicat regnique sui consortes, qui quemadmodum ipse est pacem largiens et efficiens, etiam pro suâ parte pacem colunt, pacem conciliant." [3] Regnum enim messianum in oraculis prophetarum describitur:

---

(1) *Brev.* P. V, c. 6.—(2) CORNEL. a LAP. l. c.—(3) KNABENBAUER l. c.

a) UT REGNUM PACIS.— *Suscipiant montes pacem populo,* ait Psalmista [1], *et colles justitiam.— Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis.* Imo,

b) Messias a prophetis appellatur PRINCEPS PACIS. [2] Unde angeli in nativitate Domini cecinerunt [3]: *Gloria in altissimis Deo, et in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Ipse enim natus est ad hoc ut hominem cum Deo, terram cum cœlo, peccatores cum angelis reconciliaret: *pacificans per sanguinem crucis, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt.* [4] Pacifici ergo jure vocari possunt *filii Dei;* jam hic in terrâ constituti, sed plenissime tamen in vitâ futurâ.

In hâc vitâ erunt *filii Dei,* participes regni Christi. "Est catachresis vel metalepsis: *Filii Dei,* id est simillimi Deo, illique carissimi, ait Cornelius a Lapide [5]: Deus enim pacem maxime amat, ejusque causâ misit Filium in mundum, quia ipse per essentiam est pax et unio. Unde ipse tres personas divinas in unâ eâdemque individuâ essentiâ, ac deitate essentialiter unit, intimeque jungit. Hinc Deus vocatur *Deus pacis.*" [6] At pacifici hic in terrâ participabunt officium et nomen filii Dei, puta Christi, cujus officium est homines reconciliare Deo et sibi invicem, orbisque pacem afferre quam mundus dare non potest. [7]

In vitâ futurâ. Pacifici proprie et plenissime vocabuntur, eruntque filii et heredes Dei in cœlesti gloriâ, quam ob meritum pacis conciliatæ hereditabunt. In cœlo enim omnes sancti per gloriam beatificam sunt filii et heredes Dei. [8]

§ VIII. — *Octava Beatitudo.*

Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

659.— Qui præcedentibus virtutibus seu beatitudinibus

(1) PS. LXXI, 3, 7.— (2) ISA. IX, 6.— (3) LUC. II, 14.— (4) COL. I, 20. —(5) In h. l. Matth.—(6) PHILIP, IV. 9.— (7) II COR. V, 18. COL. I, 20. (8) Cfr. CORN. a LAPID. l. c.

præditi sunt, mundi persecutionibus necessarie sunt obnoxii. "Nam, ait S. Chromatius [1], salvâ persecutorum crudelitate, ubi cœperis rigidam tenere justitiam, insolentiam repercutere, incredulos ad pacem Domini convocare; ubi cœperis denique a mundanis hominibus et erroneis discrepare, statim persecutiones oriuntur: necesse est surgant odia, æmulatio laceret. Sic denique ad illum summum gradum, ad ipsum caput atque fastigium, suos auditores adducit Christus, non tantum ut sustineant patiendo, sed etiam ut moriendo congaudeant."

I.— De naturâ octavæ Beatitudinis.

660.— Quid persecutio? — Persecutio, de quâ hic sermo fit, non quomodolibet persecutio, nam et latrones et malefactores gravissimam persecutionem patiuntur; sed propter *justitiam;* id est, infestationes, odia, inimicitias, varia damna et incommoda obire propter regnum Christi, vel propter aliquid ad illud pertinens, vel propter aliquam virtutem. Cum enim faciat martyrium non pœna sed causa, mors sceleratorum non est fidei gloria, sed pœna perfidiæ. Hanc doctrinam præclare proponit S. Petrus [2]: *Si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum... Nemo vestrum patiatur ut homicida, aut fur. Si autem ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.* Præcedentes itaque beatitudines *in actione*, hæc *in passione* consistit, ideoque perfectissima est: facilius est quippe justa agere, quam propter justitiam etiam persecutionem pati. Ad hanc beatitudinem homo disponitur per donum fortitudinis.

II.— De gradibus octavæ Beatitudinis.

661.— Cum persecutiones aliæ aliis sint acerbiores, hic varii inveniuntur perfectionis gradus.

(1) *De octo Beatitudinibus*, n. 8. P. L. t. 20, col. 327.—(2) I PETR. II, 20, IV, 15, 16.

PRIMUS GRADUS : acerba est persecutio quam homines pie viventes propter justitiam sustinent.

SECUNDUS GRADUS : acerbior est persecutio per quam ab omnibus bonis ut a famâ, etc. privantur.

TERTIUS GRADUS : acerbissima est persecutio quâ propter justitiam sustinent martyrium. Majorem caritatem nemo habet quam ut animam suam ponat pro justitiâ et pro Christo.

III.— De præmio octavæ Beatitudinis.

662.— Præmium est **regnum cœlorum.**

Quid hic regnum cœlorum? — Hoc regnum est regnum messianum : ex vaticiniis messianis enim colligi potest fore ut in regno messiano pii non plane eximantur ab infestinationibus malorum. [1]

Ipse Messias describitur veluti pugnator qui habet certaminis socios; sic de Messiâ apud Zachariam legitur [2] : *Percute pastorem et dispergentur oves.* Itaque qui persecutionem patiuntur propter justitiam. singulari et præcipuâ ratione apti sunt ad regnum messianum in se aliisque promovendum, hic in terrâ constituti, et ad plenissimam ejus in alterâ vitâ possessionem. [3]

In terrâ, qui persecutionem propter justitiam patiuntur, inchoate regnum Christi possident: ejus bonorum fruitionem jam habent, nam spe futuræ gloriæ sese confortant et solantur. Audi D. Paulum dicentem : [4] *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ.*

In cœlesti patriâ, plenissime regnum Christi possidebunt, nam Jesus servis suis dicit : *Gaudete et exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis* [5]. " Et crescere per incrementa persecutionum evidenter ostendit " [6].

(1) Cfr. KNABENBAUER, l. c.— (2) XIII, 7.— (3) Cfr. KNABENBAUER, l. c.—(4) II COR. VII, 4.—(5) MATTH. V, 12.—(6) S. CHROM. l. c. col. 328.

CONCLUSIO.— Habitâ ratione ob quam Dominus beatitudines statuerit, nempe ut discipulis notum faceret indolem regni sui spiritualem, conformem quidem vaticiniis, sed oppositam notionibus Judæorum de regno temporali, discipulosque insuper doceret dispositiones atque virtutes quæ necessario requiruntur ut quis regni sui fiat particeps [1], sequitur, Frater, beatitudines inter se esse connexas et nobis præbere scalam quâ ad regnum cœlorum ascendere possumus.

663. — **Sunt inter se connexæ.** — "Nec enim beatus est, ait Cornelius a Lapide [2], qui primam habeat, nisi habet et ceteras septem. Ut ergo omnes in unam contraham nectamque, sensus est, q. d. *Beati sunt*, qui contemnentes hujus mundi bona per paupertatem spiritûs, et honores per mansuetudinem, ac voluptates per luctum; insuper justitiam et misericordiam avide sectantes, perveniunt ad munditiam cordis; ad hæc alios quoque ad exemplum sui inter se et cum Deo pacificare et conciliare adlaborant; denique qui propter hæc et similia justitiæ opera patiuntur persecutionem: hic enim est apex perfectionis et beatitudinis Christianæ."

Omnes igitur justi beatitudines secundum aliquem gradum possident; nemo enim sine illis salvabitur. Tamen beatitudines "partim sunt consilii, partim præcepti; quare illæ perfectis conveniunt perfecte, omnibus tamen justis conveniunt inchoate suo quodam modo et gradu [3]."

664. — SCALA AD CŒLUM. — Beatitudines merito considerari possunt tanquam scala virtutum quâ gradatim sursum ascenditur in cœlum, gloriæque cœlestis apicem.

Primus gradus est abjicere curam opum.

Secundus: per mansuetudinem mores componere motusque animi tranquillare.

Tertius: peccata lugere.

---

(1) Cfr. KNABENBAUER, l. c. — (2) l. c. — (3) CORN. a LAP. l. c.

Quartus: esurire et sitire justitiæ et virtutum incrementa.

Quintus: misericordiæ corporalis et spiritualis opera meritaque cumulare.

Sextus: munditiei mentis plane pleneque vacare.

Septimus: pacem inter omnes conciliare.

Octavus: humiliter fortiterque pati omnem persecutionem, calumnias et injurias.

665. — Hisce virtutum gradibus totidem quasi gradus cœlestis gloriæ ex æquo respondent:

Primo : Paupertati : regnum ;

Secundo : Mansuetudini : stabilis regni æternitas.

Tertio : luctui : gaudium.

Quarto : esuriei justitiæ : ejus saties.

Quinto : eleemosynæ : plena misericordia.

Sexto : munditiei cordis : visio Dei.

Septimo : pacificis : hereditas Dei.

Octavo : persecutionem patientibus et afflictis: regnum cœlorum amplissimum et imperiosissimum [1].

Uno verbo regnum cœlorum a Christo emitur : paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, vilitate gloria, morte vita, luctu consolatio, esurie saties, miseratione misericordia, munditie visio, pace filiatio Dei [2].

CAPUT IV.

DE FRUCTIBUS SPIRITUS SANCTI.

666. — Præter beatitudines, alii inveniuntur præclari virtutum et donorum actus, qui vocantur fructus Spiritûs Sancti.

Apostolus enim Paulus, ad Galatas [3] scribens, in epistolâ suâ, tractat de duello inter carnem et spiritum: caro, inquit, [4] *concupiscit adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem,*

(1) CORN. a LAP. l. c. — (2) Cfr. S. AUG. in Ps. 93. P. L. t. 37, col. 1211 et seq. — (3) GAL. V. — (4) V, 17.

eosque monet, ne secundum desideria carnis, sed spiritu ambulent. Ut autem ejus monita suum opus efficiant, primo opera carnis enumerat, quæ sunt: [1] *fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia.* Dein his operibus carnis opponit fructus Spiritûs Sancti. De quibus hic agendum est, primo in genere, et dein in specie.

Art. I. — De fructibus Spiritûs Sancti in genere.

667. — 1. **Quid fructus?** — "Fructus, ait S. Thomas [2], dicitur aliquod finale et suave ex re productum.

Quod autem producitur ex aliquo *præter naturam ejus*, non habet rationem fructûs, sed quasi alterius germinis. Opera autem carnis et peccata sunt præter naturam eorum, quæ Deus naturæ nostræ inseruit. Deus enim humanæ naturæ quædam semina inseruit, scilicet naturalem appetitum boni et cognitionem: et addidit etiam dona gratiæ. Et ideo, quia opera virtutum ex his naturaliter producuntur, fructus dicuntur, non autem opera carnis."

668. — 2. **Aliqua opera virtutum sunt fructus.** — "Patet ergo ex dictis, ait Angelicus [3], quod fructus spiritûs dicuntur opera virtutum, et quia habent in se suavitatem et dulcedinem, et quia sunt quoddam ultimum productum secundum convenientiam donorum."

669. — 3. **Fructus spiritûs.** — Dicuntur fructus, "quia scilicet consurgit in animâ ex seminatione spiritualis gratiæ [4];" "quæque Spiritus Sanctus per suam gratiam in nobis parit ac producit: ut iis Dei regnum mereamur et consequamur, a quo opera carnis suos operantes excludunt [5]."

(1) v, 19-21.—(2) *Expos. in Epist. ad Gal.* Cap. V; Lect. VI.—(3) L. c. cfr. 1. 2. q. 70, a. 1. c.— (4) S. Th. l. c. – (5) Corn. a Lapid. in h. l.

670.— Differentia inter beatitudines et fructus.— Hanc differentiam optime notat Dionysius Cartusianus [1]. "Beatitudines et fructus, inquit, conveniunt in hoc, quod sunt actus virtutum seu donorum. Sed beatitudo superaddit ad rationem fructûs excellentiam quamdam. Beatitudines namque sunt actus præcipuarum virtutum, propter quod potius attribuuntur donis quam virtutibus, omnes ergo beatitudines fructus dici possunt, non autem e contrario." Et cum S. Thomâ hic addere possumus [2]: "Actus virtutis vel est perficiens, et sic est beatitudo, vel est delectans, et sic est fructus."

ART. II.— De fructibus Spiritûs Sancti in specie.

671.— *Fructus autem Spiritûs est,* ait S. Paulus [3]: *caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.* Non omnes fructus Spiritûs hic numerantur, Frater, omnes enim virtutes sunt fructus Spiritûs et gratiæ, ipsiusque Spiritûs Sancti. Sed tantum aliqui magis conspicui et operibus carnis, supra enumeratis, magis oppositi [4].

672.— 1. **Caritas.**— "Inter fructus Spiritûs Sancti primo ponitur caritas, in quâ specialiter Spiritus Sanctus datur, sicut in propriâ similitudine [5]." Non solum caritas est primus, sed et nobilissimus fructus ac ceterorum parens, reliqui autem sequentes caritatis sunt fructus [6].

673.— 2. **Gaudium.**— "Ad amorem autem caritatis ex necessitate sequitur *gaudium,* ait S. Thomas [7]; omnis enim amans gaudet ex conjunctione amati." Hoc gaudium oritur ex conscientiâ serenâ, sanctâ, purgatâ a peccatis, vitiis,

(1) In Epist. ad Gal. V, 23.— (2) L. c. cfr. etiam 1. 2. q. 70, a. 2. c. —(3) GAL. V, 22.— (4) CORN. a LAPID. com. ad Gal. v, 22.— (5) S. Th. 1. 2. q. 70, a. 3 c.— (6) CORN. a LAPID. l. c. — (7) L. c.

animi perturbationibus: *secura enim mens est quasi juge convivium* [1]....

674.—3. **Pax.**—"*Perfectio autem gaudii est pax* [2]". Pax habetur quando amans rem amatam possidens, eâ fruitur, ita ut ab ejus fruitione non possit impediri. Ast hæc sors est tranquillæ mentis, quæ nullis passionibus perturbatur. Sancta enim anima sentiens se terrore peccatorum et pœnarum liberatam, esse in gratiâ et Dei amicitiâ, mirâ animi pace et tranquillitate fruitur, eamque in proximos derivat, et cum omnibus, quantum potest, pacem colit. Hæc pax tantum est bonum ut exsuperet omnem sensum [3]. Ut nullam aliam Deus virtuti posuisset mercedem, quam pacem hanc, præmium tamen dignissimum foret, quod merito omnes excitaret ad quosvis etiam arduos virtutis labores subeundos, ut pace hâc fruerentur [4].

675.—4. **Patientia.**—Multa sunt mala et adversa, quæ perturbant pacem. Ut igitur pacem habeas et cum aliis serves, omnino necessario requiritur patientia. Patientia enim est virtus, quæ facit ut adversa toleremus [5]: *In patientiâ vestrâ possidebitis animas vestras.* Quare merito S. Jacobus [6] dicere potest quod *patientia opus perfectum habet* [7].

676.—5. **Benignitas.**—"Benignitas dicitur, inquit Angelicus Doctor [8], quasi bona igneitas, quæ facit hominem fluere ad subveniendum necessitabus aliorum," et quidem tali modo ut naturam et conversationem flectat ad comitatem, civilitatem et dulcedinem verborum et morum. Quare Apostolus dicit [9]: *Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem.* Hoc magnum est indicium Spiritûs Sancti, qui, ut dicit Sapientia [10], *Sanctus est, suavis, benignus, humanus;* adeoque vulgus benignitate hominis sanctitatem metitur, eâque trahi, capi, flecti, et regi vult [11].

(1) Cfr. Corn. a Lap. l. c.— (2) S. Th. l. c.— (3) Phil. iv, 7.— (4) S. Thom. *ad Gal.* L. VI, Corn. a Lapid. l. c.— (5) Luc. xxi, 19.— (6) i, 4.— (7) Cfr. S. Th. *Ep. Gal.* v, L. VI.— (8) Ad Gal. l. c.— (9) Col. iii, 12.— (10) Sap. vii, 22. 23.— (11) Corn. a Lapid. l. c.

677.—6. **Bonitas**, est bonus et benevolus affectus ad benefaciendum proximo. Si vis habere pacem et gaudium simulque et Spiritum Christi, nemini malefac, benefac omnibus.

678.—7. **Longanimitas,** est dispositio animæ quæ exspectatione non frangitur. Pax perturbari potest non tantum per imminentiam malorum, ut docet S. Thomas [1], sed etiam dilatione bonorum ; et dilatio rei amatæ impedit gaudium. Cum anima justa Deo perfecte, in hac lacrymarum valle, frui nequeat, necesse habet longanimitate muniri. Quare propheta dicit [2]: *Si moram fecerit, exspecta illum.*

679.—8. **Mansuetudo.**— Mansuetus dicitur, quasi manu assuetus ; tractabilis, ductilis, flexibilis : tractari, duci, pati, facere, ferre assuetus.

Opponitur iræ et animositati, quæ pacem et gaudium perturbant. *Mansuetis*, ait Scriptura [3], qui pacifice ferunt ac sustinent proximi molestias, *dabit gratiam.*

680.—9. **Fides,** de quâ hic agitur, non est fides theologica, hæc enim fides non est tam fructus quam radix et principium Spiritûs et gratiæ, sed est *fidelitas* et *veracitas in promissis*, quæ opponitur fraudi et mendacio. Spiritus enim Sanctus, ait Sapientia [4], est *stabilis, certus, securus* ac consequenter fidelis ; suosque stabiles, veraces, fideles, hoc est, sui similes facit [5].

681.—10. 11. 12. **Modestia, continentia, castitas.**— Hi tres fructus Spiritûs Sancti spectant ad moderationem appetitûs concupiscibilis. MODESTIA spectat ad actus *exteriores ;* CONTINENTIA vero et CASTITAS ad *interiores* concupiscentias. Inter continentiam et castitatem hæc est differentia quod *continentia* etiam a licitis abstinet, *castitas* vero licitis recte utitur. *Continentia* dicitur ex eo, quod licet homo impugnetur a pravis concupiscentiis, rationis tamen per vigorem se

(1) 1. 2. q. 70 a. 3 c.— (2) HAB. II, 3. — (3) PROV. III, 34. — (4) VII, 23. — (5) CORN, a LAPID. l. c.

tenet, ne abducatur, et continentiæ nomen sumptum est ex eo quod aliquis in impugnatione tenet se.

Castitas vero dicitur ex eo quod quis nec impugnatur, nec abducitur; et dicitur a castigando, nam illum dicimus bene castigatum, qui in omnibus ordinate se habet [1].

Conclusio. — Ex doctrinâ fructuum Spiritûs Sancti sequitur, Frater, ad vitam vere christianam ducendam opus esse, ut *spiritu* ambulemus; ut nempe vitam, actiones, mores instituamus secundum dictamen, instinctum, impulsum Spiritûs ac gratiæ immissæ et inditæ nobis a Spiritu Sancto, ut sic opera carnis fugiamus.

Cum S. Paulo dico: *Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis* [2], nam cum Christus per Spiritum Sanctum in nobis vivat et per Spiritum Sanctum vitam supernaturalem habeamus, oportet ut spiritualiter conversemur [3].

Ad hunc scopum attingendum, necessarie requiritur mortificatio: *Qui sunt Christi*, inquit Apostolus, *carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis* [4]. Oportet igitur ut vitia, actus concupiscentiæ malæ comprimamus, mortificemus, et quidem cum dolore, instar Christi crucifixi, qui propterea in cruce, summo dolore mortificatus fuit [5].

CAPUT V.

DE CHARISMATIBUS SPIRITUS SANCTI SEU DE DONIS GRATIS DATIS.

682. — Beatitudines et fructus Spiritûs Sancti dona sunt supernaturalia gratum facientia, nempe quæ a Deo gratis concessa sunt ad propriam uniuscujusque salutem.

At alia sunt Spiritûs Sancti dona supernaturalia, a Deo

(1) S. Thom. in *Epist. ad Gal.* c. V, Lec. VI, cfr. supra. — (2) Gal. v, 16. — (3) Cfr. Cornely, S. J. *Comm. ad Gal.* cap. V p. 588, Parisiis, 1892. — (4) Gal. v, 24.— (5) Cfr. Corn. a Lap. l. c.

gratis collata, sed principaliter ad aliorum utilitatem : hæc dona vocantur charismata Spiritûs Sancti, seu gratiæ gratis datæ.

Quamvis ad nostrum scopum non spectet de viâ vitæ spiritualis extraordinariâ ex professo sermonem instituere, paucis tamen verbis hæc charismata Spiritûs Sancti exponemus, sic enim melius judicare licebit ad quid proprie, vi vocationis tuæ christianæ et professionis religiosæ, tendere debeas ut animam tuam salves, et quid admirari quidem possis in vitâ præsertim sanctorum, sed quod tamen beneplacito divino humiliter relinquere teneris. Quâ de causâ agemus 1. de charismatibus Spiritûs Sancti in genere, 2. in specie.

Art. I. — De charismatibus Spiritûs Sancti in genere.

683. — Priusquam de charismatibus in specie tractamus, necesse est 1. notitiam dare gratiarum gratis datarum, ut 2. earum differentiam percipias ab aliis gratiis supernaturalibus [1].

684. — 1° **Quid charisma ?** — Gratia Dei duplex dicitur esse, ait cardinalis Bona [2] : una per quam homo justificatus ad Deum reducitur et divinæ naturæ consors efficitur ; altera per quam aliis cooperatur, ut justificentur et ad Deum reducantur. Illa *gratum faciens*, hæc *gratis data* nuncupatur.

Quamvis enim omnis gratia a Deo gratis donetur supra meritum personæ et supra debitum naturæ, ex fine tamen propter quem datur, orta est hæc distinctio.

Hæc charismata non conferuntur per habitus, sed per

(1) Expositiones hic traditæ plerumque sumpsimus ex Benedicti XIV doctrinâ de servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione. L. 3. cap. 42-52. — (2) *De discretione spirituum*, cap. II.

actualem Spiritûs Sancti motionem; et communia sunt peccatoribus et justis, quia eorum opera non pertinent ad voluntatem, nec ejus rectitudinem postulant. Attamen per accidens, et dispositive possunt efficere gratum, hominem qui illas gratias habet, nam *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* [1], et sic aliquando charismata sunt signa manifestantia præsumptionem virtutum heroicarum [2].

685. — 2° **Differentia inter charismata et alia dona supernaturalia.** — Distinguitur charisma, gratia gratis data, a gratiâ gratum faciente, et primo quidem

a) A gratiâ actuali. — Hæc gratia datur ad actus supernaturales ponendos in ordine ad propriam justificationem, vel, in jam justificato, ad opera sancta et meritoria. — Secundo

b) A gratiâ sanctificante, virtutibus infusis et donis Spiritûs Sancti distinguitur dupliciter: tum quia hi sunt habitus infusi, dum illa non est habitus, sed in modum actûs transeuntis conceditur; tum quia isti habitus sanctificant habentem, vel ad opera supernaturalia sanctificantia et meritoria efficienda ordinantur, dum illa ordinatur de se ad sanctificationem proximorum et Ecclesiæ utilitatem [3].

Art. II. — De Charismatibus Spiritûs Sancti in specie.

686. — **Quot sunt charismata Spiritûs Sancti?** — Novem enumerat S. Paulus in capite quinto suæ Epistolæ ad Corinthios [4]: ait enim: *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiri-*

(1) Rom. viii, 28.—(2) Cfr. Bened. XIV, l. c.— (3) Ill. Waffelaert. *Notanda quædam utilissima* in ordine ad intelligenda opera scriptorum contemplativorum adque ipsam contemplationem divinam exercendam. Coll. Brug. t. 19, p. 11.— (4) 1 Cor. xii. 8-10.

tum; alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu; alii operatio virtutum; alii prophetia; alii discretio spirituum; alii genera linguarum; alii interpretatio sermonum.

Attamen, Frater, omnia charismata hic non enumerantur. Etenim infra in eâdem epistolâ [1] a S. Paulo indicantur quæ hic prætermittuntur, nempe *gubernationes* et *opitulationes*; et ex Epistolâ ad Romanos [2] forte addantur necesse est *exhortatio, distributio, misericordia.* (eleemosyna). [3]

Hic tamen solum sermonem faciemus de novem charismatibus a S. Paulo supra enumeratis.

§ I.— *Sermo sapientiæ et scientiæ ut dona gratis data.*

687.— Sapientia et scientia non censentur inter gratias gratis datas, prout sunt dona Spiritûs Sancti, sed prout significant quamdam abundantiam sapientiæ et scientiæ, ut homo non solum in se ipso de divinis sapere possit, sed etiam alios instruere, et contradicentes convincere.

688.— **Quid sermo sapientiæ?**— Est sermo externus, quo quis sine humano studio et labore, de divinis ita disserit ut appareat Spiritum sanctum in eo loqui, et per quem increduli convertuntur, credentes vero in fide firmantur. [4] Sermo sapientiæ est igitur mysteriorum cognitio accuratior, eorumque altior demonstratio; quare nomine *apostolatûs* idem charisma designari haud temere asseritur. [5]

689.— **Quid sermo scientiæ?** — Est locutio de rebus moralibus relatis ad salutem æternam, prompte sine humano studio prodiens scripto, aut verbo; ex quo audientes conjiciunt, eam esse ex divinâ virtute. Scientia vero sitne a Spiritu Sancto dignoscitur ex efficaciâ.

---

(1) v. 28.—(2) XII, 8 et seq.—(3) CORNELY in 1 Epist. ad Corinthios, cap. XII, v. 4-10.— (4) BENEDICTUS XIV, l. c. cap. 43.— (5) CORNELY in 1 ad Corinth. XII, 8-10.

De his charismatibus loquitur Dominus dicens [1]: *Cum tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini; — Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere adversarii.* [2] Hoc charisma habuit Apostolus Paulus, ejus enim sermones non fuerunt [3]: *in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritûs et virtutis.* Similis fuit sermo S. Stephani [4], et concio S. Petri in die Pentecostes. [5]

§ II. — *De Charismatibus fidei, gratiæ sanitatum et operationis virtutum.*

690.— A) ***De charismate fidei.***— Doctores in theologiâ maxime experti docent fidem de quâ hic agitur, non esse habitum scientificum, seu peritiam, quâ quis alios fidem docere potest; nec firmum assensum rebus fidei, neque consistere in peculiaribus revelationibus, neque esse fervorem et fidei constantiam, quam martyres coram tyrannos exhibent, licet hæc fides utilitatem Ecclesiæ attulerit, cum innumeri, visâ hâc constantiâ, fidem susceperint.

Quid est?— Fides, ut charisma Spiritûs Sancti, est fiducia in Deum ad impetranda quædam miracula, idcirco dicitur patrativa miraculorum. De hâc fide dixit Dominus [6]: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, et transibit.*

Hæc fides est gratia gratis data, cum sit manifestatio Spiritûs, dein Ecclesiæ affert utilitatem, cum multi ejus intuitu ad fidem convertantur. [7]

B) ***De gratiis sanitatum et operationis virtutum.***

691. — Quid per hæc charismata intelligitur, ipsa nomina indicant. Differunt a charismate fidei. Hæc dona, licet

(1) MATTH. X, 19. — (2) LUC. XXI, 15. — (3) 1 CORINTH. II, 4. — (4) ACT. APOST. VII. — (5) BENEDICTUS XIV, l. c. — (6) MATTH. XVII, 19. — (7) Cfr. BENED. XIV, l. c. cap. 44.

idem fere significare videantur quod charisma fidei, ab hoc tamen distinguuntur. " Nihil obstat, ait Cornely [1], quominus tria hæc charismata inter se prorsus differre dicamus, neque enim solâ illâ miraculorum fide miracula patrari posse certum est. Ut Apostolorum suorum auctoritatem augeret, Deus effecit, ut Petri umbrâ et Pauli sudariis semicinctiisque ægroti sanarentur et dæmones expellerentur [2], quæ miracula, quia apostolis ipsis non consciis patrabantur, ab eorum fide miraculorum non dependisse clarum est. Similia miracula, certis testimoniis confirmata, in vitis sanctorum haud pauca referuntur. "

692. — QUOMODO GRATIA SANITATUM ET OPERATIONIS VIRTUTUM INTER SE DIFFERANT, nomina ipsa docent, quum prior ad solos morbos sanandos, altera ad omnia alia opera miraculosa (resuscitationem mortuorum, multiplicationem panum, pœnas quoque miraculose inflictas) se extendat. [3]

Datur igitur in Ecclesiâ gratia miraculorum, hæc gratia non est quid manens in animâ per modum habitûs, sed consistit in hoc, quod, cum Deus ipsam alicui tribuit; vel movet ejus mentem ad faciendum aliquid, quod consequitur opus mirificum; vel contactu alicujus rei ad eumdem pertinentis, aut aliquo ipsius actu externo utitur tanquam instrumento. Christo tamen ut homini data est constans operatio virtutum, et miraculorum. [4]

§ III. — *De charismatibus prophetiæ, discretionis spirituum, linguarum et interpretationis sermonum.*

693. — I. ***Charisma prophetiæ.*** — 1° Quid est? — *a)* Prophetia proprie est futurorum prænognitio, juxta illud Petri: *De quâ salute... scrutati sunt prophetæ, qui de futurâ in vobis gratiâ prophetaverunt.* [5]

(1) Comm. in 1 ad Corinth. XII, 1-14, 10. — (2) ACT. V, 15; XIX, 12. — (3) Cfr. CORN. l. c. XII, 8-10. — (4) Cfr. BENED. XIV, l. c. — (5) 1 PETR. I, 10.

b) Aliquando extenditur prophetia ad præteritum, quod eruitur ex Evangelio [1], ubi Christus Samaritanæ ait: *Quinque viros habuisti.*

c) Nonnunquam est de præsentibus loco distantibus, et occultis, necnon de internis cordis cogitationibus. Etenim [2] cum mulier peccatrix ad Jesum accessisset, Pharisæus ait intra se: *Hic si esset propheta, sciret utique, quæ et qualis est mulier quæ tangit eum.* Propheta itaque est, qui divinitus cognoscit, et potest manifestare ea, quæ longe distant a sensu, et naturali cognitione hominum: *Non enim voluntate humanâ,* inquit S. Petrus [3], *allata est prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* [4]

694.— 2) *Munus prophetarum in V. T.* — In vetere Testamento prophetarum primarium officium non erat res futuras prædicere, sed docere, instruere et reformare populum in cultum veri Dei, et ita illum ad Christi adventum disponere.

695.— 3) *Charisma prophetiæ de quo hic loquitur Apostolus.*—Licet prophetæ novi Testamenti, sicut et antiqui, rerum futurarum annuntiatores aliquando erant, secundum tamen S. Pauli doctrinam [5], eorum præcipuum munus erat neophytos ad virtutum exercitium exhortationibus excitare atque stimulare, "quod ut majore cum auctoritate et efficacitate præstare possent, Spiritus Sanctus occultis auditorum rebus revelatis sese in prophetis loqui aliquoties manifestabat [6]."

696.— 4) *Discrimen* igitur *inter novi et veteris Testamenti prophetas* hoc est, quod posteriores erant proprie doctores et magistri, qui supremum et authenticum magisterium in Israël constituebant, priores vero *exhortatores* inspirati, sed ab apostolis atque doctoribus distincti.

(1) Joan. iv. 18.— (2) Luc. vii, 39. — (3) II Petr. i, 21. — (4) Cfr. Bened. XIV, l. c. cap. 45. — (5) 1 Cor. xiv, 3 seq. — (6) Cornely in 1 Cor. xiv, 1 seq.

697.— II. ***Charisma discretionis spirituum.*** — 1° **Quid est?** — Est illustratio mentis, quâ homo a Spiritu Sancto perfusus, facile et sine errore dijudicat a quo principio tum proprii, tum alieni motus et cogitationes ad electionem pertinentes excitentur; quid scilicet a bono, quidve a malo spiritu suggeratur [1].

698. — 2° *Quid spiritus?* — Spiritus hic significat internam inspirationem, sive impulsum, instinctum et motionem, quâ quis seipsum ad aliquid agendum vel non agendum incitari sentit, ut cum dicit Scriptura [2]: *Nolite omni spiritui credere; nescitis cujus spiritûs estis;* et alibi: *nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est* [3].

699. — 3° *A quo proveniunt spiritus.* — Auctores spirituum seu inspirationum varii inveniuntur, qui aliquando etiam nomine spiritûs intelliguntur, nempe:

1) *Deus*, de quo Psalmista [4] ait: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.*

2) *Angelus*, quem Zacharias propheta [5] commemorat dicens: *Angelus qui loquebatur in me.*

3) *Diabolus* [6]: *immissiones*, ait propheta, *per angelos malos.*

4) *Caro*, cujus meminit Apostolus, cum Colossensibus [7] scribens, quosdam *spiritu carnis suæ* inflatos esse testatur.

5) *Mundus:* spiritum hujus mundi negat Apostolus [8] accepisse, sed spiritum qui ex Deo est.

6) *Homo*, seu spiritus humanus, de quo S. Paulus [9] ait: *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Ex his spiritibus tres semper mali et falsi sunt: diabolicus, carnalis et mundanus; duo semper boni et veraces: divinus et angelicus; unus indifferens et

(1) Cfr. Card. BONA. *De discr. spirituum.* cap. II, n. 2.—BENED. XIV. l. c. cap. 48.— (2) 1 JOANN. IV, 1, seq. LUC. IX, 55. 1 COR. II, 12.—(3) Card. BONA. l. c. cap. III, n. 4 seq.—(4) Ps. LXXXIV, 9.—(5) I, 14.— (6) Ps. LXXVII, 49.— (7) II, 18.—(8) 1 COR. II. 12.— (9) L. c. 11.

medius, nempe humanus, quia tam bono quam malo indifferenter adhæret et servit [1].

700.— III. ***Charisma linguarum.***— (glossolalia). 1° **Quid est?**— Charisma linguarum duplicis est generis, aliud datum *ad precandum*, aliud vero *ad docendum*.

a) Charisma linguarum ad precandum.— Charisma linguarum, de quo agit S. Paulus ad Corinthios, datum non est, ait Cornely [2], ad docendum, sed dumtaxat ad Deum precandum ejusque laudes celebrandas. "Variis scilicet linguis, ait doctissimus auctor citatus, quos nec ipse intelligebat, nec ejus auditores, nisi quis forte unam alteramve callebat, interpretari poterant, glossolalus aut Deum procabatur, aut ei gratias agebat, aut ejus laudes celebrabat, quum Spiritus Sanctus, qui ei precationes et laudes illas inspirabat, etiam in corde ejus similes affectus provocaret." — Scito ergo, Frater, ut Cardinalis Cajetanus [3] docet, "quod de ratione doni linguarum non erat intelligi ab aliis nec etiam ab ipso loquente verba, quæ Spiritus Sanctus porrigebat; sed accipiens donum linguarum movebatur a Spiritu S. ad loquenda magnalia Dei, prout Spiritus S. dabat ei eloqui, nec solum movebatur lingua ad illa verba proferenda, sed simul movebatur a Spiritu Sancto loquentis affectus in Deum motu cujusdam devotionis ad laudandum Deum." Hæc omnia e textu habentur.

701.— 2) *Utilitas hujus charismatis.*— Licet donum linguarum, nisi interpretatur, nullam ex se utilitatem afferat ad ædificationem Ecclesiæ, glossolalus tamen, "quamvis sua ipsius verba non intelligat, se tamen ædificat, quia pio affectu, qui linguæ locutionem comitatur, ad Deum elevatur eique arctius conjungitur; eâdem ratione quâ piæ virgines divino cultui sacratæ, si linguam latinam ignorantes, latinum offi-

(1) Card. Bona. l. c. c. III. — (2) In 1, ad Corinth. XIV, 1 sq. — (3) Litteralis Expositio in h. l. S. Pauli, Romæ, 1529.

cium recitant, magnum fructum ex precibus suis haurire possunt [1] ".

702. — *b) Charisma linguarum ad docendum.* — Licet charisma linguarum, de quo S. Paulus loquitur, tantummodo sit ordinatum ad precandum, alia tamen gratia linguarum gratis data invenitur ; et si de eâ sermo non fit in Scripturâ, eam largitam fuisse aliquibus evangelii præconibus legitur in vitâ Sanctorum, ut e. g. in vitâ S. Francisci Xaverii, Sancti Laurentii a Brundusio.

703. — IV. ***Charisma interpretationis sermonum*** est gratia gratis a Spiritu Sancto data, quâ homo explicare potest et exponere verba unius idiomatis per verba alterius, vel docere mysteria in verbis latentia.

CONCLUSIO. — Ex dictis de naturâ quatuor ultimorum charismatum concludere possumus, cum Cornely [2], quod " *Prophetia* et *discretio spirituum*, etiam *genera linguarum* et *interpretatio sermonum* sese mutuo ita complent, ut unum solum, nisi adsit qui altero sit ornatus, magnam utilitatem non afferat. "

§ IV. — *De aliquibus donis gratis datis ad præcedentia charismata pertinentibus.*

704. — Ad charismata, supra a S. Paulo tradita, variæ aliæ gratiæ gratis datæ reducuntur : extasis, raptus, visio, apparitio et revelatio.

705. — I. ***De extasi et raptu.*** — **Quid extasis ?** — Est mentis excessus, in quo sensus externi ita sunt impediti, ut non solum non operentur, sed nec operari possint, aut ab objectis exterioribus excitari. Cum enim sensus impediant mentem, ne divina percipiat, ideo extasis necessaria est ut occulta sapientiæ suæ manifestet homini Deus, et mirabilia sua in eo operetur.

(1) CORNELY, l. c. XIV, 3-6. — (2) L. c. XII, 8-10.

706.— Quid raptus? — Raptus supra extasim addit violentiam. Extasis suavius mentem a sensibus abstrahit, raptus vero fortius et cum quâdam violentiâ. Mystici violentiam intelligunt violentum corporis motum, ut est elevatio in altum. Attamen extasis et raptus passim promiscue sumuntur [1].

707.— TRIPLEX GENUS.— Extasis et raptus dividitur in naturalem, dæmoniacum et divinum.

a) NATURALIS a causis naturalibus oritur, ut a morbo, quem medici vocant *catochen*, seu *catalepsim;* aut ex vehementi imaginatione, tunc enim spiritus animales in cerebrum confluunt, adeoque desinunt sensuum externorum functiones. In hâc extasi, corpus a terrâ non elevatur.

b) DÆMONIACA est, cum dæmon ligat sensus, excitatque in phantasiâ, et in facultate cogitante vehementem alicujus rei cogitationem; et in hâc potest contingere corporis a terrâ elevatio.

c) DIVINA demum est, cum Deus per se, aut per angelum bonum rapit hominem, et a sensibus alienat, ut liberius divina contempletur, et in hâc potest corpus a terrâ elevari; sed minime necessario. Divina extasis a Deo immitti potest, nullâ præcedente hominis meditatione, et potest dari eodem movente, et illuminante hominem ad aliquid considerandum.

Extasis non confert per se ad probandam sanctitatem hominis, qui eâ fruitur, cum ea non sit effectus gratiæ sanctificantis.

708.— II. *De visionibus et apparitionibus.*— Quid sunt? — Visio et apparitio pro unâ eâdemque re accipi solent, nempe pro eo quod sensum nostrum vel intellectum movet ad sui cognitionem. Hoc autem dupliciter fieri potest, *naturaliter* per objecta quæ naturali notitiâ percipiuntur; *supernaturaliter*, quando ea manifestantur quorum cognitio vires nostras naturales excedit.

(1) Cfr. BENEDICTUS XIV, l. c. c. 49, et Card. BONA. l. c. cap. 14.

Cardinalis Bona [1] tamen inter utramque distinguit: "*Apparitio* dicitur, inquit, cum nostris obtutibus sola species apparentis se ingerit, sed quis appareat ignoramus: cum vero externæ apparitioni ejus intelligentia conjuncta est, tunc visio appellatur."

709.—Quot sunt?— Triplex est visio et apparitio, scilicet corporalis, imaginaria et intellectualis. [2]

a) Corporalis fit per visum aliosque sensus, nempe "per signa externa aut per imagines sive species aliquas, quibus Deus utitur, illustrans videntis mentem, ut quæ repræsentantur intelligat: sive ipsa species sese oculis offerat: sive fiat aliqua vox, quæ ad aures sonet, nullâ apparente loquentis effigie: sive vox audiatur, et eodem tempore species loquentis oculis exhibeatur." [3] Sic Patriarchæ sæpe angelos visibiliter susceperunt.

b) Imaginaria, quæ fit per species seu imagines rerum, vel in phantasiâ existentes, vel a Deo, vel ab angelo immissas; et evenire potest in somno aut vigiliâ. [4]

Sic apparuit Deus Danieli [5]: *Aspiciebam*, inquit, *donec throni positi sunt, et antiquus dierum sedit. Vestimentum ejus candidum quasi nix, et capilli capitis ejus, quasi lana munda; thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accensus. Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus; millia millium ministrabant ei: et decies millies centena millia assistebant ei.*

c) Intellectualis, est clarissima rerum divinarum manifestatio vel per gratiam illuminantem, vel per species a Deo intellectui immediate infusas. [6] "Porro hæc visio fieri dicitur in apice mentis, ait S. Joannes a Cruce [7], videlicet in intellectu non quatenus ratiocinatur, sed sicut simplici intuitu res sibi objectas videt et contemplatur. Hujus generis fuerunt Moysis et Pauli visiones, quando illi ostendit Do-

(1) O. c. cap. 15, n. 2.—(2) BENEDICT. XIV, l. c. cap. 50.— (3) Card. BONA l. c. cap. 15 n. 4. — (4) BENED. XIV, l. c. — (5) DAN. VII, 9-10. (6) BENEDICT. XIV, l. c.—(7) *Montée du Carmel*, L. 2. cap. 23 et seq.

minus gloriam suam et omne bonum [1]; hic vero raptus in tertium cœlum audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui." [2]

710. — UNDE VISIONES PROVENIUNT.— Visio corporalis et imaginaria potest esse a Deo et dæmone; intellectualis autem, cum fiat per lumen desursum veniens a Patre luminum, unice a Deo esse potest. Non pendet enim a sensu et imaginatione, et nulla est creatura quæ possit se intellectui immiscere.

711. — NON SUNT AD PERFECTIONEM NECESSARIA.— Omnes visiones et apparitiones bonis et malis communes sunt. Nam divinæ etiam gentibus et scelestis contigerunt, ut Pharaoni, Balaamo et Balthassari. Quare non semper sunt signa sanctitatis. Sunt enim gratiæ gratis datæ, adeoque etiam peccatoribus concedi possunt. Et quamvis supernaturales probis sæpius conferantur, omnes tamen sancti eas non habuerunt. [3]

712.— III.— *De revelationibus.*— Quid est revelatio?— Omnes visiones et apparitiones potissimum tendunt ad aliquid hominibus manifestandum, in salutem quidem, et instructionem, si a bono; in perniciem, si a malo spiritu procedant. Revelatio quoque est alicujus rei incognitæ manifestatio, sed supra visionem *addit ejus, quod videtur, intelligentiam*, adeoque visio non sufficit ad constituendam revelationem. S. Petrus [4] vidit linteum animalibus plenum de cœlo in terram submissum, nec intellexit quid hoc significaret, adeoque sola visio fuit: cumque venisset Joppen, et apud Cornelium centurionem invenisset gentiles ipsum exspectantes, ut audirent verbum Dei, intellexit visionis significationem, et revelatio facta est. [5]

---

(1) EXOD. XXXIII. — (2) Card. BONA, o. c. cap. 18. n. 1.— (3) BENED. XIV, l. c. cap. 52 et Card. BONA, l. c.— (4) ACT. X, 11.—(5) BENEDICT. XIV, l. c. cap. 53.

De quibus revelationibus hic agitur.—Non agitur hic de revelationibus, quæ Prophetis et Apostolis factæ sunt, quibus, juxta S. Thomam [1], catholica fides innititur : sed de revelationibus *privatis*, quæ fiunt alicui particulari personæ, sive id, quod revelatur, cedit in commune bonum Ecclesiæ, sive non.

713.— Quotuplicis generis sunt revelationes privatæ ? — Hæ, sicuti visiones, sunt triplicis generis: videlicet naturales a causis naturalibus ortæ ; dæmoniacæ a dæmonibus propositæ ; aliæ demum sunt cœlestes, quibus Deus aliquam personam illuminat, et instruit ad suam vel aliorum æternam salutem.

Cœlestis revelatio a dæmoniaca discernitur ex approbatione virorum expertorum; ex effectibus devotionis, humilitatis et similium ; ex veritate relatorum, ex conformitate cum sacrâ Scripturâ, et ex sanctitate personæ.

714. — Fides præbendane est revelationibus privatis. — Privatæ revelationi cœlesti firmiter assentiri debet is, cui facta. Quod vero attinet ad alios, quibus privata revelatio immediate non fit, homines ad quos revelatio dirigitur, debent illi credere, si sufficientibus argumentis proponatur ; alii vero, ad quos non dirigitur, non tenentur. Hinc sequitur, Frater, revelationibus privatis etiam a S. Sede Apostolicâ approbatis, ut sunt B. Hildegardis, SS. Birgittæ et Catharinæ Senensis, unumquemque, salvâ fide catholicâ, posse prædictis revelationibus assensum non præstare, modeste tamen, rationabiliter, et citra contemptum [2].

Conclusio totius capitis de virtutibus infusis.

715. — Jam finem facimus capitis de virtutibus infusis. Ex doctrinâ traditâ clare apparet, Frater, praxim virtutum theologicarum et moralium atque donorum Spiritûs Sancti

(1) 1. q. 1, a. 8, ad 2.— (2) Benedict. XIV, cap. 53.

nobis necessariam esse ad salutem et perfectionem assequendam. Res tamen ita se non habet quoad charismata, et præsertim visiones et revelationes.

Olim multifariam locutus est Deus in prophetis, novissime autem locutus est in Filio, qui est unicum ipsius verbum, per quod omnia dixit et revelavit, " adeo, ait Cardinalis Bona [1], ut novæ revelationes jam necessariæ non sint, nisi aliquando ad humanorum actuum directionem. De reliquis dixit Dominus Apostolis suis [2]: *Omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Ideo viri sapientes *unanimi consensu* hortantur ne quis, deditus studio orationis, revelationes a Deo postulet aut desideret, sed eas potius rejiciat, exemplo sanctorum, quos legimus dixisse se indignos visionibus esse, sibi sufficere peccata sua plangere, et Christum ac beatos spiritus in futuro sæculo videre: ac propterea oculos et faciem ab illis avertebant, nisi certo scirent, unctione magistrâ, apparitionem a Deo esse."

Quare, Frater, noli eas quærere et a Deo petere, sed ad illa studiose te exerceas, necesse est, " quæ sunt secura et meritoria et fructuosa, ait noster David ab Augusta [3], quæ sunt vitia extirpare et virtutum studiis fideliter insudare, sacræ Scripturæ sanum scrutari intellectum, et per orationis usum mentem accendere ad devotionis affectum. Hæc sunt salubria et secura et fructuosa studia Religiosorum; et quanto quis se in illis exercuerit, tanto majoris meriti et majoris gloriæ apud Deum erit."

S. Joannes a Cruce [4] asserit non posse animam dæmonis illusiones evadere, nisi a visionibus et revelationibus abhorreat, nulla siquidem necessitas eas volendi et admittendi apparet, quin potius recusare illas oportet, ut ad unionem amoris accessus pateat.

Cave tamen ne inde parvipendas doctrinam sanctorum mysticorum, ut S. Teresiæ et aliorum, de revelationibus sibi

(1) O. c. cap. 20. n. 2.—(2) JOANN. XV, 15. — (3) O. c. L. 3. c. 67. p. 365.—(4) *Montée du Carmel*, Lib. 2; cap. 21, 27.

factis agentium. Ex veris enim et divinis revelationibus semper anima proficit in cognitione veritatis et in scientiâ sanctorum. Hæc scientia tamen difficilis est, et requirit varias notiones, quas tradit theologica mystica.

Difficilis est. — " Nam, ait Card. Bona [1], cœlestium donorum sublimitas sæpe excedit vim et significationem omnium vocum, quas ad promendos animi conceptus homines instituerunt; et si quis ea, ut par est, directori pandere velit, lingua cordi non sufficit; unde necesse est, ut nova vocabula, novasque phrases fingat, quibus singularia Dei dona sibi concessa manifestet, quas sane voces carnales homines non percipientes, præcipiti sententiâ veluti erroneas damnare solent." Quapropter studium theologiæ mysticæ necessarie requiritur. " Habet mystica theologia, inquit idem auctor [2], suas voces, quas terminos vocant dialectici, sicut omnes artes et scientiæ, et cum sit omnino supernaturalis, ejus principium, finis et media, modusque tendendi in finem, voces quoque et phrases, quibus traditur, naturæ ordinem ac vires, atque humanæ sapientiæ verba transcendunt."

(1) O. c. cap. 20, v. 5. — (2) L. c.

TRACTATUS III

DE ACTIBUS SUPERNATURALIBUS ET MERITORIIS.

In christianis natura humana mirifice perficitur gratiâ.

716. — *Gratia* enim *habitualis* est, uti vidimus, veluti principium vitale naturam elevans ad novum gradum vitæ spiritualis, scilicet ad statum supernaturalem. Christianus quippe baptismum suscipiendo, constituitur filius Dei adoptivus, fit hæres regni cœlestis et redditur radicaliter capax supernaturaliter et meritorie agendi. Virtutes infusæ merito considerari possunt tamquam novæ facultates supernaturales, siquidem animæ potentiis infunduntur, eas perficiunt et proxime habiles reddunt ad eliciendos actus supernaturales.

Dona Spiritûs Sancti insuper virtutibus infusis adduntur ad opera supernaturalia faciliori atque perfectiori modo, divino quodam instinctu, peragenda.

Attamen, Frater, hoc non jam sufficit. Homo enim gratiâ habituali, virtutibus et donis supernaturalibus exornatus, actus supernaturales et meritorios ad finem supernaturalem proportionatos *de facto* elicere nequit, nisi adjuvatur auxilio ejusdem ordinis, id est, auxilio Dei supernaturali, quod gratia actualis vocatur.

De gratiâ habituali, de virtutibus infusis et de donis Spiritûs Sancti, hactenus sermonem instituimus : de actibus supernaturalibus et meritoriis nunc agendum.

Actus autem supernaturales ordinantur ad hoc, Frater, ut homo finem suum supernaturalem attingere valeat,

Quapropter dicemus 1. de actibus supernaturalibus, et dein 2. de augmento gratiæ habitualis.

CAPUT I.

DE ACTIBUS SUPERNATURALIBUS.

717. — Omnia, quæ ad actus supernaturales spectant, ad tres reducemus articulos, in quorum primo inquiremus de eorum naturâ, in secundo de eorum proprietatibus, et tertio de cooperatione liberâ hominis cum Deo auxiliante.

ART. I. — De naturâ actuum supernaturalium.

718. — Homo nullum actum ponere potest, Frater, nisi a Deo illuminatur et juvatur. Ad naturam igitur actuum rite intelligendam, primo considerare debemus auxilium Dei ad operandum requisitum.

Auxilium quo Deus hominem ad agendum adjuvat, considerari potest in ordine naturali atque in ordine supernaturali.

§ I. — *Auxilium Dei in ordine naturali.*

719. — In ordine naturali hoc auxilium solet a scholasticis designari diversis nominibus. Denominatur enim: *influxus Dei*, vel *actio Dei*, vel *divina motio*, vel *Dei operatio* in operibus creaturarum; a recentioribus autem vulgo dici solet *concursus divinus*.

Inquiremus igitur 1. quid sit concursus divinus, et 2. quomodo actus cum concursu divino productus, dici possit effectus tum Dei, tum hominis.

720. — I. **Quid est concursus divinus?** — Est cooperatio Dei cum creaturâ ad productionem alicujus effectûs.

Caveas, Frater, necesse est, ne hanc cooperationem in nativâ ejus significatione sumas, nam sic intellectus secum fert notionem duorum agentium, qui utramque partem habent in aliquâ operatione, ut si duo homines elevant pondus quod ab uno elevari non potest, quia vires unius impares sunt.

Verum in præsenti quæstione longe aliter res se habet: nam effectus totus ponitur a Deo et totus ponitur a creaturâ.

721. — II. **Effectus totus est a Deo et a creaturâ.** — Deus enim operatur et attingit effectum in ordine *causæ primæ* et *universalis*, et creatura eumdem effectum producit in ordine *causæ secundæ* et *particularis*.

a) A causâ secundâ effectus procedit tamquam ab agente particulari, agens enim particulare seu creatum ab agente primo et universali seu increato, nempe Deo, essentialiter dependet, et ab eo quælibet participatio entitatis mutuatur non solum ut possit agere, sed etiam ut actualiter agat.

b) A causâ primâ effectus procedit tamquam ab agente universali. Agens autem universale seu Deus potest per se ipsum omnes effectus naturales producere, ideoque adhibet causas particulares non ex insufficientiâ suæ virtutis, sed ex immensitate suæ bonitatis, per quam vult communicare rebus suam similitudinem, non solum quantum ad hoc ut sint, sed etiam quantum ad hoc quod aliorum causæ sint.

Unde Deus per suam virtutem, quæ est ejus essentia, producit effectum ut causa universalis *totius entis participati;* creatura per virtutem a Deo habitam eumdem effectum producit ut causa particularis, operans in virtute causæ primæ et universalis. Neque ex eo quod Deus actualitatem causandi efficit in creaturis, dici potest creaturam nihil agere. Nam aliud est creaturam non habere actualitatem agendi sine influxu causæ universalis, et aliud est per illum

influxum non communicari creaturæ veram actualem causalitatem, seu rei alicujus effectionem. Sic, Frater, licet homini, qui nunquam litteras didicit, impossibile esset epistolam scribere, per auxilium tamen magistri ejus manum tenentis ac moventis, litteras efformare posset, et epistola sic scripta effectus erit tum magistri, tum discipuli.

Hæc omnia tibi clarius apparebunt, quando infra agemus de necessitate concursûs divini.

§ II. — *Auxilium Dei in ordine supernaturali.*

722. — Sicut ad opera naturalia peragenda requiritur Dei auxilium naturale, quo facultates nostræ, ut in actu prosiliant, juvantur, ita pariter ad actus ordinis supernaturalis eliciendos requiritur auxilium aliquid supernaturale, quod *gratia actualis* appellatur. Hæc in ordine supernaturali sese igitur habet sicut concursus divinus in ordine naturali, cum quâdam tamen discrepantiâ.

723. — Differentia inter gratiam actualem et concursum divinum. — *a)* Concursus, suppositâ creatione, homini a Deo debetur, et ideo naturalis est; gratia autem prorsus gratuita est et dici debet. *b)* Concursus ad opera etiam mala requiritur, videlicet ad positivum elementum quod in eis invenitur; gratia vero non datur nisi ad opera bona. *c)* Gratia, juxta omnes, voluntatem prævenit eique novas suppeditat vires; concursus non est præveniens sed simultaneus; nec vires novas addit, sed vires jam antea collatas juvat ut in actum transire possint [1].

Unde jam facilius intelligere poteris quid proprie per gratiam actualem intelligatur.

724. — Quid est gratia actualis? — Hæc gratia non est habitus, sed actus, motio nempe transiens quam Deus ho-

(1) Cfr. HURTER, o. c. n. 822; TANQUEREY, *De Theolog. dog. spec.* t. II, n. 20.

mini largitur ad operandum in ordine ad salutem, et definiri potest : auxilium supernaturale quod modo transeunti intellectum illuminat, voluntatem roborat, vel pios sensus in sensitivis facultatibus excitat in ordine ad salutem [1].

725. — Variæ gratiæ actualis partitiones. — Auxilia supernaturalia seu gratiæ actuales 1) SECUNDUM MODUM QUO HOMINI APPLICANTUR, dividi possunt in *externas et internas.*

a) Gratiæ actuales externæ sunt omnia beneficia extra hominem potissimum posita, et quæ ad sex sequentia reduci possunt :

1) Ad prædicationem verbi divini.
2) Ad sacramentorum usum.
3) Ad sacrificium Missæ.
4) Ad preces sanctorum ac piorum hominum.
5) Ad bonas monitiones et consilia.
6) Denique ad tribulationes et flagella.

Sed inter hæc, tria priora maximam vim habent, adeo ut tota pene salus ex illis pendeat.

Fides est salutis fundamentum, at hæc nascitur *ex auditu* verbi Dei; *justificatio* perficitur, augetur et conservatur sacramentorum usu; *sacrificio* ira divina erga mundum placatur, flagella impendentia avertuntur, pœnæ peccatorum relaxantur, interna gratiæ auxilia obtinentur et dæmonum impetus coërcentur.

b) Gratiæ internæ sunt auxilia Dei animæ intrinsecus inhærentia, ut illustrationes et inspirationes salutares.

726. — 2. SECUNDUM MODUM quo gratia interna AGIT, dividitur in *excitantem* et *prævenientem*, in *adjuvantem* et *concomitantem.*

a) Gratia excitans et præveniens. Ut homo libere actum supernaturalem elicere valeat, oportet ut Deus eum excitet ac vocet. "Quemadmodum homo dormiens, ut aliquod opus aggredi possit, prius excitari debet, ita nos nullum actum

(1) TANQUEREY, l. c.

salutarem liberum elicere possumus, nisi a Deo ad hoc vocemur et excitemur. Gratia autem, quatenus nos ad bonum libere agendum disponit atque sollicitat, dicitur *excitans* aut vocans; et quia actum liberum antecedit, vocatur *præveniens* [1]."

b) Gratia adjuvans et concomitans. "Ita præventus ac præparatus homo est in actu primo et proximo ad actum liberum salutarem, attamen in actum secundum non exit nisi sub influxu Dei concomitante et adjuvante. Jam gratia, quatenus homini opitulatur in actu libero voluntatis eliciendo atque in opere salutari perficiendo, vocatur *adjuvans* aut *concomitans*" [2].

727. — 3. RATIONE EFFECTÛS, gratia interna est *sufficiens* vel *efficax.*

a) Gratia efficax, illa est, quæ effectum sortitur suum.

b) Gratia sufficiens, illa est, quæ licet quantum est ex se, sufficiat, ex defectu tamen cooperantis effectu caret.

4. — RATIONE FINIS, gratia est *medicinalis* vel *elevans.*

728. — *a) Medicinalis,* quæ *sanat* vulnera peccato originali inflicta, ignorantiam præsertim et concupiscentiam.

b) Elevans, quæ elevat facultates animæ ad producendos actus supernaturales. His de concursûs et gratiæ actualis naturâ dictis, jam de auxilii divini proprietatibus inquirendum venit.

ART. II. — De divini auxilii proprietatibus.

729. — Tres recenseri solent divini auxilii et præsertim gratiæ actualis proprietates, ejus scilicet *necessitas, gratuitas* et *universalitas.*

(1) VAN NOORT. *De Gratiâ Christi,* n. 8. Amsteldami. 1911. — (2) Ibid.

§ I. — *De necessitate auxilii Dei.*

Meditatio hujus necessitatis maximi est momenti, Frater, et nos maxime stimulat ad humilitatem colendam, siquidem sine Deo nihil possumus facere. Etenim 1° auxilium Dei generale nobis necessarium est ad physice operandum; 2° auxilium vero *speciale* seu *gratia medicinalis* requiritur ad observationem totius legis naturalis; 3° auxilium supernaturale seu gratia actualis omnino necesse est ad actus salutares eliciendos; 4° auxilii supernaturalis opus est ut justus in acceptâ justitiâ perseverare possit, et demum 5° speciale privilegium requiritur ut justus in totâ vitâ suâ venialia vitet.

I. — De necessitate concursûs divini ad physice operandum.

730. — Quamvis integras et expeditas habeas, ut creatura Dei, facultates ac vires, ait Ludovicus de Ponte [1], ad operandum ea quæ naturæ tuæ sunt consentanea, indiges tamen continuo Dei auxilio, ut de facto operari valeas. Sine concursu divino nihil ages, non secus ac si vires non habeas; sicut ignis non comburebat rubum, nec tres pueros in fornace, et tamen illuminabat et splendebat, quia Deus noluit cum eo concurrere ad comburendum, sed dumtaxat ad illuminandum: ita nec videre, aut loqui, vel te movere poteris, nisi tibi auxiliatus Deus fuerit, in quo, teste S. Paulo [2], vivimus et movemur. Deus enim est qui operatur omnia in nobis. Si Deus concursum suum subduceret rebus, cessaret motus cœlorum et illuminatio solis, cessaret in Beatis visio beatifica, amor et gaudium omne; in damnatis, omnis dolor et tristitia; in omnibus viventibus, omnis intelligentia, omnis memoria, omnis volitio, omnis affectio, omnis passio, omnis sensus, motus vitalis omnis [3].

(1) *Expos. Moral. in cant.* t. 1, L. 2, exhort. 4, ex quo auctore plura ad necessitatem auxilii Dei et gratiæ probandum excerpsimus. — (2) ACT. XVII, 28. — (3) Cfr. LESSIUS, *De perfect. divinis.* L. 11. cap. 3.

PROBATUR EX SCRIPTURÂ. — Necessitas hujus concursûs clare apparet ex Scripturâ: *Manus tuæ*, ait Job [1], *fecerunt me, et plasmaverunt me totum in circuitu... Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? — Quo ibo a Spiritu tuo?* exclamat Psaltes [2], *et quo a facie tuâ fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.* — Etenim, inquit Isaias [3], *omnia opera nostra operatus es in nobis.* — Et clarius Christus Dominus [4]: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor.*

Unde, Frater, si volueris curvare digitum, movere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, etc. semper tibi auxilium Dei necessarium erit [5].

Peccatum tamen tibi attribuere potes ac debes, quia peccando Dei auxilio abuteris, ut præcepta ejus transgrediaris; at Deo attribuas, necesse est, quidquid boni feceris, cujus auxilio liberum tuum arbitrium illud operatur: nam verissima est sententia Creatoris apud Oseam [6] dicentem: *Perditio tua, Israël: tantummodo in me auxilium tuum.*

II. — De necessitate auxilii specialis Dei ad observandam totam legem naturalem.

731. — Ad observationem totius legis naturalis ethice bonam, victoriamque gravium tentationum ethice honestam, indiget igitur homo lapsus Dei adjutorio. Non agitur hic, Frater, de observatione legis naturalis et tentationum victoriâ *salutari*, ad quam necessaria est gratia supernaturalis, sed tantum de observatione et victoriâ *ethice honestâ;* neque agitur hic de observatione *unius alteriusve præcepti*, vel victoriâ *unius alteriusve* tentationis, sed de observatione *totius* legis deque victoriâ *omnium* tentationum. Nam necessitas

(1) X, 8, 10. — (2) CXXXVIII. 7 et seq. — (3) XXVI, 12. — (4) JOANN. V, 17. — (5) S. HIERON. Epist. 133, P. S. t. 22, col. 1155. — (6) XIII, 9.

hujus auxilii specialis Dei non oritur ex impotentiâ *physicâ* naturæ lapsæ, sed tantum ex *difficultate* propter concupiscentiam. Etenim hæc necessitas auxilii specialis sequitur ex conditione hominis lapsi.

PROBATUR EX CONDITIONE HOMINIS LAPSI.— Post peccatum Adæ, licet liberum arbitrium non fuerit exstinctum, mansit tamen spoliatum a supernaturalibus donis, instar illius qui incidit in latrones. Unde si solis suis viribus, cum generali Dei auxilio relinqueretur, in æternum periret; unde speciale auxilium ei opus est quo Deus hominem lapsum prævenit, excitat et auxiliatur. Nam nisi Deus eum adjuvat, non potest legem naturalem observare neque tentationes vincere; caro enim rebellis est contra spiritum; corpus quod corrumpitur, aggravat animam; voluntas prona est ad bonum commutabile; intellectus laborat ignorantiâ, inadvertentiâ et oblivione; hostis fortis est et astutus, nec est potestas super terram quæ comparetur ei. Si ergo angeli in cœlo non fuerunt stabiles, quid mirum si corruunt homines, qui habitant in domibus luteis, et terrenum habent fundamentum.

EX PROPRIÂ EXPERIENTIÂ.— Dein sufficit, Frater, sive ad propriam experientiam, sive ad experientiam tot sæculorum provocare. "Si enim inter christianos rari sunt qui totam legem naturalem servant, ait Hurter [1], omnesque vincant tentationes, licet tot gratiæ præsidiis juventur, quid foret, si omnibus hisce præsidiis homines destituerentur? Neque difficultas hæc oritur ex actûs *supernaturalitate*, sed ex *concupiscentiæ repugnantiâ*, quæ æqualis est in observatione legis tam ethice bonâ quam in salutari."

Dicere ergo possumus, Frater, quod dixit Apostolus [1]: *Infelix homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Nihilominus Dei auxilium speciale nulli hominum negatur, sed præsto est omnibus ut cuncta legis præcepta impleant, tentationes vincant et pericula peccandi effugere queant [2].

(1) *Medulla Theolog. Dogmat.* n. 846.— (1) ROM. VII, 24. — (2) Cfr. DE PONTE, l, c.

III. — De necessitate auxilii supernaturalis ad opera salutaria peragenda.

732.— Si natura sana et integra esset sicut angelica, etiam tamen maneret incapax ad insignia opera fidei, spei et caritatis, reliquaque ad salutem et vitam æternam conducentia. Actus enim supernaturales sunt tam sublimes ut omnes naturales vires humanas vel angelicas excedant, et ideo homo indiget auxilio magis speciali et nobiliori, nempe supernaturali, quo ad hujusmodi opera excitetur et elevetur, viresque habeat ut illa perficiat, aliis verbis, indiget gratiâ actuali.

Etenim sicut homo, quamvis sanus et integer, strenue ambulare et currere potest quia pedes ad hoc aptos a naturâ recepit, volare tamen non potest, quia supra naturam ejus est ut volando in altum tendat; ita homo, Frater, licet rite instructus sit ad omnia quæ ad ordinem naturalem spectant, ad ea quæ sunt supernaturalis ordinis, nihil potest, nisi Deus etiam supernaturales vires addit, uti vidimus tractando de statu hominis [1].

733.— Duo supernaturalium auxiliorum genera.

Sunt autem duo supernaturalium auxiliorum genera: alterum, quo *intellectus elevatur et corroboratur* ad credendum contemplandumve mysteria fidei, prout oportet ad salutem; alterum quo *elevatur et juvatur voluntas* ad sperandum et amandum Deum, et obediendum ei in cunctis quæ fides præcipit et ostendit divinæ esse voluntati consentanea. Sine hujusmodi auxiliis, nihil supernaturalis potest homo ad salutem efficere.

Necessitas gratiæ actualis ex Scripturâ probatur, nam de iis auxiliis supernaturalibus potissime dixit Christus Dominus [2]: *Nemo potest venire ad me*, ut in me credat et me diligat, et legem meam observet, *nisi Pater traxerit eum*, vel ei datum sit desuper. Et D. Paulus ad Ephesios [3] scribere

(1) Cfr. n. 14 seq.- - (2) Joann. vi, 44.— (3) ii, 8.

potuit : *Estis salvati per fidem ; et hoc non ex vobis, Dei enim donum est,* nam, ut ad Romanos [1] ait, *non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei ;* aliis verbis, non est in solo arbitrio volentis velle bonum, nec in solâ potestate currentis, currere ad bravium supernæ vocationis : sed utrumque est ex Dei misericordiâ, quæ id benigne nobis præstat [2].

IV. — De necessitate auxilii supernaturalis et specialis ut justus in acceptâ justitiâ perseverare possit.

734. — 1. *Speciale auxilium Dei de quo hic agitur,* Frater, non est distinctum a gratiâ *actuali,* quæ nulli justorum deest, sed est distinctum a gratiâ *habituali,* ita ut jam non sufficiat hominem gratiâ sanctificante ornatum esse, sed adhuc oporteat illum a Deo juvari, ut per longius temporis spatium resistere possit tentationibus et satisfacere omnibus præceptis, et sic gratiam sanctificantem conservare atque augere.

735. — 2. NECESSITAS HUJUS AUXILII ex Scripturâ sacrâ clare demonstratur : *Vigilate et orate,* ait Christus Dominus [3], *ut non intretis in tentationem.* Hic et in aliis Scripturæ locis monemur ut Deum oremus pro obtinendo auxilio perseverantiæ in statu gratiæ.

Merito igitur, Frater, sancta ac pia Mater Ecclesia passim illud auxilium filiis suis efflagitat a Deo [4], nam cum Cœlestino Papa [5] dicere tenemur : " Neminem etiam baptismatis gratiâ renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonæ conversationis acceperit. "

(1) IX, 16. — (2) DE PONTE. l. c. — (3) MATTH. XXVI, 41. — (4) Cfr. e. g. feria III, post Dom. Pass. — (5) Epist. 21 ad Gall. Episc. c. 6, P. L. t. 50, col. 532.

V.— De necessitate specialis privilegii ut justus in totâ vitâ suâ venialia vitet. [1]

736.— Nullus homo justificatus, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de Beatâ Mariâ Virgine tenet Ecclesia, in totâ vitâ suâ vitare potest omnia peccata venialia [2], id est non tantum ea quæ ex plenâ deliberatione committuntur, verum etiam omnes defectus et imperfectiones ex humanâ fragilitate ortas.

PROBATUR HOC ASSERTUM ex variis Scripturæ sacræ effatis: *Si dixerimus*, ait Apostolus Joannes [3], *quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.* Sanctus et justus erat Apostolus Jacobus cum dicebat [4]: *In multis offendimus omnes.* Quare additum est *omnes*, nisi ut ista sententia conveniret Psalmo [5], ubi legitur: *Non intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Et in oratione sapientissimi Salomonis [6]: *Non est homo, qui non peccet.*

§ II.— *De gratuitate auxilii Dei.*

737.— Altera gratiæ proprietas, Frater, est ejusdem gratuitas. Gratia enim nullis debetur meritis, sive condignis, sive congruis naturæ viribus acquisitis; neque fructus est impetrationis, neque terminus dispositionis positivæ a solâ naturâ profectæ.

I.— Gratia non debetur meritis sive condignis, sive congruis a naturæ viribus acquisitis.

738.— Quid proprie sit meritum de condigno et de congruo, infra dicetur. Hic sufficit, Frater, ut clare videas na-

(1) Conc. Trid. Sess. VI, can. 23.— (2) Ibid.— (3) 1 JOAN. I, 8, 9.— (4) III, 2.— (5) CXLII, 2.— (6) ECCL. VII, 21.

turam per vires suas nihil supernaturalis ordinis posse mereri.

Etenim, ex supra de necessitate gratiæ dictis, sequitur hominem absque gratiâ nihil posse, quod ad salutem conducat; multum autem posset, si per vires naturæ gratiam condigne mereretur. Jure merito dicit igitur Apostolus [1]: *Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia; Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* [2] Omne autem meritum et præmium tum de condigno, tum de congruo innititur quâdam proportione et connexione inter actum et præmium. At inter merita naturalia et bonum supernaturale, cujusmodi est gratia, quæ est etiam pretium sanguinis Christi, nulla est proportio et connexio. Quare pulchre dicitur [3]: "Vilesceret redemptio Sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorum operum prærogativa succumberet, si justificatio, quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis."

II.— Gratia non est fructus impetrationis.

739.— Quid est impetratio?— "Est vis moralis oborta ex demissâ confessione propriæ indigentiæ, necnon ex professione pietatis, misericordiæ et divitiarum illius quem rogamus, movens ad beneficia conferenda." [4] — *Gratia impetrari per se nequit.* Scriptura enim et omnes SS. Patres docent gratiam dari ex merâ et purâ liberalitate Dei, i. e. quin aliquid ex parte hominis ad ejus collationem moveat. De gratiâ agens dicit Apostolus: [5] *Inventus sum a non quærentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant.*

---

(1) Rom. xi, 6.— (2) Rom. iv, 4.— (3) Auct. *De vocat. omn. gent.* L. 1. c. 17. Inter opera S. Prosperi Aq. P. L. t. 51, col. 669. — (4) Hurter, o. c. n. 858.— (5) Rom. x, 20; Is. lxv, 1.

III.— Gratia non est terminus dispositionis positivæ a solâ naturâ profectæ.

740.— Quid dispositio?— Dispositio distinguitur in *negativam*, quâ removentur obices formæ susceptionem impedientes; et in *positivam*, quæ est realis habitudo subjecti, quâ subjectum per se indifferens ita constituitur plus minusve proxime idoneum ad formam suscipiendam, ut hæc sit ipsius naturale vel connaturale complementum.

At licet homo aliquo modo possit *negative* se ad gratiam disponere, removendo obstacula, i. e. cavendo aliqua saltem peccata, non potest tamen viribus naturæ positive se ad illam disponere [1]. Nulla enim, uti jam diximus, invenitur connexio inter dispositionem naturalem et gratiam.

§ III.— *De universalitate gratiæ actualis.* [2]

741.— Etsi gratia, respectu naturæ et cujuslibet operis mere naturalis, plane gratuita est, Deus tamen *ex merâ benevolentiâ* hominem ordinavit ad beatitudinem supernaturalem. Unde, supposito hoc divinæ providentiæ ordine, affirmare possumus Deum omnibus prorsus hominibus, ratione capacibus, media sufficientia largiri ad salutem adipiscendam, ita ut gratia vere sufficiens conferatur:

1. Omnibus justis, ut mandata Dei implere queant.
2. Omnibus peccatoribus, tum communibus, tum obstinatis, ut pœnitere possint.
3. Omnibus infidelibus adultis ut ad salutem pervenire valeant.

Hæc gratia vere **sufficiens** est ad salutem, licet ex defectu cooperationis humanæ, non vero ex proprio defectu, fieri possit ut fructu careat. *Deus vult omnium hominum salutem.*

(1) HURTER. o. c. n. 861.— (2) Conc. Trid. Sess. VI, cap. 2.

— *Pro omnibus mortuus est Christus*, ait S. Paulus [1]. — *Non* enim *sicut delictum, ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratiâ unius hominis Jesu Christi in plures abundavit* [2], et quidem: *Non est distinctio Judæi et Græci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum* [3]. Quare S. Thomas [4] statuit: "Si aliquis nutritus in silvis vel inter bruta animalia ductum rationis sequeretur in appetitu boni et fugâ mali, certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quæ sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium."

Modus tamen **distributionis gratiæ continet mysterium.** — "Si enim quæritur quare Deus adeo parce suas distribuerit gratias ante Christi adventum, et quare etiam nunc adeo parce distribuat illam tot gentibus adhuc in tenebris et in umbrâ mortis sedentibus; quare unum sic vocet, ut veniat, non vero alterum, cum tamen possit; quare e duobus eorumdem scelerum reis unius misereatur, alterum in suâ relinquat induratione, etc., responsum aliud dare non possumus quam illud Pauli [5]: *O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus* [6]."

Art. III. — De cooperatione liberâ hominis cum Deo auxiliante.

742. — Experientiâ et fide tenemus, Frater, gratiam liberum nostrum arbitrium minime lædere. Nam si nullum actum supernaturalem sine gratiâ actuali elicere valemus, libere tamen influxui gratiæ consentiamus necesse est.

Gratia 1. vim non affert nec libertatem tollit, sed nos

(1) II Corinth. v, 15. — (2) Rom. v, 15 et sq. — (3) Rom. x, 12. — (4) *De veritate*, q. 14, a. 11, ad 1. — (5) Rom. xi, 33. — (6) Hurter, o. c. n. 864.

fortiter et suaviter trahit, 2. ita ut actus supernaturales sint effectus Dei et hominis.

743. — 1° **Gratia nos fortiter et suaviter trahit.** — "Trahit sua quemque voluptas" et vehemens inclinatio. "Ramum viridem ostendis ovi, ait S. Augustinus [1], et trahis illam. Nuces puero demonstrantur, et trahitur; et quo currit trahitur, amando trahitur, sine læsione corporis trahitur, cordis vinculo trahitur. Si ergo ista quæ inter delicias et voluptates terrenas revelantur amantibus, trahunt; quoniam verum est "Trahit sua quemque voluptas." non trahit revelatus Christus a Patre? quid enim fortius desiderat anima quam veritatem? quo avidas fauces habere debet, unde optare ut sanum sit intus palatum vera judicandi, nisi ut manducet et bibat sapientiam, justitiam, veritatem, æternitatem?" — Hanc veritatem igitur clare experientia testatur, et cum S. Augustino [2] dicere possumus: "Da amantem, et sentit quod dico. Da desiderantem, da esurientem, da in istâ solitudine peregrinantem: da talem et scit quid significet "trahit sua quemque voluptas." Si in actu supernaturali violentia aut coactio invenitur, hæc adscribenda est non voluntati a Deo præmotæ, sed vitiis, sed diabolo, sed mundo, sed carni et omnibus quæ nos a Deo avertere et cursum nostrum post Christum impedire conantur.

744. — 2° **Actus supernaturales simul effectus sunt Dei et hominis** [3]. — Licet homo quoad actus supernaturales serra dici possit ac instrumentum Dei, quia Deus, uti supra diximus, elevans hominem ad ea quæ vires suas excedunt, suaviter trahit, libere tamen homo Deo assentit et cum Deo operante cooperatur. Non solus currit homo, sed Deus currit cum illo, ambo simul currunt. Deus præbet vires ad cursum, movet et dirigit gressus ejus, sed homo Deo consentit et simul cum Deo operatur.

---

(1) Tract. 26 in Joan. P. L. t. 35, col. 1609. — (2) L. c. col. 1608. — (3) Conc. Trid. Sess. VI. can, 4.

TESTIMONIUM SCRIPTURÆ. — S. Paulus hanc veritatem expresse docet ad Corinthios [1] scribens : *Gratiâ Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit ; sed abundantius illis omnibus laboravi : non ego, sed gratia Dei mecum.* Quasi diceret : Gratia Dei traxit me cum essem in peccatis ; traxit me non invitum, sed spontaneum, quia ex nolente fecit volentem, ita ut dicerem : *Domine, quid me vis facere* [2]. Per gratiam justificatus, gratia non fuit in me vacua, sed statim cœpi laborare et currere cum illâ vehementius et abundantius quam ceteri, sed non laborabam nec currebam solus, sed ipse Deus et gratia ejus mecum : Ipse me excitabat, et ego sequebar, ambo simul eumdem cursum, et idem opus perficientes.

745. — *a) Auxilium Dei stimulat nostrum fervorem.* — Quid ergo, Frater, timidus es modicæ fidei ? Quid times laborem cursûs vitæ spiritualis ? Quid asperitatem vitæ franciscanæ ? Ecce non solus curres, sed Deus tecum ; ambo curretis simul, ambo portabitis legis evangelicæ jugum ; per quamcumque viam gressus fueris, præcedet te Deus cum gratiâ, deducet te, trahet te, si consenseris illi, et spem tuam in eo collocaveris ; nam [3] : *Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem*, humanam in divinam, assument enim pennas a Deo, quibuscum, ipso adjuvante, ambulabunt, current et volabunt : nec deficient, quia ab ipso trahuntur.

Quid ! ipse Dominus, per gratiam suam, quasi inchoabit actus nostros ut curramus ad bravium nostræ vocationis.

746. — *b) Auxilia gratiæ sunt quasi inchoationes operum.* — Illustratio enim divina subito intellectui impressa, est quædam quasi inchoatio actûs fidei, vel meditationis, vel contemplationis, quâ excitatus intellectus suaviter credit, meditatur et contemplatur mysteria, quæ per illam illustrationem raptim sunt ei ostensa. Inspiratio item in voluntа-

(1) 1 COR. XV, 10.—(2) ACT. IX, 6.—(3) IS. XL, 31.

tem immissa, quædam est inchoatio spei, vel dilectionis, devotionis, gratitudinis vel amoris vel cujusvis alterius pii affectûs, quem voluntas sic excitata vehementius prosequitur et exercet ita ut ab illâ scintillâ magnus augeatur ignis, si homo cum immissâ inspiratione vult cooperari; sicut enim magister, et dux canentium solet psalmos et canticos inchoare, quæ, ipso dirigente, alii cantores prosequuntur: sic etiam cum nos, sicut docet Divus Paulus [1], Deo cantamus, et psallimus in cordibus nostris hymnos, psalmos et cantica spiritualia, ipse Deus per has illustrationes et inspirationes inchoat in nobis hujusmodi cantica, et internos actus, eo fine, ut nos, ipso dirigente et adjuvante, eos prosequamur; quâ forte de causâ dixit Psaltes [2] Deum immisisse in os ejus canticum novum.

Quare summo studio tibi curandum est ut hujusmodi gratiæ Dei fidelis sis cooperator, quâcumque diei horâ vel momento senseris illam, ut, juxta consilium Ecclesiastici [3], *non defrauderis a die bono, et particula boni doni non te prætereat.*

Particula enim boni doni est gratia excitans et trahens, quæ initium est magni doni in te perficiendi, si illam admiseris; ne ergo illam vacuam abire sinas, nec diem hunc in quo te Deus visitat, defraudatum transire permittas, ne tanto bono privatus iram Dei provoces, illumque revocare nequeas [4].

CAPUT II.

DE AUGMENTO GRATIÆ SANCTIFICANTIS.

747. — Gratia actualis pro munere habet, Frater, nos ad finem nostrum supernaturalem seu visionem beatificam

(1) Ephes. v, 19; Col. iii, 16. — (2) xxxix, 4. — (3) xiv, 14. — (4) De Ponte o. c. L. 2. Exh. 6.

aptos reddere. Unde ea omnia nobis ministrare debet quæ necessarie requiruntur ut nos ad obtinendum statum gratiæ disponere valeamus; et cum sumus in statu gratiæ, ut per bona opera nostra hunc statum conservare valeamus, imo augere et sic ad cœlum pervenire.

De naturâ gratiæ habitualis et de ejusdem effectibus in animâ justificatâ jam sermonem habuimus. Superest ut dicamus quomodo gratia sanctificans augeri et perfici possit. Opportunum tamen est, Frater, præmittere aliqua verba ut possibilitatem augmenti gratiæ sanctificantis stabiliamus.

De possibilitate augmenti gratiæ sanctificantis.

748.— Gratia sanctificans non in omnibus justis est æqualis. — Voluntas enim Dei prout vult sua dispensat dona, et justificandorum diversæ sunt dispositiones; quare Concilium Tridentinum [1] docet unumquemque recipere justitiam suam, seu gratiam sanctificantem, "secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis *prout vult*, et secundum propriam cujusque *dispositionem* et *cooperationem*." Quid! neque in singulis justificatis gratia semper est æqualis. Crescere enim potest et debet; *qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus sanctificetur adhuc* [2].

Et Spiritus S. [3], uti supra diximus, testatur quod: *justorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectam diem.*

Hoc gratiæ augmentum licet in indefinitum a Deo augeri possit, in præsenti tamen providentiæ ordine habet suum terminum et gradum a Deo determinatum, sed a nobis non designabilem.

749. — Augmentum gratiæ a Deo est determinatum, sed ab hominibus minime designabile.— "Non est a nobis designabilis, sed soli Deo reservata, fixa illa caritatis aliorumque

(1) Sess. 6. 7. *de Justif.* — (2) Apoc. xxii, 11.—(3) Prov. iv, 18.

donorum mensura, quæ animam in gradu perfectionis constituunt, ait Schram [1]. Et, licet meritum et gratia in infinitum crescere possit, tamen ex lege finita est, prout Deus quemque auxiliis suis ad perfectionis mensuram, *vocationi suæ proportionatam*, juvare decrevit: quare summa quædam mensura fuit pro humanitate Christi, summa etiam, licet inferior, pro Beatissimâ Mariâ; longe inferior pro SS. Apostolis, adhuc inferior pro ceteris sanctis, si S. Josephum et S. Joannem præcursorem excipias.

Deinde, exceptâ Christi humanitate ac SS. Deiparâ, nemo mensuram suæ perfectionis implevit, cum nemo alius ab omni veniali culpâ immunis fuerit, nec ab omni imperfectione morali; consequenter omnis adhuc in perfectione plus crescere potuit, quam de facto crevit, si scilicet respondisset, prout potuit, omnibus et singulis gratiis sibi a Deo in variis occasionibus concessis." Unde, Frater, tibi dico, *ne verearis usque ad mortem justificari* [2], nam, "si dederit homo omnem substantiam... si fecerit pœnitentiam magnam... adhuc multum sibi deest [3]."

750. — BEATITUDO INÆQUALIS. — Ex dictis de augmento meriti necessarie sequitur quod, licet beatitudo justorum objectiva omnium eadem sit, non omnium tamen eadem est beatitudo formalis et subjectiva. Etenim:

In domo Patris mei, ait Dominus [4], *mansiones multæ sunt.* Et merito Apostolus ad Corinthios scribere potuit [5]: *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum; stella enim a stellâ differt in claritate. Sic et resurrectio mortuorum.* Inæqualis beatitudo provenit ex inæqualitate meritorum. Nam unusquisque recipiet mercedem secundum suum laborem [6]. *Hoc autem dico*, ait Apostolus [7], *qui parce seminat,*

(1) *Theologia mystica*, t. 1 p. 33, 34. — (2) ECCLI. XVIII, 22. — (3) *Imit. Christi*, L. 2. cap. 11, 4. — (4) JOANN. XIV, 2. — (5) 1 COR. XV, 41, 42. — (6) Cfr. MATTH. XVI, 27; X, 41; ROM. II, 6; APOC. XXII, 12; 1 COR. III, 8. — (7) II COR. IX, 6.

parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.

Necesse igitur est, Frater, ut maxime attendas ad media quibus gratia augeri potest, et quæ ad tria sequentia reducuntur: 1) ad actus meritorios, 2) ad usum sacramentorum et 3) ad usum sacramentalium.

Art. I. — De actibus meritoriis.

751.— Nihil libentius operarius labore fatigatus audit quam dominum quæstori dicentem [1]: *Voca operarios, et redde illis mercedem;* et ipse princeps Apostolorum [2], qui vitam perfectiorem et apostolicam sequebatur, a Christo quærere non veretur: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?* Videas igitur necesse est 1) quid proprie per meritum intelligatur, 2) quænam sint conditiones ad merendum requisitæ, 3) quomodo valor actuum meritoriorum augeri possit et 4) quomodo auxilia Dei imminuantur.

§ 1.— *De naturâ meriti.*

752.— Quid enim est meritum?— *Abstracte* consideratum, meritum est illa actionis humanæ proprietas, vi cujus præmio vel pœnâ dignus est homo; actio vero bona, in obsequium alterius facta, digna est præmio, actio vero mala, quæ in detrimentum alterius cedit, digna est pœnâ.

Meritum, *concrete* consideratum, opus est cui præmium, merces, compensatio vel pœna debetur.

Meritum theologicum igitur est opus quod coram Deo præmio vel pœnâ dignum est: *Reddet enim Deus unicuique secundum opera ejus* [3]. Usu tamen theologico, meritum

(1) Matth. xx, 8. — (2) Matth. xix, 27. — (3) Rom. ii, 6. Matth. xvi, 27.

actus boni communiter nomine *meriti* intelligitur, cum meritum actus mali potius *demeritum* vocari soleat.

Quotuplex est meritum? — Meritum præcipue distinguitur in *condignum* et *congruum*.

Meritum de condigno, quod proprie et simpliciter est meritum, est opus cujus valor æquat valorem præmii, et cui redditur præmium ex justitiâ.

Meritum de congruo, quod est meritum improprie tantum et secundum quid, est opus cujus valor non æquat valorem præmii, et cui debetur præmium ex congruitate tantum et decentiâ, vel ex amicitiâ, aut ex liberalitate præmiantis.

§ II. — *De conditionibus ad merendum requisitis.*

753. — A) **Pro merito de condigno.** — Ut meritorie operari valeamus, Frater, variæ requiruntur conditiones, tum 1) ex parte Dei, tum 2) ex parte operantis, tum 3) ex parte operis.

1) Ex parte Dei requiritur *acceptatio operis*. Meritum condignum illud est, per quod homo jus ad præmium apud Deum acquirit. At, quomodo, Frater, homo jus ad præmium habere possit sine acceptatione operis a Deo?

"Nemo ex justitiâ tenetur remunerare obsequium, quantumvis pretio dignum, nisi illud sibi acceptavit et ita obligationem retribuendi saltem tacite suscepit. Et hujusmodi acceptatio multo magis requiritur ex parte Dei, tum quia obsequia nostra ipsi nihil utilitatis conferunt, tum quia omnem virtutem operandi ipsumque actum nostrum a Deo habemus, ita ut ipse valor operis nostri magis a Deo sit quam a nobis, et obsequia nostra, præcisâ enim spe remunerationis, Deo jam debeantur, secundum illud: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.*" [1] Unde necessarie sequitur. Frater, actus nostros, ut sint meritorii, a Deo accipi debere.

(1) Luc. xvii, 10. Van Noort, *De gratia Christi*, n. 201.

Sed ultra quærere possis, quomodo hæc divina acceptatio fiat.

754.— *Modus quo Deus actus nostros ad præmium accipiat.* Hæc acceptatio fit per promissionem. "Debitor factus est, inquit S. Augustinus [1], non aliquid a nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Aliter enim dicimus homini: Debes mihi quia dedi tibi; et aliter dicimus: Debes mihi quia promisisti mihi... Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti." Deus, hominem ad ordinem supernaturalem elevans, et libere statuens ut opera ejus bona essent medium aptum perveniendi ad vitam æternam, jam hanc vitam æternam ut mercedem promittere videtur. Sed promissio formalis non desideratur. Per Scripturam sacram hæc promissio nobis clare innotescit: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* [2]

755.— 2) Ex PARTE PERSONÆ MERENTIS requiritur: status viæ, status gratiæ et libertas a coactione et necessitate.

a) Status viæ.— Homo tantummodo in hâc mortali vitâ mereri potest; quapropter, ad strenue operandum, ad opera salutaria peragenda nos adhortatur Apostolus [3] dicens: *Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. Quoniam qui seminat in carne suâ, de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.* Unde merito dicit S. Hieronymus [4]: "Tempus sementis, tempus est præsens, et vita quam currimus. In hâc licet nobis quod volumus seminare; cum ista vita transierit, operandi tempus

(1) Sermo 158, cap. II, P. L. t. 38. col. 863.— (2) Jac. I, 12.— (3) Gal. VI, 8-10. — (4) In Gal. VI, 10. Lib. III, c. 5. Citatur Joan. IX, 4. P. L. t. 26, col. 461.

aufertur, unde et Salvator ait: *Operamini dum dies est; veniet nox, quando jam nullus poterit operari.*"

756. — *b) Status gratiæ.* Meritum enim de condigno non pendet a solo opere supernaturali, sed etiam a statu et dignitate personæ merentis. Opus meritorium, ait S. Thomas [1]: "Si consideretur secundum substantiam operis, et secundum quod procedit ex libero arbitrio, sic non potest ibi esse condignitas propter maximam inæqualitatem... Si autem loquamur de opere meritorio secundum quod procedit ex gratiâ Spiritûs Sancti, sic est meritorium vitæ æternæ ex condigno. Sic enim valor meriti attenditur secundum virtutem Spiritûs Sancti moventis nos in vitam æternam, secundum illud [2]: *Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Attenditur etiam pretium operis secundum dignitatem gratiæ, per quam homo consors factus divinæ naturæ adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipso jure adoptionis, secundum illud [3]: *Si filii, et hæredes.*"

Ipse Dominus apud S. Joannem dicit [4]: "*Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras et arescet; et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet.* Sermo hic est de fructibus manentibus in vitam æternam, quos agricola cœlestis exspectat et vitis Christus intendit, seu de operibus *plene* meritoriis; quibus mercedis instar tribuitur cœlum. Ad hæc autem evidenter exigitur plena et habitualis cum Christo unio, quæ nonnisi per justificationis gratiam habetur [5]."

757. — *c) Libertas a coactione et necessitate.* — Meritum enim est proprietas actûs humani; at non est actus humanus sine libertate indifferentiæ, quum in necessariis potius agatur homo quam agat. Quare, cum Scripturâ dicere possu-

(1) 1. 2. q. 114, a. 3 c. — (2) JOANN. IV, 14. — (3) ROM. VIII, 17. — (4) XV. 4 et sq. — (5) HURTER, o. c. n. 958.

mus [1]: *Beatus... qui inventus est sine maculâ... qui potuit transgredi, et non est transgressus; facere mala, et non fecit. Ideo stabilita sunt bona illius in Domino.*

758.— 3) EX PARTE IPSIUS OPERIS requiritur *operis bonitas moralis.* Hæc conditio per se patet, quum opus malum sit pœnâ, non præmio dignum, S. Scriptura non aliis operibus quam bonis et honestis rationem meriti apud Deum tribuit; sic, apud S. Joannem [2], Dominus ipse dicit: *Procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Ex hâc parte, ut infra dicemus [3], meritum augetur per omnia quæ augent moralem bonitatem actûs.

Quum hic agatur de merito præmii supernaturalis, non sufficit qualiscumque bonitas moralis, sed actus debet esse ordinis supernaturalis, id est, *a)* ex gratiâ Dei et *b)* in Deum finem supernaturalem relatus.

759.— *a) Ex gratiâ Dei:* Hic influxus gratiæ, Frater, de fide est ex concilio Tridentino [4]: "Quum enim Christus Jesus tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, et comitatur, et subsequitur... nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quominus illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta,... vitam æternam... vere promeruisse censeantur." Et quamvis sint theologi qui docent in justificatis habitum infusum seu gratiam sanctificantem una cum concursu universali sufficere, sententia tamen longe communior et documentis ecclesiasticis conformior tenet, etiam justos ad singulos actus supernaturales, proinde ad singulos actus meritorios, indigere gratiâ actuali [5].

760.— *b) In Deum fidem supernaturalem relatus.*— Sacra Scriptura docet, Frater, omnes actus nostros referendos esse

(1) ECCLI. XXXI, 8-11.— (2) V, 29.— (3) Cfr. n. 763 et seq.—(4) Sess. VI, c. 16.— (5) VAN NOORT, *De gratia Christi*, n. 209 et 39.

in Deum, qui est noster finis supernaturalis. S. Paulus ad Colossenses [1] scribens ait: *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum.* Et uti jam vidimus [2]: "Bonum opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit adspiciat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat [3]." Sed si actus in Deum dirigatur necesse est, quærere possis, Frater, quomodo hæc conditio verificatur.

761.— MODUS QUO ACTUS IN DEUM FINEM SUPERNATURALEM DIRIGENDI SUNT.— Aliter atque aliter hæc quæstio solvitur a theologis et magistris spiritualibus. At sententia vere probabilis dicit: *præter præsentiam gratiæ sanctificantis nihil penitus requiri.* Etenim, actus boni ab homine justificato positi implicite referuntur in Deum tanquam in finem supernaturalem. "Hoc autem est quia justus se et omnia sua, semel pro semper, caritate ordinavit ad Deum, supernaturaliter cognitum et amatum [4]."

Audi quomodo S. Thomas hanc difficultatem clare exponat [5]: "Ad hoc quod aliquis actus sit meritorius in habente caritatem, non requiritur quod actu referatur in Deum; sed sufficit quod actu referatur in aliquem finem convenientem, qui habitu refertur in Deum... Sed constat quod ille, qui caritatem habet, se et omnia sua ordinavit in Deum, cui inhæret ut ultimo fini. Ergo quidquid ordinat vel ad se vel ad aliud quodcumque sui, meritorie agit, etiam si actu de Deo non cogitet, nisi impediatur per aliquam inordinationem actûs, qui non sit referibilis in Deum. Sed hoc non potest esse quin peccatum sit, saltem veniale. Ergo omnis actus habentis caritatem vel est meritorius, vel est peccatum; et nullus est indifferens."

(1) III, 17.— (2) Cfr. supra *de bona intentione*. n. 307 et seq.— (3) S. AUGUST. In Ps 31, Enarr. 2 n. 4, P. L. t. 36, col. 259.— (4) VAN DER MEERSCH apud Coll. Brug. t. 12, p. 100.—(5) *De malo*, q. 2, a. 5.

Et in hoc sensu loquitur S. Augustinus [1], quando docet quomodo laudandus sit Deus, totâ die; "siquidem laudare Deum et in gloriam Dei agere incidit in idem, et meritorium profecto est quidquid a justo agitur in gloriam Dei [2]."

En verba Doctoris gratiæ: "Cujus lingua, inquit, durat meditari totâ die laudem Dei? Ecce modo paulo longior sermo factus est, fatigamini. Totâ die Deum laudare quis durat? Suggero remedium, unde totâ die laudes Deum, si vis. Quidquid egeris, bene age et laudasti Deum. Quando cantas hymnum, laudas Deum: lingua tua quid agit, nisi laudet et conscientia tua? Cessasti ab hymno cantando, discedis ut reficiaris? Noli inebriari, et laudasti Deum. Discedis ut dormias? Noli surgere ad malefaciendum, et laudasti Deum. Negotium agis? Noli fraudem facere, et laudasti Deum. Agrum colis? Noli litem movere, et laudasti Deum. In innocentiâ operum tuorum præpara te ad laudandum Deum totâ die."

En conditiones, Frater, ad meritum de condigno requisitas. Si omnes adsunt, Deus, *ex quâdam justitiâ*, nobis debet præmium atque mercedem. Dico *ex quâdam justitiâ:* Deus enim non fit proprie debitor hominis, sed debitor sui ipsius, nempe debitor ordinis supernaturalis quem ipse libere statuit. Sapientissime elevans hominem ad ordinem supernaturalem, et libere volens ut homo per opera justa hujus ordinis finem attingat, debet sapientiæ et voluntati suæ ut quod libere statuit, impleatur. Unde Deum laudare debemus, "cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona [3]."

762. — B) **Conditiones meriti de congruo.** — Ad meritum congruum requiritur *ex parte actûs*, ut sit actus *bonus, liber, salutaris;* et ex parte Dei necessaria est *acceptatio.* Hæc enim sunt de *essentiâ* actûs meritorii; non ergo requiritur *status gratiæ*, neque reliquæ conditiones necessariæ ad me-

(1) Enarr. in Ps. 34 Serm. 2 n. 16 P. L. t. 36, col. 341. — (2) Billot. *De gratia Christi.* Prati, 1912. f. 259.—(3) Concil. Trid. S. VI, cap. 16.

ritum de condigno; igitur si vel una ex reliquis conditionibus ad meritum condignum requisitis deest, habebitur meritum congruum [1].

§ III. — *De augmento valoris actûs meritorii.*

763. — Quamvis in justo omnis actus moraliter bonus eo ipso sit meritorius, inveniuntur tamen circumstantiæ quæ admirabili modo concurrunt ad valorem actûs meritorii augendum; nempe: 1. dignitas supernaturalis personæ; 2. libertatis gradus in eliciendo actu; 3. species bonitatis moralis quæ inest actu et 4. quantitas virtutis in actu [2].

764. — I. **Dignitas supernaturalis personæ.** — Quo persona simul dignior fuerit ac sanctior, eo gratius opus reputabitur, non quod sanctitas actum ipsum intrinsece meliorem faciat, sed quia, ut inter homines, ita apud Deum beneficium et obsequium eo majus censetur quo carior est is a quo præstatur. Ergo quo major gratia, eo major dignitas personæ et majus meritum, si alias opus est æquale. Sic in militiâ, majoris æstimationis habentur æquales labores et vigiliæ viri nobilis, quam vulgaris, et servatâ æquitate majori præmio remunerantur. Ita in merito apud Deum, veluti supremum exemplar est Christus Dominus, et meritum ejus, quod ex dignitate personæ infinitum fuit [3].

765. — II. **Libertatis gradus in eliciendo actu.** — Ad meritum simpliciter requiritur actus voluntarius. Martyr non est, Frater, qui a tyranno raptim occiditur, si mori non vult pro Christo; nec ille christianus est, qui invitus et coactus baptizatur. Quo ergo major voluntarietas, seu promptitudo voluntatis, eo majus meritum erit.

766. — III. **Species bonitatis moralis quæ inest actui.** — Major ex objecto bonitas auget meritum, siquidem actus

(1) HURTER. o. c. n. 961.— (2) Cfr. VAN DER MEERSCH, coll. Brug. t. 12, p. 457-461. — (3) SUAREZ, *De gratia* L. 12, cap. 22, n. 3.

specificantur ab objecto et ab eo laudabilitatem ac nobilitatem trahunt. Sic actus caritatis *objective* melior est actu humilitatis.

Scito tamen, in eodem actu aliquando inesse varias species bonitatis moralis, quando nempe actus alicujus virtutis procedit ex influxu alterius virtutis: una virtus enim aliis imperare potest. "Unde, ait S. Thomas [1], actus inferioris virtutis est melior et magis meritorius ex hoc quod imperatur superiori virtute, cujus actus fit per imperium, sicut actus fidei vel spei melior est, si imperetur caritate. Et ideo opera aliarum virtutum moralium, (puta jejunare, quod est actus abstinentiæ, et continere, quod est actus castitatis), sunt meliora et magis meritoria si fiant ex voto; quia sic jam pertinent ad divinum cultum, quasi quædam Dei sacrificia."

Ex hoc principio, sicut et S. Thomas, ita et Seraphicus Doctor [2] ostendit magnum meritum esse "viris religiosis, qui in principio *ex caritate* devoverunt portare religionis pondus. Quidquid enim faciunt, quod ad suæ religionis observantiam spectat, ex primâ intentione est eis meritorium ad salutem, nisi forte, quod absit, contraria intentio superveniat... Et ideo non est parvæ securitatis et utilitatis religionem introire."

Unde sequitur, magis meritorie agere qui per expressam intentionem et ex motivo perfecti amoris se et omnia sua in Deum refert, et hanc praxim sæpe in die renovat. Et ibi adhuc gradus numerantur absque numero, secundum majorem minoremve amoris intensitatem, majorem minoremve influxûs actualitatem [3]. Recole quid jam de hâc materiâ dixerimus, quando sermo erat *de bonâ intentione.*

767. — IV. **Quantitas et duratio virtutis in actu.** — Actus unius virtutis præstantior esse potest aliis ejusdem virtutis actibus, et sic, ceteris paribus, ejus meritum auget. Hoc aug-

(1) 2. 2. q. 88, a. 6 et opusc. 18, cap. 12. — (2) 2 Sent. D. 41, a. 1 q. 3, n. 6. — (3) BILLOT, *De gratia Christi*, p. 270.

mentum valoris actûs provenire potest ex variis causis, ut ex quantitate objecti virtutis et ex diuturnitate actûs virtutis: ceteris paribus, magna eleemosyna plus meretur quam parva, et "unus actus diuturnus moraliter æquivalet pluribus similibus actibus eodem tempore factis. In operibus externis, ait Suarez [1], id magis est manifestum. Quis enim neget diuturnam orationem esse magis meritoriam quam brevem, ceteris paribus. Juxta communem sensum omnium hominum prudentium, majori laude dignus est qui in eodem actu, v. g. amandi Deum, diu perseverat, quam qui subito, et quasi transitorie illum elicit, et statim omittit. Ergo eâdem ratione est majori præmio dignus, ac subinde continuatio meritum auget."

NOTANDUM. — Inter conditiones quæ valorem actûs meritorii augent, non invenitur difficultas seu arduitas operis. "Ratio est quia operis difficultas *per se* et ratione sui nihil facit ad meritum. Si aliquid faceret per se et ratione sui, sequeretur quod quanto quis magis proficit in virtute, ac per hoc, minorem in eis quæ virtutis sunt, invenit difficultatem, tanto etiam minus mereretur: quo quidem nihil absurdius, cum res, uti patet, accidit prorsus e converso. [2]"

Attamen *indirecte* arduitas operis in ordine ad meritum æstimari potest, sed tunc arduitas reducitur ad unam e conditionibus supra assignatis, ut videre potes ex his S. Bonaventuræ [3] verbis: "Est enim *triplex difficultas:* prima proveniens ex arduitate et *nobilitate* generis operis, sicut omni se castrare concubitu, omni abrenuntiare possessione, et omnino se alienæ propter Deum voluntati subjicere. Et hæc absque dubio auget miritum... Unde Hieronymus [4] ait: Si perfecta sequi desideras, exi cum Abraham de patriâ et de cognatione tuâ, et perge quo nescis. Si habes substantiam, vende et da pauperibus: si non habes, grandi onere

(1) *De gratia*, L. 12 cap. 21, n. 2. — (2) BILLOT. o. c. p. 271. — (3) *Apologia pauperum*, cap. III, n. 15 et seq.— (4) Ad Rust. epist. 125, n. 20. P. L. t. 22, col. 1085.

liberatus es. Nudum Christum nudus sequere. Durum, grande et difficile ; sed magna sunt præmia.

Est et alia difficultas veniens ex vitiositate personæ *agentis*, sicut homini avaro difficilius est dare minuta quam largo majora, et superbo se alteri subjicere, et guloso jejunare, et assueto voluptatibus carnis difficilius continere. Et hoc non auget meritum, sed miseriam.

Est et tertia difficultas, ex circumstantiis extrinsecus annexis trahens originem, sicut difficilius est abstinere cum apponuntur delicata cibaria; difficilius temporalia bona contemnere, quando offeruntur magna et pulchra; difficilius se continere in consortio feminarum, Et hæc difficultas *per accidens* et *indirecte* auget aliquando meritum, cum virtus inter hæc illæsa triumphat ; sed *directe* et *quantum est de se*, magis est via ad ruinam, et ideo fugienda. Unde Hieronymus contra Vigilantium [1], qui statum sæcularium statui religionis præferre conabatur : " Cur, inquies, pergis ad eremum? Videlicet ut te non audiam, non videam; ut tuo furore non movear ; ut tua bella non patiar... ne me forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus.— Respondebis : Hoc non est pugnare, sed fugere. Sta in acie, adversariis armatus obsiste, ut postquam viceris, coroneris.— Fateor imbecillitatem meam ; nolo spe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero, gladium devitavi; si stetero, aut vincendum est mihi aut cadendum. Quid necesse est certa dimittere et incerta sectari? "

Uti vides, Frater, prima difficultas, de quâ loquitur Seraphicus Doctor, reducitur ad *bonitatem moralem actûs;* secunda vero nullo modo meritum augere potest, et tertia spectat ad majorem voluntarietatem actûs ; nam quo promptius quis periculum labendi fugit, eo magis apud Deum meretur.

(1) n. 16. P. L. t. 23, col. 367.

§ IV.— *De imminutione auxilii Dei.*

768.— Cum, uti omnes Patres spirituales docent, salus et exitium plerumque pendeant a re modicâ, quam nisi divina providentia procuraverit, vel averterit, certissime peribis, nihil est adeo pertimescendum homini quam ne Deus ita providentiæ suæ curam et auxilia gratiæ imminuat. Quapropter sollicite a Deo petendum est, ut eam auxiliorum mensuram nobis conferat, cum quâ novit nos certissime esse salvandos, hoc est ut in omnibus ita nos protegat, excitet, dirigat, sicut novit saluti nostræ expedire. Hoc debet esse perpetuum nostrum votum et assidua deprecatio, cum in eo salutis nostræ cardo versetur [1]. Porro hujus imminutionis auxiliorum gratiæ causa est quadruplex: 1) *peccatum mortale* 2) *peccatum veniale* 3) *tepor et incuria* 4) *neglectus divinæ inspirationis.*

769.— 1. PECCATUM MORTALE. "Quod non solum illa auxilia minuit, sed etiam animam occidit, et æternæ morti reddit obnoxiam. Et quamvis contingat, ait Lessius [2], ut ipsa per pœnitentiam reviviscat, non tamen idcirco priorem auxiliorum copiam recuperat, nisi sedulo orationi, et operibus pœnitentiæ aliisque pietatis officiis incumbat, ut injuriam Deo irrogatam compenset. Sicut qui Principem suum capitaliter offendit, etsi benignitate Principis veniam consequatur, tamen pristinum favorem, et amicitiæ signa non recuperat, nisi præclaris obsequiis priorem illam labem obruat."

770.— 2. PECCATUM VENIALE. Etsi peccatum veniale animam non occidit, minuit tamen divinorum auxiliorum copiam, quo fit ut facile homo in peccata mortifera labatur. Recole quid jam dixerimus de modo quo peccata venialia ad mortalia ducant. [3]

---

(1) LESSIUS, *Disp. de statu vitæ eligendo.* q. 8, n. 98.— (2) L. c.— (3) Cfr. n. 58.

771. — 3. TEPOR ET INCURIA profectûs spiritualis. " Talis tepor etiamsi per se peccatum non videatur, tamen est causa imminutionis divinorum auxiliorum. Unde fit ut hominem plerumque ad gravia peccata, et in mortem æternam deducat. Quare hic tepor est admodum noxius et periculosus saluti, ut sancti Patres, et in primis S. Bernardus, testantur." [1]

772. — 4. NEGLECTUS DIVINÆ INSPIRATIONIS. *Cor* enim *hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus suos.* At si homo negligit gratiam prævenientem, occludit fontem plurium gratiarum et auxiliorum Dei, et facile a rectâ viâ deflectet. Unde, Frater, si vis auxiliorum divinorum copiam in te non minui, intime te cum Christo conjunge ; nam qui se intimius cum eo unitum servat, ab illo majorem merendi virtutem obtinet, secundum ipsius Christi verba [2]: *Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum.*

ART. II. — De usu Sacramentorum.

773. — Septem sacramenta, Frater, septem sunt media quæ nobis administrant ea quæ ad salutem sunt necessaria, et quibus gratia sanctificans in indefinitum augeri potest. Per ea enim Christus vel animam introducit in vitam supernaturalem, in adoptionem filiorum Dei, et introducendo eam sanat, reficit, lætificat, ditat, ingentesque delicias et divitias spirituales præclaraque amoris signa præbet, ut digna inveniatur ad visionem beatificam in magno perfectionis gradu contemplandam.

Videbimus 1) naturam et 2) momentum sacramentorum. Cum augmentum gratiæ sanctificantis maxime fiat per usum SS. Eucharistiæ sacramenti, et hæc materia jam supra tractata sit, hunc paragraphum paucis absolvemus verbis.

---

(1) LESSIUS, l. c. — (2) JOANN. XV, 5.

§ I. — *De naturâ Sacramentorum.*

774. — Quamvis adventus gratiæ sanctificantis ejusque augmentum in animas modo invisibili fiat, non desunt tamen signa visibilia a Christo Domino instituta, ut instrumenta et organa sint gratiæ, quæ sacramenta vocamus.

Quid est sacramentum? — Est ritus efficax gratiæ, seu "res sensibus subjecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis et justitiæ tam significandæ, tam efficiendæ vim habet [1]."

775. — Quibus sacramentum constat? — Constat rebus (materiâ) et verbis (formâ), quæ a Christo Domino sunt designata, ut theologi probant.

776. — Effectus sacramentorum triplex est:

1) Alius *omnibus sacramentis communis:* gratia sanctificans, virtutes supernaturales et dona Spiritûs Sancti.

2) Alius *singulis particularis; gratia sacramentalis*, seu gratia quâ homo ex divinâ institutione jus habet ad specialia quædam auxilia suo tempore conferenda, ut finem cujuslibet sacramenti proprium assequi possit.

3) Tertius effectus, qui *proprium est trium sacramentorum*, nempe baptismatis, confirmationis, et ordinis, est imprimere characterem seu signaculum quoddam spirituale et indelebile animæ impressum.

Quomodo hi effectus producuntur? — Sacramenta suum effectum producunt ex opere operato, i. e. vi ipsius actionis sacramentalis, quæ ex voluntate et institutione Christi id habet, ut ex se gratiam conferre et suscipientem sanctificare possit; modo non adsit obex, qui illum impediat; *non* igitur *ex opere operantis*, i. e. non ex dignitate et merito illius, qui sacramentum administrat, neque illius qui sacramentum suscipit. Proinde sacramentorum virtus est independens non quidem a Spiritu Sancto, qui sacramento veluti instrumento utitur, sed a subjecti dispositione, quamvis hæc

(1) *Catech. Rom.* p. 2, c. 1, n. 10.

requiratur ad removenda impedimenta, quæ obstare possent quominus sacramenta suam habeant efficaciam.

777. — Quomodo sacramenta se habent ad gratiam sanctificantem? — Licet sacramenta omnia conferant gratiam habitualem, *aliqua* tamen per se sunt instituta ad delenda peccata, ideoque *ad infundendam gratiam* sanctificantem *primam*, ut baptismus et pœnitentia, quæ propterea *sacramenta mortuorum* dicuntur; reliqua vero sacramenta supponunt jam gratiam sanctificantem, et proinde instituta sunt ad eam augendam seu conferendam *gratiam secundam*. Merito ergo hæc vocantur *sacramenta vivorum*. Sacramenta quæ instituta sunt ad conferendam gratiam primam, possunt tamen conferre gratiæ augmentum, quando suscipiens sacramentum gratiâ sanctificante fruitur [1].

778. — Finis sacramentorum. — Cum sacramentum invisibilis gratiæ visibile sit signum, verba quibus conferuntur jam finem sacramentorum indicant.

Verba quibus sacramenta conferuntur. — Quotiescumque audis verba sacramenti debite applicati, dicere verissime potes, Frater: Hæc vox, vox est Christi Domini, in quâ suam erga nos ostendit dilectionem. Ecce ipse Christus Dominus, quando verba proferuntur, venit ut efficiat id quod vox significat, et animam visitans suâ gratiâ sanctificet aut variis modis perficiat. Et quia septem Ecclesiæ sunt sacramenta, septem etiam sunt verba seu voces quibus perficiuntur.

779—1. Baptismus.—Verba, seu prima vox quam Christus Dominus proferre jussit, est vox sacramenti baptismi, dum corpus abluitur: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritûs Sancti.* In eodem momento quo hæc prolata sunt verba, venit ipse Pater, ipse Filius, et ipse Spiritus Sanctus, in cujus nomine fit baptismus; venit ut intus lavet animam et per gratiam sanctificantem pulchram reddat, ornans eam

(1) Hurter, o. c. n. 981.

omnibus virtutibus supernaturalibus et donis quæ illam comitantur. Per baptismum fit ergo regeneratio spiritualis seu nativitas hominis ad vitam supernaturalem, homo fit membrum Ecclesiæ Christi, et ei confertur gratia sacramentalis, nempe jus ad *omnia auxilia actualia*, quibus baptizatus per totam vitam suam adjuvetur ad vota baptismi implenda.

780. — 2. CONFIRMATIO. — Verba, seu vox quâ fit sacramentum confirmationis, est: *Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritûs Sancti.* Hæc vox vocari potest: *vox Domini in virtute.* Confert enim animæ augmentum gratiæ, virtutem, fortitudinem et robur ad profitendum publice fidem, et religionem christianam coram omni populo, et coram tyrannis, omni timore et rubore postposito. Confertur enim in eo virtus illa, de quâ Apostolis jam baptizatis dictum est [1]: *Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto,* id est plenitudine Spiritûs Sancti, quæ plenitudo data est Apostolis in die Pentecostes. Sicut in baptismo igitur regeneramur ad vitam, ita per confirmationem confirmamur ad pugnam.

781. — 3. EUCHARISTIA. — Verba seu vox quâ fit divinissimæ Eucharistiæ munificentissimum convivium est *vox Domini in magnificentiâ,* De cujus magnificentiâ jam sermonem habuimus.

782. — 4. PŒNITENTIA. — Verba, seu vox quâ sacramentum pœnitentiæ perficitur, est: *Ego te absolvo a peccatis tuis,* cujus tanta est potentia, uti jam vidimus, ut per illam Dominus confringat elata corda omnium delinquentium et illa subjiciat sibi. [2]

783. — 5. EXTREMA UNCTIO. — Vox hujus sacramenti hoc habet singulare, quod, per partes, suos significet effectus, nempe extinctionem flammæ et concupiscentiæ, quæ viget in oculis, vel in gustu, vel in renibus, vel in reliquis sensibus. Licet sint quinque vel septem voces, quibus dicitur: *Indul-*

(1) LUC. XXIV, 49. — (2) Cfr. 45.

geat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, deinde per auditum, etc., non tamen vocantur proprie nisi una vox, quia omnes per modum eumdem in finem effectus peragunt, remittendo peccata et conferendo augmentum gratiæ sanctificantis, et auxilia specialia, quibus roboratur et confortatur anima ad superandas illas difficultates quæ imminent tempore mortis.

784. — 6. ORDO. — Vox quâ conficitur sacramentum ordinis et consecrantur ministri Ecclesiæ ac sacerdotes, segreganturque a cœtu populi in sortem Domini, ut sancti sint et in sanctitate serviant ipsi, est vox sancta, quæ una cum impositione et instrumentorum traditione profertur. Venit super eos Spiritus Sanctus conferens gratiam ut sublimem et suo ministerio dignam vitam agant.

785. — 7. MATRIMONIUM. — Verba seu signa ultimi sacramenti ea sunt quibus mutua traditio et acceptatio juris inter sacramentum contrahentes exprimitur, quo fit ut gratia confertur conjugibus ad digne filios procreandos et educandos [1].

§ II. — *De momento Sacramentorum quoad gratiam.*

786. — Sacramenta, ut ex eorum naturâ clare patet, merito a SS. Patribus vocantur *canales gratiæ*, per quos de fontibus Salvatoris in cruce pendentis ad homines gratia decurrit; *vasa medicinæ*, quæ sanguinem et merita Christi continent contra mortem spiritualem animæ; *columna*, quibus innititur tota vita spiritualis, et quidem sacramenta sunt quasi *vincula et nervi quibus anima Christo unitur.* "Sicut in corpore humano sanguis vivificus e corde quidem proficiscitur, sed per multas arterias ad singula membra transmittitur, ut ea alat, augeat, restauret; ita in corpore Christi mystico gratia sanctificans, a Spiritu Sancto, qui cor Ecclesiæ vocatur, proveniens, singulis membris formandis, augendis, reparandis

(1) Cfr. DE PONTE, o. c. t. I, L. 5, exh. 8.

applicatur per septem veluti arterias spirituales, ab ipso Christo positas, quæ sunt septem sacramenta novæ legis [1].

Art. III. —De Sacramentalibus.

787.— Aliud medium ad auxilium Dei impetrandum atque ad gratiam sanctificantem augendam, est usus moderatus sacramentalium. Quare 1) breviter exponemus eorum naturam, et 2) de discretione in eorum usu adhibendâ ut nobis proficua esse possint, pauca addemus.

§ I. — *De naturâ Sacramentalium.*

788.—Quid est sacramentale?— *Etymologice* significat omne quod ad sacramentum pertinet, præsertim ceremonias omnes quæ in sacramentorum administratione observantur.

Proprie et specifice sacramentale ab aliis latius, ab aliis strictius sumi solet, sed communiter a theologis recentioribus definitur [2]: " res sensibilis, legitime instituta, ad spirituales quosdam effectus significandos et producendos." Uti vides, Frater, in definitione non additur: *ab Ecclesiâ instituta*, nam licet sacramentalia generatim sint institutiones ecclesiasticæ, *exorcismus* tamen ab ipso Christo originem ducit [3].

Differentia inter sacramenta et sacramentalia, in eo præcipue sita est quod sacramenta a Christo, sacramentalia (excepto exorcismo) ab Ecclesiâ instituta sunt, et sacramenta effectus suos *ex opere operato*, sacramentalia autem *ex opere operantis* producunt.

789.— Quot sunt sacramentalia?— Sacramentalia reduci possunt ad exorcismos et benedictiones, usumque rerum exorcisatarum et benedictarum [4].

---

(1) Van Noort. *De Sacramentis*, n. 1, fasciculus prior, Amstelodami, 1910.— (2) Van Noort, *De Sacramentis*, n. 153, Amstelodami, 1910.— (3) Van Noort, l. c.— (4) Van Noort, o. c. n. 155.

1.— EXORCISMI sunt sacramentalia, quæ adhibentur ad potestatem dæmonis debilitandam vel frangendam.

2.— BENEDICTIONES sunt sacramentalia quæ adhibentur ad effectum supernaturalem conferendum.

Benedictiones autem aliæ sunt constitutivæ, aliæ invocativæ.

790.—*a) Benedictiones constitutivæ* (sacramentalia permanentia) illæ sunt quæ effectum spiritualem *mediate*, scilicet mediante re benedictâ, producunt. Sunt igitur benedictiones quæ faciunt rem sacram, eamque plus minusve usui profano subtrahunt. Hæ benedictiones applicantur hominibus et creaturis irrationabilibus, vel ut Dei servitio specialiter mancipentur, ut fit per sacramentalia quibus confertur tonsura, minores ordines, benedictio abbatis, virginis, consecratio calicis; vel ut media sint benedictionis communicandæ, ut sacramentalia quibus benedicitur aqua, panis, etc.

b) Benedictiones invocativæ (sacramentalia transeuntia) illæ sunt quæ effectum spiritualem *immediate*, actione nempe transeunte, producunt. Si hæ benedictiones applicantur hominibus, fit ut munus aliquod a Deo consequantur: ut benedictio S. Blasii; si applicantur rebus irrationabilibus, fit ut eorum usus nobis prosit corpori et animæ, ut benedictio mensæ, medicinæ, etc. [1].

791.—**De effectibus sacramentalium.**— Effectus sacramentalium collective sumpti enumerantur sex:

Primus: — Deputatio ad cultum divinum.

Secundus: — Collatio gratiæ actualis.

Tertius: — Remissio culpæ venialis.

Quartus: — Remissio alicujus pœnæ temporalis, cujus reatus manere solet remissâ culpâ.

Quintus: — Dæmonis expulsio, vel cohibitio ne lædat.

Sextus: — Aliquod commodum temporale in quantum saluti animæ proficuum est.

(1) Cfr. VAN NOORT, o. c. n. 155.

Dicitur *collective sumpti,* nam non omnia et singula sacramentalia conferunt omnes illos effectus, omnia enim sacramentalia non ad eumdem finem sunt instituta. Ut cognoscas effectus cujuslibet sacramentalis proprios, attendas necesse est, Frater, ad eorum finem et modum quo conficiuntur.

§ II. — *De discretione in usu Sacramentalium adhibendâ.*

792. — Sacramentalibus utaris cum discretione, omnino necesse est, Frater. Unâ ex parte enim valde utilia sunt ad virtutes colendas et gratiam augendam, sed alterâ ex parte, cavendum tamen est, ne eis nimiam tribuas virtutem, et sic in aliquam superstitionem incidas. Ut igitur magis atque magis stimuleris ad eorum usum et pericula superstitionis simulque evadas, attende diligenter ad modum quo sacramentalia suos producant effectus. Unde

793. — I. Nullus effectus producitur ex opere operato, sensu theologico sumpto. — Ex opere operato effectus producitur vi institutionis divinæ, adeo ut ipsum signum *vi* hujus institutionis efficax sit ad producendos effectus. At nullum invenitur fundamentum ad asserendum datam esse Ecclesiæ potestatem ad instituendas et elevandas res sensibiles, ut sint instrumenta physica vel moralia spiritualium effectuum. In rebus præsertim spiritualibus, nihil est affirmandum sine fundamento sufficienti ex Scripturâ et traditione orto. Cum Deus tam gratiæ habitualis quam actualis solus sit auctor, ille solus potest gratiam promittere infallibiliter sub signo sensibili; at non constat Deum dedisse alicui potestatem hoc promittendi nomine suo; non ergo dici potest sacramentalia suos effectus producere *ex opere operato* [1], sed recte dicitur sacramentalia suos effectus producere

(1) Cfr. SUAREZ; *De sacramentis in genere.* Disp. XV. Sect. 4.

794. — II. Ex opere operantis Ecclesiæ et susceptoris. Sic *a) Deputatio rei vel personæ ad cultum Dei*, fit *veluti* ex opere operato propter preces Ecclesiæ. Sic credendum est, Frater, in templo consecrando, *ratione* consecrationis, Deum specialius assistere ad audiendas fidelium orationes, vel eorum animos ad devotionem excitandos; et sic de aliis hujus generis sacramentalibus. Ecclesiæ enim orationes apud Deum magnam vim habent ad impetrandum; diligit eam tamquam Sponsam suam; et alias frustra adhiberentur illæ benedictiones atque consecrationes nisi habere possent effectum, saltem per modum impetrationis [1].

b) Repressio diaboli, beneficia temporalia, gratiæ actuales a Deo dantur *occasione* devotæ susceptionis sacramentalium, et propter preces Ecclesiæ [2]. Licet preces Ecclesiæ plurimum, uti vidimus, apud Deum valeant et *devotus* usus sacramentalium proficuus esse possit independenter a merito ministri, imo et susceptoris, hi tamen effectus non semper habentur, quia aliqua causa sive privata sive publica obstare potest, tum quia nullibi promissum est orationem etiam optimam *statim* aut determinato tempore exaudiri [3].

795. — III. Remissio culpæ venialis et pœnæ temporalis producitur mediate atque *ex opere operantis*, i. e. suscipientis [4]. Homo enim devote re sacramentali utens, precibus Ecclesiæ obtinet gratias actuales. Hæ gratiæ hominem adjuvant ad eliciendos bonos motus fidei, spei, caritatis, contritionis, etc. Atqui boni illi motus, quatenus saltem virtualem quamdam displicentiam peccatorum venialium implicant, eorum remissionem operantur [5]. Et eodem modo relaxatur aliquid de pœnâ temporali secundum modum fervoris in Deum, qui per prædicta (sacramentalia) excitatur, quandoque magis, quandoque autem minus [6].

---

(1) SUAREZ, l. c.—(2) Cfr. VAN NOORT, o. c. n. 157.—(3) VAN NOORT, l. c.; cfr. S. Thomas, 2. 2. q. 83, a. 15 ad 2. — (4) VAN NOORT, l. c. — (5) S. Th. 3. q. 87, a 3.— (6) S. Th. 3. q. 87, a 3. VAN NOORT, l. c.

CONCLUSIO.— Uti vides, Frater, sacramentalia, qua sacramentalia, nihil valent, si eis non assistit impetratio Ecclesiæ. "Sacramentalia ergo in quorum confectione vel usu non observantur conditiones ab Ecclesiâ designatæ, nullum effectum habent; et in hâc re neque ignorantia inculpabilis nec bona fides quidquam supplere possunt: tota enim benedictionum ecclesiasticarum vis, ait Gardellini [1], posita est in oratione et invocatione Ecclesiæ, quæ fit per suos ministros, qui non aliis uti verbis aut formulis debent, quam iis, quæ ab Ecclesiâ sunt constituta [2]."

Deinde cum sacramentalia non producant effectus *ex opere operato*, sed requirant plerumque tuam cooperationem, acerrime reprehendendi sunt "qui hujusmodi res sacras, ut Ethnici moris erat, amuletorum quasi loco habent, quæ ipsos etiam fœdissimo vitiorum cœno involutos ab irâ Dei et ultione præstent immunes [3]."

CONCLUSIO.

totius Tractatus conformationis ad Christum per virtutum exercitationem.

796. — Totam doctrinam de ordine supernaturali, quam modo exposuimus, in pauca conferre possumus verba.

Vidimus modum quo homo a Deo sublevatur ad ordinem supernaturalem et divinum.

Ante omnia enim Deus operatur in animæ essentiâ: in eam infundens gratiam sanctificantem.

Gratia sanctificans. — *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui dili-*

(1) *Decreta authentica* S. C. R. Ed. Romæ 1857, nota ad n. 4782 apud NOLDIN. *De Sacram.*— (2) NOLDIN. n. 50. — (3) Conc. Pl. Balt. 2 n. 350 apud TANQUEREY, *Synops. Theol. spec.* Ed 5. t. 2.

gunt illum [1]. Tantæ altitudinis est gratia sanctificans, ut omnem fugiat intellectum creatum, omnium excedat vires creaturarum: est enim divinæ consortium quoddam naturæ [2].

Quemadmodum sol ad horizontem dilucescens, tenebras propulsat, sic gratia sanctificans animam emundat expellendo ab eâ peccatum. Dein eam liberat a servitute diaboli, revocat ad innocentiam, efficit novam, juniorem, candidam, paratam ad omnes impulsiones quas Deus ei elargitur, facilem, nobilem ad omnes inspirationes quibus eam incitat. Etenim, anima justificata, ex quodam jure jam in potentiâ et in principio a Deo accipit beneficia supernaturalia et dona quibus participat vitam divinam et modum operandi divinum, nempe: *virtutes theologicas, alias virtutes infusas et dona Spiritûs Sancti.* Potentiæ enim naturales adeo numerosæ, adeo variæ et jam adeo mirandæ, divino modo perficiuntur infusione gratiæ sanctificantis secundum uniuscujusque potentiæ ordinem, functionem et finem. Omnes novas capiunt qualitates superiores essentialiter supernaturales, quæ interea simul sunt agilitates et vires, quæ animam efficiunt magis passivam sub Dei manu, ac interea simul eam magis stimulant ad serviendum ei et ad implenda opera ejus.

a) VIRTUTES THEOLOGICÆ. — Primum locum hic tenent virtutes illæ, quæ vocantur theologicæ: *fides, spes* et *caritas.* Demonstrat nobis experientia lumen unicum solis in plures colores effundi, et primum in tres præcipuos. Videntur hæ tres virtutes quasi effusionem maximam constituere gratiæ sanctificantis.

b) ALIÆ VIRTUTES INFUSÆ ET DONA. — Postea succedunt virtutes infusæ, sive intellectuales, sive morales, et dona Spiritûs Sancti. His supernaturalibus virtutibus et donis instructa, anima justificata a Spiritu Sancto deduci potest in terram rectam, id est in cœlestem patriam. Spiritus enim Sanctus justum deducit in regionem viventium, non tantum

(1) 1 COR. II, 9.—(2) 2 PETR. I, 4.

docendo ejus mentem per virtutes et dona intellectualia, sed etiam afficiendo ejus voluntatem affectibus filio Dei omnino dignis, eamque quasi manuducendo per virtutes morales et dona appetitiva.

Beatitudines et fructus Spiritûs Sancti. — Spiritus Sanctus est Spiritus gaudii: ejus effectus sive fructus in iis, in quibus habitat et operatur, est gaudium. Unde S. Paulus merito dicit [1]: *Gaudete in Domino semper; iterum dico: gaudete.* Et Psalmista [2]: *Servite Domino in lætitiâ.* Quos igitur Spiritus Sanctus deducit, ii jam quodammodo beati sunt et per beatitudines ad beatitudinem appropinquant æternam: *qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient* [3].

Gratia actualis. — Ad iter instituendum nostrum ad æternum littus, nihil nobis justificatis superest, Frater, quam ut experiamur hanc impulsionem Sancti Spiritûs, quæ filiorum est portio. *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei* [4]. Hæc autem divina motio moram nescit. Ex intimâ animâ, in quâ sedem habet, hic divinus Spiritus nostram illustrat intelligentiam, nosque incitat et propulsat ad bonum. Quis potens est enumerare omnes quas suscitat cogitationes? Quare tibi dico, Frater: *Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei* [5]; sed: *Glorificate et portate Deum in corpore vestro* [6]. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam* [7]: *ibis de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion* [8].

(1) Phil. iv, 4. — (2) Ps. xcix, 2. — (3) Is. xl, 31. — (4) Rom. viii, 14. — (5) Eph. iv, 30 — (6) 1 Cor. vi, 20. — (7) Ps. cxlii, 10. — (8) Ps. lxxxiii, 8.

240.2
D412
3507
3507
DENDERWINDEKE, ADOLPHUS
AUTHOR
Compendium Theologiae Asceticae
TITLE
Vol. I
DATE LOANED | BORROWER'S NAME | ROOM NUMBER
3507